

Хмельницька обласна рада
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ЗБІРНИК ТЕЗ

Щорічної звітної наукової конференції
здобувачів вищої освіти
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова

*присвячена 30-річчю
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

(м. Хмельницький, 6 травня 2022 року)

Хмельницький - 2022

**Хмельницька обласна рада
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова**

ЗБІРНИК ТЕЗ

**Щорічна звітна наукова конференція
здобувачів вищої освіти
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова**

***присвячена 30-річчю Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова***

(м. Хмельницький, 6 травня 2022 року)

Хмельницький
2022

З 41 Збірник тез щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (м. Хмельницький, 6 травня 2022 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. 332 с.

У збірнику представлені тези кращих доповідей, які були подані на щорічну звітну наукову конференцію здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, яка відбулася 6 травня 2022 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямів: «Теорія та історія держави і права», «Конституційне, адміністративне та фінансове право», «Цивільне право та процес», «Кримінальне право та процес», «Трудове право. Соціальне забезпечення», «Земельне право та аграрне право», «Фінансово-управлінські аспекти розвитку національної економіки», «Туризм: виклики сучасності», «Публічне управління та адміністрування», «Математика, статистика та інформаційні технології», «Міжнародне та європейське право», «Загальногуманітарні науки», «Мовознавство».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів та аспірантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи університету, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 001

**Шановні науково-педагогічні працівники та
здобувачі вищої освіти Хмельницького університету
управління та права іменні Леоніда Юзькова!**

Щиро вітаю всіх з початком роботи щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, яка цього року присвячена 30-річчю нашого Університету!

З моменту свого заснування та протягом цих років Університет займає лідируючі позиції в галузі освіти та наукових досліджень. Навіть у цей непростий для нашої держави період, Університет наполегливо продовжує розвивати накопичений потенціал, спираючись на нові ідеї та знання. Саме тому наукова конференція є чудовою можливістю для здобувачів вищої освіти Університету продемонструвати свої досягнення та напрацювання, а найголовніше – заявити про себе у науковій сфері.

Представлені у збірнику тези та тематика засвідчили про невичерпний потенціал управлінських та юридичних знань, які можна і варто ефективно застосовувати як у майбутній професійній діяльності, так і в повсякденному житті. Уже стало гарною традицією, що чимало студентів Університету, які були учасниками наших конференцій щорічно поповнюють лави аспірантів Університету, блискуче захищають дисертації, при написанні яких вони спираються на фундаментальні знання з економіки, публічного управління та юриспруденції.

Переконаний, що отримані в Університеті знання дозволять у майбутньому реалізувати творчий потенціал, досягнути значних висот в обраній професії та відбудувати Україну, змінивши світ на краще. Державі вже сьогодні потрібні Ваші знання, Ваш внесок у велику справу державотворення, побудову демократичної європейської України. Через незначний час саме Ваш досвід та професіоналізм визначатимуть долю нашої держави.

Отож, бажаю учасникам наукової конференції плідних та конструктивних дискусій, наполегливості, упевненості у своїх силах, віри у краще майбутнє. Вірю, що ваше щире прагнення до знань та підкорення нових наукових вершин обов'язково стануть підґрунтям корисних рішень для суспільства та держави!

Ректор університету

Олег ОМЕЛЬЧУК

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Домініюк Ірина Анатоліївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СВОБОДА СЛОВА VS ПРАВА НА ПОВАГУ РЕЛІГІЙНИХ ПОЧУТТІВ: ЩО Є ВИЗНАЧАЛЬНИМ? (НА ПРИКЛАДІ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ В РЕДАКЦІЇ CHARLIE HEBDO)

В умовах розбудови демократичної держави загальноєвропейських стандартів особливої гостроти набуває питання про визначення меж свободи слова і його співвідношення з правом на повагу до релігійних почуттів, адже це основоположні права людини. Між свободою слова і релігією існує тонка межа, перейшовши яку можуть виникнути конфлікти інтересів та навіть відбутись кровопролиття. Такі приклади є в історії людства і про них варто поговорити

«Шарлі Эбдо» – це французька сатирична газета, в якій жорстоко висміюють політиків і релігійні спрямування. Неодноразово друкувались карикатури на християнство та іслам, у тому числі на пророка Мухаммеда, часто непристойного характеру. Такі номери подобались не усім, адже були зачеплені почуття вірян. Якщо деякі лише словесно виразили своє невдоволення, то інші діяли радикально.

Так у листопаді 2011 року невідомі зловмисники підпалили редакцію. Причиною тому стало вихід номера журналу, в якому головним редактором випуску був оголошений пророк Мухаммед. На його обкладинці була поміщена карикатура на Мухаммеда зі словами: «Сто ударів батогом, якщо вам не смішно», а також ще кілька карикатур на пророка, на одній з яких він зображений у вигляді клоуна з червоним носом та словами: «Так, іслам та гумор сумісні». Сайт редакції після цього зламали, і замість анонсу з новим випуском журналу були виставлені прокльони англійською та турецькою мовами на адресу Charlie Hebdo за «образу всемогутнього пророка».

Цей напад обійшовся, на щастя, без жертв, на відмінну від теракту, який відбувся 7 січня 2015 року, озброєні люди зі словами «Аллах акбар» розпочали стрілянину в редакції, внаслідок чого померло 12 осіб, та ще 11-ьох було поранено.

11 січня 2015 року понад півтора мільйона людей вийшли на вулиці країни під гаслом «Ми всі – Шарлі», щоб висловити свою солідарність з редакцією Charlie Hebdo і відстояти право на свободу вираження поглядів. У «Марші миру і єдності» до президента Франції приєдналися понад 40 лідерів держав і урядів, які спеціально приїхали в Париж [1, с. 66].

Ці приклади показують, що висловлюватись в такому напрямку на велику аудиторію досить небезпечно, однак є приклади, коли виступ навіть на невелику групу людей викликає неабиякий резонанс. Так приголомшлива подія відбулася 16 жовтня 2020 року в передмісті Парижа, коли на уроці зі свободи слова вчитель Самюель Паті продемонстрував учням карикатуру на пророка Мухаммеда. За кілька днів вчителя обезголовив виходець із Чечні. Після цього в Twitter з'явилася фотографія відрізаної голови й підпис: «Я стратив одного з Ваших пекельних псів, який наважився принизити Мухаммеда». Президент Франції Емманюель Макрон на траурній церемонії вшанування пам'яті вчителя Самюеля Паті зазначив, що іслам перебуває у стані кризи, а Франція не відмовиться від карикатур і малюнків. Проти таких висловлювань президента Франції Макрона в Йорданії, Катарі, Кувейті й Туреччині пройшли акції протесту [2].

Наталія Варламова вважає, що публікація карикатур у періодичному виданні Charlie Hebdo ніяк не порушує релігійні почуття мусульман, адже вірян ніхто не змушував на них дивитися і не поширював ці світлини в мечетях. Вона звертає увагу на те, що можливість випускати такі карикатури є правом, яке проголошено у світській держав. Свобода слова передбачає можливість вільної журналістики, дає змогу виразити погляди художників, тому

подібні карикатури заслуговують у світській країні не меншого захисту ніж права релігійних громад [3, с. 15].

Суть подібних дискусій найчастіше зводиться до трьох основних точок зору: ліберальної, консервативної та антизахідної.

Ліберали стверджують, що свобода слова священна, і кожен може висловлювати свої думки й переконання, як вважає за потрібне, навіть якщо це пов'язано з жорсткою критикою релігійної чи іншої моральної системи.

Консерватори вважають, що релігійний екстремізм – наслідок мультикультурності та надмірної терпимості, культивованої в європейських країнах. Якби європейці не були такі толерантні до інших культур, жорсткіше відстоювали свої цінності, не потурали мігрантам з незахідних країн, то таких проблем не було б.

Антизахідники говорять про те, що європейці самі провокують розправи над журналістами, політиками й діячами мистецтва, так само, як і тероризм як такий, оскільки ігнорують традиції інших народів, а також відмовляються розуміти релігійні переконання мусульман [1, с. 66].

Як відомо, в ісламі усіляке портретне зображення святих і пророків заборонено як прояви язичництва та богохульство. У цьому контексті знущальні та насмішкуваті карикатурні зображення пророка Мухаммеда — це насамперед неповага та зневага до цінностей інших народів, образа почуття людської гідності та грубе порушення прав громадян інших національностей та віросповідання. У Франції, де проживає понад 4 мільйони мусульман, карикатури на пророка Мухаммеда можуть бути прирівняні до заяв, що розпалюють ворожість і підбурюють насильство.

Слід зазначити, що в демократичному суспільстві на ЗМІ покладається роль «вартових громадських інтересів» [4].

Безсумнівно, що вбивства які були здійснені редакції Charlie Hebdo – велика трагедія. Тероризм не має виправдання. Насильство, що використали з метою захисту своїх інтересів, поглядів чи почуттів є невинуватим варварством, за яке потрібно нести покарання.

Будь-які конфлікти у сфері релігії повинні вирішуватися цивілізовано – наприклад, шляхом переговорів чи звернення до суду. Однак цивілізоване рішення передбачає розумний компроміс, а не перемогу релігії або над релігією. І в цьому – реальна толерантність [1, с. 66].

Література:

1. Уварова О.О., Вовк Д.О. Свобода релігії і свобода слова після Charlie Hebdo. Х.: Харківське юридичне товариство, 2015. С. 66-84.
2. Жорстоке вбивство вчителя у Франції. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-54582732>.
3. Варламова Н.В. Свобода релігії і свобода слова після Х.: *Харківське юридичне товариство*, 2015. С.15-18.
4. Charlie Hebdo и рамки свободы слова. URL : <https://ms.detector.media/zakonodavstvo/post/12420/2015-01-24-charlie-hebdo-y-ramky-svobody-slova/>.

Єрмоленко Олександра Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ВІЗАНТІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА СХІДНУ ЄВРОПУ. ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ ТА ПОЛІТИКА

Візантійська імперія є спадкоємицею Римської імперії, що виникла внаслідок поділу на Східну та Західну 395 року через політичні причини. Причиною слугувало те, що в Феодосія I було два сини, і щоб не обділити жодного з них старший Флавій успадкував Східну, а молодший Гонорій Західну. Для населення цей поділ спочатку був чисто номінальним.

Зрештою, у 5 столітті Західна Римська імперія занепадала, чому сприяло падіння моралі в самій імперії та напади загарбників. Східна ж вціліла та перетворилася на Візантійську імперію з столицею в місті Константинополі, яке було найбільшим містом у середні віки. За правління Юстиніана та Феодори Візантія відвоює захвачені землі, завдяки чому володіння держави розкинулись на три континенти: Європу, Азію та Африку. Це зробило Візантію своєрідним містком між Сходом і Заходом і дуже вплинуло на її суспільне та політичне життя, релігійно-філософські ідеї та мистецтво [1].

Умовно історію Візантійської імперії історики поділяють на 5 періодів. Перший період першого розквіту імперії та період експансій з V по VIII століття за правління Юстиніана та Іраклія. В цей час відбувається світанок візантійської економіки, культури та військової справи. Другий період розпочався за правління Лева III Ісавра і тривав з 717 по 867 рік. З одного боку імперія в цей час досягла найбільшого розвитку своєї культури, а з іншого цей період супроводжується численними заворушеннями, в тому числі релігійними, до прикладу іконоборство. Третій період відносної стабільності, але з постійними війнами проти зовнішніх ворогів, що тривав з 867 по 1081 рік. Візантія активно воює з болгарами та русичами і саме на цей період припадають походи наших київських князів на Царгород, тобто Константинополь. Четвертий період відомий як «Комнінське відродження», тому що розпочався з правління династії Комнінів. Як вже зрозуміло з назви, під час цього періоду Візантія відроджує свою культурну і політичну велич, що поблякла з постійними війнами. Комніни виявилися дуже мудrimi правителями, вміло балансували в тих непростих умовах в яких опинилась держава. Зі сходу імперію тиснули турки-сельджуки, а з Заходу католицька Європа, яка вважала Візантію єрниками та відступниками. П'ятий період занепаду Візантії, що призвів до її загибелі. Період тривав з 1261 по 1453 рік. Занепад держави пов'язаний як з зовнішніми, так і з внутрішніми причинами. Це розвиток інших регіонів світу, зокрема Західної Європи (в першу чергу Італії, Венеційської та Генуезької республік), а також країн ісламу. Також це загострення суперечностей між різними регіонами імперії та розкол її на Грецьке, Болгарське та інші царства. Позначився конфлікт з католицькою Європою, що вилився в четвертий хрестовий похід, спрямований не проти мусульман, а якраз таки проти візантійців. Результатом цього четвертого христового походу стало тимчасове завоювання Константинополя хрестоносцями і утворення так званої «Латинської республіки». Внутрішні ж конфлікти та інтриги турки вміло використовували на свою користь. До того ж, епідемія чуми 1347 року забрала третину жителів Візантії [2].

Від Римської імперії Візантія успадкувала основні риси державного ладу та зберегла культурні надбання, завдяки чому довгий час була духовним, економічним та політичним центром Середземномор'я. Населення було доволі строкатим (болгари, євреї, вірмени, грузини та ін.), але переважну роль в економіці, політичному житті та культурі відіграло грецьке населення.

Візантійська імперія була єдиною древньою державою в Європі та Передній Азії, апарат влади якої вцілів в епоху великого переселення народів. Візантія була безпосередньою наступницею Пізньої Римської імперії, але її класова структура докорінно змінилась в VII—XI сторіччях: з рабовласницької держави Візантія поступово перетворилась на феодальну. Однак такі пізньоримські інститути, як розгалужений апарат центральної влади, податкова система, правова доктрина непорушності імператорської єдинодержавності, збереглися в ній без принципових змін, і це багато в чому зумовило своєрідність шляхів її історичного розвитку.

Візантія була монархією де влада василевса була необмеженою. Він володів всією повнотою законодавчої, судової та виконавчої влади, одноосібно визначав зовнішню та внутрішню політику і був верховним покровителем і захисником християнської церкви. Візантійська православна церква відігравала величезну роль у зміцненні авторитету імператора. У Візантії не існувало чіткого принципу династичного успадкування і обрання імператора та усунення від влади імператора залежало від настроїв та суспільної думки населення Константинополя. Релігія мала величезний вплив на суспільство, культуру та політику. Імператор часто використовував це у своїх інтересах, тому можна сказати, що релігія

служила державі. Отже, найважливішою особливістю візантійської системи правління була неухильна наступність династій. Траплялися іноді періоди кривавої боротьби за трон, громадянських воєн та невмілого правління, але вони тривали нетривалий час.

Візантія була єдиним стійким утворенням в середньовічній Європі. Лише в наш час було визнано її важливу роль у розвитку цивілізації, адже протягом довгого часу її збройна та дипломатична сила гарантувала Європі захист від персів, арабів, турків-сельджуків і на якийсь час османів. Також через Візантію проходило багато торговельних шляхів, такі як великий шовковий шлях та шлях «із варяг у греки», які сприяли економічному багатству [3].

Візантія відіграла важливу роль у накопиченні та передачі класичних знань до арабського світу та Європи епохи Відродження і ці знання стали містком між Античним світом та Середньовіччям. Значною подією стало складення Кодексу Юстиніана, який постійно удосконалювався. Заклалися засади апеляційних судів, систем морського права. У цьому Візантійське право сприяло еволюції юридичних систем навіть більше за свого попередника – Римське право. Не менш важливу роль зіграла місіонерська діяльність Візантійської імперії, адже вона поширила християнство на Закавказзя та Східну Європу. Почали її Кирило та Мефодій. Слов'яни отримали право проводити богослужіння старослов'янською мовою. Слов'яни та греки спільно навчали ченців та перекладали релігійну літературу з грецької. Русь була охрещена за православним візантійським обрядом і це посилювало культурний зв'язок наших пращурів з цією державою і з християнським світом загалом. Мистецтво Візантії було нерозривно пов'язане з релігією, і найпрекраснішим, що воно дало світу, було мистецтво іконопису і мистецтво мозаїчних фресок, якими прикрашалися багато храмів. Художня школа візантійських іконописців задала традиції іконопису для всього світу, в тому числі великим був її вплив і на мистецтво іконопису Київської Русі. Радянський дослідник Г. Курбатов стверджував: «Величезний вплив справила Візантія на розвиток культури європейських народів в епоху середньовіччя. Вона зберегла для них багату спадщину античності. У цьому і полягає величезне історичне значення Візантії».

Література:

1. Візантія і Візантійська імперія – шматочок античності в середні віки. URL : <https://travel-in-time.org/uk/mandrivki-chasom/vizantiya-i-vizantiyska-imperiya-shmatochok-antichnosti-v-seredni-viki/>.
2. Візантійська імперія. URL : <https://geomap.com.ua/uk-wh7/>.
3. Візантія. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%96%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%96%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%8F.

Нечипоренко Мар'яна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСМАНСЬКА ІМПЕРІЯ В ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ

Тема війни є гострою для кожного, але попри це чимало науковців витрачають багато часу, щоб детально її дослідити. Дана тема не втрачає своєї актуальності, адже війни були колись і є зараз. Варто підкреслити Першу світову війну, тому що це конфлікт, у якому взяли участь 38 держав. Потрібно наголосити про роль Османської імперії в цій війні, адже після неї імперія припинила існувати й виникла республіканська Туреччина.

Країна напередодні Першої світової війни переживала значну в часі кризу, у неї виникли труднощі, а саме: не вистачало коштів і людської сили, моральна фортеця армії ослабла, тому що почали закликати християн, які не були надійними складовими військової машини, адже турки сповідували іслам. Перед війною Османська імперія володіла територією в 1,8 млн км. Вона становила собою конституційну монархію, але влада знаходилася в руках трьох лідерів младотурецької партії «Єднання і Прогрес». Протягом 10 років правління

младотурків змінилося 14 урядів. Ця цифра вказувала на те, що партія «Єднання і Прогрес» неспроможна створити політичну стабільність в країні.

Вступ турків у Першу світову війну відбувся 2 листопада 1914 року в складі блоку Центральних держав. Цілі, які ставила перед собою імперія: вона хотіла захопити Крим, Іран, Кавказ. Османська імперія прагнула реваншу за поразку в російсько-турецькій війні, яка відбулась у 1877-1878 роках. 2 серпня 1914 року було видано наказ про мобілізацію. Німецька військова місія робила все, щоб тримати процес мобілізації під своїм контролем і османська армія мобілізувала населення вигідним способом для німців.

Однією з цілей турків у цьому конфлікті було розширення свого впливу на Кавказ. Головним супротивником османів на Кавказькому фронті були росіяни. Військові дії на цьому фронті розпочалися 19 жовтня 1914 року. Спочатку бої йшли з перемінним успіхом, але у кінці росіяни завдали туркам поразки. Османська імперія вийшла переможеною з цієї битви, а Російській імперії перемога принесла переваги на Кавказькому фронті.

Потрібно підкреслити, що до 1917 року в Османській імперії панував антивоєнний дух. Було багато прихильників сепаратного миру, він активно пропагувався в країні, планувався державний переворот, але його спроба зазнала невдачі.

Як повідомляє вітчизняний історик Г.З. Алієв, 27 листопада 1917 року Німеччина і Туреччина підписали спеціальну угоду про співпрацю до кінця війни. Дана угода забороняла укладати сторонам сепаратний мир. Для заохочення Туреччини німці внесли особливий пункт «про тісну співпрацю обох союзних сторін» [1, с. 313].

У 1918 році Османська імперія наближається до свого розпаду. Потрібно зазначити про внутрішню ситуацію в країні, яка склалася наприкінці Першої світової війни. У середині жовтня 1918 року пройшов останній з'їзд партії «Єднання й прогрес», на ньому було вирішене питання про саморозпуск младотурків. До влади прийшов новий уряд і почав вести переговори з Антантою. 30 жовтня 1918 року турки підписали перемир'я з країнами Антанти, але фактично це була капітуляція Османської імперії.

У листопаді 1918 року столиця Османської імперії без бою здалася на милість переможців. У водах Босфору перед султанським палацом Долмабахче встали на якорі військові кораблі Англії, Франції, Італії та Греції. 14 листопада війська союзників вступили на вулиці Стамбула. Султан і Порта стали маріонетками в руках окупантів. Почалися репресії проти революційно налаштованих робітників, лідерів профспілок, патріотичної інтелігенції. Діяльність усіх політичних партій і профспілок була заборонена [2, с. 271].

Потрібно підкреслити, що участь османів у цьому конфлікті обернулась для країни цілковитою поразкою і після Першої світової війни імперія припинила своє існування.

Країна була розчленована в інтересах держав-переможців. Від Османської імперії були відокремлені Палестина, Аравія, Вірменія, Сирія, Месопотамія [3].

У кінці варто зазначити, чому турки вийшли переможеними з війни. Вагомою причиною поразки є те, що в країні не було соціальної й політичної стабільності. Османська імперія не була готовою до збройного конфлікту. Ще однією причиною невдачі є вибір союзника. Турки вступили у війну на боці німців, тому що хотіли вирішити свої внутрішні економічні проблеми, які були на той час у країні, але цього не сталося. Німеччина використовувала Османську імперію виключно у своїх інтересах і цілях. Як наслідок, Перша світова війна ще більше погіршила становище колись величезної імперії й призвела до її розпаду.

Література:

1. Алієв Г.З. Туреччина в період правління младотурок. М. : Наука. 1972. 388с.
2. Петросян Ю.А. Османська імперія: могутність і загибель. Історичний нарис. М. : Наука. 1990. 280 с.
3. Туреччина в Першій світовій війні: історія. URL : <https://bigbro.com.ua/turechchina-v-pershij-svitovij-vijni-istoriya/>.

Ложкіна Владислава Михайлівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ВЕЛИКОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛІСТИЧНИХ ІДЕЙ

Завдяки Великій французькій революції сформувалося уявлення про націю як про носія державної влади, що має право самостійно вирішувати свої проблеми та обирати шляхи розвитку. Ця подія сприяла пробудженню національно-визвольної боротьби європейських народів і виникненню напрямку суспільно-політичної думки – націоналізму.

Національні особливості культури, менталітету, мови, етнічних та історичних традицій та інше породжують свідомість національної спільності – національну самосвідомість. Національна самосвідомість від початку свого формування стає важливою умовою існування та розвитку нації. Вона є зв'язком, заснованим на розумінні важливості етнічної спільності, прихильності до своєї території, мови, культури, певного ставлення до інших націй, та почуття національної гордості [1, с. 25].

Гаслом Великої Французької революції стали слова: «Свобода, рівність, братерство» («Liberte, egalite, fraternite»). Як у свій час висловився Дж. Ротшильд: «Братерство», яке з часу свого походження було космополітичним закликком, стало етноцентричним та націоналістичним вигукком. «У той же час, нація вперше була офіційно визнана як найвища цінність, а служіння їй – почесним обов'язком. Цей факт підтверджує напис на медалі, що була виготовлена в честь прийняття Французької конституції (1791 р.): «Жити вільним або вмерти: Нація, Закон, Король». До того ж, в самій конституції вперше у світовій практиці проголошувався принцип національного суверенітету. «Суверенітет є єдиним, неподільним, невід'ємним та невідчужуваним. Він належить нації, і ніхто не може його привласнити». До того ж, варто відмежовувати націоналізм від нацизму, що з'явився значно пізніше, адже французькі революціонери визначали французьку націю як громадянство французької держави, а не опираючись на етнічну чистокровність [2].

Термін «націоналізм» французькою мовою уперше вжив абат Огюстен Баруель у 1798 р. У своїх «Мемуарах до історії якобінства», священик ототожнював «націоналізм» з «патріотизмом», партикуляризмом і егоїзмом, визначаючи як негативну рису його революційний, радикальний характер. Націоналізм, «любов до нації», замінив, на думку Баруеля, любов до людства в цілому. Так само і слово «патріот» в ті часи було синонімом слова «революціонер», а «монархіст» був антиподом «патріота», тобто поняття були дещо викривленими, та мали неправильно визначене негативне забарвлення [3].

Положення про «суверенність нації» висунув і класично обґрунтував провидець Великої французької революції Жан-Жак Руссо. Незважаючи на те, що він не був націоналістичним ідеологом, він поставив ідею «національного характеру» в центрі політичного життя спільноти, прагнув запровадити її у практичну діяльність для збереження й відновлення нації. Найвища влада в державі, на його думку, повинна відображати волю нації. Під нацією Руссо розумів усіх мешканців тогочасної Франції, у якій переважну більшість населення становили представники «третього стану» [1, с. 26].

Велика французька революція дала початок боротьбі у світі за соціальні та політичні права, формування національної самосвідомості, а до змін прагнули майже всі прошарки суспільства. По всій Європі формувалися різноманітні клуби, таємні товариства, які ставили собі за мету здійснити зміни в існуючому ладі. Особливо такі ідеї загострилися після перемоги над Наполеоном [4, с.1]. У 20-х рр. XIX ст. в Україні з'являються таємні політичні гуртки, організації, що мали на меті українське національне відродження. Одним з перших був заснований гурток «Малоросійське Таємне товариство», також Товариство Об'єднаних Слов'ян, Північне товариство з центром у Петербурзі і Південне товариство з центром у м. Тульчині та безліч інших. Ці організації окреслювали самостійність української нації,

визначали особливості української культури, території та мови, прагнули скасування кріпосного права та затвердження прав людини, вони мали різне походження та інтереси, проте спільним можна вважати те, що саме гасла французької революції дали поштовх для виникнення тогочасних ідей в залежній від Російської імперії Україні.

Вплив Французької революції в Європі був подвійним, вважає Г. Кон. Тобто, у країнах зі сталими традиціями свободи, вона сприяла зміцненню демократії (Сполучені Штати Америки, Британія, Швейцарія, Голландія та Швеція). Проте інших країнах Французька революція викликала войовничий націоналізм. У Німеччині, переважно серед інтелектуальної еліти, стали дуже популярними ідеї боротьби проти іноземного панування. Згодом вони трансформувалися в ідеї національної єдності, національної держави, а відтак «богообраності німців». Проте, реакція на французьке панування спричинилася до того, що німецький націоналізм був позбавлений демократичного контексту. В Іспанії реакція на французьке вторгнення була схожою, проте тут вона утворилася з широкою хвилею невдоволення корумпованим монархічним режимом та соціально-економічним занепадом. Зокрема, 1810 р. Кортеси, виступаючи від імені нації, проголосили, що кожний іспанець повинен бути солдатом.

У першій третині XIX ст. Національно-визвольні ідеї, нога в ногу з ідеями Французької революції поширилися на латиноамериканський континент. З 1810 по 1820-ті роки тут відбулася серія успішних національних революцій, спрямованих проти іспанського панування [5].

Отже, Велика Французька революція поклала фундамент ідеї нації, зародження та поширення націоналістичних ідей в Європі, спричинила хвилю народних повстань, заворушень та народження свіжих ідей, що прагнули досягти вершини національної могутності. Основи сучасного націоналізму були утворені саме тоді, та закономірно поширились в час воєн, поневолень народів, та глибоких криз. Націоналізм – не лише політична ідеологія, чи вид суспільної свідомості, а й багатогранне явище, що виникає та швидкоплинно захоплює цілі нації. Для України націоналізм стане найсуттєвішим кроком для рушійних змін у державі та суспільстві, та перемоги над Москвою у Російсько-українській війні. Поширення націоналістичних ідей сприятиме швидшому піднесенню української нації та утворення сильної правової держави.

Література:

1. Українська політична нація: проблеми становлення. *Збірник наукових статей*. Київ. 2012. С. 23-31.
2. Картунов О.В. Вплив Великої Французької революції на становлення етнополітичних ідей. парагр.3 1999. Київ: Ін-т економіки, упр. та госп. права. URL : <http://politics.ellib.org.ua/pages-610.html>.
3. Касьян Г. Теорії націоналізму. Ч. 2. Нарис 4. Етимологія. URL : <http://litopys.org.ua/kasian/kas08.htm>.
4. Стеценко В. Вплив війни 1812 року на свідомість українського суспільства. *Наукові записки: Серія «Історія»*. URL : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7417/1/Stetsenko.pdf>.
5. Касьян Г. Нарис 7. Генеза націоналізму. URL : <http://litopys.org.ua/kasian/kas11.htm>.

РЕКОНКІСТА В ІСПАНІЇ ТА ПОРТУГАЛІЇ

Французькі вчені XV-XVI ст. Реконкістою називають війну християн за для рятування Піренейського півострова від загарбницького панування мусульман. В окупації півострів, який є Батьківщиною для іспанців та португальців, був з 711 року до 718 року. В цей час християни зазнавали значних утисків з сторони арабів, але одночасно вони пізнавали східну культуру. Невдовзі населення півострова не захотіло цього терпіти і повстало проти загарбників. Такі події як повстання християн Астурії проти окупантів і битва при Ковадонзі приймають за початок Реконкісти. Реконкіста посприяла в формуванні таких народів як Іспанія та Португалія, появи місцевих духовно-рицарських орденів.

Особливістю історичного розвитку Піренейських держав стало те, що просування на матеріально багатий південь, створювало необхідну базу для економічного і політичного об'єднання країни. В результаті реконкісти XI–XIII ст. на місці колишніх мавританських володінь на півострові утворилось ряд держав [1].

Португальська держава постала в ході Реконкісти в так званих два етапи. Спочатку це було Португальське графство Леонського королівства. А з 1139 року Португалія стала самостійним королівством. В перебігу подій Реконкісти в XIX –X століттях утворилось два португальських графства, які поступово розширювали свої межі завдяки територіям, що відвоювали у маврів. В XI столітті король Леона і Кастилії Альфонсо VI Хоробрий задіяв у війні проти мусульман бургундських лицарів. Афонсу Енрікеш був правителем Португалії, яка на той момент була графством, з 1128 року.

У 1139 році він переміг над великим з'єднанням арабських військ і став вважати себе королем Португалії з цього моменту. Але цей титул не був визнаний сусідами з Кастилії і Леона та в папській курії. Португалія була змушена витерпіти тиск не лише тиск мусульманських сил, але і північних християнських сусідів. Кастилія вимагала визнання з боку Португалії васальної залежності. Між Португалією та Кастилією був укладений договір про мир у 1143 році, яким врегулювали питання щодо кордону, а також де-факто королівство Португалії було визнане незалежним. Іспанці неодноразово старались оскаржити статус Португалії. Лише коли в 1179 році папа Олександр III визнав Португалію повноцінним королівством це припинилось.

Вирішальна битва Реконкісти відбулася в 1212 році біля Лас-Навас-де-Толоса, яка закінчилася поразкою арабів. У 40-х роках. XIII ст. під їхньою владою залишилася лише невелика територія Гранадського емірату. Значні успіхи Реконкісти відбувались в XI-XIII ст. У ній брали участь лицарі не лише а й з усієї Європи [2].

Для остаточного звільнення півостріву від них, піренейським державам необхідно було згуртуватись. У 1479 р. спадкоємці кастильського й арагонського тронів, Ізабелла та Фердинанд, одружилися та заснували одну державу – Іспанське королівство. Наприкінці XV ст. королі Іспанії приєднали Гранадський емірат [3].

У 1479 році Фердинанд коронувався як король Арагону. З цієї дати починається історія королівства Іспанії. Дві частини Арагон та Кастилія – мали значну різницю, але їх поєднували релігійність і прагнення абсолютної влади Фернандо та Ізабель. Усе, що перешкоджало цьому, підлягало знищенню. Після війни 2 січня 1492 році, яка була досить короткою, над вежею двору Гранадських еміратів підняли прапор Іспанії. Умови за яких відбувалась капітуляція емірату мали значну вигоду для арабської сторони, адже вони могли зберегти свою землю та віру. Ця подія фактично вважається кульмінацією періоду Реконкісти, оскільки останній арабський емірат був повалений, Іспанія була об'єднана.

Література:

1. Попатенко Ю.Ю. Криворізький навчально-виховний комплекс № 129 ГЛАС. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ist/19sept2017/39.pdf>.
2. Сорочинська Всесвітня історія. URL : <https://uahistory.co/pidruchniki/world-history-7-class-2020-sorochinska/16.php>.
3. Крижановський О. Всесвітня історія URL : <https://uahistory.co/pidruchniki/krizhanovskiy-2015-world-history-7-class/98.php>.

Мельничук Мар'яна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМИ ВЛАДИ В СУЧАСНОМУ АФГАНІСТАНІ

В кінці 20 на початку 21 століття Афганістан переживає нелегкі часи. У лютому 2020 року політична ситуація в Афганістані значно погіршилася. Це зумовлено приходом до влади так званих талібів. Таліби називають себе «студентами» - ця назва з пушту перекладається як «талібан». Але звичайно цей радикальний ісламістський рух асоціюється якраз таки не зі студентами, які вчаться і сидять над крижками, а з терором, страхом і руйнацією. Ключова обіцянка талібів- полягала у тому, що вони відновлять мир та безпеку та запровадять їхню власну сувору версію шаріату, або ісламського законодавства, коли вони будуть при владі.

Талібан неоднократно захоплював владу в Афганістані. Це відбувалось різкими нападами на міста. Афганці, втомлені від міжусобиць, ексцесів і моджахедів після вигнання радянських сил, переважно раділи талібам і вітали їх, коли ті вперше з'явилися на політичній сцені. Їхня популярність серед людей багато в чому була зумовлена їхнім успіхом у боротьбі з корупцією і стримуванні беззаконня [1].

В 2020 він змінив тактику: від різких нападів на міста до цілеспрямованих вбивств, які тероризують вільне населення Афганістану. Передумовою цієї зміни є те, що у вересні 2020 року уряд Афганістану звільнив понад 5000 ув'язнених талібів відповідно до доричної угоди між Сполученими Штатами та талібами, 400 з яких були засуджені за вбивство. За даними Ради національної безпеки Афганістану, багато звільнених полонених повернулися на поле бою на боці талібів. Це означає, що все більше людей стає на бік Талібану, і їхня влада зростає. У лютому 2020 року Талібан провів прямі переговори з офіційною владою Афганістану за посередництва Сполучених Штатів. Сторони досягли домовленості про виведення американських військ, після чого відбувся внутрішньополітичний діалог, у ході якого Талібан зобов'язався припинити атаки. Спочатку війська повинні були вивестися до травня 2021 року, але нинішній президент США Джо Байден переніс термін на вересень.

Увесь цей час «Талібан» не припиняв жорстокі теракти і напади на афганських військових, а після заяви Байдена ситуація лише погіршилася. Але США та союзники по НАТО не відмовилися від наміру вивести війська.

Після активного виведення західних військ з Афганістану в травні стало зрозуміло, що афганські військові та правоохоронні органи не справляються з вторгненням талібів. Протягом трьох з половиною місяців вони отримали контроль над більшістю провінцій Афганістану, а потім нарешті переїхали до Кабула. Вони зробили те, що Байден вважав малоімовірним місяць тому. 15 серпня 2021 року було або падіння Кабула, або падіння Афганістану, коли таліби увійшли в місто через кілька годин після того, як президент Ашраф Гані втік з країни. Їхня атака почалася з масованого нападу з передмістя та міста в цілому, а потім була зупинена, коли делегація Талібану та залишки афганських чиновників відновили переговори, що спричинили повне захоплення влади Талібаном [2].

Коли таліби взяли під контроль майже весь Афганістан і увійшли в Кабул, тисячі жителів столиці кинулися в аеропорт, сподіваючись сісти на один з небагатьох літаків, які могли б вивести їх з країни. Деякі місцеві жителі боялися відновлення правління Талібану. Після їх прибуття продажі паранджі подвоїлися. Також мешканці говорили про значне підвищення цін на продукти харчування. Повідомлялося, що значна кількість постачальників у Кабулі намагалися ліквідувати свої холдинги в надії зібрати достатньо коштів, щоб втекти з країни [3].

Особливо важким є положення сучасних афганських жінок. Жінки майже не мають прав, а без чоловіків прожити практично неможливо. Таліби заборонили афганським жінкам подорожувати на великі відстані без супроводу. Далекі подорожі дозволені лише в супроводі чоловіка або близького родича. Крім того, водіям таксі та громадському транспорту заборонено заходити в салон без хустки та вмикати музику.

Влада талібів в афганській провінції Газні заборонила лікарям допомагати жінкам, якщо на прийомі немає чоловіків. Раніше жінок у лікарню могли супроводжувати родичі. Однак зараз вважається «незаконним і аморальним» те, що жінка лягає в лікарню без відома чоловіка.

Після приходу талібів до влади 43% ЗМІ в Афганістані було закрито, а понад 6000 журналістів і співробітників втратили роботу. 84% журналістів звільняються і більше не можуть з'являтися на телебаченні. Також ЗМІ заборонено наймати жінок.

3 грудня уряд Афганістану «Талібан» видав указ, який закликав керівництво Афганістану «вжити серйозних кроків для забезпечення прав жінок».

У ньому не згадується про припинення навчання в середній школі для дівчат після приходу талібів до влади в серпні або про заборону на повернення жінок у державний сектор.

Західні уряди, Організація Об'єднаних Націй та правозахисні організації висловили стурбованість звірствами після талібів і закликали до створення інклюзивного уряду, який захищатиме права всіх афганців, включаючи меншини та жінок [4].

Література:

1. Зміна влади в Афганістані: хто такі таліби. URL : <https://www.dw.com/uk/khto-taki-taliby/a-58886813>.

2. Талібан і таліби: хто вони такі – BBC News Україна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58221700#>.

3. Хаос, паніка та відчай: 11 фото, що стали символом нової історії Афганістану. URL : <https://news.obozrevatel.com/ukr/abroad/haos-panika-i-strah-scho-vidbuvaetsya-v-kabuli-10-svidchen-v-foto.htm>.

4. Дім став в'язницею. Як живуть афганські жінки через місяць після захоплення влади Талібаном. BBC News Україна. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58651593>.

Нянько Валерія Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИЧИНИ ПАДІННЯ ЗАХІДНОЇ РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Падіння Риму не було спричинено однією подією, шлях падіння Риму також був складним. Падіння і подальший розпад Римської імперії можна процитувати Гіббоном: «Занепад зумовлений двома факторами: внутрішніми протиріччями та зовнішньою боротьбою» [1]. Дійсно, якщо розглянути те, що відбувалося в імперії, то можна знайти цю аналогію.

Спочатку розглянемо внутрішні причини. Без сумніву, падіння імперії пов'язане із втратою контролю над військовими та населенням, що у свою чергу вплинуло на спроможність Римської імперії зберегти свої кордони недоторканими. Коли завоювання

Римської імперії припинилися, потік золота з нових територій до Риму почав зменшуватися. На додаток до цього, римляни витратили багато золота на оплату своїх розкішних товарів, отже, на монети було менше золота. Таким чином, хоча кількість золота, що використовується в монетах, зменшувалась, монети ставали менш цінними, тобто набирали оберту інфляційні процеси. Через інфляцію, надмірне оподаткування та феодалізм, зниження обсягів торгівлі римська держава натуралізувала більшість державних платежів, таких як податки та військові оклади. Саме тому відбувається занепад міст, тобто міста почали скорочуватися, а економічне життя імперії перемістилося на село. Окрім того, ряд імператорів історично славляться марною тратою грошей на пишних вечірках, а це знижувало цінності та мораль. У Римській імперії було багато проблем довкілля та охорони здоров'я. Тільки найбагатші мали воду, але й та потрапляла до їхніх будинків по шкідливих свинцевих трубах. Отруєння свинцем спричиняло не лише смерть, а й безпліддя, втрату пам'яті та значне зниження пізнавальних здібностей, крім інших симптомів, що поширились у римської знаті. Правлячий клас став менш розумним – ще одна причина падіння Імперії. Ще одним фактором, який сприяв падінню Римської імперії, було те, що протягом багатьох років існування імперії наукові досягнення римлян обмежувались лише примітивною технікою та організацією державних служб, тобто проблема в тому, що вони занадто поклались на працю людей і тварин, тому вони відстали у винайденні багатьох машин, які могли б виконувати ті самі завдання набагато ефективніше, наприклад, виробництво сировини.

Римське право в галузі аграрних відносин закріпило колонію, а через низку імператорських едиктів обмежувалася свобода переходу колон до різних власників. Така політика римського уряду мала на меті скоротити міграцію, яка постійно зростала. Аби лише позбутися податків, гніту чиновників і боргів, нижній прошарок населення тікав куди завгодно, але переважно до варварів. Уряд не був задоволений чисельністю населення, через яке порушувалася податкова система, тому організував свою діяльність за принципом «кожен має міцно сидіти на своєму місці і платити належне» [2]. В Римській імперії почали з'являтися державні майстерні, де раби та ремісники працювали, щоб запобігти ремісництву та зменшити бідність. Великі ферми, засновані на рабській праці, були більш ефективними, ніж малі ферми. Так, нововведені постанови призвели до суспільно-політичної кризи.

Зовнішня політика. Через економічну кризу значно послабилася воєнна могутність імперії, особливо захист кордонів. Відчувши це, численні племена варварів почали нападати на римські землі з метою загарбання території та здобичі. У 440-х роках сталося різке посилення племен гунів, що теж скориставшись послабленням імперії почали нападати. У червні 451р. між римлянами та гунами відбулася битва на Каталаунських полях, де другі зазнали поразки, та по смерті Аттіли в 453 році перестали існувати. Після цієї, прийшла нова загроза у вигляді племен вандалів з Північної Африки на Італію. У 455 році Рим зазнає руйнувань. Вандалі протягом 14 днів грабували місто та знищували всі пам'ятки культури. Через ці дії Рим поступово знелюдніється і занепадає. Останню спробу зміцнити імперію зробив імператор Юлій Майоріан (457-461 рр.) – намагався впорядкувати збирання податків, покращити життя середніх землевласників, відновити покинуті міста. Не оцінивши старання, його було вбито. Почалася низка швидких змін імператорів на троні, вони стали цілком залежними від волі варварських вождів. У 476 р. германський вождь, командир гвардії Одоакр, усунув від влади 16-річного імператора Ромула Августула, відіславши його до свого маєтку. З поваленням останнього імператора зникло саме поняття – Західна Римська імперія. Корону та пурпурну мантию імператора відправили до Константинополя на знак того, що в Римі імператора більше немає. 4 вересня 476 р. – прийнято вважати завершенням багатовікового панування Риму [3].

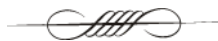
Отже, фактори, які спричинили втрату величчя і могутності Римської імперії: неефективна і низька чисельність армії, відносна нечисленність населення Риму, інфляція та високе оподаткування і поганий стан економіки, некомпетентність імператорів і неефективність цивільної адміністрації, зниження цінностей та моралі, охорона здоров'я та хвороби, поганий технологічний розвиток, занепад міст.

Свій вагомий внесок у поразку Риму внесло і посилення тиску «варварів», що не зазнали латинізації. Утримання армії для захисту кордонів Римської імперії від постійних нападів варварів було постійними витратами для уряду. Крім того свій вплив мало і християнство та зменшення громадянської чесноти.

Таким чином, причини падіння Риму являють собою одну з ключових проблем, що розглядаються в історіографії античного світу.

Література:

1. Едвард Гіббон. Історія занепаду і падіння Римської імперії. Київ. Абетка, 2018. 800 с. URL : https://uk.wikisko.ru/wiki/Fall_of_the_Western_Roman_Empire.
2. Ковалев С. И. История Рима. Новое издание, исправленное и дополненное / Под ред. проф. Э. Д. Фролова. СПб.: ООО «Издательство «Полигон». 2002. 864 с., ил. URL : https://romans.at.ua/news/s_i_kovalev_istorija_rima_2002/2012-03-02-2.
3. Хізер, Пітер. Падіння Римської імперії. Нова історія. Pan Books, 2006. URL : https://wikipredia.net/uk/Decline_of_the_Roman_Empire.

Оленюк Олександр Володимирович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОЗВИТОК МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ФРН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Поступ та вдосконалення базових організаційно-правових форм місцевого самоврядування є важливим кроком для інтеграції України у європейське співтовариство. Стаття 3 Європейської хартії місцевого самоврядування закріплює, що місцеве самоврядування – це право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення [1]. Тільки за допомогою органів місцевого самоврядування зможе бути у повному обсязі здійснений захист як місцевих, так і загальнодержавних інтересів.

З 2014 року в Україні триває реформа децентралізації, реформа самоврядування. Не видумуючи нічого нового варто брати за зразок вже ефективні приклади місцевого самоврядування, що добре себе зарекомендували в інших країнах, суспільствах, звичайно враховуючи власні особливості. Власне це і відбувається в Україні вже 8-сьмий рік.

Саме німецьке самоврядування є прикладом для України. Певні елементи німецького самоврядування історично мали значний вплив на наших територіях і вже знайомі нам. Згадаймо те ж Магдебурзьке право – одну з найпоширеніших правових систем міського самоврядування в у часи Середньовіччя, яке мало місце в багатьох наших містах. Також частина Німеччини пережила радянську окупацію, а отже і тоталітарну, антидемократичну організацію місцевого самоуправління, в основі якої лежить (радянської моделі) заперечення принципу поділу влади і проголошення абсолютної влади представницьких органів (рад) на відповідних територіях, хоча ще з приходом до влади націонал-соціалістів відбувається процес ліквідації незалежної від державної влади системи муніципального управління. Для України показовим є досвід проведення реформ місцевого самоврядування в країні колишнього соціалістичного табору – колишньої НДР.

Сучасний муніципальний устрій абсолютної більшості суб'єктів федерації ґрунтується на південнонімецькій моделі, яка виражається у двох варіантах: «рада – бургомістр з одним управлінським центром» та «рада – бургомістр з подвійним управлінським центром» [2, с. 49]. Дані моделі організації місцевого самоврядування мусять стати об'єктом ґрунтовних досліджень на предмет ефективності та доцільності їх запровадження в Україні. Визначення конкретної моделі утворення публічної влади у відповідній землі здійснюється виключно

населенням, а, отже, саме населення вирішує, який тип публічної влади є найбільш характерним для тієї адміністративно-територіальної одиниці, на якій вони проживають. В Україні ж населенню області, району, селища чи села не надано право на визначення моделі місцевого самоврядування, оскільки наша держава характеризується єдиною системою місцевої влади.

У Німеччині протягом майже 200 років ефективно працює особлива організаційна структура управління регіонального рівня, яка називається «крейси» (у середньому від 150 до 300 тисяч населення) і відповідає українським районам. Рівень областей в Україні відповідає федеральним землям у ФРН [3, с. 132]. Зважаючи на те, що Німеччина є федерацією, побудова організаційної структури регіонального рівня – це завдання окремих федеральних земель. У нас за це могли би відповідати області. Перевага моделі управління на районному рівні – це чітке визначення меж компетенції у виконанні місцевих і державних справ, коли державні органи не дублюють діяльність органів місцевого самоврядування, а згідно з принципом субсидіарності держава надає законодавчі та адміністративні права найменшій відповідній політико-адміністративній одиниці для вирішення її власних справ. Варто зауважити, що одночасно принцип субсидіарності допускає втручання вищого рівня управління в діяльність нижчого, коли дії останнього впливають на інтереси сусідніх територій або держави загалом.

Муніципалітети у Німеччині мають можливість впливати на федеральні органи влади не тільки за допомогою земель, але й через муніципальні об'єднання, які є у кожній федеральній землі: «З'їзд міст», союз міст і громад і з'їзд районів. Крім того, є й загальнофедеральні об'єднання: «З'їзд німецьких міст», «Німецький союз міст і громад» і «Німецький з'їзд крейсів». Муніципальні об'єднання систематично обмінюються досвідом через роботу в комітетах і через поширення між ними письмової інформації. Усі законодавчі проекти, які торкаються місцевого самоврядування, відповідно до встановленої законодавчої процедури повинні враховувати бачення органів місцевого самоврядування, а це сповільнює законодавчу процедуру, але дозволяє уникнути багатьох помилок.

Також гарантія німецького самоврядування містить основи власної фінансової відповідальності; до цих основ належать податкові надходження, що забезпечують економічну достатність громад і встановлення ставок податків. Муніципалітетам належить також певна частка прибуткового податку, який відраховують громадяни, і частка податку з обігу. Крім того, муніципалітети мають право стягувати зі своїх громадян і підприємств цільові збори й внески. Органи місцевого самоврядування можуть зажадати внесків від тих громадян і підприємств, котрим використання створених, відремонтованих установ дає економічну вигоду. Важливим джерелом доходів для муніципалітетів є також фінансові субсидії державної влади.

Таким чином, уподібнення організації місцевого самоврядування України до німецького типу, слідування досвіду Німеччини посприє створенню територіальним громадам більш сприятливих умов забезпечувати громадянам високу якість життя і задовольняти їх потреби завдяки повному використанню місцевих ресурсів, розширенню повноважень органів місцевого самоврядування, наданню більших коштів, прав та можливостей.

Література

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року *Відомості Верховної Ради України* 1997. № 38. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.
2. Янишевський М.М. Взаємовідносини між органами місцевого самоврядування в Німеччині (на прикладі землі Бранденбург): досвід для України. 2016. с. 205. URL : http://www.dridu.dp.ua/nauka/sv_rada_D/dis/Yanysheskyu_dissertation.pdf.
3. Мовсесян А.С. Етапи регулювання ринку медичних виробів в Європейському Союзі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. с. 134 URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2018.pdf.

Олійник Анастасія Олександрівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

УТВОРЕННЯ ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЇЇ ОСНОВНІ РИСИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ, ПРАВА

За всі роки свого існування від дня, коли Туреччина була проголошена Республікою, вона досягла значних успіхів у всіх галузях розвитку і сьогодні займає значне місце у світових спільнотах.

Події, внаслідок яких, утворилась Турецька Республіка розгортались у 1918-1923 рр. На початку XX ст. становище тюркської нації було досить складним, тому що Османська держава була знесилена. Західні держави, які вийшли переможцями у 1 світовій війні, мали на меті нанести поразку Османській Імперії для того, щоб посилити свій вплив у Східно-середземноморському регіоні та позбавити тюркську націю політичного панування. Для досягнення своєї мети ці держави підписали Мондроську угоду 30 жовтня 1918 року з османським урядом. Держави, підписавші цю угоду, використовували вірмен на сході та греків на заході як жандармські лещата. Наслідком цього стала національно-визвольна війна (1919-1922 рр.) Для Туреччини цей період був найважчим за всю історію існування, але незважаючи на це, тюркська нація довела свою гідність та існування власної культури [1].

Мустафа Кемаль Ататюрк – засновник Турецької Республіки, який 19 травня 1919 року ступив на анатолійську землю в місті Самсун. За тиждень він зумів ужити заходи безпеки й витіснити англійські військові загони з міст Тавз і Самсун. Це стало початком національно-визвольної війни турецького народу.

Ще на Сіваському конгресі Ататюрк, проголошуючи анатолійські й румелінські землі Батьківщиною, поклав початок об'єднанню земель нової Туреччини. Мустафа Кемаль Ататюрк на чолі обраної представницької делегації з 15 осіб брав участь у загальному зібранні в Анкарі 19 березня 1920 року, де проголосив: «Настав кінець незалежної Османської держали, яка існувала протягом 700 років». 23 квітня 1920 року відбулось наступне зібрання. На цьому зібранні було прийняте таке рішення: підготовка конституції та будівництва нової незалежної Турецької Республіки. Фактично Туреччина стала Республікою. 24 квітня 1920 року відбулось ще одне зібрання, на якому Мустафа Кемаль Ататюрк оголосив організації нового уряду про те, що найвищим органом влади є Великий Національний Меджліс. Цього ж дня Мустафа Кемаль став головою парламенту й уряду Туреччини.

У 1921 році греки знову розпочали війну проти тюрків і як минулого разу, надіялись на перемогу. 5 серпня 1921 року парламент уповноважив М. Кемалю головнокомандуючим армією для того, щоб він ужив невідкладних заходів для відбиття нападів із боку Греції і врешті-решт Туреччина вийшла з цієї війни переможцем.

1923 року після нових зборів Великого Національного Меджлісу, більшість депутатів, які входили до представників Народної партії, розпочався новий етап в історії розвитку Туреччини. Були внесені зміни до I статті конституції, яку було прийнято у 1921 р., про те, що «Турецька держава є республікою». 29 жовтня 1923 року затвердили оновлену статтю і таким чином Мустафа Кемаль Ататюрк проголосив нову Турецьку державу. Того ж дня він був проголошений першим Президентом Турецької Республіки [2].

Туреччина – унітарна держава. В адміністративному відношенні поділяється на вілайети (всього 76). За формою правління Туреччина – змішана (президентсько-парламентська) республіка особливого типу [3].

Виконавча влада належить Президенту (глава держави й уряду; формує уряд за порадами Меджлісу; верховний головнокомандувач; проводить зовнішню політику; призначає одного або декількох віце-президентів; видає укази; має законодавче вето; організовує референдуми; уводить надзвичайне положення, що вимагає наступного схвалення Меджлісу; представляє бюджет; призначає 4-х з 13-ти членів Ради суддів і прокурорів; обирається загальнонаціональним голосуванням на 5 р. з правом одного перебрання) та Раді

міністрів (формується президентом; складається з віце-президента й міністрів; укладає бюджет; міністри є відповідальними перед президентом).

Судова влада належить Конституційному суду (складається з 11-ти основних суддів і 4-х заступників; судді призначаються президентом з кандидатів, що подаються Вищим касаційним судом; основне повноваження – перевірка законів на відповідність Конституції), Вищому касаційному суду (поділяється на цивільну й кримінальну палати), Державній раді (орган адміністративної юстиції), суду з юрисдикційних конфліктів [4, с. 64].

На даний момент Турецька Республіка дотримується принципів світської держави і права. Основним джерелом права в Туреччині є законодавчі та інші нормативні акти. На чолі ієрархії стоїть Конституція. За ним йдуть закони та інші нормативні акти Верховної Ради. Парламент може делегувати Раді Міністрів певні законодавчі повноваження. Положення, що мають силу закону, прийняті урядом, за винятком періодів облоги та надзвичайного стану, не можуть стосуватися основних та політичних прав та обов'язків громадян. Ці постанови набирають чинності з дня їх офіційного опублікування та мають бути доведені до відома депутатів цього ж дня. Крім того, уряд видає звичайні нормативні розпорядження для виконання законів. Підзаконні акти можуть видавати міністерства та відомства. Міжнародні договори та угоди, введені в дію з передбаченою процедурою, набувають силу закону. Після цього з претензіями про те, що вони неконституційні, не можна звертатися в Конституційний суд. Міжнародні договори мають пріоритет по відношенню до актів національного законодавства [3].

Література:

1. Турецька Республіка. Цей день в історії. URL : <https://www.jnsm.com.ua/h/1029P/>.
2. Історичні паралелі: «Турецька модель» від Мустафи Кемалю Ататюрка. URL : https://zn.ua/ukr/SOCIUM/istorichni_paraleli_turets_model_vid_mustafi_kemalya_atatyurka.html.
3. Туреччина. Турецька Республіка. Освітній портал. URL : <https://zen.in.ua/pravovi-sistemu-svitu/turechchina-turetska-respublika>.
4. Кулаковський П.М. Країни світу : державний устрій. Навчально-наочний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 164 с.

Первак Нікіта Іванович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

УКРАЇНА І НАТО – ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Сьогодні в часи загострення політичної кризи яка склалася внаслідок ведення відкритої війни Російською Федерацією проти України, досить часто виникають розмови про вступ України до НАТО. Адже це чи не єдиний військовий союз, головна мета якого – забезпечення обороноздатності його членів.

До 24 лютого 2022 року України могла хіба що мріяти про вступ до НАТО, адже нам розказували про відкриті двері. Але на ділі досить багато країн не спішили із цією справою. Здебільшого це було пов'язано з наявністю воєнних дій на нашій території. І хоча весь світ знав хто і чому проти нас воює, ніяка з країн НАТО не виражала активної позиції щодо вступу України до альянсу. Часто можна було зустріти думку що для України вступ до НАТО закритий, оскільки Україна веде бойові дії на своїй території. Але згідно із першою статтею північноатлантичного договору сторони зобов'язуються, як це визначено у Статуті Організації Об'єднаних Націй, вирішувати всі міжнародні спори, учасниками яких вони можуть стати, мирними засобами і таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись у своїх міжнародних відносинах від погроз силою чи застосування сили у будь-який спосіб, несумісний з цілями Організації Об'єднаних Націй [1]. І Україна ніколи не вирішувала конфлікти всупереч статуту ООН. В даному контексті слід

уточнити, що в випадку збройної агресії Російської федерації до 24 лютого 2022 року в Україні не оголошено воєнний стан на постійній основі. І Україна не вела бойові дії на кордоні із Росії, а, отже, з юридичної точки зору не вела війну проти Росії. А це означає, що ми не порушували раніше згадану статтю. Навіть всередині самої організації є схожа ситуація із Туреччиною та Грецією щодо північного Кіпру.

Після розвалу СРСР піднімалось питання щодо завершення дії альянсу, але росія стала новою загрозою всьому світу.

Сьогодні ж Україна має хоч і не оголошену, але повномасштабну війну з агресором. І дуже багато країн переосмислюють свою позицію до альянсу в цілому і до місця України в ньому зокрема.

Але насправді взаємозв'язки України з НАТО не закінчуються на спробах вступу. Вже сьогодні Україна отримує значну військову допомогу від країн союзників, в першу чергу, від США, Великої Британії, Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Чехії та багатьох інших країн. Які постачають нам летальне і нелетальне озброєння. Також діляться своїми розвідданими. І активно сприяють наданню будь якої підтримки від інших країн альянсу [2].

На мою думку, існує три сценарії розвитку подій. Кожен з яких може бути втілений в тій чи іншій формі.

Перший варіант відбудеться, якщо війна продовжуватиметься не найкращим розвитком подій для України на полі бою. Він передбачає, що Україна стане нейтральною державою, яка не матиме право вступу ні в один із військово - політичних альянсів. Але з гарантіями безпеки від провідних держав сучасності. [3]. Деякі з яких вже виявили бажання стати гарантами.

Другий варіант передбачає не вступ України до НАТО, але як альтернативу створення власного оборонного союзу. До нього можуть вступити всі ті країни, які відчують загрозу зі сторони росії.

Третій варіант, на мою думку, є найкращим. Він відбудеться за умови повної капітуляції росії або сильному бажанню завершити кровопролиття. Це може відбутись через велику кількість причин - від палацового перевороту в російській правлячій еліті до глибокої економічної кризи, викликаній відрізанням агресора від світової економіки. Цей варіант передбачає вступ України до НАТО.

Отже, на сьогодні ми маємо хоч і недостатню, але суттєву підтримку від країн членів НАТО. Але також варто зазначити, що українці мають бути в першу чергу зацікавлені в підвищенні власної обороноздатності в будь якому випадку. Адже навіть після підписання мирного договору ми будемо жити в умовах перманентної загрози.

Література:

1. Північноатлантичний договір. URL : https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_17120.html.
2. Бурдяк В., Мороз І. Перспективи співробітництва «Україна – НАТО» і роль у ньому польського фактора. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/burdiak_perspektyvy.pdf.
3. Будапештський меморандум. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

Самолук Віталій Ігорович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

«СКАНДИНАВСЬКИЙ СОЦІАЛІЗМ»: ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Скандинавська модель (Північна модель, Шведська модель) – зразок соціально-економічного розвитку держави, основу якого складають приватна власність і ринок. У цій моделі економіка характеризується соціальною спрямованістю, яка ґрунтується на створенні приблизно однакового рівня життя населення внаслідок залучення діяльності приватного

капіталу й економічного прогресу. Держава впливає на економічне життя, встановлює високі податки та розподіляє доходи на користь малозабезпечених громадян.

Провідну роль у «шведській моделі» відіграли особливості скандинавського менталітету, такі як висока працездатність, точність, пунктуальність, доброзичливість, вимогливість до себе, спокій і стриманість, економічна впевненість у собі тощо [1, с. 253].

Важливими виявились гомогенність населення, високий рівень соціальної довіри, громадської участі та згуртованості, культура індивідуальної відповідальності. Усе це відіграло важливу роль у швидкому економічному зростанні Швеції від бідної аграрної країни до однієї з найбагатших країн світу [2].

У системі державного регулювання Північних держав виділяють два періоди: ранній – перший (від XIX ст. до Другої світової війни) – властиве невтручання держави у функціонування ринку та фінансових інститутів, вільний розвитком приватних структур, участь держави у розвитку освіти та розвитку ринкової інфраструктури та пізній, або другий (після Другої світової війни), що характеризується запровадженням жорсткого регулювання ринку, політики, спрямованої на підтримання низького рівня безробіття внаслідок розширення сфери послуг [3].

Велика депресія 1929–1933 рр. поставила перед капіталістичним світом дилему подолання, здавалося б, безвихідної ситуації. Необхідно було примирити класових антагоністів – пролетаріат і буржуазію. Цікавий державно-правовий експеримент був проведений у Швеції, де в 1932 році до влади прийшли соціал-демократи. Успіх їхньої політики був зумовлений тим, що Швеція трималася осторонь Другої світової війни, а після її закінчення проводила політику нейтралітету (уникнула від надмірних витрат на оборону). З 1938 р. в країні практикується «солідарна праця», у межах якої об'єднання галузевих професійних спілок спільно з Об'єднанням шведських підприємців розв'язують питання збереження класового миру і стабільності на ринку праці, максимально повної зайнятості, рівноправного партнерства робітників і капіталістів. З середини 50-х років «солідарна» політика стосується і питання заробітної плати – шведи отримують однакову зарплату за одну і ту ж роботу, незалежно від рентабельності конкретного підприємства. Головним досягненням шведської державно-правової системи вважається ефективне та всеосяжне соціальне законодавство. У цій галузі права Швеція є своєрідним орієнтиром для інших розвинених країн. Найбільше занепокоєння держави припадає на нижчі верстви населення. Чим вищий річний дохід, тим більша сума оподаткування [4].

У 1970-х роках Швеція займала перше місце у світі за «якістю життя» (сюди включають десятки факторів: заробітна плата, доступність медицини, рівень злочинності, тривалість життя, народжуваність тощо). З 90-х років минулого століття скандинавська модель в її традиційному розумінні почала стикатися зі значними викликами та занепадом. Поряд із комфортним життям та загальною рівноправністю можна було побачити й інший бік медалі, де не все так ідеально.

Проблеми, що стоять сьогодні перед скандинавськими країнами: високі податки та підвищення інтересу до соціальних послуг, зловживання соціальними виплатами, імміграція та демографічні зміни. Нині ринкова економіка виглядає так, як і в будь-якій іншій країні ЄС. Уряд Швеції намагається адаптувати поточний стан моделі до внутрішніх і зовнішніх факторів, які можуть вплинути на її ефективність: лібералізує соціальні послуги, приватизує державний сектор, заохочує підвищення народжуваності, покращує якість послуг, підвищує соціальні виплати під час пандемії COVID-19. Однак зниження навантаження на бюджет досягти не вдається: більшість реформ, спрямованих на трансформацію моделі, лише посилюють витрати через вже помітні прогалини на ринку. Тому пошук альтернативної моделі в довгостроковій перспективі неминучий. Сміливо можна вважати, що скандинавська модель є складною системою заходів, яка впродовж багатьох років адаптувалася до індивідуального розвитку кожної країни певного регіону, тому навряд чи можна просто взяти її основні механізми, які роблять цю модель скандинавською, і використати їх як стандарт реформам в інших частинах світу, особливо там, де суспільно-політична система істотно відрізняється [5].

Слід також зазначити, що існує багато навмисних інсинуацій та помилкових суджень щодо так званого шведського соціалізму. Проте не всі, хто захоплюється «скандинавським соціалізмом», згодні зрівнятися зі скандинавським менталітетом у ставленні до роботи, до інших, до виконання громадських обов'язків. У зовнішньополітичному плані Швеція зробила ряд рішучих кроків у напрямку європейської економічної та політичної інтеграції. Запорукою цього є високий рівень економічного розвитку та зрілість демократичного життя в суспільних відносинах. 1 січня 1995 року Швеція стала повноправним членом Європейського Союзу [1, с. 253].

Отже, досвід Швеції в розбудові економічного життя держави дуже важливий для багатьох менш розвинених, поки що, країн світу. Так, зокрема, для України, де в громадян теж проявляються риси скандинавського менталітету. Серед них висока працездатність, наполегливість, згуртованість, бажання досягнути результату і поставлених цілей. Наша країна проявляла свої здібності в різних сферах соціально-економічного життя та має багатий потенціал. Важливим для нас є переймання досвіду Швеції у регулюванні впливу держави на розвиток приватних структур, малого бізнесу, забезпеченні державою розвитку освіти, запровадженні регулювання рівня безробіття. Також варто запозичити деякі елементи соціального законодавства цієї північної країни.

Література:

1. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 роки): навч. посібник. К: Либідь, 2004. 624 с.
2. Шелест О. Міфи та реальність скандинавського соціалізму. *Соціально-політичні студії: наук. альманах*. 2018. №2. С. 77–83. URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/24098>.
3. Скандинавські моделі економічного розвитку» referat-ok.com.ua. URL : <http://referat-ok.com.ua/work/skandinavski-modeli-ekonomichnogo-r/>.
4. Шведська модель соціалізму та її національні варіанти/Загальна історія держави і права зарубіжних країн. Навчальні матеріали онлайн. URL : https://pidru4niki.com/82585/pravo/shvedska_model_sotsializmu_natsionalni_variанти.
5. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? URL : <https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-yevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo>.

Самолук Катерина Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТРИДЦЯТИЛІТНЯ ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ КАРТУ ЄВРОПИ

Першою загальноєвропейською війною між двома угрупованнями, а саме габсбурзьким союзом та антигабсбурзькою коаліцією стала тридцятилітня війна. До габсбурзького союзу входили іспанські та австро-німецькі Габсбурги, католицькі князі Німеччини, Річ Посполита, до антигабсбурзької коаліції- Франція, Швеція, Данія, протестантські князі Німеччини та ін.

Основним змістом війни було протистояння між католицизмом та протестантизмом. Поступово суперечності погіршувались, а війна перетворювалась на боротьбу за панування в Європі. Аналізуючи становище у Європі в XVIст. можна сказати, що воно було складним і напруженим [1]. Іспанська та австро-німецька гілки династії Габсбургів після періоду суперництва вирішили об'єднати зусилля в боротьбі за встановлення свого панування в Європі. Франція, яка до того часу зміцніла, намагалася запобігти цьому і надала підтримку протестантам у Німеччині. Англія двояко поводи́ла себе у цій війні, її уряд не хотів залишатись осторонь. З одного боку, Англія не хотіла посилювати вплив католицьких Габсбургів у Нідерландах та Німеччині, з іншого боку, посилення Франції не відповідало її

комерційним інтересам. Данія, яка була пов'язана політичними та економічними зв'язками з Північною Німеччиною, підтримувала антигабсбурзьку коаліцію. Московське королівство тоді боролось за вихід до Балтійського моря. Габсбурги підтримували католицьку Польщу, щоб не допустити просування Московії на захід. Причинами війни були: католицько-протестантське релігійне протистояння, постійні конфлікти між імператором та удільними німецькими князями, продовжувалась стара боротьба за панування у Європі та національно-визвольні рухи на землях Габсбургів.

Тридцятилітня війна поділялась на чотири етапи. Першим етапом був Чеський період війни (1618 - 1623 рр.). Події, які стались в Чехії, стали приводом до війни. Чехи були незадоволені своїм становищем, а саме- національними утисками та відсутністю політичних прав. У 1617 р. королем Чехії був обраний прихильник Габсбургів Фердинанд Штирійський. Ця подія викликала вибух народного невдоволення в Чехії. У столиці Празі спалахнуло повстання. Натовп протестантів захопив Празький Град і викинув із вікна трьох королівських радників. Фердинанд Штирійський, за допомогою Католицької Ліги розпочав воєнні дії. Чехи не здавались і навіть здобули декілька перемог, але у битві біля Білої Гори (8 листопада 1620 року), вони були розгромлені. У Чехії почався католицький терор та «Епоха темряви». Тим часом полководець Тілли просунувся далі на німецькі землі і захопив володіння Фрідріха Пфальцьського [2].

Другим етапом війни був Датський період війни (1624-1629 рр.). Христіан IV боявся посилення католиків, тому виступив з війною на боці протестантів. Його підтримали війська північно-німецьких князів. Достатньо коштів на війну не було, але ситуацію було врятовано, Валленштейн запропонував певну систему на утримання армії: вона мала існувати та розвиватися за високі фіксовані контрибуції з населення. У 1626 та 1627 роках датський король зазнав поразки від католиків і у 1627 році «Похоронний сейм» у місті Празі закріпив той факт, що Чехія втрачала свою незалежність та втратила усі привілеї. Данія отримала назад свої втрачені провінції і зобов'язалась не втручатись у справи Німеччини. Валленштейн отримав ціле герцогство Мекленбурзьке в якості винагороди. У 1629 році імператор прийняв указ про реституцію (відновлення) прав католицької церкви на всю секуляризовану власність, що викликало різке невдоволення. Інші європейські держави не бажали значного посилення Габсбургів, тому продовження війни з цих причин стало неминучим [2].

Шведський період війни (1630-1634 рр.) Густав II Адольф улітку в 1630 року зупинився в Північній Німеччині та розпочав воєнні дії. Його армія завдала поразки військам Тілли і вторглася до Баварії, де розташовувалась найбільша кількість католицьких сил. Валленштейн, переймаючись через те, що війська Адольфа перемагають, запропонував йому перейти на бік католиків, але йому було відмовлено. Це мало летальні наслідки для короля Швеції. Валленштейн отримавши необмежені права швидко сформував нові війська. У листопаді 1632 року біля міста Лютцен шведи перемогли в запеклій кровопролитній битві. Армія Валленштейна зникла, але згодом знову згуртувалася в Чехії. Але в битві загинув Густав Адольф, який один був вартий цілого війська. Смерть Густава Адольфа прискорила програш шведського протистояння в Німеччині. Валленштейна було признано зрадником і було усунуто від командування армією. Восени 1634 р. під Ньордлінгеном 25-тисячна шведська армія зазнала поразки від 40-тисячної імперської армії.

Французький період війни (1635-1648 рр.). Воєнні дії відбувались на території Іспанії, Німеччини та Іспанських Нідерландів. Вже було зрозуміло, що перевагу у війні мала антигабсбурзька коаліція. Керівну роль у коаліції мала Франція. Кардинал Рішельє прийняв на службу українських козаків 2-2,5 тис. на чолі з Богданом Хмельницьким та сотниками Солтенком та Сірком. У 1645-1646 рр. козаки під проводом І. Сірка брали участь в облозі захопленої іспанцями фортеці Дюнкерк на березі Ла-Маншу та здобули перемогу. У травні 1643 р. 27-тисячна армія Габсбургів вторглася у Францію. Вирішальна битва відбулася при Рокруа. Армія Габсбургів була практично знищена. У наступні роки Габсбурги зазнали нових поразок. У 1646 році об'єднана шведсько-французька армія окупувала Баварію; виникла можливість поділу Німеччини між Швецією та Францією та захоплення столиці Австрії –

Відня. Тому Фердинанд III мусив прийняти умови мирного договору встановлені Францією та її союзниками [3].

24 жовтня 1648 року було підписано Вестфальський мир за яким: Швеція отримала Східну та частину Західної Померанії; Франція – землі Ельзасу та остаточно підтвердила право на Лотарингію. Німеччина, як держава фактично припинила існування, було закріплено її політичну роздробленість. Визнано незалежність Швейцарії та Голландії. Тридцятилітня війна принесла розорення Німеччини. Населення імперії скоротилося з 16 до 6 мільйонів чоловік: одні загинули в боях, інші втекли з країни, треті померли від голоду і хвороб. Особливо скоротилася кількість жителів Чехії: з 2,5 млн до 700 тис. осіб. Торгівля, промисловість і культура зазнали непоправної шкоди [3].

Література:

1. Цей день в історії. Тридцятирічна війна. URL : <https://www.jnsm.com.ua/h/0523M/>.
2. Тридцятилітня війна 1618-1648 pp. URL : <https://geomap.com.ua/uk-wh8/1194.html>.
3. Тридцятилітня війна. URL : <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/664>.

Сидорук Євгеній Олександрович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІСТОРІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ВІЗАНТІЇ І РУСІ

Історія взаємовідносин Візантії і Русі розпочалось згідно з «Брюссельською хронікою» 18 червня 860 року близько 200 руських суден здійснили напад на Константинополь [1]. Після цього походу Київська Русь вийшла на міжнародну арену. Цей похід мав велике значення для Русі – він був більше дослідницького характеру, оскільки Візантія була розвиненою державою на той час, то русини багато чого взяли для дослідження.

До початку X ст. відносини Русі і Візантії ускладнилися, і влітку 907 році війська русів знову з'явилися на Босфорі. Околиці столиці піддалися розгрому. У 911 році Візантія уклала з русами договір, надавши їм право безмитної торгівлі в Константинополі і зобов'язавши утримувати на свої кошти послів і купців Русі під час їхнього перебування в імперії і постачати їх усім необхідним на зворотний шлях. Торговельні зв'язки Русі з імперією стали регулярними: щорічно влітку торговельні флотилії русів прибували до Константинополя, розташовувалися в пригороді і вели до осені торг на ринках Константинополя [2]. Особливим попитом знатних русів користувалися шовкові тканини. З невідомих причин у 941 р. київський князь Ігор зробив новий похід на Візантію, розорив берега Босфору і частину узбережжя Малої Азії, але був розбитий під Константинополем за допомогою «грецького вогню» [3]. Після цього Ігор був розлучений своєю поразкою і спрямував свій основний флот у 943 році на Візантію але до нього надійшла звістка, що Візантія знову може завдати йому поразки і підписав договір.

У 944 році був підписаний договір. Ігор уклав згодовір, менш вигідний від Олегового. В ньому вже не йшлося про безмитну торгівлю русів у Візантії та не згадувалося про сплату Візантією данини Русі, натомість Давньорус. держава змушена була взяти на себе зобов'язання захищати від ворогів візант. володіння в Криму [4].

У 967 році Никифор II Фока запропонував князеві Святославу, щедро заплативши, зробити напад на ворожу імперію Болгарію. У 968 р. Святослав здолав болгар, підкорив їх своєму впливові (не позбавляючи трону государя), але всупереч надіям імператора, почав разом з ними війну проти Візантії. Війна продовжувалася до літа 971 р., коли армія імперії завдала поразки руському князеві. Був відновлений мирний договір [3]. Відносини Русі і Візантії стали дружніми, навіть незважаючи на загибель Святослава по шляху з Болгарії в Київ (Святослав попав в оточення і загинув у бою з печенігами).

У 988 році християнство було прийняте на Русі. Широкий доступ на Русь більш високої візантійської культури був відкритий. Слідом за організацією церкви сюди стала проникати не тільки грецька, але і слов'яномовна. Візантія позитивно впливала на Київську Русь, адже вона подарувала християнство русинам. Запровадження християнства на Русі сприяло зміцненню державності, поширенню писемності, створенню визначних пам'яток літератури. Під його впливом розвивалися живопис, кам'яна архітектура, музичне мистецтво, розширювалися і зміцнювалися культурні зв'язки Русі з Візантією [5]. З поширенням християнства Візантійська література почала потрапляти у Русь. Таким чином запровадження християнства допомогло поширенню писемності на Русі, більше наблизило Київ до європейських держав. Прийняття християнства міцно зв'язало держави Балканського півострова, Закавказзя, Кавказу, Київську Русь та Крим з центром східного християнства – константинопольською церквою.

Із захистом торговельних інтересів пов'язаний і останній похід уже християнської Русі на Константинополь у 1043 році. Його очолив син Ярослава Мудрого новгородський князь Володимир. Похід був невдалим: флот русів був розкиданий бурєю і спалений «грецьким вогнем» під Константинополем. Відносини, однак, були улагоджені. У 1047 році руси вже допомагали Костянтину IX Мономаху (1042-1055 рр.) розбити чергового узурпатора. Мономах видав свою дочку за іншого сина Ярослава Мудрого – Всеволода [2]. Торговельні і культурні зв'язки Русі з Візантією і її володіннями в Криму не переривалися до кінця XI ст. Майже повне припинення на тривалий строк русько-візантійських зв'язків було обумовлено спочатку захопленням Константинополя хрестоносцями в 1204 році, а потім – руйнуванням Києва татаро-монголами в 1240 році [3]. Протягом усього періоду існування Візантійської імперії Константинополь був законодавцем та батьком розвитку русин: релігійного життя та художньої культури.

Візантії та Київській Русі не потрібно було між собою воювати, ці дві держави повинні були спільно розвиватися та мирними шляхом. Разом вони б захищались від ворогів та проіснували довше. Київська Русь та Візантія – це були дві могутніх держави на той час. Але, на жаль, не всі князі та царі так це розуміли, що потрібно розвиватися мирним шляхом. Візантія подарувала русинам християнство, писемність, книги, архітектуру. Це досить було прогресивно на той час. Володимир Великий та Ярослав Мудрий показали правильний приклад, як потрібно співпрацювати із Візантією та іншими державами. Деяким сучасним політикам ще потрібно взяти приклад з Візантії та деяких руських князів.

Література:

1. Похід русів на Візантію. URL : <https://www.jnsn.com.ua/h/0618P/>.
2. Русько-візантійські війни URL : <https://helpiks.org/1-111988.html>.
3. Військово-політичні, економічні та духовні зв'язки Київської Русі з Візантійською імперією: від Аскольда до Ярослава Мудрого. URL : <https://infopedia.su/10xa037.html>.
4. Договори Київської Русі з Візантією. URL : http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Dogovory_KR_z_Vizantieyu.
5. Дипломатичні зв'язки між Візантією та Руссю з 860 по 1043pp URL : <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/history/35844/>.

ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄС: ПЕРЕДУМОВИ І НАСЛІДКИ?

Вихід Великобританії з ЄС – тривалий процес, який супроводжувався дискусією європейської общини та всього світу про доцільність та потребу Великобританії залишити ЄС. Насамперед, такий серйозний крок Великобританія здійснила 23 червня 2016 року. Світові лідери таких країн, як США, Франції, Німеччини закликали Сполучене Королівство не виходити з ЄС, так як вихід завдав економічного, політичного удару для світу. На думку експертів, вихід Великобританії з ЄС призвів країну до ослаблення партнерства з країнами Євросоюзу. Після виходу Великобританії доведеться укласти торговельні угоди з 27 країнами-членами ЄС, щоб мати можливість продавати товари з Великобританії в Європі, але це вже може бути не на таких вигідних умовах для Британії. З іншого боку, як позитивний фактор, Британія зможе ввести обмеження для іммігрантів, в тому числі на соціальні блага [1].

Уряд Великобританії неодноразово намагався все таки дійти компромісу і домогтися вигідніших для своєї країни і громадян умов членства. Основними вимогами були: зміна міграційного законодавства; відмова від подальшого політичного зближення Великобританії з ЄС; вільна торгівля на світовому ринку, а не тільки в зоні ЄС; зниження рівня бюрократії і регулювання бізнесу, підвищення конкурентоспроможності ЄС. Найбільше жителів Сполученого Королівства турбувало питання контролю імміграції та звуження повноважень на те, аби керувати внутрішньою політикою держави, що і стало основною передумовою брекзиту. «Брекзит» (англ. *-Brexit*) – це слово, що використовується як скорочена назва процесу виходу Британії із ЄС. На засіданні Європейської ради в грудні 2015 року керівники країн членів Європейського Союзу обговорювали вимоги Великобританії. На думку більшості представників країн ЄС, проблему з еміграцією вирішити не можна, так як це порушує право на свободу пересування на єдиному ринку ЄС, що є однією з головних ідей Європейського Союзу. Широку суспільну та медійну увагу отримали складні переговори британського уряду з керівництвом ЄС щодо умов виходу, а особливо щодо подальшого статусу британсько-ірландського кордону та перспектив подальшого існування Єдиного міграційного простору [2]. У лютому 2016 між Європейським Союзом і Великобританією було досягнуто компромісу за всіма висунутими вимогами, після чого прем'єр міністр Британії заявив про запланований референдум, головним питанням якого було: «Чи має Сполучене Королівство залишитися членом Європейського союзу або вийти із Європейського Союзу?» За результатами проведення даного референдуму:

- 51,9 % виборців виявили своє бажання покинути ЄС.

- 48,1 % виборців побажали залишитися в складі Європейського Союзу.

- Шотландці та жителі Північної Ірландії в цілому виявили своє бажання залишитися в складі ЄС, а ось валлійці й англійці, без Лондона, проголосували за вихід [3]

Щоб вийти з ЄС, Велика Британія змушена була скористатися процедурою, прописаною в статті 50 Лісабонської угоди. Прем'єр-міністр Тереза Мей запустила процес 29 березня, надіславши відповідного листа президенту Європейської Ради Дональду Туску. З цього моменту на Британію більше не розповсюджується дія різноманітних євросоюзівських угод. Були сформовані дві команди з обох сторін, які мають провести переговори щодо умов виходу. Європейську очолює французький політик Мішель Барньє, а британську – Девід Девіс. Згадана 50-та стаття на весь процес розлучення дає два роки. Тобто він мав чіткий дедлайн – 30 березня 2019 року [5]. Проте, остаточно Британія перестала бути членом Європейського Союзу з 31 січня 2020 року.

Британців турбували наслідки брекзиту, які проявились у цінах на житло. Адже після брекзиту «мільйони громадян країн ЄС будуть змушені поїхати», що створить надмірну пропозицію нерухомості на британському ринку. Є низка інших серйозних чинників, які впливають на ціни на нерухомість, серед яких кредитні ставки і загальний стан економіки.

Вихід із ЄС означатиме, що Британія не буде частиною Трансатлантичної угоди. Вона буде повинна вести свої власні переговори із США. Брекзит може позначитися, як позитивно: ця угода дозволить здешевшити американський імпорт і простимулювати британський експорт до США, збільшивши його до рівня у 10 млрд фунтів на рік, так і негативно: угода дасть ще більше влади транснаціональним корпораціям, підірве систему громадських послуг, зруйнує стандарти харчової безпеки, і поставить під загрозу основні права. Якщо країна залишиться у спільному ринку її громадяни збережуть і право на вільний рух, що означатиме безвізовий режим подорожей як для британців у ЄС, так і для громадян країн ЄС у Британії. Якщо ж уряд вирішить запровадити дозволи на роботу, як того вимагає UKIP, інші країни можуть вдатися до відповідних рохів у відповідь, що означатиме, що британці муситимуть отримувати візи для роботи у країнах ЄС. Велика суперечка Великобританії відбулася між Данією та Францією, через порушення угоди про рибальство в британських водах [5].

Значні зміни відбуваються у бізнесі, адже ускладнився рух грошей, людей і товарів по всьому світу. Наразі невідомо чи брекзит принесе економічну свободу чи прирече країну на економічну руїну. Але понад 60% виборців у Британії вважають, що Brexit відбувся гірше, ніж вони очікували [6].

Література:

1. Malova Olga. Brexit the arguments at a glance. URL : <http://ua.euronews.com/2016/05/12/brexit-the-arguments-at-a-glance>.
2. Яковюк І.В. Brexit: Причини і наслідки британського референдуму URL : <http://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/11247>.
3. Вихід Великої Британії з ЄС. URL : https://uk.wikipedia.org/wiki/Вихід_Великої_Британії_з_Європейського_союзу.
4. News/BBCNEWS. URL : https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160621_uk_eu_referendum_az.
5. The Guardian: Суперечка риболовства. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2021/10/29/7312051/>.
6. Опитування британців щодо брекзиту. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/12/26/7132032/>.

Требик Дмитро Романович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ СТРИМУВАНЬ ТА ПРОТИВАГ В УКРАЇНІ. ВАРІАНТИ ПОКРАЩЕННЯ НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ.

Для початку слід зазначити що ж таке механізм стримувань та противаг у державному розумінні. Першим етапом до розподілу влади став її поділ на три гілки (законодавчу, виконавчу та судову). Проте з часом люди зрозуміли що цього є замало для реалізації демократії в країні, потрібні певні правила, які б могли не дати одній з гілок влади перетягнути управління державою на себе а також визначені особи, які займалися б контролем за цим. Виходом з цього проблемного питання саме і став механізм стримувань і противаг, він був побудований таким чином щоб одна гілка влади могла стримувати іншу, а та в свою чергу також могла стримувати іншу. Все зазначене знайшло відображення в нормах Конституції України та законодавчих й підзаконних актах. Проте як і в будь-якому складному явищі тут не обходиться без складних питань, наприклад яка гілка влади має стримувати судову чи в свою чергу як судова гілка має стримувати інші. Саме те наскільки грамотно буде прописаний цей розподіл в законодавчих актах і визначить наскільки вона буде ефективною в країні.

Насправді в Україні існують певні проблеми з функціонуванням зазначеного механізму. Так, на думку дослідника цього питання О.В. Радченка, в Україні повністю

відсутня реальна можливість процедури імпічменту президента, хоча в нашій країні він в свою чергу може самостійно, доволі ефективно, делегітимізувати парламент [1]. Як можна побачити на цьому прикладі в нашому законодавстві дійсно є проблеми з реалізацією механізму стримувань і противаг. Варіантів вирішення таких проблем є багато, зазвичай вони ґрунтуються на досвіді держав, які вже мали подібні проблеми в минулому. Оскільки, зарубіжний досвід дає змогу зрозуміти переваги та недоліки вітчизняної системи стримувань та противаг, а також визначити, які заходи необхідно здійснити для оновлення та покращення роботи владних інституцій в умовах сьогодення. Проте не кожен досвід може бути застосований в нашій державі через різні історичні та інколи й культурні відмінності. Тому потрібно виділити країну яка має багато спільного з Україною як в політичних, історико-географічних, та євроінтеграційних аспектах розвитку державного управління. Вважаємо, що таким прикладом може стати Польща.

Взагалі державотворчі процеси в Польщі мають багато спільного з подібними процесами в Україні, оскільки вони також рухаються по демократичному вектору. Тому не дивно що у них у ключових нормативних документах закріплено механізм стримувань і противаг. Так, ст. 10 Конституції Республіки Польщі від 2 квітня 1997 року визначає: «1. Державний устрій Республіки Польщі ґрунтується на поділі і рівновазі законодавчої влади, виконавчої влади та судової влади» [2]. Особливістю механізму стримувань і противаг в Польщі є чітке його закріплення в рішеннях судових органів. Так Конституційний Трибунал (основний орган конституційного правосуддя в Польщі) ввів поняття «взаємного збалансування», яке знаходить свій прояв не тільки у взаємному контролі між гілками влади, але й в співпраці між ними та можливості діалогу. Також необхідно зазначити чудову реалізацію системи двопалатного парламенту в Польщі, що є неймовірно ефективним інструментом у прийнятті саме демократичних рішень. На думку М.В. Оніщука, таке формування парламенту не тільки підвищує рівень демократичної легітимності, а й звільняє законодавчий процес від певних політичних пристрастей, раціоналізує його та виводить на високий рівень правової визначеності [3].

Стосовно порушеного вище питання щодо недоліку процедури імпічменту в Українському механізмі стримувань і противаг, його вирішення можна знайти у конституції Польщі. Так, у ст. 145 КП визначено, що за порушення Конституції, закону або за вчинення злочину Президент Республіки може бути притягнений до відповідальності перед Державним Трибуналом, а обвинувачення Президенту може бути пред'явлене Національними Зборами шляхом прийняття постанови більшістю не менше ніж у 2/3 голосів від загального числа їх членів [1]. Такі підстави та механізм притягнення президента до відповідальності є більш дієвими, ніж ті які на даний момент функціонують в нашій державі, маємо на увазі механізм, закріплений Законом України «Про порядок імпічменту Президента України».

Отже, використання саме польського досвіду є найбільш доцільним через близькість історичних та політичних особливостей формування державної влади. Застосовуючи польський досвід, можна покращити окремі аспекти функціонування системи стримувань і противаг в Україні завдяки розвитку основних гілок влади, адекватному застосуванню інструментів конституційного контролю, вирішенню питань розподілу повноважень між органами влади і проведенню прозорості та справедливої державної політики.

Література:

1. Радченко О.В. Система стримувань та противаг гілок влади як ціннісний імператив українського політикуму. *Актуальні проблеми державного управління*. 2008. № 2. С. 69–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2008_2_10
2. The Constitution of the Republic Of Poland Dziennik Ustaw. URL: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>
3. Оніщук М.В. Система стримувань і противаг в українській моделі організації влади: проблеми і шляхи вдосконалення. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 91–95

РИМСЬКА ІМПЕРІЯ ТА ХРИСТІЯНСТВО

У I-II ст. н.е в Римській імперії сповідували дуже багато традиційних та державних релігій. Але не було такої релігії, яка б була спільна для багатьох народів, які проживали в Римській імперії. Тому було багато спроб зробити одну для всіх державну релігію. Ця релігія базувалася на принципі культу імператора. Саме за часів імператора Цезаря таке спостерігалось. За його часів споруджувалися храми в його честь, ставили його статуї з надписами «Напівбог». Такий культ зміг продовжити і його син Август, якого називали сином Апполона. За такого культу людина перетворюється тільки на засіб, інструмент для здійснення державних планів. Головною чеснотою законослухняного громадянина в таких умовах є відповідність цим планам. Тому було зрозуміло, яку відігравала в житті населення імперії державна релігія.

Християнство утворюється на початку I ст. Римська держава як світова згодом об'єднає народи, які сповідували різні релігії. Римська імперія на той час була віротерпимою. Вона визнала за іудейством право на існування, і таким чином визнала право на життя і християнства. Тоді їх вважали іудейською сектою. У I ст. в Єрусалимі, Коринфі, Ефесі утворюються християнські громади. За римськими законами, «секта християн» була нелегальним союзом. Збори християн проходили в таємних місцях. Християнське вчення дуже швидко поширилось по території Римської імперії. Це можна пояснити тим, що воно змогло об'єднати всі основні релігійні ідеї епохи.

Свідченням змін у становищі християн став перший офіційний виступ державної влади проти останніх за часів правління імператора Нерона, який досить успішно намагався перекласти на християн провину за пожежу в Римі (64 р. н.е.). На судовому процесі проти християн, проведеному в той час, було виголошене звинувачення у «ненависті до роду людського». Від переслідувань, в основі яких лежала сліпа ненависть, походить юридична теза, що отримала силу закону: *non licet esse vos* («вам не дозволено існувати»). Римський історик Тацит не мав сумнівів у тому, що християн несправедливо звинуватили у підпалі міста, але розділяв загальну думку – вони заслужили суворої кари. Ця думка, як вже зазначалося, склалася з-за того, що християни відгородилися від суспільного життя; вони оточили таємницею свої зібрання та обряди. Крім того, на християн була перенесена неприязнь, яку відчувала римська спільнота стосовно євреїв. Перші гоніння проти християн не були продиктовані державними міркуваннями, а було проявом ненависті простого народу. Їх звинувачували у безбожності, тому що вони не поклонялись богам і вони не мали храмів. Коли розпочалася війна Римської імперії із повсталою Іудеєю, християни не були втягнуті до цього конфлікту. Тільки імператор Доміціан відновив гоніння. Правда, основний їхній удар був скерований проти іудеїв, від яких вимагали робити внесок до храму Юпітера Капітолійського і поповнювати державну скарбницю [3, с.163-164]. Тому християни мали нести кару за саме ім'я. Але переслідування підлягало загальній процедурі карного процесу, ініціатива якого належала не прокуророві, а приватним особам. У наступне десятиріччя закону проти християн, як і раніше, не існувало, але в окремих місцевостях спалахували виступи проти них. Позиція християн, які не визнавали традиційних римських вірувань, ухилялись від виконання звичайних для підданих обов'язків, не могла не викликати гостру реакцію уряду. Найбільш ретельні правителі вважають за необхідне боротися із цим «забобоном». Відособленість християн та утаємниченість їхніх обрядів, вели до поширення різноманітних чуток серед народу [2, с.152].

Найбільш жорстоких ударів християнській церкві було завдано за часів правління імператора Діоклетіана (284-305 рр.). Характерним є те, що наступ на християн органічно вписувався до основної лінії діяльності імператора, який мав намір повернути імперії колишню міць. З цією метою запроваджено кардинально нову систему управління імперією: влада поділялася між двома імператорами (августами) східної і західної частин імперії;

призначався намісник (кесар) із правом успадкування; імперія розділялася на 96 провінцій, що входили до 12 діоцезів та 4 префектур. Італія остаточно втратила своє привілейоване, а Єгипет – особливе становище. Свою власну резиденцію Діоклетіан переніс на Схід (Нікомедія) [1, с.11-12].

23 лютого 303 року римський імператор Діоклетіан видає наказ зруйнувати християнський храм в Нікомедії, також конфіскувати його майно і спалити всі знайдені в ньому рукописи. Згодом він видає едикт в якому йшлося про те що по всій Римській імперії потрібно знищити всі священні писання, книги та храми християн. Це стало початком гоніннь на християн у Римській імперії. Серед самих великих гоніннь на християн хочу виділити наступні: При Доміціані в 81 р., при Марку Аврелію в 168 р., гоніння при Деції в 250 р., та при Авлеріані в 272 р.

Християн переслідувала саме місцева влада за різних обставин, а також за бажанням місцевих частин суспільства, які належали до інших конфесій. Ці гоніння тривали дуже довго. З 30-х рр. і до 313 року. Саме 313 рік, це рік коли імператор Костянтин Великий створює і видає так званий едикт, який пізніше отримав назву Міланський. Цей едикт покращив становище християн. Нова політика держави знайшла своє втілення саме в діяльності Костянтина. Крім зміцнення своєї влади у державі, імператора пов'язував із християнством його особистий релігійний підхід. Але сам Костянтин не визнавав жодної релігії в державі, як пануючої. До самого кінця свого життя він не прийняв хрещення. Він мав своїх дітей і дав їх саме християнське виховання. І так поступово християнство набувало панівного значення.

Костянтин почав проводити так звану релігійну політику. Її навіть називали «революція». Така система правління Костянтина зміцнила домінат, визнавала християнство як державну релігію. Відбувається поступовий відхід від язичництва до християнства. Але таку політику Костянтина вважали хибною. Проти неї виступив сам імператор Юліан, який визнавав рішення Костянтина хибним. Але уникав прямого переслідування християн та проводив так звану політику віротерпимості.

Міланський едикт – це був лист, в якому йшлося про домовленість двох імператорів – Костянтина та Ліцинія. В цьому едикті проголошувалась віротерпимість в Римській Імперії. Цей едикт поклав край гонінням на християн, став важливим кроком на шляху перетворення християнства на офіційну релігію імперії. Отже, протягом перших чотирьох століть існування християнство пройшло дуже важкий шлях від нечисленних громад, які переслідувалися владою. Імператори, які спиралися на язичницьку традицію та вважали, що організація церковних справ – їхнє власне завдання. Союз держави і Церкви став могутньою силою у політиці того часу.

Література:

1. Ореховський В.О. Законодавство Римської Імперії та християнська віра Чернівці: *Міжнародний науковий журнал Науковий огляд*. 2019. С. 11-12.
2. Петrenchко О. Рим та християнство у I-II ст. Львів: *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2007. С. 152.
3. Свенцицкая И.С. Раннее христианство: страницы истории Москва: Издательство политической литературы. 1988. 336 с.

Янюк Світлана Іванівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЯВИЩЕ СЬОГУНАТУ В СТАРОДАВНІЙ ЯПОНІЇ

Важливий період в історії Японії відбувся з 1603 по 1868 рік. Події в Японії того часу, їх аналіз і місце в національному розвитку майже відразу стали однією з головних і дискусійних тем японської історичної науки, актуальність якої зберігаються і донині. Тема є

актуальною ще й тому, що вона недостатньо вивчена і тому потребує дослідження в цій галузі.

В 1192 році, в Японії, з'являється поняття «сьогунат». Ця нова влада пов'язана з ім'ям Мінамото, який підкорив собі князів Північної Японії. Він став правити від імені імператора. Мінамото першим в історії Японії прийняв титул «тайсегун» – великий полководець, головнокомандувач. Імператорська (мікадо) влада була слабка, тому з часом за мікадо залишилися лише повноваження глави культу [1].

Основна ідея встановлення сьогунату, полягає в тому, що сьогуні незаконно узурпували владу у законного правителя країни – імператора. Ідея була вперше запропонована в середині XVII століття, коли група освічених самураїв, економічно та політично пригнічених урядом Токугави, зібралася разом, щоб продемонструвати незаконність режиму Токугави за допомогою історичних аргументів. Ними зібрано та видано велику колекцію стародавніх міфів і легенд, історичних хронік та літературних пам'яток. Все це для того, щоб зафіксувати давню і продовжену династію, а також автентичність її прав.

Додаткового негативу в атмосферу соціальної кризи вносила боротьба феодалного табору. Потужні князі південно-західних васальних держав далеко від Едо були незалежними як в економічному, так і у військовому плані. Прапором опозиції проти Токугави є імператор і його оточення. Князі поставили завдання відновлення істинної імператорської влади, тому виступили проти «сьогунат-узурпатора». Більшість феодалів більше не підтримували режим Токугави, який також ознаменувався провалом внутрішньої політики сьогунату, заснованої на правилах, фактично крахом політики самоізоляції. Через те, що Японія обмежувала себе у спілкуванні з іншими країнами, вона відстала у розвитку від європейських країн.

Період Едо (Едо дзідай) – проміжок часу, коли панував будинок Токугави (1603 – 1867рр.) – поділяється на два етапи: XVII століття, характеристика якого припадає на розвинуте феодалне суспільство, і XVIII – перша половина XIX століття – період пізнього середньовіччя. Політичне об'єднання Японії на початку XVII століття, досягнуте Токугава Ієясу, який проголосив себе в 1603 році сьогунатом, закінчило справу, розпочату двома реформаторами – Ода Набугава і Тойотомі Хідейосі. Так почався завершальний етап розвитку японського феодалізму. Політична уніфікація позитивно вплинула на економіку, стимулювала формування єдиного ринку Японії, сприяла піднесенню культури. Одночасно зросла могутність самодержавного сьогунату, заснованого на військово-феодалному статусі самураїв. Самураї, як основна військова сила панівного класу, не брали участі у військових діях і тепер використовувалися виключно для придушення дій народних мас, які нещадно експлуатувалися феодалами [1].

Токугавський уряд залишив можливості феодалів вести війни між собою і піднімати бунт проти влади, зберігши за собою право контролю над дайме. Феодали, які все ж таки бунтували проти Токугави, втрачали свої володіння, а інколи їх, навіть, переселяли в інші райони. В перші роки правління, центральна влада прийняла розпорядження про поділ усіх великих феодалів на три групи, залежно від того, як вони ставилися до роду Токугава:

1) вища група дайме, в яку входили так звані госанке (три знатних будинку) – сім'ї, родинні роду Токугава (Киї, Міто, Оварі);

2) фуду-дайме – князі, які перебували у васальних відносинах до сьогуну і підтримали його під час битви при Секігахара;

3) тодзама-дайме, тобто дайме, які були ворожі роду Токугава в його боротьбі за центральну владу.

Активну роль у формуванні політики нової влади почали відігравати видатні діячі опозиції – представники буржуазної аристократії. Спочатку плани нової влади не були радикальними. Слабкість нової влади з самого початку полягала в тому, що провідну роль відігравали не капіталісти, а феодали. Вага японської буржуазії значною мірою визначається її економічною слабкістю, яка, у свою чергу, є результатом обмеженості джерел початкового нагромадження. Довготривала ізоляція перешкождала широкому розвитку зовнішньої торгівлі та розвитку колоніальної експансії. Єдиним джерелом нагромадження капіталу є вузький і безкорисливий внутрішній ринок. Багато буржуазії займалися сільським господарством, торгівлею та лихварством [2].

Влада ставала сильнішою, розширювалася і збільшувалася, але почала занепадати в 1860-х роках. Цьому сприяли різноманітні причини, які призвели до занепаду династії Токугава та «відновлення» влади імператора «законного правителя». Перша – криза всередині сьогунату Токугава, пов'язаний із селянським повстанням; друга – громадянська війна 1863–1867 рр.; третя – примусове «відкриття» держави і в Японію почав надходити іноземний капітал; четверта – революція Мейдзі, яка спричинила за собою зміну правлячих кіл, і на зміну Токугава приходить імператор. У жовтні 1867 року сьогуну Кейко було подано меморандум. Побачивши рішучість лідерів опозиції та військову силу ворога, Кейко погодився на ці вимоги. Але формальна відмова від влади є простим прикриттям: Кейко, який зберігає владу в центральній і північній Японії, активно готується до бою. Але у битвах при Фусімі і Тоба він програє і втікає до замку Едо.

Війська південних феодалів, що наступали як урядові (сьогун був оголошений бунтівником), швидко рухалися до столиці. 3 травня 1868 Кейко без бою здав едоскій замок, однак остаточно панування будинку Токугава було зломлено лише в тривалій громадянській війні, що охопила три чверті території країни. Дайме деяких феодалських князівств в Канто, а також північної частини Хонсю відмовилися підкоритися новому уряду і почали опір. На Південному узбережжі Хоккайдо, куди вплив нескорений флот сьогуну, адміралом Еномото Момосе була проголошена «дворянська республіка». У травні 1869 року після запеклих боїв на Хоккайдо було зламано опір останнього оплоту захисників сьогунату і остаточно ліквідовано панування феодалського будинку Токугава [3].

Боротьба сьогуну за політичне панування в Японії була проти поділу. Їхня політика повністю уніфікована. З цією метою вони провели реформи, які сприяли об'єднанню Японії. Після приходу до влади Токугави в 1603 році канібалізм остаточно припинився, що благотворно вплинуло на зростання врожайності, поширення нових культур, удосконалення агротехніки, обмолоту тощо. Але тяжке становище простого народу, пригніченого заможною верхівкою, змусило їх підняти повстання та заворушення. Повстання спалахували по всій країні, але завжди придушувалися.

Література:

1. Японія в період Токугавського сьогунату. URL : https://ua-eferat.com/%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F_%D0%B2_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4_%D0%A2%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%81%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%83.

2. Сьогунат Ёдо. URL : https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%8C%D0%BE%D2%91%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%82_%D0%95%D0%B4%D0%BE.

3. Суспільний та державний лад Японії період «Токугавського Сьогунату». URL : https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D0%B0_%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BB%D0%B0%D0%B4_%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%97_%D1%83_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%BE%D0%B4_%C2%AB%D0%A2%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%B3%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%A1%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%83%C2%BB.

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Воробйова Наталія Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ

Мова – це не лише носій культури та її величне явище, а й основний політичний інструмент.

Мовне законодавство є основою мовної політики – цілісність та практичність дій, які спрямовані на баланс мовних зв'язків у країні або на розвиток мовної класифікації у певному напрямі. Фундаментом мовного законодавства для кожної країни є мовний закон, який закріплює одну або кілька мов у статусі державної і звісно, охороняє мови національних меншин. Можу сказати, що мовне законодавство є одним із найважливіших факторів утворення демократії та виконання мовних верховенств усіх само врядувань у країні. Є відомості, що після Другої світової війни Рада ООН добавила пункт про мовні права до загального списку прав людини, саме тому їхній захист став одним із головних аспектів роботи ООН [1].

Говорячи про українську мову, то можу сказати, що вона у садочках, школах, університетах є головним фундаментом унікальності нашої країни, тому що українська мова є мовою нашого щоденного спілкування. В садочках, школах, університетах навчання проводять рідною мовою, а саме засідання, збори колективу, наради, семінари і так далі.

Функціонування державної мови здійснюється у всіх сферах нашого життя, тому велике значення для майбутньої української мови має національна свідомість та мовна гідність [2].

Для того щоб Україна була єдиною державою, з єдиним народом, можна вчинити наступні вчинки, які раніше робила Франція, а саме: у всіх сферах суспільного життя було впроваджено стовідсоткове застосування рідної мови, культури, історії. Тому знання мови та історії стало основною умовою для усіх хто буде отримувати паспорт громадянина Франції.

В Україні видали подібний закон, який передбачає застосування української мови у багатьох сферах, точніше цей закон несе таку назву: «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Згідно до цього акту, українська мова є обов'язковою для органів державної влади та публічних сфер. Закон запевняє, що кожна людина в Україні може отримати відомості та послуги українською.

Завданням цього Закону є гарантування державою:

- утвердження української мови як державної мови на всій території України у всіх публічних галузях суспільного життя, а також у міжнародному спілкуванні та при виконанні посадовими особами представницьких функцій;

- зміцнення та розвиток української нації, її історичні відомості, традиції та культури;
- встановлення та підтримка української мови як неповторна мова єдиної нації, які зорієнтовані на:

- a) відмінне володіння українською мовою громадянами України;

- b) правильне застосування української мови відповідно до правил українського правопису;

- c) поширення знань про українську мову та її призначення у розвитку української та європейської культур;

- d) поширення української мови у світі.

- запобігання дискримінації людини за мовною ознакою;

- утвердження української мови як мови міжетнічного спілкування і порозуміння в Україні [4].

Хотіла ще би вказати, статтю 6 Закону України «Українська мова та громадянство в Україні», в цій статті вказується, що обов'язок громадянина України володіти українською мовою, тому що:

1. Кожен громадянин України повинен володіти українською мовою як мовою свого громадянства.

2. Держава гарантує кожному громадянину України можливість вивчення української мови через систему закладів дошкільної, загальної шкільної та вищої освіти.

3. Держава забезпечує наявність умов вільно опанувати українську мову особам, які через історичні обставини у минулому були позбавленні можливості вивчати українську мову [5].

Стосовно нормативно – правових актів, то було би доречно опиратись на освітні процеси де мова відіграє велику роль. Адже освітній процес в усіх закладах освіти буде проводитись українською мовою. Також українську мову вживають у різних культурних діяннях. До прикладу іншомовні театральні постанови у державних театрах відбуваються з українськими субтитрами. Наполягання на дублюванні фільмів українською мовою вже нікого не приголомшує. Фільми які демонструють у кінотеатрах, може транслюватись мовою оригіналу, проте з українськими субтитрами. Таких показів може бути не більше 10% від основної кількості сеансів, які відбуваються у кінотеатрах протягом місяця. На мою думку, для початку цього буде достатньо, щоб глядач звикав дивитись уривок фільму в оригіналі. У той же час це зменшить кількість показів фільмів у кінотеатрах, які випускає країна агресор [3].

Аналізуючи все вище сказане, можу сказати, що кожен громадянин України повинен розмовляти, працювати лише українською мовою і це є дуже актуальним в наш час. Завдяки цьому ми можемо підтверджувати, що ми єдина нація, єдина держава і мова в нас також єдина. Зробивши це наші діти ,правнуки зможуть розмовляти мовою своїх предків, які довгий час відстоювали її самобутність. Я вважаю, що з цього часу ми почали підносити свою рідну мову. Звісно, на східній стороні нашої держави буде важко опанувати українську мову, проте все на пряму залежить від самих людей ,їхніх бажань та прагнень, які стосуються спілкування та використання рідної мови в межах нашої країни.

Література:

1. Мовне законодавство. URL : https://www.wiki.uk-ua.nina.az/Мовне_законодавство.html.
2. Мова, якою відбувається освітній процес у закладі освіти – українська. URL : <https://shkola52zp.jimdofree.com/прозорість-та-відкритість-діяльності-закладу/навчальний-процес/>.
3. Подоляк І. Закон про державну мову: прийняти реальність. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/28270385.html>,
4. «Про забезпечення української мови як державної» Закон України від 25.04.2019. URL : <https://auc.org.ua/novyna/parlament-ukrayiny-pryynyav-zakon-pro-movu>,
5. Обов'язок громадянина України володіти українською мовою. (BBP). 2019, № 21. ст.81. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>.

ІМПІЧМЕНТ ЯК МІРА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ УКРАЇНИ

В державах, які мають республіканську форму правління розвиток залежить від діяльності президента та від його політичного курсу. Україна є такою країною, тому найвищою посадовою особою є Президент України. Відповідно до статті 102 Конституції України, Президент України є Главою держави і виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина [1]. Отже, від діяльності Президента залежить не лише доля держави, а й всього українського народу, тому він повинен діяти виважено в межах чинного законодавства, а в разі його порушення нести за це відповідальність.

Конституція України передбачає, що Президент користується правом недоторканності на час виконання повноважень. Тобто, його не можливо притягнути до кримінальної відповідальності під час виконання своїх повноважень як Глави держави. Разом з тим, передбачено можливість усунення Президента у порядку імпічменту. На сьогодні імпічмент є єдиною в Україні процедурою, завдяки якій можна примусово позбавити влади президента.

Рішенням Конституційного Суду України від 10.12.2003 року №19 - рп/2003 зазначено, що конституційна процедура розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту здійснюється без порушення проти нього кримінальної справи. Процедура імпічменту – єдиний спосіб притягнення Президента України до конституційної відповідальності на сьогодні [3].

У 2019 році за ініціатииви В.О. Зеленського було прийнято Верховною Радою України Закон України «Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)», який детально регулює процедуру імпічменту.

Відповідно до ст. 1 цього закону усунення Президента України з поста в порядку імпічменту є способом притягнення Президента до конституційної відповідальності. Цей процес є позасудовим та конституційним, за змістом якого Верховна Рада України у разі вчинення державної зради або іншого злочину Главою держави може усунути його з поста, достроково припинивши його повноваження [2]. Виходячи з цієї норми можемо зробити висновок, що у разі вчинення Президентом правопорушення, спочатку настає конституційна відповідальність, тобто усунення його з поста президента, а після цього настає кримінальна відповідальність.

Проаналізувавши чинне законодавство виділяють такі стадії проходження процедури усунення президента з поста в порядку імпічменту:

1. Ініціювання Верховною Радою України питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;
2. Прийняття рішення парламентом про створення тимчасової спеціальної слідчої комісії, обрання спеціального прокурора і спеціальних слідчих;
3. Розгляд і прийняття рішення Верховною радою України за результатами обговорення висновків і пропозицій спеціальної тимчасової слідчої комісії;
4. Направлення рішення Верховної Ради України до Конституційного суду України та Верховного Суду;
5. Розгляд парламентом висновків Конституційного Суду і Верховного Суду України;
6. Прийняття рішення про усунення Президента України з поста у порядку імпічменту.

Процедура є досить складною й довготривалою та її нечасто використовують для притягнення президента до відповідальності. Свідченням цього є те, що в нашій країні Главу держави жодного разу не було усунено з посади в порядку імпічменту.

Відповідно до Конституції України повноваження Президента припиняються й в інші способи, наприклад у разі відставки. Відставка Президента згідно статтею 109 Конституції

України набуває чинності з моменту проголошення ним особисто заяви про відставку на засіданні парламенту України [1]. Тобто, Президент добровільно звертається до Верховної Ради із заявою і просить прийняти рішення про його відставку достроково. Парламент може прийняти як позитивне, так і негативне рішення стосовно заяви Глави держави.

Порівнюючи процедуру імпічменту та відставки, можна зробити висновок, що процедура відставки є швидшою і легшою, і хоча передбачає добровільне звернення Президента до Верховної Ради України, не завжди так є. Прикладом може стати відставка першого Президента України Л. М. Кравчука, який пішов у відставку достроково через розбіжності з парламентом України баченні політичного розвитку держави й прийняв рішення у супереччя Верховній Раді. Для того щоб його не було усунуто шляхом імпічменту (на той час не була передбачена ця процедура законодавчо, лише діяли норми Конституції України), він добровільно звернувся до парламенту про відставку його з поста Глави держави. Вважаємо, відставку Президента України можна віднести до конституційної відповідальності, адже не завжди це є добровільним кроком, а отже, Президент за свої дії несе відповідальність йдучи у відставку.

Підсумовуючи, можна зробити висновки, що процедура усунення президента з посади є дієвим та ефективним механізмом в разі порушення ним національного законодавства або через невиконання (неналежне виконання) ним своїх повноважень, однак в Україні це питання вимагає певних доопрацювань. Варто підкреслити, що процедура імпічменту є досить непростю, що практично унеможливлює її застосування.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Юрінком, 1996. 80 с. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент): Закон України від 10.09.2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39-20#Text>.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 105, частини першої статті 111 Конституції України (справа щодо недоторканності та імпічменту Президента України): URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-03#Text>.

Йолтуховська Софія Михайлівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Варто розпочати свою промову з того, що питання місцевого самоврядування є дуже актуальними, а тому вони все частіше вирують у епіцентрі наукових і політичних дискусій. Адже саме у розв'язанні проблем місцевого самоврядування існує ймовірність знайти ключ до вирішення багатьох складних питань сьогодення, а саме: підвищення рівня ефективності діяльності влади, подолання бар'єрів між державою та населенням, створення політичної мобілізації, перенесення центру уваги зі столиць в інші міста. Самоврядування способом функціонування будь-якого суспільства як складної самокерованої системи, що здатна самотійно розвиватись. Арістотель розглядав місцеве самоврядування як окрему гілку влади, у науковій праці «Політика», у якій він, зокрема, вирізняв окрім законодавчого органу та суду ще й магістратур. Саме тому батьки Української Конституції у статті 7 Конституції України проголосили, що «в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування», по суті також, конституюючи місцеве самоврядування як окрему гілку влади.

Взагалі, термін «самоврядування» вживається як родове поняття і має на меті розуміння будь-яких форм самоорганізації суспільства, а також включає форми організації

соціальних спільнот, з яких складається соціум як цілісна соціальна система найвищого порядку. Варто зазначити, що завдяки місцевому самоврядуванню виникає можливість значно демократизувати апарат управління та виносити на широкий огляд місцеві питання, знаходячи їх шляхи вирішення, та забезпечуючи максимальне прислухання щодо інтересів та побажань громад, поєднувати особисті права кожної людини та регіонів, а також держави в цілому. Безпосередньо не допускати можливого свавілля, утворення непорозумінь та проблем з боку центральної влади, створюючи певної міри противагу. З метою запобігання цих протиріч органам місцевого самоврядування надається доволі широка та чітка компетенція, або ж на конституційному рівні, або ж шляхом видання звичайних законів. Дана компетенція розраховується щодо відтворення ідей та намірів сучасних та розвинених держав розширювати та доповнювати їх соціальні функції, тим самим сприяючи зміцненню ролі місцевого самоврядування у наданні різноманітних соціальних та адміністративних послуг населенню. Фундаментом місцевого самоврядування є те, що керування здійснюється з усіх територій, так як здійснення керування державою виключно з її центру є фактично неможливим. Саме тому і відбувається поділ на території, на певні адміністративно-територіальні одиниці різних рівнів, таких як: області, райони, громади тощо, в яких задіяні, як правило, одночасно виборні представницькі органи, які, попри відмінності у формуванні цих органів, разом творять єдину систему здійснення публічної влади на місцях. Особливості правового регулювання питань здійснення місцевого самоврядування тісно пов'язані з його функціональним призначенням та соціальною спрямованістю в межах чітко зазначеної держави.

Отже, вагомим аргументом для розгляду місцевого самоврядування як окремої гілки влади можна зазначити статтю 142 Конституції України: «місцеве самоврядування, як гілка влади, наділене матеріальною і фінансовою основою у вигляді рухомого і нерухомого майна, доходів місцевих бюджетів, інших коштів, землею, природними ресурсами, що є у власності територіальних громад, а також об'єктами спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад».

Варто поглибитись у історичні знання, відомо, що з часу ухвалення першого в Україні закону про місцеве самоврядування, названого у той час Законом Української РСР «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування», минуло уже більш як чверть століття. З того часу в Україні неодноразово оголошувалися і здійснювалися радикальні або менш радикальні зміни, а також впроваджувалися реформаторські зміни в організації публічної влади як в центрі, так і на інших зазначених територіях. Важливим є те, що основну ідею організації місцевого самоврядування було закладено саме в Конституцію України, а наступні кроки характеризувались ухваленням декількох редакцій базового Закону про місцеве самоврядування, у зв'язку з ратифікацією Україною в 1997 р. Європейської хартії місцевого самоврядування та підписанням Угоди про Асоціацію з ЄС запрацював механізм «європеїзації» самоврядування.

Однак, на теперішній час, варто наголосити на головному, а саме: на досягненні оптимального та реального балансу між функціями держави та місцевого самоврядування в рамках чинної Конституції України. Відповідно до цього, на порядок денний існує певна проблема стосовно забезпечення принципу субсидіарності у правовому регулюванні діяльності місцевого самоврядування.

На завершення, варто зазначити ще одну, як на мене, доволі серйозну проблему, що виражається у функціонуванні місцевого самоврядування, безпосередньо конфлікту загальнодержавних чи загальносуспільних та територіальних (самоврядних) інтересів. Передусім мова йдеться про те, що, закріплюючи за самоврядними органами значну частку владних повноважень, держава може вирішувати питання про соціальну відповідальність місцевого самоврядування, договірних відносин між органами державної влади та місцевого самоврядування, гарантії забезпечення майнової і бюджетної самостійності магістратури, тобто виконання вимог статті 142 Конституції України щодо матеріальної і фінансової основи місцевого самоврядування у вигляді рухомого і нерухомого майна, доходів місцевих бюджетів, інших коштів, землі, природних ресурсів, як власності територіальних громад, а

також об'єктів спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад, формування місцевими радами органів виконавчої влади та власних контрольних органів, що є ознакою повноти самоврядної влади.

Підсумовуючи, можна зазначити те, що на місцевому рівні також присутні елементи поділу влади: місцеві ради як місцеві парламенти формують виконавчу владу (виконавчі комітети) та власні контрольні органи (комісії). Усі ці питання виносять на порядок денний як перед наукою, так і перед практикою конституційного реформування та державного будівництва проблему визнання місцевого самоврядування окремою гілкою влади.

Література:

1. Костицький В. Місцеве самоврядування як окрема гілка публічної влади. *Вісник АПСУ*. 2018. С.48-50. URL : https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_1_2018-48-50.pdf.

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

Кобрін Андрій В'ячеславович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КВАЛІФІКАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ, ГРОМАДЯНИНА

Система конституційного права і свобод людини, громадянина. У конституції прав людини класифікують права на офіційні та неофіційні. Офіційні права людини класифікуються за критерієм сфери життєдіяльності людини: політичні, економічні, культурні, екологічні, громадські та соціальні. Також бувають і соціально-економічні права які у виникають в результаті об'єднання соціальних прав та економічних. Якщо говорити про неофіційні то їх класифікують: за способом здійснення, залежно від ступеня залучення держави до їх забезпечення, Залежно від рівня нормативного закріплення, за суб'єктним складом.

- за способом здійснення: Активні права та пасивні права. Активні права- це права які орієнтовані на дію тобто ж свобода на якусь дію наприклад (право на життя, право на освіту, і так далі.) Пасивні права- це права захисту від чогось наприклад (право на гідність, свобода від дискримінації, заборона втручання в особисте життя або життя сім'ї).

- від ступеня залучення держави до їх забезпечення: Негативні та позитивні. Негативні права захищають від будь-якого втручання в особисте життя від будь кого, а також і держави. Позитивні права- це право в яких людина навпаки потребує захисту та забезпечення з боку держави наприклад (право на освіту)

- від рівня нормативного закріплення: визначають права конституційні, як найважливіші для людини соціальні можливості, які потребують найвищого рівня правового регулювання та галузеві, які розширюють і доповнюють зміст конституційних на рівні інших нормативних актів [2, с. 3].

- за суб'єктним складом: індивідуальні та колективні. Індивідуальні це ті права які сконцентровані на одну особу наприклад (право на недоторканість, право на гідність). Колективні це права які сконцентровані на громади людей.

Також хотілося зазначити такі види прав як (від'ємні та не від'ємні).

Від'ємні права – це права які можуть в деяких випадках скасовуватися до певної особи. Хотілося зазначити таке право як (право на життя) яке вважається не від'ємним правом затвердженим в Конституції України, але згідно «Європейській Конвенції з Прав Людини»

статті 2 ч.2 де зазначено: Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
 - б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
 - с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання [1].
- Не від'ємні права – це права які ніяк не можуть скасувати, в будь-яких випадках.

Отже, право людини класифікуються на офіційні та не офіційні, які в свою чергу поділяється на 8 критеріїв поділу прав людини, які у свою чергу поділяються на такі види : політичні, економічні, культурні, екологічні, громадські та соціальні, активні права та пасивні права, негативні та позитивні, конституційні, галузеві, індивідуальні та колективні, від'ємні та не від'ємні.

Література:

1. Європейська конвенція з прав людини. URL : https://zakon.rada.gov.ua/Laws/show/995_004#Text.
2. Литвиненко І.Л. Конституційне право України: конспект лекції на тему: «Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні». 25 с.

Ковалюк Іванна Валентинівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СТАТУТ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК НАПРЯМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Притаманна українській політичній еліті боротьба за владу відсунула головні питання державотворення на другий план. Децентралізація влади потребує системного підходу та комплексних реформ. Сформувати економічно міцну та організаційно життєздатну громаду доцільніше починати з фундаменту, тобто з самої громади.

Конституційний захист, територіальна визначеність та фінансова спроможність громади гарантують її реальну дієздатність. Лише за таких умов в Україні можна активізувати самоврядування місцевих органів державної влади та громадську ініціативу для побудови соціал-демократичної держави, вважаю я.

Прийняття статуту територіальної громади є важливим кроком у майбутнє громади [3]. Він заслуговує хоча б на об'єктивну експертно-аналітичну оцінку змісту цього документа. Але це – нормативно-правовий документ із відповідною структурою та змістом? Чи це є інноваційним, дієвим, дієвим нормативно-правовим актом місцевого самоврядування?

Деякі пункти не повністю копіюють відповідні положення Закону України про місцеве самоврядування [1]. При детальному аналізі змісту та структури статутів територіальних громад чітко простежується тенденція, що всі розбіжності зроблені у бік послаблення впливу громади на дії місцевих органів влади. Звичайно, будь-який статут стосується населення, але без додаткових прав громадян.

Відповідаючи на головний питання: чому статuti територіальних громад фактично не працюють, можна відповісти, що статuti є формою домовленості місцевої еліти. Місцева влада прагне побудувати ефективне місцеве самоуправління і працювати без громадян і без громади. За словами відомого письменника та журналіста Джорджа Оруелла: «Мета репресій – репресії. Мета катування катування. А мета влади – влада», останні з яких сильно в'їлися в наші реалії [2].

Для того, щоб статут територіальної громади став дієвим правовим документом та втілювався у життя громади, його необхідно спочатку прийняти на референдумі. Як свідчить досвід іноземного врядування, спільнота та влада взаємодіють краще, якщо мають спільну мету та співпрацюють для її реалізації. Статут у цьому випадку виступає своєрідною угодою між владою та громадянами, членами громади. Надає легітимність урядовим рішенням в очах громадян, а також спонукає громадян, членів громади впливати на рішення та дії уряду. Це створює реальну основу для самоуправління, властивого багатьом розвинутим демократіям XXI століття.

У статуті є обов'язковий розділ, який стосується прав членів громади. Важливим аспектом демократичного управління є підзвітність уряду перед громадою. Коли конституційні права громадянина конкретно прописані у Статуті, поруч із чітко визначеною відповідальністю місцевих посадових осіб. Тоді кожен учасник спільноти буде впевнений, що його проблема не залишиться без розгляду та відповіді.

Звісно, це лише приблизний зміст річного звіту міських, селищних та сільських голів. Аналіз зроблено враховуючи регіональний аспект територіальної громади. Важливою є порівняльна характеристика інших територіальних громад. І як підсумок: місцеві органи влади не повинні забувати, що вони є «працівниками» і обслуговують громадян за місцем проживання.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення: 23.04.2022).

2. In 1945, George Orwell wrote an introduction to «Animal Farm» It was not printed, and remained unknown till now. It appears here under Orwell's title: The freedom of the press. By George Orwell. *The New York Times*, October 8, 1972, Section SM, P. 12.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р. : станом на 16 листоп. 2009 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 23.04.2022).

Кухарчук Дарія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ РЕЖИМИ ЯК СПОСІБ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Правовий режим слід розуміти як комплекс правових засобів та заходів, що характеризують особливе поєднання взаємодіючих зобов'язань, дозволів та заборон, які створюють особливу спрямованість регулювання. Саме правовим режимом обумовлюється юридична особливість адміністративної галузі права.

При виникненні складних за характером ситуацій в країні перестають спрацьовувати звичайні соціально-правові механізми держави. Задля виконання усіх необхідних завдань влада змінює правове регулювання за допомогою введення потрібних в конкретних ситуаціях надзвичайних режимів та відповідного організаційного забезпечення. Тобто створюється спеціальна система управління, відповідні органи державної виконавчої влади наділяються надзвичайними повноваженнями, що не мали при звичайному для держави режимі, створюються надзвичайні органи управління, такі як: комісії, комендатури, штаби тощо. Дані заходи впроваджуються задля швидкої нормалізації обстановки, усунення загрози небезпеки в державі та повернення до звичайної системи управління в цілому.

Порівнюючи адміністративно-правові режими, можемо стверджувати, що вони істотно відрізняються: кожен з них закріплює певну кількість заборон та зобов'язань. Вони є різними за глибиною змін у конституційному статусі громадян, а також за територією, на якій

вводиться режим, за строком дії тощо. За глибиною змін у конституційному статусі громадян і організацій відрізняють звичайні та надзвичайні режими. За масштабом волі громадян і організацій у використанні своїх можливостей для реалізації своїх суб'єктивних прав виділяють пільгові та обмежуючі режими. За територією: загальнодержавні (режим секретності) та режими дія яких поширюється на окремих регіонах чи місцевостях (режим прикордонної зони). За окремими об'єктами: режим заповідників чи вогнепальної зброї. За часом дії режиму: постійні (до прикладу, паспортний режим), тимчасові (режим надзвичайного стану), ситуаційні (режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС). За видами діяльності, до прикладу, режим оперативно-розшукової діяльності та окремих видів підприємницької діяльності.

Серед значної кількості адміністративно-правових режимів слід виокремити надзвичайний стан, правову основу якого складає Конституція, а саме стаття 64 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану», законодавчі акти, які регламентують діяльність окремих органів державної влади в умовах надзвичайного стану, зокрема, ЗУ «Про оборону України», ЗУ «Про Національну поліцію», ЗУ «Про Службу безпеки України» та інші. Режим надзвичайного стану при наявності надзвичайної ситуації вводиться у встановленому законом порядку, безпосередньо, актом президента України, а саме його Указом, який в подальшому підлягає схваленню Верховною Радою України [1]. Варто зазначити, що законодавчий орган повинен досить швидко зреагувати на відповідний Указ. Законодавством визначено строк протягом якого ВРУ повинна затвердити зазначений Указ – 2 дні з моменту звернення. Важко переоцінити роль введення надзвичайного стану, адже саме така система заходів забезпечує налагодження обстановки в найкоротші строки, усунення загрози небезпеки на території всієї держави або ж окремих її частин, відновлення законності, надання допомоги постраждалим громадянам чи організаціям, ліквідація наслідків надзвичайної ситуації. Надзвичайний стан на всій території України може бути введено на строк не більше 30 діб, а також не більше 60 діб в окремих частинах країни. Верховна Рада України наділена таким повноваженням, як продовження дії надзвичайного стану, проте не більш як на 30 діб [1]. Яскравим прикладом є Чорнобильська катастрофа на території якої після введення надзвичайного стану розпочалася евакуація близько 130 тисяч мешканців Київської області із забруднених районів. Сталися незворотні наслідки: радіоактивного ураження зазнали близько 600 тисяч громадян. Навколо ЧАЕС створено 30-кілометрову зону відчуження.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що є необхідним для введення в Україні або на окремих її територіях у разі збройної агресії або ж загрози нападу зовнішніх ворогів. Такий стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування таких повноважень, які необхідні для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки. Також, під час воєнного стану може мати місце обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, прав юридичних осіб. Як правило, зазначаються відповідні строки дії таких обмежень. Нормативною базою виступають два важливих закони: «Про правовий режим воєнного стану» та «Про оборону України». Особливістю воєнного стану є здатність до примусового вилучення приватного майна та відчуження об'єктів права приватної власності громадян України. Слід зазначити, що повне відшкодування їх вартості відбувається у порядку та в строки, які встановлює уряд [2]. Під час військових дій суспільство виходить з-під впливу звичайного законодавства України. Саме тому на воєнний режим покладене важливе завдання: нормалізація системи суспільних відносин, забезпечення належної роботи державних інститутів та суспільного порядку в країні. На жаль, в умовах сьогодення українська держава перебуває саме у такій складній ситуації, тому кожен громадянин побачив та відчув дію воєнного стану на практиці.

Одна з основних умов належної життєдіяльності населення є його санітарне та епідеміологічне благополуччя. Тобто, наявність оптимальних умов для життя та розвитку суспільства забезпечує відсутність шкідливого впливу на стан здоров'я громадян різних факторів навколишнього середовища, низький рівень їх захворюваності тощо. Поширення інфекційних захворювань на окремій території чи в населених пунктах є загрозою для всієї

держави, саме тому Кабінет Міністрів України та місцева державна адміністрація наділені правом вводити особливі умови господарювання та режими життя населення. У разі запровадження режиму зони екологічного забруднення особливого стану застосовуються певні заходи, такі як: встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду громадян, а також обмеження свободи пересування на відповідній території; обмеження прямування транспортних засобів; впровадження оперативних заходів щодо відновлення пошкоджених природних ресурсів, протиепідемічні, протипожежні, інженерно-технічні заходи тощо. До виконання невідкладних аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт у разі необхідності залучається працездатне населення на добровільних засадах відповідно до чинного законодавства, транспортні засоби громадян за умови обов'язкового забезпечення безпеки праці. Важливим аспектом є те, що за рішенням Президента України до виконання таких робіт можуть залучатися військові частини ЗСУ та інших військових формувань. Яскравим прикладом даного режиму є ситуація в нашій державі та загалом у світі – епідемія Covid-19. За два з половиною місяці пандемія практично поширилася на усі континенти і зачепила 80% країн світу. Для нашої держави це важке випробування, що покаже нам, чи здатна вона боротися з Covid-19 і на правовому рівні. Досить влучний вираз сказала німецька політична діячка Ангела Меркель: «Ми ніколи не переживали нічого подібного та мусимо показати, що здатні діяти щиро та розважливо, тим самим рятуючи життя людей» [3].

Охарактеризувавши три основних адміністративно-правових режими, можемо зробити висновок, що кожен з них є незамінною частиною регулювання адміністративно-правових суспільних відносин, проте тільки разом вони дають бажаний результат: суспільний захист та можливість функціонувати державі як злагодженому механізму.

Література:

1. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 №1550-III. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 №389-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Офіційний сайт українського радіо «Свобода». URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/pandemiya-koronaviruskarantyn-vysnovky/30500165.html>

Лаврієнко Мар'яна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАКОНОТВОРЧИЙ ПРОЦЕС У ПАРЛАМЕНТІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Стрімкий розвиток України з часів її незалежності та зміна політичного курсу в напрямку євроінтеграції вимагає постійного вдосконалення законодавства. Процес приєднання до Євросоюзу обумовив об'єктивну необхідність вдосконалення національної системи законодавства, яка здатна забезпечити життєдіяльність нашої держави в сучасних демократичних формах. Для досягнення зазначеної мети варто вдосконалити законотворчий процес, оскільки це дасть можливість приймати закони точно, зрозуміло й прозоро, дотримуючись принципу верховенства права.

Законотворчий процес відображає реальний і справжній стан життя країни та суспільства й він повинен змінюватись та вдосконалюватись, звільнятися від застарілих бюрократичних форм та підходів до правотворення.

Проаналізувавши чинне законодавство нашої держави та наукові дослідження потрібно зазначити, що законодавчий процес – це врегульована Конституцією й законами України діяльність парламенту щодо підготовки, обговорення, прийняття законів та їх оприлюднення [1]. Законодавчий процес становить логічно-послідовні стадії, що є закріплені Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» [4].

Дослідники виділяють стадії законотворчого процесу, зазначаючи, що це «відносно самостійні комплекси процесуальних дій уповноважених суб'єктів, у межах законодавчо визначених процедур, які є спрямованими на створення й оприлюднення закону» [2, с. 5].

До цих стадій належать:

- внесення (подання) законопроекту до Верховної Ради України;
- попередній розгляд і обговорення законопроекту в комітетах парламенту;
- обговорення, прийняття рішень щодо законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України, тобто прийняття закону або відхилення законопроекту;
- підписання, офіційне оприлюднення закону та набрання ним чинності. Остання стадія законодавчого процесу завжди включає процесуальні дії глави держави, адже саме за його підписом закон оприлюднюється, за умови що цей закон не ветоаний Президентом України [2, с. 6; 4].

Проаналізувавши сучасний стан законотворчого процесу, можна дійти висновку, що на ефективність цього процесу впливає те, що він продовжує розглядатися у відриві від суспільної практики, нагальних інтересів і запитів більшості громадян. Про це свідчить стан українського законодавства, яке ще й досі є невідповідним і також має неузгоджену внутрішню систему.

Варто підкреслити, що однією з найголовніших проблем законодавчого процесу є відсутність чіткого нормативно-правового регулювання. Хоча він і закріплений у декількох законах, але не існує єдиного акту де б ґрунтовно й чітко були прописані всі стадії, яких мали б дотримуватися парламентарі при прийнятті законів. Окрім того, зазначимо, що у 2010 році був винесений на розгляд законопроект «Про нормативно-правові акти», який пройшов розгляд у першому читанні, але й до сих пір не є прийнятим.

Наступною проблемою в законодавчому процесі є відсутність участі наукових та науково-практичних діячів до законотворчого процесу. На нашу думку, обов'язковість залучення до розроблення законопроектів дослідників за сферами діяльності дало б набагато ефективніший результат при їх розробленні. Проте, діяльність сторонніх суб'єктів до законотворчого процесу ніде не передбачено у законодавстві України.

Не менш важливою проблемою є підвищення ефективної роботи парламенту як єдиного законодавчого органу, зокрема його внутрішньої структури та складу. Згідно з Законами України «Про Регламент Верховної Ради України» та «Про комітет Верховної Ради України», розроблення та підготовка законопроектів покладена на комітети парламенту. Під комітетом потрібно розуміти орган Верховної Ради України, що утворюється з народних депутатів нашої країни для здійснення за окремими напрямками законопроектної роботи, підготовки й попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень парламенту, виконання контрольних функцій [3]. Кожний комітет відповідає за свою сферу суспільного життя України й до нього входять депутати, що мають уявлення про той напрямок роботи, за який відповідає комітет.

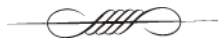
Проаналізувавши роботу комітетів можна виокремити проблеми, що впливають на законодавчий процес:

- 1) різний ступінь професіоналізму членів комітету;
- 2) нерівномірний обсяг функціонального навантаження на членів комітетів чи на різні комітети;
- 3) недостатнє залучення науковців для розроблення законопроектів. Це досить суттєві проблеми, тому не може бути якісним законопроект, якщо його розробляють суб'єкти, які зовсім не мають уявлення про сферу регулювання, до якої розробляється законопроект і не вимагається залучення фахівців.

Можна зробити висновки, що законотворчий процес в Україні потребує вдосконалення. Потрібно прийняти єдиний нормативно-правовий акт, що регулюватиме всі стадії законодавчого процесу й неодмінно закріпити норму, яка зобов'язувала б залучення фахівців до розроблення законопроектів.

Література:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. К.: Юрінком, 1996. 80 с. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Копиленко О. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. URL: <https://instzak.com/index.php/journal/article/view/1272/1182>.
3. Про комітет Верховної ради України: Закон України від 04.04.1995 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116/95-%E2%F0#Text>
4. Регламент Верховної ради України: Закон України від 10.02.2010 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text>.

Мартинюк Анастасія Миколаївна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПРЕЮДИЦІЯ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Розвиток адміністративного судочинства є одним із першочергових завдань становлення України як демократичної, соціальної та правової держави, де про верховенство права та закону та його основну ідею не просто говориться, але й забезпечується його ефективне функціонування. Адміністративні суди займають провідне місце на шляху України до утвердження її як європейської держави, головним завданням яких виступає справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення спорів. Та досягти ефективного результату у вирішенні справи можна лише через інститут доказування.

Метою доказування в будь-якому процесі є з'ясування об'єктивної істини по справі й правильне застосування норми матеріального права. Проте українське законодавство передбачає випадки, коли особа звільняється від доведення обставин для вирішення справи по суті. Саме врахування преюдиції між фактами та обставинами дозволяє уникнути колізійних рішень. Актуальність дослідження обґрунтовується насамперед теоретичним значенням преюдиції як правового явища в національному законодавстві.

Метою наших тез є розкриття проблем застосування преюдиції у адміністративному судочинстві. Науковими напрацюваннями, що охоплюють дослідження даного питання, займалися такі науковці, як С.О. Аксьонов, В.В. Масюк, І.О. Корецький, І. Вінницький та інші.

Під терміном «преюдиція», як правило, розуміють обов'язковість для всіх судів, що розглядають справу, прийняти без доказування та перевірки фактів, які були встановлені раніше судовим рішенням, що набрало законної сили [1, с. 66]. Звільнення від доказування через преюдиційні обставини в іншому судовому рішенні, що передбачене ч. 4 ст. 78 КАСУ означає учасники адміністративної справи не зобов'язані повторно доказувати ті обставини, які були встановлені чинним судовим рішенням в іншій адміністративній, цивільній або господарській справі, якщо в цій справі брали участь особи, щодо яких відповідні обставини встановлені [2].

Тобто, згідно із постановою Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 15.11.2019 р. у справі No463/3704/15-а учасники адміністративного

процесу звільняються від надання доказів, щоб факти, які встановлені судом при розгляді іншої адміністративної, цивільної чи господарської справи. Замість цього такі учасники мають право посилалися на зміст судового рішення у відповідних справах, в якому відповідні обставини зазначені як вже встановлені [3].

Як правило, преюдиція походить від фактичної презумпції істинності судового рішення. Рішення суду як важливий акт правосуддя повинне забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та здійснення принципу верховенства права [4].

Європейський Суд з прав людини в рішенні від 25.07.2002 року у справі «Совтрансавто-Холдинг» проти України» вказав, що одним із основних елементів верховенства права є принцип правової певності, який серед іншого передбачає, що у будь-якому спорі рішення суду, яке вступило в законну силу, не може бути поставлено під сумнів [5]. Саме тому обставини, що вказуються у мотивувальній частині рішення, що набрало законної сили, разом із висновками суду повинні вважатися істинними, адже, якщо встановлені в певному рішенні обставини не визнаються або оспорюються, під сумнів ставиться й саме рішення суду, що є неможливим, виходячи із самої правової природи судового рішення.

Обставинами, що будуть вважатися судом преюдиціальними, тільки тоді, як буде встановлено, що у справі брали участь ті самі особи, що й у справі, яка розглядається та коли у праві будуть встановлені обставини щодо особи, яка бере участь у справі, що розглядається.

Також, вважаю, що варто сказати, що не можна вважати преюдицією. До таких обставин відносяться: 1) правова оцінка, що надається судом щодо певного факту при розгляді іншої справи; 2) факти, що були встановлені в рішеннях, які не набрали законної сили або були скасовані; 3) факти, встановлені у справах, де брали участь інші учасники.

Зараз преюдиція широко використовується в різних галузях права і є успішною з таких причин, що пришвидшує процес доказування, тим самим скорочує розгляд справи, позбавляє учасників судового розгляду доказування певних обставин.

Однак вона не має абсолютного характеру, адже це дозволяло б увінчили в рішенні суду факти, які категорично розходяться із реальністю, а також не може сприйматися судами як неможливість спростування під час судового розгляду обставин, які зазначені у іншому судовому рішенні. Тобто, суди не повинні використовувати як обов'язкові висновки щодо фактичних обставин справи, наведені у чинних судових рішеннях з інших адміністративних, цивільних чи господарських справ. Щоб спростування преюдиційних обставин учасник адміністративного процесу, який ці обставини заперечує, повинен подати суду належні та допустимі докази. Це призводить до дуже цікавого висновку — звільнення від доказування підлягає доказуванню. Дані докази мають бути оцінені судом, що розглядає справу, у за правилами ст. 90 КАС України. І потім, якщо суд дійде висновку при розгляді справи, що обставини є інакшими, ніж ті, що встановлені під час розгляду іншої адміністративної справи, то справу належить вирішувати відповідно до тих обставин, які встановлені безпосередньо судом при розгляді цієї справи.

Підсумовуючи все вищевказане, можна дійти висновку, що преюдиція застосовується нашими судами, однак на власний лад, тобто, через механізм, який розроблений самими судами, оскільки законодавчо закріплений механізм відсутній і через це існує трохи прогалин його використанні. На нашу думку, для покращення втілення даного підінституту на практиці варто на рівні закону закріпити визначення преюдиції і розробити правові заходи її використання.

Література:

1. Адміністративне судочинство України: теорія та практика : монографія / кол. авт.; за заг. ред. О.М. Нечитайла. Київ : ВАІТЕ, 2015. 288 с.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10219>.
3. Постанова Верховного Суду від 15.11.2019 р. у справі №463/3704/15-а. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/85742612>.

4. Кравцов І., Новаковський П. Актуальні проблеми адміністративного судочинства. Рада адвокатів Київської області. URL: <https://radako.com.ua/news/aktualni-problemi-administrativnogo-sudochinstva>.

5. Справа «Совтрансавто-Холдинг» проти України» (заява N 48553/99). Рішення від 25.07.02 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_043#Text.

Матвєєва Дар'я Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛА СУДОВОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Прецедентне право є основа правового простору держави чи групи держав, які визнають юрисдикцію міжнародного суду. На мою думку, судові рішення як джерело права необхідне для усунення правової колізії, прогалин законодавства, створення «динаміки права». Не існує жодного цілком досконалого закону, саме тому прецедентне право поглиблює та конкретизує зміст норми в конкретних правовідносинах, а деколи, і тлумачить її зміст. Одним із найбільш цікавих напрямків є адаптація українського законодавства відповідно до законодавства країн Європейського Союзу, впровадження європейських стандартів, зокрема права на справедливий суд, доступність правосуддя та незалежність та своєчасність розгляду справ. Слід вказати, що одним із джерел є практика Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд, ЄСПЛ). Саме вказана практика створює фундамент для розвитку та реформування адміністративного процесуального права.

Відповідно до частини 1 статті 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції [1]. Дійсність цього положення визначається тим, що практика Європейського суду створюється та поширюється на всі держави-члени, які ратифікували Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, містить у собі тлумачення та правила застосування конвенції у міжнародних справах та скаргах окремих громадян. Відповідно до ст. 17 того ж Закону суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. Крім того вказівка на це міститься безпосередньо у Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України), так відповідно до частини 2 статті 6 КАС України суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини [2]. Також у Постанові Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про судові рішення в адміністративній справі» від 20 травня 2013 року № 7 зазначається, що в мотивувальній частині рішення, винесеного адміністративним судом, можуть також використовуватися посилання на рішення ЄСПЛ [3]. Суди зобов'язані обґрунтовувати доцільність посилання на рішення ЄСПЛ у кожній конкретній справі.

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своєму рішенні у справі № 9901/460/18 від 18 вересня 2018 р. звернув увагу на те, що відповідно до Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання, зокрема, забезпечувати поступову адаптацію свого законодавства до права ЄС (*acquis* ЄС) відповідно до напрямів, визначених у цій угоді, та забезпечувати ефективне її виконання. У рішенні було відзначено, що однією з цілей асоціації, згідно з пунктом «е» частини другої статті 1 Розділу I Угоди, визначено посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод [4].

Впродовж останніх років Європейський суд ухвалив безліч рішень, що торкаються адміністративного судочинства, і ця тенденція, на мою думку, буде тільки посилюватись. Хоча

більш детально зупинитись на принципі змагальності декларованим Європейською конвенцією з прав людини (далі – Конвенція). Принцип змагальності тлумачиться як право сторін ознайомлюватися з усіма доказами чи зауваженнями, залученими до справи, коментувати їх. Іншими умовами Конвенція визначає обов’язок органів досудового слідства повідомляти стороні захисту про всі відомі їм виправдні та обвинувальні докази, які стосуються справи; право особи, що обвинувачується в учиненні злочину, допитувати свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, тощо. ЄСПЛ не аналізує засаду змагальності як активної чи «пасивної» ролі суду, тобто він не аналізує, чи суд самостійно збирає докази у справі за власною ініціативою, чи вирішує справу лише на підставі наданих йому сторонами доказів. У кожній конкретній справі ЄСПЛ тим чи іншим чином здійснює інтерпретацію принципу змагальності на свій розсуд, розглядаючи його насамперед як частину права на справедливий суд, наголошуючи, що ідея справедливого судового розгляду включає основоположне право на змагальні провадження. До прикладу:

– вимоги, що виникають з права на змагальні провадження, фактично є однаковими для всіх видів проваджень (*Werner v. Austria* (Вернер проти Австрії), § 66);

– бажання зекономити час і прискорити провадження не обґрунтовує невиконання такого фундаментального принципу, як право на змагальні провадження (*Nideröst-Huberv. Switzerland* (Нідерöst-Хубер проти Швейцарії), § 30);

– право на змагальні провадження фактично означає можливість сторін у кримінальному або цивільному слуханні бути обізнаними щодо всіх коментарів із приводу представлених доказів і спостережень, навіть якщо вони представлені незалежним представником національних юридичних послуг, оскільки вони можуть вплинути на рішення суду (*McMichael v. the United Kingdom* (МакМайкл проти Сполученого Королівства), § 80; *Vermeulen v. Belgium* (Вермюлен проти Бельгії), § 33) [5].

Слід зазначити, що головним складником реалізації принципу змагальності сторін в адміністративному судочинстві є право на перегляд судових рішень Верховним Судом (про що зазначається у п. «а») та «б») ч. 3 ст. 10 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та п. 3 ч. 5 ст. 361 КАС України). Наявність таких положень в КАС України ще раз підтверджує важливість рішення Європейського суду з прав людини для України та сприяє обраному нашою державою процесу європейської інтеграції.

Підсумовуючи зазначу, судова практика Європейського суду інтегрується у національну правову систему України та набуває усіх ознак джерела адміністративного судочинства, та джерела права в цілому. Впровадження практики ЄСПЛ зміцнює довіру громадян до національної судової системи та сприяє утвердженню національного судочинства як такої системи правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам щодо захисту прав і свобод людини. На мою думку, існує нагальна потреба забезпечення суддів систематизованими збірниками офіційно перекладених рішень Європейського суду з прав людини.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.

2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.

3. Про судові рішення в адміністративній справі: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року. №7.

4. Рішення Верховного Суду від 18 вересня 2018 року у справі № 9901/460/18. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/76614024>.

5. Посібник зі статті 6 «Право на справедливий суд». К., 2013. 77 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf.

РЕФЕРЕНДУМ ЯК ФОРМА БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

У суспільних реаліях сьогодення референдум постає однією з форм безпосереднього народовладдя. Його виникнення та розвиток поділяють на два основні періоди в незалежній Україні. Перший період припадає на початок практики референдумів в Україні 1991–2000 рр. Другий період – вдосконалення практики та теорії референдумів з 2000 року по наш час.

Відповідно, всеукраїнський референдум визнають важливою формою безпосередньої демократії. Крім того, зміст даної форми полягає у прийнятті або затвердженні громадянами України шляхом голосування Конституції, законів України або інших важливих рішень загальнодержавного і місцевого значення [2].

Суб'єктами ініціювання є Український народ та Верховна Рада України, при тому суб'єктами призначення всеукраїнського референдуму є Президент України та Верховна Рада України.

Місцеві вибори в свою чергу являють собою безпосереднє волевиявлення з боку територіальної громади шляхом голосування з метою прийняття рішень з питань місцевого значення.

Класифікація референдумів проводиться за визначеними критеріями:

- 1) За предметом:
 - конституційні,
 - територіальні,
 - законодавчі,
 - міжнародно-правові;
- 2) За правовою силою рішень референдуму:
 - консультативні,
 - імперативні;
- 3) За підставами проведення:
 - обов'язкові,
 - факультативні;
- 4) За суб'єктами ініціювання:
 - ініційовані Українським народом,
 - ініційовані Верховною Радою України,
 - ініційовані Президентом України.
- 5) За територією проведення референдуму:
 - всеукраїнський референдум,
 - місцеві референдуми в межах адміністративно-територіальних одиниць;
- 6) За часом проведення:
 - дозаконодавчі,
 - післязаконодавчі;
- 7) За формулою питань референдуму.

Відповідно до статті 72 Конституції України всеукраїнський референдум призначається Президентом України або Верховною Радою України відповідно до повноважень, що встановлені Конституцією України. Проголошення всеукраїнського референдуму відбувається за народною ініціативою на вимогу не менше як трьох мільйонів громадян України, які мають право голосу, за умови, що підписи щодо призначення референдуму зібрано не менше ніж у двох третинах областей і не менше як по сто тисяч підписів у кожній області [1].

Виключно всеукраїнський референдум має право вирішувати питання про зміну території України. При тому референдум не допускається до законопроектів з питань бюджету, податків та амністії. Важливо зазначити, що всеукраїнський референдум не може

проводитись одночасно з черговими та позачерговими загальнодержавними виборами та черговими місцевими виборами [2].

Законодавством визначено хто може брати участь у референдумах. Право голосу на всеукраїнському референдумі мають громадяни України, які на день голосування досягнули віку вісімнадцяти років і не визнанні в порядку встановленому законом недієздатними. Громадяни, що мають право брати участь у виборчому процесі є виборцями.

Громадянин України має підставу реалізувати своє право голосу, якщо його включено до списку виборців. Крім того виборець має мати при собі документ, який би вказував і підтверджував його особу і громадянство на всеукраїнському референдумі [2].

Референдуми в Україні проводяться у послідовності, що має назву референдний процес.

Референдний процес являє собою систему послідовних стадій реалізації конституційного права громадян на референдумі визначених Конституцією та законами України. У рішенні про призначення референдуму визначається дата проведення, зазначається назва проекту закону, рішення, зміст питання, що виноситься на референдум.

Дата проведення всеукраїнського референдуму призначається не раніше як за три й не пізніше як за чотири місяці, а місцевого референдуму - не раніше як за місяць і не пізніше як два місяці від дня прийняття рішення про проведення референдуму. Повідомлення про призначення референдуму та зміст проекту закону, рішення іншого питання, що виноситься на референдум, оголошуються відповідно у республіканських та місцевих засобах масової інформації у 10-денний строк після прийняття рішення про його призначення. Після прийняття рішення про призначення настає друга стадія референдного процесу – підготовка проведення референдуму [3].

Отже, референдум – це форма безпосередньої демократії, зміст якої полягає в прийнятті або затвердженні громадянами України Конституції, законів України чи інших важливих рішень загальнодержавного і місцевого значення шляхом голосування. Класифікація, проголошення, проведення референдуму та інші основні питання закріплено в Конституції та законах України. Конституцією та законами України визначено основні принципи проведення референдуму в Україні. Важливо те, що референдум проводиться в певній визначеній послідовності, що має назву референдний процес.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: підруч. В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. 4-те вид., перероб. та доопр. К.: Видавництво Ліра-К, 2012. 576 с.
3. Референдний процес в Україні. URL : <https://studfile.net/preview/8670235/page:25/>.

Олійник Анастасія Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Інститут конституційного права – це система норм конституційного права, яка регулює однорідні і взаємопов'язані суспільні відносини, що складають відносно самостійну групу [1].

Інститут конституційного права бере початок з такого періоду, як доконституційний. Цей період простежується з середини 17 до початку 18 ст. Він пов'язаний з розвитком козацтва, укладенням гетьманами угод (Зборівська угода (1649 р.), Переяславські (Березневі) статті Богдана Хмельницького (1654 р.), Гадяцький трактат (1658 р.)) та розвитком конституційних ідей [2, с. 37].

Другий період можна назвати конституційною фазою, який став визначним у розвитку інституту. Для детального розгляду цього періоду, його можна розділити на 4 етапи.

Перший етап охоплює період 1710–1917 рр. У ці роки почалось становлення українських конституційних інституцій. 5 квітня 1710 року було затверджено «Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького», які на даний момент ми знаємо як «Конституція Пилипа Орлика». У цій Конституції йде мова про взаємовідносини між гетьманом і козацькою старшиною, також важливо зазначити про створення незалежної української держави в межах етнографічної національної території та про принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. У другій половині XIX ст. був створений проект, який допоміг підвищити розвиток інституту в Україні. Це проект Михайла Драгоманова, який має назву «Вольный Союз – Вільна Спілка». Завдяки цьому проекту було покладено за основу щонайменше двох інститутів конституційного права України: Інституту прав та свобод людини та громадянина та Інституту місцевого самоврядування. Також немало важливими є проект ще одного діяча. У 1905 р. Микола Міхновський створив проект під назвою «Основний Закон самостійної України – Спілки народу українського». Міхновський вирішив у своєму проекті розкрити суспільні та політичні основи буття незалежної української держави, які від 1710 року були вперше окреслені [2, ст. 4].

Другий етап розпочинається з 1917 року, який розкривається під впливом радянської влади та радянського світогляду з приходом до влади більшовиків і кінцем цього етапу є проголошення незалежності України 1991 року. Для розгляду цього етапу потрібно обговорити чотири Універсали Української Центральної Ради: I Універсал, який був запроваджений 10 червня 1917 року. проголошував автономію України, закликав до нової політичної системи, намагався включити до ЦК представників інших країн, скажімо набирати окремі військові частини лише під контролем військового міністра та Генерального штабу, планував земельну реформу Установчими зборами, введений податок «на рідну справу». II Універсал – 3 липня 1917 року. демонструє ознаки послаблення української автономії під тиском проросійського Тимчасового уряду. Тимчасовий уряд зобов'язався визнати Генеральний секретаріат вищим регіональним органом. Наголошувалося, що склад ЦК оновлюватимуть представники інших країн, у тому числі російської меншини, яка проживає в Україні. Проголошено українізацію військ, але за умови її проведення під контролем російського командування. III Універсал – 7 листопада 1917 р. було проголошено УНР як невід'ємну й автономну частину Федерації вільних і рівноправних держав. Тут Україна не відокремлена від Росії, а влада в Україні належить лише Центральній Раді та Генеральному Секретаріату. Приватна власність поміщиків та інших нетрудових господарств на землю була ліквідована, а земля визнавалася власністю всіх трудящих і повинна була передаватися йому без винагороди. Проголошувалися політичні та громадянські свободи (недоторканність слова, думки, зборів, профспілок, страйків, особиста та сімейна недоторканність). IV Універсал – 9 січня 1918 р. проголошував самостійну, вільну, суверенну державу українського народу – Українську Народну Республіку, де влада належить лише народу України. Проголошувалося, що уряд бере під свій контроль найважливіші галузі торгівлі, банки, монополізує низку провідних галузей промисловості. Визнано право національних меншин на національно-персональну автономію. Підтверджено всі демократичні права і свободи, проголошені III Універсалом. Також важливим у розвитку інституту є: Конституція УНР, яка була прийнята Центральною Радою 29 квітня 1918 року (вона проголошувала державну незалежність і територіальну цілісність Української Народної Республіки, рівність прав громадян, демократичні свободи), конституційні акти української держави гетьмана Павла Скоропадського. Радянські Конституції регулювали відносини між людиною і державою на основі колективістської (класової) концепції прав людини, без належного врахування міжнародних норм прав людини та надійних гарантій прав і свобод людини і громадянина [2, с. 100-109].

Третій етап розпочинається з 1991 р. який є важливим для самої України та особливо для розвитку інституту конституційного права України. Після прийняття Верховною Радою УРСР Акта проголошення незалежності України та його затвердження на всеукраїнському

референдумі Україна стала незалежною державою. 28 червня 1996 року було запроваджено нову Конституцію. Це був успіх для нашої країни, адже вона містила у собі правові основи незалежної України, її суверенітет і територіальну цілісність і саме це стало важливим кроком у забезпеченні прав людини та громадянина, сприяло подальшому підвищенню міжнародного авторитету України на світовій арені [2, ст. 180-193].

Останній етап охоплює найбільш значні події у розвитку інституту конституційного права. На цьому етапі було змінено достатньо законів. Ці зміни передбачали розширення установчих та контрольних повноважень парламенту стосовно уряду, стабільність конституційного ладу в Україні, гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина, цілісність, непорушність та безперервність дії Конституції України, її верховенство як Основного Закону держави [2, ст. 193-203].

Отже, можна підсумувати, що інститут конституційного права – це сукупність норм, що регулюють суспільні відносини та є основним складовим елементом конституційного права України. Розглянувши, два періоди: доконституційний та конституційний, можна зрозуміти, що вони стали визначними на шляху розвитку інститутів конституційного права.

Література:

1. Інститути конституційного права України. URL : https://pidru4niki.com/16280414/pravo/instituti_konstitutsiynogo_prava_ukrayini.

2. Козаченко А.І. Історія розвитку конституціоналізму в Україні : навч. посібник. Полтава: Астроя, 2020. 217 с.

Прокопишина Дарина Леонідівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КОРУПЦІЄЮ

Корупція є одним із найнебезпечніших явищ у суспільстві та державі. Це підриває авторитет державного апарату, принижує його діяльність, підриває фундаментальні принципи, на яких базується будь-яка демократія, принципи рівності перед законом, справедливості, неупередженості, захисту прав людини правоохоронними органами від різних видів протиправних посягань, свавілля посадових осіб та ін. Крім того, корупція завдає значної економічної та політичної шкоди країні та серйозно гальмує прогрес і розвиток суспільства [1].

Відповідно до визначення закріпленого в ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції», під правопорушенням, пов'язаним з корупцією слід розуміти лише ті діяння, які не містять ознак корупції, водночас, такі діяння порушують вимоги, заборони та обмеження встановлені основним антикорупційним законом та вчиняються суб'єктами, на яких поширюється даний закон і за яке встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність. Слід зауважити, що за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією передбачені різні види юридичної відповідальності, подібно до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, однак, лише за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією особа притягується до адміністративної відповідальності. Підтримуємо позицію науковців, які вважають, що в сучасних умовах адміністративна відповідальність відіграє важливу роль у системі заходів, спрямованих на боротьбу з корупцією та запобігання таким правопорушенням на службі України [5].

Подолання корупції в Україні є найсерйознішим питанням, яке визначає міжнародний статус та світовий політичний імідж нашої країни. Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграє адміністративне законодавство [2].

Безперечно, найефективнішим способом боротьби з корупцією є усунення причин, які до неї призводять, але швидко усунути ці причини неможливо. Для цього потрібні серйозні економічні, політичні та інші реформи, які несуть за собою величезні витрати. Водночас це не виключає використання неекономічних адміністративних (або вольових) методів у боротьбі з корупцією. Вони не потребують істотних витрат, менш ефективні, але є одними з важливих складових у боротьбі з корупцією [1].

Нове антикорупційне законодавство надає більше можливостей для проведення профілактики адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено главою 13-А «Адміністративні корупційні правопорушення». Відповідно правопорушеннями пов'язаними із корупцією вважаються такі правопорушення: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КупАП); порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КупАП); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КупАП); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КупАП); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (ст. 172-8 КупАП); порушення встановлених законом обмежень після припинення повноважень члена Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (ст.172-8-1 КупАП); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КупАП); порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст.172-9-1 КупАП); порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля (172-9-2).

Аналіз санкцій зазначених статей дає змогу зробити висновок про те, що основним стягненням за вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією є штраф, проте також можуть бути застосовані такі стягнення як конфіскація та позбавлення права обіймати певні посади.

Корупція безпосередньо пов'язана з механізмами публічного управління та існує майже в кожній політичній та економічній системі, а також є частиною злочинної експлуатації громадянського суспільства корисливими бюрократичними структурами, переродженими від реальної держави [4].

Ефективність боротьби з корупцією в Україні може бути досягнута шляхом удосконалення процедури вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, з урахуванням її цілей та узгодження положень КУпАП та чинного антикорупційного законодавства.

Потрібно зазначити, що законодавцем введено новий вид адміністративного стягнення, яке може застосовуватися тільки як додаткове – «позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» ст. 25 КУпАП. Воно призначається судом на строк від шести місяців до одного року незалежно від того, чи передбачене в санкції статті Особливої частини КУпАП, тому і на практиці досить рідко застосовується судом [3].

Доцільно навести окремі процесуальні особливості настання відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. Загалом виділяють чотири стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення – складання протоколу, розгляд справи та прийняття постанови, її оскарження і виконання постанови про накладання адміністративного стягнення [5].

Адміністративні стягнення за правопорушення, пов'язані з корупцією, можуть бути накладені виключно судом у конкретно визначених часових рамках, під якими розуміються строки їх накладення. З надходженням інформації про вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією відповідно до ч. 4 ст. 38 КУпАП термін, впродовж якого можливе притягнення особи до відповідальності за вчинення такого правопорушення – протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення. Варто зазначити про те, що раніше терміном щодо притягнення до відповідальності за таке правопорушення було лише три місяці з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня його вчинення. І така зміна справді неабияк покращує можливість притягнення до адміністративної

відповідальності, оскільки це дає змогу точніше й докладніше проглянути усі аспекти вчинення таких правопорушень, та не пропустити строк накладення стягнення.

Строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією відповідно до ст. 277 КУпАП є загальним – 15 днів з дня одержання судом (суддею) протоколу про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією та інших матеріалів справи. На практиці трапляються випадки, коли особа, що притягається до адміністративної відповідальності використовує певні способи для затягування розгляду справи, такі як перебування на лікарняному, вихід у відпустку та інші обставини [6]. Враховуючи 15-денний строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, законодавець передбачив можливість зупинення розгляду справи. Так, у ч. 4 ст. 277 КУпАП зазначено, що строк розгляду справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією зупиняється судом у разі, якщо особа, щодо якої складено протокол, умисно ухиляється від явки до суду або з поважних причин не може туди з'явитися (хвороба, перебування у відрядженні чи на лікуванні, у відпустці тощо).

Розглянувши окремі аспекти провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, доцільно відмітити, що вони досить поширені нині та відображають низький рівень правосвідомості населення. Застосовуються різноманітні соціально-правові засоби запобігання корупції, починаючи з антикорупційного законодавства, в якому важливу роль відіграють заходи адміністративної відповідальності. Правопорушення, пов'язані з корупцією, самі по собі не містять жодних доказів корупції, але вони порушують встановлені правила, суспільні інтереси та принципи. Адміністративна відповідальність — це реагування держави на адміністративні правопорушення, у тому числі накладення стягнень уповноваженими органами чи посадовими особами на суб'єкта порушення, а також обов'язок суб'єкта нести відповідальність за його порушення.

Аналіз адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, може показати, що забезпечення протидії цим порушенням не є достатньо задовільним. Мінусом є саме непослідовність і недосконалість чинного законодавства.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що всі стадії провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, починаючи від складання протоколу і закінчуючи виконанням постанови про накладання адміністративного стягнення, характеризуються наявністю проблемних аспектів, вирішення яких потребує внесення відповідних змін до чинного законодавства.

Література:

1. Гаращук В. М., Мухатаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Х. : Право, 2010. 144 с.
2. Запобігання та протидія корупції: навч. посіб. / А. М. Михненко, О. В. Руснак, А. М. Мудров та ін.; за ред. А. М. Михненка. 4-те вид., переробл. й доповн. К. : ДНУ «Акад. фін. управління», 2013. 666 с.
3. Голота Н.П. Особливості адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією: теоретичний та практичний підхід URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/30205/1/245.PDF>.
4. Панов М. І., Герасіна Л. М. Правовий та соціоісторичний аналіз феномену корупції. *Проблеми законності: респ. міжвідом. наук. зб.* / відп. ред. В. Я. Тацій. Х.: НЮАУ, 2000. Вип. 45. С. 162.
5. Правник С.О., Соловійова О.М. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією. URL : <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15838344209057.pdf>
6. Гладун О., І. Єрьоменко. Особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 3. С. 36-45.

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Неодмінним конституційним правом людини й громадянина є право на судовий захист, закріплене у ст. 55 Конституції України. Проте реалізуючи свої права в адміністративному судочинстві, учасники судового процесу та їхні представники зловживають процесуальними правами, незважаючи на заборону, яка міститься в ч.1 ст. 45 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі по тексту – КАСУ).

Відповідно до ч. 2 ст. 45 КАСУ суд може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню адміністративного судочинства, та закріплює п'ять видів дій, які безумовно можуть кваліфікуватися судом як зловживання процесуальними правами [5]. Проте потрібно розуміти, що перелік, який зазначений в КАСУ не є вичерпним. Враховуючи останню практику Верховного Суду, спробуємо систематизувати найбільш поширені зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві:

1) Зловживання правом на забезпечення позову. Інколи позивач, зловживаючи своїми правами, створює адміністративні спори штучного характеру. Тобто, мета позивача заключається в зупиненні дії оскаржуваного рішення органу місцевого самоврядування на певний період часу шляхом забезпечення позову. Абсолютно зрозумілим стає те, що позивач в такому випадку звертається до суду не за захистом прав та інтересів [1].

2) Використання нецензурної лексики в офіційних документах. Учасники судового процесу, їх представники неодноразово вдавалися до застосування нецензурної лексики, образливих і лайливих слів, символів у поданих до суду документах та під час спілкування з судом, з іншими учасниками процесу, їхніми представниками, а також вчинення інших аналогічних дій свідчить про очевидну неповагу до честі, гідності цих осіб з боку осіб, які такі дії вчиняють. Такі дії суперечать основним засадам (принципам) адміністративного судочинства, а також його завданню. З огляду на вчинення таких дій, суд може визнати зловживанням процесуальними правами та застосувати наслідки, передбачені ч. 3 ст. 45 КАСУ.

Своє бачення стосовно використання нецензурної лексики в суді має Європейський суд з прав людини (надалі по тексту – ЄСПЛ). Суд вважає, що обґрунтування позову з використанням наведених висловлювань виходить за межі нормальної, коректної та легітимної критики, що тлумачиться як зловживання правом на подання заяви. Застосовуючи пп. «а» п. 3 ст. 35 Конвенції, суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, якщо він вважає, що ця заява є зловживанням правом на її подання. Наприклад, заявник під час спілкування з ЄСПЛ вживав образливі, погрозливі та провокативні висловлювання проти уряду-відповідача, його представника, органів влади держави-відповідача, ЄСПЛ та його суддів. Рішенням Суду в даному випадку було визнання зловживання правом на подання заяви з боку заявника [2; 3; 4].

3) Зловживання процесуальними правами суб'єктами владних повноважень. Зафіксовані вкрай часті випадки зловживання процесуальними правами не приватними особами чи адвокатами, а суб'єктами владних повноважень (зокрема, органами державної фіскальної служби). Існує практика, коли в акті податкової перевірки суб'єкт владних повноважень зазначав про нереальність господарської операції, одночасно вказуючи, що до перевірки були подані всі первинні документи. Суди у податкових спорах задовольняють позови суб'єктів господарювання. Проте органи державної фіскальної служби оскаржують рішення судів до останнього, тобто, аж до касаційної інстанції. Касаційна інстанція викликає на судові засідання, а орган державної фіскальної служби не з'являється або надає пояснення, що це їхня позиція. Окрім того, зловживання з боку органів державної фіскальної служби проявляються в несплаті відповідного судового збору за розгляд справи [3; 6].

4) Сутяжництво. Непоодинокі випадки, коли знамениті люди (публічні особи) намагаються привернути до себе увагу застосовуючи звернення до адміністративного суду. Зазвичай, такі позови направлені для боротьби проти опонентів. Такі особи демонструють власну позицію з приводу проблемних питань в державі, а факт звернення публічної особи до суду з відповідним позовом багаторазово висвітлюється в засобах масової інформації. Громадяни як приватні особи звертаються до адміністративного суду з відповідним адміністративним позовом, маючи на меті «розправитися» з певною посадовою особою суб'єкта владних повноважень внаслідок прийнятих проти неї рішень або вчинених дій через виконання публічно-владних управлінських функцій на підставі закону. Приватна особа звертається до суду і не з'являється на судові засідання декілька разів без поважних причин [3; 7].

5) Необґрунтовані клопотання про відводи суддів або колегії суддів. Одним з найчастіших зловживань процесуальними правами в адміністративному судочинстві виступають направлення до суду численних необґрунтованих клопотань про відводи суддів або колегії суддів (як до, так і після відкриття провадження), що значно затягує процес розгляду справи в суді. Так як суд не може ігнорувати такі клопотання і вимушений розглядати їх, особи, які користуються даним правом, отримують бажане [8].

Підбиваючи підсумки, можемо зазначити, що наразі існує багато випадків зловживання різноманітними видами прав в адміністративному судочинстві. Паралельно існує відповідальність за такі дії, яка передбачена ч. 3 ст. 45 КАСУ. Проте застосування даного виду санкції не набуло значного поширення, саме тому, на мою думку, зловживання відбуваються надалі.

Література:

1. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 січня 2019 року у справі №11-987сап18. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/79439747>.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14 березня 2019 року у справі №9901/34/19. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/81013341>.
3. Монаєнко А. Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві. *Юридична газета*. 2019. № 28-29 (682-683). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zlovzhivannya-procesualnimi-pravami-v-administrativnomu-sudochinstvi.html>.
4. Ухвала КАС ВС від 8 квітня 2019 р. у справі №9901/167/19. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/81020317>.
5. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36. № 37. Ст. 446.
6. Ухвала КАС ВС від 23 січня 2018 року у справі №826/12421/14. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71766519>.
7. Постанова КАС ВС від 7 лютого 2018 року у справі №826/24381/15. *Протокол*. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_07_02_2018_roku_u_spravi_826_24381_15.
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 червня 2018 року у справі №800/264/17. *Протокол*. URL: https://protocol.ua/ru/postanova_vp_vs_vid_26_06_2018_roku_u_spravi_800_369_17.

ПРОБЛЕМИ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Головним завданням адміністративного судочинства був і є захист обіцяних народу прав і обов'язків людини задекларованих у Конституції України. Судова система є основою правовою держави. Адміністративне судочинство здійснює правосуддя в справах адміністративного характеру і воно розв'язує публічно-правові спори завдяки верховенству права, де передбачена рівність усіх учасників судового процесу перед законом незважаючи на статус, вік, стать, статки особи. Також повинно бути обов'язкове судові рішення.

До проблем, які притаманні адміністративному судочинстві України можна віднести надмірна тривалість судового розгляду справи. Згідно із статистичними даними в першому півріччі 2011 року окружні адміністративні суди із порушенням процесуальних строків розглянули понад 25 % усіх справ, що перебували в їх провадженні. Це одна з причин того, що щороку до Вищого адміністративного суду України надходить близько 6-7 тис. скарг на діяльність суддів, значна частина яких стосується процесуальної бездіяльності – ненадання доступу до матеріалів справи, ненадання копії судового рішення, невчинення процесуальних дій у справі протягом тривалого часу тощо. Усі ці випадки через надмірне перевантаження на суддів але іноді буває таке, що судді свідомого затягують процес [1, с. 8].

Надмірне перевантаження справами впливає на затягування справ, через те, що збільшується кількість звернень з метою призначити та перерахувати соціальні виплати дітям війни, постраждалим від ЧАЕС, переселенцям, військовослужбовцям, проте історія справ доводить, що люди багато разів звертаються до суду з метою захистити своїх порушених прав протягом періоду часу. Також позивачі ще й після того як закінчився спор суддівський – звертаються до суду, адже десь були порушені їх права, тому що судді поспішали, адже справ багато і тому не врахували деяких нюансів. Судді у яких закінчили повноваження та несвоєчасне прийняття нових суддів на роботу затягують справи. Нових справ стає ще більше і більше, а їх ніхто не розглядає. Судовий процес затягується і терміни виходять. Затягування ВРУ України із проведенням важливої реформи у сфері судочинства гальмує судочинство: коли багато різних суддів не мають повноважень працювати у судочинстві, а справи збільшується та збільшується, які повинні розглянути суди у яких ще не закінчили повноваження.

Яскравим прикладом для підтвердження моєї думки є Київський окружний адміністративний суд. Станом на березень 2017 року у ньому було 49 суддів за штатом, і лише 12 із них мали повноваження. Варто зазначити, що у 2016 році на розгляді суддів Окружного адміністративного суду Києва перебувало близько 32 500 справ, з яких 14 500 не були розглянуті, оскільки в попередньому році тільки у 17 з 49 суддів мали повноваження. Досить випадки стали частіше коли громадяни звертаються до Європейського суду з прав людини на підставі порушення судами ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у якій ідеться, зокрема, про право на розумний строк судового розгляду [2].

Актуальною проблемою для адміністративного судочинства є надання якісної першочергової та другочергової правової допомоги для тих осіб, які її потребують – це малозахищені верстви населення відповідно до ст. 59 Конституції України, де зазначено, що кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [3].

Безоплатна первинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [4]. Досить часто існують такі випадки за яких неякісно надають потерпілим правову допомогу, а якісні послуги коштують

дорого, тому особа і не може ними скористатися тими дорогими послугами і програє справу. І тому деякі можуть цим зловживати і мало захищена верства населення страждає від цього.

Я вважаю, що потрібно провести ряд реформ до Кодексу адміністративного судочинства і це прискорить адміністративні суди і забезпечить доступність суду. Потрібно збільшити строки оскарження ухвал і судівських постанов, а також унеможливити зловживання учасниками процесу процесуальними правами. Також потрібно збільшити судівський штат, щоб не було застою у справах, тоді перегляд справ не буде виходити за вказані строки. Якщо буде збільшений штат – то справи будуть швидко і якісно розглядатись. Тому потрібно усунути вказані проблеми і це підвищить судовий захист для фізичних та юридичних осіб. Безкоштовна правова допомога повинна бути якісною, для цього слід зробити жорсткий контроль над тими хто її надає. Для того щоб підвищити законність і відповідальності органів за свою діяльність, безумовно, необхідно забезпечити особу якісною і результативною правовою допомогою, яка буде захищати права і свободи громадянина, які гарантовані у Конституції України. І це все підніме довіру суспільства до судочинства України!

Література:

1. Пасенюк О.М. Адміністративне судочинство: стан та напрямки розвитку. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2011. № 3. С. 8.
2. Проблеми адміністративного судочинства. URL : <https://rada.gov.ua/news/aktualni-problemi-administrativnogo-sudochinstva>.
3. Конституція України: Основний закон України від 28 червня 1996 р. URL : <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>.
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI. Редакція від 02.04.2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text>.

Стужна Анна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСОБИСТІ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА: ПРАВО НА ЖИТТЯ

Для розкриття теми роботи насамперед доцільно зупинитись на тлумаченні такого поняття, як: особисті права і свободи людини та громадянина. Особисті права і свободи людини та громадянина – це можливості людини, необхідні для її фізичного існування, задоволення її біологічних та матеріальних потреб, збереження її світогляду і духовності. Основним Законом України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є найвищими соціальними цінностями, що означає конституційні гарантії на їх реалізацію, дотримання та охорону з боку держави.

Охарактеризуємо право людини на життя, яке закріплене Конституцією, розділ II стаття 27. Право на життя – це природна, невід'ємна від особистості можливість жити у фізичному, моральному, духовному та соціальному значенні. Основним Законом визначено чотири складові права на життя:

1. «Кожна людина має невід'ємне право на життя».
2. «Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя».
3. «Обов'язок держави – захищати життя людини».
4. «Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань».

Проаналізуємо зазначені складові. Усі фізичні особи, тобто громадяни України, іноземці та особи без громадянства мають з народження невід'ємне право на життя. Воно не може бути скасованим чи обмеженим будь-ким.

Гарантованість права на життя є однією з найважливіших умов для розвитку та функціонування правової держави і громадянського суспільства. Тому 8 квітня 1983 року було прийнято Протокол № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод — Протокол щодо скасування смертної кари. У якому зазначено, що нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено [1]. Тож Україна відмовилася від смертної кари, як вищої міри покарання на вимогу, Ради Європи [2, с. 246].

Протягом тривалого часу ст. 2 Конвенції про захист [3] прав людини і основоположних свобод про право на життя розглядалося як питання про обставини, за яких застосування представниками держави примусу, що призводить до смерті людини, є виправданим. За загальним правилом застосування сили, у тому числі вогнепальної зброї, навіть з метою забезпечення правопорядку, становлять грубе порушення права на життя. Проте можуть існувати ситуації, коли застосування сили визнається виправданим, оскільки було «виключно необхідним» [1].

Конституційний Суд України вважає, що позитивний обов'язок держави стосовно впровадження належної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя [1].

Останньою складовою частиною права на життя є право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Це право знайшло свою реалізацію, наприклад у положеннях Кримінального кодексу України у ст. 36 [4]. Відповідно до якої, кожна особа має право на необхідну оборону, незалежно від можливості уникнути суспільно-небезпечного посягання або звернутись за допомогою до інших осіб чи органів влади.

Також хотілось би зазначити проблемне питання щодо затвердження права на смерть. За дослідженням Колбана В.В. право на смерть не може бути реалізованим, тому що воно заперечує право на життя [5]. Досліджуючи це питання та аналізуючи статтю української журналістки Ганни Беловольченко «Коли в Україні дозволять евтаназію та до чого тут гроші» та лекційний матеріал С.В. Пустовіта на тему: «Проблеми народження, життя, здоров'я, хвороби та вмирання людини у контексті біоетики» можна навести такі позитивні та негативні аспекти дозволу евтаназії. Евтаназію розглядають як запобіжник неконтрольованих самогубств. Коли людина хвора, в неї жахливий біль і знеболюючі не допомагають і вона розуміє, що такий стан із нею може бути до кінця життя, вона може вкоротити собі віку самостійно. Та не завжди вийде цей задум і це може призвести до інвалідності. А якщо б ця процедура була дозволена, то лікар дає пацієнту препарат, який без болю та страждань забирає людське життя, але за умови вільного волевиявлення пацієнта [6].

Та з іншого боку евтаназія може стати зброєю для знищення цілих націй і підтвердженням цього можуть бути події які стались на початку ХХ ст. У Німеччині психіатр Гохе та лікар Бінгбінг намагалися пояснити необхідність евтаназії як засобу знищення «неповноцінних» з метою принесення користі людству в цілому. Ідеологія фашизму перейшла від «евтаназії з милосердя» до «евтаназії за ідеологічним спрямуванням», що призвело до масового знищення «неповноцінних народів». Саме в цьому світова спільнота і вбачає головну загрозу активної евтаназії [7].

Це проблема яка пов'язана з багатьма науками, такі як медицина, біоетика, релігія, філософія та юриспруденція. І більшість науковців та філософів ставлять життя, співчуття та милосердне ставлення до людини на перший план.

Отже, право на життя – це природна, невід'ємна від особистості можливість життєдіяльності людини у фізичному, моральному, духовному та соціальному аспекті. Воно займає провідне місце в системі прав і свобод людини. Це право дано людині з самого народження і до кінця життя. Так як вказані негативні наслідки від евтаназії та смертної кари, їх заборона підтверджує ефективний стан забезпечення права на життя.

Література:

1. Право на життя та обов'язок позитивних дій держави. Заборона смертної кари, питання екстрадиції та видачі правопорушників. URL:<http://advokatonline.org.ua/3-pravo-na->

zhyttya-ta-obov'yazok-pozytyvnyh-dij-derzhavy-zaborona-smertnoji-kary-pytannya-ekstradytsiji-ta-vydachi-pravoporushnykiv/.

2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2012. 575 с.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. С. 270.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. С. 131.

5. Кожан В.В. Особисті права та свободи людини: Загальнотеоретичне дослідження: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: Львів, 2016. 23 с.

6. Беловольченко Г. Право на смерть. Коли в Україні дозволять евтаназію та до чого тут гроші. URL:<https://zaborona.com/pravo-na-smert-koli-v-ukrayini-dozvolyat-evtanaziyu-ta-do-chogo-tut-groshi/>.

7. Пустовіт С.В. Проблеми народження, життя, здоров'я, хвороби та вмирання людини у контексті біоетики.: лекційний матеріал: Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, Київ, 2016. Ст. 9.

Тертична Анастасія Сергіївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ

Охорона навколишнього природного середовища в усіх розвинених державах є пріоритетним напрямком розвитку. Крім того, даний інститут є невід'ємною складовою державних програм та розвитку усіх сфер суспільних відносин.

В Україні, в галузі охорони природи, існує багато правових норм, що охороняють даний інститут. За певні види діянь встановлена кримінальна відповідальність. Однак найбільше діянь охоплюється саме шляхом встановлення адміністративної відповідальності.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною [2].

Навколишнє середовище включає не тільки компоненти природного середовища (в числі яких: земля, надра, ґрунти, поверхневі та підземні води, атмосферне повітря, рослинний, тваринний світ, інші організми, озоновий шар атмосфери та навколоземний космічний простір), а й об'єкти, які мають природні властивості. Останні у науковій літературі традиційно відносять до природного середовища. Якщо відмінною особливістю природних об'єктів є такі природні властивості, як природність, недоторканність, незмінність діяльністю людини (крім ландшафтів, яким така властивість притаманна не завжди), то природно-антропогенні об'єкти відрізняє низку додаткових ознак, серед яких: змінність у результаті господарської чи іншої діяльності; штучний характер походження; рекреаційне чи захисне призначення; володіння якостями природного об'єкта [5].

Адміністративно-правова охорона не зводиться до застосування заходів адміністративної відповідальності до осіб, винних у порушенні природоохоронного законодавства. Адміністративно-правову охорону навколишнього середовища слід розглядати

як особливий вид діяльності, пов'язаний із запобіганням, припиненням відповідних порушень, а також відновленням порушених суб'єктивних прав або відшкодуванням шкоди навколишньому середовищу, заподіяної такими порушеннями, що здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами із застосуванням форм та методів, передбачених адміністративним законодавством [3].

Враховуючи правову природу та публічне призначення, механізм адміністративно-правової охорони навколишнього середовища можна визначити як сукупність взаємозалежних елементів, дія яких спрямована на забезпечення безпеки навколишнього середовища та одночасно на забезпечення природокористування. Оскільки навколишнє середовище є одним із об'єктів державного контролю (нагляду), екологічний контроль (нагляд) слід розглядати як спосіб адміністративно-правової охорони навколишнього середовища [4].

Питанню про адміністративні правопорушення в галузі охорони природи присвячена 7 глава КУпАП. В ній висвітлюються правопорушення проти земель, надр, корисних копалин, водних ресурсів, лісів та об'єктів тваринного і рослинного світу.

Відповідно до статей 52-56 КУпАП можливі такі правопорушення стосовно земель:

- Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель (ст. 52);
- Порушення правил використання земель, що включає в себе: самовільне зайняття земельної ділянки, перекручення або приховування даних державного земельного кадастру, зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок з порушенням умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту, незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, порушення строків розгляду заяв (клопотань) щодо надання дозволу на розроблення документації із землеустрою, надання висновків до документації із землеустрою, порушення законодавства про Державний земельний кадастр (ст. 53);
- Порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням (ст. 54);
- Порушення правил землекористування (ст. 55);
- Знищення межових знаків, пошкодження або знищення геодезичних пунктів і мереж (ст. 56).

Санкції відповідних статей передбачають накладення штрафів, розмір яких залежить від того хто вчинив правопорушення чи простий громадян, чи вже посадова особа. Як приклад можна навести ст. 55 КУпАП про порушення правил землеустрою. «Відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». [1]

Що стосовно надр та корисних копалин, то їм присвячені ст. 57-58¹ КУпАП. В них зокрема йдеться про:

- Порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57);
- Порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр (ст. 58);
- Порушення вимог щодо видобутку корисних копалин (ст. 58¹).

Санкції цих статей також передбачають накладення штрафів, які в свою чергу є різними для простих громадян та посадових осіб.

Правопорушенням стосовно водних ресурсів відведені ст. 59-62 КУпАП. Покаранням, що передбачені за порушення даних статей є накладення штрафів.

Питання стосовно правопорушень пов'язаних з лісом займає значну частину 7 глави КУпАП, а саме це ст. 63-77. В них висвітлюються зокрема і такі питання:

- Незаконного використання земель державного лісового фонду;
- Незаконної порубки, пошкодження та знищення лісових культур;
- Самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід;
- Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами;

- Знищення корисної для лісу фауни;
- Порушення вимог пожежної безпеки в лісах.

Санкції за порушенням вимог даних статей передбачають накладення штрафів, розмір яких варіюється в залежності від того чи це вчинив пересічний громадянин, чи посадова особа.

Також глава 7 КУпАП висвітлює правопорушення стосовно атмосфери (ст. 78-79), встановлює вимоги щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення (ст. 82), встановлює вимоги за порушення законодавства про захист рослин (ст. 83¹).

Ст. 85-89 КУпАП присвячені питанням тваринного світу. Особливо цікава та актуальна на сьогодні є стаття 89 про жорстоке поводження з тваринами, оскільки все частіше чуємо про випадки знущання над тваринами, а особливо над безпритульними. Отже, стаття говорить, що «жорстоке поводження з тваринами - знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, але не спричинило тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин, передбачені законодавством, крім передбачених статтями 85, 87-88², 154 цього Кодексу, – тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо двох і більше тварин або групою осіб, або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, - тягнуть за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб, з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я» [1].

Доволі актуальним є і питання про рослин та тварин які занесені до Червоної книги України. В КУпАП цьому присвячена ст. 90.

Отже, підсумовуючи все вище викладене можна стверджувати, що законодавство України все ж таки дбає про навколишнє природне середовище. В Кодексі України про адміністративні правопорушення цьому питанню виділена окрема глава. Основним покаранням за правопорушення в галузі охорони природи є штрафи. І як було зазначено вище, їхня сума варіюється в залежності від того хто є правопорушник (чи простий громадянин, чи посадова особа). На жаль на сьогодні все більше і більше людей завдають шкоди навколишньому природному середовищі, і їх навіть не лякають досить великі штрафи, що передбачає КУпАП. Тому, на мою думку законодавцю потрібно передивитись 7 главу і внести деякі правки, а саме більш жорсткіші покарання.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/stru#Stru>.
2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року №1264-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
3. Амагиренко А.В. До питання про поняття «правовий захист». *Право*. 2014. № 1. С. 118–128.
4. Драганчук Б.Ю. Заходи адміністративного примусу, що застосовуються до юридичних осіб у зв'язку з порушеннями ліцензійних вимог: монографія. К.: Джерело, 2021. 136 с.
5. Хлуденко, Н. І. Дефекти правового регулювання охорони навколишнього середовища: монографія. К., 2014. 172 с.

Требик Дмитро Романович,
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПОРІВНЯНО З УРСР

Сучасна Конституція України це насамперед основоположний акт в якому містяться базові принципи розвитку суспільного ладу нашої країни. Правознавець В. Погорілко зазначає що суспільний лад представляє собою «певну систему, або систему систем суспільства» [1, с. 92]. Ця система відповідно складається з соціальної, культурної, політичної, та економічної. Тому аналізуючи вплив Конституції України як і будь-якої іншої на суспільний лад неминуче потрібно звернути увагу на те як вона впливає на економіку країни в якій діє. Важливість цієї теми зумовлюється не тільки потребою країни у правовому регулюванні економічних відносин а й у тому щоб це регулювання не шкодило їх розвитку.

Оскільки зв'язок норм конституції та розвитку економічних відносин має не тільки теоретичний, а й практичний характер. Це зумовлюється тим що конституція країни може як сприяти розвитку економіки так і шкодити йому, стримувати його через консервування та затвердження регресивних економічних відносин та їх форм. Всі ці фактори стали причиною появи такого специфічного поняття серед дослідників як «конституційна економіка».

Для об'єктивного наведення прикладу вище наведених даних ми порівняли конституційні основи які були закладені в основу ринку УРСР та основи які на даний момент діють в Україні. Розпочинати аналіз будь-якого конституції у відносинах з ринком потрібно з питання власності. В УСРР в основу конституції ліг так званий принцип «єдиної фабрики». Цей принцип повністю ігнорував можливість економічного плюралізму порушував основний принцип демократичної економіки, а саме рівність всіх трьох форм власності в середині держави та забезпечення їх рівності державою, віддаючи повну перевагу державній формі власності. В статті 10 Конституції УРСР було чітко зазначено, що в основі економічної системи України лежить соціалістична власність на засоби виробництва у формі державної (загальнонародної) і колгоспно-кооперативної власності. Це тягнуло за собою декілька серйозних негативних наслідків. Насамперед, це повна відсутність можливості для виникнення економічної конкуренції на ринку, що тягне за собою неможливість утворення всередині країни ринкової економічної системи. Це робило дану систему надзвичайно не вигідною, оскільки за таких конституційних засад економіка не могла самостійно забезпечувати потреби громадян.

За словами дослідника СРСР В. Селіванова в середині УРСР сформувалась без плюралістична система «єдиної фабрики», яка дестимулювала економіку та не залишала їй шансів на перспективний ріст.[2, с.44-45] Тому головною задачею творців Конституції України в економічних питаннях стало реформування цієї системи. Початком цього стало прийняття Декларації про державний суверенітет від 16 липня 1990 року, в якій розділ четвертий заклав основний фундамент самостійної економічної системи України. Зокрема йшлося про те, що Україна забезпечує захист всіх форм власності, а найбільше приватної власності, яка протягом радянського періоду політико-правового розвитку України як вже зазначалося вище знаходилась на другорядних ролях. Для початку в основу був покладений новий, демократичний принцип, а саме те що лише значна частка підприємців і власників гарантує реальне зростання та демократію. Насамперед було введено плюралізм форм власності.

Найкраще це простежується а проекті Конституції України винесений Верховною Радою України на всенародне обговорення 1 липня 1992 року, в якому глава восьма розділу третього мала назву «Власність» і складалася з 8 статей (статті 66 – 73), які фіксували наступні принципові положення щодо власності та права на неї:

- 1) власність є публічною та приватною і ці форми власності є рівноправними;
- 2) держава підтримує соціальну функцію власності;

3) надра, води, узбережжя, повітряний простір, ліси, тваринний світ, природні ресурси континентального шельфу і виключної морської економічної зони України знаходяться лише у публічній власності;

4) усім власникам гарантується рівний правовий захист;

5) права власника можуть бути обмежені лише у випадках і в порядку, встановленому законом [3].

Хоч у конституційному процесі ця глава і була виключена з тексту конституції. Однак не у такому вигляді але всі ці норми збереглися і в діючій Конституції України просто набули закріплення в різних нормах. Це все стало потужною конституційно-правовою основою для формування абсолютно іншої форми економіки ніж існувала в країні до цього а саме соціально орієнтованої ринкової економіки. Це в свою чергу потягнуло нові обов'язки держави перед економікою, а саме курс на соціальне спрямування бюджету держави тобто збільшення прямих соціальних витрат (освітні виплати, пенсії і тд.).

Отже, якщо характеризувати конституційний економічний порядок в Україні, можна стверджувати, що у відповідності до діючої Конституції України він формується на основі поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин та державного регулювання макроекономічних процесів. Таким чином якщо узагальнювати результати проведеного дослідження можна стверджувати що після становлення Конституції України економіки України почала рухатись у надзвичайно прогресивному та демократичному напрямі в порівнянні з жорсткою перешкодою для економіки якою була конституція УРСР.

Література:

1. Конституційне право України. За ред. В.Я. Тація, В.Ф. Погорілка, Ю.М. Тодики. К.: Український центр правничих студій, 1999. 376 с.

2. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти. К., 2002. С.742.

3. Про проект нової Конституції України : Постанова Верхов. Ради України від 08.10.1993 р. № 3494-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3494-12#Text> (дата звернення: 22.04.2022).

Шпраха Андрій Ігорович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОФІСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТА ДОПОМІЖНИХ СТРУКТУР

Апарат глави держави – складовий елемент інституту глави держави незалежно від форми правління. Єдиний функціональний орган президентського апарату – Офіс Президента України. Він посідає центральне місце серед допоміжних органів. За допомогою Офісу здійснюється управління державними і громадськими справами. У міру розвитку суспільства управління, а разом з ним і апарат глави держави, безперервно ускладнюється і вдосконалюється з урахуванням національної специфіки.

Також, при Президенту створюються допоміжні органи, які функціонують у встановленому порядку при главі держави, які діють в межах відведених їм повноважень і обмежені в праві видання від свого імені нормативних правових актів. Вони створюються для забезпечення діяльності глави держави і не повинні включатися в вирішення питань, не пов'язаних з їх основним завданням. Допоміжні органи при главі держави є однією з найбільш значущих частин державного механізму. Маючи такий статус, вони справляють істотний і безпосередній вплив на рішення самого широкого кола питань політичної практики.

Широкий обсяг повноважень Президента викликає об'єктивну необхідність створення спеціальних допоміжних органів, забезпечують виконання функцій глави держави. На даний

момент найменш вивчений орган, через який Президент реалізовує свої функції є Офіс Президента України. На сьогодні існує багато міфів і суб'єктивних суджень про цей Офіс, і дуже мало об'єктивних відомостей, досліджень та досвіду [2].

Офіс Президента України є постійно функціонуючим допоміжним органом, утвореним Президентом України, відповідно до п. 28 ч. 1 ст. 106 Конституції України. Офіс Президента України має повноваження, які забезпечують повноваження самого глави держави. Він відіграє важливу роль в організації та функціонування державного механізму, а її керівник є вагомим політичною фігурою [1, с.86].

Офіс Президента України для досягнення цілей, заради яких він сформований, виконує такі функції, які, можна класифікувати як підготовчі, забезпечувальні і контрольні:

- забезпечувальні функції – несе відповідальність за оприлюднення законів та розпоряджень Президента України, інших документів, які підписуються ним, відповідає за діяльність консультативних та дорадчих органів при Президентові, забезпечує діяльність Президента з політичними партіями та громадськими об'єднаннями, відповідає за діалог з структурами громадянського суспільства;

- підготовчі функції – організовує підготовку законопроектів для внесення їх Президентом України до Верховної Ради України в порядку законодавчої ініціативи;

- підготовлює проекти указів, доручень та звернень Президенту та інших необхідних йому документів;

- контрольні функції – здійснює контроль над законами, які стосуються повноважень Президента, здійснює контроль над документами та зверненнями громадських організацій та органів місцевого самоврядування;

Також, до владних управлінських функцій Офісу можемо долучити такі правомочності:

- експертизи прийнятих Верховною Радою України законів, котрі надійшли на підпис Президентові України;

- опрацювання й подання на підпис Президентові України проектів указів, розпоряджень Президента України;

- підготовка проектів законів, які вносяться Президентом України до Верховної Ради України та забезпечення контролю за виконанням указів, розпоряджень, доручень Президента.

Офіс у своїй діяльності керується, в першу чергу, Конституцією України, законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, міжнародними договорами України, які укладаються в установленому порядку, цим Положенням, а також розпорядженнями Керівника Офісу Президента України та наказами Керівника Апарату Офісу Президента України.

Офіс забезпечує взаємодію Президента України з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, правоохоронними, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, установами, організаціями, сприяє підвищенню ефективності такої взаємодії. Забезпечує офіційне оприлюднення законів, які підписує і оприлюднює Президент України, а також указів і розпоряджень Президента України, здійснює підготовку проектів указів Президента України про призначення на посаду судді, а також щодо утворення, реорганізації і ліквідації судів. Здійснює підготовку проектів конституційних подань, звернень Президента України до Конституційного Суду України, який розглядає та затверджує ці проекти [3].

Офіс реально володіє більш широкими можливостями та повноваженнями, завдяки яким він впливає на механізм реалізації владних повноважень органами державної влади, ніж це встановлено законодавством. Таким чином, Офіс Президента України є постійним діючим, допоміжним органом при Президентові України, основними завданнями якого є організаційне, правове, консультативне, інформаційне, експертно-аналітичне забезпечення здійснення Президентом України визначених Конституцією України повноважень. У своїй діяльності допоміжні органи при Президентові України керуються Конституцією України та законами, а також указами Президента та постановами Верховної Ради.

Також, допоміжні органи мають право:

-залучати до своєї діяльності представників органів місцевого самоврядування, підприємств та установ;

-утворювати постійні або тимчасові робочі групи під час виконання своїх обов'язків;

-організовувати конференції, семінари, наради та інші заходи.

Під час виконання покладених завдань допоміжний орган взаємодіє з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями. Посадовий склад допоміжного органу затверджує Президент України.

Отже, у випадках, передбачених законом, допоміжний орган також може приймати рішення, які обов'язково повинні виконувати органи місцевого самоврядування, установи, організації та підприємства. Пропозиції та рекомендації консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів реалізуються тільки шляхом прийняття указу Президента. Розглядаючи апарат Президента України можна зазначити, що він дійсно утворює певну систему, для якої характерні наявність цілей, об'єднання частин, що виступають як одне ціле, тобто окремі частини виступають як допоміжні органи, які можливо відокремити від інших органів державного управління.

Література:

1. Добровольська Н. В. Офіс Президента України як державний орган. *Держава та регіони*. Одеса: Право, 2020. С. 86.

2. Зозуля О.І. Поняття та сутність апарату Президента України. URL : <http://www.pravoznavec.com.ua>.

3. Указ Президента «Про Положення про Офіс Президента України» від 17.06.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/2019#Text>.

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Йолтуховська Анастасія Михайлівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ДОВЕДЕННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Статтею 55 Конституції України проголошується право кожного на захист своїх прав та свобод від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами [1]. Приписи Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) затверджують право будь-якої особи на судовий захист своїх прав, немайнових та майнових, у випадку нанесенні їм шкоди, в тому числі це може бути і моральна шкода [2]. Вперше в судовій практиці відбулось узагальнення та визнання проблем невірною з'ясування судами в конкретних справах наявності чи відсутності підстав для задоволення позовів про компенсацію моральної шкоди, а також великій кількості неточностей при визначенні її розмірів у Постанові ПВСУ № 4 від 31 березня 1995 р. [3].

Насамперед, вітчизняне цивільне законодавство не містить чіткого визначення «моральної шкоди» як поняття, лише статтею 23 ЦК України описані її способи прояву, наприклад, зазнані фізичний біль та страждання через каліцтво чи іншу травму; спричинення шкоди діловій репутації (в тому числі – діловій репутації юридичних осіб), честі та гідності для фізичної особи внаслідок приниження та інші [2]. Однак, пунктом 3 коментованої вище постанови ПВСУ відбулась одна із перших спроб розкриття сутності моральної шкоди як категорії понятійного апарату цивільного законодавства, із зазначенням, що це втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, заподіяних особі діями інших осіб, що суперечать вимогам закону [3]. Вужчим за змістом є визначення цього терміну в ч.5 ст.4 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», адже стосується воно виключно громадян, як потерпілих, відповідно суб'єктом спричинення моральної шкоди – є визначені законом особи [4]. На нашу думку не є доцільним законодавчо закріплювати визначення поняття «моральна шкода», адже для того, щоб охопити усі передбачені ЦК України випадки цієї шкоди при цьому не вдаючись до узагальнення (що може призвести до необхідності додаткових тлумачень), таке поняття буде занадто великим для обсягу та фактично повторенням приписів ст. 23 ЦК України.

Однією із проблем доказування настання моральної шкоди є те, що у більшості випадків при поданні позовних заяв про її відшкодування позивачі обмежуються лише зазначенням факту спричинення моральної шкоди, описуючи обставини та зазначаючи підстави законодавства для відшкодування. Як зазначає вчений Колінько Ц. компенсація моральної шкоди в повному обсязі неможлива без чіткого обґрунтування, адже чинним Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України) не передбачено презумпції настання моральної шкоди, більше того, з цього питання застосовують принцип загального розподілу тягара доказування у відповідності зі ст. 81 ЦПК України [6; 5, с.34]. Аналогічну позицію було висловлено і Верховним Судом в 2020 році, який у постанові по справі №580/1617/19 закріпив, що обов'язково моральна шкода повинна бути доведена та підтверджена аргументами із зазначенням конкретних дій (бездіяльності) інших осіб, які спричинили моральні хвилювання, прирівняні до страждань [7].

Вирішуючи це проблемне питання слід зазначити, що окрім часто застосованих доказів у цій категорії справ доказів, як показання свідків та висновки експертів-психологів, слід використовувати й інші види доказів. Так, слушною є рекомендація науковця Отраднової О. використовувати для доказування підстав для стягнення компенсації: 1) письмові докази, до яких можна віднести: письмовий висновок психолога, лікарняний листок, витяг з історії

хвороби та інші документи, предметом яких є час, причини, міра та наслідки пережитих душевних страждань особою; 2) висновки експертів-медиків, які на відміну від висновків експертів-психологів, містять відомості про погіршення загального стану здоров'я позивача внаслідок пережитих душевних страждань [8, с. 21]. Варто зазначити думку Колінко Ц., що хоча речові та електронні докази не є поширеними у справах про відшкодування моральної шкоди, однак вони є досить ефективними у справах про її компенсацію у зв'язку із порушенням честі, гідності та ділової репутації осіб через подання неправдивої інформації ЗМІ [6, с. 34].

Ще одним проблемним питанням є встановлення розміру стягнень для компенсації моральної шкоди. Так, загальними з цього питання є такі постулати: 1) до предмета доказування включено питання розміру стягнення для компенсації моральної шкоди; 2) власне суд визначає розміри таких стягнень та їх еквівалент (грошовий, майном тощо). Проблемним аспектом є відсутність встановлених законодавством як максимальної, так і мінімальної суми компенсацій, а існують лише вимоги забезпечення справедливості та розумності їх розмірів (ч.3 ст.23 ЦК України), що не виключає фактор суб'єктивізму суддів при вирішенні цих питань, а як наслідок – неоднозначності судової практики [2].

Як наслідок, більшістю судових рішень розмір компенсації моральної шкоди зменшено у порівнянні із заявленими розмірами моральної шкоди позивачами. В одних випадках такі рішення суддів спричинені тим, що позивачі зловживають своїми правами, перетворюючи відшкодування моральної шкоди в «дохід». Так, одним із виявів зловживання процесуальними правами є подача завідомо безпідставного позову за відсутності предмета спору або у спорі, що має вочевидь штучний характер, не спрямована на реальний захист прав, адже особа зловживає своїм правом на судовий захист, не маючи на меті захисту будь-якого охоронюваного законом інтересу [7]. Однак, якщо особа дійсно потерпіла та потребує компенсації моральної шкоди, одним із варіантів є застосувати правовий механізм, який значно підвищить шанси отримати позивачу заявлену суму відшкодування, а саме – скористатись можливістю надання позивачем орієнтовних розрахунків відшкодувань моральної шкоди та отримання висновку судової психологічної експертизи, які є суттєвими перевагами у таких спорах. Прикладом може слугувати постанова Верховного Суду по справі № 2-1/07 від 28.02.2018 року, яка закріпила, що неподання орієнтовного розрахунку компенсації моральної шкоди призводить до оцінки судом на свій розсуд розміру такого стягнення без врахування думки експерта цієї судово-психологічної експертизи [9]. Отже, наявність відповідного розрахунку може вплинути на думку суддів щодо розміру відшкодування, адже щонайменше, вони повинні враховувати її. У 2020 році в іншій постанові по справі № 357/14357/17 Верховний Суд визнав вагомим роль судово-психологічної експертизи у питанні визначення розміру суми стягнень моральної шкоди, зазначивши, що висновок судово-психологічної експертизи обґрунтовує розмір моральної шкоди, яка повинна бути відшкодована, належним чином [10].

Аналізуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що сьогодні існують певні практичні проблемні аспекти щодо визначення розміру та доведення моральної шкоди. Частина з цих питань вже вирішені новими законодавчими змінами, а певні із них потребують роз'яснення судовою практикою.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. ст.356.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text> (дата звернення: 15.04.2022 р.)
4. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування,

прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 1. ст. 1.

5. Колінько Ц. Проблеми доведення моральної шкоди за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №8. С. 30-34.

6. Постанова Верховного Суду від 23 січня 2020 р. у справі №580/1617/19. URL:<https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87129230> (дата звернення: 15.04.2022 р.)

7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. ст. 492.

8. Отраднова О. Компенсація моральної шкоди, заподіяної порушенням цивільно-правового договору. *Вісник Національної Академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 18-23.

9. Постанова Верховного Суду від 28 лютого 2018 року по справі № 2-1/07. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72757030> (дата звернення: 15.04.2022 р.)

10. Постанова Верховного Суду від 25 серпня 2020 року по справі № 357/14357/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91186291> (дата звернення: 15.04.2022 р.)

Боднар Анастасія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ЗДІЙСНЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до ч.1 ст. 42 Конституції України [1], кожна людина має право здійснювати підприємницьку діяльність, яка не забороняється законом.

Олійник А.Ю. пише, що конституційна свобода особи щодо підприємницької діяльності у межах, визначених законом, є передумовою реалізації особою свого конституційного права на підприємницьку діяльність [2, с.134].

Відповідно до ст. 42 Господарського кодексу України [3] підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Ковач А.В. пропонує розглядати право людини і громадянина на підприємницьку діяльність як визнану та гарантовану Конституцією і законами України можливість особи самостійно, ініціативно, систематично, на власний ризик діяти у сфері виробництва, розподілу, обміну, надання послуг, зайняття торгівлею та використання матеріальних благ з метою одержання прибутку [4, с. 214].

Відповідно до абзацу 1 ч.1 ст. 50 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) [5] право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю. Такою, відповідно до ч.1 та 2 ст.34 ЦК України є фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років (повноліття), а також фізична особа, яка зареєструвала шлюб до досягнення повноліття. Тут варто зазначити, що, відповідно до ч.2 ст. 23 Сімейного кодексу України [6] за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Крім цього, право на здійснення підприємницької діяльності має також особа, яка досягла 16 років і зареєстрована як підприємець, за наявності письмової згоди на це батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування (ч.3 ст.35 ЦК України).

Фізична особа здійснює своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом (ч. 2 ст. 50 ЦК України). Таким є Закон України

«Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [7].

Відповідно до 1 ст. 18 зазначеного Закону, для державної реєстрації фізичної особи підприємцем подаються такі документи: 1) заява про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем, в якій може зазначатися прохання про реєстрацію такої особи платником податку на додану вартість та/або обрання спрощеної системи оподаткування; 2) нотаріально засвідчена письмова згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника чи органу опіки та піклування – для фізичної особи, яка досягла шістнадцяти років і має бажання займатися підприємницькою діяльністю, але не має повної цивільної дієздатності; 3) договір (декларація) про створення сімейного фермерського господарства – у разі державної реєстрації фізичної особи, яка самостійно або з членами сім'ї створює сімейне фермерське господарство відповідно до Закону України «Про фермерське господарство».

Отже, займатися підприємницькою діяльністю мають право всі фізичні особи, які наділені повною цивільною дієздатністю і зареєстровані в порядку, встановленому законом, як підприємці.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
2. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : монографія. Київ : КНУТД; Дніпро : ДДУВС, 2018. 371 с.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №18. Ст.144.
4. Ковач А.В. Право людини на підприємництво. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 212-214.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст.356.
6. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21. Ст.135.
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 31. Ст. 263.

Візняк Алевтина Василівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Виникнення та еволюція немайнових прав особи є об'єктивним результатом розвитку свободи особистості, природних прав та гуманності в громадянському суспільстві, є об'єктивним результатом міжнародного права, Конституції України, Сімейного права України, Цивільного права України. та інші нормативні закони Ми знайшли правові норми, необхідні для правової поведінки. Питання основних прав людини та їх правового примусу становить особливий науковий інтерес, особливо зараз. Питання особистих немайнових прав (фізичних та юридичних) стало актуальним у контексті суспільних перетворень, які сьогодні відбуваються в Україні.

Таким чином, стаття 3 Конституції України встановила абсолютно новий основний принцип, згідно з яким особистість та її внутрішній (духовний) достаток мають перевагу над іншими суспільними цінностями.

Особисті немайнові права не можуть бути визнані або проаналізовані окремо від прав інших осіб. Вона є складовою частиною цілісної системи прав, що належать особі та

підпорядковані її інтересам. Спільним для всіх прав особистості є те, що вони відіграють певну роль у визнанні моральних цінностей людини.

Слід мати на увазі, що під «особистими правами» розуміють різні суб'єктивні права. Як зазначалося вище, застосовується термін «особисті права».

На думку А. Бесклубного, усі особисті немайнові цінності та блага можна поділити на три групи.

1) Життєві (здоров'я, існуючі) цінності та блага: життя, здоров'я, особиста свобода, особиста недоторканність, особиста безпека, свобода пересування, безпечне і здорове довкілля, безпечні умови життя та праці, розваги, житло, належний рівень життя, сім'я, сімейне життя, шлюб, процвітання нащадків, опіка та піклування тощо.

2) Психічні цінності та переваги: індивідуальність, ім'я, честь і гідність, ділова репутація, вільний розвиток особистості, свобода думки і слова, свобода думки і віросповідання, приватність, приватність особистого життя, особисте спілкування та приватність спілкування, інформація, освіта, професійна діяльність (робота), творчість, самореалізація.

3) Громадські цінності та інтереси: громадянство (національність), участь у здійсненні державної влади, участь у місцевій автономії, правове забезпечення [1, с.5].

Під суб'єктивним громадянством Р. А. Стефанчук розуміє поняття немайнового права особи, зміст якого має відношення до фізичної особи його носія, походження та економічний зміст, воно не має економічної природи і призначене для задоволення фізичних (біологічні), духовні, моральні, культурні, соціальні чи інші нематеріальні потреби (вигоди), а об'єктом є немайнові блага, а в окремих юридичних випадках – інші немайнові інтереси [2, с.13].

Рівень цілісності системи безпосередньо залежить від еволюції зв'язків, які існують між структурними елементами системи. Наприклад, конкретне немайнове право фізичної особи має вищий рівень цілісності, оскільки воно самостійно та єдино закріплено в нормах чинного законодавства. Забезпечити певний ступінь автономності і відносної незалежності у взаємозв'язках компонентів системи, а також автономність і відносну незалежність всієї системи по відношенню до навколишнього середовища.

Найважливішим для українського суспільства є прийняття європейських цінностей і стандартів щодо прав і свобод людини та їх захисту. Українське законодавство покладає на національні, урядові та місцеві органи влади забезпечення здійснення громадянами своїх немайнових прав у межах повноважень, наданих відповідно до Конституції України та інших законів. Головним заходом національної діяльності та ефективності існуючого правопорядку є, насамперед, гарантування основних прав людини та немайнових прав окремих осіб і осіб, які складають сутність суспільства в цілому.

Тому у разі порушення права на життя (загроза життю та здоров'ю людини) найефективнішою та швидкою дією є припинення акту, що загрожує життю людини (це необхідний захист чи крайня необхідність). Цивільний кодекс України реалізацією права на самооборону визнає дії, вчинені у стані необхідної оборони або крайньої необхідності. Це право може стосуватися як самої особи, так і захисту інших. Особливої уваги заслуговує питання положення та ролі самооборони в українському цивільному праві. Тому що реальність сучасного суспільного життя пов'язує насамперед ефективність механізмів цивільно-правового захисту з їх дієвістю. Українське цивільне право стверджує, що люди застосовують засоби реагування, які не заборонені законом і не порушують моральних засад суспільства [4, с. 22].

Визнання суспільством загальнолюдських цінностей є ключем до розвитку демократичної, соціальної та правової нації, яка гарантує дотримання, захист і захист цих прав. За словами В.Г. Скорого, захист громадянства є поширеним у взаємодії з правовими системами, такими як захист прав, захист громадянства, способи захисту, форми захисту, правовідносини між регулюванням і захистом, цивільно-правова відповідальність. [3, с. 40].

Право на життя і здоров'я не може бути повністю відновлено з природних характеристик хорошого «життя» і самого «здоров'я». За формою захисту особистих немайнових прав традиційно поділяють на підвідомчу та непідсудну. Проте державні

службовці запропонували й інші підходи до класифікації. Тому, залежно від органу захисту та порядку захисту, Є.А. Харитонов визначає форми судової влади, управління, нотаріату, самозахисту та громадського захисту [1, с. 2]. Висловлюються думки щодо судових і несудових форм захисту.

Відповідно до даного дослідження можемо зробити висновок, що сучасне цивільне законодавство не тільки визнає за особистими немайновими відносинами якість предмета цивільного права, але й однозначно вказує на можливість як їх регулювання, так і охорони. Водночас, цивільне законодавство України визначає дані відносини як повноцінні, рівноправні та самодостатні, що усуває попередню залежність їх від майнових.

Література:

1. Актуальні питання прикладної цивілістики у сфері складання процесуальних документів : науково-практичний посібник [за заг. ред. д.ю.н., професора М.М. Ясинка]. К.: Алерта, 2015. 814 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. За заг. ред. Бобрика В.І. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 784 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 5- те вид., перероб. і допов. За ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. 832 с.
4. Стефанчук Р. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. відп. ред. Я. Шевченко. К. : КНТ, 2008. 626 с.

Гаврилюк Тетяна Іванівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗЕМЛЮ І ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) [1] земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Однак слід зазначити, що поняття «земля» може вживатись в різних значеннях і мати різне трактування.

Ст. 1 Закону України «Про охорону земель» [2] визначає землю як поверхню суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею.

Для того щоб краще зрозуміти значення терміну «земля», варто звернутись до тих термінів, які нам пропонують деякі автори.

В розумінні В. В. Носіка термін «земля» в юридичному значенні – це «розташована над надрами в межах державних кордонів частина земної поверхні з родючим шаром ґрунту, який використовується для виробництва у сільському господарстві абсолютної і додаткової вартості, що має розподілятися між сільським господарством, промисловістю і державою, через приватну і суспільну форми власності, за об'єктивним природним законом прогресивного економічного розвитку суспільства, що забезпечує збереження і підвищення родючості ґрунту, відновлення людської праці і розширене відтворення капіталу, з метою забезпечення потреб та інтересів кожного громадянина і всього Українського народу» [3, с. 496].

На думку Н.І. Титової під терміном «землі» необхідно розуміти природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, що взаємодіє з водами, лісами та іншими природними ресурсами [4, с.10-11].

Що ж до поняття «земельна ділянка» то варто зазначити, що відповідно до ч. 1 ст. 79 ЗК України, земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами.

Поняття «земельна ділянка» також по-різному визначається у правовій доктрині. Так, В. І. Андрейцев зазначає, що в юридичному значенні земельна ділянка може розглядатися як територіально-просторова, індивідуально-визначена та юридично відособлена поверхнева частина (включаючи ґрунтовий покрив) відповідної категорії земель, межі якої встановлені на місцевості і зафіксовані у земельно-правових документах, що посвідчують її приналежність на підставі відповідного юридичного титулу власникам чи користувачам, для цільового використання в якості операційної бази, засобу, умови та джерела життєдіяльності та задоволення матеріальних, соціальних, екологічних, духовних та інших потреб та інтересів особи» [5, с. 16-17].

Шульга М.В. визначає земельну ділянку як частину поверхні земного ґрунту, яка є основою ландшафту, має фіксовану площу, межі та місцезнаходження, а також характеризується певним якісним станом і притаманним їй правовим статусом [6, с. 16-17].

Лесько Н.В. звертає увагу на те, що у науці земельного права та законодавстві панує єдність у тому, що поняття «земельна ділянка» та «земля» співвідносяться як частина та ціле. Земельна ділянка, маючи усі родові ознаки землі, має додаткову видову ознаку - установлені межі [7, с. 176].

Будяченко М.О. також пише, що некоректним є вживання даних категорій («земля» і «земельна ділянка»), як тотожних. Слід чітко розуміти, в яких випадках поняття «земля» може вживатися в своєму основному значенні, а коли в розумінні – «земельна ділянка» [8].

Отже, поняття «земля» і «земельна ділянка» мають різний зміст. Поняття «земля» має більш загальний характер, а «земельна ділянка» наділена конкретними ознаками.

Література:

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст.27.
2. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст.349.
3. Носік В. В. Право власності на землю українського народу : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 543 с.
4. Титова Н.І. Землі як об'єкт правового регулювання. *Право України*. 1998. № 4. С. 11–15.
5. Андрейцев В. І. Об'єкти земельних правовідносин за новим Земельним кодексом України. *Науково-практичні коментарі*. 2002. № 2. С. 14.
6. Шульга М.В. Актуальні проблеми правового регулювання земельних відносин в сучасних умовах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.06. Харків, 1998. 37 с.
7. Лесько Н.В. Земельний фонд України: сутність поняття та структура. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2015. № 824. С. 174-178.
8. Будяченко О.М. Співвідношення «земля» та «земельна ділянка». URL : <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/441/1/%D0%91%D1%83%D0%B4%D1%8F%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%D0%9C..pdf>.

Данилюк Юлія Олександрівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ПІДСТАВА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Перехід економіки України до розвинутих ринкових відносин супроводжується необхідною умовою розбудови інституту права власності. Значну увагу науковці приділили дослідженню прогалин у механізмах виникнення, реалізації та припинення права власності. У цій роботі приділено увагу такій підставі припинення права власності як націоналізація.

Переважно припинення права власності настає за волею власника, проте існують випадки, в яких це припинення здійснюється поза їх волею – шляхом конфіскації, реквізиції та націоналізації. Перші два поняття зазнали офіційного тлумачення, на відмінну від останнього. Дотепер ведуться дискусії серед науковців щодо дефініції націоналізації. Зокрема, таке правове явище розглядають у вузькому та широкому значеннях. У вузькому розумінні націоналізація – це акт правотворення держави, яким встановлюється власність держави на майно іншого суб'єкта цивільного права, а у широкому – як сукупність юридичних фактів, спрямованих на настання певного наслідку у вигляді припинення права власності [1, с. 229]. Досліджуючи думки різних науковців можна зазначити, що націоналізація – це безоплатне вилучення майна державою з метою захисту суспільних та державних інтересів.

Ототожнення понять конфіскація, реквізиція та націоналізація є неприпустимим, адже відмінність наявна навіть у етимологічних зазначеннях цих термінів, де реквізиція від лат. *requisitio* – вимога; конфіскація від лат. *confiscation* – відібрання до казни; націоналізація від лат. *natio* – що належить народу. Відмінностей є багато, проте яскраво вона проявляється у меті кожного процесу: мета реквізиції полягає у вимозі держави забезпечити суспільний інтерес в умовах воєнного чи надзвичайного стану; мета конфіскації – міра покарання або санкція за вчинення правопорушення; а для націоналізації – забезпечення сталого розвитку економіки у процесі створення нового суб'єкта міжнародного публічного права. Їх спільність полягає лише у тому, що правовим наслідком цих понять виступає припинення речового права на майно у її власника поза його волею [1, с. 226].

Поява «націоналізації» як особливої форми припинення права власності відбулась у СРСР на з'їзді більшовицької партії 26.07-03.08.1917, де було прийнято резолюцію, яка запроваджувала націоналізацію. У радянському праві націоналізація розглядалась передусім як підстава для виникнення соціалістичної власності на безоплатній та примусовій основі. Спочатку все було під виглядом «народного контролю», головною метою якого було пом'якшити перехід до справжньої націоналізації. Така націоналізація здійснювалась із численними порушеннями загальноприйнятих принципів, була проявом правового нігілізму, низького рівня правової культури та правосвідомості загалом. Ті, хто наважувався оскаржити незаконне привласнення майна державою звертались до міжнародних суддів, але рішення цих судів СРСР не визнавало. Тобто, правовий захист власників був відсутній. Саме тому соціалістичну націоналізацію також називають «червоною гвардійською атакою на капітал» [3, с. 56-57].

Пізніше поняття націоналізації набуло певного значення і в праві інших держав. Зокрема право на націоналізацію пов'язують із питанням суверенітету держави. З приводу цього науковці виділили дві концепції визнання держави: конституційна та декларативна. Згідно із першою концепцією процес націоналізації ускладнюється, включаючи до нього такий елемент, як міжнародне визнання держави. При такій концепції власники, чиє майно націоналізоване можуть користуватись міжнародно-правовим інститутом судового захисту прав власника. Відповідно до другої концепції волевиявлення інших держав не потрібне, що спрощує цю процедуру, натомість громадяни цих держав, майно яких націоналізоване, позбавлені захисту міжнародного суду [2, с. 315].

Проблема націоналізації в Україні полягає у тому, що немає законодавчо закріпленого механізму реалізації цього поняття. Законопроект «Про націоналізацію» поданий у 2012 р. на

розгляд Верховної Ради України не зазнав підтримки. Наступна спроба регламентації націоналізації, здійснили автори проекту Закону «Про порядок примусового відчуження об'єктів права приватної власності у власність держави (націоналізації)». Хоча саме цей законопроект експерти вбачали взяти як основу проте остаточний розгляд проекту із доопрацюванням у Верховній Раді не відбувся.

Як уже зазначалось вище – головною метою націоналізації є захист суспільних та державних інтересів, тому, попри відсутність законодавчого регулювання націоналізації в Україні, у нашій державі наявний інститут державних гарантій, який регулюється Господарським кодексом України від 16.01.2003 р., Бюджетним кодексом України від 8.07.2010 р. та Законом України про державний бюджет на поточний рік, який визначає механізм гарантування та підтримки підприємств.

Негативним наслідком запровадження інституту націоналізації в Україні є те, що він може підірвати довіру до інституту державної гарантії, адже в разі не виконання зобов'язань за державною гарантією, майно суб'єкта господарювання може бути піддане націоналізації.

Отже, попри всі аргументи наявність закріпленого на законодавчому рівні інституту націоналізації є необхідним. Зокрема для того, щоб передбачити та запобігти спробам самовільної націоналізації. У майбутньому законі необхідною має стати оплатність націоналізації. Прийняття державою рішення про зміну правового режиму майна має бути мотивоване економічними, політичними факторами та мати на меті задоволення найважливіших нагальних потреб суспільства. Положення законопроекту повинні: чітко закріпити поняття націоналізації, її мети; виокремити перелік підстав та умов прийняття такого рішення; визначити об'єкти щодо яких може та не може бути застосована націоналізація; зазначити перелік посадових осіб, які можуть видавати рішення щодо націоналізації; вказати послідовний порядок укладення даного договору, а також визначити способи захисту порушених майнових прав суб'єктів націоналізації у суді.

Література:

1. Коструба А. Націоналізація власності в контексті механізму правоприпинення речових відносин. *Право України*. 2014. №8. С. 225-233.
2. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть : учеб. М: БЕК, 1997. С. 371
3. Яценко С. Економічні та правові підстави націоналізації. *Цивільне право і процес*. 2018. № 3. С. 56-61.

Корольчук Дар'я Русланівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА НАУКОВЕ ВІДКРИТТЯ

Наукове відкриття відносяться до нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Сьогодні в Цивільному кодексі України правам інтелектуальної власності на наукові відкриття присвячена Глава 38. Відповідно до статті 457 ЦК України: наукове відкриття - це встановлення раніше невідомих, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей і явищ у матеріальному світі, які вносять радикальні зміни у рівень наукового пізнання[1].

Наукові відкриття є, насамперед, результатом наукового дослідження, яке є видом наукової діяльності. Іншими словами, це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на отримання та використання нових знань. Дослідження поділяються на фундаментальні та прикладні:

- фундаментальні наукові дослідження – наука про теоретичну та/або експериментальну діяльність, спрямовану на отримання нових знань про природу, суспільство, людей та закони їх взаємовідносин.

- прикладні наукові дослідження – наукова та науково-технічна діяльність, спрямована на отримання та використання знань у практичних цілях.

Змістом наукового відкриття є встановлення певних наукових фактів, які необхідно довести, пояснити, а також викласти.

На відміну від більшості інших об'єктів, цивільне законодавство не визначає, хто є суб'єктом права на наукове відкриття. Стаття 458 ЦКУ посилається лише на нього як на «автора» стосовно визначення основного права на наукове відкриття [1].

Виходячи з того, що більшість авторів наукових відкриттів займаються науковими дослідженнями, науково-технічна діяльність включає: вчених, дослідників, працівників науки і освіти, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, державні науково-технічні установи.

Але, якщо автором наукового відкриття може бути лише фізична особа, то я підтримую думку, що право на наукове відкриття має як фізична, так і юридична особа.

Разом з тим, до відповідальності суб'єкта наукової та наукової діяльності входить обов'язок дотримуватись етичних норм наукової спільноти з метою поваги прав інтелектуальної власності. До немайнових прав автора наукового відкриття входить право присвоєння науковому відкриттю унікального або спеціального найменування. Право на наукове відкриття підтверджується дипломом.

В Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначено, що правова система науково-технічних наслідків (які можуть бути науковими відкриттями) є предметом права інтелектуальної власності [2].

Не всі результати наукових досліджень можна визнати науковими відкриттями. Жодного правового захисту не можуть отримати як наукове відкриття: гіпотези, припущення, які належним чином не підтверджені, відкриття родовищ, географічні, археологічні та палеонтологічні відкриття, створення нових технологічних процесів, конструювання пристроїв та обладнання, нових матеріалів, методів діагностики та лікування захворювань та інших подібних рішень, що можуть отримати правову охорону як об'єкти патентного права.

Наукове відкриття в силу свого фундаментального характеру може мати будь-які форми і є процесом визнання об'єктивної реальності, що не властиво іншим об'єктам правової охорони.

Основні права автора на наукове відкриття визначаються так: право вважатися першовідкривачем певного знання і право на ім'я, а також право дати відкриттю власну назву або спеціальну назву. Права інтелектуальної власності є непорушними і належать власнику, ніхто не може бути позбавлений його. Права інтелектуальної власності можуть бути обмежені лише у випадках, передбачених законом [3].

На теперішній час, українське законодавство про правову охорону наукових відкриттів потребує вдосконалення шляхом прийняття відповідних законів, які б заповнили прогалини в правовому регулюванні прав інтелектуальної власності на наукове відкриття. Це підтверджується й останніми схваленнями Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка визнала наукові відкриття як результати творчої діяльності та зазначила, що вони потребують відповідного правового регулювання.

Вбачається необхідність у розробленні й ухваленні Закону України «Про охорону прав на наукові відкриття», задля того, щоб регулювати такі важливі питання, як: процедура державної реєстрації набуття прав власності на наукове відкриття та видачі диплома; правове регулювання експертизи наукових відкриттів, метою якої є перевірка заявленого об'єкта на відповідність усім умовам; охорона права пріоритетності; впровадження Відкритого державного реєстру наукових відкриттів; закріплення пільг за авторами наукових відкриттів.

Можна дійти висновку, що охорона наукових відкриттів та їх відповідне законодавче регулювання, сприятимуть підвищенню рівня наукових досягнень та суспільного інтересу до подальших досліджень [4].

Адже, саме наука, наукова діяльність і є одним із головних факторів розвитку суспільства. Інтелектуально-творча діяльність, власне її результати – наукові відкриття, в сучасному контексті суспільного розвитку набувають все більшого значення та визначають стратегію та тактику соціально-економічного розвитку усіх суспільств, у тому числі й України. Виходячи з цього, не дивно, що юридична спільнота надає відповідне місце захисту прав інтелектуальної власності на наукові відкриття.

Література:

1. Цивільний Кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про наукову і науково-технічну діяльність Закон України від 06.04.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.
3. Харченко В.Б. Наукове відкриття як об'єкт права інтелектуальної власності та предмет кримінальноправової охорони : *Часопис Академії адвокатури України*. 2009. №4, с. 28.
4. Шевелева Т. Право інтелектуальної власності на наукове відкриття. *Інтелектуальна власність*. 2004. №4. С.41-42.

Кушніренко Крістіна Денисівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ КОНДИКЦІЇ ТА ВІНДИКАЦІЇ

Відповідно до п. 4 ст. 13 Конституції України [1] держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом.

Застосування кондикційного зобов'язання регламентоване главою 83 ЦК України, яка має назву «Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави». Як зазначено у Постанові Верховного Суду України у справі № 6-3090 цс15 від 02.03. 2016 р. кондикція – позадоговірний зобов'язальний спосіб захисту права власності або іншого речового права, який може бути застосований самостійно, на підставі ст. 1212 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), шляхом подання кондикційного позову. Кондикція також застосовується субсидіарно до реституції та віндикації, як спосіб захисту порушеного права у тому випадку, коли певна вимога власника (титульного володільця) майна не охоплюється нормативним урегулюванням основного способу захисту права, але за характерними ознаками, умовами та суб'єктним складом підпадає під визначення зобов'язання з набуття або збереження майна без достатньої правової підстави [2].

Касаційний господарський суд зазначає, що суть кондикційного зобов'язання виражається в тому, що набувач безпідставно збагатився за рахунок потерпілого, а тому зобов'язаний не лише повернути йому майно в натурі чи відшкодувати його вартість (ст. 1213 ЦК України), а й у повному обсязі компенсувати потерпілому негативні наслідки від неможливості йому користуватися майном за призначенням, шляхом відшкодування всіх доходів, які набувач одержав або міг одержати від цього майна з часу, коли він дізнався або міг дізнатися про володіння майном без достатньої правової підстави (ст.1214 ЦК України) [3].

Віндикаційним же є позов неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування індивідуально визначеного майна з чужого незаконного володіння, на підставі ст. 387 ЦК України. Даний позов є речово-правовим, який має позадоговірний характер, тобто є таким, що може бути пред'явлений лише у випадку відсутності між позивачем і відповідачем зобов'язальних правовідносин [4, с. 367].

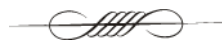
На думку більшості науковців, основна відмінність даних вимог полягає в тому, що віндикаційний позов виступає речовим, а позов з безпідставного збагачення чи збереження майна характеризується зобов'язально-правовою природою [5, с. 460]. В результаті стверджується, що з допомогою віндикаційної вимоги стягується індивідуально визначене майно, на яке позивач має право власності, яке існує в натурі. Вимога ж із безпідставного збагачення позбавлена такої ознаки [6, с. 11].

Крім цього, суб'єктами віндикації з однієї сторони виступає власник (інший титульний володілець) речі, який втратив володіння нею, а з іншої – незаконний володілець (добросовісний або недобросовісний набувач). Власник майна, який не володіє ним, не втрачає права власності на нього і не перестає бути власником. Для задоволення віндикаційного позову необхідно, щоб річ, яка витребується, перебувала у тієї особи, у якої вона витребується [7]. Суб'єктами ж зобов'язань, що виникають у результаті набуття, збереження майна без достатньої правової підстави, як наголошується в літературі, виступають: боржник – особа, яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої особи (потерпілого); кредитор (потерпілий) – особа, за чий рахунок інша особа (боржник) набула майно або зберегла його у себе [8, с. 221].

Відповідно, можна зробити висновок, що як при кондикції, так і віндикації майно витребується із чужого незаконного володіння. Але існують і відмінності між зазначеними вимогами, як полягають, зокрема у такому: наявності або відсутності зобов'язальних відносин між власником і порушником; речей, які можуть бути предметом зазначених вимог та сторонами даних позовів.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
2. Постанова Верховного Суду України від 02.03. 2016 р. у справі № 6-3090 цс15. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-3090cs15>
3. Постанова Верховного Суду України від 5 березня 2020 року у справі № 910/9665/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88149746>
4. Цивільне право України: Академічний курс: підруч.: у двох томах / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Загальна частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
5. Ем В.С. Обязательства вследствие неосновательного обогащения в современном российском гражданском праве. *Законодательство*. 1999. № 7. С. 466–468.
6. Шамшов А.А. Обязательства из неосновательного приобретения или сбережения : учеб. пособ. Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1975. 51 с.
7. Постанова Верховного Суду від 18.05.2020 р. у справі № 381/3165/17. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89578914>
8. Ківалова Т.С. Особливості зобов'язань, що виникають з набуття, збереження майна без достатньої правової підстави. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 218–224.

Лемешова Катерина Дмитрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ ТА ВИДИ ТА БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Відповідно до п.3 ч.1 ст.1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – Закон) [1] благодійною організацією є юридична особа приватного права, установчі документи якої визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, визначених цим Законом, як основну мету її діяльності.

Варто зазначити, що згідно ч.1 ст. 80 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2] юридичною особою є організація, що створена та зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю та може бути позивачем та відповідачем у суді.

Відповідно до абзацу 1 ч. 2 ст. 81 ЦК України юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на такі види: юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

У свою чергу, відповідно до ст.13 Закону «Види благодійних організацій» благодійна організація може бути створена як благодійне товариство, благодійна установа чи благодійний фонд.

Благодійним товариством (наприклад Благодійна організація благодійне товариство «Шанс» м. Кривий Ріг [3]) є благодійна організація, яка створена не менш ніж двома засновниками. Така організація діє на підставі статуту.

Своєю чергою благодійна установа (до прикладу – Благодійна установа соціальної роботи з дітьми «Дім Анни» [3]) є благодійною організацією, установчий акт якої визначає активи, які один або декілька засновників передають задля досягнення цілей благодійної діяльності (коштом таких активів та/або доходів від таких активів).

Благодійним фондом (до прикладу Благодійний фонд «Сколівщина» [3]) є благодійна організація, що має учасників та управляється ними; діє на підставі статуту; учасники не зобов'язані передавати цій організації будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності.

Загалом, при створенні благодійної організації слід звернути увагу на наступне:

1. Засновниками благодійних організацій можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права (ч.1 ст.12 Закону);

2. Благодійні товариства та благодійні фонди можуть мати, крім засновників, інших учасників (ч.3 ст.12 Закону);

3. Благодійні організації створюються на підставі установчих документів, до яких відносяться: статут та установчий акт (ч.1 ст.14 Закону).

4. Будь-яка благодійна організація (фонд, товариство або установа) підлягає обов'язковій державній реєстрації (ст.15 Закону);

5. Після здійснення державної реєстрації благодійна організація підлягає внесенню до Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру [3].

Варто звернути увагу на те, що благодійною діяльністю визнається добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара (п.2 ч.1 ст.1 Закону).

За даними Благодійного Фонду «Цех доброти» станом на січень 2021 року було проведено опитування щодо того, чи того, чи потрібно займатися благодійною діяльністю і куди роблять пожертви українці? Були отримані такі результати:

1. Близько 60% опитуваних допомагали іншим людям матеріально або нематеріально.

2. Важливість благодійності відзначили 90% опитуваних, а її необхідність – 74%.

3. 57 % українців вважають, що у разі необхідності благодійної допомоги – вони її не отримають, 28% опитуваних – вагаються, і лише 15% людей впевнені у тому, що зможуть її отримати.

4. Більшість опитуваних робить благодійний внесок раз на місяць. Середня сума пожертви коливається від 50 до 100 грн.

5. Мотивами благодійної допомоги є співчуття та усвідомлення того, що у майбутньому в біді може опинитися кожен.

6. 68% опитуваних вважають, що благодійність повинна бути анонімною та здебільшого пожертви здійснюються на картки хворих або їх близьких родичів.

7. Найпоширенішою є благодійна допомога армії, важкохворим, на захист тварин.

8. 11% опитуваних на запитання «Чому українці займаються благодійністю?» відповіли: «тому, що держава на це не спроможна».

9. Основними причинами, на думку 56% опитуваних, у випадку, коли людина не може брати участі у благодійній діяльності є брак часу та ресурсів.

10. Довіра опитуваних до благодійних фондів є посередньою. На думку українців чинниками, що допоможуть підвищити довіру до благодійного фонду можуть бути: звітність, авторитет, згадки про благодійний фонд у ЗМІ, соцмережах та в мережі Інтернет загалом [4].

Завершуючи розгляд даного питання слід звернути увагу на те, що благодійні організації відіграють вагомую роль у нашому суспільстві. Найбільш розповсюдженими формами благодійності є пожертви та милостиня.

Література:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>

2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

3. Реєстр неприбуткових установ та організацій. URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/registers/non-profit>

4. Статистика благодійності. URL: <https://www.cdt.org.ua/charity-statistics/>

Петяк Анастасія Ігорівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЕРВІТУТУ ЯК ПРАВА КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ

Сервітут – за своєю правовою природою є правом, що дозволяє користування чужим майном (земельною ділянкою) для того аби задовільнити свої особисті чи суспільні потреби, які не можуть бути задоволені іншим чином чи способом.

Такий земельний договір (сервітут) може укладатися договором чи законом, також передаватися заповітом, або ж за рішенням суду у разі коли сервітуарії не в змозі домовитися між собою самостійно. Фактично сервітут встановлюється між особою, якій потрібне користування тією земельною ділянкою, та її власником. Такий земельний договір може мати визначений чи не визначений строк дії. Проте якщо у договорі до прикладу не зазначалося терміну користування земельною ділянкою, то закон передбачає, що таке користування буде безстроковим [1, с. 125]. При наданні такого права власнику слід зрозуміти, що воно ні в якому разі не позбавляє його володіння своєю земельною ділянкою, а також не обмежує його. А також не обмежує розпоряджання і користування своїм майном. До того ж, сервітут встановлюється так, що ні в якому випадку не обтяжує власника ділянки, на якій він встановлюється.

Однією із характерних ознак сервітуту є те, що він не підлягає продажу, даруванню, обміну і тому подібне. Так би мовити не є об'єктом для такої мети.

Разом з тим законодавець передбачає, що у договорі між цими особами може бути прописана оплата за таке користування, такий пункт узгоджується між сторонами. Також сервітут може бути і безоплатним. Якщо сервітуарій завдав шкоду власнику земельної ділянки, то він зобов'язаний відшкодувати збитки [2, с. 48].

Раніше згадувалося, що мета особи, яка хоче укласти сервітут повинна бути не безпідставною. Варіанти для чого особі потрібне користування сусідньою ділянкою прописані у ст. 99 Земельного Кодексу України. Назвімо декілька, це може бути: прохід, проїзд на

транспорті, збільшення лінії електропередачі, лінії зв'язку, прокладання та експлуатації трубопроводів, водопостачання, тощо.

Сервітути можна поділити на:

- 1) публічні, право користування для того аби задовільнити суспільні потреби;
- 2) приватні, ті які укладаються задля задоволення особистих потреб [4, с. 355].

Зазначимо, що лише власник земельної ділянки може встановлювати сервітут. Отже, позови у суді інших осіб, які жодного відношення до ділянки не мають, не будуть не підлягати захисту у суді. Проте перед тим, як іти із заявою до суду, особі якій потрібне таке користування рекомендується для початку письмово попросити власника земельної ділянки про надання такого права. В іншому випадку, суд може відмовити в такій позовній заяві.

Зауважимо, що основним і безумовним аргументом для особи, яка хоче укласти сервітут буде факт того, що вона не в змозі задовільнити свої потреби іншим чином чи шляхом. Якщо суд при вирішенні спору дійде висновку про існування інших варіантів, як особі задовольнити ці потреби, то у позові може бути відмовлено.

Отож, можемо підвести підсумки, що належними передумовами для позову у суд про встановлення сервітуту мають бути наступними:

- особа має право власності на свою земельну ділянку;
- зверненню до суду передувало письмове прохання до власника суміжної земельної ділянки щодо встановлення сервітуту;
- свідчення того, що особа може задовільнити свої потреби лише шляхом укладання сервітуту.

При цьому, необхідно звернути увагу, що земельний сервітут може припинятися із різних причин. Однією з них може бути закінчення строку укладання такого договору, тобто припинення дії. Також припиняється від вияву особливих або ж незвичайних випадків. Якщо особа, якій було надано сервітут не скористається можливістю користування суміжною земельною ділянкою, то її таке право втрачається через три роки, воно припиняється. Сервітут може бути припинений за позовом власника майна, який надавав право користування своєю ділянкою. Інші визначені підстави можуть бути передбачені Земельним Кодексом України [3, с. 206].

Із даного дослідження ми можемо зрозуміти, що сервітут передбачає право на задоволення немайнових інтересів інших осіб. Порядок і межі здійснення права користування чужим майном, визначає законодавець, який виступає як гарант належного регулювання майнових відносин відповідно до засад справедливості, добросовісності і розумності.

Література:

1. Слома В. Сервітут як вид речових прав на чуже майно. *Актуальні проблеми правознавства: збірник наукових праць*. 2016. С.163.
2. Скрипник В. Сервітут як спосіб здійснення речових прав. *Підприємництво, господарство і право*. № 1. С. 48.
3. Ю.В. Білоусов, В.А. Ватрас, С.Д. Гринько та ін. Цивільне право України: навч. посіб. за ред. Р. О. Стефанчука. К.: Правова єдність. 2009. С. 536.
4. Цивільне право України: підручник в 2 т. Т.1: кол. авторів; за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. Львів: «Новий Світ-2000». 2014. С. 444.

ОКРЕМІ ТЕОРІЇ СУТНОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Наявність у цивільних правовідносинах такого учасника як юридична особа (ч.1 ст.2 Цивільного кодексу України) [1] потребує не тільки її правового закріплення, а й теоретичного осмислення її сутності. І, в зв'язку з цим, багато науковців у сфері права робили та роблять спроби пояснити сутність даного інституту, як соціального явища. Відповідно, сьогодні існує ряд теорій, які по-різному трактують поняття «юридичної особи».

Першою науковою теорією, на яку ми хочемо звернути увагу, є теорія фікції. Її започаткував Ф. Савіньї. Правознавець трактує поняття «юридичної особи», як штучний суб'єкт, створення якого допускається лише з юридичною метою. Тому, за цією теорією – юридична особа це поняття, яке не може існувати в реальному житті [2, с. 132].

Наступною є теорія колективної власності, засновником якої є французький цивіліст М. Планіоль. Відповідно до цієї теорії, юридична особа виступає лише як певний засіб, що призначений для управління колективною власністю і саме поняття прирівнюється до колективного майна, яке знаходиться у власності численних об'єднань, походить від інших осіб та існує відокремлено від індивідуальної власності [3, с. 40].

Теорія соціальної реальності, в основному, була сформована Д.М. Генкіним, який позначав юридичну особу як соціальну реальність, яка наділена відокремленою правосуб'єктністю та майном для виконання покладених на неї цілей та обов'язків. Відповідно до зазначеної теорії, юридична особа реально існує та є результатом розумової діяльності. При цьому юридична особа є реальною не лише як соціально-правова цінність, але також і як суб'єкт права та правовідносин, наділений власними інтересами [4, с. 255].

Представники «органічної теорії» пояснювали, що справжня воля може існувати лише в людини, а тому лише остання може слугувати вираженням волі юридичної особи, виступаючи як її орган [5, с. 38].

Відповідно до «теорії директора», представниками якої є Ю. Толстой і В. Грибанов, так як воля керівника вбачається у волі самої юридичної особи і саме через нього вона отримує права і обов'язки, то саме директор має право діяти від імені організації в сфері цивільного обороту, керувати і представляти собою сутність юридичної особи [6, с. 81].

Іншою, теорією юридичної особи, яка була запропонована професором Мюнхенського університету А. Брінцом є теорія «цільового майна». На думку зазначеного автора, юридична особа існує не для досягнення певних колективних цілей, а для використання конкретного майна, яке повинно виконувати зазначену мету. Дана теорія сутності юридичної особи має важливе значення для правової системи, оскільки в ній зазначені окремо визначені цілі, за допомогою яких майно, як в економічному, так і в юридичному значенні відокремлюється від своїх попередніх власників та виражається як об'єкт та засіб реалізації загальної цілі, але в жодному разі не є суб'єктом або ж власністю такої цілі [7, с. 44].

Р. Ієрінг висловив свою позицію щодо сутності юридичної особи, яка відобразилась в теорії інтересу, відповідно до якої права й обов'язки юридичної особи належать тим фізичним особам, які фактично використовують майно й отримують від нього вигоди, їх прийнято називати «дестинаторами». На його думку, юридична особа є певним єдиним центром для прав «дестинаторів», штучно створеним за допомогою юридичної техніки, у якості особливої форми володіння майном багатьма фізичними особами, для певних загальних цілей, щоб задовольнити свої потреби та отримати корисний результат [8, с. 246].

О. Красавчиковим було розроблено теорію «організації». Він підкреслював, що коли законодавець застосовує вираз «юридичними особами визнаються організації», то йдеться про організацію не як про певний вид діяльності, а як про певне соціальне утворення, тобто систему суттєвих соціальних взаємозв'язків, за допомогою яких люди (або їх групи)

об'єднуються для досягнення встановлених цілей в єдине структуроване і функціональне диференційоване соціальне ціле [9, с.126].

Завершуючи аналіз даного питання, хочемо зазначити, що найбільш придатною для пояснення сутності юридичної особи за цивільним законодавством України, є саме теорія «організації», оскільки, відповідно до ст.80 Цивільного кодексу України юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст.356.
2. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права: в 8 т. Т. II. Пер. с нем. Г. Жигулина / под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. М.: Статут; Центр исследования права им. Савиньи, 2012. 573 с.
3. Грешников И.П. Субъекты гражданского права: *Юридическое лицо в праве и законодательстве*. Санкт-Петербург: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. 331 с.
4. Чукреев А. А. О сущности юридического лица. *Вестник Тюменского государственного университета*. 2003. №1. С. 250-257.
5. Кочергина Е. Организационно-правовая форма юридических лиц: Генезис доктрин и подходов. *Предпринимательство, хозяйство и право*. 2003. № 1. С. 36-40.
6. Толстой Ю.К. К разработке теории юридического лица. *Проблемы современного гражданского права*: Сб. статей. М.: Городец, 2000. 112 с.
7. Кочин В. Правова сутність юридичної особи. *Юридична Україна*. 2013. №5. С.44-48 с.
8. Суханов Е.А. Гражданское право : учебник: в 2 т. / под ред. Суханова Е.А. М.: Волтерс Клувер, 2004–2005. 404 с.
9. Красавчиков О. А. Понятие юридического лица в советском гражданском праве. *Советское гражданское право*. Вып. 1. Свердловск, 1976. С.126-132.

СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Давидюк Катерина Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В науці українського кримінально-процесуального права принцип змагальності в повній мірі не розкрито й немає однакової думки й уніфікованого підходу до тлумачення й визначення його поняття.

Змагальність є одним із конституційних принципів судочинства, закріплених у частині другій статті 129 Конституції України [1]. Принцип змагальності як загальну засаду кримінального провадження закріплено у статті 22 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 22 КПК України, законодавець зазначає, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

В КПК законодавець визначає засади змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. В той же час, в науковій літературі існують різні доктринальні підходи до тлумачення і розуміння принципу змагальності сторін в кримінальному провадженні.

Так, В. О. Попелюшко, серед принципу змагальності виділяв те, що «суд повинен бути позбавленим рис правоохоронного характеру та бути правозахисним органом», спрямованим на захист «прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб при розгляді кожної окремої кримінальної справи» [3]. О. О. Мохонько навпаки вважає, що дія принципу змагальності поширюється не лише на стадії судового розгляду, а й на інші стадії, оскільки розподіл основних функцій як елемент принципу змагальності характерний не лише для судового розгляду [4].

І так, дійсно, принцип змагальності є комплексним. Він не може бути окремо визначений для однієї з сторін, адже судочинство має відбуватись і реалізовуватись у рівних можливостях для усіх учасників. Тому з таким твердженням науковця О.О. Мохонько однозначно необхідно погодитись.

Проте самого лише розподілу процесуальних функцій недостатньо, оскільки, як влучно підкреслив В. Т. Нор, інтереси особи, а також її права і свободи повинні знаходитися «на першому плані», що є рисою, яка відрізняє змагальний процес від розшукного, у якому «пріоритетними є інтереси держави (публічні інтереси)» [5]. М. А. Маркуш зазначає, що основною ознакою змагального порядку побудови процесу, яка має бути забезпечена у кожній стадії, є наявність незалежного суду — органу судочинства і рівність сторін [6]. І дійсно, без судового органу, що буде чітко і неупереджено досліджувати справу – реалізація змагальності між адвокатом і прокурором неможлива.

У цьому контексті влучно підкреслив В. В. Король, що «рівність прав сторін у судовому процесі є важливою і невід'ємною складовою змагального процесу» [7].

На думку науковця, «принцип рівності прав сторін дозволяє суду: всебічно, повно й об'єктивно дослідити всі обставини справи», а також «вислухати міркування сторін щодо розгляду та вирішення справи, зважити всі докази та всі погляди учасників процесу і прийняти законне й обгрунтоване рішення».

Варто також наголосити і на сучасних реаліях застосування принципу змагальності. Оскільки на території України зараз війна – досить велика кількість кримінальних проваджень на території окупованої частини України – відкладається на невизначений термін, змінюється підсудність судів. Окрім того, навіть якщо справа і слухається іншим судом та суддею –

об'ємні в матеріалах справи зтягуються і через необхідність суду ознайомитись з досить об'ємною кількістю інформації.

Чи є ці причини каталізаторами до порушення принципу змагальності – однозначно, адже кожна сторона має бути наділена усіма можливими способами для доведення власної позиції та її безпосереднього обґрунтування.

Частина українських процесуалістів вважає, що змагальності слід дати визначення як змагальність сторін, контрольована й доповнювана активною участю суду в розгляді справи, бо вона «не виключає активності й ініціативи суду щодо збирання доказів, необхідних для встановлення істини у справі» [8, с. 107].

Дія принципу змагальності ґрунтується на переконанні: протилежність інтересів сторін найкраще забезпечить повноту матеріалів справи через активне виконання сторонами процесу тільки їм притаманних функцій.

У підсумку, можна сказати, що визначення змагальності, яке міститься в КПК України – є досить чітким. Під змагальністю, зокрема, на нашу думку, необхідно розуміти дії сторони захисту та сторони обвинувачення, що спрямовані на доведення та чітке обґрунтування власної позиції, прав, свобод та законних інтересів усіма можливими законними способами, при цьому не обмежуючи в цих діях ні одну із сторін, а дії суду в комплексі, мають сприяти цьому.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р., *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст.141.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-V.
3. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи : навчальний посібник, К. : Кондор, 2006, 234 с.
4. Козинець І. Щодо питання про сутність поняття принципу кримінального процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2004, № 12. С. 171–173.
5. Мохонько О. Роль і місце принципу змагальності у системі принципів кримінально-процесуального права. *Підприємництво, господарство і право*, 2007, № 1, С. 120–123.
6. Нор В. Публічність, змагальність і диспозитивність як основа кримінального судочинства в Україні. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : матеріали X регіональної науково-практичної конференції (5–6 лютого 2004 р.). Львів : Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2004, С. 427–428.
7. Маркуш М. Теоретичні та практичні проблеми розширення меж дії принципу змагальності на стадії досудового слідства: конституційний аспект. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 4. С. 60–70.
8. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України. Стан та перспективи розвитку. Вибрані наукові праці. Навчальний посібник. К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2004, 600 с.

Мукомела Катерина Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПРО ЗАСТОСУВАННІ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ

У зв'язку зі зміною парадигми кримінального процесу в Україні велика кількість вчених розмірковують над особливостями та правовою природою процесуальних рішень у кримінальному провадженні, розробляють нові дефініції, актуалізують механізм прийняття

процесуальних рішень, а також дискутують з приводу правових властивостей таких рішень. Дослідженням таких питань займаються такі науковці як: І.В. Гловюк, В.О. Гринюк, А.В. Даниленко, Л.В. Карабут, С.М. Мельник, В.В. Молдован, Г.В. Остафійчук тощо. Це стосується й правового інституту застосування судом примусових заходів медичного характеру, що контролюється національними інституціями й системою правосуддя в країні загалом. Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до окресленої проблематики, слід зазначити, що наразі все ж існують проблемні питання в кримінальному процесі, які вимагають ґрунтового підходу та комплексного дослідження, зокрема це стосується і застосування примусових заходів медичного характеру.

Перш за все, слід відзначити, що інститут примусових заходів медичного характеру є доволі багатограним, оскільки за своєю суттю саме цей інститут знаходиться на перетині медичної, юридичної та соціологічної галузей знань. Кримінальні провадження про застосування примусових заходів медичного характеру відповідають загальновизнаним принципам і нормам таких міжнародних актів, як Загальна декларація прав людини, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») тощо [3, с. 132].

В Україні дане питання знайшло своє відображення в Конституції України, КК України, КПК України, Законі України «Про психіатричну допомогу» та інших законодавчих актах.

Слід зазначити, що досудове розслідування в провадженнях про застосування примусових заходів медичного характеру здійснюється за загальними правилами, передбаченими КПК України. Виявлення психічних розладів в окремих осіб впливає на визначення подальшої процедури кримінального провадження, визначення їх процесуального статусу, відповідного обсягу прав та можливості їх подальшої самостійної реалізації. Варто звернути увагу на те, що особливості цих кримінальних проваджень (душевна хвороба особи, яка вчинила кримінальне правопорушення і відсутність можливості застосувати до неї кримінальне покарання) зумовили необхідність введення спеціальних норм, які регламентують особливий порядок розслідування. Тобто фактично, коли під час досудового розслідування будуть встановлені підстави для здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, слідчий, прокурор виносить постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовжує його згідно з правилами, встановленими главою 39 КПК України. Слідчому і прокурору необхідно своєчасно вживати всіх можливих законних заходів щодо виявлення ознак психічних розладів у особи якомога раніше, зокрема використовуючи знання спеціалістів у галузі психіатрії [4, с. 97].

Досудове розслідування можна вважати закінченим лише тоді, коли його завдання виконано. Для цього слідчий, прокурор повинен всебічно, повно й неупереджено у встановленому законом порядку дослідити всі обставини, що складають предмет доказування у кримінальному провадженні. Визнати досудове розслідування закінченим – це визнати відсутність необхідності проведення будь-яких процесуальних дій, спрямованих на збирання, перевірку і дослідження доказів. Слід звернути увагу на позицію Ю.П. Аленіна, який зазначає, що під закінченням досудового розслідування слід розуміти заключний етап досудового провадження, що являє собою комплекс процесуальних дій, пов'язаних із завершальним аналізом і оформленням результатів розслідування, забезпеченням прав учасників кримінального судочинства та прийняттям підсумкових рішень у кримінальному провадженні. Відповідно до положень, передбачених ч. 1 ст. 151 КПК України досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру закінчується закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру. Рішення про закриття кримінального провадження приймає прокурор шляхом винесення відповідної постанови [1].

Прокурор затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру і надсилає його суду в порядку, передбаченому КПК України [2].

На нашу думку, ключовим є те, що прийняття рішення про закриття кримінального провадження можливе лише після всебічного, повного та неупередженого дослідження всіх обставин кримінального провадження та безпосереднього дослідження та оцінки слідчим, прокурором всіх показань, речей і документів, які стосуються цього провадження, у їх сукупності.

Також на завершення слід додати, що на відміну від досудового слідства, яке здійснюється за загальними правилами, провадження у суді першої інстанції має особливий характер із моменту надходження справи про застосування примусових заходів медичного характеру до суду.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що досудове розслідування стосовно осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення у стані обмеженої осудності, провадиться слідчим згідно із загальними правилами, передбаченими чинним КПК України.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику застосування судами примусових заходів медичного характеру» від 3 червня 2005 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-82#Text> (дата звернення 21.02.2022)
3. Книга М. Проблеми правової регламентації провадження та зміни примусових заходів медичного характеру. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 131-134.
4. Музика А. А. Примусові заходи медичного характеру: міжгалузевий порівняльно-правовий аспект. Львів, Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. С. 95-100.

Поліщук Михайло Миколайович,

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Використання сучасних науково-технічних засобів фіксації є одним із найпоширеніших методів підвищення ефективності досудового розслідування. За допомогою них можна здійснювати проведення допиту у кримінальному провадженні, що значно розширює можливості слідчого для фіксації ходу і результатів даної слідчої дії. Метою фіксування доказової інформації за допомогою різних науково-технічних засобів є оперативне, чітке, цілісне, об'єктивне та наочне її відображення. Саме вищезазначені фактори зумовлюють актуальність обраної тематики.

В сучасних умовах використання технічних засобів фіксування в кримінальному судочинстві є одним із найкращих способів якісного та дієвого здійснення даної діяльності, що зазвичай слугує гарантом успіху в кримінальному провадженні. Однак, варто зазначити, що на практиці існують деякі питання щодо можливості ефективного здійснення фіксації ходу і результатів допиту. Так, наприклад, виникає ряд різних ситуацій, коли зазначені засоби не застосовуються, тому що у слідчих не вистачає необхідних вмінь та навичок для їх використання. Наразі, це пов'язано з тим, що у правоохоронних органів відсутня належна оснащеність технічними засобами фіксування.

Питання щодо впровадження методів фіксації ходу і результатів допиту, їх науково-технічного прогресу в правозастосовну діяльність, а також шляхи використання науково-

технічних засобів у діяльності з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, висвітлені, зокрема, у наукових дослідженнях Ю.В. Козубенка, Н.С. Карпова, Р.С. Белкіна, І.А. Ієрусалимова, Г.І. Грамовича, М.І. Клименка, В.В. Коваленка, А.В. Іщенко, В.С. Кузьмічова, М.В. Салтевського, В.Ю. Шепітька, Т. В. Михальчук. Проте, активне впровадження сучасних технічних засобів фіксування у практику розслідування та попередження злочинності приводить до виникнення різного роду проблемних питань, що передусім, пов'язані із порядком здійснення фіксації ходу і результатів допиту у режимі відеоконференції, що потребують негайного вирішення.

Допит в режимі відеоконференції – це слідча (розшукова) дія, яка передбачає одержання показань від особи, що може володіти необхідними відомостями для розслідуваного кримінального правопорушення, що проводиться внаслідок аудіовізуального взаємозв'язку із використанням технічних засобів фіксування при здійсненні транслявання з іншого приміщення у теперішньому часі.

Допит у режимі відеоконференції як процесуальна дія, за винятком окремих особливостей, здійснюється за загальними правилами. Для його проведення необхідно констатувати наявність достатніх відомостей про те, що особі відомі обставини, які мають значення для кримінального провадження, наявність підстав, передбачених ч.1 ст. 232 КПК України, та прийняти відповідне рішення слідчим, прокурором, слідчим суддею. Особливим видом є одночасний допит в режимі відеоконференції двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (ч. 9 ст. 224 КПК України) [1].

Сама фіксація ходу і результатів допиту здійснюється за допомогою відеозапису та фотозйомки. Відеозапис є електронним методом, який слугує якісному та ефективному фіксуванню візуальної та звукової доказової інформації під час проведення допиту у кримінальному провадженні. Фотозйомка застосовується для отримання важливих фактичних даних, що відображають досліджуваний криміналістичний об'єкт, який має значення для правильної фіксації результатів допиту та подальшого вирішення кримінального провадження.

Однією із новел чинного Кримінального процесуального кодексу стала можливість здійснення судового провадження в режимі відеоконференції. Так, під час судового розгляду учасникам забезпечується належне фіксування судового засідання за допомогою сучасного звукозаписувального технічного засобу. При цьому офіційним записом судового засідання є технічний запис, що здійснений судом відповідно до КПК. Проте, незважаючи на те, що на законодавчому рівні чітко визначений порядок проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції під час судового провадження, все-таки існує ряд причин з боку дистанційного досудового розслідування, що перешкоджає використанню всього потенціалу технічних засобів відеоконференції. Наприклад, до цих пір залишається не вирішеним питання об'єктивної можливості застосування технічних засобів фіксування щодо таких учасників кримінального провадження як свідок чи потерпілий, які перебувають в іншій країні. У зв'язку з тим, що в момент застосування відеоконференції існує ймовірність виникнення різних непередбачуваних ризиків, що пов'язані із кіберзлочинністю, варто встановлювати спеціальну апаратуру з влаштованим каналом захищеного зв'язку, який може гарантувати безпеку інформації. Також проблемним є питання щодо існування пошкоджень технічних засобів фіксування, що використовуються під час досудового розслідування, внаслідок цього не завжди виникає можливість встановити необхідний для належного спілкування рівень технічного зв'язку. Попри те, що ч. 7 ст. 11 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII [2] визначено обов'язок забезпечити проведення відеоконференції, який покладається на суд, що отримав судові рішення про проведення відеоконференції, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення, все одно відповідна безпека на територіях іноземних країн, не може бути повністю гарантована внаслідок цього виникають складнощі із проведенням допиту у режимі відеоконференції.

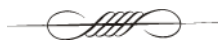
Варто погодитися із думкою Козубенка Ю.В., який пропонує наділити голів дипломатичних представництв та консульських установ, які розташовані в країні перебування

особи, яку потрібно допитати, повноваженнями, аналогічними повноваженням судовиконавців в частині виклику потерпілого чи свідка в зазначену організацію та забезпечення проведення сеансу відеоконференції [3, с. 224]. Як слушно зазначає Н.С. Карпов, виконання завдань щодо зміцнення законності та вдосконалення діяльності правоохоронних органів не можливе без постійного пошуку та впровадження в практику досвіду застосування новітніх досягнень науки й техніки [4, с. 7].

Таким чином, на сьогоднішній день, застосування науково-технічних засобів при проведенні допиту у кримінальному провадженні, залишається одним із найбільш прогресивних нововведень у кримінальному судочинстві України. Існуючі недоліки застосування дистанційного провадження можуть бути усунені за допомогою належного вдосконалення технічного обладнання, що дозволить підвищити результативність кримінального провадження, а також забезпечити права та законні інтереси громадянина, держави та суспільства в цілому.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 15.03.2022).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 № 1402-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 15.03.2022).
3. Козубенко Ю.В. Про можливість допиту в режимі відеоконференції потерпілих - громадян іноземних держав, які перебувають за кордоном. *Юридичний журнал*. 2011. № 4. 222-225 С.
4. Карпов Н.С. Теоретичні основи та практика використання передового досвіду органів внутрішніх справ у протидії злочинній діяльності: монографія. Карпов Н.С., Бахін В.П. Національна академія внутрішніх справ України. 2003. 119 С.

Акопян Олександра Вячеславівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗГВАЛТУВАННЯ ТА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВСТУПУ В СТАТЕВИЙ ЗВ'ЯЗОК: СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ОЗНАКИ

Питання стосовно розмежування правопорушень 4 розділу «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та недоторканності особи» є досить важливим та складним, оскільки, на перший погляд, вони здаються схожими. Звісно, кожне із кримінальних правопорушень, які належать до вказаного розділу, мають свою специфіку та особливість, проте, щоб виявити це, слід провести аналіз юридичного складу названих злочинів.

Найскладнішими для розмежування є статті 152 «Згвалтування» та 154 «Примушування до вступу у статевий зв'язок» кримінального кодексу України. Це пов'язане, в першу чергу, з тим, що більшість науковців та правознавців, звертають увагу на те, що згвалтування – це і є примушування до вступу у статевий зв'язок. Однак, законодавець не даремно виокремив правопорушення за статтею 154 ККУ, а значить цьому є причина.

На основі аналізу юридичних ознак статей 152 і 154, можна провести їх порівняльну характеристику і дійти висновку, стосовно того, у чому полягає різниця між вказаними правопорушеннями й чому вона є суттєво важливою.

Ми вважаємо за доцільне розпочати зі спільних ознак правопорушень. Перше, що одразу можна зауважити, не переходячи до аналізу безпосередньо, це формулювання диспозиції статей. Відповідно до кримінального кодексу і згвалтування, і примушування до

вступу у статевий зв'язок – це дії сексуального характеру, що вчиняються без згоди на те потерпілої особи.

Наступне, що об'єднує названі статті – об'єкт. Основним безпосереднім об'єктом порушення є статева свобода та недоторканність особи. Слід зазначити, що статева свобода – право особи на власний розсуд обирати собі партнера для задоволення особистих сексуальних потреб, без застосування примусу, а статева недоторканність – стан, за якого особа, з деяких причин не має статевої свободи. Поняття насправді мають протилежний характер, але на кваліфікацію і визначення об'єкта це жодним чином не впливає.

Додатковими об'єктами в обох статтях може виступати честь та гідність особи.

Особа потерпілого також є спільною ознакою за вказаними правопорушеннями. Потерпілими вважаються особи, як чоловічої, так і жіночої статі. Інший варіант, такий як визнання потерпілими лише жінок чи чоловіків, порушує принци гендерної рівності.

Також, у кримінально-процесуальному кодексі визначено, що і стаття 152, і стаття 154 передбачають правопорушення, кримінальне провадження стосовно яких, здійснюється у порядку приватного обвинувачення, що також є їх спільною рисою.

Суб'єктивна сторона буде виражена у вигляді прямого умислу.

Спільних ознак у правопорушеннях за статтями 152 і 154, дійсно досить багато, проте вони, в більшості, загальні та притаманні, у тому чи іншому випадку, усьому розділу. Відмінних ознак не так багато, проте за своєю суттю вони є більш об'ємними, і несуть в собі особливості та специфіку конкретно цих правопорушень, а також вказують на різницю між ними.

Перше, на що можна звернути увагу, це знову ж таки, диспозиції статей. Стаття 154 містить суттєво важливе доповнення у вигляді словосполучення «інша особа». Я вважаю, що законодавець звертає нашу увагу на те, що винною буде визнаватися та особа, яка за допомогою насилля, у тому числі психологічного, та тиску від погроз примушує потерпілу особу вступати у статевий контакт з іншою, тобто з третьою особою. Деякі науковці, мають протилежну думку стосовно цього питання, зауважуючи, що правопорушник сам виступає у ролі, так званої, «іншої особи». Проте, я вважаю, що тоді таке зауваження у диспозиції статті було б недоречним. Своєю чергою, стаття 152 не передбачає «інших осіб», а вказує, що статевий акт потерпілого буде безпосередньо з винною особою. На нашу думку, така ознака є найбільш суттєвою, серед інших виділених ознак.

Об'єктивна сторона є найбільш помітною ознакою, яка відрізняє склади правопорушень за статтями 152 і 154. Об'єктивна сторона зґвалтування полягає у вчиненні дій сексуального характеру, які пов'язані із проникненням в тіло потерпілої особи, за допомогою геніталій чи інших предметів, без її добровільної згоди. Застосування фізичного насилля чи погроз не є при цьому обов'язковою ознакою, а обов'язковою є лише відсутність добровільної згоди. Об'єктивна сторона статті 154 – це саме примушування особи до здійснення акту сексуального характеру з іншою особою, тобто участь винної особи у статевому акті не є обов'язковою ознакою.

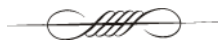
Суб'єкт вчинення правопорушень також частково відрізняється. У статті 152, в більшості визначено загальний суб'єкт (особа, яка досягла 14-річного віку). Проте, хоча в частині 1 статті 154, суб'єкт аналогічний, в частині 2 статті 154 йдеться про спеціальний суб'єкт – особа, від якої потерпілий чи потерпіла знаходяться у стані залежності.

Кваліфікуючі ознаки також відрізняються. У статті 154, на відміну від статті 152, не передбачено, що потерпілою особою може виступити неповнолітня особа. Також зґвалтування може, згідно зі статтею 152, бути групове, повторне, а також із спричиненням тяжких наслідків. Кваліфікуючими ознаками примушування до вступу у статевий зв'язок, виступають лише примушування поєднані з погрозою знищення майна, потерпілого чи її близьких, а також розголошення відомостей, що ганьблять честь і гідність потерпілого.

Отже, за допомогою аналізу юридичних складів правопорушень за статтями 152 та 154 ККУ, вдалося здійснити розмежування вказаних злочинів, виокремивши їх спільні та відмінні ознаки.

Література:

1. Кримінальний кодекс України, редакція від 05.01.2022.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України, редакція від 05.01.2022.
3. Дудоров О. О. Д81 Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. poradnik; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідорен.
4. Чугуніков І. Згвалтування і сексуальне насильство та примушування до вступу в статевий зв'язок: проблеми розмежування. *Підприємництво, господарство і право*. № 5. 2020. С. 280–287.
5. Дудоров О. О. Відсутність чітких законодавчих критеріїв для розмежування складів злочинів, передбачених ст. 152 (153) і ст. 154 КК від 13.02.2019.
6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

Безлисюк Ірина Юрївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ УМИСНОГО ВБИВСТВА, ВЧИНЕНОГО В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ

У Кримінальному кодексі (КК) України ми не можемо знайти чіткого поняття емоційного стану, притаманного сильному душевному хвилюванню. Загалом термін «стан сильного душевного хвилювання» можна знайти в п'яти нормах цього кодексу: ч. 4 ст. 36 «Необхідна оборона», ч. 3 ст. 39 «Крайня необхідність», п. 7 ч. 1 ст. 66 «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 116 «Умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання», ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання».

Умисне вбивство, яке передбачене в ст. 116, а також умисні вбивства, передбачені статтями 117 і 118, є привілейованим складом умисних вбивств.

Кримінальні правопорушення, вчинені в умовах сильного душевного хвилювання, а саме умисного вбивства (ст. 116 КК України), умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст. 123 КК України), слід мати на увазі, що їх вчинення зумовлене найсильнішим душевним переживанням, яке призводить до звуження свідомості.

Перейдемо до самого поняття об'єктивної сторони. Воно характеризується насамперед:

- 1) діями, спрямованими на позбавлення життя іншої людини;
- 2) наслідком у вигляді смерті людини;
- 3) причинним зв'язком між зазначеними діями та наслідком;
- 4) певною обстановкою вчинення злочину [1, 58].

Необхідно більш точно охарактеризувати дані ознаки.

Правове тлумачення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 116 ККУ дає можливість говорити про те, найчастіше умисне вбивство вчиняється шляхом дії, спрямованої на руйнування функцій або ж анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої особи. Слід зазначити, що необхідними умовами кваліфікації протиправного заподіяння смерті іншій особі у формі бездіяльності за ст. 115 є обов'язок винного піклуватися про потерпілого та наявність у нього можливості не допустити настання його смерті (наприклад, батьки з метою позбавити немовля життя тривалий час не годують його, медичний працівник

з тією ж метою не виконує свої професійні обов'язки щодо хворого). Отож, на сучасному етапі існує думка, що вбивство може бути вчинене як дією, так і бездіяльністю.

Необхідною ознакою є настання суспільно небезпечних наслідків такого вбивства, а саме обов'язкове настання фізіологічної (незворотної) смерті потерпілого.

Зосереджуючись на причинному зв'язку, необхідно звернути увагу на те, що він може характеризувати не тільки діяння і наслідок (як показник об'єктивної сторони, який характеризує кримінальні правопорушення з матеріальним складом), де діяння є причиною наслідку, що настав, а й характеризувати зв'язок між поведінкою потерпілого та винної особи, тобто поведінка потерпілої особи є причиною виникнення стану сильного душевного хвилювання у винної особи. Ю. І. Ляпунов зазначав, що встановлення причинного зв'язку між дією (бездіяльністю) винного і смертю потерпілого – необхідна умова притягнення особи до відповідальності за вбивство [2, с. 195].

На думку академіка М. І. Панова, необхідний причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками завжди означає наявність об'єктивної сторони злочину з матеріальним складом [3, с. 141–142].

Протизаконне насильство, систематичне знущання або тяжка образа є фактором («умовою без якої немає»), без якого б не виник стан сильного душевного хвилювання у винного.

Варто зазначити, що необхідною передумовою правильного вирішення питання про причинний зв'язок, як вважав М. І. Загородніков, є відома послідовність дій людини і настання злочинного наслідку. Це означає, що шкідливими наслідками (смертю потерпілого, самогубством), що настали, у причинному зв'язку можуть знаходитись лише дії (бездіяльність), які передували у часі настанню шкідливого наслідку.

Виходячи з усього вищенаведеного, ми можемо зробити висновок, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 116 КК України, як і будь-яке інше вбивство, посягає на найцінніше та найважливіше – життя людини. Але воно належить до привілейованих складів кримінального правопорушення та має свою особливість, через яку, власне, законодавець і відокремив ст. 116 КК України від простого умисного вбивства, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, – це особливий стан особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення. Винний, перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, не здатен повною мірою усвідомлювати характер і суспільну небезпеку своїх дій, а також керувати ними. І, нарешті, було з'ясовано особливості об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, визначено усі його ознаки.

Література:

1. Коржанський М. Й. Проблеми кримінального права : монографія. Київ : Атіка, 2003. 280 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального Кодексу України. 58 с.
3. Навроцький В. О., Тростюк З. А. Тлумачний словник Особливої частини кримінального законодавства України. Львів : Юрид. ф-т Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка, 1997. 127 с.

Боднар Тетяна Анатоліївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОЗГолошення таємниці усиновлення (удочеріння) як порушення права на недоторканність особистого життя

У ст. 16 Конвенції «Про права дитини» проголошено, що жодна дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, недоторканність житла, таємниці кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність. Дитина має право на захист закону від такого втручання або посягання [1].

У ч. 5 ст. 10 Закону України «Про охорону дитинства» передбачено заборону розголошувати чи публікувати будь-яку інформацію про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини [2].

Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) передбачає протиправне розкриття такої таємниці і поширення відомостей, що її становлять, серед осіб, яким не було відомо про факт усиновлення (удочеріння).

Таке поширення може полягати у повідомленні таємниці усиновлення (удочеріння) якійсь конкретній особі, наприклад самому усиновленому, або невизначеному колу осіб. Його змістом, зокрема, може бути інформація щодо самого факту усиновлення (удочеріння), кровних батьків, дійсного місця, дати народження, прізвище, ім'я та по-батькові (якщо вони змінені) усиновленого, часу прийняття рішення про усиновлення (удочеріння) та реєстрації цього факту.

На думку В. В. Гальцової, під розголошенням таємниці усиновлення (удочеріння) розуміє доведення будь-яким способом до відома третіх (сторонніх осіб) всупереч волі усиновителя (удочерителя), а у випадках, передбачених законом – без згоди органів опіки або піклування інформації, яка становить таємницю усиновлення (удочеріння) [3].

Право на таємницю особистого життя, як зазначає О. О. Кулініч, означає гарантовану державою можливість самостійного визначення можливості ознайомлення з ним інших осіб, на збереження у таємниці відомостей особистого, інтимного характеру [4, с. 33].

Так, О. П. Горпинюк у дисертаційному дослідженні, присвяченому кримінально-правовій охороні інформаційного аспекту приватності в Україні зазначає, що обсяг поняття приватності (в інформаційному аспекті) у кримінальному праві становлять види інформації про приватне життя особи, до яких вчена відносить і таємницю усиновлення (удочеріння) та пропонує виключити із Кримінального кодексу України статтю 168, передбачивши при цьому відповідальність за незаконні дії з усіма видами приватних таємниць відповідно до статті 182 Кримінального кодексу України [5, с. 6, 15].

Таємниця усиновлення є одним із прав закріплених у сімейному законодавстві України. Так, у статті 226 Сімейного кодексу України зазначено, що дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, в тому числі і від неї самої, факту її усиновлення [6].

Таємниця усиновлення забезпечується також відповідно до статті 229 Сімейного кодексу України «Право усиновлювача бути записаним батьком, матір'ю дитини», статті 230 Сімейного кодексу України «Право усиновлювача на зміну відомостей про місце народження та дату народження дитини», статті 231 Сімейного кодексу України «Зміна прізвища, імені та по батькові особи, яка усиновлена» [7, с. 425].

Дитина, яка усиновлена, має право на таємницю усиновлення, в тому числі й від неї самого, самого факту усиновлення (ч. 2 ст. 226 СК України). Водночас у ст. 7 Конвенції про права дитини передбачено право дитини, наскільки це можливо знати своїх батьків. Тому відповідно до ч. 3 ст. 226 Сімейного кодексу України усиновлена дитина після досягнення нею 14 річного віку має право на отримання інформації щодо факту її усиновлення.

Розголошення таємниці усиновлення в багатьох випадках призводить до тяжких сімейних конфліктів, особистих трагедій, розриву сімейних відносин та інших тяжких наслідків.

Література:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/print1443615752609798>.
3. Гальцова В. В. Кримінальна відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння): аналіз складів злочинів. URL: <http://mydisser.com/en/catalog/view/6/348/9369.html>.
4. Кулініч О. О. Засоби масової інформації і приватне життя «публічних» осіб. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. С. 33.

5. Горпинюк О. П. Кримінально-правова охорона інформаційного аспекту приватності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. Л. : 2011. С. 23.

6. Сімейний Кодекс України. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

7. Анчукова М. В. Щодо кримінальної відповідальності за розголошення таємниці усиновлення (відповідно до ст. 168 КК України). *Державо і право*. 2009. Вип. 45. С. 424–430.

Бондар Діана Іванівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управліннята права імені Леоніда Юзькова*

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ЇЙ

В процесі соціального та економічного розвитку в суспільстві паралельно в різних сферах суспільного життя розвивається злочинність. Однією з найбільш актуальних соціально-правових проблем у суспільстві завжди була і залишається злочинність неповнолітніх, адже як показують дослідження, значна частка злочинців-рецидивістів свою першу судимість отримала саме в неповнолітньому віці. Тому на сьогодні чимало науковців досліджують питання вдосконалення одного із найважливіших завдань боротьби зі злочинністю – протидія злочинності неповнолітніх.

Насамперед, слід зауважити, що рівень правопорушень серед неповнолітніх цілком залежить від норм соціального розвитку суспільства загалом, його культури, виховання дітей у сім'ї, у школі, тобто від оточення, в якому перебуває неповнолітній. Чим нижчий культурний рівень, тим вищий відсоток зростання правопорушень серед неповнолітніх і суспільні наслідки від їхніх діянь. На жаль, серед неповнолітніх правопорушників доволі таки не мала кількість осіб жіночої статі, вчинки яких бувають жорстокіші за вчинки юнаків. Водночас криминологи стверджують, що серед неповнолітніх переважають злочинці чоловічої статі. Варто враховувати і те, що неповнолітні як найбільш соціально вразлива соціальна група населення є не в усіх випадках готовими для вирішення та побудови відносин з ровесниками й дорослими у правовій площині. До того ж, саме неповнолітні є найбільш перспективним середовищем для впливу організованих злочинних угруповань як усередині нашої держави, так і поза її межами. Тому, аналізуючи процеси, які відбуваються в суспільстві, Г. В. Дідківська пише, що злочинність неповнолітніх – це «спрямовані на певний результат – спричинення суспільно небезпечної шкоди соціуму» [1, с. 24].

Вітчизняна вчена В.А. Мозгова розглядає злочинність неповнолітніх як відносно масовий соціальний феномен, що виражається у статистичній сукупності фактів протиправної (забороненої законом) поведінки суб'єктів злочину віком від 14 до 18 років на певній території за відповідний період часу [2, с. 143]. Слід відмітити, що неповнолітній не стає злочинцем раптово, тобто на момент вчинення злочину, а формується в межах дії певної сукупності причин та умов, які, в свою чергу, формують мотивацію окремих злочинних проявів неповнолітніх, що залежить від середовища, в якому сформувалась особистість. Так, згідно досліджень, основними причинами вчинення кримінальних правопорушень серед неповнолітніх є незайнятість, надмірна кількість вільного часу, брак розваг, відсутність чітких планів та цілей на майбутнє, а найголовніше – відсутність батьківського контролю. На сучасному етапі, звичайно і військові дії в Україні, які викликали хвилю переселенців, збільшення безпритульних дітей стають детермінантою злочинної поведінки. Важливо звернути увагу і на вплив Інтернету на злочинність серед неповнолітніх. Діджиталізація та сучасний розвиток технологій, на думку К. С. Вариводи, вплинув на те, що велика частина підлітків сьогодні надає перевагу вже не живому спілкуванню, а саме віртуальному.

Підліткова психіка нерідко виявляється невідповідною до інформаційного вибуху і без адекватного захисту стає досить вразливою [3, с. 356]. Що стосується мотивів вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, то ними, як правило, виступають користь, помста, ревності та хуліганські спонування.

Так як більшу частину свого життя неповнолітні проводять в школі або вдома, то я вважаю, що повинна приділятися пильна увага ранній профілактиці девіантної поведінки саме в цих ланках соціалізації людини і насамперед – обстановці в родині, сімейному вихованню, оскільки якщо держава та суспільство спільно не співпрацюватимуть для забезпечення сприятливих умов розвитку підростаючого покоління, то успішне попередження злочинності неповнолітніх буде неможливим [4, с. 102].

Профілактична діяльність в основі якої лежать основні принципи, характерні для попередження злочинності в цілому – це один із напрямів у боротьбі зі злочинністю взагалі та злочинністю неповнолітніх. Варто зауважити, що запобігання злочинності неповнолітніх повинно складатися не тільки з правових засобів, а й передбачати використання соціальних, психологічних, економічних, культурних, виховних та медичних заходів. Що стосується первинної профілактики, то це сукупність заходів, які здійснюють державні органи і громадські організації з метою покращення умов життя та виховання неповнолітніх у випадках, коли зовнішні обставини можуть завадити їх нормальному розвитку; усунення або обмеження використання неповнолітніми джерел, що мають негативний вплив на них (ЗМІ, соціальні мережі, Інтернет тощо); виправлення неповнолітніх осіб, які мають некримінальні відхилення у поведінці. Вторинна профілактика полягає в ліквідації факторів, які слугують причиною вчинення злочинів неповнолітніми, а також попередження вчинення нових злочинів у майбутньому. Це є своєчасне припинення злочинів, унеможливлення їх продовження; порушення кримінальної справи із обранням запобіжних заходів; використання виховно-профілактичного впливу за допомогою кримінально-процесуальних методів; застосування правових заходів до осіб, які спонукають неповнолітніх до зайняття злочинною діяльністю або до осіб, хто належним чином не виконує обов'язків з виховання дітей. Третинна профілактика націлена на боротьбу з рецидивною злочинністю. До неї належать: перевиховання та виправлення неповнолітніх злочинців; надання допомоги у працевлаштуванні осіб, звільнених з місць позбавлення волі; усунення джерел криміногенного впливу на них у побутовому оточенні.

Попри всі існуючі заходи профілактичної діяльності щодо вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, я вважаю, що профілактика потребує удосконалення. Насамперед, як попередньо вже зазначалося, найбільший вплив на життя неповнолітніх має навчальний заклад, а тому доцільно було б налагодити співпрацю працівників поліції з адміністрацією і педагогами навчальних закладів із метою проведення профілактичних бесід, читання лекцій не лише школярам і студентам, а й педагогам, оскільки саме в школі можна без будь-яких перешкод реалізувати виховний і превентивний потенціал неповнолітніх. Важливим є і нормалізація умов життя і виховання неповнолітніх, оздоровлення соціального середовища. На жаль, відсутність державних програм підтримки неповнолітніх показує, що держава переклала функцію виховання дітей тільки на сім'ю, проте не всі сім'ї ведуть нормальний спосіб життя, відповідно не всі сім'ї справляються із вихованням дітей, внаслідок цього діти вдаються до вчинення необдуманих вчинків. Тому у всьому світі зростає кількість впроваджених освітніх профілактичних програм. Головною їх метою є вдосконалення практичного виховання дітей, яке повинно призвести до покращення їхньої поведінки, а також робота психологів із дітьми. Найефективнішими наразі є спеціальні уроки, коли батьків навчають навичкам переговорів щодо розв'язання конкретних проблем, непорозумінь і конфліктних ситуацій у родині, вміню уважно вислухати дітей та стежити за їх поведінкою, контролюючи час їх відсутності вдома, сфери інтересів, уподобань і коло спілкування. Кримінологи вважають, що невід'ємною частиною профілактики є запровадження програм поліпшення дозвілля неповнолітніх, оскільки пусте марнування часу і неструктуроване дозвілля неповнолітніх – це негативний чинник, який впливає на підвищення рівня

злочинності, і навпаки, «свідоме» дозвілля може утримувати їх від делінквентних вчинків [5, с. 261].

Отже, для сучасної спільноти запобігання злочинності неповнолітніх та боротьба з нею є одним з найбільш пріоритетних питань і як свідчить практика, ефективною боротьба та запобігання злочинності серед неповнолітніх можлива лише через спільні скоординовані дії та зусилля всіх зацікавлених центральних, місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадських організацій і безумовно сім'ї.

Література:

1. Дідківська Г. В. Сімейне неблагополуччя в системі детермінантів злочинності неповнолітніх в Україні : монографія. Вінниця : Нілан ЛТД, 2017. 220 с.
2. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 142–147.
3. Варивода К. С. Інформаційна безпека підлітків в інтернет-мережі. *Молодий вчений*. 2016. № 3. С. 365–368.
4. Голіна В. В. Деякі особливості сучасної злочинності неповнолітніх та шляхи її подолання. Проблеми законності: Респ. міжвідом. наук. зб. / Відп. ред. В. Я. Тацій. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2003. 207 с.
5. Даньшин І. М., Голіна В. В., Валуйська М. Ю. та ін. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник. Харків: Право, 2009. 288 с.

Воловник Соломія Дмитрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗВОРОТНА ДІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В ЧАСІ

На сучасному етапі розвитку системи законодавства майже у більшості країн демократичного устрою передбачено можливість зворотної дії за такими законами, що пом'якшують або ж взагалі скасовують кримінальну відповідальність за правопорушення. Ця позиція є доволі актуальною серед юристів-криміналістів.

Кримінальний закон повинен містити зворотню дію не у зв'язку з засадами глибокої гуманності, а саме з питань розширення кола прав людини і звуження кола її обов'язків, тим самим обмежуючи втручання держави в приватне життя особи. Можна стверджувати, що тільки «м'який» закон має можливість зворотної дії, і тут же навпаки, закон, який обмежує права та обов'язки особистості не може містити зворотності дії.

Дане питання аналізували і вивчали багато фахівців з сфери кримінального права і не тільки зокрема, С.С. Алексєєв, О.М. Ігнатов, С.В. Сахнюк, В.Ф. Фефілова, Ю.А. Пономаренко, М.П. Кунцевич, О.О. Ободовський та деякі інші автори, праці яких є актуальними у з'ясуванні цього питання.

Що стосується матеріальних підстав зворотної дії кримінального закону в часі, то можемо вказати, що це такі його зміни, що приводять до обмеження або до повного скасування повноваження держави в існуючих кримінальних правовідносинах. Можемо стверджувати, обмеження карального повноваження існує лише у вигляді пом'якшення кримінального відповідальності за вчинене правопорушення, і при цьому зміна державою законодавства щодо притягнення особи до кримінальної відповідальності існує лише в двох випадках:

- декриміналізація вчиненого особою діяння;
- припинення такого повноваження шляхом зміни його повноваження звільнити особу з інших причин.

Для того, щоб кримінальний закон отримав зворотню дію в часі, наявності однієї лише матеріальної підстави, яку становлять його власні ознаки (скасування чи обмеження повноваження держави щодо покладення кримінальної відповідальності на особу, яка вчинила

кримінальне правопорушення) ще не достатньо. Така внутрішня, сутнісна ознака закону повинна знайти свій зовнішній вираз, юридичне оформлення. Тобто, для набуття законом зворотної дії матеріальна підстава повинна бути поєднана з іншою, яка виражає зовні факт існування зворотної дії даного кримінального закону [5, с. 46].

За ч. 2 ст. 4 Кримінального Кодексу України кримінальна протиправність і караність діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, який діяв на час вчинення цього діяння [1].

Припинення чинності закону про кримінальну відповідальність означає, що його норми не можуть застосовуватися до визначених у ньому діянь. Підставами для припинення чинності законом про кримінальну відповідальність є:

- а) скасування закону про кримінальну відповідальність;
- б) заміна закону про кримінальну відповідальність іншим законом;
- в) закінчення строку дії, на який закон був виданий.

У практиці суду при постановленні вироків ми часто можемо спостерігати неоднакове застосування статей 4, 5, 74 КК щодо правильного визначення закону, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або поліпшує становище особи.

До практики суду з приводу зворотної дії закону в часі хочемо додати, згідно п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження закривається, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність. Статтею 6 КПК 1960 року не передбачалася декриміналізація злочинного діяння як підстава для закриття кримінальної справи, внаслідок чого суди по-різному визначали процесуальний закон, на підставі якого закривали кримінальні справи у зв'язку з декриміналізацією діяння [2].

Приведемо приклад повної декриміналізації діяння шляхом скасування норми Особливої частини КК.

Так, Верховнодніпровський районний суд Дніпропетровської області постановою від 13 лютого 2012 р. неправомірно відмовив у задоволенні клопотання обвинуваченої Б. про закриття провадження у справі за ч. 1 ст. 203 КК у зв'язку з декриміналізацією діяння, зазначивши, що відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 6 КПК 1960 р. порушена кримінальна справа підлягає закриттю за відсутністю в діянні складу злочину.

23 травня 2012 р. прокурор звернувся з клопотанням про закриття кримінальної справи у зв'язку з виключенням ст. 203 з КК, а отже, відсутністю в діях Б. складу злочину.

14 червня 2012 р. районний суд прийняв до розгляду постанову державного обвинувача про відмову від обвинувачення в порядку ст. 264 КПК 1960 р., а 15 червня 2012 р. своєю постановою закрив кримінальну справу щодо Б. за ч. 1 ст. 203 КК у зв'язку з відмовою прокурора підтримувати державне обвинувачення (ч. 2 ст. 282 КПК 1960 р.), замість застосування ст. 5 КК про декриміналізацію діяння [4].

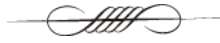
Отже, аналіз судової практики свідчить, що суди неоднаково застосовували ст. КК і відповідні процесуальні норми КПК та керувалися різними підставами, закриваючи кримінальні провадження. Підстави варто вважати формальними, оскільки вони відносяться до юридичної форми надання зворотної дії тій матеріальній сутності нового закону, яка полягає в декриміналізації кримінального правопорушення, пом'якшенні кримінальної відповідальності чи звільненні від неї. Таким чином, лише за наявності у єдності своїх матеріальних та формальних підстав той чи інший кримінальний закон тільки й може мати зворотню дію в часі.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс від 28 грудня 1960 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1960. №№ 1001-05. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1001-05>.

4. Аналіз судової практики застосування зворотної дії закону про кримінальну відповідальність в часі (витяг). URL : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/4e106a1caac05d6bc2257efa002ffe2e/\\$FILE/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20\(%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%8F%D0%B3\).doc](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/4e106a1caac05d6bc2257efa002ffe2e/$FILE/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20(%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%8F%D0%B3).doc).

5. Пономаренко Ю.А. Чинність і дія кримінального закону в часі. К.: Атіка. 2005. 288 с.

Гандзюк Богдан Олександрович,
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СПЕЦІАЛЬНА КОНФІСКАЦІЯ ЯК ВИД ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

Доволі часто поняття спеціальної конфіскації як виду заходу кримінально-правового характеру можуть плутати зі схожим за своїми характерними ознаками до нього поняттям конфіскації майна як виду покарання, проте ці поняття є різними за своїм змістом.

Тут слід зупинитись на понятті спеціальної конфіскації. Так, відповідно до ч. 1 ст. 96-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що містить повне й всеохоплююче поняття зазначено, що «спеціальна конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян...» [1].

З даного поняття можна виокремити наступні ознаки, що є характерними для спеціальної конфіскації:

- Основною ознакою є «іншість» спеціальної конфіскації. Ця ознака має на увазі, що спеціальна конфіскація є іншим заходом кримінально-правового характеру, тобто відмінним від покарання й розміщена в Розділі XIV Загальної частини КК України;
- Другою ознакою є примусовість спеціальної конфіскації [2, с. 27];
- Спеціальна конфіскація може обмежувати майнові інтереси особи, щодо якої її застосовують, а також третіх осіб;
- У процесі реалізації спеціальної конфіскації допускається можливість її заміни на вилучення грошової суми, еквівалентної вартості майна, що підлягає спеціальній конфіскації;
- Спеціальна конфіскація відповідно до чинного законодавства не має поділу на види [3, с. 193-194].

Важливим питанням при розгляді спеціальної конфіскації є визначення її предмета та суб'єктів до яких вона застосовується. Так, виходячи із змісту ст.ст. 96-1, 96-2 КК України, можна зробити висновок що предметом вилучення при спеціальній конфіскації є гроші, цінності та інше майно.

Щодо суб'єктів, то ними можуть бути: особи, які не підлягають кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого вона може наставати; неосудні особи; особи, які звільняється від кримінальної відповідальності чи покарання з підстав, передбачених кримінальним законом, а саме КК України, крім випадків звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; треті особи [2, с. 27].

Вищезазначений перелік зазначає основний перелік суб'єктів. Існує також інший перелік, якого притримується певна група науковців. Вони стверджують, що суб'єктами, до яких може застосовуватися спеціальна конфіскація, є засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого як підставу для застосування спеціальної конфіскації;

підозрюваний у випадку прийняття рішення про звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; особа, до якої застосовується примусовий захід медичного характеру або примусовий захід виховного характеру в разі вчинення діяння неосудною особою або особою, яка не досягла віку кримінальної відповідальності, але досягла одинадцятирічного віку відповідно; інші особи у випадку закриття кримінального провадження з інших підстав, ніж звільнення особи від кримінальної відповідальності або слідчим або прокурором на досудовому розслідуванні [4, с. 139].

Тому можна узагальнити, що спеціальна конфіскація застосовується до осіб, які прямо пов'язані з певним кримінальним правопорушенням, а також до третіх осіб. Конфіскація щодо третіх осіб можлива, якщо така особа набула таке майно від підозрюваного, обвинуваченого, особи, яка переслідується за вчинення кримінального правопорушення у віці, з якого не настає кримінальна відповідальність, або в стані неосудності, і знала або повинна була і могла знати, що таке майно відповідає ознакам зазначеним в ч. 1 ст. 96-2 КК України. Ці відомості повинні бути встановлені в судовому порядку на підставі достатності доказів. Спеціальна конфіскація не застосовується до добросовісних набувачів предмету конфіскації.

Що стосується спеціальної конфіскації щодо третіх осіб, доволі цікавим є рішення Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду України (далі – ККС ВСУ), в судовій справі №520/16693/15-к. В даній справі Особа_1 вчинила кримінальне правопорушення з використанням автомобіля, що знаходився у Особа_1 та Особа_3 у спільній сумісній власності внаслідок проживання вище зазначених осіб у шлюбі. В даній справі постає питання про спеціальну конфіскацію майна, що належить і Особа_1, і Особа_3. Тому, колегія суддів ККС ВСУ постановила про змінення ухвали апеляційного суду в частині рішення про застосування спеціальної конфіскації, адже Особа_3 з матеріалів справи не знала і не могла знати про незаконне використання вказаного автомобіля, що було б підставою для його конфіскації [5, с. 15-16].

Виходячи з усього вище зазначеного слід підсумувати, що спеціальна конфіскація хоча і має певні схожі ознаки з конфіскацією майна, але є іншим заходом кримінально-правового характеру з своїми індивідуалізуючими ознаками, відмінними від конфіскації майна предметом та суб'єктами.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04. 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001, № 25-26, С.131.
2. Винник, А. О. Порівняльна характеристика спеціальної конфіскації як іншого заходу кримінально-правового характеру та конфіскації як виду покарання за чинним кримінальним кодексом України. *Науковий журнал «Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 2. С. 26-29.
3. Правова позиція науковців кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ щодо спеціальної конфіскації. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. праць. № 2 (23). 2020. С. 192-203.
4. Нікіфорова Т.І. Теорія і практика застосування заходів кримінально-правового характеру: навчальний посібник. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2020. 175 с.
5. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо застосування спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру. Рішення, внесені до ЄДРСР, із січня 2018 року по листопад 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 22с.
URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_2022_01_11.pdf

Гошга Вікторія Юрївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ: ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА КОНТРОЛЮ

Домашні тварини сьогодні є не лише захисниками оселі, а й справжніми членами сім'ї. Однак трапляються випадки, коли під час того як заводити домашнього улюбленця люди не усвідомлюють великої відповідальності за його життя та здоров'я, а деколи трапляються і випадки надзвичай жорстокого поводження з тваринами. Згідно із статистичними даними, навіть в умовах карантину було винесено 11 вироків у справах про жорстоке поводження з тваринами [1].

Жорстоке поводження з тваринами – знущання над тваринами, у тому числі безпритульними, що спричинило їх мучення, завдало їм фізичного болю, страждань, але не спричинило тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі, залишення тварин напризволяще, а також інші порушення правил утримання, поводження та транспортування тварин, передбачені законодавством [2].

Очевидно, що фактично випадків такого жорстокого поводження більше, ніж вироків про притягнення винних за такі правопорушення до відповідальності. Це зумовлено тим, що свідки не завжди звертаються до поліції, а держава має не так багато методів регулювання у цій сфері.

Реформуванню законодавчого регулювання в Україні, а саме змін кримінальної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, сприяв курс євроінтеграції. У світі все більше зростає популярність зоозахисних рухів, мітингів щодо захисту тварин, волонтерської діяльності. Все більше засуджуються цирки з виступами тварин, зоопарки, використання тварин для жебракування чи іншого заробітку. Прикладом припинення використання тварин у цирку є німецький цирк «Ронкалі», який замість справжніх тварин використовують голографічні 3D картини, таким чином навіть збільшивши свою популярність та прихильність зоозахисників [3].

Необхідність захисту тварин від жорстокого поводження була визнана на міжнародному рівні. Європейська конвенція про захист домашніх тварин № 125 від 13 листопада 1987 р. визнає наявність у людини морального обов'язку перед тваринами, вказує на цінність домашніх тварин для суспільства, а також на те, що людину і цих тварин пов'язують особливо тісні зв'язки.

Починаючи із доповнень до Кримінального кодексу України у 2017 році щодо посилення такої відповідальності, і продовжуючи новим Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 8 серпня 2021 року посилюється кримінальна відповідальність та контроль за такими кримінальними правопорушеннями.

Саме завдяки новому Закону було внесено декілька глобальних змін до законодавства України стосовно захисту тварин. Наприклад, тепер заборонено дарувати тварин як нагороди чи премії, забороняється завдавати домашнім тваринам болю, страждань, бити, калічити чи умирати тварин, використовувати тварин для фотопослуг, утримувати хижих та рідкісних тварин у неспеціалізованих закладах тощо. Надзвичайно важливими є введення відповідальності за залишення тварини у закритому салоні автомобіля за відсутності у ньому людини, оскільки такі випадки трапляються дуже часто. Давно доведено, що салон автомобіля надзвичайно швидко нагрівається, і за пів години може досягати більше 40 градусів, і це за умови, що ззовні температура становить 21 градус [4].

Закон 2021 року вніс зміни до санкції статті 299 Кримінального кодексу України, що передбачає відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Передбачене ч. 1 жорстоке поводження з тваринами, що належать до хребетних, у тому числі з безпритульними тваринами, порушення правил транспортування тварин, якщо такі дії

призвели до тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі тварини, нацьковування тварин одна на одну, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, а також пропаганда, публічні заклики до вчинення дій, що мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій тепер будуть каратися обмеженням волі на строк від 1 до 3 років або позбавленням волі на строк від 2 до 3 років з конфіскацією тварини. Ці ж дії вчинені у присутності малолітньої чи неповнолітньої особи тягнуть за собою покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з конфіскацією тварини.

У випадку, коли дії передбачені ч. 1 ст. 299 вчинені з особливою жорстокістю або щодо двох і більше тварин, або повторно чи групою осіб, винному загрожуватиме позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією тварини.

Дії, передбачені частинами першою, другою або третьою статті 299 ККУ, вчинені з метою створення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, або збут чи поширення зображень, творів, кіно-, відео-, аудіопродукції, що пропагують жорстоке поводження з тваринами, караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років з конфіскацією тварини [5].

У порівнянні із минулою редакцією статті 299 ККУ до набрання чинності Закону, статтю було доповнено частиною 4. У ч. 1 згідно з новою редакцією більше не передбачена відповідальність у вигляді штрафу та арешту, натомість було додане таке покарання, як позбавлення волі. У ч. 2 тепер немає такої відповідальності, як обмеження волі. Також до санкції кожної частини даної статті додалось таке покарання, як конфіскація тварини [6].

Отже, на шляху до євроінтеграції наша країна все більше переймає досвід Європейських та високорозвинених країн стосовно захисту тварин, адже кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами передбачена законодавством Австрії, Гаїті, Грузії, Індонезії, Іспанії, Італії, Канади, Коста-Рики, Латвії, Литви, Македонії, Сан-Марино, Словаччини, Словенії, Судану, Таїланду, Фінляндії, Франції, Хорватії. Зміни у законодавстві України значно посилюють відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, а також розширюють дії, які можна вважати караними.

Хоча і нова редакція ККУ посилила відповідальність за це кримінальне правопорушення, проте у державі не значно розвинений контроль за дотриманням норм щодо захисту тварин. Стрімкий розвиток популярності волонтерства та зоозахисних рухів здатні змінити цю ситуацію. Ухвалення закону, що регулює правила поводження з тваринами та умови їх утримання, спонукатиме українців відповідально ставитись як до домашніх улюбленців, так і до безпритульних тварин. Доцільним було би до цього Закону також посилити контроль, що вчасно реагував би на такі порушення та попереджав наступні випадки жорстокого поводження з тваринами.

Література:

1. Вироки у справах про жорстоке поводження з тваринами за 2020 рік. URL: <https://opencages.com.ua/blog/viroki-u-spravakh-pro-zhorstokie-povodzhiennia-z-tvarinami-za-2020-rik>.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text>.
3. В Германии вместо животных в цирке показывают 3D голограммы. URL: <https://day.kyiv.ua/ru/news/070619-v-germanii-vmesto-zhivotnyh-v-cirke-pokazyvayut-3d-gologrammy>.
4. До каких температур нагревается салон авто летом. URL: <https://www.autocentre.ua/ua/opyt/poleznye-sovety/do-kakih-temperatur-nagrevetsya-salon-avto-letom-581558.html>.
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Данилюк Юлія Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА У РАЗІ ЇЇ ПОРУШЕННЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Робота адвоката покладає на нього певні права та обов'язки. Зокрема це проявляється у принципах діяльності адвокатури, які містяться в ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон про адвокатуру). До основоположних принципів потрібно віднести принцип конфіденційності, який має важливий вплив на здійснення адвокатської професії, на стосунки між клієнтом і адвокатом та адвоката з іншими як фізичними, так і юридичними особами.

Стосунки, які виникають у процесі надання правової допомоги адвокатом, здійснення ним захисту і представництва, полягають у певній специфіці, яка зобов'язує адвоката не розголошувати інформацію, яка стає йому відомою у зв'язку з виконанням професійної діяльності. Адже особа, котра звертається за правовою допомогою, має бути впевнена у нерозголошенні даних про неї, її близьких родичів, у неї мають бути гарантії збереження таємниці тих розмов, що велися з адвокатом, суті правових консультацій тощо [3, с. 27].

Саме у цьому і проявляється важливий обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю. Проте цей обов'язок також покладається і на помічника адвоката, посадовим особам адвокатських об'єднань, які під час виконання роботи могли дізнатись певну інформацію щодо справи клієнта. Усім зазначеним особам забороняється розголошувати відомості, що становлять предмет адвокатської таємниці, і використовувати їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб.

Дотримання принципу адвокатської таємниці не втратило своєї актуальності, оскільки є необхідною і найбільш важливою умовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. У чинному Законі про адвокатуру про захист адвокатської таємниці говориться у ст. 23, яка закріплює гарантії захисту цієї таємниці.

Однією з гарантій правового забезпечення адвокатської таємниці є право захисника на конфіденційне побачення із підозрюваним до його першого допиту, а також те, що документи, пов'язані з виконанням захисником його обов'язків, без його згоди не підлягають огляду, вилученню чи розголошенню слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом (ч. 5, 6 ст. 46 КПК України). Про захист адвокатської таємниці говориться і в ч. 3 ст. 47, ст. 65 КПК України. Заборона допиту адвоката як свідка встановлені і Цивільним процесуальним кодексом, Кодексом адміністративного судочинства. На рівні Правил адвокатської етики закріплено обов'язковість дотримання принципу конфіденційності, дія якого не є необмеженою в часі.

Гарантією дотримання адвокатом таємниці у своїй діяльності є можливість настання дисциплінарної відповідальності в разі її порушення (п. 4 ч. 2 ст. 34 Закону про адвокатуру). Згідно п. 2 ч. 2 ст. 32 Закону про адвокатуру в разі розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб є підставою для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю [2].

Накладення дисциплінарного стягнення за порушення адвокатської таємниці доцільно поєднувати з матеріальною відповідальністю адвоката перед клієнтом за завдану шкоду.

Проте варто було б вказати на виключення, яке не тягнуло б за собою порушення дисциплінарної справи щодо адвоката у разі розкриття адвокатської таємниці. Це можливо тоді, коли предметом адвокатської таємниці виявилась інформація про кримінальне правопорушення, що готується (коли розголошення таємниці – єдина можливість запобігти

кримінальному правопорушенню). Тому вважаємо за доцільне вказати таке положення у діючому законодавстві, яке дасть змогу забезпечити недоторканність адвоката та запобігти майбутнім правопорушенням.

Дисциплінарне провадження також має свій строк давності, який відповідно до ч. 2 ст. 35 Закону про адвокатуру становить один рік. У той же час, як свідчать матеріали практики, часто про порушення адвокатами норм професійної етики стає відомо через більш тривалий термін. Але, у зв'язку зі впливом строку давності притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, проступок адвоката залишається безкарним. Разом з тим, вважаємо, що, коли мова йде про грубе порушення адвокатом етичних норм, зокрема розголошення адвокатської таємниці, має вирішуватися питання про позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю незалежно від строку давності вчинення дисциплінарного проступку. На користь нашої точки зору говорить і положення Правил адвокатської етики про те, що дія принципу конфіденційності не обмежена в часі.

Водночас, слід наголосити, що порушення адвокатської таємниці, яке сталося неумисно, через недбалість адвоката, зокрема, при збереженні документів або через дії його помічника чи стажиста, за якими не здійснювався належний контроль може бути підставою для пом'якшення відповідальності.

З усього вище сказаного можна зробити висновок, що адвокатська таємниця за загальним правилом охороняється законом, саме вона виступає гарантом для захисту інформації про клієнта адвоката. Проте все ж таки вона може бути розкрита. Відповідно до положень п.п. 2, 4, 6 та 7 ст. 22 Закону про адвокатуру та у разі надання доступу до неї на підставі рішення слідчого судді, суду, виданого в порядку ч. 6 ст. 163 КПК України та ч. 2 ст. 23 Закону про адвокатуру адвоката не може бути притягнуто до юридичної відповідальності у разі розголошення адвокатської таємниці [1, с. 214].

Література:

1. Волошина Л. Розголошення адвокатської таємниці як підстава юридичної відповідальності адвоката. *Журнал Підприємство, господарство і право*. 2016. № 6. С. 211-215.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n23>.
3. Шиян А.Г. Конспект лекцій з дисципліни Адвокатура України. Дніпро, 2019. 102 с.

Івановська Єлизавета Дмитрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИЧЕТНІСТЬ ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Питання причетності до кримінального правопорушення – доволі широке, дарма що науковці зробили великий вклад у розвиток його теоретичного аспекту, однак під час реалізації на практиці досі є безліч не вирішених проблем, які породжують прогалини у кваліфікації вчиненого особою діяння, недоліки щодо визначення виду покарання та його розміру.

Варто відзначити, що в правовій доктрині досі не існує спільної позиції щодо змісту інституту причетності до кримінального правопорушення. Найчастіше автори притримуються судження, що поняття причетності охоплює такі види дії (бездіяльності):

- приховування;
- неповідомлення;
- потурання.

Доволі часто під час характеристики причетності відзначають головні їх ознаки: 1) наявний особливий зв'язок з уже існуючим явищем, а саме вчиненим кримінальним правопорушенням, або з кримінальним правопорушенням, яке готується чи ж вчиняється; 2) відсутнє сприяння вчиненню самого кримінального правопорушення [1, с. 274].

Наприклад, А.С. Беніцький стверджує наступне: «причетність до кримінального правопорушення – суспільно небезпечне діяння суб'єкта кримінального правопорушення, передбачене Кримінальним кодексом України, яке посягає на суспільні відносини у сфері правосуддя, що виникає у зв'язку з предикатним злочином іншої особи й не сприяє його вчиненню, оскільки не є співучастю в ньому» [2, с. 121].

У свою чергу М.І. Мельник та В.А. Клименко виділяють ще один вид причетності – заздалегідь необіцяне сприяння учасникам злочинних організацій – це особливий вид причетності, адже цей вид належить лише до певних злочинів, що пов'язані зі створенням і функціонуванням злочинних організацій (ст. 255 КК України) [3, с. 187].

Крім того, у юридичній літературі також є й суперечні позиції, зокрема щодо тлумачення поняття «причетність до кримінального правопорушення» – суспільно небезпечна діяльність. Вважаю доцільним відзначити факт, що таке визначення не відображає повною мірою зміст цього поняття. Зважаючи на вказані вище види причетності, можна виокремити потурання і неповідомлення про кримінальне правопорушення, що повністю підпадає під поняття «бездіяльність». Щодо суспільної небезпечності, то сама причетність радше забезпечує необхідні умови для вчинення кримінального правопорушення. Якщо ж виокремлювати види причетності саме згідно із теорією кримінального права й чинного кримінального законодавства у України, то вирізняються саме такі:

- попередньо необіцяне приховування кримінального правопорушення;
- неповідомлення про кримінальне правопорушення;
- потурання кримінальному правопорушенню;
- попередньо необіцяне сприяння учасникам злочинних організацій.

Однак чинне кримінальне законодавство не передбачає такого виду кримінального правопорушення, як «неповідомлення», що є предметом обговорення в багатьох науковців. Більше того, передбачено лише активну форму причетності, а саме попередньо необіцяне: переховування, сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотиків, тощо. Тобто, передбачається саме активна діяльність особи, наприклад, переховування злочинця або знаряддя вчинення кримінального правопорушення, або ж збут предметів, які були здобуті незаконно, тощо.

Сама ж причетність виникає в наслідок того, що інша особа вчинює або уже вчинила те чи інше кримінальне правопорушення. Відповідно, якщо відсутнє таке діяння, то і причетність не виникає. Так може бути у випадках, коли особа, вважаючи, що було вчинено вбивство тим чи іншим знаряддям приховує його, але насправді вбивства не було. Крім того, причетність не виникає у випадку, коли кримінальне правопорушення вчинено особою, яка не є суб'єктом кримінального права, або якщо особу було визнано неосудною.

Отже, вважаємо, що з усього, що зазначено вище можна виокремити наступне:

- причетність – це перш за все, умисне діяння;
- вона пов'язана вона з наявним або вчинюваним кримінальним правопорушенням і не може виникати без нього;
- особа не сприяє вчиненню чи підготовці кримінального правопорушення і, відповідно, не знаходиться у причинному зв'язку із результатом;
- у випадках, коли кримінальне правопорушення вчинене особою, що не є суб'єктом кримінального права або є неосудною, причетність не виникає.

Відзначу, що оскільки причетність до кримінального правопорушення, це свого роду каталізатор злочинності, на сьогодні існує істотна потреба вдосконалення її кримінально-правової й юридичної регламентації.

Література

1. Солдатенко А.А. Відмежування причетності до злочину від співучасті. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 273-277.
2. Беніцький А.С. Проблеми визначення ознак причетності до злочину. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2014. № 2. С. 109-122.
3. Мельник М.І., Клименко В.А. Кримінальне право України. Загальна частина. Київ, 2008. 376 с.

Колодюк Ілона Вікторівна

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Проблема насильства є найбільш гострою та злиденною у сучасному українському суспільстві. Адже насильство, насильницькі злочини посягають на найбільш безцінне благо – життя людини, її здоров'я, тілесну та психічну недоторканність.

Конституцією України проголошено право кожного громадянина на життя, охорону здоров'я, гідність особи, свободу та особисту недоторканність, а також недоторканність приватного життя (статті 3, 27, 29 Конституції) [1], при цьому у законодавстві закріплено, що інші права та свободи людини належать кожному від народження.

Насильство взагалі, а особливо кримінальне, створює атмосферу страху, непевності у своїй безпеці, занепокоєнні про долю близьких. Звідси важливість і необхідність захисту особистості від насильства, що є, за загальним визначенням в літературі, найбільш небезпечною формою злочинної діяльності, а тому питанням попередження насильницьких злочинів та захисту особи від насильства слід приділяти особливу увагу.

Проблема насильства є досить серйозною і потребує негайного і чіткого вирішення. Певні аспекти цієї теми досліджували окремі науковці, серед яких можна виокремити: А.Ф. Зелінський, Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа, П.П. Михайленко та інші.

Так, Зелінський А.Ф. зазначав, що попередження злочинності — це система заходів, які організуються суспільством для того, щоб стримати ріст злочинності та знизити, по можливості, її рівень шляхом усунення її причин та сприятливих умов, а також шляхом запобігання та припинення конкретних злочинів [2, с. 140].

У літературі та нормативних актах терміни «попередження злочинності», «профілактика злочинності», «запобігання злочинам», «припинення злочинності» вважаються синонімами і деякі автори не вважають за потрібне виділяти якісь смислові відтінки даних понять, але слід зазначити, що ці поняття мають певні відмінності і свої особливості.

Тому, можна говорити про те, що попередження включає в себе три види попереджувальних дій: профілактика, запобігання та припинення.

Кримінологічна профілактика – діяльність всіх органів, які є в державі, спрямована на недопущення злочинів та правопорушень, обмеження їх кількості та нейтралізація причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів [3, с. 252].

Основними напрямками заходів кримінологічної профілактики насильницьких злочинів є:

- поліпшення законодавства, його вдосконалення;
- точна й неухильна реалізація законів та інших нормативних актів;
- наявність механізмів, які, бездоганно діючи, забезпечують таку реалізацію;
- послідовна боротьба з пияцтвом і наркоманією;
- своєчасність реагування на правопорушення, вчинені на ґрунті побутових конфліктів і в дозвільній сфері;

- забезпечення ефективної охорони правопорядку в громадських місцях;
- посилення боротьби з розпалюванням расової та іншої ворожнечі;
- припинення криміногенних впливів рецидивістів і професійних злочинців на неповнолітніх і молодь;
- активізація діяльності щодо виявлення та роз'єднання антигромадських молодіжних угруповань;

- своєчасність профілактичного впливу на осіб, з підвищеним ступенем віктимності.

Запобігання злочинності має місце тоді, коли злочинна поведінка проходить етап від моменту формування злочинного мотиву до початку виконання злочину [4, с. 106].

Основними запобіжними комплексами заходів є такі:

– переорієнтація антисуспільних установок осіб (підвищення рівня інформаційного забезпечення суб'єктів запобігання насильницьким злочинам; зміна стереотипу поведінки, тобто цілеспрямований запобіжний вплив на осіб, які здатні до вчинення насильницьких злочинів або їх рецидиву; примирення конфліктуючих сторін та ін.);

– активні контрзаходи, які використовуються здебільшого на рівні індивідуального запобігання насильницьким злочинам проти особи (оперативне втручання у процес розвитку злочинної поведінки; створення умов, які усували б або утруднювали розвиток злочинної поведінки і схилили особу до добровільної відмови від її продовження, тощо).

Також, слід зазначити, що у системі кримінологічного попередження злочинів особливе місце посідає припинення розпочатих насильницьких злочинів на стадіях готування до злочину і замаху на злочин.

Припинення злочинів – діяльність держави та правоохоронних органів по перериванню злочинів, спрямована на те, щоб зупинити вчинення злочину на ранній стадії (готування, замаху), коли іще не настали шкідливі, суспільно небезпечні наслідки злочинної діяльності [3, с. 252].

Залежно від характеру злочинних дій і криміногенної обстановки розрізняються такі комплекси заходів припинення насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи:

– організаційно-превентивний напрям припинення насильницьких злочинів (наприклад, створення спеціалізованих підрозділів, груп в органах внутрішніх справ в боротьбі саме з тяжкою насильницькою злочинністю);

– спонукальний напрям об'єднує різні заходи примушування осіб, які готуються до вчинення злочинів, до добровільної відмови від підготовки до вчинення злочину і замаху на нього, від продовження злочинної поведінки і взагалі кримінальної діяльності;

– активна протидія розвитку злочинної діяльності (наприклад, постійний і ефективний контроль за особами, які реально готуються до вчинення злочинів проти життя і здоров'я особи).

Отже, ефективність застосування всіх вищеназваних заходів і адекватна реакція суспільства на їх реалізацію можливі тільки за умови сприйняття в нашому суспільстві ідей про гідність і цінність людської особистості, про невід'ємність прав і свобод людини, про недопустимість насильства в будь-якій сфері життя, в тому числі і в сім'ї.

Література:

1. Конституція України: Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Зелінский А. Ф. Кримінологія : курс лекцій. Харків, Прапор, 1996. С. 140.
3. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. /Київ, Вид. Паливода А. В., 2006. 252 с.
4. Шалгунова С.А. Філіпп А.В. Кримінологія та профілактика злочинів: курс лекцій. Дніпро 2016 106 с.

ЗАСОБИ ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ЛАТЕНТНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Ефективне теоретичне та практичне розв'язання вагомих питань з кримінології, як визначення причин та умов злочинності, а також продуктивна протидія їй, можливо за наявності об'єктивного врахування всіх зроблених у суспільстві злочинів. Однак, як можна побачити з практики, за межами офіційного статистичного обліку залишається значна кількість фактично вчинених суспільно небезпечних діянь, що в основному становлять основну частину латентної злочинності. За міжнародними оцінками, об'єм латентних злочинів визначається на рівні 55 % усієї злочинності. У деяких видів злочинів цей показник коливається в ще більших рамках [1]. Схоже явище міститься в абсолютній більшості країн світу, в тому числі й в Україні, де вносяться суттєві зміни в політичній, соціальній і економічній сферах. Перелічені зміни, становлять та містять негативні, неоднозначні сторони, однією з яких є існування великого рівня прихованої злочинності.

Проблеми стану злочинності та передбачення тенденцій її розвитку є постійним об'єктом дослідження провідних учених-кримінологів як нашої країни, так і їх іноземних колег. Серед вітчизняних дослідників цій проблематиці приділяли увагу такі науковці, як О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, В. В. Голина, Л. М. Давиденко, С. Ф. Денисова, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, О. М. Литвинов, В. М. Трубников, П. В. Хряпінський, І. С. Яковець та багато ін.

Латентна злочинність – це не виявлені та з інших причин невідомі правоохоронним і судовим органам злочини, інформація про які не можуть знайти відображення в офіційній кримінально-статистичній звітності. Тобто, латентність злочинів є саме тією ознакою, яка показує в країні правдиву та дійсну ситуацію, коли значна частина злочинності залишається без уваги.

Латентна злочинність має багато негативних наслідків, зокрема, у правопорушників з'являється впевненість в тому, що вони не будуть покарані. Саме це і заохочує злочинців, спонукає продовжувати свою протиправну діяльність, тобто допомагає злочинності ставати більшою, в тому числі, рецидивної; зменшує вплив правоохоронних органів держави; суттєво спадає активність громадян у боротьбі зі злочинністю тощо [2, с. 23]. Тобто, такі негативні чинники сприяють збільшенню соціального тиску в суспільстві це не можна залишати поза увагою.

Для того, щоб знизити рівень латентної злочинності, потрібні розробити відповідні засоби, які могли б допомогти досягнути вказаної мети.

Варто зазначити, що заходи стосовно зменшення латентної злочинності будуть стосуватися більшості сфер суспільного життя. За такою характеристикою вони можуть бути, на нашу думку, класифіковані на кілька груп: заходи у сфері виховання громадян; заходи в соціальній сфері; заходи в правоохоронній сфері; заходи в державно-політичній сфері; заходи у сфері нормотворчої діяльності.

Заходи у сфері виховання громадян передбачає те, що суспільство в особі держави і різних соціальних інститутів покликано виховувати своїх членів у дусі високої моральності, поваги до правил співжиття. Воно повинно піклуватися про підвищення правосвідомості, під якою розуміється сукупність поглядів, ідей, що виражають ставлення людей і соціальних груп до права, законності і правосуддя, їх уявлення про те, що є законним чи протизаконним. Тому, можна зробити висновок, що психологічну основу правосвідомості складають звички, почуття, емоції людей відносно правових явищ [1].

Основним засобом підвищення рівня правосвідомості і правової культури є правове виховання, тобто спеціальна, цілеспрямована ідеологічна діяльність держави і громадських організацій по вихованню поваги до права для того, щоб його умовистали особистим принципом кожної людини, а постійне додержання юридичних норм – звичкою. Все це

повинно сприяти підвищенню соціально-правової активності громадян, їх почуття власного обов'язку.

Один із громадських обов'язків громадян полягає в сприянні правоохоронним органам і правосуддю в їх роботі по подоланню злочинності. Здійснення такого обов'язку, безперечно, прискорюватиме зменшення латентної злочинності.

Що стосується соціальної сфери життєдіяльності суспільства, то на підтримку заслужують заходи, які спрямують на збільшення довіри населення до правоохоронних органів, а також посилення контролю з боку громадянського суспільства за їх діяльністю.

Вдосконалення і подальший розвиток демократії в Україні неминуче пов'язані з посиленням впливу ЗМІ на суспільне і політичне життя. Діяльність ЗМІ є гарантом забезпечення гласності громадського контролю за додержанням правопорядку в суспільстві, попередження латентизації протиправних посягань, з чією б діяльністю б вони не були пов'язані [3, с. 17].

І, безумовно, коли ми говоримо про заходи щодо зниження латентної злочинності в соціальній сфері, то не можемо не відмітити, що в країні повинні бути здійснені масштабні заходи, що мають на меті забезпечення добробуту громадян та створення сприятливих умов життя суспільства в цілому. Таке, безперечно, позитивно вплине на обсяг злочинності взагалі та нарівень її латентної частини.

Заходи в державно-політичній сфері полягають у тому, що новації, які безпосередньо впливають на стан латентної злочинності, мають місце й у діяльності державних органів.

Стосовно державно-політичних заходів слід відмітити такий важливий принцип: держава, здійснюючи діяльність по подоланню злочинності, зокрема, щодо зменшення рівня латентної злочинності, регламентується тільки законом та іншими нормативно-правовими актами, заперечуючи при цьому будь-які суб'єктивні політичні міркування.

Для того, щоб здійснити подібну діяльність використовуються різноманітні заходи і способи. Зазначені заходи застосовуються до сфери виховання громадян, в тому числі й правового виховання, аби підвищити їхню правосвідомість; у соціальній сфері (наприклад, заходи, спрямовані на збільшення довіри населення до правоохоронних органів, статутна діяльність громадських організацій); у правоохоронній сфері (мається на увазі їх активність, спрямована на зниження латентності злочинів) [4, с. 51].

Отже, із вищенаведеного можна зробити висновок, що заходи і способи зниження латентної злочинності, що піддавалися аналізу, дозволили виділити серед них такі чіткі та найбільш суттєві, як наприклад: а) вдосконалення статистичного обліку злочинів; б) усунення необ'єктивності, неповноти статистичних показників про фактичну злочинність, формального ставлення працівників статистичного обліку до дорученої роботи, виключення випадків зловживань з їхнього боку; в) вдосконалення законодавчих та інших норм, що регламентують діяльність правоохоронних органів, систематичний і принциповий контроль за їх додержанням; г) систематичне проведення аналітичної роботи з визначення кількісно-якісних характеристик злочинності, виявлення повної кримінологічної характеристики особи злочинців; г) зростання рівня професіоналізації працівників правоохоронних органів, зміцнення їх матеріальної бази; д) своєчасна розгорнута публікація даних про злочинність у країні, яка визначена для практичних працівників і науковців.

Бажані наслідки запобігання зниженню латентної злочинності, безсумнівно, багато в чому залежать від неухильного дотримання запропонованих заходів, їхнього фінансового, кадрового і економічного забезпечення.

Література:

1. Веприцький Р.С. Латентність злочинності та шляхи її подолання. URL : http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/676/latentnist_zlochinnosti_ta_shlya_hi_yiyi_podolannya.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
2. Джужа О. К. Кримінологія. К : «Атіка», 2010. С. 67.
3. Оболенцев В. Ф. Латентна злочинність та реалізація положень Загальної декларації прав людини. Права людини в умовах реформування правової системи України (До 50-ї

річниці Загальної декларації прав людини): тези доповідей та наукових повідомлень. Харків: НЮАУ, 1998. С. 91–92.

4. Оболонцев В. Латентна злочинність : проблеми теорії та практики попередження. Х. : СПД ФО Вапнярчук, 2005. С. 56.

Кушнір Ауріка Андріївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СИСТЕМА ТА ФУНКЦІЇ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Серед різноманітних законодавчих нововведень, які відбулися у 2019 році, варто виділити Закон від 19 вересня 2019 року № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів щодо реформування прокуратури» [1]. Відповідно до цього акту передбачаються деякі зміни до Закону України «Про прокуратуру». Основною метою внесення змін до закону є створення умов для побудови нової системи прокуратури України, діяльність якої має базуватися на принципах ефективності, професіоналізму, незалежності та відповідальності [2].

Відповідно до оновленої редакції ч. 1 ст. 7 Закону «Про прокуратуру», систему прокуратури України складають: 1) Офіс Генерального прокурора; 2) обласні прокуратури; 3) окружні прокуратури; 4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура [3].

Зі сказаного можна зазначити, що, на відміну від попередньої редакції цієї статті, Генеральна прокуратура України стала Офісом Генерального прокурора, військові прокуратури будуть ліквідовані, а назва регіональних прокуратур повернуто. до обласних прокуратур, а місцеві прокуратури стануть окружними. Національна академія прокуратури України буде перетворена на Тренінговий центр для прокурорів України.

На сьогоднішній день система прокуратури України складається з таких принципів, як принцип територіальності та принцип спеціалізації, складається з двох підсистем, таких як територіальна та спеціалізована, і зокрема включає – Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури та окружні прокуратури.

Позитивною складовою норми Закону №113-IX є те, що Генеральний прокурор має право у разі потреби утворювати спеціалізовані прокуратури, оскільки це є значним спрощенням, коли виникає нагальна потреба у створенні спеціальної прокуратури. Особливо в умовах політичних труднощів або між сесіями, коли Верховна Рада України не проводить пленарні засідання, проголосувати за відповідні законодавчі зміни, пов'язані з правоохоронною системою, неможливо [2].

Статтею 2 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що на прокуратуру покладаються такі завдання: 1) забезпечення діяльності прокуратури в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) контроль за дотриманням законів органами, які проводять оперативні розшуки, розслідування, досудове розслідування; 4) нагляд за дотриманням закону при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистих свобод громадян [3].

Одним із фундаментальних конституційних завдань прокуратури України, яка відіграє важливу роль у захисті прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина, є забезпечення прокуратури публічного, тобто державного обвинувачення в суді (ст. 131-1 Конституції України [4], статті 2, 22 Закону України «Про прокуратуру» [3]).

Статтею 22 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що прокурор сприяє прокуратурі у кримінальному провадженні шляхом реалізації прав та виконання обов'язків, визначених Кримінально-процесуальним кодексом України [5] (далі – КПК). Пунктом 15, ч. 2

ст. 36 КПК України передбачено, що прокурор має повноваження сприяти прокуратурі в суді, відмовити від підтримання державного обвинувачення, змінити його або пред'явити додаткове обвинувачення [5].

Таким чином, функція прокуратури щодо забезпечення публічного (державного) обвинувачення є діяльністю, спрямованою на розкриття особи, яка вчинила злочин, і у відповідному процесі законне визнання винуватості особи у вчиненні злочину у встановлених процесуальних документах.

У частині 1 статті 131-1 Конституції України передбачено таку функцію прокуратури, як організація та керування проведенням досудового розслідування, вирішення інших питань у кримінальному провадженні відповідно до закону, нагляд за негласним та інші слідчі та розшукові дії правоохоронних органів. Водночас в Законі України «Про прокуратуру» у п. 3 ч. 1 ст. 2 передбачено функцію контролю за дотриманням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, розслідування, досудове розслідування [6, с. 34].

Щодо представницької функції, то слід зазначити, що ця функція була притаманна прокуратурі з давніх часів, хоча в різні періоди розвитку нашої держави виявлялася не однаково. Конституція України завбачує можливість для прокурора виключно представляти інтереси держави в суді, а Закон України «Про прокуратуру» продовжує передбачати можливість представляти інтереси громадян.

Відповідно до п. 9 Перехідних положень Конституції України прокуратура продовжує виконувати функцію контролю за додержанням закону при виконанні судових рішень у кримінальних справах та при застосуванні інших примусових заходів, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян відповідно до чинного законодавства до набрання чинності законом створення подвійної системи регулярних тюремних перевірок [4].

Отже, діяльність прокуратури, через яку здійснюються її завдання, поширюється на всі сфери юридичних операцій і є специфічною формою впливу держави на ці правовідносини. Тому завдання прокуратури нерозривно пов'язані із завданнями держави, насамперед із функцією забезпечення правопорядку.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19 вересня 2019 року № 113- IX. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 42, Ст. 238.
2. Руденко М. Система прокуратури України в контексті реформування 2019 року: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/systema-prokuratury-ukrayiny-v-konteksti-reformuvannya-2019-roku-suchasnyj-stan-ta-perspektyvy-rozvytku/>
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 2-3. Ст.12
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13 квітня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9 – 10, № 11 – 12, № 13. Ст. 88.
6. Торяник О. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням як конституційна функція прокуратури. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2017. Вип. 6. Т. 1. С. 33 – 36.

ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ШПИГУНСТВА

Проблемами застосування норм матеріального кримінального права на сьогодні є складнощі, що виникають при кваліфікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, частка яких у зв'язку із загальновідомими подіями критично зросла за останні 8 років. Серед них зокрема й проблеми співвідношення шпигунства як форми державної зради та як окремого кримінального правопорушення між собою та з іншими суміжними кримінальними правопорушеннями, у тому числі й проблеми кваліфікації за сукупності з цими кримінальними правопорушеннями [3, с. 250]

Необхідно почати зі з'ясування співвідношення між собою державної зради (ст. 111 КК) та шпигунства (ст. 114 КК). Указані кримінальні правопорушення перебувають у відношенні суміжності у зв'язку з тим, що однією з форм державної зради є шпигунство, однак при їх співвідношенні простежується чітка відмінність цих кримінальних правопорушень за ознакою суб'єкта кримінального правопорушення. Разом з тим, не виключається сукупність цих кримінальних правопорушень у разі вчинення державної зради в будь-якій із її форм (у т.ч. й шпигунства) у разі зміни (втрати, набуття) особою іншого громадянства у встановленому порядку [2, с. 815]. Звичайно така сукупність буде реальною, хоча в разі вчинення продовжуваного кримінального правопорушення, в ході якого громадянин України, як приклад, втрачає громадянство, може виникнути й ідеальна сукупність кримінальних правопорушень. При цьому слід пам'ятати, що особа вважається громадянином України доти, доки вона у встановленому законом порядку не буде його (громадянства) позбавлена. Проблемною для кваліфікації може бути помилка суб'єкта шпигунства (і як державної зради, і як власне шпигунства), в адресаті повідомлення секретної інформації, наприклад, якщо особа вважає, що передає її представнику іноземної держави, але насправді таким адресатом виявився представник певної «юридичної особи України». Розходження об'єктивного і суб'єктивного в такому разі, зважаючи на суб'єктивне ставлення у вину у вітчизняному кримінальному праві, має бути кваліфіковано, залежно від громадянського статусу суб'єкта, як замах на державну зраду чи шпигунство (ст. 15 і ч. 1 ст. 111 КК або ст. 15 і ч. 1 ст. 114 КК).

Цікаво, що в протилежному випадку, якщо така особа вважає, що передає секретну інформацію представнику не іноземної організації, однак насправді ним виявився агент розвідки іншої держави, то її дії не підпадають під ст. 111 КК. У такому разі вони можуть бути кваліфіковані за статтями 328 чи 329 КК – за наявності ознак спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, а за відсутності таких – за інше кримінальне правопорушення, але тільки за умови наявності всіх його ознак (напр., отримав інформацію через несанкціонований доступ (за статтями з розділу XVI Особливої частини КК) або такі його дії були частиною угоди зі вчинення дій зі зміни меж території України без проведення всеукраїнського референдуму (ст. 110 КК) тощо), а за відсутності таких – кримінальна відповідальність не настає [4, с. 600]. Такий недолік регулювання, коли усвідомлені збирання та передача (поширення) секретної інформації особою, якій ці відомості стали відомі не у зв'язку з виконанням певних службових обов'язків, були адресовані суб'єкту, що не є представником іноземної держави/організації самі собою не караються, навряд чи може мати якесь виправдання. Збирання та поширення інформації, що завідомо для суб'єкта становить державну таємницю, повинні визнаватися кримінальним правопорушенням самі собою.

Виникає також питання про кваліфікацію дій особи, яка збирала та/ або передавала секретну інформацію адресату, не усвідомлюючи його статусу (напр., коли їй байдуже, хто замовник чи хто отримувач). Як убачається, у такому разі особа неконкретизовано припускає, що це може бути, як іноземна держава/організація, так і інший суб'єкт. Тому вчинене має

кваліфікуватися за правилами кваліфікації діянь з неконкретизованим умислом (тобто, за фактично заподіяне).

За особливостями об'єктивних та суб'єктивних ознак необхідно відмежовувати шпигунство (статті 111 і 114 КК) від кримінальних правопорушень, передбачених статтями 328 і 329 КК, що обумовлено спільністю предмета цих кримінальних правопорушень (відомості, що становлять державну таємницю – статті 111, 114, 328, та документи що її містять – ст. 329 КК). Важливо, що за статтями 328 і 329 КК суб'єкт кримінального правопорушення може мати будь-яке громадянство, але при цьому характеризується додатковими ознаками (не є стороннім щодо предмета кримінального правопорушення) [5]. Конкуренція між статтями, які передбачають відповідальність за шпигунство, та ст. 328 КК неможлива, насамперед, у зв'язку з вказівкою законодавця у цій статті на негативну ознаку «за відсутності ознак державної зради або шпигунства» (реальна сукупність кримінальних правопорушень при цьому цілком можлива). Принципова відмінність між шпигунством та втратою документів, що містять державну таємницю чи відповідних предметів (ст. 329 КК), полягає в суб'єктивній стороні, адже на відміну від шпигунства, яке передбачає прямий умисел та мету передачі відомостей вказаним у статтях суб'єктам, втрата документів передбачає виключно необережність до самої втрати як певного наслідку у вигляді виходу з володіння особи.

Подібним чином відмежовується шпигунство і від кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 КК. Проте важливо також мати на увазі, що спеціальною та обов'язковою ознакою суб'єкта кримінального правопорушення за статтями 111 і 114 КК є наявність у особи (певного) громадянства, а за статтею 422 КК – ознаки суб'єкта військових кримінальних правопорушень. Більш вузьким за обсягом є також предмет кримінального правопорушення за ст. 422 КК – відомості військового характеру, що становлять державну таємницю. Однак у ч. 1 ст. 422 КК законодавець залишив незмінною негативну ознаку «за відсутності ознак державної зради», не передбачивши ще й відсутність ознак шпигунства. Тому, у разі розголошення військовослужбовцем Збройних Сил України, що є іноземним громадянином, відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, виникає конкуренція норм, оскільки його дії підпадають під ознаки двох кримінальних правопорушень одночасно (і за ч. 1 ст. 114, і за ч. 1 чи ч. 3 ст. 422 КК). Конкуренція має вирішуватися на користь ст. 422, яка є спеціальною за ознаками предмета та суб'єкта кримінального правопорушення [1, с. 550]. Співвідношення ст. 330 КК зі статтями 111 і 114 КК також свідчить про неможливість їх конкуренції (зважаючи на формулювання негативної ознаки у диспозиції ч. 1 ст. 330 КК та різний статус таємної та службової інформації), тому вчинене особою діяння може бути кваліфіковане за ст. 330 КК тільки в разі відсутності ознак державної зради та шпигунства. Разом з тим, якщо частина інформації становить службову інформацію, що володіє ознаками, передбаченими ч. 1 ст. 330 КК, а частина – державну таємницю, то вчинене може кваліфікуватися за сукупності кримінальних правопорушень (у тому числі – ідеальної) [2, с. 815].

Література:

1. Кримінальне право і законодавство України. Курс лекцій / за ред. М. Й. Коржанського. К. : Атіка, 2001.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : Каннон, А.С.К., 2002.
3. Кримінальний кодекс України. Коментар / за ред. Ю. А. Кармазіна и Е. Л. Стрельцова. Харків : Одиссей, 2001.
4. Кримінальне право України: теоретичний курс та практикум : навчальний посібник / за заг. ред. В. Я. Горбачевського. К. : Атіка, 2005.
5. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 28.02.2022).

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ОДИНИЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Кожна людина, яка виконує діяння з злочинним умислом, одразу визнається учасником кримінального правопорушення. Особа, яка вчинила кримінальні правопорушення на території України, підлягає кримінальній відповідальності за Кримінальним Кодексом України.

Згідно з ч.1 ст.2 КК, підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого ККУ [1].

У кримінальному праві існує таке поняття, як множинність кримінальних правопорушень, а одиничні кримінальні правопорушення є її складовою.

Одиничним кримінальним правопорушенням є діяння, яке містить ознаки тільки одного (єдиного) передбаченого КК самостійного складу кримінального правопорушення. У кожній статті (або частині статті) Особливої частини КК описуються ознаки окремих одиничних закінчених кримінальних правопорушень. Наприклад, одиничними кримінальними правопорушеннями є: крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), диверсія (ст. 113 КК), розбій (ст. 187 КК) тощо. Однаковими одиничні кримінальні правопорушення не можуть бути, тому виникає необхідність їх класифікувати. Одиничні кримінальні правопорушення поділяються на прості та ускладнені (складні) одиничні кримінальні правопорушення.

Простим одиничним кримінальним правопорушенням можна вважати суспільно небезпечне діяння із простим складом кримінального правопорушення, в якому об'єктивні та суб'єктивні елементи необтяжені (неускладнені) додатковими ознаками [3].

І прості, і ускладнені одиничні кримінальні правопорушення, будучи видами одиничного кримінального правопорушення, у свою чергу, також мають свої різновиди.

До різновидів простих одиничних кримінальних правопорушень відносяться:

1) кримінальне правопорушення з одним діянням і одним наслідком – кримінальне правопорушення з матеріальним складом (вбивство (ч. 1 ст. 115 КК), крадіжка (ст. 185);

2) кримінальне правопорушення з одним діянням – кримінальне правопорушення з формальним складом (незаконне заволодіння транспортним засобом (ч. 1 ст. 289 ККУ).

На відміну від простих одиничних кримінальних правопорушень, більш складною структурою складу характеризуються ускладнені одиничні кримінальні правопорушення, в них більш складні об'єктивна і суб'єктивна сторони вчиненого діяння [2].

Ускладнене одиничне кримінальне правопорушення – це складне одиничне кримінальне правопорушення суспільно небезпечне діяння, в якому об'єктивні чи суб'єктивні елементи обтяжені (ускладнені) додатковими ознаками або в одному складі об'єднано декілька простих складів кримінальних правопорушень.

У науці кримінального права виділяють чотири види одиничних ускладнених кримінальних правопорушень: триваючі(участь у банді (ст. 257), ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164), тощо), продовжувані (про них поговоримо далі), складені(втеча з-під варти, поєднана з насильством (ч. 2 ст. 393) тощо) та кримінальні правопорушення, що кваліфікуються за настанням додаткових тяжких наслідків, їх часто називають кримінальними правопорушеннями з похідними наслідками, (умисне знищення або пошкодження майна, що спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 194 КК) тощо) [3].

Під продовжуваним кримінальним правопорушенням розуміється кримінальне правопорушення, яке складається з декількох тотожних злочинних діянь, що характеризуються єдністю умислу прагнуть та складають єдине правопорушення(крадіжка

певної речі по частинах, зокрема: зібрання творів – по окремих томах, телевізора – по окремих деталях, зерно – мішками тощо).

Важливим аспектом цієї теми є розмежування продовжуваного кримінального правопорушення та повторності, одна з форм множинності кримінальних правопорушень. Продовжуване кримінальне правопорушення відповідно до ч.2 ст.32 КК складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Об'єднання тотожних діянь єдиним злочинним наміром означає, що до вчинення першого з низки тотожних діянь особа усвідомлює, що для реалізації її злочинного наміру необхідно вчинити декілька таких діянь, кожне з яких спрямовано на реалізацію цього наміру. Такі діяння не утворюють повторності, тому що кожне з них стає елементом одиничного (єдиного) кримінального правопорушення і окремим (самостійним) кримінальним правопорушенням щодо будь-якого іншого з цих діянь бути не може, а при повторності тотожних кримінальних правопорушень кожне із них має свою суб'єктивну сторону, зокрема самостійний умисел, який виникає щоразу перед вчиненням окремого кримінального правопорушення.

При кваліфікації продовжуваного кримінального правопорушення враховується загальна сума певних кількісних показників (розмір викраденого майна, розмір заподіяної шкоди тощо), пов'язаних з кожним із вчинених особою діянь, що утворюють продовжуване правопорушення і при визначенні їхнього розміру необхідно виходити з кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, вирахованих за кожен період вчинення продовжуваного правопорушення окремо.

А при повторності відповідні кількісні показники обчислюються за кожне кримінальне правопорушення окремо, розмір цих показників визначається в порядку, встановленому на час вчинення кожного злочину, і загальна їх сума на кваліфікацію злочинів не впливає [5].

Отже, ми розглянули поняття одиничного кримінального правопорушення та можемо дійти висновку, що дійсно таке правопорушення є структурним елементом кожного виду множинності кримінальних правопорушень. Також дізнались ознаки, які відрізняють та розмежовують повторність та продовжуване кримінальне правопорушення.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. проф. М.І. Хавронюка. Київ; ФІН; 2014, Ст. 230–250.
3. Зінченко І. О. Одиничні злочини: поняття, види, кваліфікація: монографія/за заг. ред. проф. В.І.Тютюгіна. Харків; ФІНН; 2010, ст. 37–74.
4. Курс кримінального права в п'яти томах. Том 1. Загальна частина: Вчення про злочин: підручник / за заг. ред. проф. Н.Ф. Кузнєцова, І.М. Тяжкова. Київ; ФІНН; 2002.
5. ППВСУ про повторність, сукупність, рецидив злочинів та їх правові наслідки: постанова від 04.06.2010. № 7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

Мигас Катерина Іванівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

У ст. 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. В останні роки спостерігається тенденція до збільшення міжособистісних конфліктів, соціально-економічних кризових явищ, що не може не впливати на життя людини. Негативні процеси суспільного життя породжують таке явище, як самогубство.

Самогубство – це умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причину якого часто відносять до психічних розладів таких як депресія, біполярний розлад, шизофренія, алкоголізм чи наркотичної залежності [2]. Важливе місце у правовій науці займає самогубство, вчинене через насильство, що у кримінально-правовому полі визначено як доведення до самогубства і закріплене у ст. 120 Кримінального кодексу України (далі – КК).

Об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 120 КК є суспільні відносини, що забезпечують безперешкодну реалізацію права на життя людини та її захист від протиправних посягань. Безпосереднім об'єктом слід вважати життя будь-якої людини незалежно від його соціальної значущості й корисності [3, с. 172].

Зовнішню сторону кримінального правопорушення визначає його об'єктивна сторона. З диспозиції ст. 120 КК випливає, що об'єктивна сторона в даному випадку охоплює діяння у формі: 1) жорстокого поводження з особою; 2) шантажу; 3) примусу до протиправних дій; 4) систематичного приниження людської гідності потерпілого, що призводить до такого наслідку, як самогубство або замах на нього.

Перший спосіб вчинення кримінального правопорушення – жорстоке поводження – поняття оціночне. Відповідно до п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» під жорстоким поводженням слід розуміти безжалісні, грубі діяння, які завдають потерпілому фізичних чи психічних страждань (мордування, систематичне заподіяння тілесних ушкоджень чи побоїв, позбавлення їжі, води, одягу, житла тощо) [4]. У науковій літературі під жорстоким поводженням розуміють певну тяжкість фізичного болю або душевних страждань. Варто зазначити, що Європейський суд з прав людини застосовує таке базове поняття як «мінімальний рівень жорстокості» заподіяваних страждань. Оцінка цього рівня є доволі відносною і залежить від усіх обставин конкретної справи, зокрема, від характеру і контексту жорстокого поводження, способу дій і методів, тривалості та впливу на фізичний або психічний стан потерпілого, а в деяких випадках і від статі, віку та стану здоров'я жертви такого поводження [5, с. 863].

Поняття «шантаж» має багато інтерпретацій у науковій площині. Так, у словнику юридичних термінів шантаж тлумачиться як погроза викриття, розголошення відомостей, що ганьблять людину з метою домогтися певних результатів [6, с. 299]. Серед науковців нема єдиного визначення цього поняття. Одні вчені вважають, що шантаж передбачає погрозу наклепом, чи викриттям відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці та які її компрометують, а також залякування з метою створити вигідну для себе обстановку, поставити іншу особу в залежне становище. Інші ж вважають, що шантаж – це погроза розголосити відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці.

Об'єктивна сторона доведення до самогубства передбачає примус до протиправних дій, під яким варто розуміти фізичний або психічний вплив на особу з метою спонукання її до дій, вчинення яких заборонено законом [7, с. 55]. Таке формулювання видається дещо неправильним, адже нерідко примус до вчинення навіть законних дій є небажаним для потерпілого. Довести особу до самогубства можна і примушуванням до не заборонених законом дій, які потягнуть за собою жахливі наслідки для потерпілого.

Систематичним приниженням людської гідності, відповідно до п. 28 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи», є тривале принизливе ставлення до потерпілого (постійні образи, глуmlinня над ним тощо) [4]. Систематичність, в зазначеному випадку, характеризується не лише кількісним критерієм, тобто багаторазовістю здійснюваних дій, а й їх взаємозв'язком та внутрішньою єдністю, що утворює якісний критерій систематичності. Тільки за наявності кількісного та якісного критеріїв можна стверджувати про систематичність приниження людської гідності.

Диспозиція ст. 120 КК також передбачає схиляння до самогубства. Це поняття не розкрито на законодавчому рівні, однак під ним слід розуміти будь-які умисні ненасильницькі дії (переконування, порада, пропозиція, умовляння тощо), спрямовані на виникнення в іншої особи бажання вчинити самогубство.

Застосування ст. 120 КК буде неможливим, якщо відсутній причинно-наслідковий зв'язок між зазначеними діями та наслідками – самогубство або замах на самогубство потерпілої особи. Для того, аби визначити чи було самогубство результатом жорстокого поводження, шантажу, примусу до протиправних дій чи систематичного приниження людської гідності потерпілого з боку іншої особи, нерідко призначається експертиза. В такому випадку експерт має зібрати та ретельно вивчити усі необхідні матеріали і після цього визначити чи справді дії обвинуваченого призвели до самогубства (замаху на самогубство) потерпілого.

Доведення до самогубства – специфічне кримінальне правопорушення, адже лише воно передбачає посягання на життя особи, але не охоплюється поняттям «вбивство». Воно вчиняється опосередковано, не винним безпосередньо, а самим потерпілим, що викликає труднощі при кваліфікації. Із зазначеного вище можна простежити недосконалість викладених в диспозиції ст. 120 КК діянь об'єктивної сторони: вони мають загальний характер, часто їх зміст дублюється, окремі ознаки необґрунтовано важко довести і особливо важливим є ігнорування постійного розвитку суспільства, який сприяє виникненню нових способів доведення до самогубства. Також законодавцю варто роз'яснити, що слід розуміти під схилянням до самогубства та іншими діями, що сприяють його вчиненню, аби уникнути подальших колізій при кваліфікації кримінального правопорушення. Найкращим варіантом було б вилучити з диспозиції перелік діянь об'єктивної сторони, залишивши «доведення до самогубства або замаху на самогубство, а також вчинення інших діянь, що сприяють вчиненню самогубства» і доповнивши статтю приміткою з визначенням «інших діянь».

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Hawton K, van Heeringen K (April 2009). Suicide. Lancet 373 (9672): 1372–81. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19376453/>.
3. Гусак О. А. Об'єкт доведення до самогубства: сучасний погляд. Вісник Одеського національного університету. Правознавство. 2012 р. Т. 17. Випуск 1/2 (16/17). С. 171–175.
4. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>.
5. Буткевич В. Г. Європейський суд з прав людини. Судова практика. «Право України». Київ. 2011 р. 867 с.
6. Андрушко П. П., Гончаренко В. Г., Фесенко Є. В. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України (2-ге вид., перероб. та доп.) Київ: Дакор, 2008 р. 1428 с.
7. Баулін Ю. В., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник. Харків : Право, 2015 р. 680 с.

Муляр Анастасія Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ВЧИНЕННЯ ПОБОЇВ І МОРДУВАННЯ

Насамперед, відповідно до статті 126 ККУ, побої і мордування кваліфікуються як, умисне завдання удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій, які завдали фізичного болю і не спричинили тілесних ушкоджень.

Варто зазначити, що під ударом слід розуміти одноразовий різкий вплив на тіло людини за допомогою певного предмета або частини тіла (руки, ноги, голови), що завдає фізичного болю. Інші насильницькі дії – це інші, крім удару та побоїв, насильницькі дії, які можуть

полягати, зокрема, у: щипанні, викручуванні кінцівок, защемленні тієї чи іншої частини тіла за допомогою будь-яких пристроїв, здушуванні шиї, вириванні волосся, дії на тіло термічними факторами тощо [2, с. 108].

Побої трактуються як: одномоментне завдання потерпілому численних ударів та багаторазове (два й більше) завдання ударів по тілу потерпілого, що не спричинило тілесних ушкоджень [3, с. 314]. Побої – це нанесення ударів (найчастіше численних) або інше заподіяння фізичного болю, після яких не залишається видимих ушкоджень у вигляді порушень функцій органів людського організму або тілесних ушкоджень (синців, саден) тощо. Зовні побої виглядають як різноманітні активні дії. Також побої слід розуміти як багаторазове (два чи більше разів) завдання ударів по тілу потерпілого, що спричинило фізичний біль та/або легку шкоду для здоров'я [4, с. 108].

Удари, побої та інші насильницькі дії не становлять особливого виду ушкоджень, тому не спричинення тілесних ушкоджень є другою умовою їх кваліфікації за ст. 126. Якщо ж після них на тілі потерпілого залишились ушкодження, зафіксовані в установленому законом порядку, їх слід оцінювати за ступенем тяжкості, виходячи із звичайних ознак, і залежно від ступеня тяжкості кваліфікувати, відповідно, за ст. 121, 122, 125.

Під фізичним болем розуміється такий психічний стан особи, який характеризується стражданнями, спричиненими фізичним впливом на його тіло [5]. Інші насильницькі дії в ст. 126 КК України визначено як фізичний вплив, який не є ударами чи побоями, що викликає фізичний біль, але не спричиняє тілесних ушкоджень.

Отже, можна зробити висновок, що об'єктивною стороною побоїв та мордування є саме насильницькі дії, що спричинили страждання під фізичним впливом на тіло потерпілого, тобто внаслідок чого було завдано фізичного болю, але не викликало тілесних ушкоджень. Аналіз диспозиції ст. 126 КК України «Побої і мордування» дає можливість визначити, що об'єктивна сторона цього складу злочину виражена діянням у формі дії.

Оскільки крім здоров'я особи побої і мордування посягають на її честь і гідність, завжди викликають душевні переживання, інколи стають причиною певних розладів психічної діяльності, то слід погодитися із позицією окремих вчених стосовно того, що на сьогодні існує нагальна потреба поділу на ступені тяжкості спричиненої психічної (наприклад, психічне тяжке, невиліковне (хронічне) захворювання або психічне відхилення, яке є нетривалим і повністю виліковним, або покращення стану до втрати суспільної небезпеки для себе і оточуючих) шкоди під час вчинення злочину.

Більш того, заподіяння шкоди психічному здоров'ю особи, не пов'язаного із настанням психічної травми (яка виступає тяжким тілесним ушкодженням), не є кримінально караним [6, с. 134], а тому слід детально визначитись із кримінально правовим значенням наслідків побоїв і мордування, пов'язаних із певними психічними розладами або психічними відхиленнями, але не пов'язаними із психічною травмою.

У зв'язку із цим, варто зазначити, що кожен факт вчинення побоїв або мордування викликає в потерпілого психічні страждання, а тому його вплив на організм як цілісну біосистему потребує належної професійної оцінки, яку зможе надати тільки спеціаліст – або психолог, або психіатр, або їх консиліум. Тому, я вважаю, що тільки висновок судово-психологічної, а в разі необхідності – комплексної судово психолого-психіатричної експертизи зможе дати відповідь про наявність або відсутність невидимих для судового медика змін в організмі потерпілого, що стали наслідком або побоїв, або мордування.

Побої та інші насильницькі дії можуть бути вчинені особою не тільки шляхом безпосереднього механічного впливу, але також з використанням особи, яка не підлягає кримінальній відповідальності внаслідок неосудності або у зв'язку з недосягненням певного віку, собаки чи інших тварин, коли їх нацьковують або іншим чином стимулюють для нападу на потерпілого, шляхом кидання в людину різних предметів, знарядь праці і т.д.

У висновку варто додати, що об'єктивна сторона побоїв і мордування характеризується:

- 1) дією або завданням:
 - удару,

- побойів,
- вчинення інших насильницьких дій;
- 2) наслідком: позитивною ознакою – завданням фізичного болю, негативною ознакою – відсутністю тілесного ушкодження;
- 3) причинним зв'язком між такими діяннями і наслідком.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 25-26, ст. 131, редакція 25.11.2021.
2. Катеринчук К. В. *Науковий вісник національної академії внутрішніх справ*. № 1, 2015. 116 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 9-те вид. переробл. та допов. К. : Юрид. думка, 2012. 1316 с.
4. Загородников Н. И. Преступления против здоров'я. М. : Юрид. лит. 1969. 168 с.
5. Наказ Міністерства охорони здоров'я «Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень» від 17.01.1995. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>.
6. Лень В. В., Шаблистий В. В. Психічна травма як обставина, що свідчить про реальність погрози вбивством. *Центральноукраїнський правничий часопис Кіровоградського юридичного інституту Харківського національного університету внутрішніх справ*: зб. наук. пр. Кіровоград : КіріОІ ХНУВС, 2011. № 1. С. 131–135.

Недоборська Карина Леонідівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ АВТОТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПУВАННЯМИ В УКРАЇНІ

Зі зміною суспільних реалій сьогодення виникає нагальна потреба у дослідженні особливостей кваліфікації незаконного заволодіння автотранспортними засобами, вчиненого організованими злочинними угрупованнями в Україні.

Відповідно до ст. 289 КК України, незаконне заволодіння автотранспортним засобом - це вчинене умисно, незаконне вилучення автотранспортного засобу у власника чи користувача проти їх волі. При цьому мета цього кримінального правопорушення може бути різною. Кримінальна відповідальність за вчинення такого кримінального правопорушення організованими злочинними угрупованнями передбачена ч. 3 ст. 289 КК України [1, с. 548].

На нашу думку, небезпека цього кримінального правопорушення для суспільства зумовлена безконтрольним користуванням автотранспортних засобів, які є джерелами підвищеної небезпеки, що часто супроводжується скоєнням інших транспортних кримінальних правопорушень. Хочемо додати, що такі кримінальні правопорушення часто вчиняються особами у стані алкогольного сп'яніння, у яких немає прав на керування транспортними засобами, неповнолітніми.

Нами досліджено, що об'єктивною стороною цього кримінального правопорушення є незаконне заволодіння автотранспортним засобом, яке здійснив один член злочинної організації або декілька осіб (троє та більше) організованої злочинної групи проти волі його власника чи тієї особи, яка ним користується на законних підставах [2, с. 120].

Дослідивши судову практику, можемо визначити дві форми, в яких виражається незаконне заволодіння чужим автотранспортним засобом:

1) незаконне заволодіння автомобілем тільки з метою тимчасового користування ним (для руху членів організованих злочинних угруповань з будь-якою метою, а також для скоєння інших кримінальних правопорушень) або з метою досягнення особистих цілей винної (винних) особи;

2) незаконне вилучення автотранспортного засобу, яке поєднується з тим, що винна особа (особи) його зберігає або розкрадає для на свою користь або користь інших осіб [1, с. 549].

Із суб'єктивної сторони незаконне заволодіння автотранспортним засобом організованими злочинними групами характеризується умисною формою вини, прямим умислом. Так, винною особою (особами) на момент скоєння цього кримінального правопорушення усвідомлювалась суспільна небезпека своїх дій щодо протиправного заволодіння автомобілем проти волі його господаря (користувача); передбачалась суспільна небезпека наслідків таких дій (порушення права власності та громадської безпеки), злочинець (злочинці) бажали, щоб ці наслідки настали – вони хотіли протиправно заволодіти чужим автомобілем. Мотив такого кримінального правопорушення може бути будь-яким, тому на його кваліфікацію це не вплине [2, с. 180].

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення, передбаченого статтею 289 КК України є:

1. Протиправне заволодіння чужим автотранспортом, яке скоєне повторно або при попередній змові групи людей (дві людини), або яке поєднується з насиллям, що становить небезпеку для життя або здоров'я потерпілого, або яке скоєне з погрозою застосування таких насильницьких дій, або яке скоєне з проникненням у будівлю або інше сховище, або якщо ним спричинена значна матеріальна шкода (ч. 2 ст. 289 Кримінального кодексу України).

2. Протиправне заволодіння чужим автотранспортом, скоєне організованим злочинним угрупованням або яке супроводжується насильницькими діями, що становлять небезпеку для життя та здоров'я потерпілого, або яке скоєне з погрозою застосування таких насильницьких дій, або якщо ним спричинена велика матеріальна шкода (ч. 3 ст. 289 Кримінального кодексу України) [3].

Організованим злочинним угрупованням є постійне об'єднання декількох суб'єктів кримінального правопорушення (трьох та більше людей), якими попередньо проведена організація щодо підготовки чи скоєння кримінальних правопорушень) [2, с. 290].

На нашу думку, до кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 289 Кримінального кодексу України, необхідно додати таку як вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією. Такий висновок ми зробили, дослідивши, що суди прагнуть дотримання змісту ч. 1 ст. 30 Кримінального кодексу України щодо умов кримінальної відповідальності організаторів та учасників таких злочинних організацій з врахуванням того, що вказані умови є різними та обумовлюються тим, у складі якого об'єднання особою скоєне кримінальне правопорушення – організованого угруповання чи злочинної організації [1, с. 248].

Отже, виникає питання - на яку частину ст. 289 КК України посилались при винесенні рішення по сукупності скоєних злочинною організацією кримінальних правопорушень. Ми дослідили, що судами застосовується частина третя статті 289 КК України. На нашу думку, це неправильно. Ми пропонуємо доповнити ст. 289 КК України новою частиною 4 з таким змістом: «Злочини, передбачені частинами першою, другою або частиною третьою цієї статті, вчинені злочинною організацією». Запровадження такого нововведення зумовила, на нашу думку, зокрема, судово практика щодо кваліфікації особливо тяжких кримінальних правопорушень [3].

Таким чином, охарактеризувавши кваліфікуючі ознаки незаконного заволодіння автотранспортними засобами, а саме вчинення його організованими злочинними угрупованнями, вважаємо за доцільне внести запропоновані пропозиції в якості змін до кримінального законодавства з метою їх подальшого вдосконалення. Правильна кваліфікація

такого кримінального правопорушення дозволить призначити саме те покарання винній особі, на яке вона заслуговує, а також сприятиме запобіганню такого кримінального правопорушення в подальшому та протидії йому.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Науково-практичний коментар*. Харків. 2018. 1040 с.
2. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія. Д. : Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2019. 380 с.
3. Колб С. О. Кримінально-правова характеристика незаконного заволодіння транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями в Україні. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/822/2/kolb_sergey.pdf.

Николайчук Любов Гнатівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОТЕРПІЛА ОСОБА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ

Відповідно до ст. 28 Конституції України кожен має право на повагу до його гідності. Відповідно ж до ст. 3 Конституції України, честь та гідність людини, визначаються вищими соціальними цінностями [1]. Відповідно до п. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02. 2009 року «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» чинне законодавство не містить визначення понять гідності, честі чи ділової репутації, оскільки вони є морально-етичними категоріями й одночасно особистими немайновими правами, яким закон надає значення самостійних об'єктів судового захисту [2].

Щодо кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи обов'язковою ознакою є потерпілий, тобто особа якій кримінальним правопорушенням завдано фізичної, моральної або іншої шкоди [3, ст. 110]. Потрібно зауважити, що у кримінально-правовій науці немає єдиного поняття потерпілого, але більшість різних науковців сприймає цю позицію, згідно з якою визначається предмет кримінального правопорушення як речі матеріального світу, а потерпілий – це конкретна особа, якій спричинена шкода в результаті вчинення кримінального правопорушення. Більшість кримінальних правопорушень, які пов'язані із волею, честю та гідністю особи не можуть бути вирішені без визначення кримінально-правової природи потерпілого. Це проявляється у з'ясуванні ступеня суспільної небезпечності вчиненого кримінального порушення або розмежування кримінальних правопорушень їх класифікація, призначення покарання.

М. В. Сенаторов, один з перших дослідників поняття потерпілого ви незалежній Україні, вказує, що потерпілий від кримінального правопорушення це соціальний суб'єкт – фізична чи юридична особа, держава, інші соціальні утворення або суспільство в цілому, благу, праву чи інтересу якого, що перебуває під охороною кримінального закону, кримінальним правопорушенням заподіюється шкода або створюється загроза такої [4, с. 183].

Тому можна зазначити, що потерпілим від кримінального правопорушення є окремі індивіди, тобто учасники суспільних відносин, фізичні особи (громадяни), з притаманним йому обов'язковими елементами: 1) соціальні ролі особи (діяльність в системі суспільних відносин); 2) соціальна роль особи (вік, стать, сімейний стан).

Щодо дослідження потерпілого у кримінальних правопорушення проти волі, честі та гідності особи можна зробити наступні висновки. Даних видів є кримінальних правопорушень є 6 видів кримінальних правопорушень. В статті 146 ККУ, тобто незаконному позбавлення волі або викрадення людини, потерпілим є будь-яка людина, крім особи, що має міжнародний захист. Позбавлення волі або викрадення особи, що має міжнародний захист, кваліфікується за статтею 444 ККУ. В статті 147 ККУ, захоплення заручників, потерпілою особою (заручником) є особа, яку захоплює або утримує інша особа, погрожуючи при цьому її вбити, спричинити тілесні ушкодження, вчинити інші насильницькі дії або продовжувати утримувати далі, але є і винятки. Це не можуть бути особи, які завідомо для винного є представниками влади, працівниками правоохоронних органів та їх близькими родичами. В статті 148 ККУ підміна дитини, потерпілим є немовля - новона-роджене або грудне, яке є чужим для винної особи. В статті 149 ККУ торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини, потерпілим тут являється будь-яка фізична особа. Та у статті 150 ККУ експлуатація дітей, потерпілим може бути тільки дитина, яка не досягла віку з якого законодавством України дозволяється працевлаштування. Та у статті 151 ККУ незаконне поміщення в психіатричний заклад, потерпілою є психічно здорова людина, яка не страждає на психічний розлад.

Отже, для вказаних кримінальних правопорушень є дуже важливим наявність потерпілого, як обов'язкової ознаки кримінального правопорушення. За наведеними статтями ними є як і будь-які особи, так і немовлята та діти. Також для кращої конкретизації у такій статті як підміна дитини доцільно було б надати єдине законодавче визначення поняття «немовля». І також у статті 149 ККУ для уникнення проблем при кваліфікації варто краще уточнити значення терміну «людина».

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізично особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. / за ред. д.ю.н., проф. В. К. Гришука, д.ю.н., проф. О. М. Омельчука. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. 642 с.
4. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочинів в кримінальному праві: дис.канд.юрид.наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Х., 2005. 215 с.

Орлов Максим Едуардович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРИ ДЕЯКИХ ВИДАХ ПОВТОРНОСТІ

Розпочинаючи розгляд питання здійснення кваліфікації повторності правопорушень, перше, на чому варто акцентувати увагу – це відсутність законодавчо-закріплених правил у Кримінальному кодексі України (далі – КК України), якими мають керуватися юристи-практики. Розбіжні підходи в юридичній літературі та серед науковців до питання правильності кваліфікації дій особи у випадках повторності призводять до неправильності кваліфікації правопорушень, порушення прав і свобод осіб на стадіях досудового слідства, а також під час призначення покарання судом [1]. Саме тому, для вирішення таких проблемних питань, що пов'язані із кваліфікацією правопорушень при їх повторності, Пленум Верховного

Суду України видав Постанову «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 4 червня 2010 р., до якої сьогодні і необхідно звертатися.

Беззаперечним є той факт, що ознака повторності має дістати своє вираження в юридичній оцінці діяння. Сама кваліфікація правопорушень при повторності залежить від безлічі факторів. Першість у цьому списку посідає вид повторності, якій і необхідно надавати оцінку. Також до цього переліку варто віднести характеристику правопорушень, що становлять повторність, та звичаї, що сформувалися в ході застосування судами норм законодавства. Тепер перейдімо до самих правил кваліфікації кримінальних правопорушень при їх повторному вчиненні, що закріплені як юридичною практикою, так і вищезгаданою Постановою.

Спершу розглянемо принципи кваліфікації повторності однорідних правопорушень. У таких випадках, попереднє кримінальне правопорушення, що вчиняється особою потребує самостійної кваліфікації, а наступне (наступні) правопорушення, що утворюють повторність, підлягають кваліфікації як вчинений (вчинені) повторно. Аналіз судової практики свідчить, що такі випадки не викликають жодних труднощів у органів досудового розслідування та власне судів.

Так, першого квітня 2020 року, шляхом вільного доступу знаходячись на території дворового господарства, яке належить ОСОБА_2, ОСОБА_1 викрав маршрутизатор вартістю 1490 грн., який знаходився біля стіни будинку. Своїми діями обвинувачений ОСОБА_1 вчинив злочин передбачений ч. 1 ст. 185 КК України – таємне викрадення чужого майна (крадіжка). Через чотири дні, ОСОБА_1, перебуваючи біля будинку АДРЕСА_1, підійшов до ОСОБА_3, який проходив по вулиці, та, з корисливих мотивів, вирвав від нього з руки мобільний телефон вартістю 293 гривні. Своїми діями обвинувачений вчинив злочин передбачений ч. 2 ст. 186 КК України – відкрите викрадення чужого майна (грабіж), вчинений повторно. Тому обвинуваченого у цій справі було визнано винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ч.1 ст. 185 та ч.2 ст. 186 КК України [2].

Важливо також зазначити, що така кваліфікація буде наявна незалежно від того, пов'язана вона із засудженням чи не пов'язана; були правопорушення закінченими чи не закінченими; вчинені особою самостійно чи у співучасті.

Тепер перейдімо до кваліфікації дій особи за повторності тотожних правопорушень. Умовно можна виділити два типи кваліфікації, які варіюються залежно від того, чи була особа засуджена за раніше вчинене правопорушення, тобто чи наявний у її діях рецидив.

Отже, маючи повторність тотожних правопорушень, що пов'язана із засудженням за раніше вчинене правопорушення, повторне правопорушення, що вчиняється особою, має кваліфікуватися за тією ж статтею Особливої частини КК України, що його передбачає, з вказівкою на його вчинення повторно як на кваліфікуючу ознаку. В цей же час, кваліфікація раніше вчиненого правопорушення, за яке особу вже засуджено, НЕ змінюється.

Так, особа, будучи раніше засудженим Бердянським міськрайонним судом Запорізької області за ч.3 ст. 185 КК України, знову вчинила умисний корисливий злочин, що передбачений ст. 185 КК України [3]. Тому нове діяння кваліфікувалося судом за ч.2 ст. 185 КК України, а кваліфікація попереднього правопорушення від цього ніяким чином не змінилася (і не могла змінитися).

Що стосується кваліфікації дій особи за повторності тотожних правопорушень, що НЕ пов'язана із засудженням особи, то всі правопорушення, що вчиняються та у своїй сукупності складають повторність, потрібно кваліфікувати лише один раз. Здійснювати таку кваліфікацію потрібно за тією частиною статті Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинення цього правопорушення повторно. Важливим зауваженням до цього є те, що така кваліфікація здійснюється незалежно від кількості інкримінованих особі правопорушень, що утворюють повторність.

Так, узагальнена судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності правопорушень містить відомості щодо справи, де органи досудового слідства кваліфікували дії обвинуваченого за ч. 2 ст. 185, ч. 3 ст. 185, ч. 2 ст. 185, ч. 2 ст. 186, ч. 2 ст. 185 КК, тобто

тричі за ч. 2 ст. 185 КК. Рівненський міський суд виправив цю помилку, вказавши на відсутність потреби кваліфікувати дії винного за ч. 2 ст. 185 КК тричі [4].

Як бачимо, такий загальний підхід відмежовується від вже прийнятих правил кваліфікації, коли кожне одиначне правопорушення має підлягати самостійній кваліфікації. Але тут можна навести і ряд винятків, коли правопорушення, що утворюють повторність, підлягають окремій, самостійній кваліфікації.

У випадках скоєння кількох правопорушень із різними стадіями їх закінченості, виникає необхідність кваліфікації кожного із них самостійно.

Так, Залізничний районний суд м. Львова засудив громадянина Грузії за ч.1 ст. 185 КК України та ч.3 ст.15, ч.2 ст. 185 КК. З матеріалів справи вбачається, що особа спочатку таємно викрав із кишені куртки потерпілого мобільний телефон марки «Samsung Galaxy J6» (що кваліфікувалося як закінчена крадіжка без кваліфікуючих ознак), а потім, маючи умисел на таємне викрадення чужого майна, скориставшись відсутністю стороннього нагляду, намагався викрасти із кишені іншого потерпілого мобільний телефон марки «Iphone7», однак не вчинив всі дії, які вважав необхідними для доведення злочину до кінця з причин, які не залежали від його волі, оскільки був виявлений потерпілою (що кваліфікувалося як незакінчений замах на крадіжку, вчинену повторно) [5].

Тепер варто окреслити правила кваліфікації за умов наявності поруч із рецидивом додаткових кваліфікуючих ознак, оскільки ці положення викликають чи не найбільшу дискусію серед як теоретиків, так і практиків. Так, частина вчених, що досліджували дану проблематику, стоять на позиції, що якщо правопорушення вчинено за наявності кількох кваліфікуючих обставин, то покарання не повинно бути нижче, ніж за будь-якої з них, в тому числі найбільш тяжкої, тому застосовується норма з найбільш суворою санкцією [6].

Наша позиція полягає у наступному: всі скоєні правопорушення необхідно кваліфікувати самостійно. Даний тезис підтверджується і практикою Верховного Суду України, яка передбачає виключно випадки, коли суди застосовували окрему кваліфікацію дій підсудного, який послідовно вчиняв ряд правопорушень із кваліфікуючими ознаками. Наприклад, дії суду щодо особи, що спершу вчинила крадіжку без кваліфікуючих ознак, далі – крадіжку із проникненням, а потім – крадіжку організованою групою, і кваліфікація всього вищевказаного судом за ч.1 ст. 185 КК України, ч.3 ст. 185 КК (крадіжка, вчинена повторно із проникненням у житло, інше приміщення чи сховище), ч.5 ст. 185 (крадіжка, вчинена повторно організованою групою), вважаються правильними.

Тому, зважаючи на ці факти неодностайного застосування чинного законодавства, вважаємо за доцільне виробити єдиний підхід до вирішення зазначених правових колізій, а саме завдяки наданню більш детальних роз'яснень Верховним Судом України із вирішення таких кримінально-правових ситуацій.

Література:

1. Устрицька, Н. І. Особливості кримінально-правової кваліфікації повторності злочинів. (2012) URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/01_2012/12_unikpz.pdf.

2. Вирок у справі № 307/1149/20 (провадження №1-кп/307/625/20) [2022] Тячівський районний суд Закарпатської області. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102650268>.

3. Вирок у справі № 310/7607/20 (провадження №1-кп/310/280/21) [2021] Бердянський міськрайонний суд Запорізької області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95419778>

4. Узагальнення судової практики з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів (статті 32, 33, 35 Кримінального кодексу України) від 1 серпня 2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007700-08>

5. Вирок у справі № 462/3392/19 [2021] Залізничний районний суд м.Львова. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83443374>

Осієвська Наталія Валеріївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВИДИ ПОКАРАНЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Найбільш актуальною проблемою сучасності є злочинність неповнолітніх. Її частка з кожним роком продовжує займати помітне місце у системі загальної злочинності. Кримінально протиправна діяльність неповнолітніх – це масове явище. Крадіжки, грабежі, вбивства, нанесення тілесних ушкоджень, зґвалтування, ці та інші кримінальні правопорушення набули значної поширеності серед неповнолітніх осіб. З однієї сторони, таку поведінку варто розглядати в розрізі загальної злочинності. Проте, з іншої сторони, це було б неправильно. Адже неповнолітні є специфічними суб'єктами кримінального правопорушення.

Часто кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми є набагато жорстокішими, імпульсивнішими та непередбачуваними. Це зумовлено негативним впливом оточення, несприятливою ситуацією в сім'ї і взагалі її відсутністю, недостатнім вихованням, нестачею уваги, незайнятстю, поширенням насильства у засобах масової інформації. Неповнолітні завжди перебували і перебувають під пильним наглядом. Адже часто скоєння такими особами кримінального правопорушення визначає їх подальше життя. Неповнолітні є однією із незахищених категорій суб'єктів, тому вони потребують додаткової турботи з боку суспільства та держави. Все це і визначає необхідність особливого підходу до призначення покарань неповнолітнім.

Неповнолітні – це спеціальні суб'єкти кримінальної відповідальності. В Україні, відповідно до статті 6 Сімейного кодексу, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1]. У КК України особливостям кримінальної відповідальності та покаранням присвячено розділ XV. Норми цього розділу враховують вікові, соціальні та психічні особливості розвитку неповнолітніх осіб. Підстава кримінальної відповідальності та її принципи для неповнолітніх такі ж, як і для дорослих осіб. Але, разом з тим, законодавець передбачає специфічне вирішення питань кримінальної відповідальності неповнолітніх.

Покарання – це реакція суспільства і держави на поведінку неповнолітніх, яка порушує правила, закони, створює нестабільну ситуацію. Стаття 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод встановляє, що ніякого покарання без закону бути не може. Це означає, що нікого не може бути визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі діяння, яке на час вчинення не становило кримінального правопорушення згідно з національним законом або міжнародним правом [2]. У статті 98 КК України міститься вичерпний перелік видів покарань, що можуть застосовуватися до неповнолітніх. До основних відносять: штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення волі на певний строк; додаткові покарання – штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [3]. Наведений перелік є значно обмеженим порівняно з видами покарань, що можуть застосовуватися до дорослих, наведеним у статті 51 Кодексу. Саме недостатня зрілість, сформованість у фізичному та психічному планах зумовлюють таку систему покарань, що застосовуються до неповнолітніх.

У відповідності із частиною 1 статті 103 КК України при призначенні покарання неповнолітньому суд повинен враховувати: 1) загальні засади призначення покарання – стаття 65. Неповнолітньому має бути призначене покарання, необхідне і достатнє для його виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень; 2) обставини, які пом'якшують покарання – стаття 66. Неповноліття винного вже виступає пом'якшуючою

обставиною; 3) обставини, що обтяжують покарання – стаття 67; 4) умови життя та виховання, вплив дорослих, рівень розвитку та інші особливості особи неповнолітнього [3].

Дослідження судової практики у справах неповнолітніх показали, що суди при призначенні покарання часто припускаються помилок, ігнорують або неправильно розуміють норми законів, враховують особливості особи неповнолітнього лише в загальному плані. Все це свідчить як про непрофесійність суддів, так і про недосконалість законодавчих норм. Але для того, щоб покарання були ефективними, щоб мінімізувати злочинність потрібно детально вивчати закони, особливості особи неповнолітнього і розписувати їх у вирокові. Також судам необхідно дотримуватися принципів справедливості, законності, економії кримінальної репресії та гуманізму кримінального права.

Оскільки метою покарання є не тільки кара, а й виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень, то законодавцям варто переглянути наявні види покарань щодо неповнолітніх. Зокрема можна запропонувати такі шляхи удосконалення: розширити сферу застосування покарання у виді громадських робіт шляхом передбачення можливості застосування цього виду покарання до неповнолітніх у віці від 14 років; застосовувати покарання у виді обмеження волі до неповнолітніх у віці від 14 років. Неповнолітні можуть відбувати цей вид покарання у кримінально-виконавчих установах відкритого типу з постійним контролем за пересуванням засудженого та із залученням його до праці. У такому аспекті цей вид покарання є суворішим за громадські роботи, адже передбачає додатково певні обмеження свободи пересування. Залучати неповнолітніх засуджених до діяльності громадських організацій, які виконують, наприклад, волонтерські функції, допомагають громадянам похилого віку, з інвалідністю; залучати неповнолітніх до відвідування установ виконання покарань, щоб виробити у них прагнення до законотворчої поведінки [4]. В обов'язковому порядку потрібно передбачати та здійснювати комплекс освітніх, виховних та відновлювальних заходів, змістити акцент з каральних на виховні та попереджувальні аспекти покарання. Щоб мінімізувати протиправні прояви у поведінці неповнолітніх, потрібно слідкувати за їх життям, створювати спеціальні виховні заклади, урізноманітнювати дозвілля.

До шляхів вдосконалення варто додати ще і такі: розробити та впровадити комплексні підходи роботи з дітьми, які на момент вчинення суспільно небезпечного діяння не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність; розширити перелік підстав для звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності; передбачити можливість заміни покарання у виді штрафу іншим видом покарання для неповнолітніх, які не мають самостійного джерела доходу, та визначити відповідний механізм[5].

Для об'єктивного призначення покарання, неповнолітньому мають бути забезпечені основні процесуальні гарантії – презумпція невинуватості, належне і своєчасне повідомлення законних представників, право мати адвоката, право на присутність законних представників, право відмовитися давати свідчення і право на апеляцію.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. № 995_004. Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Крикливець Д. Є. Система покарань для неповнолітніх: шляхи вдосконалення. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2020. № 4. Ст. 94 – 98.

5. Про схвалення Національної стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1027-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.

Савчук Ростислав Володимирович,
*студент здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОВТОРНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини ККУ України визнається повторністю [1].

Вчинення особою повторного кримінального правопорушення виключає звільнення від кримінальної відповідальності [1].

Для правильної кваліфікації повторності кримінальних правопорушень потрібно встановити усі фактичні обставини. В даному випадку можна навести таке рішення. Так, у 2005 році особа виростила на своїй присадибній ділянці мак снодійний, соломі з якого зберігала з метою збуту, а 2006 року частину цієї соломи продала. Дунаєвецький районний суд правильно кваліфікував дії особи, призначивши їй покарання за ч. 1 ст. 310 і ч. 2 ст. 307 КК за ознакою повторності, оскільки вона здійснила виготовлення, зберігання з метою збуту і збут наркотичного засобу після вчинення злочину, передбаченого ст. 310 КК [2].

Важливим є розмежування повторності та продовжуваних кримінальних правопорушень. Їх різниця полягає у тому, що продовжуване правопорушення характеризується єдністю умислу і єдиним протиправним наміром. При повторності все навпаки – різні кримінальні правопорушення не об'єднані спільною метою і між ними немає зв'язку [3]. Ось приклад, коли замість повторності кримінальних правопорушень дії особи було кваліфіковано як продовжуване кримінальне правопорушення.

Так, за ч. 3 ст. 357, ч. 4 ст. 186, ч. 4 ст. 187 П. було засуджено за сукупністю кримінальних правопорушень. З матеріалів справи зрозуміло, що протягом 2002 року підсудний у різний час вчинив три грабежі і два розбої. В чому помилка суду? Було підраховано загальну суму збитків за два розбої разом і аналогічно за грабежі. Тобто там і там вийшло заволодіння майном у великих розмірах. Але важливим є те, що це були різні протиправні діяння і вони не характеризувалися ознаками продовжуваного кримінального правопорушення. А отже, правильною є кваліфікація за ч. 2 ст. 185 і ч. 2 ст. 187 КК [2].

Ще в одній справі суд кваліфікував продовжуване кримінальне правопорушення як повторність. Вироком Дніпропетровського районного суду від 07 червня 2017 року Особу А. визнано винуватою та засуджено за ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 311 КК у зв'язку з тим, що вона, маючи умисел на незаконне придбання, зберігання, перевезення й збут наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів із метою їх використання для виробництва або виготовлення наркотичних засобів чи психотропних речовин, незаконно придбала, зберігала, перевозила прекурсор і психотропну речовину в особливо великих розмірах, обіг яких обмежено. Також ця особа придбала та незаконно зберігала психотропну речовину в особливо великому розмірі [4].

Але суд не правильно кваліфікував дане правопорушення за ч. 3 ст. 307 КК, адже тут відсутня така ознака як «повторність». А це тому, що засуджений діяв з єдиним умислом, тобто він розфасував заборонені речовини, розмістив їх в різних місцях для подальшого їх збуту.

В контексті повторності слід також розглянути рецидив. Так, Особу було засуджено 18.04.2005 року за ч. 2 ст. 185 КК та за ч. 4 ст. 187 КК. 25.08.2004 року Особа вчинила крадіжку та розбій із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Суд правильно кваліфікував дії особи за ч. 4 ст. 187, але за ч. 2 ст. 185 помилково. В останньому випадку він опирався на те, що

судимість Особи була не погашена і не знята. Проте суд помилявся. Особа раніше судима була 13.08.1993 р. на 7 років позбавлення волі. Проте її було звільнено 16.01. 1998 року. Але тоді судочинство відбувалось за КК УРСР, а за останнім строк погашення судимості для осіб, засуджених до 10 років позбавлення волі, становить 8 років з дня відбуття покарання.[5]. Як ми знаємо, відповідно до ст.5 ККУ (зворотна дія закону у часі) застосовуються ті положення закону, які пом'якшують відповідальність або поліпшують становище особи. Так, п.8 ст.89 ККУ передбачає 6 років для погашення судимості за тяжкий злочин. Тобто, Особа вчинила крадіжку 25.08.2004, а це через 6 років і 7 місяців після того як відбула покарання. Отже, Особа здійснила однорідне кримінальне правопорушення через 7 місяців як судимість була погашена. Тому її дії слід кваліфікувати за ч.1 ст. 185 КК.

Також неодноразово траплялись випадки, коли неправильна кваліфікація правопорушення через помилкове визначення рецидиву могла більш жорстко вплинути на правопорушника.

Так, 09.05.2004 року Особа незаконно придбала наркотичні засоби для подальшого їх збуту. Корольовський районний суд засудив Особу за ч. 2 ст. 309 КК. Рецидив він визначив тим, що 11.12.2000 року Особі було призначено іспитовий строк. Проте суд не врахував, що відповідно до ч. 4 ст. 75 КК іспитовий строк може бути призначено від 1 до 3 років. Отже, особа не має судимості, а значить не є рецидивістом і її дії слід перекваліфікувати на ч. 1 ст. 309 КК. [6]

Отже, повторності притаманні такі ознаки:

- Такі одиничні кримінальні правопорушення віддалені один від одного певним проміжком часу.
- Вчиняється два і більше самостійних одиничних кримінальних правопорушення. Це може бути поєднання як вчинення тотожних (зґвалтування і зґвалтування), так і однорідних (крадіжка і грабіж) кримінальних правопорушень.
- Якщо особа була раніше засуджена за раніше вчинене кримінальне правопорушення, то наявний такий вид повторності як рецидив. Якщо ні – то повторність, не пов'язана із засудженням за раніше вчинене кримінальне правопорушення (фактична повторність).
- Якщо судимість особи була погашена або знята, або якщо закінчилися строки давності кримінального правопорушення чи на нього поширена амністія, або цю особу звільнено від кримінальної відповідальності, то повторність відсутня.

Література:

1. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Кузьменко О.Т., Іщенко О.С.. Судова практика з питань кваліфікації повторності та сукупності злочинів. URL: : [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/9998DC9C06A6F434C2257B7C004712AE](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/9998DC9C06A6F434C2257B7C004712AE)
3. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки: ппостанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 04.06. 2010 року.URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>
- 4.Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 07.06 2017 року. Справа № 175/230/17.URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67093605>
5. Судова практика у кримінальних справах.Кримінальнесудочинство. 2006. Вип. 1–2. С. 109–111.
6. Музика А.А. Практика застосування Верховним судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України. Київ, 2017. С.524

ЗАРОДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Аналізуючи історичні правові пам'ятки дає нам підстави стверджувати, що протягом багатьох століть система українського судочинства характеризувалася судовою інституцією, яка за своїми характеристиками є своєрідним прототипом суду присяжних. Народний суд відігравав важливу роль у житті українського суспільства ще з Середньовіччя. Цей суд називався вервним судом, його проводили представники місцевої громади, які називалися вервами. Як зазначав М. Грушевського, організація сільського самоуправління виникла шляхом об'єднання кількох сіл на основі міцних сусідських зв'язків, заснованих на спільних традиціях. Ця адміністративно-територіальна організація самостійно вирішувала адміністративні, поліцейські та судові питання в межах визначеної території [1, с. 357].

Після розпаду Київської держави на українських землях під владою литовсько-польських зберігся інститут «добрих людей», який продовжував юридично розвиватися. У Статуті Великого князівства Литовського 1529 р. вказувалося, що «наші воєводи, старости та державні діячі мають обрати у своєму повіті двох вірних поміщиків, привести їх до присяги і встановити такий порядок: якщо пан воєвода, староста і наш державний діяч, який зайнятий нашими чи державними справами, не встигаючи розглянути самі справи, ці два земляни разом із губернаторами та маршалами цих панів нашого уряду повинні розглядати й вирішувати справи відповідно до письмових прав, які ми надали державі [2, с. 242]. Однак при аналізі судових записів того періоду ці положення не виконувались належним чином, а воєводи та старости судили в присутності випадкових людей або поодиночки. Території, що перебували під впливом Московської держави, цей інститут, як зазначав Ф.І. Леонтович, «розвинутий на заході в суворо юридичних нормах формах суду присяжних, паралізувався і остаточно зник під впливом раннього розвитку, несприятливого для його адміністративних та судових» [3, с. 33]. О. Ф Кістяківський також вбачав причини занепаду цього інституту у розвитку наказової засади та бюрократичного самовладдя в кримінальному судочинстві [4, с. 27].

Організація судочинства в містах, очолюваних війтами, згадується в усіх привілеях Галицько-Волинських князівств, польських королів і Великих князів литовських. Суди проводилися за допомогою ради лавників. Очолював суд- війт, а функції присяжних виконували лави. Рішення суду встановлювали лавники а оголошував його війт [5, с. 194].

За Гетьманщини судова система на українських землях була розгалуженою. Існували козацькі сільські суди, сотні, полкові та генеральні суди, склад яких був колегіальним. До 1730 р. існували змішані козацькі та міщанські суди: судові засідання при магістратах і ратушах вели верховні чи уповноважені старшини, а громадяни разом із козацькою старшиною входили до їхніх груп. Однак їх злиття не відбулося. [6, с. 53] Незважаючи на подальші різноманітні репресії з боку влади, не можна говорити про повний занепад українських правових звичаїв і традицій у сфері судочинства, оскільки, як зауважив Р.М. Лашенко, жителі українських міст і сіл намагалися застосувати національне звичаєве право в судочинстві [7, с. 225], яке не відрізнялося формалізмом, таємністю слідства та статусом судової влади. Після остаточного включення українських земель до складу Російської імперії в українському судочинстві на багато років громадськість була відсторонена від вирішення найважливіших державних питань.

На українській землі суд присяжних в класичному розумінні вперше з'явилося 1848 року, як результат «Весни народів» Австрійської імперії. Конституція 1849 року проголошувала, що всі політичні злочини, як і тяжкі злочини, повинні розглядатися судом присяжних, перелік якого повинен бути встановлений законом. Використовуються деякі елементи моделі континентального журі. За британською концепцією комітет складається з 14 присяжних з широким спектром повноважень. Механізм участі присяжних у дослідженні обставин справи, особливо з характеристиками особистості обвинуваченого, запозичений з

континентальної моделі. Отже, водночас на ґрунті нашої країни існують дві різні моделі суду присяжних, але після встановлення радянської влади на українській землі систему присяжних було скасовано [8].

Питання про включення суддів присяжних у вітчизняну правову систему постало майже одразу після здобуття Україною незалежності. Намір законодавців відновити цей юридичний орган також відображений в Конституції 1996 року: стаття 127 передбачає можливість правосуддя судом присяжних. Але тільки через 17 років після прийняття Основного Закону присяжні повернулися до правового життя в державі. Таке довге запровадження можна пояснити протиріччям між науковцями та парламентарями у виборі найкращої моделі та доцільністю впровадження в Україні загалом [9, с. 38].

Література:

1. Грушевський М. Історія України-Русі : В одинадцяти томах, дванадцяти книгах. К.: Наукова думка, 1994. Том V. 704 с.
2. Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах. Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2002. 464 с.
3. Леонтович Ф.И. Русская Правда и Литовский Статут, в видах настоятельной необходимости включить литовское законодательство в круг истории русского права. *Университетские известия*. 1865. № 4. 38 с.
4. Кистяковский А. О значении судебной реформы в деле улучшения уголовного правосудия. К.: В университетской типографии, 1870. 60 с.
5. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV - перша половина XIX ст.): Історикоправове дослідження. Львів: ПАІС, 2008. 406 с.
6. Тернавська В.М. Інститут суду присяжних в Україні (історико-правовий аспект) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2007. 225с.
7. Лашенко Р. Лекції по історії українського права. К.: Україна, 1998. 254 с.
8. Суд присяжних в Україні: історія, основні засади функціонування та свіжа статистика розгляду справ. URL : https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/sud-prysyazhnykh-v-ukrayini-istoriya-osnovni-zasady-funktsionuvannya-ta-svizha-statystyka-rozglyadu/.
9. Конституція України: *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. URL : <https://wipo.lex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/uk/ua/ua013uk.pdf>.

Совган Богдана Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Відповідно до чинного Кримінального Кодексу України, кримінальна відповідальність за вчинення такого кримінального правопорушення передбачено в ст. 149. Під торгівлею людьми слід розуміти вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого [1].

В цьому випадку, експлуатація людей відбувається в таких формах як примусова праця, сексуальна експлуатація, для залучення в кримінальну діяльність, примусова вагітність, жебрацтво, використання потерпілих в порнобізнесі, вилучення органів чи проведення дослідів над людиною та інше.

Міністерство соціальної політики опублікувало інформацію щодо кількості осіб, яким встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми у 2021 році. Таким чином відомо, що за минулий рік від даного кримінального правопорушення постраждало 130 осіб за поданням місцевих державних адміністрацій в Україні, було відкрито 100 кримінальних проваджень, і лише 24 потерпілих отримали статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Аналізуючи статистику, зрозуміло, що найчастіше страждають чоловіки в цій сфері. Обґрунтувати це можна тим, що чоловіки є сильнішими фізично, тому їх експлуатація в трудовій сфері є значно ефективнішою, ніж жінок. Також одним із найбільш поширених видів експлуатації є залучення в кримінальну діяльність, а тому чоловіки є більш стійкими і потрібними правопорушникам в цій сфері.

Щодо жінок, то їх всього 4 людини, які отримали статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми. Аналізуючи статистику, можна вважати, що жінок використовують для сексуальної експлуатації і жебрацтва частіше, ніж чоловіків.

Протидія цьому явищу вимагає вироблення ефективних методів як на державних, так і на міжнародних рівнях. Тому потрібно провести ретельнішу імплементацію норм міжнародного права до законодавства України, у тому числі наповнити норми міжнародних конвенцій щодо означеної проблеми. Саме це дасть змогу більш раціонально застосовувати чинне законодавство для протидії людям.

Обов'язковою ознакою складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, є предмет злочину. Предметом цього злочину є людина. Ні труп людини, ні її органи (тканини) не є предметом зазначеного злочину. Тому намагання вчинити діяння, передбачені ст. 149 КК України, стосовно мертвої людини може бути кваліфіковано лише як замах на торгівлю людьми (у разі неусвідомлення винними особами того, що людина, яка є предметом угоди, померла). Учинення жінкою будь-яких незаконних угод щодо своєї ненародженої дитини під час вагітності не утворює складу закінченого злочину та може кваліфікуватися лише як замах на торгівлю людьми [2, ст. 20].

Для запобігання торгівлі людьми кожна Сторона вживає заходів для встановлення або посилення національної координації між різними органами, запроваджує та зміцнює ефективну політику й програми запобігання торгівлі людьми за допомогою таких засобів, як: дослідження, інформування, кампаній з підвищення обізнаності й освітніх кампаній, соціальних й економічних ініціатив та навчальних програм, зокрема для осіб, уразливих до торгівлі людьми, та для професіоналів, які мають стосунок до проблем торгівлі людьми, вживає спеціальних заходів для зменшення вразливості дітей до торгівлі ними, зокрема шляхом створення для них захисного середовища та інше [3].

Цікавою є точка зору О. В. Усенко, який вважає, що «торгівля жінками розглядається на рівні кримінального злочину, причому нелегальне переправлення та незаконне перебування за кордоном людей є проявом прибуткового міжнародного бізнесу, незаконної злочинної діяльності та пов'язана з незаконним прибуттям та проживанням, призводить до серйозних порушень прав людини, моральних та правових збочень, розвитку «тіньової» економіки, яка підживляє організовану злочинність; секс-бізнес стає суттєвим складовим елементом організованої злочинності» [4, с. 73].

А. М. Орлеан під торгівлею людьми розуміє «купівлю-продаж, або іншу платну передачу (отримання) людини з метою не законного використання (сексуальної експлуатації, експлуатації праці, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність тощо)» [5, с. 7].

Основними проблемами запобігання цьому виду злочину й виявлення його є те, що не всі жертви можуть або бажають звернутися за захистом своїх прав. Багато жертв просто не знають, куди звернутися за допомогою. Дуже часто перешкодою слугує й така обставина, що правоохоронні органи зарубіжних держав відмовляються співпрацювати з правоохоронними органами. Держава повинна надавати соціальний захист, психологічну та фінансову допомогу постраждалим, а також надавати робочі місця для населення країни.

Література:

1. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*: від 05.04.2001, редакція від 05.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Никифоряк Л. П., Орлеан А. М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. Київ: Фенікс, 2018. 88 с.
3. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми – Ратифікація від 21.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text.
4. Усенко О. В. Боротьба з організованою злочинністю (теорія і практика). *Науково-практичний журнал*. 2002. № 6. С. 73–80.
5. Орлеан А. М. Соціальна обумовленість криміналізації та кримінально-правова характеристика торгівлі людьми: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Х., 2003. 20 с.

Шандра Сергій Вікторович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В КРИМІНОЛОГІЇ

Кримінологія як наука, є комплексом знань про закономірності злочинності, та її конкретні прояви, особистість злочинця, фактори та умови, що обумовлюють злочинність та конкретні злочинні посягання, методи контролю та боротьби з цими суспільними явищами [3, с. 6]. Відповідно до цього ми можемо зробити висновок про те, що кримінологічне дослідження не обмежується суто юридичними поняттями та процесами, та не використовує методи лише юридичних наук. В контексті аналізу статистичних та психологічних аспектів кримінологічних процесів методологічну основу складають соціологічні методи.

З поміж всього масиву методів та прийомів соціологічного дослідження, в кримінології можливо використати: моніторинг, анкетування, інтерв'ювання, соціальний експеримент. Всі вони мають окремі інформаційні ніші для ефективного застосування, в той же час зберігають єдність за ознакою первинного відбору інформації з соціального середовища. Специфіка моніторингу полягає в глобальності, його слушність обмежується в часі та просторі. Для ефективності потрібно узагальнити процес збору інформації в масштабі цілого соціального сегмента. Крім того анкетування та інтерв'ювання відрізняються своєю прицільністю в окрему групу особистостей, чи їх статистичну вибірку. Слід особливо виокремити соціальний експеримент, який на відміну від інших методів має на меті копіювання даних отриманих в рамках спеціально створеної ситуації.

Виділивши загальні ознаки вказаних методологічних підходів розглянемо окремо найефективніші з них в процесі застосування їх кримінологічною наукою. Найбільш широкую сферу використання на нашу думку має моніторинг, адже постійна наглядова діяльність [1, с. 173] за загальною соціальною та криміногенною ситуацією, тенденціями та феноменами, що спостерігаються в суспільстві дозволяють утворити інформаційний фундамент, основу подальших досліджень. Проте в сфері кримінологічного моніторингу на сучасному етапі наукової доробки виділяють значні проблеми: нормативну неврегульованість, відсутність єдиного механізму практичної реалізації та перевірки результатів [2, с. 99]. На нашу думку застосування централізованого підходу з утворенням єдиної систем державного спостереження за криміногенною обстановкою дозволять вирішити вказані питання.

Звертаючись до інтерв'ювання та анкетування, зазначимо їх цільове орієнтування на вивчення окремих проблем та явищ. Спрямованість даних методів на вивчення настроїв окремих людей (та/або вибірки з всього населення) дозволяє розкрити крім статистичних також психологічні аспекти розвитку предмету дослідження. Порівняно із анкетуванням,

інтерв'ю у практиці кримінологічних досліджень використовується значно рідше – через більшу складність та неоперативність його проведення. Інтерв'ювання має свої переваги та недоліки, порівняно із анкетуванням, тому при плануванні дослідження доводиться вирішувати: чому надавати перевагу, враховуючи найменші затрати часу та засобів, і необхідність отримання найбільш важливої та достовірної інформації.

Щодо методу соціального експерименту важливо зазначити його тісний зв'язок з іншими прийомами соціологічних досліджень, адже для будь-якого емпіричного дослідження важливим є перевірка та застосування результатів проведеної роботи. В той же час його поняття є найбільш широким з поміж перерахованих методів, як за кількісними, так і за якісними показниками. Крім вказаного він може характеризуватися, як найбільш наукоємний з поміж інших, адже дозволяє отримати результати, що спираються саме на план, мету та методiku наукової роботи, а не лише соціальне середовище.

В якості висновку вкажемо, що кримінологія, як комплексна наука зосереджується на соціальних, та суміжних питаннях для вирішення яких в тому числі застосовуються соціологічні методи. Відповідно сучасна наукова та законодавча думка потребує розширення та врегулювання питань пов'язаних з моніторингом криміногенних та інших явищ в суспільстві, адже від цього залежить ефективність превентивних та профілактичних заходів, щодо охорони правопорядку. Використання в свою чергу соціальних експериментів відкрис можливість практичної перевірки новаторських форм такої діяльності.

Література:

1. Бандурка, О. М., Литвинов, О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Х.: ХНУВС. 2011. С. 308.
2. Блажівський, Є. М. Моніторинг протидії злочинності. *Право та державне управління*. 2013 №1. С. 98-101.
3. Курс лекцій по кримінології / під ред. проф. Даньшина И. Н. и проф. Голіни В. В. Харків : Одиссей. 2006. С. 5.
4. Трепак, В. М. Статистичний метод у кримінологічних дослідженнях корупції: проблеми застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. Вип. 41 (2). 2016. С. 139-145.

Шаршонь Віталій Миколайович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОБ'ЄКТ СКЛАДУ НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Судове рішення – це акт судового провадження, в якому вказане вирішення спірних питань між сторонами кримінальної справи.

Згідно ст. 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на усій території України [3].

Невиконання судового рішення (яке здійснене умисно) є кримінальне правопорушення, яке передбачене статтею 382 Кримінального кодексу України Умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню [4].

Кримінально-правова характеристика невиконання судового рішення складається з об'єкту, об'єктивної сторони, суб'єкту та суб'єктивної сторони.

Науковці висловлюють власні думки що є об'єктом цього кримінального правопорушення. Так, А. Ф. Зелінський та В. М. Куц вказують, що надання значення об'єкта кримінального правопорушення у вигляді суспільних відносин при визначенні сутті правопорушення, а звідси і в кваліфікації правопорушень та розподілені їх на глави Особливої

частини Кримінального кодексу давно себе вичерпало. На думку вчених, викликає заперечення визнання об'єктом злочину не реальних цінностей, а голої абстракції. Більш обґрунтованим, а головне таким, що відповідає Конституції України, було б визнання об'єктом кримінального правопорушення охоронюваних законом благ людини та суспільства [2, с. 152].

На думку М.М. Панова поняття суспільні відносини як об'єкт кримінального правопорушення з урахуванням його обсягу та змісту є більш ємним і не виключає, а навпаки, змістовно включає в себе тією чи іншою мірою також право, охоронювані блага, інтереси та цінності, а відтак, з позиції наукового підходу воно є більш широким за своїм обсягом і найбільш прийнятним.

Я більше схильюся до позиції, яку висловили такі науковці, як В.В. Шаблистий та О.А. Галемін щодо розуміння у 2 поняттях: вузькому та широкому.

Вузьке це суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом, суб'єктам яких завдана істотна шкода або створена загроза її заподіяння. Широке значення це елемент складу кримінального правопорушення, що охоплює суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом, суб'єктам яких завдана істотна шкода або створена загроза її створення, що виступає обов'язковою ознакою, а також включає в себе потерпілого від кримінального правопорушення та предмету, що виступає факультативними ознаками.

Об'єктом є встановлений порядок належного виконання судових рішень і призначення ним покарання або іншого заходу кримінально-правового впливу

Об'єктивна сторона характеризується:

- Суспільно-небезпечним діянням (виступає дія або бездіяльність).
- Суспільно небезпечний наслідок.
- Причинний зв'язок між діянням та наслідком.

Невиконання судового рішення полягає у невжитті особою до якої звернуто виконання вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили, передбачених законом заходів щодо їх виконання. Невиконання може виражатись у прямій відмові виконати судові рішення або в ухиленні від його виконання [1].

Суб'єктом цього кримінального правопорушення, може бути загальний та спеціальний суб'єкт. Загальний суб'єкт є фізична осудна особа, яка досягла 16 років. А спеціальний суб'єкт це суб'єкт кримінального правопорушення, який має додаткові ознаки, які передбачені у Кримінальному кодексу України та інших нормативних актах. Спеціальні ознаки впливають із самої диспозиції статті. Так, у ч. 1 цієї статті суб'єкт виступає спеціальний, оскільки ним може бути лише така особа, на яку законом і цим судовим актом покладений обов'язок з його виконання і вона має реальну можливість його виконати. Та прикладом ще може бути ч. 2 та ч. 4, оскільки це повинна бути службова особа, яка зобов'язана і має реальну можливість виконати відповідний судовий акт.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення виступає лише в умисній формі вини та прямим умислом. В судовій практиці немає випадків вчинення кримінального правопорушення із необережною формою вини передбачене статтею 382 Кримінального кодексу України.

Отже, об'єкт є важливою складовою даного кримінального правопорушення і багато науковців висловлюють свої точки бачення що ж саме є об'єктом невиконання судового рішення.

Література:

1. Вирок Нижньосірогозького районного суду Херсонської області від 07.02.2019 по справі № 659/1012/18 (номер провадження: 1-кп/659/27/19). Єдиний державний реєстр судових рішень.
2. Зелінський А. Ф., Куц В. М. Об'єкт злочину і структура особливої частини кримінального кодексу. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1997. № 2. С. 148–154.

3. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14>.

Швець Анна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ: НЕОБХІДНІСТЬ ВИОКРЕМЛЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТУ В НЕЗАЛЕЖНУ СКЛАДОВУ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день можна сміливо стверджувати, що все, що пов'язане з кібербезпекою, є однією із найпопулярніших ланок діяльності у суспільстві. На жаль для соціуму чи на щастя для законодавців, що займаються правотворчістю, кібербезпека – сфера, де кримінальні правопорушення стають все більш популяризованими. А тому їх необхідно вміти правильно розрізняти, кваліфікувати та аналізувати.

Для початку слід зазначити, що «кібербезпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [3]. Таке визначення регламентується Законом України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні» від 5 жовтня 2017 року. Навіть дивлячись на дату набрання чинності цим Законом можна стверджувати, що Україна як держава ще не зовсім досягла апогею правотворчості у таких життєво важливих питаннях. А це означає, що нам є над чим працювати і куди рухатися.

Говорячи про кримінальне законодавство, дотичною до теми дослідження можна виділити кілька розділів чинного Кримінального кодексу:

- кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи;
- кримінальні правопорушення проти власності;
- кримінальні правопорушення проти громадської безпеки;
- деякі інші кримінальні правопорушення, що частково стосуються досліджуваної теми.

Якщо думати логічно, то можна говорити, що вже виходячи із назви вищевказаних родових об'єктів кожен із них має високий шанс на те, щоб, так би мовити, постраждати від вчинюваних кримінальних правопорушень проти кібербезпеки.

Тому для початку слід виокремити систему кримінальних правопорушень проти кібербезпеки. Відповідно до ст. 8 ЗУ «Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні»:

«Національна система кібербезпеки є сукупністю суб'єктів забезпечення кібербезпеки та взаємопов'язаних заходів політичного, науково-технічного, інформаційного, освітнього характеру, організаційних, правових, оперативно-розшукових, розвідувальних, контррозвідувальних, оборонних, інженерно-технічних заходів, а також заходів криптографічного і технічного захисту національних інформаційних ресурсів, кіберзахисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури» [3].

Саме виходячи із визначення національної системи кібербезпеки, слід зазначити, що низка її складових сміливо може становити окремий розділ Кримінального кодексу України. Чому їх варто відмежувати?

1. У сучасному світі такі кримінальні правопорушення скоюються все частіше.
 2. Виокремлення такого родового об'єкту в кодексі за допомогою відсильних і банкетних норм дозволить детальніше опрацювати вже наявні закони та створити низку нових.
 3. Запозичення іноземного досвіду. У провідних країнах світу кримінальні правопорушення проти кібербезпеки посідають одне із найважливіших місць у системах внутрішньодержавного законодавства. Ми, як громадяни держави, що перебуває на шляху удосконалення і становлення, могли б забезпечити вже наявний досвід та перепрофілювати його в руслі української кримінально-правової творчості.
 4. Таке провадження – чудовий поштовх для розвитку українського кіберальянсу. «Український кіберальянс – спільнота українських кіберактивістів з різних міст України і куточків світу. Альянс виник навесні 2016 року з об'єднання двох груп кіберактивістів FalconsFlame і Trinity, пізніше до альянсу приєдналася група кіберактивістів RUN8 та окремі кіберактивісти групи КіберХунта. Хактивісти об'єдналися для протидії російській агресії в Україні» [4].
 5. Міцніша опора та підтримка у протидії російським агресорам в російсько-українській війні. Українські науковці мають достатній потенціал для того, аби наблизити українське законодавство до відповідності реальної ситуації у державі. В кооперації з кіберактивістами та спеціалістами, які займаються захищеністю комп'ютерних систем, конфіденційності та інших особистих чи секретних даних, законодавці могли б сприяти чудовій колаборації в плані кращого дослідження застосування правильної міри покарання та відповідальності за вторгнення в кібербезпеку. Стаючи сильнішими внутрішньодержавно, нам буде легше протидіяти зовнішньому ворогові. Адже зараз все частішим явищем стають кібератаки з боку ворога, які посягають на різноманітні сфери життєдіяльності, зокрема на політичні, економічні, інформаційні та військові аспекти.
- «За конвенцією Ради Європи по боротьбі з кіберзлочинністю, яка була ратифікована Верховною Радою України виділено чотири основних типи кіберзлочинів:
- злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем.
 - шахрайство та підробка, що пов'язані з використанням комп'ютерів.
 - злочини пов'язані з розміщенням у мережах протиправної інформації.
 - злочини щодо авторських і суміжних прав» [2].

Також у дослідженні необхідно виокремити поняття інформаційної безпеки. «Інформаційна безпека – стан захищеності особистості, організації та держави і їхніх інтересів від загроз, деструктивних і інших негативних впливів в інформаційному просторі. Поняття фактично встановлює еквівалентність термінів «безпека» та «захищеність». Але, як правило, захищеність об'єкта це його захист від зовнішніх джерел небезпеки, в той час як безпека об'єкта це внутрішня властивість об'єкта не бути джерелом небезпеки для навколишнього середовища. З цієї точки зору слід розрізняти два терміни: «кібербезпека об'єкта» і «кіберзахищеність об'єкта» [1, с. 33].

Можна зробити висновок, що чітка структуризація Кримінального кодексу України не можлива без допомоги вузькогалузевих спеціалістів. Українські законодавці регламентують низку нормативно-правових актів та підписують міжнародні угоди, договори і конвенції, які свідчать про бажання нас як громадян більш свідомо підходити до понять кібербезпеки і турбуватися про власну інформаційну безпеку. Саме тому для ближчого розуміння аспектів кібербезпеки та кіберзахисту слід вміти правильно аналізувати і розмежовувати супутні для цієї теми поняття.

Література:

1. Ісмаїлов К. Ю. Поняття «кібербезпека» та «інформаційна безпека». Типологія безпеки. С. 33. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/179/1/%D0%86%D1%81%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D0%BE%D0%B2%20%D0%9A.%D0%AE.%20%D0%9F%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F%20%C2%AB%D0%BA%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0%C2%BB%20%D1%82%D0%B0%20%C2%AB%D1%96%D0%BD>

https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
<https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Киберальянс>

2. Конвенція про кіберзлочинність : Закон України від 01 липня 2006 р. № 2824-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки в Україні : Закон України від 5 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.

4. Український кіберальянс. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Киберальянс>

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Антощук Олена Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЯВИЩЕ «ЕЙДЖИЗМУ» ПРИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННІ: ЗМІСТ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

На сьогоднішній день досить популярним є вживання такого терміну, як «ейджизм», на думку багатьох людей дане явище характеризується високою розповсюдженістю та становить загрозу для прав цих людей. Можна побачити значну кількість історій на правозахисних форумах, у яких описується подібне явище та люди звертаються до фахівців в галузі права за допомогою в частині можливості захисту своїх прав. Саме тому, в даній роботі ми проаналізуємо, що саме слід розуміти під даним терміном, його зміст та передумови виникнення. Вказане дослідження буде відбуватися через призму норм, які регулюють трудові відносини, а також відповідність їх європейським стандартам.

Пояснення терміну «ейджизм» можна знайти у словнику гендерних термінів, оскільки законодавчо таке поняття не закріплене, так, під зазначеним терміном слід розуміти створення стереотипів і дискримінаційних ознак для окремої групи людей за їхнім віком [1]. Загалом, дане явище за своєю суттю є негативним може проявлятися у різних формах, але в розрізі нашого дослідження ми будемо його розглядати через призму працевлаштування.

Фундаментом протидії поширенню вказаного явища в суспільстві є забезпечення належної нормативно-правової бази, яке не просто закріплюватиме відповідні норми, які забороняють дискримінацію за віком, а будуть належно реалізовуватися на практиці. Так, відправним законодавчим актом є положення Закону України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16.12.1993 № 3721-ХІІ [2], де у ч. 2 ст. 11 встановлена заборона на відмову у при працевлаштуванні особи на роботу і розірвання трудових відносин з працівником за ініціативою власника або уповноваженого органу з мотивів досягнення таким працівником пенсійного віку.

Крім того, Кодекс законів про працю України [3] доповнено статтею 2-1, яка закріплює рівність трудових прав громадян України та забороняє будь-яку дискримінацію у сфері праці, зокрема, заборона стосується віку осіб, які бажають працевлаштуватися.

Виникає питання щодо законодавчих обмежень перебування на певних категоріях посад. Для прикладу розглянемо законодавство, яке регулює правовий статус суддів, у ч. 1 ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII [4], однієї з вимог до суддів встановлено те, що кандидат на посаду судді не повинен бути старший 65-річного віку. На нашу думку, вимога передбачена у законодавстві не є проявом «ейджизму», оскільки для суддів передбачений граничний вік перебування на посаді, який визнаний прийнятним для здійснення останніх правосуддя в силу відповідальності яку вони на себе беруть. Проте, ейджизм не завжди проявляється у зв'язку з досягненням старшого віку, він також може стосуватися молодих людей, які не досягли повноліття в силу особливостей їх праці їм можуть відмовляти у прийомі на роботу.

Вище ми дослідили так званий геронтологічний ейджизм, але потрібно розглянути і інший його вид, про який ми зазначали, а саме ейджизм відносно молодих працівників, основою якого є стереотип про те, що молоді люди не мають досвіду, умінь, навичок та бажання працювати плідно, на високому рівні тощо. Аналізуючи практику працевлаштування складається враження, що найбільш поширеним є ейджизм у державному секторі, оскільки там хочуть бачити працівників, які одразу готові виконувати покладені на них завдання. В той самий час, коли у приватному секторі, особливо ІТ-сфера в пошуках студентів в силу їх затребуваності на ринку праці та готові вкладати сили та ресурси в їх розвиток та мотивувати їх залишатися у компанії.

Досить цікавим є зарубіжний досвід боротьби з поширенням дискримінації за віковою ознакою. Так, у європейських країнах існує інституту омбудсмена з питань рівноправ'я, який реалізується шляхом звернення осіб, які вважають, що їхні права порушені. Омбудсмен вважається незалежною, уповноваженою парламентом особою, яка здійснює контроль у форму нагляду без права зміни рішень органів державної влади. Досвід європейських країн показує, що реалізація захисту своїх прав через омбудсмена є дійсно реальним механізмом щодо охорони прав людини. Тому, навіть в нашій державі використання такого досвіду може також позитивно сприяти уникнення дискримінації при працевлаштуванні [5, с. 146].

Останніми новелами в законодавстві є внесення змін до законодавства, яке регулює рекламну діяльність, так 8 січня в Україні почали діяти зміни до Закону «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі. Роботодавців, які вказують у вакансії стать, вік кандидатів, расу або колір шкіри штрафуватимуть. Відповідальність за таке – штраф у розмірі десяти мінімальних заробітних плат, що становить 65 тис. грн. [6].

Таким чином, ми можемо констатувати, що на сьогоднішній день трапляються випадки ейджизму не тільки серед людей старшого віку, а й серед молодих працівників. Тому, проблема є дійсно актуальною і є на рівні з іншими видами дискримінації. Щодо останніх новел законодавства складається враження про їх популізм і лише декілька осіб буде притягнуто до відповідальності реально і накладені відповідні санкції. Для того щоб переконатися у відсутності на сьогодні належної боротьби з даним явищем достатньо відкрити сайт будь-який пошуку роботи, де можна знайти відповідні порушення. Саме тому, ми акцентували увагу, що роль навіть самих досконалих матеріальних норм без їх належної реалізації зводяться до нуля.

Література:

1. Словник гендерних термінів. URL: <http://a-z-gender.net/ua/ejdzhizm.html> (дата звернення 04.04.22).
2. Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні: Закон України від 16.12.1993 № 3721-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3721-12> (дата звернення 04.04.22).
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>. (дата звернення 04.04.22).
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення 04.04.22).
5. Лазаренко А. М., Носкович А. О. Практики запобігання ейджизму в європейських країнах та їх імплементація в українське законодавство. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020: матеріали міжнар. наук.- практ. конф. (м. Чернівці, 23–24 квіт. 2020 р.)* Чернівці. 2020. С. 143-148.
6. Працедавців штрафуватимуть за вказівку у вакансії статі і віку кандидатів. *Ліга:Закон*. URL: <https://bit.ly/37iFWFz>.

Козирська Анастасія Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДЕРЖАВНІ ДОПОМОГИ ТА ГАРАНТІЇ СІМ'ЯМ З ДІТЬМИ З ЧИСЛА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гідний соціальний захист сімей з дітьми є одним із найважливіших пріоритетів сучасної соціально-правової держави. Саме Україна, в особі уповноважених органів, виступає гарантом повноцінного життя сімей з дітьми, забезпечуючи їм виплати державних допомог на виховання та утримання дітей.

На сьогоднішній день Україна, нажаль, перебуває у дуже складній ситуації, тому особливої уваги потребують сім'ї, в яких батько чи мати захищають життя та безпеку українців на лініях фронту. У зв'язку з цим дуже важливо, щоб для таких сімей надавалась додаткова підтримка як гарантія захисту їхніх сімей.

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, а саме 28 лютого 2022 року було прийнято постанову КМУ № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану», норми якої передбачають фінансову допомогу сім'ям військових, які загинули в російсько-українській війні. Зокрема, членам сімей військових, які загинули у війні з російськими окупаційними військами, держава зобов'язується виплачувати одноразову грошову допомогу у розмірі 15 мільйонів гривень. Її розділять рівними частинами на всіх одержувачів. Допомогу і компенсацію матеріальних витрат також надають сім'ям загиблих військовослужбовців на проведення похорону [1].

В контексті вищезазначеного, на наш погляд, позитивним є те, що уряд, турбуючись про соціальний захист сімей осіб, які захищають територіальну цілісність України одразу прийняв таке рішення та призначив такий вид державної допомоги. У випадку повномасштабної війни держава швидко поставила правильні пріоритети щодо цього питання і тим самим дала гарантію нашим захисникам, що у разі втрати годувальника, їхні сім'ї не залишаться в скрутному становищі.

Ще одна не менш важлива гарантія для сімей військовослужбовців, які потрапили в полон або пропали безвісти, передбачена Законом України «Про соціальний і правовий статус військовослужбовців та членів їхніх сімей» [2], є отримання щомісячного грошового забезпечення військового. Отож, якщо військовослужбовець потрапив у полон або ж пропав безвісти, то його сім'я буде отримувати таку матеріальну підтримку до того часу, поки його не відпустять з полону або не знайдуть живим, або нажаль мертвим. Така виплата є дуже правильною і потрібною для нормального функціонування сім'ї з боку держави, особливо в період, коли така сім'я найбільше цього потребує.

Також, для дітей, у яких один з батьків (усиновлювачів) був військовослужбовцем та загинув чи визнаний судом безвісно відсутнім при виконанні своїх професійних обов'язків, протягом 3 років після здобуття відповідної загальної середньої освіти, передбачене право на зарахування поза конкурсом за особистим вибором спеціальності до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів [1]. На наш погляд, ця гарантія є також дуже важливою, оскільки для батьків найголовнішим є добробут їхніх дітей, тому військовослужбовці, які йдуть на війну наперед повинні розуміти, що в разі їхньої смерті, дитина буде забезпечена безкоштовною освітою у вищих навчальних закладах і зможе навчатись навіть, якщо вже немає в живих батька чи матері, які могли б допомагати здобувати освіту платно.

З викладеного вище можна зробити висновок, що навіть якщо питання державних допомог не завжди задовольняло всіх тих то ці допомоги отримує та в суспільстві вважалось, що такі допомоги були низькими, то щодо забезпечення членів сімей військовослужбовців в умовах воєнного стану, українська влада приділила цьому питанню значну увагу й визначила високий розмір допомог та забезпечила низку гарантій для сімей усіх постраждалих або загиблих військовослужбовців.

Література:

1. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: постанова КМУ від 28.02.2022 р. №168 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/168-2022-p>.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №15. Ст. 190.
3. Яку матеріальну допомогу отримують сім'ї військових під час війни URL : <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/finance/kakuyu-materialnuyu-pomoshch-poluchayut-semi-voennyh-vo-vremya-voyny-1612233.html>.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАКРІПЛЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Заробітна плата є одним з головних інструментів мотивації працівників. Вона впливає на рівень продуктивності та ефективності їхньої роботи. Що стосується мінімальної заробітної плати, то їй відводиться особливе місце в соціальній політиці держави. Вона є орієнтиром рівня заробітної плати, її підвищення призводить до зростання середньої заробітної плати. Поруч з цим, впливає на інших соціально-економічні показники. Роботодавці при виплаті заробітної плати працівникам зобов'язані відштовхуватися від її мінімального розміру. Питання мінімальної заробітної плати в Україні завжди є актуальним. Зважаючи на останні позитивні зрушення, увага до цього питання не зменшується. Тож, в чому сутність мінімальної заробітної плати та які зміни щодо її розміру відбуваються в нашій державі останнім часом?

В законодавстві України визначення мінімальної заробітної плати міститься в статті 95 Кодексу законів про працю України [1] та статті 3 Закону України «Про оплату праці» [5], згідно з якими мінімальною заробітною платою є мінімальний розмір оплати праці, що встановлюється законодавством, за місячну (годинну) норму праці виконану працівником. В законодавстві вона визначається і в місячному, і в погодинному розмірах. Обов'язковою умовою є те, що її розмір має бути вищим за розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Вона є державною соціальною гарантією, характеризується загальнообов'язковістю по території усієї держави для підприємств, установ, організацій незалежно від їх форми власності та господарювання, а також для фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників.

Райко М.С., виходячи із законодавчого визначення мінімальної заробітної плати, наводить такі її ознаки:

- а) державна соціальна гарантія;
- б) установлюється виключно законами України;
- в) має загальнообов'язковий характер;
- г) здійснюється за місячну (годинну) норму праці виконану працівником;
- г) одночасне визначення в місячному та погодинному розмірах [6, с. 177].

Кожного року розмір мінімальної заробітної плати зростає. Протягом останніх 3 років відбулося суттєве збільшення її розміру (табл. 1).

Таблиця 1

Мінімальна заробітна плата в Україні з 2019 по 2021 рік

Період	Місячна, грн	Погодинна, грн
з 1 грудня 2021 р.	6500	39,12
з 1 січня 2021 р. по 30 листопада 2021 р.	6000	36,11
з 1 вересня 2020 р. по 31 грудня 2020 р.	5000	29,20
з 1 січня 2020 р. по 31 серпня 2020 р.	4723	28,13
з 1 січня 2019 р. по 31 грудня 2019 р.	4173	25,13

Джерело: [2].

З таблиці 1 видно, що у 2019 році розмір мінімальної заробітної плати становив 4173 грн, тоді як наприкінці 2021 року – 6500 грн. Відбулося збільшення її розміру на 2327 грн.

Закон України «Про Державний бюджет України на 2022 рік» закріпив мінімальну зарплату у таких розмірах:

місячному: з 1 січня становитиме 6500 грн, а з 1 жовтня відбудеться підвищення до 6700 грн;

погодинному: з 1 січня – 39,26 грн, з 1 жовтня збільшиться до 40,46 грн [4].

Більше того, як повідомляє Міністерство фінансів України, вже визначений розмір до 2024 року. В Бюджетній декларації закладений макроекономічний прогноз, завдяки чому є змога визначити її збільшення протягом 2023-2024 рр.:

з 1 січня 2023 – 7176 грн;

з 1 січня 2024 – 7665 грн [3].

Відповідно, у 2024 році розмір мінімальної зарплати у порівнянні з 2022 роком зросте на 1165 грн і складе 7665 гривень.

Виходячи з наведеної інформації, можемо простежити динаміку зростання розміру мінімальної заробітної плати (рис. 1).

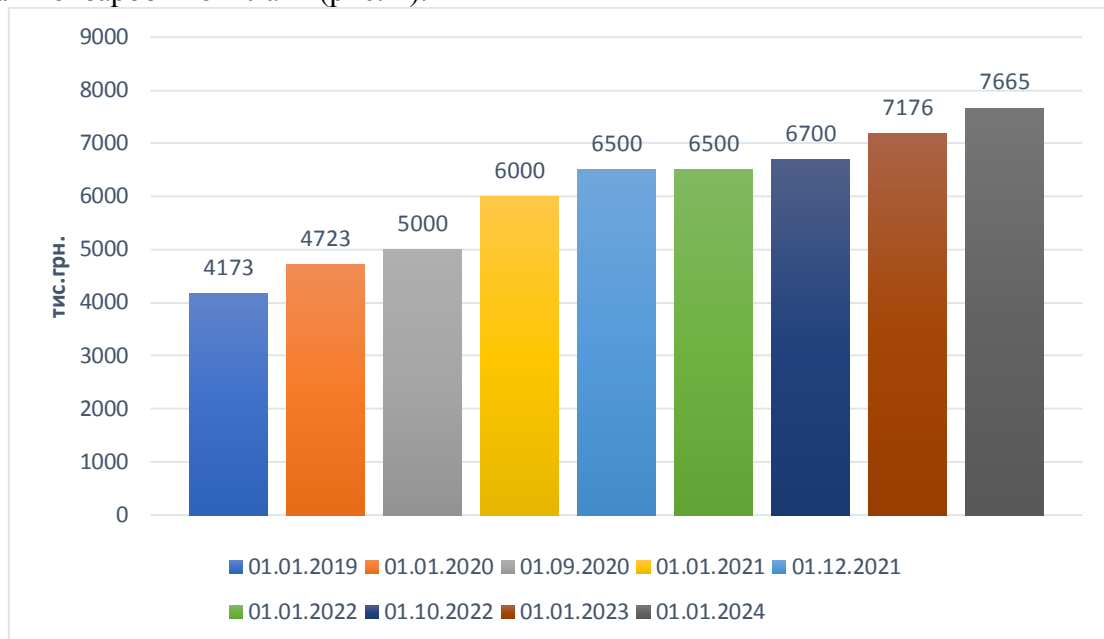

Рис. 1. Динаміка зростання розміру мінімальної зарплати протягом 2019-2024 рр.

Примітка: побудовано автором на основі джерел [2, 3].

Рисунок 1 показує, що зростання розміру мінімальної заробітної плати простежується щороку, проте стрімкий ріст відбувся 1 січня 2021 року (у порівнянні з попереднім розміром зріс на 1000 грн). Далі бачимо поступове зростання, приблизно на 500 грн кожного року. Загалом, з 2019 по 2024 рр. розмір мінімальної заробітної плати зросте на 3492 грн.

Отже, визначення сутності поняття «мінімальна заробітна плата» закріплене в декількох законодавчих актах, її розмір також визначається законодавством. Протягом останніх років спостерігається активне зростання її розміру. Також державою вже визначено розмір мінімальної зарплати до 2024 року. Закріплення законодавством її розміру виступає як інструмент державного регулювання заробітної плати. Роботодавці мають відстежувати зміни та пам'ятати: сума оплати праці не може бути меншою за розмір мінімальної заробітної плати, визначений законами.

Література:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 19.04.2022).

2. Мінімальна зарплата в Україні. НАБУ, 2021. URL : <https://nabu.ua/ua/minimalna-zarplata-v-ukrayini.html> (дата звернення: 19.04.2022).

3. Мінфін: У 2024 році передбачається зростання мінімальної заробітної плати до 7665 гривень. Міністерство фінансів України, 2021. URL : <https://mof.gov.ua/uk/>

news/minfin_u_2024_rotsi_minimalna_zarobitna_plata_zroste_do_7665_griven-2991 (дата звернення: 19.04.2022).

4. Про Державний бюджет України на 2022 рік: Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 19.04.2022).

5. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 19.04.2022).

6. Райко М.С. Мінімальна заробітна плата – одна з найважливіших державних соціальних гарантій. *Юридичний науковий електронний журнал* 2020. № 2. С. 176-179.

Присяжнюк Валерія Володимирівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗНАЧЕННЯ СТРАХОВОГО СТАЖУ В СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Право на пенсійне забезпечення є одним з найбільш важливих соціальних прав. Його реалізація залежить від участі особи в трудовій чи іншій суспільно-корисній діяльності та від тривалості страхового стажу. Страховий стаж – це правова категорія, юридичний факт, з наявністю якого законодавець пов'язує виникнення та зміну відносин в сфері пенсійного забезпечення.

Зокрема, Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає, що страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із цим Законом і за який сплачено страхові внески [1].

Н. М. Швець розглядає страховий стаж, як важливий правовий інструмент в системі пенсійного страхування. Адже страховий стаж пов'язаний зі сплатою страхових внесків, тобто реальним фінансовим результатом праці, вкладеним у загальну систему пенсійного страхування застрахованих осіб. На думку вченої, роль та значення страхового стажу невпинно зростатимуть, оскільки він є одним із юридичних фактів з яким пов'язується виникнення правовідносин у сфері соціального забезпечення, невід'ємною складовою якого є пенсійне забезпечення (право на пенсію пов'язане з наявністю страхового стажу, більше того, у деяких випадках з наявністю страхового стажу певної тривалості) [3].

Ми також підтримуємо таку позицію Н. М. Швець і вважаємо, що страховий стаж є необхідним юридичним фактом, що породжує пенсійні правовідносини у солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування України та суттєво впливає на матеріальне забезпечення особи, адже у разі відсутності необхідної тривалості страхового стажу, визначеної на законодавчому рівні, особа взагалі втрачає право на пенсійне забезпечення.

Аналізуючи судову практику розгляду справ пов'язаних з пенсійним забезпеченням, варто зауважити про вагоме значення страхового стажу для реалізації права на пенсійне забезпечення, зокрема у справах про призначення та перерахунки пенсій, неврахування періоду трудової діяльності до страхового стажу, відповідальність про несплату страхових внесків та ін. У значній кількості таких справ прослідковуються протиправні дії уповноважених органів Пенсійного фонду України щодо відмови у призначенні чи перерахунку пенсії, так як ними не було з'ясовано причини несплати (звільнення від сплати) страхових внесків. В таких ситуаціях органи Пенсійного фонду України зобов'язані якісно розібратися з підставами та умовами зарахування страхового стажу залежно від правового

статусу особи, тому що для працівників це є надзвичайно важливо, з огляду на те, що це впливає на їхній рівень матеріального забезпечення.

Важливим аспектом є те, що набутий страховий стаж особи в системі пенсійного страхування зберігається та не може бути зменшений чи анульований незалежно від періодів припинення особою участі в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Цілком погоджуємося з думкою І. Ю. Михайлової про те, щоб аби ще більше підвищити важливість та значення страхового стажу в пенсійній сфері, держава повинна забезпечувати всіх громадян мінімальним розміром пенсії, незалежно від страхового стажу та окремо створити взаємовигідні умови для формування страхових пенсій. Розмір такої пенсії не повинен залежати ні від попереднього заробітку, ні від розмірів страхових внесків сплачених за особу [2, с. 421].

Варто зазначити, що в багатьох країнах світу пенсія складається з декількох частин. Яскравим прикладом функціонування такого пенсійного забезпечення є досвід таких країн як: Японія, Норвегія, Франція, Ісландія та Велика Британія. Одна частина – це фіксований розмір пенсії за віком, яка зазвичай встановлюється у розмірі прожиткового мінімуму і є певним базовим платежем, що обов'язково забезпечується державою та інша частина, яка залежить від наявного трудового стажу та розміру страхових внесків. Саме така система зможе викликати інтерес у працездатної частини населення до своєї майбутньої пенсії, а також буде стимулювати та заохочувати працівників якісно виконувати свою трудову діяльність, сплачувати усі страхові внески задля нарахування стажу для додаткових виплат, тим самим дасть змогу забезпечити гідний рівень життя особам похилого віку.

Нині в Україні пенсія не ділиться на частини, тобто мінімальний розмір пенсії за наявності тривалого страхового стажу, який в свою чергу залежить від підходу самого майбутнього пенсіонера до участі в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування та від регулярності та розміру сплачених коштів на страховий внесок ним самостійно або ж його роботодавцем, щоб забезпечити собі достатній життєвий рівень після виходу на пенсію.

Підсумовуючи все вище вказане, можна зробити висновок, що страховий стаж є найважливішою оцінкою трудової діяльності працівника та відіграє велику роль у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Так як пенсія в солідарній системі пенсійного страхування призначається особам, виходячи з розміру страхового внеску та тривалості страхового стажу. Адже на сьогоднішній день відповідальність за формування майбутніх пенсій несе не лише держава та роботодавець, але і сам працівник.

Література:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 49-51. Ст. 356.
2. Михайлова І. Ю. Значення страхового стажу в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Аграрне, земельне, екологічне, трудове право та право соціального забезпечення: здобутки та перспективи розвитку в Україні*: тези доп. Всеукр. дист. наук.-практ. конф. (12 березня 2021 р.). Київ. 2021. С. 419-422.
3. Швець Н. М. Страховий стаж: поняття і юридичне значення *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 77-81.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Аналіз та виявлення проблем того чи іншого явища або процесу є дуже важливою складовою їх функціонування. Адже якщо вчасно виявити недоліки та усунути їх, то відповідно кожна сфера суспільного життя буде діяти більш злагоджено. Це стосується й системи пенсійного забезпечення, адже належне функціонування пенсійної системи є гарантією та матеріальним підґрунтям для осіб, котрі частково або повністю не здатні самотійно себе забезпечувати усіма необхідними благами в силу різних обставин: чи то через вік, чи через хворобу, що спричинила інвалідність тощо. Тому соціальна політика держави повинна бути зорієнтована на вивчення та вирішення цих проблем, для того щоб відповідні категорії осіб мали гідний рівень життя незалежно від життєвих обставин в яких вони опинились.

Наразі солідарний рівень пенсійної системи, котрий охоплює найбільшу кількість громадян, полягає у перерозподілі коштів між працюючими громадянами та особами похилого віку. Проблема тут виявляється в тому, в Україні стрімко зростає явище старіння населення та скорочення частки молодого населення, а також важливу роль відіграє і те, що у XX столітті в сім'ях в середньому народжувалось не менше двох дітей, а на сьогодні у більшості сімей діє тенденція народжувати лише одну дитину, тобто частка пенсіонерів, котрі народились за часів середини-кінця XX століття значно перевищує частку працюючих громадян. У зв'язку з цим виходить, що кількість пенсіонерів, котрі претендують на пенсію росте, а кількість осіб, котрі сплачують єдиний соціальний внесок до Пенсійного фонду України (далі – ПФУ) зменшується, адже багато людей помирає ще до настання пенсійного віку та виходу на пенсію. Саме тому в бюджеті ПФУ не вистачає коштів, доходи та витрати не збалансовані, внаслідок чого частина коштів на виплату пенсій перераховується з Державного бюджету України.

Наступною проблемою у цьому контексті є низький розмір пенсій. Ця проблема зумовлена різними причинами, зокрема низьким рівнем заробітної плати. Адже якщо особа протягом життя отримувала низьку заробітну плату, то і пенсія буде відповідною. Проте навіть якщо особа отримує пенсію вищу за мінімальну, то з урахуванням регулярного підвищення цін на продукти харчування, житлово-комунальні послуги, вироби медичного призначення та медикаменти, вона не завжди може повністю покривати всі витрати за рахунок пенсії. В такому випадку не може йти мова про належну реалізацію населенням України права на достатній рівень життя, яке передбачене статтею 48 Конституції України [1].

Великий вплив на функціонування діючої пенсійної системи в країні відіграє рівень трудової міграції населення. Останніми роками ця проблема для нашої держави є дуже актуальною. Велика кількість заробітчан виїжджає працювати за кордон не офіційно, при цьому приносить шкоду у фінансовому плані як державі, адже не сплачує єдиний страховий внесок, котрий включає в себе виплати до ПФУ, так і особисто для себе, адже їй не зараховується страховий стаж і при досягненні пенсійного віку, особа не може вийти на пенсію, оскільки в неї немає необхідної тривалості страхового стажу. По суті, через такі нелегальні заробітки особа втрачає свій страховий стаж, а отже й право на пенсію через власне незнання, ігнорування законодавства та участь в «тіньовій зайнятості».

Ще однією вагомою проблемою що впливає на пенсійне забезпечення України є стійке переконання нашого суспільства, що вирішення соціальних проблем, виплати пенсій, оплата медичних послуг, гарантія безпеки на робочому місці тощо має повністю забезпечувати держава. Саме тому люди, особливо пенсіонери з власними переконаннями та установками, часто закладеними за часів Радянського Союзу вважають, що якщо їм не вистачає стажу, або його не дорахували, працівники органів ПФУ зобов'язані їх про це повідомити. Проте, діючи на сьогодні трирівнева пенсійна система, у котрій є зокрема недержавний рівень, та все ж

планується запровадити накопичувальний рівень, передбачає те, що у сучасному світі відповідальність за пенсійне забезпечення особи в майбутньому в першу чергу залежить від її неї самої. Тому потрібно працювати офіційно, сплачувати єдиний соціальний внесок, слідкувати за власним страховим стажем, намагатись зробити все, для того щоб після виходу на пенсію отримувати гідні грошові виплати.

Оскільки пенсійна система в Україні передбачає три рівні, то варто звернути особливу увагу на проблеми недержавних пенсійних фондів. По суті кожен з них у своїй структурі має власні проблеми функціонування, проте одна, загальна для всіх – це недовіра людей рівню недержавного пенсійного забезпечення. Зазвичай люди вважають, що лише державні установи, зокрема ПФУ може гарантувати 100% виплату пенсії після досягнення особою пенсійного віку. Недержавним пенсійним фондам часто не довіряють або вважають, що якщо станеться та чи інша ситуація, наприклад дирекція Фонду не зможе підтримувати його діяльність, то усі кошти, документи та стаж людини будуть втрачені і відповідно право на пенсію буде під сумнівом. Проте, як показує практика недержавні пенсійні фонди також можуть бути надійними джерелами збереження людських коштів та формування пенсійних виплат. Якщо брати до уваги приклади європейських країн, то їх пенсійний рівень через призму функціонування недержавних фондів є вищим, ніж в Україні, тому що немає дисбалансу у рівнях пенсійної системи, оскільки люди довіряють усім рівням.

Отже, варто зазначити, що в національній пенсійній системі України існує низка проблем, котрі потрібно аналізувати, вирішувати та залишати в минулому, а також з їх урахуванням формувати нові державні пенсійні зміни, для того щоб громадяни були забезпечені гідним рівнем життя на пенсії. До таких проблем належать: демографічні показники, а саме старіння населення; економічний стан держави, зокрема низький розмір заробітних плат і як наслідок розмір пенсій; «тіньова зайнятість», що впливає на сплату єдиного соціального внеску до ПФУ та набуття страхового стажу, а також недовіра громадян до недержавних пенсійних фондів.

Література:

1. Конституція України від 28.08.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Тищук Оксана Василівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ РОБОТИ ОРГАНІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Сучасний світ характеризується швидким розвитком технологій. Впровадження діджиталізації в діяльність органів публічної влади, зокрема, у роботу органів Пенсійного фонду України, залишається одним із пріоритетних напрямів нашої держави для забезпечення прозорості, зручності та якості у наданні послуг пенсіонерам. Діджиталізація, як цифровий процес дозволяє органам Пенсійного фонду України взаємодіяти з громадянами дистанційно, без черг та повільної й неефективної роботи, надає можливість оптимізувати та налагодити всі організаційні, робочі процеси з використанням електронних технологій.

Як стверджує І. Ю. Михайлова, позитивним аспектом впливу діджиталізації на соціальну сферу, зокрема й на сферу пенсійного забезпечення, та показником ефективності запровадження цифрових технологій в цю сферу є своєчасна, повна, грамотна, зрозуміла

інформація для населення, яка дозволить громадянам дізнаватись про свої права та реалізовувати їх. Тому необхідно проводити якісну інформаційно-роз'яснювальну роботу, яка сприятиме розвитку злагодженої взаємодії між отримувачами та надавачами різних видів соціального забезпечення та забезпечувати належне правове регулювання суспільних відносин в умовах цифрової трансформації соціальної сфери [1, с. 48].

На даний момент, серед лідерів розвитку цифрових технологій є Естонія, яка побудувала інноваційну державу та продемонструвала наскільки важливою є діджиталізація. Перехід на модель цифрового розвитку здійснювався в Естонії поетапно в межах державної ініціативи «Електронна Естонія», яка включає ряд революційних рішень, які згодом впровадили інші країни світу. До них відносяться, насамперед, електронне урядування, електронне оподаткування, електронна медицина та ряд інших важливих проектів, які довели свою ефективність та дозволили досягти значної економії державних коштів, в тому числі і в сфері пенсійного забезпечення [2].

Україна також належить до числа країн, в якій процеси діджиталізації розвиваються доволі швидкими темпами, в тому числі і в сфері пенсійного забезпечення. Наразі Пенсійний фонд України – це центральний орган виконавчої влади з могутнім технічним потенціалом, який розвивається і вдосконалюється з кожним роком та виконує великий обсяг функцій. Зокрема, наразі функціонує вебпортал Пенсійного фонду України, котрий допомагає громадянам дистанційно отримати необхідну їм допомогу і є позитивною тенденцією бути «в ногу з часом» і активно впроваджувати цифрові технології у повсякденну діяльність. Також функціонує мобільний додаток «Пенсійний фонд», завдяки якому реалізовано доступ до електронних сервісів у зручному форматі з мобільних пристроїв.

Варто зауважити, що Пенсійний фонд України значно розвинувся в напрямку діджиталізації. Зокрема, запустив чимало важливих сервісів власного вебпорталу для всіх без винятку категорій громадян. Але розробники та адміністратори вебпорталу продовжуються удосконалювати та модернізувати цю електронну платформу, як з технічної, так і з безпекової точок зору.

Отож, доступні такі важливі електронні сервіси як: пенсійний калькулятор, котрий надає можливість самостійно розрахувати розмір майбутньої пенсії за даними про страховий стаж та заробітну плату, що міститься в Реєстрі застрахованих осіб; автоматичне призначення пенсій – важливий сервіс для майбутніх пенсіонерів, яким пенсію буде призначено без особистого звернення до територіального органу Пенсійного фонду України на підставі поданих у зверненні документів; електронна трудова книжка, яка допомагає застрахованим особам переглядати інформацію відповідно до даних Реєстру застрахованих осіб та інше.

Отже, важливим процесом діджиталізації у організації роботи органів Пенсійного фонду України є задоволення потреб громадян та покращення якості послуг, які надаються. Таким чином, діджиталізація стає одним з найважливіших напрямів в сфері пенсійного забезпечення, який сприятиме впровадженню нових технологій, значно зменшивши витрати бюджету та оптимізувавши цю сферу, при цьому покращивши рівень життя людей.

Література:

1. Михайлова І.Ю. Цифрова трансформація соціальної сфери в контексті наближення правопорядків України та Європейського Союзу *Art and Science*. 2021. Vol. 3 P. 34-49.
2. Эстония – государство, где победила электронная демократия EUROUA.com Новости мира и Украины. URL : <https://euoua.com/europe/eu/3949-estoniya-gosudarstvo-gde-pobedila-elektronnaya-demokratiya>.

СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Винник Яна Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Згідно Конституції України земля перебуває під особливою охороною держави а право власності на землю гарантується. Вказані принципові засади регулювання земельних відносин потребують ефективних засобів захисту суб'єктів відповідного кола правовідносин. Одним з ефективних способів гарантування земельних правовідносин є ефективний механізм відповідальності за порушення земельного законодавства. Коли ми говоримо про такий вид відповідальності, як земельно-правова, то насправді задля виконання покладеного на даний інститут завдання видається недостатнім лише закріплення переліку правопорушень у кодифікованому акті, який регулює земельні правовідносини, і навіть суворих санкцій передбачених у відповідних законодавчих актах, які містять правопорушення, передбачені у даному переліку. Невід'ємне значення для досягнення мети її впровадження є сам процес притягнення, який забезпечує виконання мети. Відтак, предметом даного дослідження стануть проблеми, які виникають під час притягнення до відповідальності за порушеного земельного законодавства.

Загалом тематиці інституту відповідальності в земельному праві приділена значна увага серед видатних науковців, до яких відносяться: В. Андрейцев, Г. Балюк, І. Каракаш, П. Кулинич, Я. Лисенко, А. Мірошніченко, А. Шеремет, М. Шульга. Проте, на сьогоднішній день, можемо констатувати, що продовжують існувати прогалини в механізмі притягнення до відповідальності за вчинення земельних правопорушень. Відтак, завданням є узагальнення напрацювань, у яких визначений концептуальний підхід до їх виявлення та подолання.

Відправною точкою розгляду теми є визначення фундаментальних положень, які стосуються земельно-правової відповідальності. Так, ч. 1 ст. 211 Земельного кодексу України регламентує наступне положення: «Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства...» Аналізуючи відповідну норму, потрібно розглядати проблеми саме які виникають при притягненні до перелічених у статті видів відповідальності.

Загалом норми Земельного кодексу містять лише узагальнені ознаки, які відображають сутність земельного правопорушення, не беручи до увагу склад самого правопорушення (диспозицію, санкцію), тому виникає необхідність в закріпленні вказаних елементів в окремому нормативно-правовому акті, який визначатиме ці ознаки відображаючи характер виду відповідальності [2, с. 169].

Першим проблемним питання є оцінка конкретного правопорушення вчиненого в земельній сфері. Так, для того, щоб винна особа понесла відповідне покарання, уповноважена особа (потерпілий, посадова особа, адміністративний орган, орган досудового слідства, суд) повинен дати попередню правову оцінку (кваліфікацію) кожного з елементу складу земельного правопорушення і визначити, нормами якої галузі права передбачена відповідальність за дане діяння [3, с. 8].

Також досить вагомим частку поширення правопорушень є неврахування причин їх вчинення. Г. І. Балюк виділяє наступні причини: незавершеність і недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу земельних відносин; неефективність структури і функцій органів влади, які здійснюють управління в сфері землекористування; відсутність належного державного контролю за використанням і охороною земель; правовий нігілізм [4, с. 49].

Багато проблеми, які перешкоджають процесу притягнення до відповідальності є недосконалість формулювань та визначення понять у диспозиціях норм Кримінального

кодексу, розглянемо на прикладі однієї з них. Так, ст. 197-1 КК України встановлює відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво. Проте, формулювання назви статті «самовільне заняття і самовільне будівництво» є невдалим. Це нашою думкою, що діяння має бути ідеальним, майже одночасне заняття земельної ділянки і самовільне будівництво. Якщо взяти за основу таку ознаку земельної ділянки, як територіальна визначеність і наявність меж, кордонів, то, на нашу думку, у більшості випадків під час захоплення винна особа не з'ясовує довжину, ширину, межі земельної ділянки, а отже, займає або частину земельної ділянки, або повністю, коли займається певна земельна площа. А отже, особа у більшості випадків захоплює не конкретну земельну ділянку, а земельну площу [5, с. 44].

Таким чином, ми визначили такі основні проблеми, як: складність кваліфікації порушення на предмет виду відповідальності, яка настає за вчинене діяння; неврахування передумов виникнення правопорушень; недосконалість та незавершеність нормативно-правової бази, недоліки формування диспозицій та визначення окремих понять у конкретних нормах, якими встановлена відповідальність.

Для вирішення перелічених проблем, вважається за необхідне: 1) чітко передбачити механізм фіксації правопорушення задля того, щоб навіть помилкова кваліфікація виду відповідальності не давала можливості особам уникнути відповідальності; 2) визначити в Концепції Державної цільової програми розвитку земельних відносин в Україні причини вчинення земельних правопорушень та закріпити заходи протидії; 3) переглянути норми відповідних нормативних актів, які встановлюють відповідальність, зокрема, поняття, які у них містяться, наприклад, розмежувати категорії «самовільне заняття і самовільне будівництво».

Щодо подальших розробок, то безумовно потрібно зосередити увагу на питанні закріплення переліку правопорушень в Земельному кодексі та їх бланкетний характер, оскільки конкретні правопорушення передбачені іншими актами, а тому дана норма в теорії могла б складатися лише зі диспозиції, яка передбачає, що порушники несуть відповідальність згідно чинного законодавства, але в силу того, що це саме кодифікований акт, тому норма прописана саме так. Відтак, дане питання потребує ґрунтовного дослідження та теоретичного обґрунтування.

Література:

1. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення 07.04.22).
2. Гриценюк А.О. Проблеми застосування адміністративних стягнень до суб'єктів винних у вчиненні адміністративного проступку у галузі земельних відносин. *Міжнародно-правове забезпечення стабільності та безпеки суспільства*: матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів та студ. юридичного фак-ту, (м. Суми, 25 травня 2013 р.) Суми. 2013. С. 169-171.
3. Семчик В. До питання про механізм реалізації права на землю громадянами та юридичними особами. *Право України*. 2009. № 9. С. 6-10.
4. Гоштинар С. Проблеми адміністративної відповідальності за земельні правопорушення в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. Вип. 2. С. 48-51.
5. Дударець Д. В. Самовільне зайняття земельної ділянки і самовільне будівництво за Кримінальним кодексом України: порівняльний аспект, проблеми формулювання та перспективи удосконалення. *Судова апеляція*. 2009. № 3. С. 37-48.

Вітренко Тетяна Євгенівна,
*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КОНЦЕПЦІЇ «АБСОЛЮТНОЇ ЗАПОВІДНОСТІ» В УКРАЇНІ

Якщо говорити про території України, то вони завжди відрізнялися досить високою родючістю землі, а також значними багатствами та різноманіттям дикої флори і фауни, виходячи з цього перед державою постає одне з надважливих завдань – створення природоохоронних територій, а також всебічне забезпечення їх існування. Відтак, необхідність надійної охорони вищезазначених територій зумовлена не тільки збереженням національного природного фонду від якого залежить майбутнє нашої держави, а й курсом, який був обраний та закріплений в Конституції України (євроінтеграція). Виходячи з вищенаведеного, як серед державних діячів, так і серед активістів та небайдужих громадян лунають заклики до приведення системи охоронюваних природних територій у ногу з часом. Саме тому, предметом нашого дослідження виступає концепція «абсолютної заповідності», як одна з основних природоохоронних концепцій.

Перш за все слід зазначити, що дана концепція не є новим терміном, а бере свої витoki ще з початку ХХ ст.. Так, створення «абсолютно заповідної території» встановлювалося 1930 р. на території УРСР відповідним положенням Наркомзему (у віданні якого перебувала частина перших заповідників). Крім того, не досить багато людей знає факт про те, що вітчизняні заповідники є одними з найбільш жорстким режимом в усьому світі (категорії IUCN 1.1 Category Ia – Strict Nature Reserve та 1.2 Category Ib – Wilderness Area [1, с. 395].

Сама по собі філософська ідея абсолютної заповідності, яка передбачає режим недоторканості заповідних територій з метою збереження та підтримки природного стану і спонтанних змін екосистем, не викликає жодних нарікань і заперечень. Таким чином, режим, що зводиться до комплексу запобіжних дій з недоторканості об'єкта, починається і закінчується на підступах до останнього, це штучна його "оболонка", що не стосується «тіла» [2, с. 112].

Заповідники – це території повної абсолютної недоторканності, суворої охорони від людей та їхньої діяльності з проголошенням заповідності назавжди великих площ дикої природи з наявними навколо них особливими охоронними зонами. Ф. Р. Штільмарк, наприклад, писав, що люди можуть жити і в містах, і в лісах, проте заповідники повинні бути безлюдними. Від людей вимагається лише одне – не втручатися, залишити хоч деякі ділянки природи в спокої, оберігати їх від будь-якого втручання - чи то господарника, чи бракон'єра, чи еколога-регулятора [3, с. 57].

Загалом виникнення ідеї «абсолютної заповідності» не є досягненням виключно одної науки, а тісно пов'язане з екологією, філософією та іншими науками, тому являє собою еколого-філософську концепцію охорони природи (як самих природних об'єктів, так і спонтанних екологічних процесів, що відбуваються в них) шляхом створення спеціальних територіальних утворень (природних заповідників) і введення в них суворого природоохоронного режиму [4, с. 150].

На сьогоднішній день пояснення зміст концепції «абсолютної заповідності» багато в чому є неоднозначним стосовно первісних уявлень про дану концепцію та дискусійним. На думку таких науковців, як Г. А. Кожевникова і Ф. Р. Штільмарка, вони розуміли «абсолютну заповідність», як ідеальний режим, що спрямований на збереження хаотичного розвитку природних екологічних систем.

Так, на у заповідній сфері, заповідність робить припущення, що при найкращих обставинах припинення господарського використання дикої флори і фауни, а також будь-якого прямого і безпосереднього втручання діяльності людини в природні процеси на конкретно визначеній заповідній природній території в цілях збереження права дикої флори і фауни на існування, процвітання та врешті свободу. Концепція абсолютної заповідності

припускає створення безпосередньо не тільки суворого режиму в заповіднику, але і певний етичний, духовний настрій людини, що вирішила ніяк не чіпати та не здійснювати управління, а також будь-який вплив на дику флору і фауну, не одержувати від неї ніяких корисних властивостей [5, с. 83-84].

Крім того, слід зазначити і те, що «абсолютна заповідність» далеко не завжди сприятливо впливає на збереження окремих видів рослин і тварин. Яскравим прикладом є запровадження, коли це було потрібним режиму заповідного режиму у межах долини нарцисів Карпатського біосферного заповідника, що призвело до зменшення популяції «червонокнижного» нарциса вузьколистого. Якщо степові ділянки у режимі абсолютної заповідності залишаться без регуляторних впливів, у тому числі без випасу, сінокосіння та іншого, що іноді може бути потрібним, більшість з них перетвориться на чагарники або накопичить стільки сухої органіки, що безповоротно буде пошкоджено пожежами. Проте, в інших умовах абсолютна заповідність може бути ефективною, зокрема, є країни, є природоохоронні території, де абсолютний заповідний режим буде дуже сприятливим [6, с. 115].

Підсумовуючи можемо зазначити, що концепція «абсолютної заповідності» в Україні без будь-яких сумнівів має право на існування та посідає чільне місце серед інших природоохоронних концепцій. Проте, аналізуючи наукові праці, можемо констатувати, що далеко не у всіх зонах застосування «абсолютної заповідності» буде ефективним для збереження дикої флори і фауни, тому доцільність її застосування варто визначати в кожному конкретному випадку індивідуально.

Література:

1. Парнікоза І. Ю. Основні підходи до заповідної справи в Україні у зв'язку з євроінтеграцією. *Будуємо нову Україну: збірник конференції*. 2015. С. 393-401.
2. Шаповал В. В. Короткий коментар до публічної апології абсолютної заповідності. *Вісті Біосферного заповідника «Асканія-Нова»*. 2015. Т. 17. С. 111–116.
3. Карпюк З. К. Розвиток заповідної справи на Волинському Поліссі. *Природа Західного Полісся та прилеглих територій*. 2013. № 10. С. 55-63.
4. Машіка Г. В. Моделі впливу геоекологічних концепцій на розвиток туризму в Карпатському регіоні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Вінниця. 2019. Вип. 31. №.1-2 С. 146-154.
5. Кравченко О. В. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід. *Видавництво «Компанія «Манускрипт»*. Львів. 2017. С. 92.
6. Шабанов Д. А. У наявних умовах абсолютна заповідність – це не охорона степів. Це підтримка перетворень на ділянках, де був степ! *Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи: збірник вибраних матеріалів*. Львів. 2017. С. 238.

Йолтуховська Анастасія Михайлівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК ТА ПРАВ НА НИХ ЯК САМОСТІЙНИЙ ВИД ЗЕМЕЛЬНОГО ПРОЦЕСУ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ

Конституція України визначає землю основним національним багатством. Безсумнівним є факт того, що це також і базис економічного та соціального благополуччя держави, що повинен перебувати під особливим правовим режимом охорони держави. Питання забезпечення цивілізованих земельних відносин, які б відповідали вимогам сучасності та врегульовували усі особливості правомірного набуття прав на земельні ділянки,

їх реєстрацію та облік, було та залишається актуальним протягом усіх етапів загальної земельної реформи. Згідно з даними судової статистики за останні три роки у справах пов'язаних із державною реєстрацією земельних ділянок було прийнято близько 30 000 судових рішень різними інстанціями – така значна кількість судових справ демонструє актуальність теми державної реєстрації земельних ділянок та прав на них як самостійного виду земельного процесу, а тому глибинне вивчення нормативно-правових засад формування та розвитку забезпечить зменшення кількості практичних проблем та неоднозначності вирішення земельних спорів судами [1].

Варто розпочати з того, що на думку вченого Новаковського Л.Я., серед багатьох цілей земельної реформи в Україні можна виділити – створення юридичного механізму регулювання земельних відносин щодо створення автоматизованого процесу реєстрації власників землі і землекористувачів та обліку їхніх земель [2, с. 12]. Перший етап формування розпочався в 1992 році, внаслідок чого було утворено систему відповідних органів публічної влади щодо забезпечення земельних реєстраційних правовідносин на базі Державного комітету України по земельних ресурсах, а протягом 1995 та 1996 років правовиками України поглиблено вивчались особливості та здобутки функціонування іноземних кадастрових систем: США, Канади, Австрії, Англії, Швеції тощо. Станом на 1999 рік в нашій державі діяв проект ТАСІС Європейського Союзу «Реєстрація землі і нерухомості і прав на них» [3, с.14], що дало позитивний вклад у розроблення фахівцями Держкомзему низки важливих нормативно-правових актів, головна сфера врегулювання яких стосувалась забезпечення організаційних аспектів реалізації земельно-реєстраційних робіт, а саме: Програми створення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру (1997 р.), Тимчасових методичних вказівок по складанню кадастрових планів обмежень (1998 р.), Тимчасових методичних вказівок щодо присвоєння кадастрових номерів земельним ділянкам для ведення державного земельного кадастру (1998 р.) і обтяжень щодо використання земель (1999 р.) тощо.

Початок наступного етапу ознаменував Указ Президента України від 30.05.2001 р. «Про основні напрями земельної реформи в Україні на 2001-2005 роки», відповідно до якого було оновлено Земельний кодекс України та розроблено низку законів, як: «Про ринок землі», «Про охорону земель», «Про оцінку земель», «Про землеустрій», «Про визначення правових засад вилучення земель права приватної власності» та основного нормативно-правового акту, що установлює правові, економічні та організаційні основи діяльності у земельно-реєстраційних відносинах – Закону України «Про державний земельний кадастр» [4]. Згідно зі ст.1 Закону України «Про Державний земельний кадастр» внесення передбачених законодавством відомостей про формування земельної ділянки до Державного земельного кадастру та присвоєнні їй кадастрового номера і є державною реєстрацією земельної ділянки [5]. В свою чергу, алгоритм та процедурні особливості проведення таких реєстраційних дій визначено Порядком ведення Державного земельного кадастру [6].

Актуальною проблемою сучасного етапу реформування земельно-кадастрових відносин як самостійного виду земельного процесу є дублювання однотипної інформації у двох інформаційних системах – Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно та Державному земельному кадастрі. Згідно з приписами Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» безпосередньо земельна ділянка повинна бути зареєстрована у кадастрі, а право власності та похідні права на неї – відповідно у реєстрі прав [5;7]. Проблемним аспектом є те, що реєстрація земельної ділянки у Державному земельному кадастрі відбувається раніше, ніж реєстрація речових права на земельну ділянку. Незважаючи на це, згідно із ч. 4 ст. 18 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» врегульовано, що державна реєстрація прав на земельні ділянки здійснюються тільки за наявності в Державному земельному кадастрі відомостей про зареєстровані земельні ділянки, хоча п. 3 ч. 4 ст. 20 коментованого закону однозначно визначено, що відсутність відомостей про земельні ділянки в Державному земельному кадастрі є однією із підстав відмови у прийнятті заяви про проведення реєстраційних дій [7].

Одним з варіантів вирішення цього проблемного аспекту є здійснення державної реєстрації на підставі технічної документації з землеустрою щодо встановлення меж земельної ділянки в натурі або технічної документації з землеустрою щодо інвентаризації земель за заявою їх власників або їхніх спадкоємців чи особи, яка подала заяву про визнання спадщини відумерлою, якщо така справа прийнята до провадження судом, або іншої визначеної законом особи [8].

Однак, якщо особа умисно ухиляється від державної реєстрації прав на земельну ділянку у зв'язку із відсутністю відомостей про неї в Державному земельному кадастрі з корисливих мотивів, то постає інша проблема – відсутність чітко передбаченої відповідальності за ухилення громадян та юридичних осіб від державної реєстрації земельних ділянок. Відповідно до ст. 211 Земельного кодексу України «ухилення від реєстрації земельних ділянок» визнається самостійним порушенням земельного законодавства, однак конкретну відповідальність за чинне законодавство поки що не встановлює, і це видається незрозумілим [9]. Отже, скоєння такого правопорушення суб'єктом, коли він приступить до експлуатації земельної ділянки, фактично свідчить про незаконність її використання. В цьому випадку серед інших постає питання про визнання зазначеного користування земельною ділянкою самовільним з усіма негативними правовими наслідками для особи, що не є правильним, адже самовільне зайняття земельної ділянки передбачає, що особа без жодних правових підстав, займає земельну ділянку і протиправно її використовує, чим грубо порушує гарантоване Конституцією та закріплене в Цивільному і Земельному кодексах України право власності на землю.

Підсумовуючи все вище зазначене, доцільно зробити висновок, що на практиці існує роз'єднаність земельно-реєстраційних систем створює сприятливі умови для ухилення осіб від реєстрації земельних ділянок. Доцільним є доповнити Кодекс України про адміністративні правопорушення окремою нормою про відповідальність за ухилення осіб від державної реєстрації земельних ділянок із чітко регламентованою санкцією.

Література:

1. Статистика судових рішень судів усіх інстанцій за останні три роки у справах щодо державної реєстрації земельних ділянок. Оpendatabot. URL : https://court.opendatabot.ua/#/search?text=державна%20реєстрація%20земельної%20ділянки&justice_code=3&adjudication_date_year=3&stage=first (дата звернення: 10.04.2022 р.)
2. Національна доповідь щодо завершення земельної реформи. За наук. ред. Л.Я. Новаковського. К. Аграр. Наука. 2015. 48 с.
3. Ступень М.Г., Гулько Р.Й., Микула Н.М. Теоретичні основи державного земельного кадастру: Навч. посібник. 2-ге видання. Львів. Новий світ-2000. 2006. 336 с.
4. Земельний кодекс України: Закон України в редакції від 25.10.2001 №2768-III. Втрата чинності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12/ed20000712#Text> (дата звернення: 10.04.2022 р.).
5. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. № 3613-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 8. Ст. 61.
6. Порядок ведення Державного земельного кадастру: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2012 року № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-п#n19> (дата звернення: 10.04.2022 р.).
7. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 №1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> (дата звернення: 10.04.2022 р.).
8. Ухвала Кіровоградського окружного адміністративного суду № 99357724 від 03.09.2021 р. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/99357724/> (дата звернення: 10.04.2022 р.).
9. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. Редакція від 07.04.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 10.04.2022 р.).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДІЛУ ЗЕМЕЛЬ НА КАТЕГОРІЇ

Основою для визначення цільового призначення земельної ділянки є її належність до відповідної категорії земель, проте система поділу земель України на категорії не встановлює чітких і зрозумілих вимог стосовно того, яким чином повинна використовуватись певна земельна ділянка. Внаслідок цього в юридичній літературі порушується питання ефективності та доцільності поділу земель на категорії.

Питання пов'язані з правовим забезпеченням поділу земель на категорії є предметом дослідження і дискусій відомих вітчизняних учених, таких як В.І. Андрейцев, О.М. Дроваль, Д.В. Ковальський, І.О. Костяшкін, П.Ф. Кулинич, В.С. Мазій, А.Г. Мартин, А.М. Мірошніченко, В.В. Носік, А.М. Полтавець, І. О. Сірий, М. В. Шульга та ін. Науковці неодноразово звертали увагу на те, що наявний поділ земель на категорії не відповідає вимогам сучасного стану розвитку земельних відносин.

Існуюча класифікація земель на категорії не охоплює всіх земель. Так, А.Г. Мартин висловлює пропозицію про необхідність фіксації спеціального правового режиму техногенно забруднених земель як окремої категорії земель за основним цільовим призначенням зі встановленням відповідних спеціальних норм землекористування, вказуючи на особливості техногенно забруднених земель, серед яких: неможливість їх господарського використання звичайними способами, шкідливість таких земель для постійного перебування населення [1, с. 3]. Дійсно, Земельний кодекс України у главі 27 передбачає такий вид земель як техногенно забруднені землі. Щодо даних земель існує особливий правовий режим їх використання [2]. Так, наприклад, ст. 3 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіаційного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» визначено, що на радіаційно забруднених землях неможливе проживання населення, одержання сільськогосподарської та іншої продукції, продуктів харчування, що відповідають республіканським та міжнародним допустимим рівням вмісту радіоактивних речовин, або які недоцільно використовувати за екологічними умовами [3]. Існування зазначеного особливого режиму використання даного виду земель, зумовлює необхідність, щодо виділення їх в окрему категорію.

Крім того, є необхідність виділення в окрему категорію земель, що використовуються, для поводження з відходами. Закон України «Про відходи» не містить у собі норм, які б визначали правовий режим сміттєзвалищ, хоча у ч. 11 ст. 35¹ закріплює, що «захоронення побутових відходів дозволяється тільки на спеціально обладнаних для цього полігонах/звалищах» [4]. Здійснивши аналіз законодавства, можна дійти висновку, що єдиним нормативно-правовим актом, який встановлює правовий режим під сміттєзвалищами є ДБН В.2.4-2-2005 «Полігони твердих побутових відходів», який встановлює, що розміщення сміттєзвалищ забороняється на всіх категоріях земель, окрім земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення, які на законодавчому рівні не конкретизовані [5]. Проте правовий режим земель під сміттєзвалищами повинен закріплюватися саме на рівні закону. Відсутність нормативного закріплення земель під сміттєзвалищами тягне за собою не врегулювання обмежень діяльності на цих землях та порядку їх використання. Так, незрозумілою є форма власності на дану категорію земель, постає питання чи можуть земельні ділянки під сміттєзвалищами перебувати у приватній власності. До того ж позбавленою законодавчого закріплення залишається норма щодо встановлення санітарно-захисних зон навколо даних земельних ділянок, що в свою чергу тягне до погіршення екологічної ситуації.

Також, А.М. Полтавець звертає увагу на проблему розмежування земель рекреаційного призначення й інших категорій земель. Наявність об'єктів, перелічених у ст. 51 Земельного

кодексу України, на певній земельній ділянці ще не означає належність цієї земельної ділянки до категорії земель рекреаційного призначення. Наприклад, ст. 38 Земельного кодексу України передбачає віднесення до земель житлової та громадської забудови земельних ділянок у межах населених пунктів, які використовуються для розміщення громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування. Під таке визначення підпадають усі об'єкти, перелічені в ст. 51 Земельного кодексу України, якщо вони розміщені у межах населених пунктів [6, с.124-125]. Інтерес також викликає розмежування земель рекреаційного призначення і водного фонду, адже будинки відпочинку, пансіонати, турбази, кемпінги, дитячі табори та інші об'єкти доволі часто розташовуються поблизу водних об'єктів. Слід зазначити, що використовувати з рекреаційною метою можна й земельні ділянки оздоровчого, лісгосподарського, природно-заповідного та іншого природоохоронного значення. Тому необхідно розмежувати землі рекреаційного призначення від земель інших категорій задля збереження їх унікальності.

Отже, аргументовано такі способи удосконалення поділу земель на категорії:

1. Запропоновано виділити техногенно забруднені землі та землі, що використовуються для поводження з відходами в окремі категорії, внаслідок особливостей їх правових режимів, функцій та призначення;
2. Визначено за необхідне вдосконалити нормативно-правову базу щодо правового режиму використання й охорони техногенно забруднених земель та земель, що використовуються для поводження з відходами;
3. Обґрунтовано розробити класифікацію земель рекреаційного призначення з урахуванням чинних законодавчих і нормативних актів та функціональних видів рекреації.

Література:

1. Мартин А. Г. Сучасні проблеми класифікації та встановлення цільового призначення земельних ділянок. *Землевпорядний вісник*. 2007. 11 с.
2. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 року № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
3. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: закон України від 27.02.1991 року № 791а-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 16. ст. 198.
4. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 36-37. ст. 242.
5. ДБН В.2.4-2-2005. Полігони твердих побутових відходів. Основні положення проектування. Вид. офіц. Київ: Держбуд України. 2005. 32 с.
6. Полтавець А. С. Розроблення класифікації земель рекреаційного призначення за придатністю та функціональними видами рекреації. *Сторінка молодого вченого*. №1-2. 2013. С. 123-129.

Кобильник Анастасія Романівна

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ В АГРОСФЕРІ

Аграрна сфера є однією із базових складових функціонування українського господарництва і промисловості. Вона потребує постійного розвитку, удосконалення та відповідного захисту. У процесі виробництва наявними є чимало чинників котрі негативно впливають на розвиток та безпеку аграрного сектору нашої держави. Серед поширених негативних явищ можна назвати зокрема: півдцищений рівень тінізації національної економіки

(в тому числі в агросфері), нерегульована, часом і незаконна приватизація, монополізація окремих галузей підприємства та виробництва, прогалини в оподаткуванні та охороні власності агропромислової сфери, недобросовісна конкуренція, а також відсутність кваліфікованих й досвідчених фахівців із управління економічною безпекою підприємства) [1, с. 341]. Однією із актуальних проблем діяльності агросфери є рейдерство.

Рейдерство є досить розповсюдженим явищем в українському аграрному секторі. Як індивідуалізоване, окреме поняття воно з'явилося відносно нещодавно. Національне законодавство не передбачає чітко сформульованого поняття рейдерства.

Якщо звертатися до аналізу даного питання у дослідженнях науковців, то можна зустріти наступні позиції. Ю.А. Берлач під поняттям рейдерства пропонує розуміти процес захоплення певної структури у власність проти волі її власників, що здійснюється шляхом реалізації протиправних дій з боку осіб, котрі здійснюють таке захоплення, з метою швидкого перепродажу об'єкта рейдерського нападу чи для подальшого управління ним. Науковець А.О. Єфименко надає таке тлумачення, що рейдерство – «це вилучення майна на формально законних підставах, основу яких становить злочин, зловживання правом або прогалини в законі чи системні недоліки функціонування державних інститутів (судової та правоохоронної систем, системи реєстрації юридичних осіб)» [3, с. 118].

Для того аби зрозуміти питання протидії рейдерства, необхідно перш за все зрозуміти причини його виникнення. Основними причинами, котрі провокують існування та поширення рейдерства в Україні є прогалини у законодавстві з даного питання. Зокрема, підставою його виникнення є винесення неправомірних, незаконних судових рішень з порушенням матеріальних та процесуальних норм права. Неодноразово прослідковувалися випадки винесення рішень з порушенням підсудності, без залучення тих чи інших осіб до розгляду справи, коли таке залучення мало місце (не було виклику сторін, свідків тощо). Поширеним порушенням було і прийняття судових рішень на підставі сумнівних доказів використовуючи які, рейдери незаконно отримували можливість володіти та користуються земельними ділянками.

Здійснюючи свою протиправну діяльність, шахраї аналізують об'єкт, котрий планують захопити, оцінюють загалом таку можливість і розробляють подальшу схему своїх дій, шукаючи шляхи такого собі « легального» захоплення.

Щодо питань протидії рейдерству, то одним із перших кроків законодавчої діяльності держави стало прийняття Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 року. Цей Закон займав досить важливе місце у процесуальному аспекті боротьби із рейдерством в агросфері, у зв'язку з тим, що попередньо особи, котрі не брали участі у справі, однак чий інтереси стосувалися таких судових рішень, фактично були позбавлені можливості ознайомлюватися з суттю цих рішень. Оскільки, вони не мали доступу до судових рішень, то не могли і використати своє процесуальне право на їх оскарження. Таку обставину рейдери використовували у своїх тісних взаємовідносинах з корумпованими суддями, які відповідно виносили необхідні для рейдерів судові рішення з порушенням вимог чинного законодавств. Таким чином, ті особи інтереси яких прямо порушувалися позбавлялися свого законного права на судовий захист [4, с. 139].

Спробою протидії такій проблемі, як відсутність єдиного органу, який міг би координувати застосування заходів з протидії рейдерству, стало створення Міжвідомчої комісії з питань захисту прав інвесторів, протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств. Комісія мала своїми завданнями координування дій державних органів у питаннях протидії рейдерству, а також проводити підготовку пропозицій щодо формування й реалізації державної політики у цій галузі.

У процесі боротьби із рейдерством приймалася і низка інших законодавчих та підзаконних актів, частина з яких є чинними і дотепер. Однак, слід зазначити, що динаміка рейдерських процесів в агросфері зумовлює необхідність актуалізації законодавства яке буде спрямоване на боротьбу з ним. Було б непоганим кроком кодифікувати відповідні норми в цілісний нормативний акт.

Важливим є і необхідність власників аграрного бізнесу самостійно здійснювати профілактичні заходи щодо протидії рейдерству. Це можна робити завдяки регулярним перевіркам контролюючих органів, надіслання запитів від інших організацій, акціонерів, учасників. Необхідно проводити моніторинг активів, здійснювати ефективне корпоративне управління. Достатньо важливим питанням є збереження конфіденційної інформації співробітниками. Завдяки здійсненню цих та інших прогностичних заходів можна збільшити ефективність у протидії рейдерству в аграрній сфері.

Література:

1. Сабецька Т. І. Механізми протидії рейдерству як складова формування стратегії економічної безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 341-348. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/60.pdf.
2. Хатнюк Ю. А. Визначення поняття рейдерства та його характеристика у законодавстві України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 4. С. 174-185.
3. Єфименко А. О. Рейдерство або ринок контролю. *Юридичний журнал*. 2008. № 11. С. 116-122.
4. Луговий Олег. Правове регулювання протидії рейдерству в Україні. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. С. 138-141. URL: <http://www.jurnalujuridic.in.ua/archive/2020/1/31.pdf>.
5. Біляк Ю. В. Рейдерство в агросфері: причини і наслідки. *Агросвіт*. 2019 № 5. С. 3-9. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2019/2.pdf.

Садовець Вікторія Василівна,

здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

24 лютого у зв'язку з початком повномасштабної війни в Україні та введенням воєнного стану перед українцями постало питання про можливість забезпечення усіх людей необхідними продуктами, які виробляє Україна за допомогою агропромислового комплексу. З початком посівної кампанії 2022 року у фермерів виникла необхідність залучення додаткових інвестицій, які б дозволили виконувати необхідну роботу. Але у зв'язку з воєнним станом у багатьох виникає питання про правове забезпечення та порядок надання інвестицій в такий період.

Перш за все необхідно з'ясувати термінологію даного питання, а саме визначити, що варто розуміти під поняттями «інвестиції», «інвестиційна діяльність», а також зазначити, що саме розуміється під агропромисловим комплексом.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991р. №1560-ХІІ, інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1]. Відповідно до ст. 2 цього ж закону, інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [1].

Окрім цього, під агропромисловим комплексом варто розуміти сукупність галузей народного господарства, що, функціонуючи у тісному взаємозв'язку, здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, її промислову переробку та реалізацію споживачеві [2]. Науковці виділяють різну кількість сфер, які на їх думку варто відносити до АПК.

Найбільш розширену класифікацію вказує Андрійчук В. Г., який зазначає п'ять сфер:

- 1) виробництво для сільського господарства, підприємств харчової і переробної промисловості, засобів виробництва;
- 2) власне сільське господарство;
- 3) заготівля і зберігання сільськогосподарської сировини, її переробка, що є провідною ланкою цієї сфери;
- 4) ринкова інфраструктура;
- 5) виробнича інфраструктура [3, с.108].

На мою думку, в умовах сьогодення одним з найкращих варіантів для залучення фінансування може бути отримання аграріями фінансової допомоги від держави, оскільки юридичні та фізичні особи не надаватимуть таких самих інвестицій, що й раніше, тому що збільшено ризик втрати майбутньої продукції на будь-якій стадії виробництва. Окрім цього, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного стану», було виділено 2 326 382,22 тис. гривень на програму 3501540 «Забезпечення функціонування Фонду розвитку підприємництва» для надання фінансової державної підтримки відповідно до Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 28 [4].

Відповідно до пп. 4 п.4 Порядку надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва, фінансова державна підтримка надається з метою фінансування суб'єктів підприємництва – сільськогосподарських товаровиробників для провадження сільськогосподарської діяльності на період воєнного стану та протягом шести місяців після його припинення чи скасування [5]. Також зазначається, що розмір компенсаційної процентної ставки за наданим суб'єкту підприємництва – сільськогосподарському товаровиробнику кредитом, який підлягає сплаті ним за рахунок власних коштів, становить 0 відсотків річних на період воєнного стану, а у разі припинення чи скасування воєнного стану – до завершення строку кредитування [5].

Також встановлено, що у 2022 році держава надасть таку підтримку:

- виключно малим та середнім аграрним виробникам з оборотом не більше 20 мільйонів євро в рік, що є еквівалентом підприємства, яке обробляє до 10 000 га;
- компенсація відсоткової ставки за залученими кредитами;
- максимальна сума кредиту, на який поширюється компенсація відсоткової ставки становить 50 млн грн;
- кредитування надається для здійснення сільськогосподарської діяльності (посівної) на період дії воєнного стану;
- для отримання кредитування суб'єкт підприємництва також повинен бути сільськогосподарським товаровиробником у значенні, наведеному в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України»;
- термін дії кредиту становить 6 місяців;
- встановлено максимальний розмір державної гарантії за портфельними кредитами до 80% [6].

Щодо інших варіантів інвестицій, то варто відзначити, що необхідним є надання нових технологій аграріям. Такі технології дозволили б пришвидшити роботу під час посівної кампанії, оскільки у зв'язку з безпекою працівників, а також через наявну загрозу для них та встановленням комендантської години в усіх областях України, тривалість такої кампанії збільшується кожного дня. А тому, неможливість вчасно виконувати передбачений план заходів ставить під загрозу й майбутній збір продукції, яка може скоротитись.

Варто вказати, що досить велику кількість інвестицій надавали іноземні юридичні особи та держави, які в результаті отримували сировину у вигляді продукції, яка постачалась їм відповідно до укладених договорів. Але в сучасних умовах виконання такого зобов'язання ускладнюється не лише через зірвану посівну кампанію, але й через перекриття основної транспортної лінії для експорту, а саме морський шлях. Такі обставини вагомо впливають на бажання інвесторів залучати свої кошти та майно.

Отже, залучення інвестицій в АПК України досить важливе, а тому найдоцільнішим варіантом отримання інвестицій, на мою думку, є державна фінансова підтримка, а також можливість кредитування. Проте, не варто забувати й про інші варіанти залучення інвестицій, але потрібно зважати на усі ризики.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення: 27.04.2022).
2. Крисальний О. В. Агропромисловий комплекс (АПК). Енциклопедія Сучасної України. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=42602 (дата звернення: 27.04.2022).
3. Божидай І. І. Агропромисловий комплекс України: структура та основні поняття. *Агросвіт*. 2019. № 21. С. 107-113. URL : http://www.agrosvit.info/pdf/21_2019/16.pdf.
4. Деякі питання фінансового забезпечення підтримки підприємництва, зокрема сільськогосподарських товаровиробників, в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 р. № 438. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-finansovogo-zabezpechennya-pidtrimki-pidpriyemnictva-zokrema-silskogospodarskih-tovarovirobnikiv-v-umovah-voyennogo-stanu-438> (дата звернення: 27.04.2022).
5. Про надання фінансової державної підтримки: Закон України від 24.01.2020 р. №28. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/28-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.04.2022).
6. Лященко Р. Уряд затвердив зміни до надання фінансової державної підтримки аграріям під час посівної. *Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-zmini-do-nadannya-finansovoyi-derzhavnoyi-pidtrimki-agrariyam-pid-chas-posivnoyi-roman-leshchenko> (дата звернення: 27.04.2022).

СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

Винник Яна Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

«ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД» У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Досить багато громадян України звертаються до суду за захистом своїх суб'єктивних прав. Проте, такі звернення не завжди зумовлені власним бажанням особи, зокрема мова йде про судовий розгляд кримінальних проваджень, але якщо говорити про будь-який вид судочинства, то в кожному з них особам повинно бути забезпечено право на справедливий суд. Існування даного права буде актуальним до того моменту, поки в нашій державі існує система, а також законодавчо закріплені основоположні правові принципи верховенства права, законності та інші. Можемо констатувати, що наше національне законодавство в силу існування певних порушень зумовлює звернення до наднаціональної судової інстанції – Європейського суду з прав людини, яка виносить рішення, практика яких обов'язкова до застосування в національній правовій системі.

Право на справедливий суд закріплене у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р. [1]. Зазначене право є складним за своєю структурою та охоплює одразу декілька елементів. До цих елементів відносять:

1) доступність – полягає у вільному праві кожної людини звернутися до суду, брати участь у розгляді справ на мові зрозумілій для особи;

2) рівність – передбачає збалансовані процесуальні можливості відстоювати свою позицію. Відсутність у законодавстві певних кримінально-процесуальних правил може становити загрозу для рівності сторін, оскільки їхня мета – захистити обвинуваченого від будь-яких зловживань представників державної влади, і від недоліків або недостатньої чіткості таких правил найбільше ризикує постраждати саме сторона захисту [2, с. 23];

3) незалежність та неупередженість – означає об'єктивність під час дослідження всіх обставин та матеріалів справи без суб'єктивного ставлення до учасників за будь-яких переконань;

4) розумний строк – включає в себе не лише розгляд справи та винесення рішення в розумний строк, а й його фактичне виконання;

5) відкритість – передбачає публічний розгляд справи для його учасників та інформування про результати громадськості з збереженням презумпції невинуватості та інших персональних даних осіб [3].

Проте, у сучасній науці виокремлення елементів права на справедливий суд не завжди в повній мірі відображає всю глибинну сутність даного поняття, в тому числі можливості його застосування в національному кримінальному судочинстві. Так, в силу своєї складності та багатогранності право на справедливий суд розкривається через призму наступних аспектів: змістовного; інституційного; матеріального; процесуального.

Коротко характеризуючи дані аспекти, можемо зазначити наступне про кожний з них. Змістовний аспект полягає у розумінні справедливості, так рішення може відповідати закону, проте бути прийнятим на користь певної соціальної групи, або всього суспільства і від цього бути справедливим. Існування справедливості тісно пов'язане з функціонуванням в державі правової системи, забезпечення здійснення справедливого судочинства є відображення рівня правової культури та законодавства в цілому. Змістом інституційного аспекту є існування сформованих у визначений законодавством порядок судових органів, на які покладається завдання та функції здійснення правосуддя у визначеній підсудності. Під матеріальним аспектом розуміють регламентоване законодавством право звернутися в суд за захистом своїх порушених прав чи інтересів, у визначеній законом формі. Процесуальний аспект права на справедливий суд повною мірою характеризує той обсяг процесуальних можливостей, які

надаються особам, що користуються правом на справедливий суд [4, с. 194].

Крім того, у науковій літературі виділяють і іншу систему елементів права на справедливий суд, яка є більша за обсягом. Так, до неї відносять, забезпечувальний (попередній) елемент, що має на меті гарантію реалізації передбаченого конституційного права на судовий захист, який не буде обтяжений процедурно та економічно. Інституційний елемент, як передумова справедливого суду полягає у формуванні судової системи загалом та кожного окремого суду. Процедурний елемент встановлює загальні процесуальні вимоги, які стосуються порядку здійснення кримінального судочинства. Процедурний елемент не вичерпується загальними процесуальними вимогами, а встановлює ще й додаткові процесуальні гарантії, щодо розгляду кримінальних проваджень (презумпція невинуватості, обґрунтованість обвинувачення і так далі). Останнім елементом, який виділяють у структурі права на справедливий суд є легітимізаційний елемент, який гарантує досягнення мети правосуддя, що забезпечує виконання винесеного судового рішення та визначеність процесуальних відносин у кримінальному судочинстві [5, с. 297].

Підсумовуючи можемо зазначити, що у цій роботі ми визначили змістовну характеристику елементів права на справедливий суд у контексті здійснення правосуддя у формі кримінального судочинства. Безумовно повноцінно розкрити сутність цього права у невеликій за обсягом роботі неможливо, тому ми зосередили увагу на найпоширеніших поглядах науковців на питання елементів права на справедливий суд. Важливість його реалізації в національному судочинстві, а також використання практики ЄСПЛ важко залишити без уваги, оскільки обраний Україною курс просто повинен включати в себе не тільки адаптацію законодавства, а й впровадження європейських стандартів у здійснення кримінального судочинства.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Довідник із застосування статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини. 2014. 72 с.
3. «Право на справедливий суд»: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року. *Центрально-Західне міжрегіональне управління Міністерства юстиції*. 2021. URL: <https://justice-km.gov.ua/news/view/5649-pravo-na-spravedliviy-sud-konvenciya-pro-zahist-prav-lyudini-ta-osnovopolozhnih-svobod-1950-roku>.
4. Бережанський Г. І. Особливості розуміння права на справедливий суд. Вісник кримінального судочинства. 2017. № 3. С. 191-196.
5. Бойко О. Зміст права на справедливий судовий розгляд. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. С. 294-298.

Вітренко Тетяна Євгенівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВО НА ЖИТТЯ ТА ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД У КОНТЕКСТІ НОРМ КК УКРАЇНИ

Права, що визначені у темі наших тез на сьогоднішній день залишаються предметом численних досліджень науковців, але навіть незважаючи на велику кількість праць присвячених темі, продовжують існувати випадки істотного порушення цього права. Звісно, ми не можемо стверджувати, що порушення прав залежить від кількості наукових досліджень. Безумовно наукові доробки є невід'ємною частиною забезпечення захисту та належної

реалізації визначеного права, але основу також складає забезпечення механізму їх реалізації на практиці, мова йде про роботу працівників правоохоронних органів, осіб, які на професійних засадах здійснюють захист учасників кримінального провадження, судді, а також від діяльності інших осіб.

На нашу думку, право на життя та заборона катувань, зазнає найбільшого впливу саме в рамках кримінального провадження, оскільки саме в ньому особа зазнає обмеження у здійсненні своїх прав, і навіть незважаючи на це, в розрізі сучасного стану суспільного життя та реформи поліції продовжують залишатися випадки свавілля з боку працівників правоохоронних органів, що призводить до фактичної відсутності у особи, яка, наприклад, затримана будь-яких прав. Тому, досить важливим є постійне наголошення на права, свободах та законних інтересах учасників кримінального провадження.

Правове підґрунтя застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод залишається незмінним, а саме це ст. 17 Закону України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», де задекларовано норму про те, що суди застосовують при розгляді справ Європейську конвенцію про захист прав людини (далі – Конвенції) та основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерело права [1, с. 206].

Аналізуючи наукові праці змістом яких є аналіз та застосування практики ЄСПЛ в кримінальних провадженнях, можна прийти до висновку що саме правові позиції визначеного судового органу повинні стати невід'ємною складовою визначення ознак складів кримінальних правопорушень, які мають оціночний характер, під час здійснення кваліфікації кримінальних правопорушень, вирішення питання необхідності криміналізації або декриміналізації тих чи інших діянь, диференціації кримінальної відповідальності [2, с. 210].

Держава за статтями 2 та 3 ЄКПЛ повинна захищати життя та здоров'я кожної особи, яка знаходиться під її юрисдикцією, а також у відносинах із третіми (приватними) особами. Такий обов'язок поширюється також на сферу медичного обслуговування. Головну роль у цьому відведено прийняттю ефективного законодавства, яке повинне бути чітке, доступне та передбачуване. У кожному випадку насильницького позбавлення життя, заподіяння шкоди здоров'ю виникає обов'язок провести ефективне та незалежне розслідування у межах розумних строків. Захист права на життя та зборони катувань забезпечується шляхом покладення на державу, яка ратифікувала Конвенцію низки позитивних та негативних зобов'язань. Негативні зобов'язання передбачають обов'язок утримання владних структур та представників влади від заподіяння шкоди життю та здоров'ю людини. Крім того, держава також повинна вживати активні заходи, які виявляються через реалізацією нею позитивних зобов'язань [2, с. 210].

Якщо розглядати право на життя крізь призму чинного Закону України про кримінальну відповідальність [3], то ми можемо побачити, що після Рішення Конституційного Суду України № 11-рп/99 від 29 грудня 1999 року визнано, що смертна кара суперечить Конституції України [4]. Остаточо як вид покарання її скасовано у 2000 році. У новому Законі вже не передбачено смертної кари як виду покарання. А тому після відповідних змін та дотримання тенденції гуманізації покарань за кримінальні правопорушення положення КК України перестали бути обмеженням невід'ємного права на життя кожної особи, а невід'ємне право кожної людини на життя нерозривно поєднано з її правом на людську гідність.

Якщо говорити про заборону катувань у контексті норм КК України, то ми можемо констатувати, що на виконання взятих на себе зобов'язань, національний законодавчий орган та інші органи державної влади активізували свою діяльність у вказаному напрямку та результатом такої активізації стало прийняття низки нормативно-правових актів, якими реалізовувалися положення Конвенції в частині заборони катувань інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки і покарання [5, с. 81]. Для реалізації вказаних положень були внесені відповідні зміни, які були пронизані європейськими стандартами та конкретно вже у КК України 2001 року було передбачено кримінальну відповідальність за катування (ст. 127 КК України «Катування»).

Як вбачається зі змісту статті, український законодавець в основу поняття «катування» покладає наряду з тотожними і дещо інші критерії, а саме: наявність умисної дії; спричинення страждання будь-якого виду чи характеру або фізичного болю; спосіб спричинення страждань; мета спричинення страждань примус до дій, які суперечать волі особи [6, с. 37].

Підсумовуючи можемо зазначити, що на сьогоднішній день, у розрізі нашої теми, національним законодавцем були зроблені конкретні заходи, щодо реалізації положень Конвенції, що паралельно сприяє виконанню України взятих на себе зобов'язань. Якщо говорити про право на життя в контексті КК України, то раніше було внесено історичну зміну, мова йде про скасування смертної кари в бік забезпечення даного невід'ємного права кожної особи. Що стосується заборони катувань, то в даному напрямку норми КК України встановлюють відповідальність за вчинення даних діянь, а також активно використовується практика ЄСПЛ. Динаміка звернень до ЄСПЛ з боку українських заявників показує не зовсім позитивний стан дотримання їх прав, утримання працівників правоохоронних органів від катування, а тому дані рішення повинні бути взяті до уваги українською стороною та повинні вживатися конкретні заходи щодо недопущення подібних ситуацій у майбутньому.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення 05.02.22).
2. Горпинюк О. П. Зобов'язання держави щодо охорони права на життя та заборони катувань у кримінальному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 206–210.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Верховна Рада України. Законодавство України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 05.02.22).
4. Рішення Конституційного Суду України № 11-рп/99 від 29 грудня 1999 року. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-99>. (дата звернення 05.02.22).
5. Ахтирська Н. М., Касько В. В., Маланчук Б. А., Мелікян А., Пошва Б. М., Фулей Т. І., Шукліна Н. Г. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів. К. : «К.І.С». 2011. 320 с.
6. Захарова Є. Ю. Катування та жорстоке поводження з дітьми в Україні. Харків. *Права людини*. 2013. 244 с.

Давидюк Катерина Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЖЕРТВА» В ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Європейський суд – міжнародний орган, який за умов, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), уповноважений розглядати заяви людей, які скаржаться на порушення своїх прав.

Відповідно до статті 19 Конвенції [1], Європейський Суд створений для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї.

Варто зауважити, що Європейський Суд не виконує функції національного суду та не має повноважень скасовувати або змінювати його рішення. Європейський суд також не може втручатися в діяльність органу влади, дія або бездіяльність якого спричинила порушення.

Безпосередньо, при підготовці даного матеріалу, нами було проаналізовано досить великий об'єм інформації, з чого можна зробити висновок, що ЄСПЛ не виділяє поняття «жертва» в загальному, а лише констатує деякі факти стосовно окремих статей конвенції.

Зокрема, в рішеннях ЄСПЛ виділяють потенційну жертву та непрямую жертву.

Так, наприклад, ЄСПЛ давно визнав, що держава несе позитивну відповідальність за захист осіб від насильства з боку третіх сторін. Особливо це стосується випадків, пов'язаних із дітьми та жертвами насильства в сім'ї. Хоча в таких випадках часто виникають порушення статей 2 і 3, стаття 8 також застосовується, оскільки насильство загрожує тілесній недоторканності та праву на приватне життя. Зокрема, згідно зі статтею 8, держава зобов'язана захищати фізичну та моральну цілісність особи від інших осіб. З цією метою вони повинні запроваджувати і застосовувати на практиці адекватні правові обмеження, що забезпечують захист від насильства приватних осіб [2, п. 45].

З цього випливає, що потенційною жертвою в даному випадку – може виступати дружина, чоловік, діти, щодо яких було застосовано насильство. А непрямую жертвою – особи, що близькі до жертви, та можуть звернутись до суду в її інтересах.

В своїх рішеннях, ЄСПЛ зосереджує увагу і на тому, що в обов'язку держави є унеможливлення виникнення тих ситуацій, що спричиняють появу жертви, як такої взагалі.

Так, наприклад, що стосується дітей, які є особливо вразливими, то заходи, які застосовуються державою для їх захисту від насильницьких дій, що належать до сфери застосування статті 8, також мають бути ефективними. Цей обов'язок включає в себе здійснення ефективних заходів, спрямованих на захист дітей та інших соціально-вразливих категорій населення від небажаного поведіння з ними, про які органи влади знали або повинні були знати [3, п. 108].

Що стосується національної практики, то в наукових роботах досить широко дають визначення поняття «жертва».

Так, комплексний підхід щодо класифікації жертв злочинів кладе в основу ступінь віктимності, що відображає у найбільш узагальненому вигляді: віктимну деформацію особи; професійну віктимність; вікову віктимність; віктимну патологію.

За рахунок цього в науковій літературі виділяють наступні типи жертв: 1) Випадкова жертва – коли особа стає такою внаслідок збігу обставин. Взаємовідносини, що виникли між жертвою та злочинцем, не залежать від їхніх волі та бажання. 2) Жертва з незначним ступенем ризику – особа, що живе при нормальних для всіх людей факторах ризику і віктимність якої зросла непередбачено під впливом конкретної несприятливої ситуації. 3) Жертва з підвищеним ступенем ризику – особа, котра має низку віктимних ознак. До цієї категорії належать два основних види жертв: а) жертви необережних злочинів – коли характер роботи, яку вони виконують, або їхня поведінка в громадських місцях мають більш високу, ніж звичайно, віктимність; б) жертви умисних злочинів, соціальний статус яких або роль, яку вони виконують, пов'язані з підвищеним ризиком (працівники правоохоронних органів і воєнізованої охорони тощо). Жертвами цього типу можуть бути й особи, віктимність яких зросла внаслідок конкретних взаємин між жертвою та злочинцем, а також діями третіх осіб, котрі породили конфліктну ситуацію. Віктимність може проявитися також у манерах поведінки майбутньої жертви, в її зовнішньому вигляді. 4) Жертва з дуже високим ступенем ризику – особа, морально-соціальна деформація якої не відрізняється від правопорушників. Вона характеризується стійкою анти суспільною спрямованістю, схильністю до алкоголю, наркотиків, статевою розбещеністю тощо [4, с. 129-130].

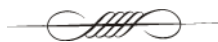
Беручи до уваги вищенаведене, можна у підсумку зазначити, що надціональна практика дає більш детальне пояснення поняття «жертва», зокрема, наводить кваліфікаційний поділ жертв на окремі види.

В той же час, в практиці ЄСПЛ можемо зустріти згадку про потенційну та непрямую жертву. Потенційними жертвами можуть бути особи в той момент, коли порушення прав людини є наслідком не тільки безпосереднього застосування законодавчого акту держави до індивіда, але й потенційно спровоковане невідповідністю правових норм держави-учасниці положенням Європейської конвенції.

Непрямою жертвою, в свою чергу, можуть бути визнані близькі родичі потерпілого, особи, які мають близькі відносини іншого характеру з потерпілим, особи, що зазнали певних збитків в результаті порушення, яке було спрямоване безпосередньо проти потерпілого, інші особи, в інтересах яких є припинення порушення або запобігання його негативним наслідкам. Статус непрямої жертви може бути визнаний у випадках смерті заявника в ході розгляду справи, розгляд може бути продовжено, але щодо визнання інших осіб непрямыми жертвами Суд вирішує це питання у кожній справі окремо.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Рішення по справі «Сандра Янкович проти Хорватії». URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194834&filename=CASE%20OF%20SANDRA%20JANKOVI%C4%86%20v.%20CROATIA%20%E2%80%93%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-194834&filename=CASE%20OF%20SANDRA%20JANKOVI%C4%86%20v.%20CROATIA%20%E2%80%93%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf)
3. Рішення по справі «М.Р. та інші проти Болгарії» URL: Справа «М.А. та інші проти Болгарії» | ECHR: Ukrainian Aspect
4. Курс кримінології. Загальна частина : підручник у 2 кн., О.М. Джу́жа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін. За заг. ред. О.М. Джу́жи. К. Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

Єрастов Андрій Олегович,

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК МИТНИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 року, від імені Євросоюзу у своєму листі міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої держави, визнав незалежність України. Вже у вересні 1993 року у місті Києві було відкрито представництво Європейської комісії в Україні. Основними завданнями представництва були розвиток економічних та політичних зв'язків між Україною та Європейським Союзом, роз'яснення та відстоювання політики ЄС, впровадження програм допомоги.

14 червня 1994 року в Люксембурзі між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами було підписано Угоду про партнерство і співробітництво [1], яка стала правовим базисом відносин Україна-ЄС на наступні 10 років. Згідно Угоди запроваджувалися такі види митного співробітництва: обмін інформацією, удосконалення методів роботи, запровадження об'єднаної номенклатури та єдиного адміністративного документа, взаємозв'язок між транзитними системами Співтовариства та України, спрощення перевірок та формальностей, які стосуються перевезення товарів, підтримка ведення сучасних митних інформаційних систем, організація семінарів і навчальних циклів.

Указом Президента України від 11 червня 1998 року за №615/98 затверджено Стратегію інтеграції України до Європейського Союзу [2], нею визначені основні напрями співробітництва, яке мало б кінцевою метою утвердження України як повноправного члена ЄС. Одним з основних напрямків інтеграційного процесу визначалося реформування правової системи України та поступове приведення її у відповідність до законодавства ЄС, зокрема у митній сфері.

11 грудня 1999 року Європейською Радою була схвалена Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України [3]. У документі зазначалося, що Стратегічне

партнерство між Європейським Союзом та Україною, яке ґрунтується на спільних цінностях та інтересах, є невід'ємним фактором зміцнення миру, стабільності та процвітання в Європі. Європейський Союз задекларував підтримку України в її інтеграції у світову та європейську економіку та запевнив, що вивчить обставини, які б дозволили створити зону вільної торгівлі між ЄС та Україною.

Подальшою ланкою розвитку митних відносин України та Європейського Союзу стало затвердження Кабінетом Міністрів України Плану дій «Україна– Європейський Союз» 12 лютого 2005 року [4]. Окремий розділ Плану присвячувався митній справі, яким передбачалося завершення впровадження нормативно-правової бази, необхідної для імплементації Митного кодексу, у відповідності до міжнародно визнаних стандартів, особливо угод СОТ та митного законодавства ЄС, а також удосконалення функціонування митниці, спрощення та модернізації митних процедур на кордонах і всередині держави.

Наступного етапу відносини Україна – ЄС набули затвердженням Порядку денного асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію 20 листопада 2009 року [5]. Загальною метою порядку було досягнення політичної асоціації та більшої економічної інтеграції України з ЄС шляхом сприяння консолідації демократичних реформ, реформі судової системи, повазі до верховенства права та прав людини, прозорості та демократичній відповідальності, боротьбі з корупцією, а також збільшенню участі громадян у публічному прийнятті рішень в Україні.

У 2007-2012 роках були проведені десятки раундів перемовин щодо змісту Угоди про асоціацію та створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Угода була парафована у березні 2012 року та згодом підписана у два етапи: 1) у березні 2014 року політична частина Прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком; 2) у червні 2014 року економічна частина Президентом України Петром Порошенком. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський парламент синхронно ратифікували Угоду, держави-члени ЄС ратифікували її протягом 2015-2016 років. Набрання чинності відбулося 1 вересня 2017 року.

На сьогодні, Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [6] є основним документом, який окреслює напрямки політичної та економічної європейської інтеграції України. Однією з найважливіших складових Угоди є четвертий розділ, яким регламентується створення Поглибленої та Всеохоплюючої Зони Вільної Торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС. Окремою главою 5 даного розділу Угоди затверджено питання торгівлі та митної справи, якими, зокрема, визначена важливість митних питань та питань сприяння торгівлі, стабільність та всеохопленість митного та торгівельного законодавства, здійснення митного співробітництва, надання технічної допомоги та навчання персоналу, створення Підкомітету з питань митного співробітництва.

Отже, разом зі здобуттям незалежності України розпочався послідовний процес розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом, зокрема їх митної складової. Сторонами проведена змістовна глибока робота у сфері митного співробітництва, що має наслідком гармонізацію українського та європейського митного законодавства та створення Поглибленої та Всеохоплюючої Зони Вільної Торгівлі.

Література:

1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. *Офіційний вісник України*. 2006 р., № 24, С. 203, Ст. 1794, код акта 36581/2006.
2. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу : Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98. *Офіційний вісник України*. 1998 р., № 24, С. 3, Ст. 870, код акта 5501/1998.
3. Спільна стратегія Європейського Союзу щодо України від 11 грудня 1999 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_492#Text.
4. План дій «Україна - Європейський Союз» затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2005 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693/conv#o1.

5. Порядок денний асоціації Україна – ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 20 листопада 2009 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990#Text.
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014 р., № 75, Т. 1, С. 83, Ст. 2125.

Мукомела Катерина Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄСПЛ В УКРАЇНІ

Визнані цінності, які пропагує уся Європа в частині захисту прав та свобод людини зафіксовано в такому нормативно-правовому акті як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, яка була прийнята Радою Європи 1950 року. Саме дотримання прав і свобод людини та їх ефективна і фактична реалізація є головними критеріями, за якими оцінюють рівень становлення та розвитку демократії у державі та суспільстві в цілому.

Різні аспекти виконання рішень Європейського суду прав людини в Україні досліджуються в наукових працях таких науковців як О. Базов, В. Кострицький, М. Мазур, Л. Пастухова, Д. Супрун, С. Тагієв, М. Чугуєвська, Н. Шелевер тощо. Проте і досі питання щодо ряду прогалин і колізій, дискусійних питань стосовно забезпечення ефективного виконання рішень ЄСПЛ не були детально досліджені науковцями.

Особлива риса конвенційних прав людини полягає в тому, що, незважаючи на особливий характер захисту прав людини в тексті Конвенції, справи щодо порушення державами своїх зобов'язань не тільки є підставою для їх відповідальності, але й є гарантіями для відновлення порушених прав фізичних та юридичних осіб та інших суб'єктів, забезпечення загальнодержавних превентивних заходів з метою запобігти повторенню подібних порушень у майбутньому [3].

На нашу думку, законодавчий елемент, безсумнівно, має основоположне значення, але слід зосередити увагу на ефективності виконання законів та підзаконних нормативно-правових актів, а також забезпечити функціонування якщо не комплексної процедури виконання рішень Європейського Суду з прав людини, то принаймні слід зафіксувати загальні засади забезпечення механізму реалізації рішень Європейського Суду з прав людини. Фактично держава сама обирає заходи, за допомогою яких вона зобов'язується усувати проблеми у внутрішньому правопорядку. Наприклад, якщо результат порушення прав спричинений проблемами з конкретними законами або відсутністю належного законодавства, тоді буде доцільно внести зміни до нормативних актів або прийняти відповідні закони. Однак, як показує практика, у справі «Юрій Іванов проти України» від 15.10.2009 р. відсутність своєчасного виконання рішень проти органів державної влади може свідчити про нездатність або небажання знайти ресурси провести необхідні юридичні чи законодавчі реформи.

Ще одним елементом ефективно функціонуючої системи реального та швидкого виконання рішень Європейського Суду з прав людини є наявність у державному бюджеті країни спеціальної статті витрат, пов'язаної з виконанням рішень Європейського суду з прав людини. В Україні відповідно до ст. 3 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [1] передбачено, що виконання рішень Європейського Суду з прав людини здійснюється за рахунок Державного бюджету України. Хоча законодавство України про державний бюджет, в переважній більшості, не містить окремої статті витрат, спрямованої на виконання рішень саме Європейського суду з прав людини. Наприклад, у Законі України «Про державний бюджет на 2021 рік» була передбачена стаття видатків державного бюджету України «Платежі на виконання рішень закордонних юрисдикційних органів, прийнятих за наслідками розгляду справ проти України», відповідно

до якої на виконання рішень зазначених міжнародних органів, у тому числі і Європейського суду з прав людини, було передбачено 582 377,40 грн [2].

Однак, враховуючи зміст та спрямованість Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», вважаємо за доцільне в подальшому передбачати в державному бюджеті України витрати на виконання рішень Європейського суду з прав людини окремо. У зв'язку із цим ст. 3 зазначеного закону потребує викладення в такій редакції: «Виконання Рішення здійснюється за рахунок Державного бюджету України».

Варто відзначити як одну з причин невиконання судових рішень проти органів влади те, що позитивними зобов'язаннями в сфері соціального захисту громадян, які держава не може забезпечити фінансово. Часто буває, що законодавчий орган, в гонитві за народною прихильністю, приймає рішення про підвищення соціальних стандартів, які не прийняті державою для виконання. Тому, коли особи отримують судові рішення на їхню користь, відсутність коштів у бюджеті робить виплати неможливими. На нашу думку, необхідно збалансувати фінансові можливості та зобов'язання, які несе держава [4, с. 118].

Ще одним не менш важливим аспектом виконання рішень Європейського суду з прав людини є встановлення юридичної відповідальності, зокрема кримінальної за невиконання або неналежне виконання рішень Європейського суду з прав людини. Так, відповідно до ст. 16 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» у разі невиконання або неналежного виконання рішення причетні службові особи, до компетенції яких належить це виконання, несуть адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність, передбачену законодавством України. Зокрема, кримінальна відповідальність щодо невиконання рішень Європейського суду з прав людини передбачена ч. 4 ст. 382 Кримінального кодексу України, відповідно до якої умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [5, с. 254].

Підсумовуючи вищезазначене, можна відзначити, що загалом в Україні функціонує система виконання, за якої кожне рішення Європейського суду з прав людини повинно бути обов'язково виконано державою. Проте на варто зупинитись на досягнутому і надалі слід вдосконалювати механізм виконання рішень Європейського суду з прав людини Україною.

Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 23.02.2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 07.10.2021).
2. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України № 1082-IX від 15.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення 07.10.2021).
3. Про виконавче провадження: Закон України № 1404-VIII від 02.06.2016 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення 07.10.2021).
4. Кочура О.О. Окремі аспекти виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Вип. 32. Т. 1, 2015. С. 116-121.
5. Камінська Н.В. Проблеми виконання в Україні рішень Європейського суду з прав людини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 250-257.

Мушинський Олег Станіславович,
*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького Університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВОВІ ФОРМИ ТА НАСЛІДКИ НАБЛИЖЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Пройшовши тяжкий шлях від перших переговорів 2007 року між урядом Ющенко – Тимошенко та ЄС, довівши своє право на членство через горнило революції Гідності, наша держава змогла попри все підписати та дочекатися набуття чинності угоди між Україною та ЄС. Таким чином, ми взяли на себе зобов'язання гармонізувати принаймні частково наявне національне законодавство до нормативно-правових актів ЄС. Угода між Україною та Європейським Союзом про асоціацію, замінила Угоду про партнерство та співробітництво між Європейськими співтовариствами і Україною 1994 року та дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції, вона набула чинності 1 вересня 2017 року.

Головна мета угоди – це приведення українського законодавства до норм законодавства ЄС. Обсяг застосування охоплює окремі статті/глави розділів «Політичний діалог і реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері закордонних справ та політики безпеки», «Юстиція, свобода та безпека», «Економічне та галузеве співробітництво», «Фінансове співробітництво», «Інституційні, загальні та прикінцеві положення».

Якщо ми говоримо про те, які галузі права будуть змінені, то такі ключові галузі, як митне право, трудове право, фінансові послуги, захист прав споживачів, захист довкілля в Україні буде сильно змінений. Юридична зміна законодавства повинна проводитися грамотно та поступово з метою забезпечення ефективного виконання законів [1].

В Європейському Союзі існує таке поняття як «acquis ЄС». Це нова версія старого вислову «acquis communautaire». В свою чергу це означає сукупність спільних прав та зобов'язань. Для українського народу це означає узгодження українського законодавства із правом Європейського Союзу.

Доволі часто на практиці країни, які уклали договір про асоціацію з Євросоюзом не повинні дотримуватися acquis, але Україна в цьому плані є унікальним випадком. В свою чергу це можна трактувати як українське бажання вступити до Євросоюзу через деякий час. Усі ці закони були прийняті в рамках співробітництва з Європейським співтовариством, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Така система створювалась та розвивалась протягом майже 50 років та містить понад 14 тисяч різних видів правових актів і майже 9 тисяч рішень Суду Європейського Союзу з прав людини. Це сукупність спільних прав і зобов'язань, обов'язкова до виконання в усіх країнах-членах ЄС. Цей доробок постійно змінюється і узагальнюється. Він охоплює: зміст, принципи та політичні цілі угод; закони, ухвалені на виконання угод, та рішення Суду ЄС; декларації та резолюції Союзу; заходи в галузі спільної зовнішньої та безпекової політики; заходи у сфері правосуддя та внутрішніх справ; міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу.

Адаптація українського законодавства до Європейського законодавства є важливим елементом правової реформи, яка відбувається у нашій державі. Отже, ми взяли на себе зобов'язання адаптувати законодавство нашої країни до загального європейського.

Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [2] від 18 березня 2004 року визначено мету такої адаптації – досягнення відповідності правової системи України до acquis communautaire з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом (ЄС) до держав, які мають намір вступити до нього.

Для України така адаптація є пріоритетом, оскільки після того, як відбудеться зміна національного законодавства, то й покращиться взагалі уся система управління державою. До

лютого 2022 року відбулися структурні перетворення в галузях митного, банківського, права інтелектуальної власності, охорони праці, державних закупівель та інших сферах права.

Існуючі у правовій системі нормативні прогалини, відсутність низки спеціальних законів, а також наявність суперечностей між законами та нормативно-правовими актами стали основними викликами для запровадження правової реформи.

Наше національне законодавство відчуває певні труднощі, які виникають при реалізації державної політики щодо реформування законодавства. Перегляду потребує система в сфері правотворчості, юридичної техніки, практичної діяльності та правозастосування до законодавства ЄС [3].

За результатами Моніторингового звіту «Україна та Угода про асоціацію. Моніторинг виконання за 2014-2019 роки» Україна в середньому виконала Угоду на 41,6 %. Ця оцінка включає всю пророблену роботу, наприклад, розроблені законопроекти, які ще не стали законами. В рамках цієї угоди маємо на наступні показники: 12,3 % – виконано досконало (все законодавство, прийняте і відповідає вимогам ЄС), 10,4% – просунуте виконання (законодавча робота проведена, проте не прийняті усі необхідні підзаконні акти), 18,9% – раннє виконання (нормативні акти лише на стадії розробки).

Наведемо статистику по секторах:

- технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ) – 95,8%;
- державні закупівлі – 71,6%;
- діяльність компаній – 65,3%;
- національна безпека і оборона – 43,3%;
- зовнішня та безпекова політика – 38,5%;
- енергетика – 37,5%;
- захист прав споживачів – 36,8%;
- оподаткування – 35,3%;
- соціальна політика – 24,4%;
- санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ) – 24,3%;
- охорона навколишнього природного середовища – 22,1%;
- верховенство права та повага до прав людини і основоположних свобод – 16,3%;
- конкуренція – 15,6%;
- громадське здоров'я – 14%;
- фінансове співробітництво та боротьба із шахрайством – 12,5%;
- діалог і співробітництво з питань внутрішніх реформ – 10,3%;
- заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля – 7,5%;
- сільське господарство та розвиток сільських територій – 3,5%;
- митні питання та сприяння торгівлі – 3% [4].

Як ми бачимо, найбільшого прогресу в адептації нашого законодавства до європейських вимог маємо в електронній та комерційних галузях. Цього вдалося добитися, зокрема, завдяки впровадженню систем електронної комерції, електронного податкування, розвантаження бюрократичних апаратів завдяки таким застосункам як «ДІЯ» та «Дій Вдома», тобто завдяки діджиталізації, та кодифікації нашого фінансового та податкового законодавства. Понад 90% застарілих стандартів СРСР замінено на сучасні міжнародні стандарти. Рівень гармонізації національних стандартів за 5 останніх років підвищився удвічі і склав 65%. Українську інфраструктуру нагляду за якістю товарів та послуг приведено у відповідність до норм СОТ і ЄС, створено і забезпечено функціонування національного органу стандартизації, національного органу акредитації, акредитовано і призначено органи оцінки відповідності і органи послуг ринкового нагляду за вимогами регламентів, відмінено обов'язкову сертифікацію продукції.

Проте варто зазначити, що зміни законодавства України в екологічній сфері, сільському господарстві, інтелектуальному праві та освіті потребують змін. Можливість продавати землю, участь в програмах Erasmus+ та інших -це тільки половина із того, що можна зробити, ці та інші галузі далі можна продовжувати реформувати.

Отже, ознайомившись із історією реформ та поточним станом справ, які склалися на сьогоднішній день відносно до виконання обов'язків Україні щодо імплементації українського законодавства до європейських стандартів можемо констатувати наступне:

1) за 5 років від дати підписання угоди про євроасоціацію такі галузі як комерція, фінанси, діджиталізація та деякі інші досягли значного успіху, про що свідчить 41 % взятих на себе виконаних зобов'язань. Проте пам'ятаймо, що залишається інші 59%, яких потрібно закрити та запровадити потрібні зміни;

2) адаптація українського закону до європейського є чимось значно більшим, ніж заміна старих законів новими та просте виконання сторонами умов угоди про асоціацію. Дана угода та виконання її вимог підготовлюють ґрунт до наступних угод, щодо членства України в Європейському Союзі та організацій пов'язаних із ними;

3) адаптація та реформування українського законодавства – процес, який не приходить за один рік. Виконання усіх вимог угоди затягнеться не на один рік, але результати, які ми отримаємо впровадивши те, що ми хочемо, будуть набагато більшими за ті очікування, які ми маємо сьогодні.

Як підсумок всього сказаного, вважаю, що потрібно зосередити нашу увагу на тому, що Україна, як держава, визначила свій проєвропейський курс ще у 2007 році, у 2013 ми мали першу серйозну боротьбу, яка підтвердила наші прагнення до свободи. Сьогодні ж у 2022 році ми продовжуємо боротьбу за базові людські права та цінності. Права та зміна законодавства є інструментами, які дозволяють покращити життя нашого народу, ними не потрібно нехтувати, а навпаки оберігати цю крихку структуру нового світу. Часом ми думаємо, що закони не варті нашої уваги, але варто подумати над тим, що все те, щоби бачимо навколо себе і є наслідком правильного виконання законів та добре побудованої правової системи.

Література:

1. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС зближення законодавства держав-членів Європейського союзу в рамках внутрішнього ринку.

2. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.

3. Белікова С.О. Удосконалення національного законодавства – шлях до його адаптації із законодавством Європейського союзу.

4. Український центр європейської політики. URL : <https://ucep.org.ua/novyny/ugodi-5-rokiv-shho-zrobyla-ukrayina-dosli.html>

Поліщук Михайло Миколайович,

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Імплементуючи стандарти забезпечення прав і свобод людини, визнаних загальносвітовим співтовариством, в здійсненні процесу провадження кримінальної процесуальної діяльності, Україна взяла на себе комплекс обов'язків щодо дотримання рішень Європейського суду з прав людини безпосередньо у справах проти України. Наприклад, внаслідок ратифікації Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], Україна зобов'язалася усувати причини порушення нею норм Конвенції і протоколів до неї, сприяти створенню передумов для зменшення кількості заяв до ЄСПЛ проти України, а також

активно впроваджувати в українське судочинство та адміністративну практику європейські стандарти прав людини.

Так, відповідно до ст. 8 КПК України кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Згідно із ч. 5 ст. 9 КПК України кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [2]. Відповідно до ч. 2 ст. 6 КАСУ суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини. Згідно із ч. 1 ст. 7 КАСУ суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

Теоретичною основою досліджень місця та значення застосування практики ЄСПЛ у національному законодавстві та у сфері судочинства, стали праці таких вчених, як: Д. О. Лук'яненко, І. М. Білодід, В. А. Тумановий та ін. На сьогодні досі ще залишається ряд відкритих та невирішених питань щодо удосконалення національно-правового механізму реалізації рішень ЄСПЛ. По-перше, на практиці під час застосування практики ЄСПЛ, досить часто виникають ситуації колізій між нормами міжнародного права та законодавства України. По-друге, у правовій доктрині існує актуальний спір про те, чи є судова практика ЄСПЛ джерелом права кримінального процесуального права.

Окрім цього, ще одним проблематичним питанням, що виникає під час практичної діяльності суду, виступає таке питання: «чи є застосування практики ЄСПЛ правом або обов'язком суду, тобто чи зобов'язаний суд посилатися на норми ЄКПЛ, навіть у тому разі, коли сторони не бажають робити на них посилання?».

У правовій доктрині існує група науковців, що сформувала своє бачення та аргументовані, правові позиції щодо вищезазначених питань. Як слушно підмічають Д. О. Лук'яненко, І. М. Білодід, Україна, на превеликий жаль, входить до трійки лідерів-скаржників до суду, що свідчить про системність порушень норм Конвенції. З цього приводу, ґрунтовне та повне вивчення рішень ЄСПЛ є необхідною, навіть обов'язковою частиною правильного застосування національного законодавства та забезпечення неухильного виконання норм Конвенції. При цьому сторона обвинувачення повинна бути обізнаною з практикою ЄСПЛ для запобігання порушень прав учасників процесу та для відстоювання своєї позиції [4, с. 117, 119].

Досліджуючи різні правові позиції науковців щодо застосування практики ЄСПЛ як джерела права кримінального процесуального права, варто акцентувати увагу на тому, що самі ж матеріали практики ЄСПЛ можуть використовуватися у кримінальному провадженні стороною захисту, стороною обвинувачення, а також безпосередньо самим судом. Внаслідок цього, очевидним є те, що для найбільш ефективного судочинства буде доцільно запозичувати досвід зарубіжних країн з дієвого забезпечення застосування практики ЄСПЛ під час здійснення правосуддя. Наприклад, якщо розглянути форму правління Чеської Республіки, то можна помітити, що виконання заходів загального характеру переважно реалізується різними органами влади. Так, представник держави в ЄСПЛ має повноваження щодо розробки рекомендацій про необхідні заходи загального характеру. Він може залучати до розробки рекомендацій відповідні органи влади і громадські організації, такі як: профспілки, асоціації юристів тощо. Також в Чехії створено механізм за допомогою якого закони та правозастосовна практика країни приводяться у відповідність зі стандартами ЄСПЛ.

Отже, розглянувши практику ЄСПЛ як джерело права, беручи до уваги погляди науковців та власні переконання, на нашу думку, практика ЄСПЛ є джерелом процесуального права, проте, не є процесуальним законодавством, тому що не створює норму права, а лише її тлумачить.

Щодо наявності дискреційних повноважень суду під час застосування практики ЄСПЛ, то суддя ЄСПЛ Де Сальвіа М. зазначає, що національний суддя із прийняттям Конвенції зв'язаний завданням проголошення права у якості судді з прав та свобод і, завдяки цьому, він

є першим суддею з прав людини. Тому, особа, що звертається до суду, знає, що вона має право посылатися в судах на Конвенцію у тому сенсі, в якому вона тлумачиться Страсбурзьким судом [5, с. 21]. Безперечно, учасники справи та їхні представники мають право посылатися на Конвенцію та весь масив практики ЄСПЛ, і в такому разі суд зобов'язаний розглянути та оцінити такі аргументи, адже ігнорування судом доводів сторін може свідчити про порушення права особи на справедливий судовий розгляд відповідно до п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, однією з гарантій якого є вмотивованість судових рішень. Так, у справі «Hiro Balani v. Spain» ЄСПЛ констатував порушення права на справедливий судовий розгляд, встановлене п. 1 ст. 6 ЄКПЛ, через відмову суду вищої інстанції розглянути в своєму рішенні головні доводи, що були покладені в основу апеляційної скарги [6].

Таким чином, судді зобов'язані розглядати справи враховуючи положення Конвенції та практики ЄСПЛ з питань її тлумачення та застосування. Тому на суд покладається саме обов'язок щодо застосування Конвенції та практики ЄСПЛ безпосередньо до того моменту, чи були виконані посылання на вказані джерела права учасниками справи та їх представниками.

Література:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Рада Європи від 04.11.1950 р. Офіційний вісник України. 1998. № 13, № 32 від 23.08.2006. С. 270. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 09.02.2021).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 09.02.2021).
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 09.02.2021).
4. Лук'яненко Д.О., Білодід І.М. Застосування практики Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018 року)*. Київ. Національна академія прокуратури України. 2018. С. 117-119.
5. Де Сальвіа М. Прецеденти Європейського Суду з прав людини. *Керівні принципи судової практики, що стосуються європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод*. Юридичний центр Прес. 2004. 1072 С.
6. Hiro Balani v. Spain. № 18064/91, 09 December 1994. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57910> (дата звернення: 09.02.2021).

Бондар Діана Іванівна,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗАБОРОНА КАТУВАНЬ, НЕЛЮДСЬКИХ АБО ТАКИХ, ЩО ПРИНИЖУЮТЬ ГІДНІСТЬ, ВИДІВ ПОВОДЖЕННЯ ТА ПОКАРАННЯ: РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ

Варто розпочати з того, що попри сучасний ступінь розвитку людства, прагнення до гуманних способів вирішення будь-яких конфліктів, ще досі зустрічаються випадки застосування катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність видів поведінки та покарання, а тому на сьогодні є досить актуальним вивчення цього питання, а саме способів викорінення цієї проблеми [1, с. 62]. Так, абсолютна заборона катування є імперативною нормою в міжнародному праві, і, як постійно звертає увагу у своїй практиці Європейський суд з прав людини – «відображає одну з фундаментальних цінностей демократичного

суспільства». Національне законодавство також містить таку заборону, зокрема в статті 28 Конституції України передбачено, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [2]. У ст. 11 Кримінального процесуального кодексу України вказується, що під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

Відповідно до статті 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод жодна людина не може зазнавати катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання [3]. Проте, встановлюючи абсолютну заборону, стаття 3 Конвенції не пояснює що слід розуміти під поняттям «катування», що таке «нелюдське поводження чи покарання» і що таке «поводження чи покарання, що принижує гідність».

Розглядаючи питання щодо порушення статті 3 Конвенції, ЄСПЛ використовує доктрину «мінімального рівня жорстокості». Тобто, для того, щоб будь-яка справа підпадала під дію ст. 3 Конвенції, погане поводження повинно досягти мінімального рівня жорстокості. Доктрина «мінімального рівня жорстокості» застосовується саме для визначення різниці між катуванням та нелюдським або таким, що принижує гідність, поводженням чи покаранням. Тому ЄСПЛ неодноразово заявляв, що приймаючи рішення, він враховує обставини конкретного випадку. У справі «Ірландія проти Сполученого королівства» рішення від 18 січня 1978 року суд заявив, що «оцінка мінімального рівня жорстокості має відносний характер, оскільки вона залежить від усіх обставин справи, таких як тривалість даного поводження, його фізичні та психічні наслідки, а в деяких випадках - стать, вік, стан здоров'я потерпілого та інші обставини» [4]. В статті 1 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання катування визначається як навмисне завдання сильного болю або страждання, зокрема, з метою отримання відомостей, покарання або залякування [5]. Попри мінімальний рівень жорстокості ознакою катування є також наявність мети такого поводження, що передбачено в Конвенції. Наприклад у справі «Аксої проти Туреччини» рішення від 18 грудня 1996 року правоохоронні органи для того, щоб отримати зізнання та певну інформацію від підозрюваного вдалися до фізичного насильства – так званого «палестинського підвішування» внаслідок чого заявник не лише зазнав жакливого болю, а навіть постраждав від паралічу обох рук, який, згідно медичного висновку, заявник отримав внаслідок підвішування. Відповідно до рішення Суду, таке поводження відповідало критеріям катування [6]. Більше того Суд заявив, що якщо підозрюваного було взято під варту працівниками поліції в повному здоров'ї, а на момент звільнення у нього з'явилися розлади здоров'я чи тілесні ушкодження, то держава зобов'язана пояснити про причини виникнення таких ушкоджень, оскільки невиконання цього може стати підставою для подальшого обговорення такого випадку в Європейському суді з прав людини за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Як нелюдське поводження чи покарання ЄСПЛ може розцінити дії, що вчиняються навмисно, «рівень жорстокості» яких не досягає мінімуму, який необхідний для визнання таких дій катуванням. Таким чином, розмежування навмисних видів поганого поводження перш за все залежить від рівня жорстокості. Кваліфікація дій чи бездіяльності правоохоронних органів як нелюдського поводження відрізняється від катування тим, що не вимагає наявності мети. Відомою справою, де внаслідок фізичного насильства з боку представників держави до затриманого, у рішенні ЄСПЛ було констатовано порушення статті 3 Конвенції і кваліфіковано неправомірні дії як нелюдське поводження, є «Томазі проти Франції» рішення від 12 серпня 1992 року, у якій йшлося про те, що до заявника застосовували фізичне насильство в ході арешту і тримання під вартою [7]. Докази, надані заявником, підтверджували наявність на його тілі подряпин і синців, а також кількість і силу завданих йому ударів, які він отримав під час перебування під вартою. Суд постановив, що мало місце нелюдське і таке, що принижує гідність, поводження. Трапляються випадки, коли навіть погроза застосування забороненого статтею 3 ЄСПЛ поводження, якщо вона є реальною, може бути визнана як порушення статті 3 Конвенції і становити нелюдське поводження. Прикладом може бути

справа «Кампбелл та Козанс проти Сполученого Королівства» [8]. Варто зазначити, що в поодиноких випадках потерпілими від нелюдського поводження можуть бути навіть родичі, які зазнали психічних страждань внаслідок ненадання їм відомостей про їх близьких, яких було взято під варту. Так, у справі «Курт проти Туреччини», рішення від 28 травня 1998 року, матір взятого під варту сина було визнано потерпілою на підставі статті 3 Конвенції, оскільки вона не отримувала жодних відомостей про свого сина після того як його затримали в неї на очах [9].

Що стосується поводження чи покарання, що принижують людську гідність, то це умовно кажучи, «найменш жорстокий» вид поводження, заборонений статтею 3 Конвенції. ЄСПЛ стверджує, що це такий вид поводження, який породжує у потерпілого відчуття страху або приниження, мучення і неповноцінності, може пригнітити потерпілого і, навіть, зламати фізичний чи моральний опір особи. Так, у справі «Селмуні проти Франції» рішення від 28 липня 1999 року суд висловив думку, що дії, на які скаржиться заявник, були спрямовані на те, щоб викликати в нього почуття страху та власної нікчемності, зрештою, щоб принизити його і, можливо, зламати фізично й морально [10]. Суд постановив, що справа дає достатньо серйозних підстав для того, щоб зробити висновок про нелюдське і таке, що принижує людську гідність, поводження із затриманим. ЄСПЛ до кваліфікації поводження як такого, що принижує людську гідність, відносить також умови утримання в'язнів, наголошуючи, що вміст статті 3 ЄКПЛ є універсальним для всіх, тобто затриманим чи ув'язненим особам належить такий обсяг усіх прав, який притаманний гідності кожної людини. При кваліфікації поводження як такого, що принижує гідність, ЄСПЛ виходить із того, що ознака публічності не є обов'язковою, тобто, поводження чи покарання визнається такими, що принижує гідність, навіть якщо жертву було принижено в її власних очах.

Отже, заборона катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання є досить актуальним питанням на міжнародній арені, оскільки життя, здоров'я і гідність людини – є найвищою соціальною цінністю і ніхто не має права її порушувати. Це є імперативні норми, для яких не існує жодних винятків. Однак залишається відкритим питання, наскільки ці норми є ефективними. А тому права та свободи людини і громадянина повинні забезпечуватись не лише на законодавчому рівні, але й на рівні правозастосування.

Література:

1. Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності: навч. посібник / кол. авт.; за ред. д.ю.н., доц. В.О. Боняк. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Ліра ЛТД. 2017. 224 с.
2. Конституція України: офіц. текст. Київ: КМ, 2013. 96 с.
3. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. *Рада Європи*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_004 (дата звернення: 18.04.2022).
4. Case of Ireland v. UK (Application no. 5310/71) 18 January 1978 // HUDOC / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-181585> (дата звернення: 18.04.2022).
5. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. *Організація Об'єднаних Націй*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text (дата звернення: 18.04.2022).
6. Case of Aksoy v. Turkey (Application no. 21987/93) 18 December 1996 . HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58003> (дата звернення: 18.04.2022).
7. Case of Tomasi v. France (Application no. 12850/87) 12 August 1992. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57796> (дата звернення: 18.04.2022).

8. Case of Campbell and Cosans v. The United Kingdom (Application no. 7743/76) 25 February 1982. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-57455> (дата звернення: 18.04.2022).

9. Case of Kurt v. Turkey (Application no. 24276/94) 25 May 1998. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58198> (дата звернення: 18.04.2022).

10. Case of Selmouni v. France (Application no. 25803/94) 28 July 1999. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-58287> (дата звернення: 18.04.2022).

Костишина Руслана Леонідівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Україна повинна виконувати рішення Європейського суду з прав людини, це, власне, і є ключове завдання для того, щоб реалізувати євроінтеграційний курс нашої країни. Це допоможе забезпечити нормальне виконання усіх функцій країни як соціальної держави. Спочатку будуть відновлюватися права, які були порушені державою, згодом це призведе до того, що підвищиться довіра до органів державної влади.

Потім правова система України стане на шлях трансформування та оновлення, для того, щоб наблизитися до стандартів Ради Європи, які, у свою чергу, відповідають інтересам України.

Належно виконувати рішення ЄСПЛ є важливим та необхідним завданням, проте, в Україні наявна проблема систематичного виконання таких рішень. Ці проблеми стали предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців, як Н. Є. Блажівська, Н. В. Камінська, О. О. Петришин, В. А. Ведькал, Н. В. Косяк тощо.

Україна є членом Ради Європи ще з 1995 року, через 2 роки вже була ратифікована Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Також важливим стало те, що Україна ратифікувала Протокол № 14 до Конвенції, де містилося положення, що стосувалося сфери контролю за виконанням рішень ЄСПЛ. У зв'язку з цим, зросла роль Комітету Міністрів Ради Європи, це означало, що якщо орган буде вважати, що держава-учасниця відмовляється виконувати остаточне рішення у справі, в якій вона є стороною, він може звернутися до ЄСПЛ з питанням про додержання цією державою свого зобов'язання [2]. У зв'язку з цим, будуть запроваджені політичні санкції, до прикладу, можна втратити право голосу або взагалі припиняється членство.

Станом на 15.09.2020 ЄСПЛ були ухвалені 1383 рішення стосовно порушених Україною положень Конвенції. Невиконані рішення ЄСПЛ становлять 549 справ [3].

У зв'язку із такою негативною статистикою було призначено слухання Комітету з питань правової політики, де обговорювалися проблеми виконання Україною рішень ЄСПЛ.

Підсумком такого слухання було визначення кількох причин невиконання рішень ЄСПЛ Україною. Першочерговим висновком є те, що виникло недостатнє розуміння змісту рішень ЄСПЛ та обов'язкового виконання остаточних рішень, що становить загальний обов'язок держави, а не лише обов'язок Міністерства юстиції України.

Наступна причина полягає у недостатньому визначенні ролі національного координатора процесу та інших органів та груп, які можуть на високому рівні оцінювати причини порушення Конвенції та встановлювати шляхи для запобігання таких проблем.

Досвід інших країн дає зрозуміти ясність, прямотліївність та зрозумілість дій, які спрямовані на виконання рішень ЄСПЛ та який буде результат відповідальності та різних випадках.

Було виділено три сфери, з якими пов'язані проблеми систематичного невиконання Україною рішень ЄСПЛ, а саме: 1) суди на національному рівні довготривало не виконують рішення; 2) недотримання належних умов тримання під вартою та у місцях позбавлення волі; 3) проблеми, які будуть стосуватися мораторію на відчуження земель сільського призначення.

03 березня 2021 року було проведено засідання Комітету з питань правової політики, темою засідання стали «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини». На цьому слуханні були прийняті Рекомендації стосовно вищезазначених трьох першочергових сферах. Зокрема, для того, щоб розв'язати проблеми, рекомендується:

1. Ухвалити комплексні рішення для того, щоб вирішити причини проблеми, яка стала системною.

2. Запровадити продуктивні засоби правового захисту, всередині країни;

3. Збудувати таку систему контролю за боргами держави, щоб вона була комплексною та прозорою.

4. Здійснювати відповідне економічне утримання бюджету виконання [4].

Отже, наразі найважливішими завданнями для України повинно бути узгоджене чинне законодавство стосовно виконання рішень ЄСПЛ, які відповідають світовим тенденціям, Тобто, незаперечення існування проблеми та розуміння її причин, системності та структурності, можна розробити реальний план дій, що в подальшій перспективі дозволить якнайменше знизити негативні показники.

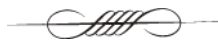
Література:

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 01.04.2021).

2. Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції від 13 травня 2004 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_527 (дата звернення: 01.04.2021).

3. Рекомендації Комітету з питань правової політики на тему «Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини»: прийняті на засіданні Комітету від 17.02.2021 р. URL: <http://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/33309.pdf> (дата звернення: 01.04.2021).

4. Капітоненко А. Проблеми виконання рішень ЄСПЛ. *Юридична газета*. 2017. № 2–3 (604–605). С. 20–21. URL : https://aequo.ua/content/news/files/201801_yug_kapitonenkocompressed_1516878367_ua.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

Мартинюк Анастасія Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ УВ'ЯЗНЕНИХ ОСІБ

У сучасному світі визнання, дотримання, захист прав і свобод людини є одним із найважливіших напрямів діяльності багатьох соціальних інститутів та безпосередньо є обов'язком держави. У теперішній час – час розвитку, модернізації, гармонізації інтересів держави дотримання права кожної людини, у тому числі ув'язнених, є невід'ємною і вкрай важливою складовою даних процесів, що становлять важливу складову покращення.

Дослідження міжнародного захисту прав ув'язнених осіб є дуже актуальним, так як, на наше переконання, це є найбільш незахищена категорія осіб, оскільки для них існують обмеження в реалізації їх суб'єктивних прав. Міжнародне співтовариство не могло залишити не розглянутим це питання, а саме правовідносини, що виникають при виконанні і відбуванні покарань, суб'єктами яких є засуджені.

Питання захисту прав ув'язнених останнім часом розглядається та вивчається багатьма науковцями. Зокрема, це такі вчені як: О.М. Дроздов, Н.М. Пательнікова, В.М. Романов, О.В. Романюк, А.Х. Степанюк, Ю.О. Толстенко, В.О. Човган тощо.

Метою нашої наукової роботи є дослідження, а також механізму забезпечення цього правового явища.

Міжнародний захист прав ув'язнених осіб наразі набув дуже широкого значення, а також має ознаки правового явища, що прямо пов'язаний із нормотворенням, оскільки саме порушення прав засуджених, які захищаються в суді, у результаті все одно призводять до обов'язковості перегляду нормативно-правових актів і ухвалення нових норм права, що встановлюють нові правила поведінки із засудженими і надають гарантії щодо дотримання прав засудженого.

Для розуміння сутності захисту прав варто пам'ятати, що захист є одним із засобів забезпечення права. Цей засіб є одним із найбільш радикальних, але все ж він є саме засобом забезпечення. Варто погодитись з тим, що захист як засіб забезпечення прав включає в себе різні механізми, способи, а також методи та прийоми, що спрямовуються на їх підтримання і поновлення в разі його порушення [1, с. 197].

Під поняттям «міжнародний механізм захисту прав» слід розуміти систему міжнародних органів та організацій, що діють з метою реалізації міжнародних стандартів прав і свобод людини чи їх відновлення у випадку порушення. До таких органів відносяться так звані «універсальні» органи та організації, що безпосередньо пов'язані з Організацією Об'єднаних Націй, зокрема це: Рада ООН з прав людини, Верховний Комісар ООН, конвенційні міжнародні органи (Комітет ООН з прав людини, Комітет ООН проти катувань, Комітет ООН з ліквідації расової дискримінації, Європейський комітет із питань запобігання тортурам і такому, що принижує гідність, поведінню чи покаранню та інші); а також є й регіональні механізми захисту прав людини, серед яких виділяють судові органи: Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини і такі інші.

Міжнародні органи розробляють міжнародні акти щодо забезпечення захисту прав ув'язнених осіб. Зокрема, виділяють акти загального характеру, до яких відносяться Загальну декларацію про права людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966 р.), а також спеціалізовані акти, що включають в себе: Мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими (1955 р.), Конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінню чи покаранню (1987 р.), Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання (1975 р.). Принципові положення цих документів щодо поведінки із ув'язненими державою, посадовців органів та установ виконання покарань стали основою для розроблення та прийняття відповідних нормативних актів щодо питань, які стосуються забезпечення їхніх прав і свобод, організації процесу виконання кримінальних покарань та діяльності органів й установ з виконання покарань, участі громадськості в цьому процесі тощо [2, с.132].

Ув'язнені особи, незважаючи на тяжкість вчиненого ними кримінального правопорушення, все одно залишаються громадянами своєї країни. А тому держава гарантує збереження за ними своїх суб'єктивних прав, крім тих, що обмежують свободу. Виходячи з цього, в'язні мають право на життя, особисту недоторканність, на здоров'я, працю, незастосування до них катувань, на повагу до людської гідності, на свободу віросповідань, свободу совісті та думки, недоторканність сімейного життя та інші основоположні права.

Якщо ж розглядати механізм захисту прав ув'язнених на національному рівні, то можна побачити, що у нас закріплено правовий статус засудженого, їх право на правову допомогу і зустрічі з захисниками та іншими фахівцями правової галузі. Окрім цього цим особам надається право подавати заяви, скарги до адміністрації місця, в якому відбуваються покарання. Також вони можуть звертатись до Національного превентивного механізму, що працює під керівництвом Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, а якщо говорити про міжнародні механізми, то одним з таких органів є ЄСПЛ, де опікуються захистом прав ув'язнених.

Важливою функцією Європейського суду з прав людини є забезпечення неухильного дотримання і виконання норм Конвенції державами-учасниками. Рішення ЄСПЛ містять позиції, що сприяють забезпеченню запобігання катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження. Україна посідає одне з перших місць за кількістю справ серед держав-членів Ради Європи, які перебували на розгляді в ЄСПЛ [3]. Аналізуючи практику ЄСПЛ, однією з недавніх справ була справа «Беляєв та інші проти України», де заявниками є засуджені до довічного позбавлення волі, які відбувають покарання. Вони вказали, що були порушення права на повагу до приватного і сімейного життя через відсутність можливості мати тривалі візити зі своїми близькими родичами, членами сімей. Проте урядом були спростовані відповідні вимоги, але Суд визнав порушення ст. 14 Конвенції (заборона дискримінації) разом зі ст. 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) [4].

Отже, підсумовуючи викладене, можна дійти до висновку, що правова система захисту прав та законних інтересів ув'язнених являє собою сукупність різних механізмів, якими можуть скористатися засуджені та ув'язнені у разі порушення їхніх прав чи законних інтересів, з метою їхнього захисту чи відновленню. Ув'язнена особа має право на захист у разі порушення права, отже, може звертатися за захистом, зокрема, до Європейського суду з прав людини. Однак якщо говорити про захист прав на державному рівні, то тут ми слабкі, адже установи виконання покарань, на жаль, все ще є місцями приниження, нерідко катувань, жорстокого поводження та утиску прав в'язнів.

Література:

1. Почанська О.С. Правові засади забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. *Форум права*. 2017. № 4. С. 197-204.
2. Романюк О.В., Човган В.О. Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань. Біла Церква, 2016. 132 с.
3. Роль ЄСПЛ у забезпеченні належного та ефективного механізму захисту прав людини в Україні. *Юридична Газета*. URL : <https://7aac.gov.ua/yuridichna-gazeta-rol-yespl-u-zabezpechenni-nalezhnogo-ta-efektivnogo-mexanizmu-zaxistu-prav-lyudini-v-ukra%D1%97ni/>.
4. Справа «Беляєв та інші проти України» (Заява № 34345/10 та 2 інші заяви) URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d89#Text (дата звернення: 22.04.2022 р.).

СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Бачинський Дем'ян Вадимович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

В умовах посилення конкуренції на світовому та національному ринках особливої ваги набуває питання захисту суб'єктів господарювання від різноманітних потенційних загроз, створення системи соціального захисту населення від негативних факторів. Для вирішення цих проблем необхідно забезпечити стабільне функціонування страхового ринку. Саме ефективний розвиток страхового ринку сприяє забезпеченню економічної діяльності, оскільки ті суб'єкти, що знаходяться в групі ризику, готові сплачувати справедливую премію страховикам для гарантування компенсації шкоди або збитків, завданих у разі настання страхової події в майбутньому. Страховий захист дозволяє займатися діяльністю з більш високим ризиком, отримуючи при цьому більший, ніж очікувалося, прибуток, який інакше вони не змогли б отримати.

Сфера страхування досить різноманітна й включає не тільки страхування майна чи здоров'я, а й багато інших сфер людської діяльності. Коли працівник отримує травму на роботі, корпоративне страхування допомагає покрити йому медичні витрати та будь-які потенційні перерви в оплаті праці.

Страховий ринок України є другим за обсягами капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків, але рівень страхування ще залишається низьким. На сьогодні можемо спостерігати відновлення страхового ринку після осені 2014-2015 рр. За офіційними даними регулятора, загальна кількість страхових компаній в Україні станом на 01.07.2021 р. становила 181, а на цю ж дату минулого року – 215, при цьому звіти про діяльність подали 166 страхових компаній. Обсяги здійснених валових страхових виплат страхових компаній за січень-червень 2021р. зросли на 27,3% до 8,7 млрд. грн., рівень валових виплат зріс з 32,5% до 35,1%. Із загального обсягу валових виплат виплати фізичним особам склали 4235 (+35,3%), перестраховикам – 136,6 млн. грн. (-42,5%). Страховиками було сплачено клієнтам 8,55 млрд. грн. чистих страхових виплат, що на 28,8% більше аніж за аналогічний період минулого року (6,642 млрд. грн.), а рівень чистих виплат страховиків зріс з 35,5% до 36,4% [1].

За підсумками 2021р. українські страхові компанії збільшили премії зі страхування життя до 2,7 млрд. грн., а з накопичувального страхування життя надійшло 1,77 млрд. грн. страхових премій та виплачено страхових платежів на суму майже 297 млн. грн. За іншим страхуванням життя, що включає банківське страхування та страхування від тяжких захворювань, надійшло страхових премій 733 млн. грн., а виплачено клієнтам коштів на суму 68 млн. грн.

Щодо страхування фізичних осіб, то найпопулярнішим видом страхування в Україні є обов'язкове страхування відповідальності перед третіми особами. У порівнянні з автокаско або добровільним медичним страхуванням, де рівень проникнення становить не більше 3-4%, щонайменше 85% транспортних засобів покривається обов'язковим страхуванням. Сьогодні близько 7,5 млн. автовласників страхують свою відповідальність перед третіми особами. Понад 50 страхових компаній мають ліцензію на цей вид страхування й входять до Автотранспортного бюро України [1]. Незважаючи на те, що динаміка розвитку страхового ринку в цілому позитивна, рівень популярності страхування залишається в Україні низьким порівняно з розвиненими країнами Європи. Однією з причин є економічна нестабільність, а також слабкий розвиток вітчизняного фондового ринку, що не дозволяє використовувати цінні папери як активи для надійного розміщення страхових резервів, стабільного зростання виробництва та високої інфляції.

За прогнозами експертів, ми очікуємо на перерозподіл страхового ринку, в результаті якого багато нинішніх учасників будуть змушені піти, не витримавши конкуренції та нових нормативних вимог. При цьому, темпи зростання буде збережено. Хоча в цьому сенсі багато що, звичайно, залежить від регулятора – його подальших дій, зокрема щодо «зачистки» ринку від несумлінних страховиків, які не виконують або не можуть виконувати свої зобов'язання за укладеними договорами.

Відсутність єдиної державної стратегії розвитку ринку страхових послуг, нестабільність економічної ситуації в країні та низький рівень довіри до страховиків серед населення негативно впливають на розвиток страхування в Україні. Останнім часом український страховий ринок зіткнувся з багатьма викликами, пов'язаними з російською агресією та перебуває у військовому становищі, люди масово втрачають житло та здоров'я.

Страховий бізнес в Україні, як і більшість інших сфер, сьогодні працює за тимчасовими рішеннями, без прийняття довгоочікуваних нормативно-правових актів, системної політики та державної підтримки. Саме тому розвиток страхової галузі в Україні потребує розробки та поетапного впровадження заходів, спрямованих на покращення контролю якості страхових послуг, які неможливо реалізувати без залучення інвестицій. За даними агентства «Insurance Top», на ринку є великий попит на кредити, але банки не поспішають інвестувати в реальну економіку. Підприємствам не вистачає оборотних засобів та інвестицій для розвитку бізнесу. Така залежність банківського та страхового секторів економіки ще раз доводить, що державна політика розвитку страхування має базуватися на зміцненні ринкових засад його учасників, пріоритеті прав споживачів страхових послуг [2].

Для успішного розвитку та покращення ситуації на українському ринку страхових послуг необхідна злагода роботи як держави, так і страхових компаній. При цьому держава має забезпечити ринок стабільною нормативною базою, необхідним державним наглядом, а з іншого боку, страхові компанії мають бути максимально сумлінними та чесними в співпраці зі своїми клієнтами [2]. Відповідні державні органи повинні провадити інформаційну політику для населення з метою підвищення попиту на страхові послуги, а також продовжувати налагодження ефективної діяльності учасників страхового ринку.

Отже, основними перспективами розвитку страхового ринку України на найближче майбутнє [3]:

- 1) зростання привабливості українського страхового ринку для світового капіталу;
- 2) збільшення попиту на медичне страхування серед малих підприємств і фірм;
- 3) розширення меж самого ринку медичного страхування за рахунок підвищення цін на ліки та послуги в лікарнях. Люди почали мислити більш прагматично, тому все частіше воліють здійснювати профілактичні заходи, що допомагають запобігти певним захворюванням;
- 4) поява нових страхових продуктів.

Література:

1. Підсумки страхового ринку України за 1 півріччя 2021 року. URL: <https://tbt-broker.com/news/itogi-strahovogo-rynka-ukrainy-za-1-polugodie-2021-goda-925-mln-premij>.
2. Пурій Г. М. Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. *Ефективна економіка*. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf.
3. Золотарьова О.В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. №11. С. 413-420.

Бесараб Маріна Василівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ В УКРАЇНІ

Податкова політика – це вплив держави на економічну кон'юнктуру шляхом зміни системи оподаткування і державних витрат. У державі податкова політика відіграє неабияку роль, вона є вагомим важелем макроекономічного регулювання, її галузь та її сила впливу є значно великою у економічних відносинах. Значний термін часу маневрування окладами, податками, виплатами застосовується для координування динаміки руху рахунків та впливу на прийняття рішень в ринкових відносинах фізичними і юридичними особами. Проте основне макроекономічне призначення держави зводиться до стабілізації економіки, а податкова політика неодмінно робить в цій сфері значний внесок.

Необхідність неабияких змін у податковій політиці держави поставила вкрай важка ситуація в соціальних та економічних відносинах в Україні ще в кінці 2013-2014 рр. Важливо здійснювати ці зміни узгоджено, помірковано та за чітким планом. Зауважимо, що поки цей процес відбувається частково.

Для розвитку ринкової системи потрібен вибір оптимального плану по розробці економічної стабільності, побудові моделі результативного управління економікою. Податкова політика потребує дослідження у часи фінансової кризи та економічної нестабільності задля стабілізації стану.

Загалом метою політиків і економістів у галузі податкової політики стає врегулювання системи оподаткування так, щоб вона не заважала економічному зростанню, а навпаки йому сприяла, і запобігала спотворенню пропорцій, раніше затверджених між окремими категоріями або галузями економіки в процесі взаємодії ринкових сил. Головна мета полягає в тому, щоб база податків набувала розповсюдження, а не просто зібрати якомога більше податків. Податкову політику проводить уряд, як механізм суспільства в цілому. В зацікавленості загального добробуту рішення держави в певних межах щодо податків та оподаткування можуть змінюватись, впливаючи на рівноважний реальний ВВП [1].

Економічна теорія надала в розпорядження практики дві основні форми функціонування податкової політики щодо формування макроекономічної та соціальної рівноваги, економічного зростання та зайнятості [2]. Це автоматична та дискреційна податкова політика. В обох випадках основні інструменти реалізації цих форм податкової політики однакові, а саме: політика витрат, політика доходів, податкова система, податкова політика.

Дискреційна політика полягає в тому, що держава керує податками та державними витратами на власний розсуд, тобто свідоме та суб'єктивне маніпулювання задля змін реального обсягу національного виробництва [3]. Держава витрачає кошти на придбання запасів, товарів та послуг. Дискреційна податкова (бюджетно-податкова) політика орієнтується на проблемах подолання безробіття та проведенні заходів уряду, які будуть спрямовані на забезпеченні повної зайнятості та виробництва неінфляційного ВВП шляхом зміни формування державного бюджету та системи оподаткування [4].

У недискреційній (автоматичній) податковій політиці дефіцит та надлишок у бюджеті виникають автоматично, в результаті впливу автоматичних стабілізаторів економіки. Автоматичний («вбудований») стабілізатор – механізм, який зменшує циклічні коливання в економіці без змін в економічній політиці. Таким стабілізатором є прогресивна податкова система, а також трансфертні платежі (страхування по безробіттю). Циклічні коливання сукупного доходу викликають зміни цих величин, які в результаті призводять до примноження податкових надходжень у етапі зростання ВВП та до самого їх падіння у фазі економічного спаду. Недискреційна податкова політика (тобто автоматична зміна рівня зайнятості, обсягів виробництва і темпів інфляції внаслідок циклічних коливань сукупного доходу) допускає

автоматичне зростання (падіння) чистих податкових надходжень до державного бюджету (внаслідок збільшення державних витрат або зниження податків), відповідно в період піднесення наявне цілеспрямоване створення бюджетного надлишку [5].

Водночас автоматичні стабілізатори забезпечують економіці не короткочасний підйом, а утворюють стабілізуючий ефект протягом усього економічного циклу без дискреційних втручань податкових органів. Однак стабілізуючий вплив при цьому справляється не стільки за рахунок двох основних автоматичних регуляторів – прогресивного оподаткування і виплат безробітним – а скоріше залежить від загального розміру державного сектору в економіці [6].

На даний момент в Україні однією з провідних дилем податкової політики є недіючі і некомпетентні видатки, незграбне податкове управління, постійне та швидке збільшення вимог щодо бюджетних ресурсів, що спричиняє безупинне редагування бюджету й законодавчих актів у податковій системі, тим самим ускладнюючи керування й прогнозування податків. Рахункова палата України підтверджує цей факт, адже вона здійснює контроль над Державним бюджетом України та використанням коштів, які надходять до нього.

Помітні зміни відбулись у податковому законодавстві у 2022 році. У цьому році законодавство зосередилось на підтримці платників податків. З огляду на воєнний стан Верховна Рада прийняла низку законопроектів, які пом'якшують податкову політику і діятимуть до його кінця. Наприклад, підприємцям надали право не сплачувати єдиний податок; передача пального на потреби ЗСУ та підрозділів тероборони не оподатковуються; зупиняється перебіг всіх строків давності, визначених Податковим кодексом; звільняються від прибуткового податку доходи учасників та фізичних осіб, які проживають або беруть участь у районах бойових дій, надані благодійними організаціями; фізичним особам надано звільнення від відповідальності за ухилення від виконання зобов'язань за споживчими кредитами, в тому числі на придбання житла [7]. До податкової знижки платника податку за результатами 2022 року включаються суми коштів або вартість майна, перерахованих ним у вигляді пожертвувань або благодійних внесків неприбутковим організаціям, у розмірі, що не перевищує 16 % його загального річного оподатковуваного доходу [8].

Отже, організація та адміністративне врегулювання податкових відносин, дієвий податковий контроль, інспектування податкового боргу дає змогу державі використовувати обсяг фінансових ресурсів, що надходять до державного бюджету задля здійснення економічних завдань та функцій країни. Уникнення від сплати податків призводить до збільшення податкового тиску на сумлінних платників податків, тим самим скорочуючи їх рівень сукупного добробуту. Основу податкової політики являє собою величезний збір нормативно-правових актів, які є доволі складними у практичному використанні, норми яких не завжди виразно та ясно відображають правила поведінки, тому це є одним із найголовніших недоліків. В результаті є створення значної кількості підзаконних нормативно-правових актів або внесення численних доповнень до чинних [9]. Провідним джерелом утворення та формування доходів бюджету є податки, тому від ефективності податкової політики залежить втілення державою своїх видаткових зобов'язань.

Література:

1. Теоретичні основи аналізу фіскальної політики. URL: [https:// ru.osvita. ua/ vnz/ reports/gov_reg/18032/](https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18032/)
2. Крисоватий А. І., Луцик А.І. Податки і фіскальна політика. *Навчальний посібник*. Тернопіль. 2003 р. 10-11 с.
3. Дискреційна стабілізаційна політика. URL: <https://allrefrs.ru/5-22940.html>
4. Карлін М. І. Соціальна і фіскальна політика держави: проблеми регіональної координації в умовах нового етапу глобалізації. *Наукова стаття*. URL: <https://dse.org.ua/arhcrive/22/3.pdf>
5. Механізм фіскальної політики. URL: <https://library.if.ua/book/11/1095.html>
6. Дмитренко Г. Роль фіскальної політики в антициклічному регулюванні економіки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. №3. 82 с.

7. Зміни в податковому законодавстві. URL: <https://profpressa.com/news/zmini-v-podatkovomu-zakonodavstvi>

8. Зміни до законодавства на період воєнного стану. URL: <https://eba.com.ua/zminy-do-zakonodavstva-na-period-voyennogo-stanu/>

9. Єфименко Т. І., Соколовська А. М. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи. Київ: 2013 р. 217 с.

Величко Уляна Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АБСЕНТЕЇЗМ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Абсентеїзм важливий показник в управлінні персоналом, інколи його навіть враховують в якості ключового показника ефективності управління персоналом. Адже чим вищий коефіцієнт абсентеїзму, тим гірша ситуація із дисципліною праці всередині організації. Тому питання дослідження рівня абсентеїзму а також причин, які його зумовлюють є важливим при розробці заходів з управління персоналом суб'єкта господарювання.

В цілому абсентеїзм визначається як тенденція до відсутності персоналу на робочому місці, тобто «абсентеїзм» розглядається, як прагнення самого персоналу бути відсутнім на робочому місці [1]. Також, абсентеїзм можна трактувати як відсутність мотивації самих працівників виконувати свої обов'язки. Як приклади абсентеїзму можна розглядати запізнення на роботу або ж співробітник часто відпрошується з роботи раніше, занадто довгі несанкціоновані перерви, можливе використання лікарняних в якості поважної причини, стрес або ж просто бажання взяти відпустку тощо. Керівнику потрібно оцінювати не лише відсутність на роботі, а й саму причину відсутності, тобто загальну картину.

Причинами абсентеїзму може бути: несприятлива або ворожа ситуація в колективі, зловживання довірою керівника з боку співробітників, жорсткий графік роботи та необхідність «відсиджувати» робочі години і т.ін. Зниження ефективності діяльності конкретного підрозділу підприємства, висока плинність кадрів, зростання витрат та зменшення виручки і прибутку компанії, конфлікти в колективі, зумовлені перерозподілом робіт відсутніх працівників – це все наслідки абсентеїзму персоналу.

Абсентеїзм в організації може бути явним або ж прихованим. Явний абсентеїзм характеризується фізичною відсутністю працівника на роботі, прихований абсентеїзм характеризується фізичною присутністю працівника на роботі, але він фактично не виконує свої посадові обов'язки. Зазначимо, що прихований абсентеїзм більш руйнівний порівняно з явним, адже його важче виявити та ідентифікувати.

Рівень абсентеїзму вимірюється коефіцієнтом абсентеїзму, який визначається за формулою:

$$КА = \frac{НВ}{Т} * 100\%,$$

де КА – коефіцієнт абсентеїзму;

НВ – кількість годин відсутності працівника на роботі (або непродуктивних втрат часу);

Т – кількість годин робочого часу в досліджуваному періоді [2].

При розрахунку коефіцієнту абсентеїзму необхідно також враховувати кількість годин проведених працівником на робочому місці, але фактично не використаних на виконання своїх посадових обов'язків, тобто коли за працівником спостерігалось явище прихованого абсентеїзму. Тому для організації важливо проаналізувати рівень абсентеїзму кожного підрозділу або, якщо це можливо, кожного працівника.

З початку пандемії у 2019 році почались масові випадки абсентеїзму персоналу у всьому світі. На підприємствах, які не були переведені на дистанційну форму роботи, ситуація тільки погіршувалась. Більшість працівників не виходили на роботу через поважну причину,

таку як, хвороба COVID-19. Проте були й випадки абсентеїзму, які траплялись через високий рівень стресу. Тому значна чисельність працівників була переведена на дистанційну форму роботи. Аналізуючи показники абсентеїзму до дистанційної роботи та після, можна спостерігати тенденцію зменшення абсентеїзму, адже дистанційна робота більш комфортна для багатьох працівників великих компаній. Крім того, відсутні показники, які збільшують випадки абсентеїзму у повсякденному житті. Адже при дистанційній формі роботи немає запізнення через затори, відсутня ворожа ситуація у колективі, зменшується стрес тощо.

Проте, як наслідок виходу на дистанційну форму роботи абсентеїзм з'явився і при дистанційній формі роботи, наприклад, невихід на роботу внаслідок нестабільного інтернет з'єднання або у зв'язку із виконанням рутинних справ тощо.

Однак, явище абсентеїзму також можна порівняти із дистанційною формою роботи. Схожість абсентеїзму та дистанційної форми роботи проявляється у тому, що фізично працівник відсутній на своєму робочому місці, а відмінність проявляється в тому, що абсентеїзм характеризується невиконанням своїх прямих обов'язків працівником, при дистанційній же формі роботи, навпаки, працівник, фізично не знаходячись на робочому місці, виконує свої трудові функції.

Отже, на основі проведеного дослідження сформулюємо ряд рекомендацій для подолання явища абсентеїзму в організації:

- за результатами оцінювання рівня абсентеїзму, визначаються працівники, які мають високий рівень його прояву, та в подальшому позбавляються премії або ж понижуються за посадою;
- для подолання явища колективного абсентеїзму необхідно підвищити рівень згуртованості колективу та налаштувати його на роботу;
- провести детальний аналіз причин появи абсентеїзму та розробити реактивні заходи його мінімізації (гнучкий робочий графік, неповний робочий день або тиждень тощо);
- документування усіх фактів відсутності працівників на робочих місцях та легітимізація причин їх відсутності;
- впровадження автоматизованої системи контролю за роботою персоналу, з метою відслідковування активності персоналу.

Таким чином, можна зробити висновок, що рівень абсентеїзму з початку пандемії COVID-19 зріс, однак перехід на дистанційну форму роботи, допоміг великій кількості підприємств залишитись на плаву та не збанкрутувати через відсутність персоналу. Причини абсентеїзму можуть бути різні, проте щоб звести рівень абсентеїзму до мінімуму необхідно зрозуміти істинну причину абсентеїзму в організації та розробити систему реактивних та попереджувальних заходів.

Література:

1. Нестеров А. К. Абсентеизм персонала на работе. *Енциклопедія Нестерових*. URL: <https://odiplom.ru/lab/absenteizm-personala-na-rabote.html>.
2. Абсентеїзм: що це таке, його причини та наслідки. URL: <https://thepoint.rabota.ua/absenteyizm-scho-tse-take-yoho-prychyny-ta-naslidky/>.

Веселовська Вікторія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Руденко Олександр Володимирович,
здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЗАСТОСУВАННЯ РЕТАРГЕТИНГУ У БІЗНЕСІ

На сьогодні актуальність ретаргетингу в бізнесі зумовлена тим, що сучасна індустрія маркетингу сповнена різноманітних типів онлайн-реклами, які можуть допомогти вам підвищити показники ефективності вашого бізнесу, але лише ретаргетинг має можливість повторно залучити клієнтів, які найімовірніше куплять. Статистика ретаргетингу показує, що близько 97% відвідувачів залишають, нічого не купивши, і ніколи не повертаються на веб-сайт. Саме тому ретаргетинг є важливою частиною будь-якої маркетингової стратегії [1].

Що таке ретаргетинг? Допустимо, користувач на ім'я Оксана переглядає товари на вашому сайті зі свого ноутбука. Вона зайшла на сторінки кількох товарів, але закриває сайт, так і не поклавши нічого в кошик. Через кілька днів Оксана бачить на своєму смартфоні рекламу товарів, що її зацікавили, плюс кілька нових, не переглянутих раніше. Таким чином, Оксані нагадують про ваш бренд, банер зацікавив її, і вона повертається на ваш сайт, щоб зробити покупку. Ось як працює ретаргетинг.

Ретаргетинг – це форма цільової реклами в Інтернеті, за допомогою якої реклама в Інтернеті спрямована на споживачів на основі їхньої попередньої поведінки в Інтернеті [2]. Маркетологи виділяють два види ретаргетингу: статичний і динамічний. В чому різниця між статичним і динамічним ретаргетингом? Статичний ретаргетинг передбачає створення деякої кількості банерів, які показуються користувачам в залежності від того, які сторінки вони переглядали.

Допустим, ви запускаєте рекламну кампанію для електронної книги. Ви створюєте чотири банери, які будуть вести на сторінці покупок товару. Кожен банер буде відображатися покупцем, якщо він відвідав певну сторінку (сторінку товару або статтю) на вашому сайті. Один банер може націлювати тих, хто переглядає сторінку товару, а інший – на тих, хто прочитає статті на тему, пов'язані з вашою електронною книгою.

Статичний ретаргетинг добре підходить для компанії B2B. Це також неповна стратегія в тому випадку, коли вам необхідно націлити лише певну аудиторію, а не кожного користувача в окремоті, або якщо ви хочете просувати один конкретний товар або послугу.

Динамічний ретаргетинг створює персоналізовані банери для кожного конкретного покупця. Для цього потрібно значно більш складна технологія на основі машинного навчання, щоб проаналізувати поведінку покупців, створити банер на основі покупців, а також визначити момент показу реклами для максимізації ймовірності конверсії. Динамічний ретаргетинг підходить для таких категорій бізнесу [3]: інтернет магазини; онлайн-школи; освітні курси; оренда приватного житла і кімнат в готелях; придбання квитків на поїзд, літак чи інший вид транспорту; подорожі; покупка житла та іншої нерухомості; пошук співробітників.

Якщо ваш бізнес знаходиться в сегменті B2C, ваш товарний каталог включає безліч назв, велика база користувачів, то це ваш варіант – динамічний ретаргетинг. Провести вручну всі розрахунки, необхідні для успішного динамічного ретаргетингу, неможливо: обсяги даних занадто великі. Але рентабельність інвестицій від персоналізованої реклами дуже велика, щоб відмовитися від неї. У США за прикладом 88% маркетологів відзначили істотне покращення

результатів кампанії завдяки персоналізації — більше половини з них показали покращення на 10% і більше [4].

Ретаргетинг і ремаркетинг часто помилково подають синонімами, але в більшості маркетингових циклів це різні поняття. Ретаргетинг повертає користувачів на сайт, відображаючи їм дисплей або рекламу на інших сайтах або в мобільних додатках. Ремаркетинг робить те саме за допомогою e-mail розсилок. Як приклад можна навести лист-нагадування про товар у кошику або пропозицію додаткових товарів на основі переглянутих або придбаних користувачем раніше.

Як застосувати ретаргетинг на користь свого бізнесу?

По-перше, використовувати технологію, яка здатна добре розуміти вашу аудиторію. Для досягнення ефективності в значному масштабі необхідний доступ до величезних масивів купівельних даних, що оновлюються в реальному часі відповідно до мінливих інтересів та трендів. Для цього потрібна потужна сучасна технологія, здатна збирати та обробляти ці дані відповідно до ваших цілей, яка дозволить вам збільшити прибуток та продаж.

По-друге, пропонувати кожному покупцеві товари, релевантні для нього. Важливо не просто нагадати покупцеві про товар, який вони переглянули останнім, або запропонувати найпопулярніші товари вашого магазину. Щоб надихнути користувача на покупку, вам потрібна досконала рекомендаційна технологія, яка здатна прораховувати, які товари викличуть найбільший інтерес клієнта конкретного користувача, навіть якщо він ніколи не заходив на їх сторінки на вашому сайті.

І по-третє, взаємодіяти з покупцями в момент, коли вони найбільш схильні зробити покупку. Можливість в реальному часі спрогнозувати, коли користувач з максимальною ймовірністю зробить замовлення, і залучити його до правильної реклами вимагає потужних алгоритмів і доступ до кращого рекламного інвентарю в безпрецедентних масштабах, включаючи відео та мобільні додатки.

Унікальних рекомендацій по запуску ретаргетинга не існує, його важливо адаптувати під цільову аудиторію, особливості товарів і вимоги майданчиків для ретаргетинга. Важливо зробити правильний вибір між соціальними мережами і пошуковими системами, це дозволить найбільш ефективно використовувати бюджет просування. Налаштувати ретаргетинг самостійно нескладно, для цього достатньо розуміти принцип роботи системи і мати достатню кількість інформації за цільовою аудиторією і завданням рекламної кампанії. Не потрібно боятися тестувати та змінювати свою платформу ретаргетингу. Невелике підвищення продуктивності може значно підвищити рентабельність інвестицій.

Таким чином, ретаргетинг є чудовою маркетинговою стратегією для підвищення впізнаваності бренду, збільшення трафіку та підвищення коефіцієнта конверсії, який показує відношення цільових дій до загальної кількості відвідувачів сайту. Використання практичних порад з ретаргетингу дасть чудову можливість для розвитку власного бізнесу.

Література:

1. 10 статистичних даних ретаргетингу, які Ви повинні знати у 2021 році. URL: <https://meazy.co/blog/10-retargeting-statistics-2021>.

2. Behavioral retargeting. Wikipedia. 2022. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Behavioral_retargeting.

3. РЕТАРГЕТИНГ: ЩО ЦЕ І КОЛИ ЙОГО ВИКОРИСТОВУВАТИ? BEST MARKETING. URL: <https://bestmarketing.com.ua/ua/retargeting-shcho-tse-i-koly-yoho-vykorystovuvaty/>

4. Маркетингова хмара. URL: <https://www.salesforce.com/products/marketing-cloud/customer-interaction/>

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасному світі успіх будь-якої організації залежить від багатьох різноманітних чинників, але найважливіший фактор – це чіткий та злагоджений механізм функціонування організації як одного цілого. Адже в загальному розумінні управління персоналом завжди повинне передбачати чітко підібрану стратегію, яка б допомогла досягти поставлених цілей в бажані строки. У широкому значенні термін стратегія має досить багато визначень, але всі вони мають спільні ознаки та поєднані між собою певними особливостями [1, с. 35]. Загалом стратегія – це позиція, визначення становища організації у зовнішньому середовищі і відносно своїх головних конкурентів.

Актуальність цієї теми полягає у тому, що орієнтація стратегічного управління спрямована на визначення, обґрунтування та реалізацію довгострокових цілей організації. Сутність стратегічного планування проявляється у тому, що навіть в умовах дефіциту інформації про майбутній розвиток середовища та організації, є можливість проаналізувати та дослідити всі слабкі сторони та певні недоліки в діяльності, з метою їх успішної нейтралізації [2, с. 50]. Тобто, саме за допомогою вдало підібраної системи стратегічного управління можна сформувати довгострокові цілі організації. Водночас, це є гарантом ефективного досягнення поставлених завдань організації, що є надзвичайно важливим для керівництва.

Головною метою стратегічного управління є створення високого рівня конкурентоспроможності в межах сфери діяльності організації, досягнення стратегічних цілей та отримання максимального прибутку в майбутньому. Крім цього, саме створення такої динамічної системи управління, яка навіть в умовах нестабільності і швидких змін зовнішнього середовища, здатна швидко реагувати та підлаштовуватися під можливі нововведення.

Слід зазначити, що стратегічна система управління має певний перелік особливостей, які тісно пов'язані між собою. До найбільш вагомих характерних рис можна віднести: орієнтація переважно на зовнішнє середовище у тісному взаємозв'язку із внутрішнім становищем; врахування динаміки і взаємодії елементів середовища, передусім зовнішнього, для формування і коректування довгострокових цілей та систематичний контроль за зміною ситуації в зовнішньому оточенні і ходом реалізації стратегій [4, с. 67]. Адже головна унікальність стратегічної системи полягає у тому, що вона, насамперед, передбачає гнучке та своєчасне регулятивне реагування на будь-які зміни в зовнішньому чи внутрішньому середовищі організації.

На даний момент відомо дві основні концепції побудови стратегічного управління: класична модель стратегічного планування MOS (Mission, Objectives, Strategies) та система Balanced Scorecard (збалансованих показників) [3]. Загалом, класична модель – це місії, цілі та стратегії організації. Однак, стратегії за цією концепцією формуються на верхньому рівні управління у вигляді якогось послання, не пристосованого для виконання на нижчих рівнях управління. Тобто, класична модель є неефективною для сучасного світу, тому що створює істотний розрив між самою стратегією та результатами оперативної діяльності через відсутність необхідних інструментів. У свою чергу, Balanced Scorecard – це система збалансованих показників, яка надає можливість інтеграції фінансових і нефінансових показників, є особливо актуальною в умовах завоювання ринку та набуття конкурентних переваг. Система збалансованих показників є не лише інструментом, що забезпечує ефективне формування і моніторинг реалізації стратегії, але і механізмом управління даної стратегії [5, с. 70]. Тобто, за допомогою Balanced Scorecard можливо сформувати ефективну систему розробки стратегії та контролю її реалізації на всіх рівнях системи управління, що є особливо актуальним для будь-якої організації.

Варто зауважити, що кожен керівник повинен адекватно обирати необхідну стратегію управління персоналом, враховуючи всю специфіку діяльності організації та повноту всіх особливостей колективу. Адже саме завдяки вдало та раціонально обраній системі стратегічного управління можна покращити результативність діяльності організації та підвищити рівень її конкурентоспроможності.

Кожен успішний керівник чи управлінець повинен розуміти, що будь-яка стратегія має враховувати такі принципи якцільспрямованість, інноваційність, ситуативність та новизну. Крім цього, для успішної реалізації системи стратегічного управління повинен бути підібраний системний підхід, за допомогою якого можна буде чітко визначити соціальну структуру персоналу та його повноваження [6, с. 81]. Також варто врахувати те, що під час розробки стратегії неможливо передбачити всі перешкоди, які виникнуть при конкретизації цілей і формуванні заходів. Тому, зазвичай необхідно використовувати узагальнену, неповну інформацію щодо різних стратегічних альтернатив з метою підвищення її ефективності.

Крім усього вищесказаного, існує перелік необхідних заходів, які здатні покращити результативність обраної системи та вдало реалізувати стратегію в межах організації. Одним з найбільш поширених заходів є обов'язкове проведення аналізу стратегічного потенціалу організації та її зовнішнього середовища. Також необхідними заходами для вірно підібраної системи стратегії управління є визначення можливих стратегічних зон діяльності та визначення стратегічних альтернатив організації (сукупності стратегій, що розробляються на різних рівнях управління) [4, с. 60]. І останнім впровадженням, яке також займає важливу роль в процесі вдалої реалізації стратегії, вважається розробка довгострокових планів, програм, тактичних та оперативних організаційних планів.

Як висновок, варто зазначити, що всі ці етапи можуть повторюватися та корегуватися керівником у процесі формування стратегії. Адже стратегічне управління виступає обов'язковим контекстом в загальній структурі менеджменту підприємства, тобто поряд з оперативним управлінням, спрямованим на поточну прибутковість, приймаються рішення направлені на майбутній дохід і конкурентоздатність організації в цілому [6, ст. 78]. Також усі складові стратегічного портфеля організації (напрямки діяльності) повинні бути збалансованими, взаємодоповнюючими задля отримання бажаного ефекту, враховуючи весь стратегічний потенціал організації.

Отже, система стратегічного управління – це визначення перспективних орієнтирів діяльності організації на основі оцінювання її потенційних можливостей і прогнозування розвитку зовнішнього середовища. Адже саме вдало обрана стратегія здатна покращити конкурентоспроможність організації та значно підвищити рівень її результативності, враховуючи прибуток та усі ресурси.

Література:

1. Власенко В. А. Розробка та реалізація стратегії розвитку підприємства в умовах трансформації ринкових відносин: принципові підходи та інструменти. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2014. № 26 (1). С. 32-41.
2. Гончаров Ю. В., Лапчик Ю. Ю. Удосконалення стратегії розвитку підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 1. С. 193-199.
3. Дяків О. П., Островерхов В. М. Управління персоналом: навчально-методичний посібник (видання друге, переробл. і доповнено). Тернопіль. 2018. 288 с.
4. Клименко С. М. Формування стратегії розвитку підприємства з урахуванням ризиків. *Бізнес Інформ*. 2013. № 8. С. 343-347.
5. Тур О.В. Формування поняття стратегія розвитку підприємства. *Інтелект XXI*. 2015. № 4. С. 38-45.
6. Хацер М. В. Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 3. С. 109-112.

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТУ В РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Функціонування ринкової системи будь-якої країни окреслює важливу роль кредиту в економічних відносинах усіх учасників розширеного відтворення. Саме кредит сьогодні забезпечує безперервність відтворювального процесу, опосередковуючи всі стадії виробництва й забезпечуючи ефективне використання обмежених ресурсів, а також підвищення рівня рентабельності виробництва. Саме це й зумовило необхідність висвітлення сутнісної ролі кредиту в розвитку економіки України.

Акцентуючи увагу на ролі кредиту в безперервності розширеного відтворення, професор Дзюблук О. В. зазначає, що саме такий підхід у трактуванні сутності кредиту дає можливість одночасно відобразити якісні параметри кредиту (платність, поверненість, перерозподільчий характер) і його ключову роль у забезпеченні неперервності відтворювальних процесів в економіці [1, с. 14].

Через свою багатофункціональність, кредит має вагомий роль в економіці кожної країни. Це можна помітити за його впливом на господарську діяльність держави та можливість швидко розвивати різні ланки економіки. Як відомо, за участю кредиту відбувається такі господарські процеси: 1) розподіл та перерозподіл ВВП; 2) мобілізація грошей для подальшого залучення їх народним господарством як банківську позичку; 3) контроль за фінансовою діяльністю господарств.

Ще одною важливою умовою, пов'язаною з економічною сутністю банків, є така функція, як посередництво в кредиті – банки дають кредити, спираючись на певні кредитні ресурси. Ще донедавна це основне правило кредитування було проігноровано в Україні, адже формування та розподіл кредитних ресурсів проводився не всіма банками, а лише НБУ, як єдиним кредитором останньої інстанції для усіх банків і держави.

За результатами проведеного Національним інститутом стратегічних досліджень огляду, в Україні працює 69 банків, при цьому, домінуюча частка належить 4 державним банкам, на які сукупно припадає 49% активів, 46% зобов'язань, 44% власного капіталу та 65% статутного капіталу банківської системи (станом на 01.02.2022р.). Ринкова поведінка державних банків не лише віддзеркалює домінуючі тренди у діяльності банківської системи, а значною мірою їх формує, тому є дуже важливим чинником впливу на ситуацію у грошово-кредитній системі країни загалом [2]. Аналізуючи офіційні дані НБУ, обсяги наданих банками кредитів на початок 2022р. становили 1149,6 млрд. грн., що на 99,9 млрд. грн. більше, ніж в попередньому році. За перші 10 місяців 2021 року банки видали 8,7 тис. іпотечних кредитів на загальну суму понад 7 млрд. грн. Якщо порівняти з відповідним періодом минулого року, нове іпотечне кредитування подвоїлося за кількістю договорів та зросло в 2,5 рази в грошовому вимірі. При цьому, розміри проблемних (непрацюючих) кредитів (NPL) в українських банках упродовж 2021р. зменшився на 85,2 млрд. грн, а їх частка в кредитному портфелі банків скоротилася за рік на 11 в. п. – із 41% станом на 1.01.2021р. до 30% станом на 1.01.2022р. У поточному році даний показник є найкращим (30%), починаючи з 2017р., відколи обсяги NPL визначаються за оновленою методологією. У кінці червня 2021р. цей показник знизився до 37,2%, тоді як на початку 2020р. прострочення платежів більш ніж на 90 днів фіксувалося за кожним другим банківським кредитом. Таке досягнення є серйозним, і НБУ передбачає, що через три роки рівень проблемних позик у банківській системі не перевищуватиме 10% [2].

Наведені дані підтверджують наявне, суттєве зниження рівня проблемних кредитів в українських банках. В найбільшій мірі (на 56,2 млрд. грн.) скоротили обсяги непрацюючих кредитів державні банки (Ощадбанк, Приватбанк, Укресімбанк, Укргазбанк), що становило майже дві третини від загального скорочення обсягів NPL по банківському сектору України. Внаслідок цього, частка проблемних кредитів у державних банках за рік теж знизилася з 57,4% до 47,1%. Проте, вона все ще є тягарем для державних банків, у яких досі сконцентровано

понад 70% NPL сектору (понад 50% припадає на Приватбанк). Частка NPL у кредитному портфелі Приватбанку станом на 01.12.2021р. – 69,45% (на 01.01.2021 – 73,95%), у решти державних банків – 30,27% (на 01.01.2021 – 43,69%), у банків з іноземним капіталом – 17,9% (на 01.01.2021 – 27,86%), у банків з приватним українським капіталом – 9,6% (на 01.01.2021 – 14,56%) [3].

Варто зауважити, що банки мають право відмовитися від надання позичальникам кредитів частково, або в повному обсязі за наявності обставин, які явно свідчать про те, що наданий кредит своєчасно не буде повернений. Основними способами зниження рівня кредитного ризику на сьогодні для банків є такі:

- 1) забезпечення виконання зобов'язання позичальника різноманітними видами забезпечення, прийнятими у практиці банківського кредитування: порука, гарантія, застава;
- 2) лімітування кредитів;
- 3) формування обов'язкових резервів під наданні банком кредити.

Відтак, в Україні не використовуються всі позитивні сторони ролі кредиту як економічної категорії, що пояснюється, в першу чергу, слабким розвитком ринкової економіки. Крім того, процеси створення ринку позикового капіталу, демонополізація та децентралізація економіки ще не завершені, робота банків із кредитами не завжди відбувається за ринковими принципами. Виконання кредитом своєї регулювальної ролі також обтяжується економічними кризами та інфляційними процесами.

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що для організації раціонального процесу кредитування необхідні чітка державна економічна політика, встановлений перелік пріоритетних напрямів інвестування, посилення захисту прав кредиторів та підвищення рівня довіри до банків із боку суспільства. Банки повинні посилити контроль за кредитним процесом і підвищити рівень прозорості банківських процедур і технологій, що забезпечить підвищення якості кредитного портфеля, а отже, й зростання ефективності банківської діяльності загалом.

Задля ефективного використання потенціалу кредиту як економічної категорії й активізації кредитної діяльності банків в Україні потрібно розробити державну стратегію стимулювання економічного зростання в частині зосередження уваги на розвитку кредитної діяльності. Також пріоритетними для банків напрямками кредитування повинні бути перспективні національні проекти й програми розвитку окремих секторів і сфер економіки за умови зниження рівня кредитного ризику та обсягів проблемної заборгованості.

Література:

1. Дзюблук О. В. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. *Світ фінансів*. 2010. С. 7-16.
2. Державні банки України в умовах війни. URL: <https://cutt.ly/fDY3VDZ>.
3. Активні та пасивні операції банків. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
4. Обсяг NPLy банківській системі України у 2021 р. URL: <https://finbalance.com.ua/news/obsyah-npl-u-bankivskiy-sistemi-za-11-misyatsiv-2021>.

Галянт Діана Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ РИЗИКУ І НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

На даний час, тема невизначеності в процесі прийнятті управлінських рішень є надзвичайно актуальною як для окремих підприємницьких одиниць, так і для системи господарювання в цілому, оскільки адаптація підприємств до умов, що постійно змінюються, є одним з найголовніших завдань забезпечення їх стійкого розвитку.

Прийняття управлінського рішення – це насамперед процес, у якому поєднуються функціональні обов'язки керівника й інтелектуальні здібності. Для того, щоб обрати правильне рішення, необхідно обрати правильну стратегію, від вибору якої залежить ефективність та функціонування всього підприємства [2].

Невизначеність виникає у відкритих завданнях прийняття рішень, у яких менеджер не знає всієї сукупності чинників, що діють. Перш ніж оцінювати їх, він має сформулювати множину гіпотез. Ситуація невизначеності характеризується тим, що вибір конкретного плану дій може зумовити будь-який результат із певної множини варіантів, але ймовірність впливу випадкових факторів невідома.

При здійсненні підприємницької діяльності повністю уникнути ризику неможливо, навіть за умови гранично обережних дій. Занадто велика обережність не врятує від втрат за тих чи інших обставин, уникнути яких ви не в змозі, а якщо події будуть сприятливими, то доведеться пожалкувати про втрачені можливості [4, с. 112].

До особливостей прийняття рішень в умовах невизначеності належать:

- об'єктивна присутність невизначеності;
- необхідність вибору з альтернативних варіантів;
- можливість оцінити альтернативний вибір через характеристики ймовірності.

В ході оцінки альтернатив і прийняття рішень керівник повинен прогнозувати можливі результати в різних обставинах. Необхідно відзначити, що кінцева результативність прийнятих рішень істотно буде залежати від якості їх реалізації, а також треба врахувати, що низька якість виконання підлеглими дорученої роботи найчастіше зумовлена помилками, допущеними керівниками, відповідальними за реалізацію рішення. Тому на всіх рівнях управління в таких ситуаціях цьому необхідно приділяти підвищену увагу [3].

Практикуються два підходи до прийняття рішення в умовах невизначеності:

1. Особа, яка приймає рішення, може використати наявну інформацію, власні судження і досвід для ідентифікації своїх припущень відносно ймовірностей тих чи інших можливостей зовнішніх умов, в яких опиниться його підприємство, а також для оцінки при кожній зовнішній умові результатів по кожній наявній стратегії. Це, по суті, робить умови невизначеності аналогічними умовами ризику.

2. Якщо ступінь невизначеності дуже високий, то особа, яка приймає рішення, надає перевагу не робити припущень відносно ймовірностей різних зовнішніх умов, або не враховує ймовірності, чи розглядає їх як рівні, що практично одне й те саме.

Якщо застосовується даний підхід, то для оцінки передбачуваних стратегій наявні чотири категорії рішення:

- критерій рішення Вальда;
- альфа-критерій рішення Гурвіца;
- критерій рішення Севіджа;
- критерій рішення Лапласа.

Для оцінки передбачуваних стратегій варто звернути увагу на критерій Севіджа. Він використовується тоді, коли необхідно обрати стратегію захисту об'єкта від занадто великих втрат. Використання критерію Севіджа є доцільним тільки за умови достатньої фінансової стабільності підприємства, коли є впевненість, що випадковий збиток не призведе до повного краху. Також він дає змогу не допустити надто важких наслідків помилкового рішення і намагається мінімізувати «втрачену користь» [5, с. 543].

Великий вплив на рівень невизначеності дає держава і її політика при визначенні пріоритетів. Адже визначення пріоритетів господарства залишає їх ризиків. Це враховується при встановленні програми розвитку державного господарства та цінової політики [1].

Отже, прийняття управлінського рішення як правило є результатом аналізу, економічного обґрунтування та вибору альтернатив в умовах недостатнього володіння потрібною інформацією та передбачає 2 підходи до прийняття з 4 стратегіями. Найадекватнішою вважається стратегія Севіджа, оскільки саме він пропонує розумний ризик. Проте попри всі наукові теорії, критерії, які нам вже відомі, процес прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності продовжуватиме бути предметом подальших досліджень.

Література:

1. Венгер М.Ф. Особливості прийняття рішень в умовах невизначеності. URL: <http://surl.li/bqzsd>.
2. Дзюбко М.Ю. Особливості прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. URL: <http://surl.li/bqzqb>.
3. Кабаченко Д. В. Прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності та ризику. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/2/EV20172_107-115.pdf.
4. Краснокутська Н.С., Нащекіна О.М., Замула О.В. та ін. Менеджмент : навчальний посібник. Харків : «Друкарня Мадрид». 2019. 231 с.
5. Юдович А.С. Процес прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності. 2016. 545 с.

Гняздовський Кирило Вікторович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПЕРСПЕКТИВИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Проблема пенсійного забезпечення українців є гострою від початку незалежності України до сьогодні. Пенсійна система України знаходиться у надзвичайно кризовій ситуації, сутність якої полягає у неможливості забезпечити гідну старість для населення держави, а найближчим часом взагалі здійснювати будь які виплати, навіть мінімальні. Враховуючи збільшення частки осіб пенсійного віку, солідарна система пенсійного забезпечення не тільки не спроможна гарантувати пенсіонерам гідний рівень життя, а й забезпечує щорічне зростання навантаження на частину населення, яка працює і на бюджет країни зокрема. У перспективі недержавне пенсійне забезпечення стане основним джерелом пенсійних виплат, адже солідарна система, яка працює сьогодні перестає себе виправдовувати в умовах вкрай кризової демографічної ситуації в Україні. Тому, наразі є нагальне питання, про перехід українців у недержавне пенсійне страхування, з метою забезпечити собі гідне життя на рівні європейських країн. За даними Державного комітету статистики України, на кожного працюючого на сьогодні припадає один пенсіонер, і за невтішними прогнозами до 2050 року кожен працюючий буде утримувати двох пенсіонерів [1]. Відштовхуючись від цього, забезпечити достатній рівень якості життя особам пенсійного віку стане просто неможливим.

Отже, якщо говорити про недержавну пенсійну систему, слід зазначити, що з боку держави на разі здійснюються кроки з розробки механізмів гарантування безпеки накопичення коштів через недержавні пенсійні фонди. Також, після 2026-го на недержавні пенсійні фонди планується поширити систему Фонду гарантування вкладів.

Якщо брати недержавні пенсійні фонди, умови виплат, мають суттєві відмінності від державного пенсійного забезпечення у кращу сторону. Пенсію з фондів можна отримувати в 50 років, тобто не потрібно чекати досягнення встановленого законодавством пенсійного віку. Беручи до уваги, такий критерій, як мінімальний термін, слід зауважити, що внесення коштів до НПФ складає всього 10 років, а не 25-30 років як за умови призначення пенсії від держави [2].

Переваги недержавного пенсійного забезпечення для працівників, полягає насамперед у створенні, так званої «подушки безпеки» від інфляції, через інвестування вкладених коштів та отримання прибутку. Наступним позитивним критерієм виступає те, що на пенсійні накопичення не застосовується будь-яке стягнення чи застосована конфіскація, а також такі накопичення в окремому випадку можна використати до настання пенсійного віку – доприкладу, за критичного погіршення здоров'я на лікування, чого людина очевидно не зможе здійснити перебуваючи у солідарній системі. Не менш важливою перевагою є і те, що ці

кошти можуть передаватись у спадщину, більш того особа може забрати накопичену суму як одноразову виплату у випадку переїзду за кордон на постійне місце проживання [2]. Перевагою участі саме у недержавному пенсійному забезпеченні, є додатково і те, що кошти, які накопичуються на вашому індивідуальному рахунку в недержавному пенсійному фонді, «працюють» і приносять інвестиційний дохід, який розподіляється щомісячно.

Наступною перевагою, пенсійного забезпечення є реалізація можливості отримання визначеного обсягу пенсійних виплат незалежно від зміни демографічної структури суспільства, стану економіки, а також інвестування пенсійні заощадження в різні види активів для отримання додаткових доходів у майбутньому [3].

Беручи до уваги, те що з пенсійною реформою прийшло чимало змін в нарахуванні пенсії та умов її призначення, не всі матимуть право отримувати пенсії за віком від держави. Зокрема, з 1 січня 2018 року право на пенсію за віком в 60 років мають ті громадяни, у яких є 25 років страхового стажу. Мінімальний страховий стаж, необхідний для визначення права, щорічно буде збільшуватися на 1 рік, поки не складе 35 років у 2028 році. Саме недержані пенсійні фонди стануть гарною альтернативою громадян для впевненості та забезпечення своєї старості [4].

Система недержавного пенсійного забезпечення повинна мати на меті створення конкурентного ринку, на якому, діють продавці і покупці фінансових послуг, тобто всі надавачі послуг пропонують споживачам широкий спектр пенсійних продуктів, а ті, керуючись потребами у створенні додаткового фінансового захисту на старість та власними оцінками й уподобаннями, вибирають і продукт, і його продавця. Розглянуті інструменти нагромадження додаткової пенсії не виключають, а доповнюють один одного. Громадяни самі мають вирішити, якому віддати перевагу [5].

Враховуючи всі вищезазначені елементи недержавного пенсійного забезпечення України та їх повноцінне застосування нададуть змогу сформувати розвинений ринок послуг з цього виду страхування. Отже, позитивними результатами у покращенні пенсійного забезпечення України має стати досягнення таких результатів, як забезпечення фінансової стійкості та стабільності у сфері пенсійного страхування, зменшення пенсійного навантаження роботодавців, зменшення кількості пільговиків, підвищення рівня життя пенсіонерів та впевненості у соціальному забезпеченні, створення результативної системи управління пенсійними грошовими потоками, заохочення громадян до заощаджень на старість, насамперед через встановлення чіткого законодавства у цій сфері.

Проте, попри всі переваги, у реалізації недержавного сектору пенсійного забезпечення є і певні проблеми, до прикладу, недостатня обізнаність людей із нововведеннями, а також відсутність довіри, через те, що за своєю структурою та принципами роботи він нагадує кредитні та страхові компанії. З метою сприятливого розвитку недержавного пенсійного страхування в Україні, на законодавчому рівні впроваджено систему гарантій, пов'язаних із забезпеченням контролю і нагляду з боку держави. Виходячи із вище вказаного, сьогодні працююче населення України має розуміти, що яку пенсію ви отримаєте в майбутньому, залежатиме напряму від розміру внесків до активів недержавного пенсійного страхування, що їх виплачуватиме.

Отже, формування відповідної до ринкової економіки, пенсійної системи, допоможе збільшити ступінь відповідальності громадян за свою долю, дасть змогу швидше адаптуватися до нових умов життя та мотивуватиме людей відкладати частку від своїх зароблених коштів, на старість.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Аронович Ф. М. Співпраця роботодавців з недержавними пенсійними фондами: особливості та переваги. URL : <https://sdm-partners.com/novyny/non-gov-pension-funds-benefits/>.
3. Валентина В.В. Сучасні проблеми розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. 2020. № 4. С.172.

4. Головне управління Пенсійного фонду України. URL : <https://www.pfu.gov.ua/vl/20946-vsepro-pryznachennya-pensiyi/>.

5. І.Я. Чугунов, О.В. Насібова Фінанси пенсійного забезпечення: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С.151-152.

Грицаєв Тарас Олександрович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультет управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ФОРМУВАННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні умови, в яких функціонує бізнес, такі як нестабільність, мінливість середовища, агресивний вплив на найближче оточення – ставлять перед керівником підприємства дедалі складніше завдання, пов'язане з ефективним використанням ресурсів, розвитком підприємства як за рахунок внутрішніх, так і зовнішній ріст. Зусилля стратегічного управління з точки зору фінансово-економічної безпеки спрямовані на: вибір і реалізацію стратегічних цілей, визначення реальних масштабів загально корпоративного розвитку, забезпечення довгострокової конкурентної переваги, ефективний розподіл ресурсів всередині компанії.

Забезпечення економічної безпеки має прямий причинно-наслідковий зв'язок з розвитком підприємства, стратегія якого з самого початку повинна розроблятися з урахуванням вимог безпеки. Це пов'язано, насамперед, з тим, що подальший розвиток підприємства неможливий без забезпечення безпеки інтересів як всередині, так і зовні. У сучасній літературі дуже мало публікацій, які підкреслюють, що розробка стратегії та стратегічний менеджмент є основними поняттями у сфері економічної безпеки.

Відправною точкою є попередній комплексний аналіз загальної виробничої стратегії. Формування стратегії логістичного виробництва передбачає системний підхід, обачність у прийнятті стратегічних логістичних рішень [4].

Основним завданням компанії для формування своєї логістичної діяльності на ринку є забезпечення стійких конкурентних переваг.

Особливістю, характерною для більшості визначень «стратегії» як категорії в сфері економіки, є її виділення як засобу вирішення проблем або вирішення суперечностей, що виникають у виробничо-логістичній діяльності підприємства.

Стратегія – метод за яким підприємство реалізує свої інтереси, що визначає його поведінку в просторі параметрів, що формулюють суперечності, створені співробітництвом підприємства і ринку, і взаємодією внутрішніх частин виробництва на різних рівнях, етапах їх діяльності [1].

Система управління стратегією складається з наступних систем:

- система відбору та аналізу позицій у проектній діяльності;
- управління в режимі реального часу.

Управління стратегією – це операційна система, яка в основному включає короткий опис того, як реалізувати стратегію, а також моніторинг та оцінку. Реалізація стратегії вважається важливою частиною стратегічного управління. Прихід до розуміння і впровадження системи стратегічного управління повною мірою пов'язаний з розвитком управління підприємством на професійному рівні. Для цього потрібні, перш за все, раціональні оцінки та детальний аналіз виробничої діяльності на ринку [3].

У загальному плані при визначенні логістичної стратегії керуються двома основними стратегічними напрямками: стратегії зростання і консолідації.

Місія логістики чітко висловлюється вищим керівництвом і доноситься до свого персоналу бізнес-партнерів, кінцевих споживачів, стратегічну мету логістики, суть її існування з точки зору стратегічних інтересів громади.

Логістичну місію виявляють у порівняно простій і зрозумілій оточенню конфігурації. Її основами є:

- цілі й завдання задоволення потреб і вимог споживачів;
- формулювання чіткої відповіді, у який спосіб підприємство буде добиватися споживчої цінності своїх товарів і послуг.

Щоб описати ці місії ви можете використовувати відомі рекомендації.

Однак у всіх інших випадках при формулюванні логістичної місії потрібно обов'язково дотримуватися правил. Основні напрямки стратегій підприємства орієнтовані на логістику. Задача логістики повинна дозволити компанії забезпечити високу якість. При її формуванні беруть до уваги тип ринку, на якому діє виробництво, вид продукції, обмеження щодо обслуговування і витрат.

Некеровані – це в основному фактори внутрішнього середовища, що складають послуги підприємства, а некеровані – фактори зовнішнього середовища, які слід враховувати та завбачати. Це відносини з постачальниками, споживачами, суперниками, посередниками. До неконтрольованих екологічних факторів відносяться політичні, економічні, природні, демографічні тощо [2].

Мета логістичної стратегії – підтримати корпоративну стратегію компанії в управлінні основними і супутніми потоками з оптимальними витратами ресурсів. Серед основних логістичних стратегій компанії є, наприклад, стратегія мінімізації сукупних витрат на логістику, стратегія мінімізації інвестицій в логістичну інфраструктуру та стратегія максимізації рівня якості логістичного обслуговування з обмеженнями логістичного бюджету.

Так можна дійти до висновку, що формування логістичної стратегії для компанії в сучасних умовах бізнесу – це складний процес, який потребує мінімізації витрат з метою вдосконалення логістичних послуг, максимізації продажів та збільшення кількості конкурентних переваг. Відповідно, вибір стратегічного напрямку залежить від виду системи, наявних матеріальних ресурсів та бізнес-стратегії компанії.

Література:

1. Логістична стратегія. Аналіз середовища логістики. Логістична стратегія бізнес-одиниці. Логістичний менеджмент. Навчальні матеріали онлайн. URL: https://pidru4niki.com/71725/logistika/logistichna_strategiya.
2. Орієнтованого на логістику. URL: <https://studfile.net/preview/7292742/page/28/>
3. Стратегія логістики. Поняття логістичної стратегії. Логістика та управління ланцюгами поставок. Підручники для студентів онлайн. URL: https://stud.com.ua/41424/logistika/strategiya_logistiki.
4. Черевко О.В. СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА. *Ефективна економіка*. № 2. 2014. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3302>.

Гудзь Вікторія Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВІДМІННОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ТА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ПІДХОДІВ ДО ВИТРАТ І ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

Кожне виробництво має на меті створення певних благ, використовуючи при цьому багато різних ресурсів. Залучення необхідних ресурсів підприємством супроводжується капіталовкладеннями, тобто витратами, в результаті чого здійснюється виготовлення певного продукту та його реалізація для отримання відповідних доходів.

Витрати – це сума коштів, які використовуються для виробництва продукції [1, с. 2]. Виробники повинні постійно рахувати витрати на виробництво того чи іншого продукту, щоб підприємство працювало ефективно, отримувало максимальний прибуток.

У теорії ринкової економіки розрізняють бухгалтерські та економічні витрати й прибутки [2, с. 2]. Кожен підхід особливий по-своєму і є досить важливим для успішного функціонування підприємства.

Бухгалтерський підхід враховує лише зовнішні витрати. Усі ці витрати відображаються в бухгалтерських рахунках і поділяються на прямі і непрямі. Бухгалтерські витрати – це фактичні грошові видатки на придбання раніше неіснуючих ресурсів [3, с. 2].

До прямих зовнішніх витрат підприємства можна віднести витрати, що йдуть на сировину, на матеріали, напівфабрикати, а також витрати на енергоресурси та паливо, на зарплати для робітників. До непрямих належать накладні витрати, амортизація, зарплати для управлінського персоналу, відсотки на позикові засоби.

Для визначення бухгалтерського прибутку шукають різницю між доходами, що отримує підприємство та зовнішніми витратами (бухгалтерськими). Тобто, це різниця між виручкою, яку отримали від продажів послуг й товарів, і реальними витратами, які спрямовані на виплату заробітних плат, на придбання основного та оборотного капіталу, оренду землі, оплату за транспортні і комунальні послуги, відсотки за кредит тощо, тобто платежами зовнішніми щодо конкретного підприємства постачальникам [4, с. 2]. Бухгалтерський прибуток не враховує внутрішні витрати.

За економічного підходу, окрім зовнішніх, враховуються ще й внутрішні витрати [5, с. 2]. Зовнішні (явні) витрати – грошові платежі власникам ресурсів виробництва та напівфабрикатів. До внутрішніх (неявних) витрат відносять неoderжані прибутки альтернативного використання ресурсів, які належать власнику фірми та нормальний прибуток підприємця (мінімальна сума грошей, необхідна, щоб утримати капітал у межах певного напрямку діяльності).

Економічний прибуток визначають як різницю між бухгалтерським прибутком та внутрішніми витратами, тобто нормальним прибутком, або середнім підприємницьким доходом [4, с. 2]. Отримання прибутку пов'язують з двома основними чинниками: ризиком підприємця і монопольною владою фірми на ринку. Підприємство покриватиме свої витрати (явні та неявні), якщо економічний прибуток дорівнюватиме нулю. У випадку, коли економічний прибуток менше нуля і значних позитивних змін не передбачається, то власникам підприємства необхідно шукати інші шляхи альтернативного використання та застосування ресурсів. Внаслідок доцільного й раціонального використання як зовнішніх, так і внутрішніх ресурсів досягається позитивний економічний прибуток.

Одним з недоліків бухгалтерського обліку є неможливість визначити його точну реальну суму на певний короткий період часу (кварталу, року), навіть при значній кількості показників прибутку, які використовуються. Економічний прибуток є критерієм ефективності використання ресурсів, так званим стимулом щодо будь-яких інших незалучених ресурсів та відображення їх використання в інших сферах.

Економісти та бухгалтери по-різному визначають величину прибутку. Тобто, справа, яка є прибутковою для бухгалтера, може бути збитковою для економіста. Таке можливо в тому випадку, коли використовувані ресурси дають менший результат, ніж могли б отримати при використанні іншим способом. Але обидва підходи до визначення витрат і прибутку мають свої сфери застосування та відіграють велику роль у розвитку підприємства. Наприклад, економічний підхід є важливим для прийняття рішень при розрахунку прибутку. Бухгалтерський підхід має важливе значення для поточної господарської діяльності, а саме для оподаткування, розрахунку амортизаційних відрахувань. Також не менш важливим є економічний підхід в організації бізнесу.

Отже, концепція економічних витрат (сума зовнішніх та внутрішніх витрат) дозволяє зрозуміти відмінність між бухгалтерським і економічним підходами до оцінки діяльності підприємства. Бухгалтера цікавлять насамперед результати діяльності фірми за визначений (звітний) період. Він аналізує минулий та наявний досвід у діяльності підприємства.

Економіста, навпаки, цікавлять перспективи діяльності підприємства, її майбутнє. Саме тому він аналізує різноманітні варіанти використання ресурсів, економічні витрати розраховуються як альтернативні. При аналізі діяльності підприємства з позиції мікроекономіки вивчаються саме економічні витрати. З метою успішного функціонування підприємства потрібно досліджувати витрати та доходи з обох боків, тоді буде краще зрозуміла ситуація і легше буде знайти шляхи подолання певних проблем.

Література:

1. Архієреєва С.І., Решетняк Н.Б. Мікроекономіка: навч. посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2020. 160 с.
2. Економічні та бухгалтерські витрати. Зовнішні і внутрішні витрати. Нормальна, бухгалтерська і економічний прибуток URL : https://stud.com.ua/10959/ekonomika/ekonomichni_buhgalterski_vitrati_zovnishni_vnutrishni_vitrati_normalna_buhgalterska_ekonomichniy_prib
3. Решетило В.П., Островський І.А., Тимофієва С.Б. Мікроекономіка. Тренінг-курс: навч. посібник. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 265 с
4. Атамас П.Й. Прибуток: економічна суть, проблеми визначення та облікового відображення. *Академічний огляд*. Дніпро: 2018, С. 50-55.
5. Петрушенко Ю.М., Дудкін О.В., Костюченко Н.М. Мікроекономіка. Суми : Сумський державний університет, 2019. 206 с.

Диса Катерина Петрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАБОРУ ТА ВІДБОРУ КАДРІВ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлено тим, що кожне підприємство, яке прагне ефективно розвиватися, отримувати високі прибутки та бути лідером у своїй сфері, повинне мати найкращих, відповідальних та досвідчених працівників. Для цього керівництво компаній має дуже відповідально ставитися до відбору кадрів, обираючи у свою команду найкращих. З цією метою повинні використовуватись сучасні технології відбору та набору кадрів.

Поява сучасних технологій сильно вплинула на набір та відбір кадрів. З'явилися нові форми технологічних розробок, і це не лише використання інтернету чи широко використовуваних сайтів пошуку роботи. Сьогодні технології досягли великого прогресу і значно полегшують процеси пошуку роботи.

Набір кадрів через інтернет був одним із перших технологічних розробок у цій галузі. Сайти вакансії, що пропонують роботодавцям можливість рекламувати свої вакансії для широкої аудиторії, були першими застосунками для онлайн-набору. Компанії можуть розміщувати на своїх сайтах відео-відгуки поточних співробітників, які розповідають, що означає працювати в цій компанії. Крім того, компанії можуть здійснювати додаткові кроки, такі як вимірювання відвідувань сайту, покращення характеристик веб-сайту, стеження за кандидатами у соціальних мережах тощо [1].

Технологічний розвиток також полегшив адміністрування та виконання багатьох трудомістких завдань у процесі набору. Наприклад, широке використання систем відстеження заяв може скоротити тривалість процесу перевірки, забезпечуючи ефективно зберігання резюме, аналіз резюме та пошук за ключовими словами для дуже великої кількості заяв. Також варто відмітити застосування онлайн-тестування, завдяки якому можна дізнатися базові запитання професійного відбору.

Важливим в сучасних технологіях є відео- або цифрове інтерв'ю, яке визначається як тип співбесіди, коли кандидати повинні записати свої відповіді на перелік запитань, які їм надають, і подати їх в режимі онлайн. Зрозуміло, що така співбесіда буде використовуватися на початкових етапах процесу відбору, щоб оцінити мінімальні вимоги до роботи та зменшити потік претендентів. Менеджери можуть проводити співбесіду з декількома заявниками одночасно [2].

Ще одним важливим розвитком методів відбору співробітників стала гейміфікація та оцінка на основі ігор. Гейміфікація відноситься до включення ігрових елементів в неігровий контекст. Гейміфікація відбору часто передбачає перетворення та прийняття існуючого методу відбору, такого як тест особистості або тест на ситуаційне судження, у ігрову версію. Використовуючи мобільні або комп'ютерні пристрої, кандидати потрапляють у ігрове середовище, де виконують певні завдання та відповідають на запитання. Використання ігрових елементів у процесі відбору може сприяти прозорості, об'єктивності та визначати можливості комендної взаємодії претендентів на вакантну посаду. З іншого боку, у гейміфікації використовуються реальні онлайн-ігри або спеціально створені для відбору кадрів продукти. Гейміфікація останнім часом привертає велику увагу, особливо серед практиків, оскільки, здається, вони пропонують ряд переваг порівняно з традиційними методами відбору.

У сфері підбору персоналу популярність набули чат-боти, які дозволяють оптимізувати перевірку резюме, надають здобувачам інформацію про компанію, допомагають проводити відео-інтерв'ю. Процес відбору претендентів стає максимально прозорим: вплив суб'єктивності і людського фактора знижується, а кандидат відразу отримує зворотний зв'язок, оскільки чат-бот автоматично оцінює, підходить він чи ні. Менеджеру з персоналу потрібно лише організувати співбесіди з кандидатами, які успішно пройшли первинний відбір.

Інтегрувати чат-бот можна практично всюди: у вакансії на сайтах для пошуку роботи, e-mail-листах, смс-розсилках, рекламних банерах, соціальних мережах і месенджерах, включаючи Telegram, Viber, WhatsApp, Facebook, які відіграють важливу роль у залученні молодих фахівців, оскільки для них це найбільш зручне джерело інформації та спосіб комунікації. На світовому ринку найбільш відомі роботи таких розробників технологій, як Mya, Wade&Wendy і TalkPush.

Автоматизація бізнес-процесів дозволить HR-фахівцям сфокусуватися на завданнях з управління персоналом, пошуку талантів для більш високих позицій, проведенні тренінгів та програм мотивації персоналу, а не на тому, щоб відібрати сотні кандидатур для закриття масових вакансій. Безперечними плюсами автоматизації є можливість займатися пошуком та відбором кандидатів дистанційно, для претендентів – проходити онлайн-інтерв'ю та тестування у зручний час, для менеджерів з персоналу – переглядати записи співбесід та результати тестів. Такі технології суттєво скорочують часові витрати та створюють комфортні умови як для рекрутерів, так і для претендентів.

Найбільш поширеним сервісом щодо відеоінтерв'ю є платформа VCV. У цій системі є можливість створення коментарів, проведення оцінки компетенцій, а також формування зворотного зв'язку із здобувачами. Платформа HireVue, використовуючи штучний інтелект для зчитування емоцій кандидатів, проводить інтерв'ю OnDemand та складає план співбесід.

Не менш цікава розробка компанії Skillaz, яка показує, що автоматизація може застосовуватися не тільки в рамках стандартного процесу підбору персоналу та закриття типових вакансій, але і при обробці складних запитів роботодавців. Комплексна хмарна платформа Skillaz дозволяє здійснювати автоматичний пошук за різними джерелами, розсилати запрошення, проводити онлайн-опитування, кейси, квести, вести картотеку відео- та аудіоінтерв'ю.

Завершальний етап циклу відбору включає наступний день після вступу претендента на посаду. Важливість адаптації та соціалізації широко досліджувалася як важливий фактор асиміляції співробітників. Використання методів соціалізації, таких як формальне чи неформальне навчання, навчання на робочому місці, коучинг-наставництво тощо, виявилось дуже ефективним для швидкої адаптації новачків у своїх нових ролях [3].

Отже, можна зробити висновок, що сучасні технології добору та відбору кадрів відіграють важливу роль у комплектуванні персоналу організації. Завдяки добре відпрацьованій схемі підприємства наймають на роботу саме таких працівників, які якнайкраще будуть виконувати свої повноваження та принесуть найбільше користі.

Література:

1. Сучасні технології відбору та прийому на роботу. *Менеджмент*. URL: http://8ref.com/17/referat_178505.html.
2. Шубалий О.М., Рудь Н.Т., Гордійчук А.І., Шубала І.В., Дзямулич М.І., Потьомкіна О.В., Серeda О.В. Управління персоналом : підручник; за заг. ред. О.М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
3. Система набору та відбору персоналу організації та формування кадрової політики. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5602>.

Дорошко Олександр Анатолійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВА ЙОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Діяльність будь-якого підприємства ґрунтується на формуванні та управлінні ресурсним потенціалом, який є основою його економічного зростання. Сутність реального економічного зростання полягає у вирішенні на новому рівні основного протиріччя економіки: між обмеженістю виробничих ресурсів та безмежністю суспільних потреб. Вирішити цю суперечність можна двома основними методами: по-перше, за рахунок збільшення виробничих можливостей, по-друге, за рахунок найбільш ефективного використання наявних виробничих можливостей та розвитку суспільних потреб [1, с. 100].

Необхідність підвищення конкурентоспроможності підприємств та забезпечення їх економічного зростання ставить принципово нові завдання у галузі розробки нових моделей раціоналізації споживання всіх видів ресурсів. Сукупність ефективних структур та форм, а також методів управління ресурсним потенціалом підприємства може забезпечити позитивний вплив на його діяльність та є основою економічного зростання.

Ресурсний потенціал підприємства – це сукупність ресурсів господарюючого суб'єкта, що знаходяться у його розпорядженні і характеризують можливість цієї соціально-економічної системи з реалізації цілеспрямованої діяльності з урахуванням впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Ресурсний потенціал необхідний для оцінки можливостей майбутнього розвитку, оскільки враховує напрями розширення, поповнення та відтворення джерел ресурсів [2, с. 125].

Первинним завданням дослідження є визначення необхідного рівня ресурсного потенціалу, що дозволяє оцінити:

- фактичний рівень ресурсного потенціалу підприємства;
- наявний потенціал стабільного функціонування, з урахуванням виявлених резервів стабілізації та зростання ресурсного потенціалу підприємства.

Вся сукупність ресурсів підприємства, що впливає на формування, використання та управління його потенціалом, може бути розділена на складові: майновий, фінансовий, кадровий та організаційно-технічний потенціал, як вияв відповідних видів економічних ресурсів.

З погляду управління конкурентоспроможністю підприємств та забезпечення їх економічного зростання, розрізнені процеси та функції управління можна об'єднати в єдину систему цілеспрямованих і безперервно реалізованих управлінських впливів, що є базою для розробки методичних засад оцінки ресурсного потенціалу підприємства. Це дозволяє приймати управлінські рішення щодо оцінки фактичного стану та використання ресурсів підприємства в умовах мінливої економічної ситуації.

Таким чином, виникає необхідність приділяти підвищену увагу питанням формування, використання та управління складовими ресурсного потенціалу підприємства. У зв'язку з цим алгоритм управління ресурсним потенціалом складається з наступних етапів [3, с. 435]:

1. Визначення факторів, що впливають на управління ресурсним потенціалом підприємства загалом і на конкретні складові.

2. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства, в основі якої покладено принцип однозначної кількісної оцінки із застосуванням таксонометричного методу.

3. Удосконалення системи управління ресурсним потенціалом підприємства. В цьому блоці відбувається постановка цілей та задач розвитку підприємства; розробка можливих пропозицій та заходів щодо вдосконалення ресурсного потенціалу через його складові.

4. Оцінка системи управління ресурсним потенціалом підприємства після зміни значень його складових. У цьому блоці розглядається кінцевий результат удосконалення ресурсного потенціалу внаслідок отримання конкретних ефектів через майнову, фінансову, кадрову та організаційно-технічну складові.

Очікуваний ефект від удосконалення системи управління ресурсним потенціалом підприємства, враховуючи характер залежності складових потенціалу, виявиться позитивним. Іншими словами, вплив на один з елементів ресурсного потенціалу сприяє його нарощуванню загалом і є основою подальшого економічного зростання підприємства та економіки.

Література:

1. Писаренко С.В., Решетник В.Г., Ільченко А.І. Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. №1 (67). С. 99-104.

2. Семенова Т.В., Гуменюк Т.Є. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 29. С. 123-126.

3. Чернишова Л.І., Бескубська А.С., Прокоф'єва В.К. Управління процесом формування ресурсного потенціалу як передумова конкурентоспроможного стратегічного розвитку виробничого підприємства. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 23. С. 432-438.

Дунець Іван Олександрович,

здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

БЕЗРОБІТТЯ ТА ЙОГО ПРОЯВИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день Україна перебуває в нестійкій політичній ситуації, яка контролюється економікою країни. Ситуація на сучасному ринку праці є розчаруванням, адже найбільшою проблемою є неефективна зайнятість та умови праці. Це несе за собою збільшення рівня безробіття, падіння виробництва, відтік робочої сили за кордон, зменшення рівня життя населення. З огляду на це, проблема безробіття в умовах дестабілізації країни,

повинна бути однією з основних проблем, які необхідно вирішити для покращення економічної ситуації в країні.

З огляду на реалії цього, державний ринок характеризується низкою проблем, що перешкоджає розвитку країни. Ці проблеми включають: нестабільну ситуацію на сході нашої країни, збільшення міграції серед населення, також високі обсяги прихованого безробіття, постійна депопуляція та загальне старіння населення, що призводить до зменшення кількості потенціалу праці з України [1].

Тлумачення поняття «безробіття» має різні наукові підходи. Таким чином, вчений М. Модній визначає безробіття як соціальне явище, в якому певна кількість працездатних людей не може знайти роботу [2]. Тим не менш, Л. Абалкін зазначає, що безробіття в першу чергу є ситуацією в економіці, згідно з якою частина економічно активного населення регіону не може застосовувати існуючу працю [3]. Згідно з ст. 1 Закону України «Про працевлаштування населення», безробіття вважається соціально-економічним явищем, в якому частина людей не може реалізувати своє право на роботу та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування [4]. З огляду на вищезазначене, безробіття в Україні – це, насамперед, соціально-економічна проблема, що характеризується вимушеною незайнятістю частини економічно активного населення, яка виникає внаслідок несправності на ринку праці, спричиненої головним чином економічною кризою, а також неефективною соціально-економічною політикою. Важливо відзначити, що фактори, що спричиняють проблему безробіття в регіонах України, повинні включати:

- 1) зменшення економічного розвитку, а також економічні кризи, включаючи пандемію;
- 2) структурні зрушення в економіці, що призводить до великомасштабних змін у структурі попиту та пропозицій щодо праці;
- 3) науково-технічний прогрес, який підвищує дисбаланс між пропозицією постачання та робочої сили;
- 4) інфляція, яка спричиняє зменшення реальних доходів населення регіону та скорочення капітальних вкладень, що призводить до збільшення поставок з зменшенням попиту на працю;
- 5) співвідношення цін на виробничі фактори, що призводить до поширеності трудових технологій;
- 6) сезонні коливання виробництва, що викликають зміни попиту на працю;
- 7) недостатній кумулятивний попит.

Крім того, для регіонів України існує якісна невідповідність між постачанням робочої сили; недосконалість трудового законодавства; низька мобільність праці; недостатня інформація про вільну роботу; низький стан системи освіти, навчання та перепідготовки.

Слід зазначити, що Н. Яценко та Ю. Яковенко виділяють дві групи чинників безробіття, а саме екзогенних та ендегенних. До екзогенних вчені включають фактори, які пов'язані з зовнішніми впливами, до ендегенних - фактори, пов'язані з внутрішніми процесами [5]. Крім того, один з основних екзогенних факторів дослідники розглядають як диспропорцію між пропозицією та попитом на спеціалістів на ринку праці; недосконалість національного законодавства про зайнятість; розрив між вимогами роботодавців та рівнем підготовки молодих випускників закладів освіти; недосконалість територіальної структури соціально-економічного розвитку України.

Так, на початку 2022 року на обліку в столичній службі зайнятості перебували 10,2 тисячі безробітних, що у 2,2 рази менше проти показника минулого року – 22 216 осіб.

За даними Служби зайнятості, рівень безробіття (за методологією МОП) у віці 15-70 років у місті є одним із найнижчих у державі: 6,9% у Києві на 9,7%. Серед зареєстрованих безробітних жінки складають 61,2%, молодь до 35%. Переважна більшість між заявниками у службі зайнятості становить майже 80% – професійні професіонали. Минулоріч, лише Київська міська служба зайнятості допомогла знайти роботу майже 13 тисячам осіб. Серед працевлаштованих, зокрема, і понад півтори тисячі представників соціально незахищених категорій населення. Більше 53 тисяч громадян отримали профорієнтаційні послуги. Майже тисяча людей проходила професійне навчання, 225 – взяли участь у суспільній та іншій

тимчасовій роботі. Крім того, 9,1 тис. осіб отримали допомогу з безробіття, середній розмір якої за січень-грудень 2021 року склав 6 тис. грн. [6].

Як бачимо, безробіття є однією з основних проблем для України, що є реальною загрозою для державного та соціального добробуту. Високий рівень безробіття – це проблема, якій потрібно постійно надавати значну увагу, як на рівні держави так і на рівні представників підприємств різних форм власності. Методи подолання безробіття вимагають поглибленого наукового аналізу та розробки на цій основі рекомендацій, які потрібно використовувати для реалізації ефективної соціальної і економічної політики, спрямованої на забезпечення ефективної зайнятості економічно - активного населення країни, зменшення безробіття до мінімального соціально-допустимого рівня.

Література:

1. Котляревська К.Ю. Безробіття та зайнятість: стан і виклики сучасності. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2016. № 2. С. 199-207.
2. Офіційний сайт Державної служби зайнятості України. URL:<http://www.dcz.gov.ua>.
3. Абалкин Л. Экономические и социальные последствия безработицы. *Вопросы экономики*. 2002. № 11. С. 45-49.
4. Про зайнятість населення : Закон України. Відомості Верховної Ради. 2013. № 24. Ст. 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.
5. Яценко Н. Причини безробіття молоді в Україні. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2013. Вип. 1. С. 143-147.
6. Кількість безробітних в Києві. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/3384475-u-kyievi-z-pocatku-roku-kilkist-bezrobitnih-zmensilasa-bilse-niz-udvici.html>.

Зайка Алла Василівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Стратегія – це конкретний план управлінських дій, спрямований на досягнення поставленої мети. Він визначає, як організація буде функціонувати і розвиватися, а також які ділові, конкурентні та функціональні заходи і дії будуть вжиті для того, щоб організація досягла бажаного стану [5, с. 25].

У фундаментальній праці І. Ансоффа «Стратегічне управління» наводиться таке поняття стратегії: «За своєю сутністю стратегія є переліком правил для прийняття рішень, якими організація користується в своїй діяльності». І Ансофф стверджує, що досвідчений фахівець бізнесу завжди зможе розгледіти за успіхом підприємства ту чи іншу оригінальну стратегію [1, с. 29].

Для розробки стратегії кожне підприємство має усвідомити такі важливі елементи своєї діяльності:

- місію;
- конкурентні переваги;
- особливості організації бізнесу, ринки збуту, де діє фірма;
- продукцію, ресурси, структуру, виробничу програму, організаційну культуру.

Дослідження методу визначення стратегії показує ототожнення понять «стратегія» та «стратегічне управління», оскільки з посиланням на вищезазначену позицію автора вони визначають стратегію як комплексний план, правила, прийоми, процедури, як основи стратегічного управління, досягнення стратегічних цілей у будь-якій сфері діяльності суб'єкта господарювання [3, с. 44].

На наш погляд, стратегічне управління – це реалізація концепції, яка поєднує цілеспрямований та комплексний підхід до діяльності бізнесу, що дозволяє встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) бізнесу та узгоджувати їх шляхом розробки та впровадження системи стратегії а також це процес, за допомогою якого менеджери керують організацією протягом довгого періоду, визначають конкретні цілі, розробляють стратегії для досягнення цих цілей, беручи до уваги всі відповідні (найважливіші зовнішні та внутрішні умови) та забезпечуючи виконання відповідних планів, що постійно розвиваються і змінюється.

Ми вважаємо, що метою стратегічного управління є використання існуючої стратегічної позиції організації для досягнення конкретних тактичних цілей. У бізнесі менеджери, відповідальні за стратегію, забезпечують постійний потенціал для прибутковості організації, тоді як менеджери, відповідальні за поточні операції, відповідають за перетворення потужності в реальний прибуток. Кінцевим результатом системи управління транзакціями є надання товарів (послуг) споживачам за конкретними цінами. Стратегічне управління - це не просто концепція сукупності методів і прийомів, це динамічний процес організаційного аналізу, вибору стратегій планування, забезпечення та реалізації планів, який передбачає ітераційний цикл вирішення п'яти основних завдань (фаз):

1. Визначити майбутнього бізнесу підприємства та сформулювати стратегічне бачення напрямку розвитку організації;
2. Перетворення стратегічного бачення та місії в цілі та завдання, які можна виміряти;
3. Розроблення стратегії для досягнення бажаних цільових результатів;
4. Реалізація та виконання обраної стратегії кваліфіковано та ефективно;
5. Оцінювання рівня досягнення поставлених цілей та коригування довгострокового напрямку, цілей, стратегії чи можливості реалізації на основі накопиченого досвіду, змін ситуації, нових ідей враховуючи нові напрямки та пропозиції розвитку [2, с. 57].

Відповідно до класичних уявлень стратегічний процес розробки і реалізації стратегії включає такі кроки:

1. Стратегічне управління не може дати точну і детальну характеристику стану підприємства та його положення в операційному середовищі – сукупності якісних характеристик підприємства, пов'язаних з його майбутнім станом, його положенням у конкурентному середовищі, його потенціалом у щоб вижити.
2. Система стратегічного управління є певною філософією чи ідеологією бізнесу та управління, яку не слід зводити до набору формалізованих правил, процедур і програм. При розробці стратегії необхідне поєднання інтуїції та мистецтва, високий професіоналізм і креативність керівників, залучення до реалізації стратегії всіх співробітників.
3. Впровадження системи стратегічного менеджменту вимагає багато часу та ресурсів, а також вимагає створення спеціального підрозділу, який би відповідав на всі питання, пов'язані зі стратегічним аналізом, та постійно контролював зовнішнє середовище, формулювання та впровадження стратегії.
4. У ринкових умовах помилки при виборі стратегії не можна виправити жодними ефективними прийомами оперативного менеджменту, що призводить до поразки в конкурентній боротьбі [4, с. 24-25].

Отже, як підсумок даного наукового дослідження можна зробити такі висновки:

1. Стратегія це основа стратегічного управління, а її місія – це головна всеосяжна мета організації – чітка причина її існування. Вона виражає мету підприємства для суспільства, для споживачів і потреб людей.
2. Стратегічне управління – це менеджмент, спрямований на майбутнє, який займається розробкою та концептуалізацією ідей щодо напрямку діяльності організації і має п'ять основних фаз, що забезпечують реалізації планів по виконанню політики управління.
3. Стратегічний процес розробки і реалізації стратегії включає чотири взаємопов'язані кроки, що відображають увесь процес класичних уявлень про нього.

4. Спрощена система даного процесу складається з трьох етапів: розробка стратегії по досягненню мети, роз'яснення цілей для досягнення загальної стратегії та оцінка результативності загальної стратегії.

Література:

1. Андрушків Б.М. Основи теорії та практики управління. Львів: Світ, 1993. 204 с.
2. Кіндрацька Г.І. Основи стратегічного менеджменту: навч. посібник. Вид. 2-ге. Львів: КІНПАТРИ ЛТД, 2003. 264 с.
3. Мізюк Б.М. Стратегічне управління підприємством. Львів: Коопосвіта ЛКА, 1999. 388 с.
4. Осовська Г.В., Фіщук О.Л., Жалінська І.В. Стратегічний менеджмент: навч. посібник. К.: Кондор, 2003. 196 с.
5. Шершньова З.Є., Оборська С.В., Ратушний Ю.М. Стратегічне управління: навч.-метод. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 232 с.

Коруняк Ліна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Мотивацію можна вважати рушійною силою, яка спонукає людину до виконання певних дій. Мотивація праці персоналу є ключовим напрямом кадрової політики будь-якої організації, у тому числі і туристичної. За своїм змістом мотиваційна системи турфірми включає сукупність стимулів, які визначають поведінку конкретного співробітника компанії. Ефективна мотивація персоналу постає ключовим фактором для розвитку туристичної компанії і головним завданням її керівника.

Мотивовані та висококваліфіковані працівники є важливим стратегічним активом туристичного підприємства. Від ставлення персоналу до своїх обов'язків залежить чи досягне організація визначених цілей, чи здобуде прихильність клієнтів, чи зможе реалізувати конкурентоспроможну послугу та досягне високих результатів функціонування [1, с. 75].

Головним критерієм повернення клієнта в туристичну організацію є рівень обслуговування. Вперше споживача можна привабити гарною рекламою, інтер'єром, але вдруге він приходить, як правило, завдяки професійній роботі персоналу, а також наявності якісного обслуговування, отриманого раніше.

Рівень мотивації персоналу туристичних організацій бажаний для їх якісної та організованої роботи, як з клієнтами, так і всередині компанії, оскільки рівень умотивованості персоналу прямо відображається на ефективності діяльності організації в цілому [2, с. 74].

На основі аналізу наукової літератури та вивчення практичного досвіду можна виокремити проблеми, які виникають в організаціях туристичної сфери, за умови недостатньої мотивації:

- плинність кадрів (поширена проблема турфірм, яка пов'язана з сезонністю продажу туристичних продуктів);
- недостатні умови для самореалізації працівників (несприятливий мікроклімат та морально-психологічна атмосфера в колективі, конфліктність, низькомотивований персонал);
- низька дисципліна (запізнення на роботу, часті несанкціоновані перерви тощо.) [3, с. 191].

Стимулювання персоналу на підприємствах туристичної сфери, спрямоване, насамперед, на підвищення якості обслуговування клієнтів, кар'єрне зростання працівників, а також на заохочення через зміни. З цією метою організації використовують такі стимули як: грошові премії, цінні подарунки, безкоштовні поїздки, курси підвищення кваліфікації тощо.

Підприємства індустрії туризму повинні приділяти увагу інформуванню працівників про цілі та історію компанії [4, с. 273]. Одним із сучасних способів мотивації праці, який із успіхом може бути використаний в індустрії туризму є стимулювання вільним часом, яке полягає у впливу на поведінку працівника шляхом зміни його зайнятості. Воно включає: право вибору часу відпустки, додаткові вихідні та збільшення відпустки за активну та творчу роботу, неповний робочий день, за умови високої продуктивності праці (продаж визначеного обсягу туристичних продуктів). Розрізняють такі види стимулювання вільним часом: загальне (для всіх), еталонне (для працівників, які досягли певних результатів) та змагальне (для кращих працівників).

Одним із сучасних засобів мотивації виступає організаційне стимулювання праці, на основі почуття задоволеності роботою в колективі та її змістом. Воно передбачає наявність творчих елементів у праці, можливість просування по службі, творчі відрядження.

Найважливішим пунктом мотивації є тип впливу на персонал туристичного підприємства. Він може бути прямим та непрямим. Прямий тип передбачає усвідомлене прагнення працівника до якісного виконання завдання. Тобто він заздалегідь знає, що його очікує та чи інша винагорода за виконану роботу. Прямий тип мотивації поділяється на: матеріальні стимули такі як премії, фінансові бонуси, подорожі та інші грошові заохочення; нематеріальні стимули, в якості яких можуть виступати грамоти, новий кабінет, коригування робочого графіка, додаткові вихідні. При змішаних методах мотивування відбувається поєднання матеріального і нематеріального стимулювання. До них входять: цінні подарунки, іменні канцтовари, медичне страхування, можливість безкоштовно відвідувати фітнес-центр, відпочинок за рахунок турфірми тощо.

Крім прямої і непрямой мотивації, виділяють ще кілька важливих стимулів, що впливають на ефективність співробітників: психологічна, соціальна, кар'єрна, освітня мотивації. Психологічно можна умотивувати людину привітною та доброзичливою атмосферою в колективі, тоді у неї буде бажання приходити на роботу та виконувати її. Соціальна мотивація залежить від самого працівника, і передбачає, що він асоціює себе із колективом, групою і розуміє – його діяльність впливатиме на ефективність роботи групи в цілому. Перспектива кар'єрного росту мотивує працівника на кращу та якіснішу роботу. Освітня мотивація передбачає не лише розширення професійних знань та набуття нових компетенцій, але й визначає перспективи подальшого кар'єрного зростання.

У зв'язку із вищенаведеним пропонуємо рекомендації щодо вдосконалення системи мотивації на підприємствах туріндустрії (нетипові види винагород):

- відпустки раніше, ніж належить за графіком (на вибір працівника, а також відпустка, за рахунок турфірми);
- додатковий час відпочинку (за високого сезону, коли звертається велика кількість туристів, персонал не може фізично працювати без додаткової перерви);
- оплата членства в клубах або професійних асоціаціях (на вибір працівника);
- фінансування навчання, відвідування тренінгів та професійних конференцій;
- участь кращих працівників в професійних промотурах від туристичних операторів;
- подарунки співробітникам виходячи із специфіки їх інтересів.

Отже, мотивація персоналу туристичної організації – це певний комплекс дій із боку керівництва туристичного підприємства, спрямований на підвищення результативності діяльності його працівників, зростання рівня задоволеності змістом та характером праці та в цілому стабілізацію трудового колективу. Системний моніторинг діючої системи мотивації праці а також виявлення потреб та інтересів кожного працівника організації дозволить не лише забезпечити ефективну командну роботу а створить передумови для формування дієвої системи стимулів.

Література:

1. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: навч. посібник. К. : КНЕУ, 1998. 224 с.

2. Батаршев А. В. Учебно-профессиональная мотивация молодежи. М. : Издательский центр «Академия», 2009. 192 с.
3. Михненко П. А. Теория менеджмента. М.: Синергия, 2014. 369 с.
4. Одегов Ю. Г., Руденко Г. Г. Управление персоналом. М. : Юрайт, 2014. 532 с.

Кравчук Юлія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНОГО АНАЛІЗУ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ОРГАНІЗАЦІЇ

У наш час особливого значення набуває важливість дослідження внутрішнього середовища, що дозволяє аналізувати сильні та слабкі сторони організації, її конкурентні переваги, а також виявляти перспективи подальшого розвитку фірми. З цією метою застосовують стратегічний аналіз під яким розуміють комплексне дослідження позитивних і негативних чинників, що можуть подіяти на економічне становище підприємства в перспективі, а також шляхів досягнення стратегічних цілей підприємства [1].

Таблиця 1.

Характеристика основних елементів
стратегічного аналізу внутрішнього середовища організації

Мета аналізу внутрішнього середовища	Комплексне дослідження внутрішніх ресурсів організації з ціллю системної оцінки реального становища, та подальшого планування діяльності фірми виходячи з її стратегічних можливостей та проблем.
Складові середовища	Виробництво; маркетинг; фінанси; управління персоналом; організаційна культура.
Виконавці дослідження	Працівники різноманітних підрозділів, наприклад планово-економічного відділу, бухгалтерії або служби внутрішнього аудиту.
Методи використання	SWOT-аналіз внутрішнього середовища; SNW-аналіз; BCG-аналіз; матриця фірми «General Electric» (McKinsey) та інші.

Розроблено автором на основі джерела [5].

Розглянемо детальніше методи, які використовуються під час стратегічного аналізу внутрішнього середовища організації.

Найбільш традиційним методом вважають SWOT-аналіз, тобто аналіз переваг та недоліків організації. Але SWOT-аналіз допомагає не лише виявити сильні (S) та слабкі (W) організації, взаємозв'язки між ними, але й дослідити можливості (O) та загрози (T), які ці сторони ведуть за собою. Такий різносторонній аналіз дозволяє діагностувати поточний стан фірми, а також виявити не враховані раніше важливі аспекти функціонування організації, що надходять з мінливого середовища.

Ще одним інструментом стратегічного аналізу є SNW-аналіз, він допомагає оцінити стан внутрішнього середовища організації за певною низкою позицій. Під час SNW-аналізу оцінюються сильна (S), нейтральна (N) та слабка (W) сторони організації. Основною причиною врахування нейтральної сторони є те, що «часто для перемоги в конкуренції може виявитися достатнім стан, коли конкретна фірма, щодо всіх своїх конкурентів за всіма ключовими позиціями, крім однієї, знаходиться в стані N і тільки по одній – у стані S» [3].

Зазвичай SNW-аналіз застосовують після проведення SWOT-аналізу з метою більш глибокого дослідження внутрішнього середовища організації.

Також при проведенні стратегічного аналізу важливим питанням є майбутній портфель підприємства. Необхідно розуміти, які це будуть напрями діяльності і яким чином вони будуть

фінансуватися, яке буде їх позиціонування у майбутньому. Для аналізу цього аспекту найчастіше використовують одну з двох методик дослідження внутрішнього середовища: матрицю Boston consulting group (BCG) або матрицю фірми «General Electric» (McKinsey) [3].

Матриця BCG дозволяє визначити стратегічну позицію організації з кожного напрямку його діяльності, і на основі аналізу цієї позиції вибрати правильну стратегію дій фірми на ринку і оптимальну стратегію перерозподілу фінансових потоків між різними напрямками діяльності. Строки матриці – темп росту ринку, стовпці – відносна частка ринку. Таким чином, матриця BCG розбиває всі напрямки діяльності організації на чотири групи: «зірки», «дійні корови», «знаки запитання», «собаки». У відношенні до кожної з цих груп необхідна своя стратегія [2].

У свою чергу McKinsey 7S являє собою зручний інструмент аналізу внутрішньої організаційної структури та принципів роботи компанії. Вона розглядає 7 ключових елементів мікросередовища організації таких як, стратегія (strategy), структура (structure), система (system), загальноприйняті цінності (shared values), стиль (style), персонал (staff) та досвід (skills). Всі елементи даної моделі взаємопов'язані між собою і розділені на дві великі групи «м'які» і «жорсткі» [4].

Матриця McKinsey вважається більш досконалою, ніж матриця BCG, тому що в ній розглядається більша кількість показників, що дуже важливі при оцінці внутрішнього середовища організації.

Підсумовуючи, можна виділити такі переваги та недоліки властиві методам аналізу внутрішнього середовища. Перевагами виступають визначення конкурентного положення, врахування різноманітних чинників, наявність послідовності дій, комплексність дослідження, простота та наочність виявлення підходящих стратегій, акцент на якісні сторони аналізу.

До недоліків віднесемо недоступність даних про витрати та інші показники конкурентів, статичний характер моделей, обмежену кількість досліджуваних показників, обмежене число доступних стратегій, суб'єктивізм.

Отже, у дослідженні було розглянуто та систематизовано основні підходи до стратегічного аналізу внутрішнього середовища організації. Розгляд методів, інструментів проведення аналізу показав, що вони мають як свої переваги, так і недоліки. Тому під час вибору методу необхідно брати до уваги ці переваги та недоліки, а також враховувати обмеження та сферу застосування кожної окремої методики.

Література:

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия: Пер с англ. / Под ред. Каптуревского Ю.Н. СПб.: Издательство «Питер», 2003. С. 251.
2. Давидович І. Є. Контролінг: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 552 с.
3. Клімова О. І. Методики проведення аналізу стратегічного розвитку підприємства. *Економіка та держава*. 2008. № 4. С. 54-58.
4. Кутасевич Л. Аналіз внутрішнього середовища організації на основі моделі «7S». Актуальні проблеми функціонування господарської системи України: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Львів, 15-16 травня 2015 р.). Львів. 2015. С. 118-120.
5. Михайленко О. В. Особливості застосування стратегічного аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища. *Сучасні проблеми бухгалтерського обліку та фінансів*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23–24 листопада 2021 р.). Київ, 2021. С. 46-49.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЛАТНИХ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Медична система України активно реформувалась впродовж останніх років і основою цієї реформи було введення нової моделі фінансування. Варто зазначити, що така система широко використовується в країнах Європи та передбачає наявність універсального медичного страхування з повною оплатою з державного бюджету. Сама модель базується на здійсненні передоплати за медичне обслуговування за допомогою сплати загальних податків до державного бюджету. Крім цього медичні організації обов'язково повинні укласти договори з державою, оскільки саме вони є основою для фінансування, яке залежить від кількості пацієнтів. Такий підхід мотивує медичні установи до розвитку, оскільки це викликає конкуренцію за пацієнтів [1, с. 124]. Попри зміну підходу до фінансування все-таки частина медичних послуг залишились платними.

Концепція реформи фінансування системи охорони була розроблена та схвалена в 2016 році та передбачала чіткі і прозорі державні гарантії розміру безплатної медичної допомоги, покращений механізм фінансового захисту громадян у разі хвороби та справедливий розподіл державних коштів, який стимулював би медичні заклади до розвитку [2]. Сьогодні кошти на фінансування медичної сфери виділяються через новий стратегічний механізм медичних послуг. Важливо зазначити, що основою буде постатейне фінансування закладів сфери охорони здоров'я. Багаторічний досвід у всьому світі показав, що пряма оплата лікування однією людиною у разі захворювання при отриманні медичних послуг є найменш ефективним і дуже небезпечним для суспільства способом фінансування охорони здоров'я. Перехід на фінансування ліків на основі чітких правил авансової оплати є одним із найбільш ефективних способів надання доступної та якісної медичної допомоги. Суть цього правила полягає в тому, що можливі грошові внески в разі хвороби сплачуються заздалегідь великою кількістю громадян, а зібрані кошти спрямовуються на лікування людей, які страждають цим захворюванням.

Слід зазначити, що в концепції зазначено, що гарантований державою пакет охорони здоров'я поширюється на всіх громадян України і включає:

- первинна медична допомога;
- екстрена медична допомога (в тому числі госпітальна);
- основні види амбулаторних послуг під керівництвом сімейного лікаря;
- основні види стаціонарної медичної допомоги за направленням лікаря загальної практики - сімейного лікаря чи лікаря-спеціаліста, в тому числі лікарських засобів та екстреної медичної допомоги, витрати на які відшкодовуються відповідно до встановленого державою механізму оплати відповідних видів медичної допомоги;
- амбулаторні рецептурні препарати, включені до національного переліку основних лікарських засобів, які відшкодовуються за механізмом реімбурсації [2].

Послуги на які не буде повного покриття вартості можуть оплачуватись через механізм співоплати пацієнтом, це дасть змогу пацієнтам отримати необхідну послугу. Повний тариф медичних послуг, що входять до гарантованого державою пакету медичних послуг, та офіційний тариф доплати за такі послуги будуть уніфікованими та однаковими на всій території України. Тарифи повної оплати медичних послуг, що входять до гарантованого державою пакету медичної допомоги та офіційних тарифів на доплати за такі послуги, уніфіковані і однакові на всій території України. Розцінки визначає центральний орган виконавчої влади, що контролює формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. При цьому держава чітко вказує перелік платних медичних послуг, який постійно оновлюється і включає всі послуги, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах [3]. До таких послуг відноситься

косметологічна допомога, за винятком комплексів за медичними показаннями, анонімне лікування захворювань, що передаються статевим шляхом, а також пацієнтів з алкоголізмом і наркоманією (за винятком тестів на ВІЛ і СНІД), лікування безпліддя, оздоровчий масаж, гімнастика, бальнеологічне лікування для профілактики захворювань і зміцнення здоров'я дорослого населення, консультування і лікування осіб з голосовими розладами або для запобігання їх цілям, надання фізичної допомоги, лікування логоневрозу дорослих, операції зі штучного абортів амбулаторно, деякі медичні аналізи, протези, корекція зору, стоматологічна допомога, лабораторні, діагностичні та консультативні послуги на прохання громадян, що надаються без медичного направлення, зокрема шляхом використання телемедицини, медичної допомоги пацієнтам вдома, надання санаторно-курортних послуг, діагностика, консультування та лікування пацієнтів з сексуальною дисфункцією, крім пацієнтів з важкими психічними розладами, видання персональних форм медичної книги, збір і тимчасове зберігання крові та /або плаценти з пуповини та інші [3].

Хмельницька обласна адміністрація регулярно здійснює регуляторну діяльність щодо тарифів на платні медичні послуги в різноманітних закладах. При цьому фахівці аналізують доцільність впровадження таких тарифів та окупність цієї діяльності. Наприклад, питання щодо тарифів на послуги, що надаються Хмельницької обласної дитячої лікарні неодноразово підіймалися, тому що керівництво стверджувало, що тарифи занадто низькі та послуги неопукні. Варто проаналізувати ситуацію з платними медичними послугами в Хмельницькій області (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз основних показників щодо платних медичних послуг Хмельницької обласної дитячої лікарні

Показник	Фактично за 2020 рік	Прогнозні значення на перший рік та наступні роки
Надходження до спеціальних фондів, тис. грн.	470,5	560,5
Надходження до спеціального фонду бюджету лікарні від надання платних медичних послуг, тис. грн	104,8	201,8
Кількість осіб, які отримали медичні послуги, осіб	678	800

Складено автором за даними джерела [4].

Тобто, як ми бачимо з таблиці поданої вище, кількість осіб, які отримують платні медичні послуги зростає, так само як і обсяг надходжень, але при цьому є певні проблемні аспекти пов'язані з тим, що тарифи не відповідають реальній ситуації. Зрозуміло, що населення зовсім не зацікавлене в піднятті тарифів, але насправді це необхідний крок. Також в 2020 році було впроваджено 58 нових послуг і це перелік в надалі буде розширюватись. Крім цього, були підняті тарифи на окремі послуги та транспортування хворих дітей у заклади охорони здоров'я вищого рівня виїзною педіатричною бригадою з наданням анестезіолого-реанімаційної допомоги та проведенням інтенсивної терапії, оскільки вони були найбільш збитковим та не покривали повністю витрат на надання цих послуг. В результаті тариф на біохімічний аналіз зріс на 68%, а тариф на транспортування хворих дітей на 53%. Таке підняття підвищить якість надання цих послуг.

Для удосконалення системи платних медичних послуг необхідно робити постійний моніторинг та аналіз тарифів, оскільки це прямо впливає на обсяг фінансів медичних установ. Важливим є розширення можливості комунальних закладів отримувати додаткове фінансування, тому варто створювати комфортні умови для реалізації нових платних медичних послуг. Потрібно розуміти, що рівень матеріального оснащення медичних закладів та рівень підготовки спеціалістів потребує певної модернізації задля створення ширшої системи медичних послуг. При цьому визначений перелік платних медичних послуг включає

певні послуги, які варто додати в гарантований пакет. Наприклад, стоматологічна допомога все-таки потребує хоча б співплати, оскільки такі послуги надзвичайно дорогі і люди з невеликим доходом не можуть дозволити собі ніякої стоматологічної допомоги, але всі ми розуміємо, що стоматологія є надзвичайно важливою. Також, перший звернення за психіатричною допомогою зазвичай відбувається в гострому стані, але така допомога не кваліфікується як невідкладна допомога, тому пацієнт буде змушений заплатити та отримати направлення від лікаря первинної ланки. Потрібно розуміти, що психіатрична допомога це досить важлива медична послуга і не завжди людина має змогу заплатити. Крім цього важливо впровадити співфінансування щодо дорогого лікування як, наприклад, гемодіаліз чи хіміотерапія.

Отже, реформа системи охорони здоров'я досить суттєво змінила підходи до більшості питань. При цьому держава створила новий механізм фінансування сфери охорони здоров'я, який передбачає як безплатні, так і платні послуги. При цьому потрібно відзначити, що перелік платних послуг не містить першочергових послуг, котрі необхідні кожному, але тут потрібно враховувати корупційні ризики, які пов'язані з безпосередньою реалізацією права на безплатні послуги.

Література:

1. Карлаш В. В. Державне регулювання реформування системи охорони здоров'я України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. С. 121-124.
2. Концепція реформи фінансування системи охорони здоров'я від 30 листопада 2016 р. № 1013-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-p#Text>.
3. Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та вищих медичних навчальних закладах» від 17 вересня 1996 р. №113 Кабінет Міністрів України URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-p#Text>.
4. Аналіз регуляторного впливу до проекту розпорядження «Про затвердження тарифів на платні послуги, що надаються комунальним некомерційним підприємством Хмельницька обласна дитяча лікарня Хмельницької обласної ради». URL : https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=84784.

Куцепалова Каріна Юріївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА БЮДЖЕТ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА НЕРАЦІОНАЛЬНОГО РОЗПОДІЛУ ВИДАТКІВ

На початку 2020 року весь світ сколихнуло неочікуване для усіх явище – пандемія Covid-19, її вплив торкнувся усіх галузей економічного, соціального, туристичного та культурного життя кожного жителя нашої планети. Очевидно, що це завдало серйозного удару по світовій економіці загалом та економіці кожної країни, у тому числі й України.

Значний вплив на собі відчув Державний бюджет України, у 2020 році відбулось значне відхилення видаткової частини бюджету від дохідної (табл. 1), що у свою чергу призвело до значного збільшення дефіциту бюджету у розмірі 5,18% (для порівняння у 2018 році цей показник склав -1,66%, а у 2019 році дорівнював -1,96%).

Несподівані виклики, що постали перед державою в умовах Covid-19 потребували швидкої реакції уряду на переорієнтацію державних витрат щодо підтримки економіки. У зв'язку з цим на початку квітня було внесено певні зміни до Закону України про Державний бюджет на 2020 рік, які передбачили:

- зменшення доходів на 11% (з 1095,6 до 975,8 млрд грн [2]);

- збільшення видатків на 7%;
- збільшення бюджетного дефіциту з 2,1% до 7,5%.

Таблиця 1

Доходи та видатки Державного бюджету України у 2020 році

Рік	Доходи, млн грн	Частка доходів у ВВП, %	Видатки, млн грн	Частка видатків у ВВП, %	Дефіцит (-) / профіцит (+), млн грн	Частка дефіциту у ВВП, %
2020	1 076 016,7	25,66	1 288 016,7	30,71	-217 096,1	-5,18

Примітка. Складено автором на основі джерела [1].

Поряд з тим, задля швидко реагування на пандемію Covid-19 і фінансування заходів, у квітні було створено тимчасову бюджетну програму «Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою Covid-19». Метою цієї програми було зміцнення захисту найбільш вразливих верст населення, забезпечення медицини усім необхідним, підтримка підприємництва та закладів охорони здоров'я [3, с. 25].

Основні кошти Фонду були спрямовані [4, с. 15]:

- на фінансову допомогу страхування на випадок безробіття (використано 8,8 млрд грн або 82,1% від запланованої суми);
- на підвищення надбавок і доплат медичним працівникам –5,5 млрд грн (92,0%);
- на будівництво і ремонт приймальних відділень –1,7 млрд грн (4,5%);
- на збільшення фінансування медичних послуг за програмою державних гарантій медичного обслуговування –3,9 млрд грн (74,1%);
- на надання матеріальної допомоги особам, які втратили доходи у зв'язку із заборонаю сфери діяльності –3,6 млрд грн (43,6%).

За підсумками 2020 року видатки державного бюджету склали 1288 млрд грн (табл. 1), що на 8,8% більше від початково затвердженого плану (планувалось збільшення лише на 7%). Найбільше відхилення фактичних видатків від плану зафіксовано для видатків на економічну діяльність –168,9 млрд грн, що на 17,9% більше від плану (94,2 млрд грн). Видатки на охорону здоров'я збільшилися на 29,3 млрд грн: планувалося 95,7 млрд грн (8,1%), а фактично було витрачено 125 млрд грн, що на 30,6% більше від початково затвердженого плану. Водночас, видатки на духовний та фізичний розвиток (тобто, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт) склали 9,8 млрд грн, що на 31% менше, ніж планувалося (14,2 млрд грн) [4, с. 27].

При цьому варто зазначити, що значна частина фінансування Фонду була спрямована на видатки, які не пов'язані із заходами боротьби з коронавірусом (першочерговою метою), зокрема 25,7 млрд грн, або 38,7% від загальної суми витрат Фонду було витрачено на будівництво та ремонт доріг [4, с. 18]. Також не було профінансовано заплановані витрати на закупівлю вакцин проти Covid-19 у розмірі 1,4 млрд грн. Це свідчить про своєрідну невиважену політику цільового призначення державних видатків, зокрема видатків, пов'язаних з фінансування антикоронавірусного захисту в умовах пандемії, що в свою чергу слугує підвищенням дефіциту (-5,18%).

Отже, за результатами аналізу видатків державного бюджету, можна стверджувати про зміну структури витрат, що є наслідком певних обмежень усередині країни, внаслідок впливу пандемії Covid-19, та гострою потребою фінансування закладів охорони здоров'я. Зменшилися поточні видатки, проте зросли видатки на додаткові доплати працівникам охорони здоров'я, що працювали в довідних відділеннях, надання фінансової допомоги особам, котрі втратили роботу внаслідок карантинних обмежень та на низку інших нагальних потреб в межах пандемії. Тому, необхідно переглянути структуру видатків у випадку кризових ситуацій та налаштувати контроль за розподілом та реальним спрямуванням видатків, щоб у майбутньому уникнути схожих проблем.

Література:

1. Виконання державного бюджету України в 2021 р. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2020/>
2. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 06.03.2021. № 553-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2020, № 19, ст.126. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/553-20#n7>
3. Інфляційний звіт квітень 2020 року. Національний банк України. 52 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2020-Q2.pdf?v=4
4. Вплив пандемії Covid-19 на місцеві фінанси. U-LEAD з Європою. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/716/ULEAD_COVID19_Report_29.04.2021_.pdf

Кучерук Альона Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЦІННІ ПАПЕРИ В УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНИМИ ЗАПОЗИЧЕННЯМИ

Функціонування економіки постійно потребує мобілізації, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів. Фінансові ресурси обертаються на фінансовому ринку в різних формах. Закономірним інструментом у розвитку цих процесів є цінні папери, що відіграють велику роль у боргових зобов'язаннях країни.

Багато авторів визначають цінні папери по-різному і самі цінні папери досить різноманітні. Тому дати одне визначення всім їх різновидам – досить складно. Ми можемо дати економічне і юридичне визначення, але і воно не задовільнить результати нашого дослідження. Тому зупинимося на одному із них, що, на нашу думку, найбільш повно відображає їх зміст в управлінні державними запозиченнями на ринку цінних паперів. Так, Кудряшов В.П., стверджує, що ринок цінних паперів (або аббревіатура, яку він наводить –РЦП) – це частка фінансового ринку, яка дає можливість мобілізації коштів та інвестицій. Вказаний автор підкреслює, що предметом купівлі-продажу на цьому ринку є цінні папери. Ринок цінних паперів, на думку вченого, дає можливість переміщувати капітал у різні сектори економіки з найвищою нормою прибутку [2, с. 54].

В Україні можемо спостерігати такі види цінних паперів як боргові, пайові, іпотечні, похідні, цінні папери на стягнення тощо.

Засобом внутрішнього державного боргу для залучення фінансових ресурсів є ринок державних цінних паперів. Державний борг на внутрішньому ринку представлений такими цінними паперами: облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП), облігаціями місцевого самоврядування, казначейськими облігаціями тощо.

Зовнішній державний борг – це сукупність боргових зобов'язань держави, які утворилися в результаті запозичень на зовнішніх ринках, тобто результат запозичень поза межами держави [4, с.114].

До боргових зобов'язань України належать випущені цінні папери, інші грошові зобов'язання, гарантовані державою. Фактично державний борг виникає внаслідок фінансових запозичень держави, контрактів та угод про позики, пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань минулих років. Державний борг також включає борг, гарантований державою, та зобов'язання, взяті на себе третіми особами. Державний борг України активно зростає протягом років. Розгляньмо динаміку державного боргу протягом 2012-2021 рр., зображену на діаграмі (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зміни державного боргу України в млн.грн
Джерело: [1].

Аналізуючи дані рисунку 1 можна спостерігати те, що станом на 2016 рік випадає 1645620 млн.грн, що вже значно перевищує дані 4 років тому. Далі прослідкуємо двохрічну різницю, беручи 2018 рік сума досягла 2131849 млн. грн., хоча можна відмітити, що зменшився внутрішній гарантований борг майже удвічі. Варто сказати, що 2020 має дуже хороші показники, внутрішній гарантований борг має найменші показники за всі роки 9876 млн.грн. Одночасно спостерігаємо зростання у 2021 р, по цьому ж показнику. Беручи дані на кінець 2021 року, як ми бачимо, спостерігається знову ж таки великий ріст зовнішнього та внутрішнього державного боргу та мінімальні зрушення в гарантованих боргах. Таким чином ми бачимо, що в сучасних умовах ріст боргу спостерігається з більшою інтенсивністю, ніж його падіння.

Якщо зробити прогноз державних запозичень на 2023-2025 роки, то можемо простежити на рисунку 2., як будуть змінювати запозичення протягом цих років.

Рис 2. Державні запозичення за 2016-2025 рік.
Джерело: [3].

З сучасною ситуацією у світі, та воєними діями на території нашої держави дуже важко зробити прогноз державних запозичень на найближчі декілька років. Однак у таких умовах вони матимуть тенденцію до зростання, що підтверджують і прогнози Міністерства фінансів України [3].

Отже, ринок цінних паперів відіграє значну роль у формування боргових зобов'язань держави. Як ми зрозуміли, державні цінні папери є надзвичайно специфічним інструментом.

Вони значною мірою формують борг держави та управляють державним боргом. Питання управління боргом України залишається особливо важливим для майбутнього країни.

Література:

1. Державний борг України (2009-2021). Ставки, індекси, тарифи. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/#:~:text=>
2. Кудряшов В. П. Стійкість державних фінансів. *Економіка України*. 2012. 10 (611). С. 54–67.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. *Державний борг України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/>.
4. Тимошенко О. В. Фінанси. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2009 - 384 с.

Настасовська Анастасія Анатоліївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ

Організація бухгалтерського обліку – це управління обліковим процесом, спрямованим на забезпечення контролю за майном установи, виконання нею зобов'язань, використання матеріальних, трудових та інших ресурсів відповідно до законодавства.

Бухгалтерський облік у бюджетних установах в основному ґрунтуються на нормативних документах з обліку і звітності в бюджетних організаціях, а також їх галузевій специфіці.

До особливостей обліку в бюджетних установах можна віднести такі фактори:

- організація бюджетного обліку відповідно до бюджетної класифікації в розрізі певних статей;
- систематична контрольна функція держави щодо виконання плану фінансово-господарської діяльності бюджетної організації;
- казначейська система виконання бюджету відповідного рівня;
- відмінний від комерційної структури план рахунків, звітів і документації;
- особливість обліку відповідно до галузі бюджетної діяльності;
- особливе регулювання облікової політики;
- суворий облік і контроль видаткових та прибуткових операцій;
- особливий характер обліку матеріальних цінностей, які були придбані з різних фінансових джерел [5].

Відповідність та правильність бухгалтерського обліку забезпечується єдністю системи, що будується на бюджетній класифікації. В той же час бюджетна класифікація – науково обґрунтоване обов'язкове групування доходів і видатків за однорідними ознаками, які заковдані певним чином.

Основні завдання бухгалтерського обліку у бюджетних установах – забезпечення відтворення всіх господарських операцій, в тому числі доходів і видатків (рис. 1).

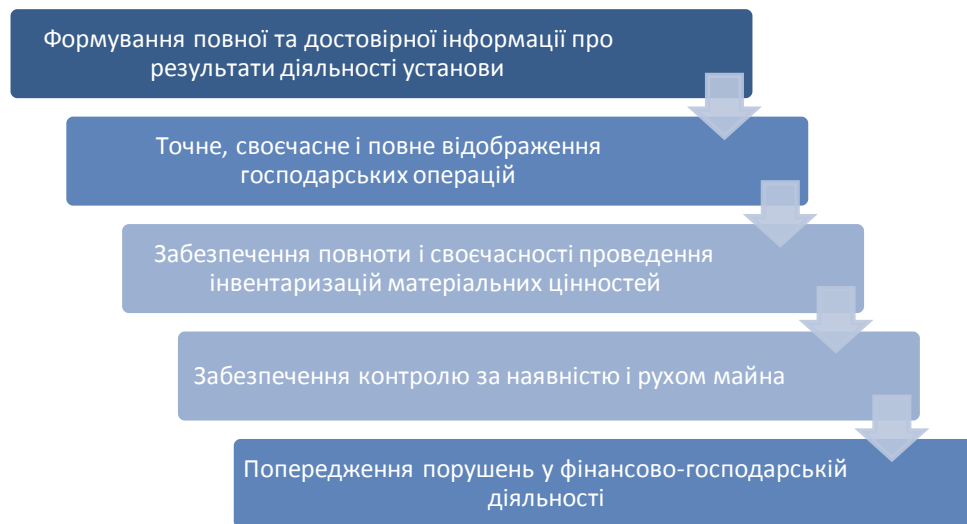

Рис. 1 Основні завдання обліку в бюджетних установах

Облік у бюджетній сфері виконує низку функцій, як загальних для будь-якого обліку (інформаційна, контрольна, аналітична), так і специфічних, які розкривають його сутність:

- нагляду за рухом грошових потоків, пов'язаних з виконанням бюджету як за доходами, так і видатками;
- відображення – рух бюджетних коштів відображається у відповідних документах, на рахунках тощо;
- узагальнення – всі операції за розрахунками зводяться у баланс доходів і видатків;
- контролю, яка полягає у контролі надходжень бюджету за їх видами та контролі за видатками бюджету у відповідних галузях, установах і організаціях;
- управління процесом планування та виконання бюджету;
- забезпечення збереження коштів бюджету як державної власності [2, с.14].

Нормативним документом бухгалтерського обліку є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що встановлює правові засади організації, ведення та складання звітності в Україні, дія якого поширюється на бюджетні організації.

Бухгалтерський облік у бюджетних установах є один із досить важливих галузевих обліків, нормативна база якого постійно розвивається. Модернізування методології та перехід на єдині методологічні засади обліку і фінансової звітності, заснування уніфікованого підходу, щодо організаційно-інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку допоможе удосконалити систему обліку та звітності у бюджетній сфері.

Також для покращення рівня бухгалтерського обліку у бюджетних установах Уряд України затвердив Стратегію модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року [4].

Прийняття зазначеного документа покращить якість даних фінансової звітності, на основі яких приймаються управлінські рішення у сфері державних фінансів. У результаті реалізації Стратегії буде поліпшено рівень відкритості, достовірності та прозорості фінансової звітності, забезпечено порівнянність показників фінансової звітності державного сектору України та державного сектору інших країн, створено консолідацію фінансової звітності, запроваджено нову підготовку кадрів бухгалтерських служб суб'єктів державного сектору, підвищено статус керівників бухгалтерських організацій суб'єктів державного сектору та ефективність їх діяльності.

Література:

1. Безверхий К.В. Облік в бюджетних установах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2020. 312 с.
2. Леня В.С. Облік у бюджетних установах: навчальний посібник. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 560 с.

3. Петрова Л.С., Міняйлник В.В. Особливості бухгалтерського обліку доходів і видатків у бюджетних установах та основні напрямки його вдосконалення. 2016.

4. Про схвалення Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-modernizaciyi-sistemi-buhgalterskogo-obliku-ta-finansovoyi-zvitnosti-v-derzhavnomu-sektori-na-period-do-2025-roku>

5. Гурін Р. Автоматизація бухгалтерського обліку. 2020. URL: <http://rbb.radnyk.ua/ru/posts/avtomatizacziya-buhgalterskogo-obliku-yak-obrati-pz-buhgalteru-byudzhetnoyi-ustanovi/>

Недзельська Ульяна Валентинівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сьогодні умови становлення громадянського суспільства в Україні, євроінтеграційні процеси потребують високого професіоналізму державних службовців. Зважаючи на постійні виклики та потребу систематичного удосконалення процесу надання адміністративних послуг а також виконання функцій держави, постає потреба у професійному розвитку персоналу органів публічного управління. Для забезпечення успішного розвитку України як Європейської держави державні службовці мають поглибити теоретичні знання, практичні вміння та постійно підвищувати рівень своїх професійних знань.

Професійний розвиток у сучасній науковій літературі розглядається як основний результат навчання, який трактують, як:

- системно-організований процес безперервного професійного навчання персоналу для підготовки його до виконання нових виробничих функцій, професійно-кваліфікаційного просування, формування резерву керівників та вдосконалення структури персоналу;
- забезпечення і організацію процесу навчання для досягнення визначених організацією цілей;
- удосконалення навичок та вмінь, розширення обсягу знань, підвищення компетенції, схильності до навчання і ентузіазму співробітників на всіх рівнях організації, що сприяє безперервному зростанню [4, с. 80].

Досить влучне визначення професійного розвитку державних службовців наводить Жиденко Н.А., на думку якої, це «...системно-організований процес безперервного професійного навчання персоналу органів державної влади, спрямований на досягнення відповідного рівня компетентності, саморозвитку, практико-орієнтованості у діях, що сприятиме формуванню належного рівня довіри до державного органу громадськості, успішній реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави...» [3, с. 43].

Наведені визначення засвідчують різні аспекти трактування поняття «професійний розвиток». Натомість чинне законодавство України по-іншому констатує сутність професійного розвитку. Так, у Законі України «Про державну службу» професійний розвиток асоціюється із безперервним, свідомим, цілеспрямованим процесом особистісного та професійного зростання, який заснований на інтеграції знань, умінь та компетентностей [5]. В свою чергу у Стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 рр. [2] професійний розвиток державних службовців закріплений як один з головних пріоритетів і завдань. Одночасно, передбачено сприяння формуванню дієвих механізмів мотивування державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування до безперервної освіти та професійного розвитку.

Вищенаведене свідчить, що ключовим у цих визначеннях є безперервний професійний розвиток на основі перманентного удосконалення умінь та компетентностей. Також варто констатувати, що законодавець достатньо уваги акцентує на проблемах професійного розвитку державних службовців.

Зокрема, у Законі України «Про державну службу», одним з принципів державної служби визначено професіоналізм, тобто компетентне, об'єктивне і неупереджене виконання посадових обов'язків, постійне підвищення державним службовцем рівня своєї професійної компетентності, вільне володіння державною мовою і, за потреби, регіональною мовою або мовою національних меншин, визначеною відповідно до закону [5]. Отже, фактично законодавцем встановлюється зобов'язання щодо постійного підвищення рівня професійної компетентності. Державні службовці мають бути націлені на перманентний професійний розвиток. Адже це не лише підвищить ефективність функціонування установи, в якій вони працюють, а й удосконалить сферу публічного управління в цілому. Більше того, поліпшиться імідж організації та престиж роботи в органах державної влади.

В контексті нашого питання доцільно зрозуміти які елементи включає в себе система професійного розвитку. Н.А. Жиденко пропонує концептуальний підхід до формування цілісної системи професійного розвитку персоналу органів державної влади (рис. 1).

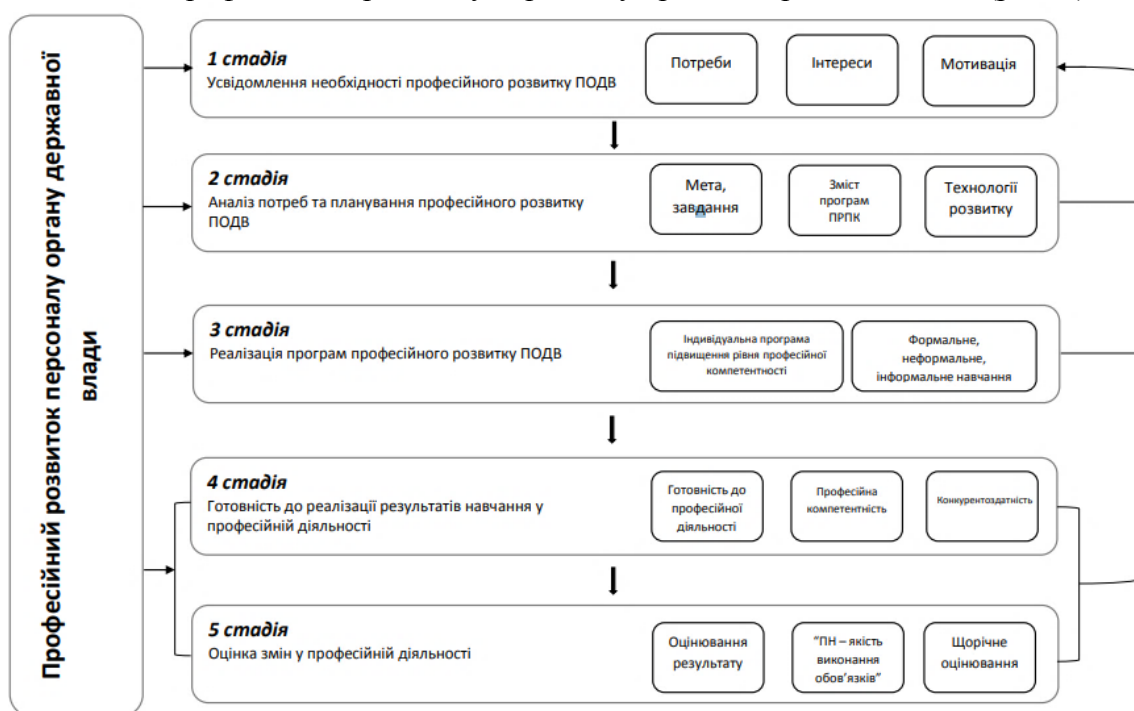

Рис. 1. Цілісна система професійного розвитку персоналу органу державної влади [3, с. 154].

На зображеному рисунку констатовано основні стадії та компоненти системи професійного розвитку, яку автор ідентифікує як процес професійного розвитку персоналу та як організаційне навчання (механізм досягнення стратегічних цілей органу публічного управління). При цьому системоутворюючими компонентами цілісної системи професійного розвитку виступають: потреби, інтереси, мотивація, мета, завдання, зміст програм, технології, самоосвіта, саморозвиток, кінцевий результат (підвищення готовності до професійної діяльності, конкурентоздатності, зростання професійної компетентності).

Слушно зауважує Година М.А., який наголошує на необхідності включення до системи професійного розвитку роботи з кадровим резервом, оскільки остання передбачає заміщення вакантних посад вже підготовленими фахівцями, а тому їх навчання здійснюється цілеспрямовано з метою заміщення конкретної посади [1, с. 20].

Таким чином, можемо констатувати, що професійний розвиток державних службовців є комплексним процесом, який передбачає умотивованість та цілеспрямованість персоналу органу публічного управління на перманентне підвищення рівня професійних знань, умінь та навиків а також формування нових професійних компетентностей.

Література:

1. Година М. А. Зміст, структура та значення професійного розвитку державних службовців у системі заходів організаційно-правового забезпечення публічної служби в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія Державне управління. 2020. № 2, т. 31 (70). С. 18-23.
2. Деякі питання реформування державного управління України: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. №831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>.
3. Жиденко Н.А. Сучасні тенденції управління професійним розвитком персоналу органів державної влади в Україні: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. Київ, 2019. 23 с.
4. Качан Я. Професійний розвиток публічних службовців державної служби зайнятості України. *State administration*, 2019. С. 77-94.
5. Про державну службу Закон України від 10 грудня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

Нечипоренко Каріна Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

За складних виробничих умов сучасності, стрімкого розвитку науки і техніки та інтенсивного потоку інформації неможливо керувати по-старому. Тому менеджмент став наукою, а обробка інформації – галуззю, що базується на сучасних комп'ютерних технологіях – однією з найважливіших складових ефективного управління.

Для різних етапів процесу управління роль інформації різна. На одних етапах управління важливий обсяг інформації, на інших – її переміщення, на третьому – вміння її обробляти. Тому при визначенні мети управління важливими є кількість, новизна, цінність, повнота тощо інформації. Чим більше інформації з сучасних досліджень буде використано для формулювання цілей управління, тим об'єктивніше ці цілі будуть сформовані, і тим більш значущими вони будуть для процесу управління.

Інформаційне забезпечення управління – це сукупність реалізованих рішень щодо обсягів інформації, її якісного та кількісного складу, розміщення і форм організації. При цьому метою інформаційного забезпечення управління є своєчасне надання необхідної і достатньої інформації для прийняття управлінських рішень, що забезпечують ефективну діяльність як підприємства в цілому, так і його структурних підрозділів [3, с. 32].

Ми вважаємо, що інформація в управлінському процесі є одночасно об'єктом і продуктом праці. Вона знімає невизначеність і дозволяє вивчати стан об'єктів, форм і методів діяльності без цих доказів не можна приймати управлінські рішення. Вона є основою для прийняття управлінських рішень, оскільки передбачає збір, обробку та аналіз інформації в процесі прийняття рішень. За допомогою інформації циклічно повторюються різні етапи процесу управління, одержання й обробка доказів стану об'єкта керування та передача керуючих команд цьому об'єкту. За допомогою інформації встановлюються відносини між організацією управління та об'єктом управління, або взаємозв'язок між системами управління на різних рівнях.

Інформаційна система управління підприємством має чотири основні компоненти: інформаційні ресурси, інформаційні технології, апаратні та програмні засоби. Індикатори вважаються ефективним і важливим інструментом моніторингу типів компаній у багатогалузевих і багатоструктурних підприємствах та контролю їх роботи. Вони дозволяють

надати повний характер різноманітним видам діяльності та ефективності роботи всіх компонентів підприємства [1, с. 55].

Також слід вказати на такий методично важливий факт, який треба враховувати при створенні інформаційного забезпечення. Мова йде про поділ всієї сукупності показників діяльності за видами та галузями, за рахунок чого вдається організовувати належним чином інформаційне забезпечення підприємства та формалізувати застосовувані інформаційні одиниці. Показники можна систематизувати за такими параметрами:

1. Абсолютна величина: використовується для оцінки виробництва (обігу) та виробничих витрат (постачання) або досягнутих результатів. Такі величини легко визначаються, але є недостатньо змістовними. Проводити їх аналіз можна лише за умови використання критеріїв для порівняння у вигляді затрат за минулий період. При цьому маємо можливість визначати позитивні та негативні тенденції змін в кожному визначеному періоді витрат по відношенню до обсягу виробленої продукції (товарообороті).

2. Відносна величина: співвідношення більшості показників. Ці дані можна або порівнювати з іншими значеннями, або використовувати самостійно (так вони стають більш інформативними). Коли вхідне значення надається відносно вихідного значення, відносне значення необхідне для визначення продуктивності. Це дає коефіцієнт відношення часткової вартості до загальної вартості.

3. Інтегральні показники оцінки представлені у вигляді багаторівневих значень, які порівнюються між собою.

4. Кількісні показники: показники, які змінюються з часом [2, с. 109].

Усі ці види показників використовуються відповідно до конкретних цілей управління. При організації інформаційного забезпечення підприємства обов'язковою умовою має бути можливість того, що тип показників ефективності може динамічно змінюватися відповідно до галузі, конкретної ситуації компонентів бізнес-процесу підприємства та рівня застосування. Також, можна говорити про обмеженість показників при взаємній компенсації деяких об'єктів або їх врівноваженості один одним. Враховуючи ці характеристики, слід використовувати систему метрик, побудовану на пошарових принципах піраміди. При цьому верх має бути показником, який залежить від усіх інших значень. Крім того, важливо пам'ятати про складність управління аналітикою та невідповідності, які є результатом введення великої кількості показників у систему управління. Але найпростіше ця задача для статистичної обробки, в якій використовуються комп'ютерні методики для обчислення показників і формування статистичних звітів [4, с. 61].

А отже, необхідно сформулювати різні системи індексів для різних підприємств і конкретних умов галузі, головне завдання яких – сприяти системному аналізу та вивченню причин змін внутрішнього середовища підприємств. Основною характеристикою цих показників має бути те, що вони майже повністю збігаються зі значеннями, встановленими доступними звітами. Завданням інформаційної діяльності підприємства є отримання, систематизація та використання максимально достовірної, точної інформації про стан зовнішнього середовища. Ця інформація повинна, передусім, стосуватися споживачів, конкурентів і змін у ринковому середовищі, коливань макроекономічних параметрів функціонування ринку та змін законодавства. Оскільки позитивні та негативні очікування споживачів та конкурентів по-різному впливають на діяльність окремого підприємства.

Отже, як підсумок даного наукового дослідження можна зробити такі висновки:

1. Інформаційне забезпечення – це, насамперед, динамічний процес, за допомогою якого інформація циркулює в системі управління.

2. Значення інформаційного забезпечення полягає у швидкості прийняття рішення керівником в умовах бізнес середовища.

3. Актуальність створення ефективних систем інформаційного забезпечення обумовлена необхідністю оброблення значних масивів даних про ресурси та параметри зовнішнього та внутрішнього середовищ, які необхідні для визначення напрямків управління продуктивністю підприємства.

Література:

1. Гребешков О.В. Інформаційне забезпечення діяльності підприємства: інформаційні джерела та джерела їх задоволення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. №6. С.205-208.
2. Гетьман О.О., Шаповал В.М. Економіка. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.
3. Лоханова Н.О. Інформаційне забезпечення системи управління економічною стійкістю підприємств: наук. пр. Кіровоградського національно технічного університету, 2005. 200 с.
4. Рудько В. А. Менеджмент. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 312 с.

Паламарчук Анна Ігорівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ГРОШОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

З 1960-х років цифрові інновації поширилися по всьому світу. Початком цифрової інтеграції слід розглядати автоматизацію виробничих і бізнес-процесів. Подальший розвиток цифровізація отримала в середині 1990-х років із появою всесвітньої павутини та мобільного зв'язку у всьому світі, що власне і створило умови для подальшого розвитку цифрової економіки [1].

Першим, хто ввів поняття «цифрова економіка» був Дон Тапскотт у 1995 р. [2]. Цифрова економіка – це економіка, заснована на цифрових комп'ютерних технологіях, яку іноді називають Інтернет-економікою, новою економікою або веб-економікою. Слід зазначити, що дослідженням поняття цифрова економіка та її значенням займалися такі вчені-науковці: Веретюк С.М., Карчева Г.Т., Коляденко С.В., Огородня Г.В., Опенько В.А., Пивоваров Ю., Фіщук В.

Цифровізацію економічної діяльності можна широко визначити як включення даних та Інтернету у виробничі процеси та продукти, нові форми споживання домогосподарств й уряду, формування основного капіталу, транскордонні потоки та фінанси. Швидкі темпи змін привели до занепокоєння щодо можливої недооцінки економічної діяльності та економічного добробуту, пов'язані з цифровими продуктами.

Згідно з даними Державної служби статистики України [3] щодо обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг), отриманої від електронної торгівлі, можна зазначити, що у 2018 році було реалізовано продукції на суму 228035634,7 тис. грн, у 2019 р. – 292731939,1 тис. грн, у 2020 р. – 364571488 тис. грн. Тобто, рівень здійснення електронної торгівлі та реалізації продукції через Інтернет-ресурси з кожним роком набирає все більших темпів зростання, що є підтвердженням стрімкого розвитку поширення цифрових інновацій та цифровізації торгівлі.

Слід розглянути також вплив цифровізації на розвиток грошового ринку України, адже це взаємозв'язані елементи економіки. Розвиток цифрових технологій та інновацій характеризується надзвичайно швидким темпом розповсюдження та змінює не лише взаємовідносини продавець-споживач, але й трансформує саму економічну модель грошового ринку України.

Грошовим ринком називають особливий сектор ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція та ціна на цей товар [4, с.73].

Основними структурними елементами, які трансформуються з появою цифровізації є:

1. Цифровізація світової торгівлі (автоматизація виробництва, нові системи управління).

2. Нова якість інформаційного простору (нові принципи взаємодії між покупцями та продавцями).

3. Цифрові сфери світової економіки та торгівлі (електронна торгівля, нові види електронних послуг) [5].

Таким чином, наведені вище трансформації спричиняють потребу зміни стандартної моделі грошового ринку.

Серед позитивного впливу цифрової економіки слід виділити такі переваги:

- створення нових робочих місць, як наслідок переходу різних типів діяльності в мережу Інтернет;

- підвищення якості життя, за рахунок поліпшення задоволення конкретних потреб людей та забезпечення великою різноманітністю матеріальних благ;

- цифровізація економічних операцій, яка сприяє їх прозорості і забезпечує моніторинг цих операцій;

- можливість просування товарів та послуг на міжнародний ринок;

- виникнення нових бізнес-моделей, що допомагають підвищити конкурентоспроможність та прибутковість;

- зведення більшості інтернет-операцій до автоматичного режиму.

Серед недоліків виділяють:

- скорочення фізичних робочих місць, поза Інтернет-мережею, що сприяє зростанню безробіття, а сучасні дослідження щодо того, чи зможе цифровізація ринку праці збалансувати дані наслідки, є суперечливими;

- поява людинозамінних систем (штучного інтелекту), що витісняють необхідність наявності великої кількості людської праці;

- дестабілізація грошово-кредитної системи;

- цифровізація більшості видів економічної діяльності може потрапити під недобросовісне використання (злив даних користувачів, компаній, секретної інформації, тощо) та спричинити різке вдосконалення вірусів, що вражають комп'ютери/смартфони і завдають їх власникам значної шкоди через витік конфіденційної інформації чи грошові втрати [6, с. 82-83; 7].

Література:

1. Онищенко Ю. І. Еволюція теоретичних підходів до визначення сутності дефініції «цифрова економіка». *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. URL: <http://www.business-navigator.ks.ua>.

2. Tapscott D. *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. McGraw-Hill, 1995. 342 p.

3. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах. *Державна служба статистики*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Савлук М.І., Мороз А.М., Лазепкота І.М. *Гроші та кредит: підручник*. 6-те вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2011. 592 с. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/20426/groshi_kredyt.pdf?sequence=.

5. Січкаренко К. О. Цифровізація як фактор змін у міжнародних економічних відносинах. *Приазовський економічний вісник Класичного приватного університету*. Випуск 3(8), 2018. С. 31. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2018/3_08_uk/8.pdf.

6. Пішуліна О. *Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: доповідь*. Київ: Центр Разумкова, 2020. 274 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.

7. Вінник О. Переваги та ризики цифровізації економіки: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. №3, 2020. С. 58. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/3/11.pdf>.

Петришина Анастасія Василівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АНАЛІЗ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХОВИХ ВИПЛАТ У ЗВ'ЯЗКУ З ВАГІТНОСТЮ ТА ПОЛОГАМИ

В умовах сучасності, чинні нормативно-правові акти України встановлюють порядок призначення й виплати допомоги, яка направлена на вагітність та пологи. Усі жінки, які, готуються стати матерями, мають право на допомогу по вагітності й пологах в загальному по Україні. Допомогу по вагітності і пологах виплачують застрахованій жінці протягом всього періоду відпустки по вагітності і пологах, що триває сімдесят календарних днів до пологів та п'ятдесят шість (у випадку ускладнених пологів чи народження двох й більше дітей – сімдесят) календарних днів після пологів [1].

Варто підкреслити, що жінкам 1-3 категорій, що постраждали під час катастрофи на ЧАЕС, допомога по вагітності і пологах виплачується за сто вісімдесят календарних днів даної відпустки (дев'яносто до пологів й дев'яносто після пологів в загальному). Відповідно розмір даної допомоги розраховують сумарно й надаються застрахованій особі у повній мірі відповідно до кількості днів відпустки, що були використаними до пологів фактично.

Страхові виплати по вагітності і пологах надаються застрахованій особі у розмірі 100% середньої заробітної плати (доходу громадянина), який розраховується відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України, та не залежить від стажу роботи [4].

Доцільно встановити, що розмір допомоги по вагітності та пологах у розрахунку на місяць не може перевищувати граничного розміру бази єдиного внеску, відповідно до якого сплачено страхові внески до Фонду соціального страхування України, й не може бути меншим за розмір мінімальної заробітної плати, встановленої на момент настання страхування.

Допомога по вагітності та пологах повинна виплачуватись за місцем роботи, якщо жінка працює на кількох роботах, вона також має право на допомогу за сумісництвом за місцем роботи. Жінки, які не застраховані в системі соціального страхування, отримують допомогу та виплачують її до органів соціального захисту за місцем проживання, жінки-підприємці мають право звертатися безпосередньо до територіальних органів Фонду соціального страхування України.

Надання матеріального забезпечення здійснюється відповідно до Порядку надання матеріального забезпечення за рахунок коштів Фонду соціального страхування України окремим категоріям застрахованих осіб, затвердженого постановою Правління ФССУ від 24.01.2017 № 8 (п. 2.1) [2].

Для отримання матеріальної підтримки застрахованим особам необхідно мати листок непрацездатності у паперовому вигляді або електронний лікарняний листок. Також необхідно підготувати копії паспорта або іншого документа, що засвідчує особу, реєстраційний номер облікової картки платника податків. За наявності також надаються інші документи, передбачені Порядком. Свідцтво про реєстрацію внутрішньо переміщеної особи у цьому випадку не потрібне.

За підсумками роботи 2021 року Фонд соціального страхування України профінансував понад 5 мільярдів гривень допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами для працюючих українок. Це на 0,1 млрд. гривень більше, ніж у 2020 році [3].

Загалом тривалість такої відпустки становить 126 календарних днів (70 днів до передбачуваної дати пологів та 56 днів після пологів). Крім основного, може бути виданий листок непрацездатності на 14 календарних днів, який також підлягає сплаті за рахунок коштів Фонду. Такий листок непрацездатності видається при передчасних або багатоплідних пологах, ускладненнях при пологах або післяпологовому періоді.

Для розрахунку розміру допомоги необхідно середньоденну заробітну плату помножити на кількість днів фактично проведених у декретній відпустці. Страховий стаж не враховується.

Розмір середньоденної виплати допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами з Фонду соціального страхування України у липні 2021 року склав 344,7 грн. Це на 22,3%, або на 63 гривні більше, ніж у відповідному місяці 2020 року.

У розрізі регіонів, за даними на липень, середній розмір добових коливається від 272 грн. у Волинській області до 504,9 грн. Нагадаємо, розмір допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами залежить від середньої заробітної плати застрахованої особи. Цей вид матеріальної підтримки фінансується фондом у вигляді 100% від середнього доходу незалежно від страхового стажу. Одні з найбільших виплат за кожен день відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами фінансує Фонд соціального страхування працівникам у таких областях: Києва (333,2 грн.), Луганська (321,5 грн.), Донецька (318,2 грн.), Дніпропетровська (317,4 грн.), Закарпатській (314,2 грн.), Одеській (311,6 грн.) та Черкаській (303 грн.) [2].

Варто встановити, що Указом Президента України «Про запровадження військового стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022 р. в Україні введено військовий стан з 05:30 годин 24 лютого 2022 р. терміном на 30 днів, який наразі продовжено з 05:30 26 березня 2022 року на 30 днів. Війна внесла свої корективи у життя людини. Багато працівників з різних причин втратили зв'язок із своїми роботодавцями. Але держава продовжує дбати про громадян [4].

Таким чином, в умовах сьогодення, якщо роботодавець не має можливості оформити листок непрацездатності та подати до Фонду соціального страхування України довідку про виплату у зв'язку з військовими діями за місцем знаходження, працівник може звернутися до Фонду соціального страхування за виплатою лікарняного листа та відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Для цього застрахованим особам необхідно звернутися до будь-якого зручного відділення Фонду соціального страхування України – за місцем тимчасового перебування у зв'язку з евакуацією, за місцем реєстрації тощо.

Література:

1. Андріїв В. Соціальне страхування: історія проблеми. *Соціальний захист*. 2017. № 2. С. 43–51.
2. Бандур С.І. Система соціального страхування в Україні: сучасний стан та шляхи розвитку. С.І. Бандур, О.О. Кучинська. Україна: утвердження незалежної держави: 2021. К. 2001.
3. Банях В. Механізм соціального страхування населення. *Видання Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. Серія «Економіка». 2017. № 94–95. С. 60–63.
4. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-vr#Text>.

Півхлопко Діана Русланівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління прибутковістю є актуальним питанням у будь-якому бізнес-середовищі та на будь-якому рівні економічного розвитку. Адже прибуток є найважливішим показником в оцінці функціонування підприємства, він виступає основною фінансовою категорією, яка відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності. Тому в сучасних динамічних ринкових умовах є досить актуальним дослідження процесів управління прибутком на підприємстві.

Кожний вчений трактує поняття прибутку по-різному. Систематизацію підходів до тлумачення цього поняття проведемо за допомогою таблиці 1.

Таблиця 1

Тлумачення поняття «прибуток»

Автор, джерело	Тлумачення поняття
І.О. Бланк	Прибуток – це виражений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності, і представляє собою різницю між валовим доходом і валовими витратами у процесі здійснення даної діяльності.
Г.Г. Кірейцев	Прибуток – це найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і в кінцевому рахунку свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості.
А.М. Поддєрьогін	Прибуток – це частина додаткової вартості, створеної і реалізованої, готової до розподілу. Підприємство одержує прибуток після того, як втілена у створеному продукті вартість буде реалізована і набере грошової форми.
С.В. Мочерний	Прибуток – це одна з форм чистого доходу в умовах розвинутих товарно-грошових відносин, що виражає вартість додаткового частково необхідного продукту.

Примітка. Систематизовано автором на основі [1, 3, 4, 5].

Узагальнюючи наведені в таблиці 1 визначення сутності «прибутку» різними вченими можна стверджувати, що не існує одного точного підходу до визначення змісту цього поняття. Саме тому для успішного та ефективного управління прибутком, перш за все, необхідно дати чітке визначення сутності поняття «прибутку», дослідити, які функції він виконує, а також визначити принципи що лежать в основі управління ним.

У найширшому, найзагальнішому розумінні прибуток можна визначити як результативний показник діяльності підприємства; це та частина виручки, яка безпосередньо залишається після відшкодування всіх витрат на фінансову, виробничу, інвестиційну та комерційну діяльність підприємства, і саме він виступає як засіб відтворення та основна характеристика ефективності цієї діяльності.

Сформулюємо, які функції виконує прибуток. До них можна віднести такі:

- визначає економічний ефект, тобто кінцевий фінансовий результат;
- відіграє стимулюючу функцію, виступаючи одночасно основним елементом фінансових ресурсів підприємства та його фінансовим результатом;
- виступає джерелом формування та наповнення бюджетів на різних рівнях;
- прибуток підприємства є оцінкою підсумків його діяльності;
- розподіляє отриманий дохід між самим підприємством і державою, підприємством і безпосередньо його працівниками, між сферою виробництва і невиробничою сферою [2, с. 41].

Також необхідно зазначити, що від багатьох факторів залежать принципи управління прибутком на підприємстві, які багато науковців розподіляють на дві групи: на зовнішні та внутрішні.

Зокрема такий вчений як І.О Бланк виділив п'ять принципів, які лежать в основі управління прибутком на підприємстві:

- інтегрованість із загальною системою управління підприємством. Оскільки прибуток виступає основним узагальнюючим показником діяльності, яку здійснює підприємство, то і, відповідно, будь-які управлінські рішення, які приймаються на цьому підприємстві в кінцевому підсумку будуть впливати на його обсяг. З цього випливає, що уся система управління на підприємстві безпосередньо пов'язана з системою управління прибутком.

–комплексний характер прийняття управлінських рішень. Дає змогу забезпечити досить високий результат формування та використання прибутку підприємством в цілому.

–високий динамізм управління. Підприємство весь час знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників, тому система управління прибутком має бути адаптована до цих змін, і мати певні здібності швидко до них пристосовуватися.

–варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень. Найбільш правильне управлінське рішення може бути сформовано лише за умови аналізу кількох варіативних сценаріїв розвитку підприємницької діяльності.

–орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства. Формування та визначення цілей управління прибутком на підприємстві необхідно здійснювати з врахуванням стратегічних пріоритетів розвитку підприємства [1, с. 103].

Отже, можна сказати, що прибуток виступає перетвореною формою додаткової вартості, яка виражає певні відносини економічної власності, які склалися між найманими працівниками та безпосередньо капіталістами щодо створення та реалізації додаткової вартості. Прибуток є результативним показником діяльності, вираженим у абсолютній величині. Він формується під впливом великої кількості взаємозалежних зовнішніх та внутрішніх чинників. Управління прибутком реалізує свою основну мету та завдання шляхом виконання окремих, заздалегідь визначених функцій та принципів. Прибуток характеризує надлишок надходжень над певними витратами ресурсів, виступаючи основною метою діяльності підприємства, виконуючи роль осново економічного показника.

Література:

1. Бланк І. О. Управління прибутком: Учбовий курс. К: Ніка-Центр, 2002. 752 с.
2. Гаватюк Л.С. Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення. *Молодий вчений*. 2016. № 1 (28). С. 40–43.
3. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник. Видання третє, перероблене і доповнене. Київ: «Центр навчальної літератури». 2004. 531 с.
4. Мочерний С.В. Політична економія: навч. посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 684 с.
5. Поддєрьогін А.М. Фінанси підприємств: підручник. 8-е вид. К.: КНЕУ, 2013. 385 с.

Підченко Вероніка Вячеславівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення раціонального і ефективного господарювання на підприємстві на протязі тривалого періоду вимагає окреслення та оцінки можливих альтернативних варіантів розвитку бізнесу підприємства та визначення серед них оптимальних варіантів (оптимальних для даного підприємства з позицій досягнення ним успіху в перспективі), враховуючи можливості та загрози зовнішнього оточення підприємства, його внутрішній потенціал, сильні й слабкі сторони.

Сучасна наука та практика стратегічного менеджменту пропонує наступні методи вибору оптимальної стратегії [1, с.72]:

1. Метод вибору оптимальної господарської стратегії за показниками економічної доцільності. Даний метод заснований на досить простому положенні про те, що чим більше ефективність, краще фінансова реалізація, нижче ризик і більш задовільний фінансовий стан, тим більш краща стратегія. В умовах достовірної та повної інформації стратегія характеризується набором відомих стратегічних параметрів (наприклад, частка ринку, конкурентоспроможність, фаза життєвого циклу попиту і т.д.) і відповідних їм результатів, в

тому числі і значеннями основних критеріїв. В умовах невизначеності набір параметрів стратегії, а значить, і його потоки основних економічних показників точно невідомі і можуть виявитися різними. Відповідно виникає багато можливих варіантів реалізації стратегії, і вони повинні бути тим чи іншим способом враховані. Облік цього розмаїття параметрів і результатів можна здійснити за допомогою сценарного підходу, який передбачає виконання альтернативних розрахунків з використанням даних, що характеризують різні варіанти реалізації (здійснення) стратегії.

2. Метод вибору оптимальної господарської стратегії за допомогою моделі стратегічної гри. Модель стратегічної гри може використовуватися для вибору оптимальної стратегії в разі повної і часткової невизначеності. Повна невизначеність – це відсутність будь-якої інформації про ймовірність реалізації сценарію розвитку майбутнього [6, с.257].

Для вибору оптимальної господарської стратегії в ситуації невизначеності (коли не відома ймовірність певних подій) використовуються такі критерії [2, с. 24; 5, с. 157]:

- критерій максимакса – критерій крайнього оптимізму, відповідно до якого обирається стратегія, що забезпечує максимальний виграш (дохід) серед всіх варіантів, визначених для кожного з можливих станів ринку;

- критерій Вальда – так званий «критерій песиміста», за яким передбачається, що від кожного рішення слід очікувати найгірших наслідків, а, тому, необхідно знайти такий варіант, при якому гірший результат буде відносно кращим порівняно із іншими негативними результати. Тобто знаходиться гірший результат для кожного стану інвестиційного ринку, а потім з них обирається стратегія з кращим результатом серед них;

- критерій Севіджа – критерій мінімаксного ризику (аналогічним до критерію Вальда), але передбачає вибір за даними матриці ризиків;

- критерій Гурвіца – максимінно-максимаксний критерій, на основі якого при виборі інвестиційної стратегії обирається альтернатива з максимальним середнім результатом (при цьому приймається припущення про однакову ймовірність настання всіх можливих наслідків інвестиційного ринку);

- критерій Лапласа – критерій максимізації зваженого середнього показника оптимальності стратегії, за яким обирається стратегія, для якої сумарний виграш за всіма можливими станами інвестиційного середовища є максимальним. Слід відзначити, що цей критерій використовується для порівняльної оцінки ефективності проектів за критерієм чистої поточної вартості.

Остаточний вибір оптимальної господарської стратегії здійснюється на основі узагальнення результатів оцінки за означеними вище критеріями. При цьому доцільно приймати до реалізації стратегію, яка є оптимальною за більшістю критеріїв. Застосування такого методу є трудомістким процесом, потребує залучення фахівців із математичного програмування та моделювання, що за допомогою сучасних комп'ютерних програм можуть представити набір альтернативних стратегій і при множині цільових характеристик та обрати найбільш оптимальну з них.

3. Вибір оптимальності стратегії на основі розриву між стратегічним планом і реальними можливостями підприємства. Аналіз розриву – простий, але досить ефективний метод аналізу стратегії підприємства. Метод аналізу розриву містить у собі такі операції [3]:

- визначення пріоритетного показника підприємства, описаного в стратегії (це може бути збільшення числа продаж, зниження витрат виробництва і т.д.);

- визначення реальних можливостей підприємства з точки зору поточного стану середовища і можливого майбутнього стану (через 3-5 років);

- визначення конкретних показників стратегічного плану, що відповідають основному інтересу підприємства;

- визначення бажаної тенденції зміни конкретного показника стратегічного плану;

- установа різниці між показниками стратегічного плану й можливостями, обумовленими реальним положенням підприємства;

- розробка спеціальних програм та способів дій, необхідних для ліквідації розриву.

Інший спосіб аналізу розриву – це визначення різниці між найбільш оптимістичними очікуваннями й самими скромними прогнозами. Для аналізу розриву корисно розробити профіль стратегії підприємства. Для складання такого профілю усі найважливіші характеристики стратегії підприємства на цей час оцінюють у балах і заносяться в таблицю (табл. 1). Потім аналогічним чином оцінюють оптимальну стратегію підприємства. Відмічені клітинки таблиці з'єднують і отримують два профілю: фактичної і оптимальної стратегії підприємства. Чим ближчий фактичний профіль до оптимального, тим ближче стратегія фірми до оптимальної. Якщо за окремими характеристиками стратегія фірми віддалена від оптимальної, то саме тут знаходиться «вузьке місце» в стратегії і, відповідно, саме сюди, необхідно спрямувати основні зусилля для подолання стратегічного розриву.

Таблиця 1

Профіль оптимальної стратегії підприємства

Характеристика	Оцінка відхилень, бали										
	Сильно		Середньо		Слабко			Середньо		Сильно	
	5	4	3	2	1	0	1	2	3	4	5
Політика росту											
Ринкова диференціація											
Продуктова диференціація											
Зниження витрат											
Примітка:	----- фактична стратегія					————— оптимальна стратегія					

Джерело: [4, с. 201].

Вибір тих чи інших методів вибору оптимальної господарської стратегії залежить від багатьох чинників, основними з яких є: визначеність середовища, доступність інформації, ресурсне забезпечення тощо.

Література:

1. Алексеева Н.І. Класифікація базових стратегій зростання підприємства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2012. № 3. С. 71–80.
2. Дмитрієнко В. Д. Засоби та алгоритми прийняття рішень: лабораторний практикум. Х. : НТМТ, 2012. 76 с.
3. Лапыгин Ю. Н. Стратегический менеджмент. URL: http://fictionbook.ru/autor/yuriyi_nikolaevich_lapiygin/strategicheskiyi_menedjment/read_online.html?page=14
4. Маркіна І. А. Контролінг для менеджерів : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 304 с.
5. Моделі й методи прийняття рішень: навч. посіб. / С.А. Ус, Л.С. Коряшкіна; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. Д. : НГУ, 2014. 300 с.
6. Шершньова З.Е. Стратегічне управління : підручник, 2-ге вид. Київ : КНЕУ, 2004. 699 с.

Потурняк Анастасія Андріївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОПТИМІЗАЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ»

В умовах жорсткої конкуренції та розвитку сучасних ринкових відносин серед багатьох підприємств постає проблема ефективної побудови організаційної структури управління, яка б могла швидко реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища та пристосовуватись до них. Організаційна структура сучасного підприємства є основним механізмом управління, оскільки дає змогу найбільш ефективно досягати поставлених цілей. Станом на сьогодні одним із головних завдань організаційної структури підприємства є забезпечення реалізації стратегії. Оскільки стратегії мають тенденцію змінюватися в часі, то виникає потреба у відповідних коригуваннях та оптимізації організаційних структур. Наукові погляди щодо поняття «оптимізація організаційної структури управління підприємством» є досить суперечливими та різноманітними, а тому воно потребує детального дослідження та уточнення.

Оптимізація у широкому значенні – це процес пошуку найкращого або оптимального вирішення будь-якої задачі при встановлених критеріях [1].

В свою чергу «організаційна структура управління» трактується як упорядкована сукупність взаємопов'язаних елементів, що знаходяться в стійкій взаємодії, та функціонують як єдине ціле [2, с. 64].

Розглянемо більш детально погляди науковців на трактування сутності понять «оптимізація» (табл. 1) та «організаційна структура підприємства» (табл. 2).

Таблиця 1

Теоретичні погляди на визначення поняття «оптимізація»

№	Визначення
1	Визначення значень економічних показників, при яких досягається оптимум, тобто найкращий стан системи
2	Процес знаходження екстремуму (глобального максимуму або мінімуму), певної функції або вибору найкращого варіанту з безлічі можливих
3	Один з інструментів і прийомів інтенсивного шляху розвитку підприємства, що дозволяє організувати діяльність суб'єкту господарювання з максимально ефективним використанням його внутрішніх резервів
4	Безпосереднє розроблення та реалізація заходів щодо вдосконалення (реорганізації) процесів підприємства
5	Процес забезпечення досягнення бізнес-цілей підприємства, що сформульовані в термінах кількісних показників, які використовуються в якості критеріїв оптимальності

Примітка. Систематизовано автором на основі джерел [1-4]

Таким чином, узагальнюючи визначення різних авторів, під поняттям «оптимізація» пропонуємо розуміти процес перманентного удосконалення діяльності підприємства з метою максимізації ймовірності досягнення встановлених цілей діяльності.

Таблиця 2

Трактування поняття «організаційна структура управління»

Автор	Визначення
Кузьмін О. Є., Мельник О. Г.	Впорядкована сукупність підрозділів, які формують рівні управління, їх взаємозв'язки та механізми управління організацією

Мартиненко Н. М.	Система задач управління, що розподілені між взаємопов'язаними рівнями і підрозділами, вирішення яких забезпечує досягнення цілей підприємства
Скібіцька Л. І., Скібіцький О. М.	Форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів
Лапіцька С. Ю.	Один з елементів механізму господарювання; вона відображає, насамперед, процеси виробничо-економічного характеру і має відповідати інтересам розвитку виробництва
Ніколайчук М.В.	Форма розподілу і кооперування управлінської діяльності, в межах якої відбувається процес, спрямований на досягнення цілей менеджменту

Примітка. Систематизовано автором на основі джерел [5-9]

Таким чином, можемо стверджувати, що організаційна структура управління – це сукупність взаємопов'язаних елементів об'єктів управління, що вибудовані у спосіб, який дає змогу найбільш ефективно досягнути мету та визначені цілі підприємства.

Базуючись на комплексному розумінні понять «оптимізація» та «організаційна структура управління», а також враховуючи їх специфічні особливості варто зазначити, що в цілому сутність поняття «оптимізація організаційної структури управління підприємством» передбачає перманентне удосконалення організації управління підприємством за допомогою використання різних методів проектування організаційної структури управління залежно від специфіки поставлених завдань.

Отже, аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволило дійти висновку, що конкретне поняття «оптимізація організаційної структури управління» наразі практично не досліджено. Враховуючи особливості трактування окремих понять «оптимізація» та «організаційна структура управління», можна зазначити, що оптимізація організаційної структури управління підприємством являє собою удосконалення, покращення сукупності підрозділів, які формують певні рівні управління та забезпечують функціонування організації як єдиного цілого, системи взаємозв'язків між ними, з метою реалізації стратегії та досягнення цілей підприємства.

Література:

1. Интрилигатор М. Математические методы оптимизации и экономическая теория/перевод. с англ. Под ред. и с предисловием А. А. Конюса. М.: Изд-во «Прогресс», 1975. 597 с.
2. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями : монографія. Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2004. 420 с.
3. Кучкаров З. Як оптимізувати бізнес-процеси. *Персональний журнал керівника*. 2006. № 10. С. 1-11.
4. Репин В. В., Елиферов В. Г. Процессный подход к управлению: моделирование бизнес-процессов. М.: РИА Стандарты и качество, 2004. 408 с.
5. Кузьмін О.Є., О.Г. Мельник Теоретичні та прикладні засади менеджменту : навч. посібн. Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2003. 352 с.
6. Мартиненко Н. М. Основи менеджменту. Київ : Каравелла, 2003. 496 с.
7. Скібіцька Л. І., Скібіцький О. М. Менеджмент. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 416 с.
8. Лапіцька С.Ю. Управління підприємством в умовах інновацій : монографія. Дніпропетровськ : Вид-во «Наука і освіта», 2002. 236 с.
9. Управління підприємством: організаційно-економічний аспект : монографія. За ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Нижника, канд. екон. наук, доц. М.В. Ніколайчука. Хмельницький : Вид-во ХНУ, 2010. 389 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНТЕРАКТИВНОГО МАРКЕТИНГУ

На сьогодні традиційний маркетинг та низькі ціни не завжди можуть гарантувати успішний продаж. У світі існує дефіцит покупців, але продукція завжди повною мірою в змозі забезпечити усі їхні потреби. Підприємства конкурують один з одним і намагаються залучити та утримати клієнта. Найкращим способом аби проводити індивідуальну роботу з клієнтами та приділяти їм достатньо уваги являються технології прямого маркетингу та маркетингові бази даних. Однією з найсучасніших форм прямого маркетингу є інтерактивний маркетинг, який тісно пов'язаний із впровадженням концепції електронної комерції.

У самому загальному вигляді поняття маркетингу означає вивчення ринку з визначеною метою. Виникнення потреби споживачів до більш індивідуального обслуговування потребує використання сучасних методів збуту продукції.

Інтерактивний маркетинг – це форма прямого маркетингу, яка використовує інтерактивні ІТ-сервіси, що надають інформаційні онлайн-послуги та використовують канали зв'язку в реальному часі за допомогою засобів електронної торгівлі.

Особливу роль у розвитку маркетингової діяльності підприємства відіграє прямий маркетинг (директмаркетинг), суть якого полягає у використанні каналів, що безпосередньо пов'язують постачальника зі споживачем, задля більшого обхвату споживачів, які потенційно можуть купити товар або надання їм товарів і послуг без використання маркетингових посередників. Прямий маркетинг являється одним із найбільш ефективних засобів продажу товарів, тому економічно розвинені країни надають особливу увагу для вдосконалення його методів. На думку експертів, інтерактивний маркетинг є найсучаснішою формою прямого маркетингу.

На сьогодні розроблені два види інтерактивних маркетингових каналів, це інтернет та комерційні інтерактивні служби [1, с. 123].

Комерційні інтерактивні служби компаній надають клієнтам за відповідну щомісячну оплату інформацію та маркетингові послуги в режимі реального часу. До таких інформативних служб належать різноманітні новини, послуги бібліотек, відомості різного характеру, ігрові матеріали, послуги з продажу товарів, засоби спілкування та електронна пошта. За допомогою каналів цих служб клієнт може замовити різні види товарів які він потребує, при цьому розрахувавшись за них за допомогою певних операцій на своєму банківському рахунку. Також не виникнуть проблеми при купівлі чи продажі цінних паперів, замовлення авіаквитків чи номерів в готелях. Клієнт з легкістю зможе узяти напрокат автомобіль, дізнатися яка зараз погода в будь-якій точці земної кулі, про спортивні новини з різних країн, почитати книжку або навіть відвідати музей, не виходячи зі свого з дому [2, с. 337].

Та все ж інтернет був та залишається одним із головних каналів інтерактивного маркетингу. Майже всі комерційні служби підприємств більшість своїх послуг виконують в інтернеті. Інтернет – це спосіб ведення бізнесу та різкого скорочення витрат. Підприємцям, задля виявлення суміщення і координації інтересів компанії та клієнтів, адекватного розвитку відносин з клієнтами на базі інтернет-технологій та завоювання інтернет-ринку, в першу чергу, необхідно зосередити свою увагу на новому виді бізнесу, а саме інтернет-маркетингу [3, с. 122].

Тому, оскільки на ринку сьогодні надзвичайна конкуренція, хто ж отримає більший прибуток вирішує лише якісна реклама. Проте традиційний маркетинг не завжди забезпечує успішні продажі, адже на тепер більш популярним та ефективним видом реклами є інтерактивний маркетинг.

Інтерактивний маркетинг характеризується розповсюдженням в онлайн-просторі переконливого для споживача образу бренду, створенням веб-вузлів та електронних баз даних споживачів, особистим підходом до маркетингу товарів та інноваційністю.

До основних переваг розвитку інтерактивного маркетингу насамперед відноситься його здатність максимально широко охоплювати ринок, зручність, гнучкість, достатня інформативність, полегшення процесу придбання, перспектива встановлення довгострокових ділових відносин між підприємством та клієнтами. Основними перевагами Інтернет маркетингу, в порівнянні з іншими видами інтерактивного маркетингу є можливість використання таргету та трекінгу, доступність, інтерактивність, а ще можливість представлення великої кількості інформації, яка характеризується оперативністю поширення та отримання.

Таким чином, можна зробити висновок, що інтерактивний маркетинг є необхідним у сучасному світі, а актуальність його розвитку є цілком доречною та необхідною.

Література:

1. Падерін І. Д., Романов О. В., Титовец Є. С. Розвиток Інтернет-маркетингу на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 1. С. 120-124.
2. Присакар І. І. Інтернет-маркетинг як сучасна платформа для розвитку бізнесу. *БізнесІнформ*. 2019. № 12. С. 333–339.
3. Чучка І.М., Студеняк І.П. Інтерактивний маркетинг: навчальний посібник. К.: Кондор, 2018. 122 с.

Удадесс Максим Андрійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРОСНАЛУ

В сучасному світі, де умови розвитку стають дедалі складнішими та динамічнішими, починає зростати інтерес до вивчення теорії та практики управління персоналом. Ефективне управління персоналом прямо впливає на результативність роботи підприємства. Найкращі результати роботи демонструють підприємства, які організували оптимальне використання наявного кадрового потенціалу. Управління персоналом є однією з головних функцій будь-якого підприємства, яке дозволяє за допомогою різних методів активізації діяльності працівників підвищити ефективність роботи підприємства [1].

Ефективність управління персоналом – показник того, що ми правильно витрачаємо ресурси у сфері управління трудовою діяльністю. Нижче наведено кілька підходів до оцінки ефективності трудової діяльності:

Економічна ефективність показує відношення витрат на управління персоналом до отриманого результату (ефекту). Її основними показниками є: економічний ефект; дисконтовані витрати; коефіцієнт ефективності витрат; приведені витрати; термін окупності витрат; річний економічний ефект [2].

Соціальна ефективність дає можливість, за допомогою кількісних та якісних показників оцінити суспільний характер праці. За її допомогою вимірюється мотивація персоналу, рівень розвитку людських ресурсів компанії, а також соціально-психологічний клімат у колективі. Її основні показники: питома вага фонду оплати праці у виручці; середня заробітна плата працівника; темпи зростання заробітної плати; плинність персоналу; рівень трудової дисципліни; втрати робочого дня; оцінка соціально-психологічного клімату [3].

Організаційна ефективність допомагає оцінити в рівень організації трудової діяльності виробничого та управлінського персоналу, а також стану системи управління в цілому. Її основні показники: рівномірність завантаження персоналу та його надійність; норми керованості; рівень управлінського потенціалу [4].

До основних заходів щодо підвищення ефективності праці слід віднести мотивацію. Як показує практика, система мотивації праці персоналу, яка сформувалась на вітчизняних підприємствах, досить застаріла і в основному ґрунтується на грошових винагородах. Досвід зарубіжних країн, на відміну від нашої, полягає у мотивації праці персоналу з використанням як матеріальних, так і нематеріальних засобів заохочення. Західні менеджери вважають, що працівник це найголовніший ресурс компанії тому, що саме від їхньої роботи залежить ефективність діяльності підприємства, тому їх потрібно мотивувати певними нагородами за високі результати роботи.

В кожній національній системі сформувались власні традиції мотивації праці. Тому беручи до уваги міжнародний досвід, нами визначено такі шляхи підвищення мотивації праці персоналу для українських підприємств, а саме [5]:

- на великих підприємствах доцільно було б ввести посаду фахівця із мотивації, який займався б роботою з персоналом, досліджував внутрішні мотиви до праці та цінності;

- необхідно активно використовували нематеріальне стимулювання: грамоти, розміщення на дошці пошани, похвальні листи, усні компліменти та похвалу; розміщення публікацій про провідних фахівців у спеціалізованих виданнях та на веб-сайті компанії, проведення щорічних конкурсів тощо;

- слід систематично поліпшувати умови праці працівників, сприяти покращенню соціально-психологічного клімату, розширювати пропонований соціальний пакет.

Також до заходів щодо підвищення ефективності використання персоналу потрібно сформувати адекватну умовам ринку стратегію пошуку та підбору персоналу, засновану на реалізації здатності залучати необхідних людей в компанію, ця стратегія повинна включати такі основні положення [6]:

- а) обрання на посади нижчої та середньої ланки найкращих випускників ВНЗ беручи до уваги їх особисті якості на основі співробітництва з університетами;

- б) відбір на керівні посади працівників з великим досвідом практичної роботи у відповідних сферах діяльності;

- в) тестування співробітників при відборі на problem solving test, тобто на здатність правильного та швидкого вирішення відразу декількох завдань;

- г) використання стратегії активного просування молодих фахівців з середовища.

До заходів в частині скорочення і звільнення працівників слід віднести [6]:

- а) формування резервного фонду, що дозволить в кризових умовах запобігти масовій хвилі звільнень, за рахунок переведення їх, за попередньою домовленістю з профспілками у інші відділи;

- б) створення додаткових стимулів для працівників, що приходять в компанію з метою короткотермінового навчання та отримання досвіду і подальшого переходу в більш «сильну» компанію. Ними можуть бути надання рекомендацій для отримання роботи на тому ж підприємстві або на аналогічному. Наведені вище заходи можливо впровадити за допомогою такого інструменту як аутплейсмент. Сьогодні аутплейсмент персоналу є дуже актуальним, оскільки він дозволяє підприємству зберегти гарну ділову репутацію і не зіпсувати свій імідж в процесі вивільнення персоналу.

Отже, можна зробити висновок, що ефективність використання персоналу має важливе значення для роботи підприємства. Сформовані методи підвищення ефективності праці застаріли і слід брати до уваги міжнародний досвід. Зазначені шляхи покращення ефективності використання персоналу дозволять підвищити продуктивність праці на вітчизняних підприємствах.

Література:

1. Лобінцева В.В. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом на підприємстві. 2020. С. 57–65.
2. Дмитриев Ю., Краев А. Управление персоналом в современных условиях. Владимир, Собор, 2006.

3. Логинова А.Ю. Какой должна быть система управления персоналом. *Управление персоналом*. № 7, 2008.

4. Джеймс Л. Гибсон, Д. Иванцевич, Джеймс Х. Доннелли Организации: поведение, структура, процессы. М.: Инфра. М, 2014.

5. Шляхи підвищення ефективності використання персоналу на підприємства. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/7298/1/c%2035-36%20pdf.pdf>.

6. Дмитрієв Є., Ожеховський В. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом на експортоорієнтованому підприємстві. 2018. С. 1–6.

Хайдарі Анастасія Рахманулівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ТА МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі економічного розвитку, Україна перебуває в стані перебудови та трансформації усіх сфер та галузей, у тому числі змінюються підходи до соціальної політики держави. Питання рівня життя населення для сучасної України є одним з провідних, що має вирішуватись на загальнонаціональному рівні. Високий рівень життя населення в країні є головним показником, що характеризує ефективність соціально-економічної політики.

Затвердивши Європейську соціальну хартію, конвенції Міжнародної організації праці про основні цілі та норми соціальної політики №117 про мінімальні норми соціального забезпечення №102 та підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Україна перейняла на себе обов'язок забезпечити рівень життя населення згідно з міжнародними нормами та стандартами, а також гарантувати повне соціальне забезпечення кожного громадянина без винятку не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму та соціального відчуження [1].

Регулювання доходів громадян – основна функція держави, і щоб в повній мірі її реалізувати, існують інструменти прямого директивного регулювання оплати праці, що є головним джерелом доходів, зокрема це законодавче встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати.

Прожитковий мінімум визначається як вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів, а також мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [1].

Розрахунок прожиткового мінімуму на місяць на одну особу здійснюється у відповідності з соціальними та демографічними групами населення. Розглянемо динаміку показників прожиткового мінімуму в табл. 1.

Таблиця 1

Прожитковий мінімум в Україні з 2018 по 2022 рр, грн

Період	Загальний показник	Діти до 6 років	Діти від 6-18 років	Працездатні особи	Особи, що втратили працездатність
1	2	3	4	5	6
з 01.07.2018 по 30.11.2018	1777	1559	1944	1841	1435
з 01.12.2018 по 30.06.2019	1853	1626	2027	1921	1497
з 01.07.2019 по 30.11.2019	1936	1699	2118	2007	1564

з 01.12.2019 по 30.06.2020	2027	1779	2218	2102	1638
з 01.07.2020 по 30.11.2020	2118	1859	2318	2197	1712
з 01.12.2020 по 30.06.2021	2189	1921	2395	2270	1769
з 01.07.2021 по 30.11.2021	2294	2013	2510	2379	1854
з 01.12.2021 по 30.06.2022	2393	2100	2618	2481	1934

Джерело: [2].

Величина прожиткового мінімуму для населення є не придатною. У розрізі соціальних та демографічних груп населення в країні прожитковий мінімум відрізняється, так найвищий рівень встановлений для дітей віком від 6 до 18 років, а найнижчий для осіб, що втратили працездатність. Така різниця зумовлена тим, що в той час, коли дитині потрібно купляти одяг доволі часто, оскільки вона росте, доросла людина може носити один і той же елемент гардеробу декілька років.

Головною проблемою формування прожиткового мінімуму є те, що уряд не проводить вчасний перегляд мінімальних наборів товарів на основі яких встановлюється прожитковий мінімум. Згідно закону, така процедура має відбуватися не рідше одного разу на п'ять років. Відтак, перегляд не проводили впродовж 16 років. І хоча в 2016 році все ж відбувся перегляд компонентів для розрахунку прожиткового мінімуму, проте ніяких змін в набір товарів та послуг внесено не було і фактично продовжують діяти стандарти 2000 року [1].

Прожитковий мінімум – це головний чинник, що впливає на формування мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата – це гарантована державою щомісячна оплата праці за умови виконання робочої норми. Розмір заробітної плати – це фіксований показник, який визначається в Законі про Державний бюджет на відповідний рік і нижчу якого зарплата працівника опускатися не може, якщо він працює в повному обсязі та виконує місячну норму праці, відповідно до Закону України «Про оплату праці» та Кодексу законів про працю України [3].

Згідно з міжнародними стандартами, мінімальна заробітна плата повинна бути крайньою межею, яка може задовольнити основні потреби населення. Визначення цієї межі в більшій мірі залежить від соціально-економічної ситуації в країні, продуктивності праці та можливості працівника відстоювати свої права. При визначенні мінімальної зарплати обов'язково враховується зростання цін. Тому доречно порівняти динаміку зміни мінімальної заробітної плати та динаміку індексу споживчих цін (рис.1).

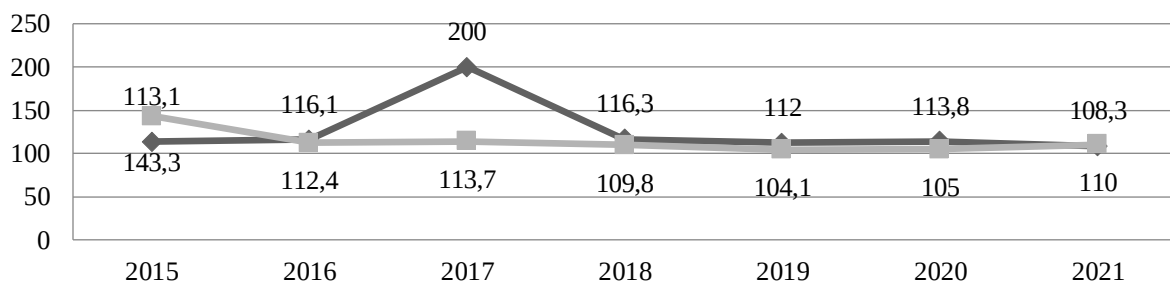

Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін та індексу мінімальної заробітної плати, %
Примітка. Складено автором за даними [4, 5].

Наведена динаміка показників на рисунку 1., свідчить про однакову тенденцію до зростання як індексу споживчих цін, так і зміни мінімальної заробітної плати. Велика розбіжність спостерігається лише в 2017 році. Це пов'язано з тим, що тоді суттєво збільшили заробітну плату, з 1600 грн до 3200 грн.

Підсумовуючи, можемо сказати, що такі поняття як мінімальна заробітна плата та прожитковий мінімум, відображають стан та дієвість соціально-економічної політики в Україні. В пріоритеті уряду має бути підвищення цих показників, оскільки при збільшенні

зарплат та прожиткового мінімуму люди зможуть забезпечити себе всім необхідним для комфортного життя, що в свою чергу позитивно відобразиться на рівня життя населення.

Література:

1. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні»: Постанова Верховної Ради України від 19.05.2020. № 620 – IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620-IX#Text>.
2. Прожитковий мінімум в Україні 2022. *Мінфін*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/wagemin/>.
3. Мінімальна заплата в Україні. *НАБУ*. URL: <https://nabu.ua/ua/minimalna-zarplata-v-ukrayini.html>.
4. Індекс інфляції в Україні. *Мінфін*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
5. Мінімальна зарплата в Україні. *Мінфін*. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>.

Хмільовська Ліана Валентинівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БРЕНДУ

Роль нематеріальних активів в економіці знань щоразу збільшується. Серед усіх елементів дуже важливе місце з точки зору теперішньої та майбутньої здатності створювати цінність для підприємства займають бренди.

Під словом, що походить з англійської мови і є абстрактним поняттям, не варто розуміти конкретний продукт, послугу чи цілу компанію. Йдеться про асоціації, думки, переконання, емоції, що виникають в підсвідомості людей під впливом різноманітних факторів. Яцек Погожельський визначає бренд як набір цінностей, стиль життя, своєрідний досвід, спосіб взаємодії з іншими та ідентичність [1, с. 1].

Бренд входить до ряду найважливіших елементів нематеріальних ресурсів фірми, так як саме він дозволяє здобути по справжньому лояльних клієнтів, збільшити прибуток та підвищити рівень конкурентної переваги. Даний термін здебільшого зустрічається в маркетингу та PR, але вважається фінансовим поняттям також.

Дослідницькі компанії щорічно проводять розрахунки вартості брендів. Так MPP Consulting представили рейтинг найдорожчих українських торгових марок. Станом на 2020 рік список очолює виробник напоїв «Моршинська», оцінений в \$525 млн, друге місце займає логістичне підприємство «Нова пошта» (\$337 млн), третє – представник онлайн-торгівлі Rozetka (\$311 млн) [2].

У сучасній науковій літературі представлено багато способів оцінки, незважаючи на складність ідентифікації негрошової складової. Виокремлюється три ідейних підходи: ринковий, витратний (cost-based) і прибутковий (income-based).

Перший метод, що називають *ринковим, порівняльним* або методом *ринкового порівняння* має на меті визначення гіпотетичної ціни продажу бренду на основі зіставлення декількох угод компаній з подібними характеристиками, де головним регулятором виступають співвідношення між попитом та пропозицією. Світова практика доводить, що в більшості випадків нематеріальна частина організації значно перевищує загальну вартість всіх інших активів. Проведення таких паралелей є досить ефективним і простим, а тому й поширеним способом, незважаючи на суперечність з твердженням про те, що кожен бренд є унікальним, тому аналогій, як того вимагає принцип, бути не може [3, с. 189-190]. Єдина складність, що може виникнути в процесі оцінки – конфіденційність чи недостатність потрібної інформації щодо діяльності вибраних фірм.

Другий – *витратний* – полягає в підрахунку минулих і теперішніх грошових вкладень у створення та постійний розвиток бренду, оскільки будівництво позитивної репутації, зайняття позиції на ринку відбувається внаслідок дороговартісних процедур просування – брендингу. До уваги беруться також кошти, виділені на дослідження, розробку, дизайн, юридичну реєстрацію, рекламу, податки, оплату праці персоналу тощо. Результат обчислень становить матеріальну складову бренду [4, с. 336]. Недоліком підходу є те, що отримана величина, по суті, є собівартістю об'єкту, що розглядається, а не його ринковою ціною.

Сенс третього методу, *прибуткового* або *дохідного*, в визначенні грошових надходжень, що можуть бути згенеровані брендом за весь період його корисного існування. Йдеться про чисту наведену вартість, яка обчислюється як сума майбутніх дисконтованих потоків чистого прибутку. Отримане числове значення – різниця між фінансовими потоками з брендом і за його відсутності [5, с. 307]. Підрахунки здійснюються з п'яти чи десятирічною перспективою з урахуванням інвестицій. Даний підхід широко застосовується та вважається надійнішим. У рамках дохідного виокремлюється ще декілька дієвих методів оцінки, класифікація яких схематично зображена на малюнку 1.

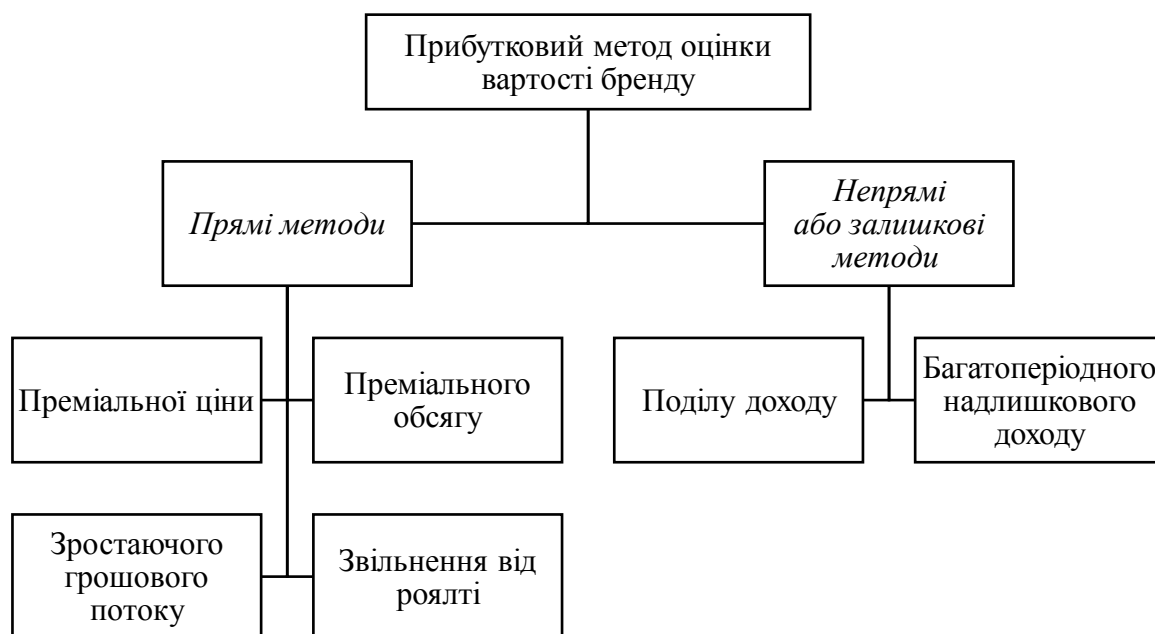

Рис. 1. Підходи і методи оцінки вартості бренду відповідно до ISO 10668
Примітка. Створено автором на основі [5, с. 308]

Отже, не існує єдиного підходу до визначення цінності бренду. Цілком можливо, що з часом з'являтимуться нові й більш точні методи, адже ця проблема стає дедалі більше актуальною. Компанії-лідери та ті, хто хоче носити таке звання, здійснюють оцінку вартості регулярно, не рідше раз на рік, щоб не втрачати зайняті позиції на ринку. А сильний бренд все частіше має стратегічний і цілісний характер як для закордонних, так і вітчизняних підприємств.

Література:

1. Pogorzelski J. *Managing in 4D: Understanding Perceptual, Emotional, Social and Cultural Branding* : Emerald Publishing Limited, 2018, 1 p.
2. Рейтинг «*Топ-100 найдорожчих брендів*». URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/top-100-naydorozhchih-brendiv-ukrajini-pidsumki-2020-roku-743881.html>.
3. Пономарова В. А. *Бренд-менеджмент* : Юрайт, 2018, С.189-190.
4. Элвуд А. *Основы брэндинга: 100 приемов повышения ценности товарной марки* : Пер. с англ. Т. Новиковой : Фаир-Пресс, 2002, 336 с.
5. Домнін В. Н. *Брендинг* : Юрайт, 2020, С. 307-308.

Шелега Маріна Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ

Стабілізація умов функціонування економічної системи залежить від реалізації ефективних антикризових заходів та визначення стратегії розвитку банківської системи держави. На сьогодні банківська система України є основним індикатором стану вітчизняної економіки, тому вирішення основних проблем її функціонування дозволить розв'язати системні питання розвитку країни.

Центральною проблемою банківського сектору України є дефіцит фінансових ресурсів, тому актуальність пошуку шляхів подолання цього явища пояснює зосередження нашої уваги на дослідженні теоретичних аспектів формування банківського ресурсного потенціалу, що на практиці виявляється у формуванні ресурсної бази, до складу якої входять власні, залучені та позичені банком ресурси. Тому на сучасному етапі розвитку економіки країни важливого значення набуває подальше удосконалення практики формування ресурсної бази банків.

У нашому розумінні, цей термін «ресурсна база банку» доцільно використовувати при аналізі та характеристиці наявних ресурсів банку на певний фіксований момент часу. Стан ресурсної бази банків визначає обсяг ресурсів, необхідних суб'єктам економіки для їх ефективного функціонування на ринку. У разі від'ємного значення (дефіциту) ресурсного потенціалу банківської системи економіка країни не отримує кредитних коштів, необхідних для її відтворення.

Формування ресурсної бази вітчизняної банківської системи здійснюється шляхом збільшення у пасивах банків розміру власного капіталу, депозитних та недепозитних зобов'язань. Кожен з відповідних методів формування передбачає використання певного набору інструментів, описаних так [1]:

$$y = \{x_1; x_2; x_3; x_4; x_5; x_6; x_7; x_8; x_9; x_{10}; x_{11}; \dots x_n\}, \quad (1)$$

де x_1 - депозити фізичних та юридичних осіб;

x_2 - рефінансування Національного банку;

x_3 - емісія облігацій внутрішньої позики;

x_4 - отримані міжбанківські кредити всередині країни;

x_5 - ресурси, отримані внаслідок злиття та поглинання банківських установ;

x_6 - первинне розміщення акцій на фондовому ринку України;

x_7 - приватне розміщення акцій на внутрішньому ринку;

x_8 - приватне розміщення акцій на зовнішньому ринку;

x_9 - емісія єврооблігацій, кредитні ноти;

x_{10} - синдіковані кредити, отримані за кордоном;

x_{11} - первинне розміщення акцій на фондовому ринку за кордоном;

x_n - виявлення нового методу та відповідного йому інструмента формування ресурсної бази банків.

Зазначені у формулі 1 інструменти формування ресурсної бази банків можна так охарактеризувати за особливостями формування: інструменти з x_1 по x_7 формують національну ресурсну базу, інструменти, що охоплюють позиції з x_8 до x_{11} , визначають особливості формування зовнішньої ресурсної бази банків, а також за методами формування: змінна x_1 відповідає інструменту депозитного фінансування, x_2, x_3, x_4 становлять потенціал для формування ресурсів за допомогою кредитування, змінні $x_6, x_7, x_8, x_9, x_{10}, x_{11}$ формують потенціал інструментів методу самофінансування, x_n – змінна, що відповідає новим методам та інструментам формування ресурсної бази банку, які потенційно можуть виникнути в умовах ринкового середовища функціонування банку.

Слід зазначити, що рефінансування НБУ та міжбанківське кредитування всередині

країни, як правило, використовуються для підтримання ліквідності банківської системи, що торкається аспектів поточного управління ресурсною базою банків. Лише в умовах кризового стану економіки використання цих інструментів є доцільним в управлінні ресурсним потенціалом банків, оскільки будь-які з цих заходів впливають на стратегію розвитку банківської системи України.

Дефіцит фінансових ресурсів в країні пояснюються як дією зовнішніх чинників – поширення інформації про банкрутство провідних банківських установ світу, так і дією внутрішніх факторів – масове вилучення депозитів вкладниками через посилення недовіри до вітчизняного банківського сектора у зв'язку з серією банкрутств лідерів світового фінансового ринку. Ці чинники призводять до порушення показників ліквідності банків України внаслідок вилучення розміщених довгострокових вкладів, посилення дефіциту грошових коштів, необхідних для кредитування економіки та проведення розрахунків за зовнішніми зобов'язаннями.

Серед недепозитних джерел формування банківських ресурсів новою та цікавою формою є поповнення фінансових ресурсів банків за рахунок емісії єврооблігацій на зовнішньому ринку. Такий випуск боргових цінних паперів не потребує застави, що робить це джерело поповнення ресурсної бази банків більш привабливим. Додатковою перевагою для банку-емітента є формування публічної кредитної історії на міжнародному ринку капіталу, що дозволить банківській установі у майбутньому ефективніше залучати ресурси у будь-якій момент часу.

Важливим завданням при виборі методів формування ресурсної бази є дотримання оптимального співвідношення між рівнем рентабельності та рівнем ризику сформованої структури ресурсів банків (коефіцієнтом фінансової залежності – співвідношенням обсягу сформованого зовнішнього боргу банківського сектора України та внутрішнього – депозитів фізичних та юридичних осіб).

Відтак, ефективне формування ресурсної бази банків передбачає врахування таких вимог [2]:

- пріоритетні напрями стратегічного розвитку банківської системи, а не лише конкретного банку;
- дослідження та передбачення розвитку подій у ринковому середовищі з метою використання ефективних методів формування ресурсної бази відповідно до змін; при виборі методу формування ресурсної бази увагу необхідно зосереджувати не на кількісних результатах, але й на якісних;
- використовувані методи формування ресурсної бази повинні бути адаптованими до змін ринкового та внутрішньобанківського середовища.

Таким чином, формування достатньої ресурсної бази банківських установ сприяє посиленню їх ролі як учасників системи розрахунків в економіці. Використання банками коштів на кореспондентських та інших видів рахунків, дозволяє підвищити рівень контролю та довіри учасників розрахункових операцій до банків, оптимізувати структуру грошового обігу шляхом збільшення частки безготівкових розрахунків.

Література:

1. Дзюблюк О.В., Галіцейська Ю.М. Теоретичні та прикладні аспекти реалізації банками ресурсної політики Тернопіль, 2012, Вектор. 208 с.
2. Онищенко Ю.І., Коробченко М.О. Проблеми формування ресурсної бази банків. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. Том. 2. С. 84-89.

СЕКЦІЯ 9. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Березюк Анастасія Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РЕКРЕАЦІЙНА САМОБУТНІСТЬ АФРИКИ

Незвідане та самобутнє завжди цікавило людину і сприяло подорожам. Поступове освоєння територій дозволяє розкрити й оцінити наявний рекреаційний потенціал, його різноманітність і характер використання. Рекреація є необхідним для кожної людини активним відпочинком. Сама ж рекреація – «це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які розміщені поза їх постійним помешканням. Рекреація охоплює всі види відпочинку. Відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку на лоні природи, або під час туристичної поїздки з відвіданням національних парків, архітектурних пам'яток, музеїв» [1].

Унікальним та доволі самобутнім місцем на планеті Земля є материк Африка. Сама природно-кліматична і зональна характеристика цього великого континенту визначає його різноманітну здатність задовольняти рекреаційні потреби людини. Географічне положення Африки, поділ материка навпіл екватором, розташування в Північному та Південному тропіках унікалізує її як зонально-симетричний континент з півночі на південь.

Омивання Африки водами Індійського й Атлантичного океанів, а також Червоним і Середземним морями, Гвінейською затокою, Баб-ель-Мандебською протокою («Брамою плачу»), Гібралтарською і Мозамбікською протоками з їхніми течіями, флорою та фауною, особливістю атмосферних потоків і температурою води якісно урізноманітнює види пляжної рекреації. Рекреаційний потенціал Африки може також зростати усвідомленням того, що вона є єдиним на Землі континентом, розташованим у всіх чотирьох півкулях нашої планети: Північній, Південній, Східній і Західній.

Вічнозелені ліси (гілея) та найбільша пустеля світу Сахара, савана і рідколісся, субтропічні ліси і пустеля Калахарі, нерівномірна річкова система (Ніл із Кагерою, Конго (з Луалабою), Нігер, Замбезі, Убангі, Касаж, Оранжева, Сенегал, Окаванго, Лімпопо, Вольта, Лувуа) і грандіозні водоспади (Лівінгстона (Конго), «Дим, що гримить» (Вікторія) (Замбезі), Руакана (Кунене)), строкаті гірські масиви (Атлас, Драконові, Бонго) та низка озер (Вікторія, Танганьїка, Ньяса, Чад, Рудольф, Альберт, Тана, Едуард) збагачуються різноманітністю флори та фауни. Тваринний світ представлений африканським слоном (найбільша сухопутна тварина), жирафою (найвища сухопутна тварина), гепардом (найпрудкіша сухопутна тварина), африканським страусом (найбільший птах), левом (цар звірів), леопардом, численними видами антилоп, буйволами, гіпопотамами, носорогами, зебрами, горилами, шимпанзе, мухою цеце. Рослинний світ є не менш цікавим, адже в Африці ростуть баобаби, кактуси, кавове дерево, какао-дерево, фінікова пальма, банан, інші види пальм.

Низка національних парків Африки – Національний парк Серенгеті (Танзанія), Національний парк Етоша (Намібія), Національний парк Крюгера (Південна Африка), Невизначений національний парк Бвінді (Уганда), заповідник Мореми (Ботсвана), Національний парк Південна Луангва (Замбія), Національний парк Хванге (Зімбабве), Національний парк Наміб-Науклуфт (Намібія), Національний парк Озеро Накуру (Кенія), Національний парк Амбоселі (Кенія), Національний парк Нгоронгоро (Танзанія) – є осередками незайманої дикої природи у всій її первозданній красі та джерелом екологічного туризму, перспективи розвитку якого є доволі хорошими.

Природну красу Африки контрастно доповнюють пам'ятки найдавнішої цивілізації в історії людства (Стародавній Єгипет) і середньовічних доколоніальних державних утворень (Малі, Сонган, Хауса, Дарфур, Конго, Мономотапа, Лунда, Луба, Ойо, Нупе й інші). Доволі

цікавили є і сучасні народи Африки з їхньою самобутністю, традиціями, обрядами й етнічним колоритом – це догони, мурі, бушмени, масаї, араби, хауса, амхарці, оромо, руанда, фульбе, йоруба, ігбо, малагасійці, зулуси та інші.

Курортне господарство Африки на даному етапі посилює свої континентальні і планетарні позиції. Більшість курортних комплексів, які сформувалися, розвиваються і виникають на континенті, характеризуються суцільно розважально-відпочинковим напрямом господарювання. Такими є Хургада, шарм-ель-Шейх, Сафага, Нувейб в Єгипті; Танжер, Тетуан, Агадір, Мохаммедія в Марокко; Сусс, Монастір, Набуль, Джебра, Махдія в Тунісі. Найбільш розвиненими курортними регіонами Африки слід вважати її північну і південну частини. Кліматичні курорти Африки розвинені та успішно функціонують в таких країнах як: Туніс (Хаммамет, Хаммам-Ліф), Марокко (Ель-Хосейма), Єгипет (Асуан), Південна Африка (Сан-Сіті). Бальнеологічні курорти Африки представлені в таких країнах як: Алжир (Хаммам-бу-Хаджар, Хаммам-Мескутін), Туніс (Хаммам-Ліф), Єгипет (Хелуан), Південна Африка (Мосселбай, Вармбад), Ефіопія (Амбо. Волясо). Приморські та розважально-оздоровчі курорти Африки активно приймають рекреантів у таких країнах як: Єгипет (Хургада, Шарм-ель-Шейх, Сафага, Нувейба), Марокко (Танжер, Тетуан, Агадір, Моххамедія), Кенія (Малінді, Момбаса, Ламу, Кіліфі), Танзанія (Танга, острів Занзібар), Мозамбік (острів Мозамбік), Малаві (Саліма), Сейшельські острови, Маврикій. Справедливим буде підкреслити високий ступінь рекреаційної перспективності пляжі в таких країнах як: Мавританія, Сенегал, Кот-д'Івуар (Берег Слонової Кості), Гана, Того, Нігерія, Коморські острови. Можливості для розвитку гірськокліматичних курортів в Африці, зокрема для зимових видів спорту, мають гори Атлас (курорти Загора і Варзават у Марокко, Тлемсен в Алжирі) і Драконові Гори у Південній Африці [3].

Описана рекреаційна самобутність Африки в силу об'єктивних причин не може розвиватися і функціонувати на повну потужність. Серед гострих проблем Африки варто виокремити слабкий економічний розвиток, а відтак і гостра нестача фінансових ресурсів, більшості країн, нестабільна політична ситуація, дефіцит продовольства, нерозвинута інфраструктура, піратство, хвороби.

Література:

1. Рекреація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. Африка. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%84%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0>
3. Розвиток рекреаційний комплексів країн Африки та Америки. URL: <https://studfile.net/preview/5437283/page:9/>

Мельник Максим Віталійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультет управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова,*

ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЇ В ТУРИЗМІ

Інформаційні технології - сукупності методів, засобів і прийомів, що використовуються для забезпечення ефективної діяльності людей в різноманітних виробничих і невиробничих сферах [1].

Саме поняття «інформаційна технологія» виникло останнім десятиліттям ХХ століття у процесі становлення інформатики. Головною особливістю інформаційних технологій є те, що в них і предметом, і продуктом праці є інформація, а знаряддям праці – засоби обчислювальної техніки і зв'язку. Причому сьогодні інформація стала розглядатися як цілком реальний виробничий ресурс поряд з іншими матеріальними ресурсами. Виробництво ж інформації та її верхнього рівня – знань робить вирішальний вплив на модифікацію існуючих

і створення нових технологій. Ще десять років тому інформаційні технології та туризм здавалися несумісними партнерами. А сьогодні два ці поняття настільки тісно взаємопов'язані між собою, що з'явився навіть новий вид туризму – «альтернативний туризм» або «електронний туризм» [2].

Сучасні інформаційні технології, засновані на використанні комп'ютерів, об'єднаних у локальні, регіональні або глобальні комп'ютерні мережі для генерації, збору, обміну та зберігання комерційної інформації [3].

Як відомо, туризм – це сфера обслуговування. По-перше, з точки зору виробників і споживачів, це комплексний і різноманітний сервіс. По-друге, це невидима, мінлива і комплексна послуга. Нарешті, по-третє, це інформаційна служба. Саме ці характеристики туризму роблять його ідеальною галуззю для застосування інформаційних технологій.

Туристичне обладнання дуже схоже на будь-яке інше обладнання у сфері господарської діяльності. Виробники туристичних послуг працюють у рамках чітко визначеної структури управління, включаючи державні та комерційні організації, галузеві асоціації (наприклад, готелі, авіатранспорт, туристичні агентства тощо).

Виробники туристичних послуг поділяються на різні категорії постачальників (авіакомпанії, готелі, прокат автомобілів), оптові компанії (туроператори), роздрібні компанії (тур агентства). Споживачі (туристи) є останньою сходинкою всієї туристичної системи.

У сучасних умовах жорсткої конкуренції в умовах ринкової економіки, без сучасних автоматизованих інформаційних технологій жодна успішна туристична компанія не може всеосяжно розвиватися та процвітати.

Ефективність інтернет-маркетингу в просуванні туристичних послуг доведена, а рекламний сегмент цього ринку також зріс у кризу (+8%). В даний час існують різні методи інтернет-просування, які використовують цифровий маркетинг. Для компаній, які займаються просуванням туристичних послуг, необхідно орієнтуватися на цільову аудиторію, а також на пріоритети та майбутні бізнес-цілі. Поєднання різних методів і технологій просування послуг створює комунікаційну мобільність для рекламодавців.

Розглянемо ключові тенденції цифрового маркетингу для туристичної індустрії:

1. Відеореклами в Інтернеті. Відео - найефективніший онлайн-формат, і він значно підвищує ймовірність того, що споживачі зроблять покупку.

2. Вірусні відео. Вірусний потенціал реклами стає головним критерієм успіху будь-якої нової ідеї, яку необхідно поширити серед цільової аудиторії, особливо ідеї нової послуги в туристичній сфері.

3. Відео контент. Тенденція розвитку індустрії віртуальної відеореклами продовжується, що підтверджує посилення конкуренції серед основних гравців туристичного ринку.

4. Мобільна промисловість. Незважаючи на високі темпи зростання кількості користувачів мобільного Інтернету, він все ще доступний порівняно невеликій кількості українських споживачів.

5. Підтримка GPS. На сьогоднішній день нові технології, які створюють автоматичний прямий обмін повідомленнями власникам мобільних пристроїв із підтримкою GPS, не мали успіху.

6. Соціальний графік. У розділі «Соціальний графік» знаходиться частина мережі, яка зосереджена на конкретному користувачеві, його друзях та друзях його друзів.

7. Пошукові системи. Пошукові системи мають високу рентабельність інвестицій, яка швидко окупається, що робить їх головним пріоритетом для онлайн-маркетингу.

У процесі свого розвитку цифрової маркетинг стає все більш складним і витонченим. У зв'язку з вищесказаним, рекламодавцям на ринку туристичних послуг необхідно мати чіткі уявлення про сайтах для розміщення реклами, інструментах просування (покази, пошукові системи, соціальні мережі і мобільний Інтернет) та креативний підхід до реклами [4].

Підводячи підсумок, інформаційні технології надають туристичним компаніям можливість вивчати попит і розвиток ринку, а також використовувати більш економічні канали просування продукції; надають споживачам простий і швидкий спосіб придбання

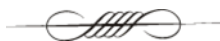
послуг, високий рівень обслуговування та утримання клієнтів, що допоможе зменшити витрати за рахунок підвищення ефективності внутрішніх операцій і бізнес-процесів.

Туристичний бізнес все активно застосовує переваги глобальної мережі інтернет, комунікаційних, інформаційно-технічних і програмних засобів. Новітні можливості використання інтернет-технологій величезний і перспективний та відкриває нові можливості для ефективного використання в діяльності підприємств тур-бізнесу.

Саме їх використання на практиці забезпечує відповідність сукупності взаємодіючих і взаємодоповнюючих вимог теми туристичної діяльності, що формують якість туристичних послуг.

Література:

1. Поняття інформаційних технологій. URL : https://pidru4niki.com/10561127/informatika/ponyattya_informatsiynih_tehnologiy.
2. Інформаційні технології в туризмі. URL : https://otherreferats.allbest.ru/sport/00120599_0.html.
3. Інтернет-технології в туризмі. URL: <https://infotour.in.ua/shahovalov13.htm>
4. ІНТЕРНЕТ ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГУ ТУРИЗМУ. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPIPress/50963/1/Volchenko_Internet_tekhnologii_2020.

Шевчук Нікіта Сергійович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РЕКРЕАЦІЙНА НЕЗВИЧНІСТЬ АВСТРАЛІЇ

Незвичне і дивовижне завжди вабило людину як із позиції простої цікавості, так із науково-пізнавального ракурсу. Разом із цим, великий вплив на бажання людини відвідати особливі та не подібні на щоденну буденність речі мають рекреаційні потреби.

Рекреація є активним відпочинком. Поняття «рекреація» походить від латинського слова «recreatio», що означає «відновлення». Згідно літературних джерел, рекреація – «це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які розміщені поза їх постійним помешканням. Рекреація охоплює всі види відпочинку. Відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку на лоні природи, або під час туристичної поїздки з відвіданням національних парків, архітектурних пам'яток, музеїв» [1].

Задоволення рекреаційних потреб людини повинно комплексно забезпечити виконання таких умов:

а) розширене відновлення і відтворення фізичних, духовних, інтелектуальних, моральних та емоційних сил людини шляхом безпосереднього спілкування з Природою, здійснюючи прогулянки та екскурсії галявинами, річками, горами, лісами, парками, заповідниками озерами, іншими природними пам'ятками тощо;

б) розширене відновлення і відтворення духовних, інтелектуальних, моральних, емоційних і фізичних сил людини шляхом безпосереднього ознайомлення та екскурсій із пам'ятками Культури (архітектура, скульптура, музеї, галереї, християнські церкви, мусульманські мечеті, юдейські синагоги, буддистські храми, інші релігійні культові споруди, археологічні розкопки, оригінали літературних, музичних і мистецько-художніх творів);

в) поєднання задоволення наукових, пізнавальних, освітніх та релаксаційних рекреаційних потреб завдяки екскурсіям на місця археологічних і палеонтологічних розкопок, відвідування історичних, краєзнавчих, археологічних, природничих, літературних, меморіальних, мистецьких, етнографічних, технічних музеїв та ретро-музеїв, картинних галерей, спостереження та участь за національними традиційними й обрядовими дійствами;

г) покращення фізичного, морального, духовного, емоційного й інтелектуального самопочуття людини шляхом отримання оздоровчих і профілактичних послуг на бальнеологічних, грязьових, кліматичних курортах та місцях вільно-доступних курортних ресурсів;

г) забезпечення усеможливого розмаїття розваг та відпочинку для людини шляхом організації рекреаційного, лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального (екскурсійного), ділового, спортивного, етнічного (ностальгічного), релігійного, транзитного, освітнього, пригодницького, подієвого, екологічного (зеленого), сільського, міського, темного, індустріального, пішохідного, автомобільного туризму.

Кожен материк завдяки своїй гігантській площі, розташуванню та географічно-біологічно-геологічній характеристиці має істотні можливості для формування та забезпечення належного задоволення усіх рекреаційних потреб людини. Австралія не є винятком і зараз ми у цьому переконаємося.

Сама назва материка «Австралія» має латинське походження – «*terra australis incognita*», що дослівно означає «невідома південна земля». Австралія – це континент, розташований у Південній півкулі Землі. Це найменший і найвіддаленіший від інших материків на земній кулі, який також є найпосушливішим континентом Землі. Австралія омивається, зі сходу і півночі Тихим океаном і його морями: Кораловим, Тасмановим, Фіджі; з півночі й заходу – водами Індійського океану та його морями: Арафурським і Тиморським, а також Великою Австралійською затокою. Береги розчленовані слабо, великі затоки – Карпентарія на півночі і Велика Австралійська на півдні; єдиний великий півострів – Кейп-Йорк. 40% території Австралії знаходиться у тропіках, з яких одна третина – це пустеля, і дві третини – напівпустелі. Австралія є найбільш рівнинним континентом і найнижчим серед материків (майже на половині його поверхні середня висота не перевищує 300 метрів). Середню висоту Австралії позначають у 330 метрів над рівнем моря. Найнижчим географічним об'єктом материка є озеро Ейр, яке на 15 метрів нижче від рівня моря. Найвищою точкою Австралії є гора Косцюшко, яка височіє на 2229 метрів над рівнем моря на південному сході в Австралійських Альпах. Проте найвищою вершиною на території, що належить Австралії, є гора Моусон на острові Херд (2745 метрів). Найдревнішою частиною континенту є Західно-Австралійське плоскогір'я, а східну частину Австралії займає Великий Вододільний хребет [2; 3].

Завдяки тропічному положенню більша частина території Австралії зайнята пустелями, напівпустелями та сухими рідколіссями. Центральна низовина з низкою озерних западин пересохлих солоних озер з висотами до 100 метрів створює незвичне видовище для подорожуючих. Рекреаційним серцем Австралії є Велика Піщана пустеля, Велика пустеля Вікторія, Пустеля Гібсона, Пустеля Сімпсона з Налларборською рівниною. Наймовірним видовищем вздовж північно-східного Тихоокеанського узбережжя Австралії є найбільший кораловий риф у Світі – Великий Бар'єрний риф, що простягнувся на 2000 кілометрів. Найбільшим островом Австралії є Тасманія, а головними річками – Муррей, Дарлінг, Маррамбіджі, Гоулберн, Джорджіна, Дайамантина, Купер-Крик.

Рекреаційну незвичність Австралії характеризує її флора і фауна, завдяки якій цей континент часто називають материком парадоксів. Серед рослин поширені дерева, як не дають тіні, – евкаліпти. Австралія багата на акації, чагарникові зарості (скреби), трав'янисті формації. Унікальний тваринний світ Австралії представлений такими живими істотами як: качконіс, ехидна, кенгуру, коала, вомбат, валлабі, кенгуровий шур, опосум, австралійський бандікут, сумчаста миша, сумчастий диявол, дикий собака динго, отруйні змії, морська змія, акули, медуза австралійська (морська оса), бородавчаста риба, блакитний восьминіг, гігантські терміти, страус ему, казуар, чорний лебідь, лірохвіст, кукабарра, папуги, какаду, тонкодзьобий буревісник.

Цікавим буде споглядання за життям аборигенів. Культурно-історична спадщина зосереджена у містах Сідней. Мельбурн і Канберра. Найвідомішими курортами є Дейлсфорд, Морі, Голден Кост (Золотий Берег) і Новий Південний Уельс.

Література:

1. Рекреація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
2. Австралія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F>
3. Особливості рекреаційних комплексів Австралії та Океанії. URL: <https://studfile.net/preview/5437283/page:12/>

СЕКЦІЯ 10. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Пиріжок Юлія Леонідівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ

Розвиток регіональної інфраструктури потребує активізації інвестиційної діяльності за відповідних механізмів управління для стимулювання інвестиційної привабливості регіональної інфраструктури, що є ключовим елементом усієї економічної політики та забезпечує стабільне економічне зростання в цілому та регіону зокрема. Численні визначення поняття «інвестиційна привабливість регіону» в економічній літературі мають спільні риси. Інвестиційна привабливість розглядається як сукупний показник доцільності інвестування, ступеня задоволення потреб або інтересів інвестора, фінансового та майнового стану території та перспектив її розвитку, сукупності зовнішніх і внутрішніх умов [4]. Отже, важливо зазначити, що існує кілька визначень категорії «регіональна інвестиційна привабливість», але, на мою думку, всебічно охоплюючи та розкриваючи її суть, такі визначення:

Існує кілька підходів і методів оцінки інвестиційної привабливості регіону. Всі сучасні методи можна розділити на два класифікатори, наприклад:

- 1) методи обробки даних;
- 2) система показників.

Існує три підходи до методів обробки даних: статистичний, описовий та рейтинговий.

Статистичний підхід базується на аналізі реальної статистики притоку інвестицій і ґрунтується на припущенні, що високий рівень визначених показників свідчить про високу інвестиційну привабливість економіки. При цьому слід зазначити, що метод є формалізованим і базується на конкретних соціально-економічних показниках. Крім того, статистичний підхід дозволяє враховувати лише факт інвестування і не враховує багато факторів, які враховують інвестори [1].

Описовий метод полягає в описі абсолютних показників, структури та динаміки показників регіонального розвитку. Рейтинговий підхід, як випливає з його назви, базується на вивченні суб'єктів господарювання в регіоні, визначенні ступеня впливу та спрямованості конкретних факторів у процесі тестування. Опитування ґрупується, а загальний рейтинг регіону базується на зведеному показнику. Ця методика широко використовується в практиці провідних світових консалтингових та аналітичних агентств. З усіх методів, що використовуються для оцінки інвестиційної привабливості в регіоні, найбільшої популярності набув метод оцінки завдяки простоті використання та задоволенню інформаційних потреб різних суб'єктів інвестиційного та соціально-економічного процесу.

Ступінь інвестиційної привабливості є важливим показником інвестиційного середовища країни, а отже, показником ефективного розвитку економіки, суспільства та економіки в цілому. Згідно з дослідженням «Regional Doing Business – 2020», Дніпропетровська область входить до 10 найбільш придатних регіонів для ведення бізнесу. На першому місці списку опинилися такі області: Житомирська, Чернігівська, Рівненська, Вінницька та Івано-Франківська, а також місто Київ. Останні місця в рейтингу 2020 року посідають Київська область (вивчається окремо від столиці), Луганська область, Харківська область, Херсонська область, Хмельницька та Миколаївська області.

Рейтинг «Regional Doing Business – 2020» [3] визначається за сумою балів обласного центру за шістьма складовими: відкриття бізнесу, сплата місцевих податків, реєстрація землі, підключення до електромережі та отримання електронних послуг з отримання дозволу на будівництво. У «електронних послугах» лідирує Дніпропетровська область, яка має хороші результати в «оформленні землі» та «отриманні дозволів на будівництво». Але є й великі

прогалини, які необхідно заповнити: регіон має низькі показники «відкриття бізнесу» та «підключення до Інтернету», надзвичайно низькі – «сплати місцевих податків».

Крім того, для забезпечення інвестиційної привабливості регіонів необхідний комплексний підхід, зокрема з визначенням нормативної бази інвестиційної діяльності державними регуляторами, розробкою чіткої інвестиційної політики та впровадженню відповідних механізмів на державному та регіональному рівнях. Особливу увагу слід звернути на низку факторів, які сприяють привабливості та сприятливому інвестиційному клімату регіону, а саме: розробка стабільної нормативно-правової бази інвестиційного процесу в регіоні та країні в цілому; покращення функціонування інвестиційних ринків; забезпечення державна підтримка та стимулювання інвестиційної діяльності Оптимізація режиму іноземного інвестування, забезпечення стабільності національної валюти, ефективне валютне регулювання, удосконалення фінансово-кредитної сфери регіону та країни; підвищення рівня розвитку банківської системи для інвестування; збільшення механізмів у боротьбі з корупцією; покращити захист інвесторів тощо.

Рейтинг привабливості різних регіонів України для відповідального інвестування дозволить місцевим виконавчим агентствам розробити збалансовану та аналітично обґрунтовану стратегію для створення сприятливого інвестиційного клімату для залучення фінансування для проектів сталого розвитку, що діють, оскільки це забезпечує ресурсна база для регіону.

Література:

1. Петровська С. А. Оцінки інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз. *Механізм регулювання економіки*. № 2. 2012. С. 90-97. URL: http://mer.fem.sumdu.edu.ua/content/acticles/issue_10/S_A_Petrovs_kaEvaluation_of_investment_attractiveness_of_the_region_a_comparative_factor_analysis.pdf.
2. Макарий, Н. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. 2005. №7. С. 52-59.
3. Regional Doing Business – 2020. URL: <https://brdo.com.ua/top/regional-doing-business-2020-brdo-nazvav-najkomfortnishu-oblast-dlya-vedennya-biznesu-v-ukrayini/>.
4. Економіка підприємства: магістерський курс. За ред. професорів Загірняка М.В., Перерви П.Г., Маслак О.І. Кременчук, 2015. 736 с.

Федоришина Олена Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІДБУДОВИ

Повномасштабне вторгнення росії на територію України спричинило велику кількість не тільки соціальних, а й економічних проблем. Між регіонами України, які були окуповані та тиловими містами на разі існує велика диспропорція, яка проявляється у всіх сферах, тому на сучасному етапі внутрішнього економічного розвитку завданням органів публічної влади є відбудова та стимулювання регіонального розвитку на цих територіях.

Традиційно держава реалізує свою економічну політику в регіоні, надаючи кошти регіональним органам для збільшення їх бюджету, що складається із власних джерел. Цей вид фінансування регіональних бюджетів здійснюється через механізм міжбюджетних трансфертів і за допомогою реалізації державних цільових програм. Якщо аналізувати особливості соціально-економічного стану регіонів України, то потрібно відзначити, що перш за все буде йти мова про національну економічну кризу, яка активно проявилась в умовах війни. Також зараз є проблеми щодо низького рівня інвестицій, знищення ринкової

інфраструктури, окупація великої кількості територій, відсутність значних фінансових ресурсів. При цьому не потрібно забувати, про наявні небезпеки, тому що загрози ракетних обстрілів зберігаються.

Для успішного регіонального розвитку варто використовувати різноманітні фінансові механізми, які стимулюють розвиток територій і створюють сприятливий клімат для інвестицій. Велика кількість науковців досліджувала тему фінансових інструментів регіонального розвитку. В основному виділяють такі види фінансових інструментів: безпосередні дотації, м'які кредити, податкові концесії, субсидії для підприємців, опосередковані банківські гарантії, участь капіталом, надання гарантій банкам. Держава застосовуючи такі інструменти сприяє однаковому розвитку різних регіонів. В Україні фінансові інструменти чітко визначені і реалізуються через:

- бюджетну систему – прямі бюджетні витрати: субсидії, дотації, інші бюджетні трансфери;

- податкову систему – непрямі бюджетні витрати: податкові пільги, спеціальні податкові режими;

- грошово-кредитну систему – непряма підтримка: зменшення облікової ставки, курсова політика, здешевлення кредитів;

- політичну систему – додаткові гарантії інвесторам, особливі умови приватизації, легалізація отриманих доходів тощо [1, с. 25].

Водночас пріоритетним інструментом фінансування регіональної політики в Україні залишається програмно-цільовий підхід, який базується на програмах регіонального розвитку: комплекс супутніх завдань та довгострокових заходів, спрямованих на досягнення певних цілей регіонального розвитку, формалізований як документ, підготовлений та затверджений у встановленому законом порядку та реалізується через проекти регіонального розвитку, об'єднані спільною метою [2, с. 165].

На початку квітня 2022 року Центр економічної стратегії вказує, що сума збитків, завданих українській інфраструктурі під час війни, станом на 24 березня сягнула \$63 млрд або 1,8 трлн грн. Реконструкція України після російського вторгнення повинна бути добре спланована. І не тільки українські інструменти, а й міжнародні, повинні бути залучені до реконструкції та підтримки регіонального розвитку [3]. В цьому плані цікавим є досвід Польщі, яка активно використовувала кошти Європейського фонду регіонального розвитку, Європейського соціального фонду, Європейського аграрного фонду та інших. Загальний обсяг фінансування фондів ESI, поглинений протягом 7-річної програми всіма країнами ЄС, можна порівняти з орієнтовним обсягом інвестицій, необхідних для відновлення України, що свідчить про значні управлінські виклики для реалізації програми. Ключовими умовами успіху є завчасне адресування ризиків, виявлених у досвіді реалізації програм ЄСІФ, формування спроможного управлінського апарату та проектних команд, та дотримання балансу між контролем та простотою процедур реалізації.

Ефективність цих фінансових інструментів визначає рівень регіонального розвитку. Важливим елементом є те, що фінансування регіонального розвитку має ґрунтуватися на податковому законодавстві та якісній регіональній політиці. Але тут необхідно враховувати загальну безпекову ситуацію в країні, адже не всі фінансові механізми можуть бути реалізовані в умовах війни.

Отже, процес реконструкції вкрай складний в умовах нестачі ресурсів і постійних військових дій, але в той же час існує безліч різних механізмів і інструментів, які можуть бути використані для цього процесу. Регіональний розвиток тісно пов'язаний з рівнем фінансового забезпечення, тому в сучасних умовах виникає потреба в застосуванні фінансових інструментів, які б сприяли розвитку власні можливості та стимулювали територіальні громади нарощувати і власний фінансовий потенціал.

Література:

1. Нечипоренко А. В. Підходи до класифікації фінансових інструментів стимулювання регіонального розвитку. 2018. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/2400>

2. Ліснічук О. А. Трансформація бюджетного інструментарію регіонального розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2020. № 16. С. 162–168.

3. Горюнок Д. Втрати інфраструктури України від російського вторгнення. Центр економічної стратегії. 2022 р.

Ленчук Анастасія Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СТАН ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сфері національної безпеки і оборони визначені у Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки України, Стратегії кібербезпеки України, інших документах з питань національної безпеки і оборони, які схвалюються Радою національної безпеки і оборони України і затверджуються указами Президента України [2].

На сьогоднішній день, питання національної безпеки є надзвичайно актуальним, оскільки на території країни ведеться війна, яка, в свою чергу, відчутно підриває безпеку країни. Забезпечення державної безпеки, як однієї із складових національної безпеки, регулюється низкою нормативно-правових документів, в тому числі концептуальними, серед яких Стратегія забезпечення державної безпеки (далі – Стратегія), де визначено реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки, яка слугує базисом для планування і реалізації політики у сфері державної безпеки. У Стратегії зазначено, що Російська Федерація для реалізації власних стратегічних цілей в Україні, у тому числі компрометації її державності, продовжує гібридну війну, системно застосовує політичні, економічні, інформаційно-психологічні та інші засоби, кібератаки. Окупаційна адміністрація Російської Федерації, яку створюють її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та підконтрольні Російській Федерації самопроголошені органи, що узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, грубо порушують принципи та норми міжнародного права й свободи людини і громадянина, їх діяльність загрожує державній безпеці України [1]. Тимчасова окупація Донецької та Луганської областей та АРК, порушення цілісності державних кордонів, а також військове вторгнення РФ 24 лютого 2022 року нанесли непоправної втрати об'єктам критичної інфраструктури країни.

Якщо при тимчасовій окупації територій ключові загрози стосувались об'єктів критичної інфраструктури, то наразі в окремих містах така інфраструктура знищена, що в майбутньому потребуватиме значних обсягів видатків з державного бюджету на її відновлення.

Серед загроз означеній сфері варто також виділити:

1) неефективну діяльність органів публічної влади щодо забезпечення державної безпеки України.

Непослідовність та незавершеність реформ сектору безпеки і оборони, недосконалість механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення процесу функціонування системи забезпечення державної безпеки підвищують уразливість держави до загроз й викликів та знижують ефективність заходів протидії деструктивним чинникам [1].

2) збільшення кількості порушень чинного законодавства України про міграцію іноземцями та особами без громадянства, зокрема вихідцями з держав міграційного ризику, а також залучення цих осіб до протиправної діяльності;

3) цілеспрямоване намагання окремих держав впливати, у тому числі через національні меншини, які проживають на території України, на ухвалення органами державної влади та органами місцевого самоврядування рішень на шкоду державній безпеці України;

4) зниження рівня добробуту населення країни.

Зниження рівня добробуту населення спричиняє зниження довіри населення до органів влади, провокує різні форми соціальної агресії, що використовуються деструктивними силами для дестабілізації суспільно-політичної обстановки в Україні та її окремих регіонах. Особливо небезпечним є укорінення радикальних суспільних настроїв і середовищ, які є основою для політичного насильства й сепаратизму, діяльності незаконних збройних формувань, поширення тероризму [1]. Разом з тим необхідно наголосити, що наслідком воєнних дій на території держави є зниження рівня добробуту населення, що, в свою чергу, негативним чином відображається на рівні соціально-економічного розвитку держави.

5) посилення глобалізаційних процесів.

Активізація глобалізаційних процесів безпосередньо впливають на функціонування кожної країни і, подекуди, можуть спричинити виникнення загроз як, до прикладу, поширення міжнародного тероризму та нових схем його фінансування, міжнародної злочинності, зокрема в кіберпросторі, наркоторгівлі, торгівлі людьми, релігійного фундаменталізму, політичного та релігійного екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки тощо [1].

Отже, на сьогоднішній день сфера національної безпеки України перебуває під впливом низки викликів та загроз, що значно посилюються у зв'язку із проведенням на території України воєнних дій. Порушення територіальної цілісності державних кордонів України, введення воєнного стану та значні втрати населення (цивільних та військових) негативно впливає не тільки на демографічну ситуацію, а й на соціально-економічний розвиток країни в цілому.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ Президента України № 56/2022. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>.

2. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

Мельник Анастасія Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ МІЖ ВЛАДОЮ ТА ГРОМАДЯНАМИ

У XXI столітті телекомунікації, радіо, газети, журнали – дещо втрачають свою актуальність у житті людини, а на їх місце приходять новітні технології такі як інтернет-комунікації, одним із видів яких є соціальні мережі. Статистика показує, що у світі щодня і щогодини зростає кількість користувачів мережею [1].

Згідно зі статистикою за 2021 р. в Україні стало на 2 млн. більше інтернет-користувачів, їх вже налічується приблизно 30 млн. Користувачів інтернет ресурсами налічують близько 60% від загальної кількості населення, тобто в порівнянні з минулим роком збільшився на 20%.

Найпопулярнішими соціальними мережами є «Facebook», «YouTube», «Instagram», «Twitter». Завдяки ним користувачі інтернетом можуть вільно спілкуватись, висловлювати

свою думку. Це є гарною можливістю для органів влади передавати, надавати інформацію стосовно всіх сфер людського життя, пояснювати ситуацію в місті (селі), досягати спільної мети. Крім того, доцільно звернути увагу, що в соціальних мережах органи публічної влади є окремими newsmakers на рівних позиціях з інтернет-ЗМІ [4]. Вони можуть безпосередньо надавати інформацію громадянам без допомоги медіа, що нівелює ризики перекручення інформації.

Такий стрімкий ріст соціальних мереж не можливо бути без владного втручання, яке представляє собою методи (документ) призначення і регулювання, а не імперативні заборони [2]. У такий спосіб у межах спільної програми Європейського Союзу та задля Європи «Зміцнення інформаційного суспільства України» був виданий poradnik із прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум котрий спрямований покращити свободу, різноманітність і плюралізм медіа, а також слугувати ефективності системи захисту персональних даних, а втім при цьому poradnik не запроваджує нові права та основоположні вільність а лише узагальнює чинні стандарти прав людини та механізми їх захист згідно з чим до Європейської конвенції налагоджують захист прав людини [3].

Тоді як користувач бачить, що політичний діяч зареєструвався і виклав фотографії, періодично оновлює свою сторінку, оперативно і по суті відповідає на поставлені йому питання прихильність до нього підвищується. Комунікаційні інтернет-сервіси в цьому сенсі - це найбільш сприятливе оточення для політичної активності різних рівнів. не даром представники влади чи то ті, хто прагне посісти своє (тепле) посаду на політичне місце, а у свою чергу просто підвищити свою популярність і перевагу в інформаційному просторі, йдуть в соціальні мережі і блогосферу.

В умовах тотальної інформатизації суспільства традиційні способи комунікації починають втрачати свою актуальність. Великої популярності поміж інтернет-користувачів набувають соціальні мережі наче єдиний із перспективних і зручних засобів масової комунікації. До беззаперечних їх переваг можливо віднести розширення соціальних зв'язків, можливості пошуку інформації та впливу на аудиторію, формування громадської думки та побудови корпоративного або персонального бренду. Користування у діяльності державних структур та державних службовців соціальних мереж дасть змогу не тільки ухвалити важливі комунікаційні доручення а й змінити підхід до управління соціально-економічним розвитком регіону та вирішення проблем місцевих громад.

Література:

1. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз : монографія. Київ : МАУП, 2005. 440 с.
2. Якимчук О. Онлайнові соціальні мережі: перспективи розвитку. *Релігія та соціум*. 2011. № 2 (6). С. 199-205.
3. Чуприна Л. *Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив. Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2015. Вип. 41. С. 54-68.
4. Зуйковська А. А. Соціальні мережі як середовище політичної комунікації. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/zuikovska_sotsialni.pdf.

Чепель Дар'я Романівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЗВ'ЯЗКИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ВЛАДИ

У XIX столітті редактор американської газети «Атлантик манслі» Джеймс Ловелл зазначив, що: «Тиск громадської думки подібний до атмосферного. Його не бачиш, та все ж він тисне із силою шістнадцять фунтів на один квадратний дюйм». Цей вислів дуже точно передає силу громадської думки, яка у демократичних країнах світу безпосередньо впливає на державну політику та законодавчі процеси.

Громадська думка – це сукупність індивідуальних поглядів або переконань щодо певної теми чи проблеми, яку має значна частина населення.

Наприкінці XX ст. американський політолог В.О. Кі-молодший почав детально досліджувати вплив громадської думки на політику, а саме наголошував на важливості суспільної думки саме у цій сфері, тому визначав її як «думку приватних осіб, до яких уряди вважають за доцільне прислухатися» [1].

Уряди демократичних країн світу повинні відображати громадську думку і працювати ефективно і прозоро для того, щоб громадяни були добре поінформовані.

Ми живемо у постійному циклі спілкування, а в людей ще з давніх часів існувала потреба встановлювати контакти з публікою, враховувати думку інших людей, впливати на їх свідомість та поведінку. Часи змінюються і спілкування зараз, в епоху глобалізації, є більш контекстуальним, персоналізованим, геолокованим і своєчасним, а споживачі більш освіченими та наділеними повноваженнями, ніж будь-коли.

«Зв'язки з громадськістю» – формальна практика даного поняття сягає початку XX ст. і все більше у сучасному світі набуває розповсюдження, за відносно короткий період визначаючись різними способами, розвиваючись разом зі зміною ролей та технологічними досягненнями людства.

Термін «зв'язки з громадськістю» вперше використав третій президент США Томас Джефферсон у своїй роботі «Сьоме звернення до Конгресу» в 1807 році. Батьком паблік рілейшнз вважається американський журналіст Айві Ледбеттер Лі, який у 1903 році розпочав практику паблісіті, а з 1919 року вживає термін PR.

Зв'язки з громадськістю – стратегічний комунікативний процес, спрямований на досягнення взаєморозуміння та згоди між людьми, соціальними групами, суспільством загалом за допомогою поширення пояснювального матеріалу, розвитку обміну інформацією для аналізу тенденцій та реалізації запланованої програми дій, яка служитиме як державі, так і суспільним інтересам.

Це дуже вимоглива сфера, і, щоб досягти успіху, необхідно мати чудові комунікативні навички, вміти мислити стратегічно та розуміти, як керувати великими та складними відносинами між громадськістю та організацією.

Успіх у державних справах багато в чому залежить від досліджень, високопрофесійних лобістів і сильної команди досвідчених PR-професіоналів.

Фахівець зі зв'язків з громадськістю може займатися різними видами діяльності, зокрема:

- Лобіювання певної політики чи законодавства;
- Надання інформації зацікавленим сторонам безпосередньо або через залучення ЗМІ;
- Моніторинг політичної діяльності та інформації;
- Консультування;
- Консалтинг;
- Адвокація.

У сфері державних послуг зв'язки з громадськістю – це ланка маркетингу, яка створює позитивний імідж влади. Сутність паблік рілейшнз в розумінні людей та забезпеченні стратегічного мислення.

Практикуючі спеціалісти зі зв'язків з громадськістю можуть виконувати багато різних ролей у державних установах. Загальною метою цих різних ролей є спроба вплинути на установки, переконання та поведінку цільових груп за допомогою ефективних комунікаційних стратегій. Таким чином, розглядається підтримка з боку громадськості.

Основними функціями відділу зв'язків з громадськістю, які є структурними підрозділами органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, є комунікація із засобами масової інформації, з місцевим населенням; взаємодія з діючими на відповідній території інформаційними агентствами задля досягнення мети – формування та підтримання позитивного іміджу органу державного управління, його керівника, працюючих в органі державної влади [3, с. 408].

У 2021 році більшість інформації про органи державної влади та їх діяльність знаходиться на Інтернет-сайтах, а саме на офіційних сайтах органів влади, сторінках у соціальних мережах: Facebook, Telegram, Instagram тощо. Інтернет-сайти сьогодні дають певну правову норму про необхідність для взаємодії та комунікації між громадянами та владою, оперативного висвітлення діяльності органів влади. Саме завдяки контенту на інтернет-платформах формується бренд органу влади. За словами Андрійчука П.М.: «масмедіа є одним з найважливіших інститутів громадянського суспільства, що реалізує інформаційні потреби суспільства та забезпечує політичну комунікацію» [2, с. 11].

Діалог є функцією стратегічного управління в управлінні відносинами. Дуже важливу роль у процесі зв'язків з громадськістю відіграє саме діалог і зворотній зв'язок. Це є основою управління відносинами, що повинні використовуватися для пошуку спільної мови та досягнення спільних цілей.

Отже, досліджуючи сутнісну характеристику системи взаємодії з громадськістю органів державної влади, доречно розглядати її як сукупність принципів, методів, форм, інструментів механізму формування позитивного іміджу органів влади, інформування громадськості про події, які відбуваються в державі.

Література:

1. Key, V. O. Public Opinion and American Democracy. *Alfred A Knopf, Inc.*, 1961, ASIN: B0007GQCFE. URL : <https://www.thoughtco.com/public-opinion-definition-and-examples-5196466>.
2. Андрійчук М.Т., Андрійчук Т.С. Взаємодія мас-медіа та органів державної влади: навчальний посібник. КПП ім. Ігоря Сікорського. К : 2018. С. 11.
3. Гаман Т.В., Андрійчук. О.А. Роль і значення зв'язків з громадськістю у формуванні позитивного іміджу органів державної влади. *Університетські наукові записки*. 2011. С. 408-416.

Шамара Олександра Олександрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні економічного факультету
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

У сучасному світі спеціалісти починають все більше використовувати сучасні інформаційні системи та технології, заради моніторингу зовнішніх та внутрішніх потоків інформації, які збільшуються. А також для того, щоб використовувати їх для опрацювання, прогнозування та прийняття управлінських рішень. Головна мета сучасних інформаційних технологій у публічному управлінні є підвищення ефективності механізмів публічного

управління на базі створення суспільної інформаційно-технологічної інфраструктури, яка буде включати державні інформаційні ресурси та системи, а також технології, які забезпечують їх функціонування, взаємодію між собою, населенням і організаціями в рамках надання державних послуг.

Розвиток інформаційних систем та впровадження новітніх інформаційних технологій у діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування України визнаний одним із пріоритетних напрямів державної політики [1]. Ефективність роботи державних службовців, їх професіоналізм та компетенція ґрунтуються на вмінні застосовувати багатоманітні засоби інформаційних технологій, універсальні офісні програми тощо. Без інформаційних технологій неможливо уявити загальнонаціональну систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування, яка забезпечує професіоналізацію державної служби, нарощування кадрового потенціалу державного управління [3, с. 50].

Інформаційна технологія – це комплекс взаємозалежних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації роботи з обробки й збереження інформації; обчислювальну техніку і методи організації взаємодії між персоналом та виробничим устаткуванням, а також пов'язані з цим технічні, економічні і соціальні проблеми [4, с. 18].

ІТ знаходяться у неперервному розвитку, це обумовлюється постійним оновленням програмних та системних засобів, створення нових методів і прийомів обробки, передачі та зберігання даних. На основі постійного розвитку інформаційних технологій їх різновид постійно оновлюється та збільшується. Наведемо одну із багатьох класифікацій інформаційних технологій:

- Інформаційні технології обробки даних. Такі технології використовують заради вирішення добре структурованих завдань, для котрих є обов'язковими вхідні дані й відомі алгоритми та інші стандартні процедури їхньої обробки;

- Інформаційні технології керування. Інформаційні технології керування застосовують для задоволення інформаційних потреб усіх без винятку співробітників установи, які приймають участь у прийнятті державно-управлінських рішень.

Сучасні інформаційні технології управління, які носять новаторський, а не еволюційний характер цієї технології, є головним і необхідним засобом, що дозволить: швидко, якісно і надійно виконувати отримання, аналіз, зберігання, опрацювання та передачу інформації; забезпечити у потрібні терміни керівництво і управлінсько-технічний персонал підприємства якісною, локальною та змістовною інформацією; швидко і якісно приймати державно-управлінські рішення по усіх питаннях управління та інших державних питань. В поняття «нова інформаційна технологія» включені також комунікаційні технології, які забезпечують передачу інформації різними засобами, а саме – телефон, телекомунікації, факс тощо [2].

Концепція інтегрування інформаційних технологій в органи публічного управління повинні бути створені на потребах громадян, установи та фахівців, які будуть напряму застосовувати інформаційні технології. Вони повинні бути мобільні, простими та гнучкими заради практичного використання у процесі управління та надання послуг.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у сферу публічного управління дасть змогу підвищити ефективність діяльності органів влади, надання адміністративних послуг населенню та організаціям, особистої та колективної роботи робітників установ. Уточнення пріоритетів у використанні інформаційних технологій у діяльності органів державної влади встановлюється на основі оцінки можливості отримання значущого соціально-економічного результату і обсягу відповідних ресурсів. Пріоритети у використанні інформаційних технологій у сфері державного управління визначаються на регулярній основі відповідно до актуальних завдань соціально-економічного розвитку.

Отже, ІТ відіграють істотну роль у підвищенні якості управління. Вони допомагають установам досягати поставлених цілей, автоматизуючи процеси надання послуг та прийняття державно-управлінських рішень, забезпечувати виконання стандартів, скорочувати терміни

розробки проектів. Застосування сучасних комп'ютерних та інформаційних технологій забезпечує надійний апарат формування стратегічного мислення та ефективної реалізації державно-управлінських рішень в процесі розвитку держави.

Література:

1. Енциклопедія освіти. голов. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
2. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів : навч. посіб. / О.М. Томашевський, Г.Г. Цегелик, М.Б. Вітер, В.І. Дудук. К.: Центр учбової літератури, 2012. 296 с.
3. Крушельницька Т. Удосконалення системи професійного навчання державних службовців: інноваційно-інформаційний аспект. Т. Крушельницька, С. Пригородова. *Вісник Національної академії державного управління*. 2010. № 4. С. 49-57.
4. Линьов К.О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби. URL: <http://www.centre-kyiv.kiev.ua/bib/files/nmm/IZ16.pdf>.

СЕКЦІЯ 11. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Зінчук Юлія Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СТАТИСТИКА ЯК КЛЮЧ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДІЯ

В умовах активної глобалізації та розвитку ІТ-сфери в усіх напрямках суспільної діяльності головною метою Міністерства цифрової трансформації України стала модернізація основних процесів державного управління на основі проєкту «Цифрова держава». Спеціалісти вирішили цифровізувати урядову діяльність, що допомогло громадянам швидко отримувати послуги, а державним службовцям – чесно виконувати свою роботу [1].

Ми вирішили дослідити актуальність інструментів Дія від проєкту «Цифрова держава» та їхню ефективність на основі статистичних даних. Євгеній Ханкін пише, що статистика повчальна лише в динаміці [2]. Саме тому опитування було здійснено в мережі Instagram. Ми розробили спеціальну електронну форму та розмістили її у вільному доступі, аби будь-хто з незалежних респондентів міг її заповнити. У результаті 26 осіб виявили бажання заповнити форму.

Передусім ми поцікавилися, чи користуються люди інструментами від «Дія» для вирішення питань у різних життєвих ситуаціях. На що 25 із 26 опитаних осіб відповіли «Так».

Далі поцікавилися щодо того, які інструменти цифрової трансформації люди використовують. Опитувані обрали такі варіанти відповідей:

19 – мобільний застосунок з електронними документами та даними про людину з реєстрів;

8 – основний портал (онлайн-сервіс державних послуг, де можна зручно та оперативно отримати різні адміністративні послуги);

1 – Дія.Бізнес (портал з допомоги малому та середньому бізнесу);

2 – Центри надання адміністративних послуг, що є у кожному куточку України;

2 – Дія. Цифрова освіта (портал онлайн-курсів: базовий із цифрової грамотності, для вчителів і для батьків).

Такі дані свідчать про активне використання інструментів дія та адаптацію діджиталізованої системи в людському середовищі, оскільки опитувані більше використовують мобільний застосунок та основний портал, ніж звертаються до ЦНАП. Також бачимо, що 2 опитуваних використовують портал Дія. Цифрова освіта, а Дія. Бізнес використовує всього одна особа.

Наступне питання було таким: «Чи вважаєте Ви інструменти цифрової трансформації від «Дія» безпечними та надійними? Чи гарантують вони захист персональних даних?». На що 23 опитаних відповіли – «Так», а 3 опитаних – «Ні». Це теж свідчить про значний рівень довіри до цифрових інструментів від громадян.

Далі ми хотіли дізнатися про недоліки інструментів Дія. З огляду на багатофункційність сайту та його новизну відповіді респондентів мають розбіжності та все ж найпроблемнішими є кілька аспектів його функціонування. Зокрема маємо такі результати:

24 – використання інструментів Дія лише під час підключення мережі Інтернет;

6 – Недостатня кількість запропонованих послуг;

7 – виникнення збоїв під час негараздів із підключенням до мережі Інтернет;

3 – низький рівень забезпечення захисту від шахрайств;

1 – складний виклад інформації;

1 – незручний інтерфейс.

Можна стверджувати, що людей найбільше бентежить проблема використання інструментів Дія лише під час підключення до мережі Інтернет, а найменш критичними є проблеми з інтерфейсом платформи та незрозумілістю подачі інформації.

Також ми попросили аби респонденти оцінили зручність та практичність використання інструментів Дія. Для цього варто було обрати оцінку від 1 до 10, де 1 – взагалі незручно та непрактично, 10 – дуже зручно та практично.

Відповіді опитуваних зосереджені на показниках 8-9 балів. Зокрема отримали такі результати:

- у 6 балів роботу інструментів оцінило 2 особи;
- у 7 балів роботу інструментів оцінила 1 особа;
- у 8 балів роботу інструментів оцінило 12 осіб;
- у 9 балів роботу інструментів оцінило 7 осіб;
- у 10 балів роботу інструментів оцінило 3 особи.

На нашу думку це цілком позитивні показники, що свідчать про високий рівень сприйняття громадянами інструментів Дія та про рівень їхньої досконалості та зручність під час використання.

Далі ми запитали: «Чи є виправданим запровадження комплексного державного сервісу в смартфоні для громадян? Як ви бачите зміни у його функціонуванні через рік?». На це питання отримали такі розгорнуті відповіді: «Так, норм. Більше плюшок для бізнесу», «Є виправданим. В майбутньому, думаю, доопрацюють недоліки, які виникають під час користування порталом, а також розширять перелік послуг, якими можна буде скористатися онлайн», «Покращення всіх умов використання, розширення можливостей сервісу», «Так, це дуже зручно. Думаю, через рік розшириться кількість запропонованих послуг. Найбільшим недоліком вважаю те, що старші люди не вміють користуватись цим застосунком».

Насамкінець вирішили поцікавитися, чи прийшли б люди на онлайн- або офлайн зустріч, де фахівці сервісу «Дія» детально розповіли б про використання різних розділів portalу та допомогли краще розібратися під час його практичного застосування. У результаті отримали такі відповідь: 13 осіб відповіли «Ні» та 13 осіб – «Так».

Отже, в результаті опитування громадян щодо використання інструментів Дія ми отримали цілком задовільні результати. Побачили, що люди є активними користувачами цієї системи, хоча надають перевагу окремим інструментам під час вирішення необхідних питань. Це може свідчити про рівень необізнаності у функційних можливостях усіх інструментів або ж про вузькопрофільний характер практичного застосування людьми з різним професійним спрямуванням. За отриманими результатами також бачимо, що основні технічні параметри оформлення інструментів цілком задовольняють респондентів і єдиною глобальною проблемою є неможливість користування інструментами без підключення до мережі Інтернет. Громадяни цілком довіряють діджитал продуктам від Дія та оцінюють їхню роботу у 8-9 балів. Бачимо, що статистичні дані дозволяють визначити ефективність використання інструментів Дія та з'ясувати недоліки системи для того, щоб покращити їх у майбутньому, щоб перетворити Україну на справжню цифрову державу. Однак, потрібно оцифрувати ще багато послуг, оновити законодавчу базу, упорядкувати роботу держреєстрів, забезпечити технічні можливості й захист даних [3].

Література:

1. Держава, що допомагає, а не заважає. Дія. Цифрова держава. URL: <https://plan2.dia.gov.ua>.
2. Афоризмы Евгения Ханкина. URL: https://letter.com.ua/aphorism/view.php?tema=XANKIN&limit=1326&page_no=50.
3. Мінцифра: два роки в дії. Офіційний сайт Міністерства цифрової трансформації України. URL : <https://2years.thedigital.gov.ua>.

Гладун Юлія Ігорівна,
*здобувачка вищої освіти бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ЗАСОБІВ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

У наш час кожне велике підприємство прагне вийти на престижну сходинку світового ринку. При цьому, запорукою успіху послуговує введення у власний розвиток певних інновацій. Саме впровадження та вдосконалення інформаційних систем потрібного типу гарантовано покращить результат управління бізнес-процесами підприємства. Адже інформаційні системи значно полегшують процес отримання, обробки та систематизації даних, їх мета – це допомога в управлінні бізнес-процесами. Завдяки їхньому впровадженню у підприємство можна гарантовано забезпечити його ефективний та потужний розвиток.

У структурі інформаційної системи підприємства обов'язковими та незамінними складовими мають бути бази даних, довідкові системи та різні апаратно-системні засоби. Також, для того, щоб покращити ефективність роботи, потрібно вкрай роздумливо обробляти інформацію та оформлювати її. Це потрібно для того, щоб у будь-який час можна було переглянути інформацію, яку необхідно, у доступному та зрозумілому форматі (проблем не виникне, адже інформаційні системи з різноманітним програмним забезпеченням повністю забезпечують та контролюють цей процес).

Інформаційна система складається, формується і функціонує в регламенті, певних методах і структурі управлінської діяльності, прийнятої на конкретному економічному об'єкті, реалізує цілі і завдання, що стоять перед ним. Ефективність комплексної автоматизації управлінських структур в основному залежить від ступеня охоплення всіх сфер корпоративного управління. Багато в чому саме через це в останні роки стала настільки популярною тенденція побудови і впровадження комплексних корпоративних інформаційних систем [2, с. 93].

Корпоративні інформаційні системи – це інтегровані системи управління територіально розподіленою корпорацією, засновані на поглибленому аналізі даних, широкому використанні систем інформаційної підтримки прийняття рішень, електронного документообігу й діловодства. Корпоративні інформаційні системи покликані об'єднати стратегію управління підприємством і передові інформаційні технології. Типові приклади корпоративних інформаційних системах представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Приклади корпоративних інформаційних систем

№	Абревіатура	Пояснення
1	CRM	Система управління взаємовідносинами з клієнтами
2	EAM	Система управління основними фондами підприємства
3	EIS	Інформаційна система для керівників
4	ERP	Система планування ресурсів підприємства
5	MES	Система оперативного (цехового) управління виробництвом
6	WMS	Система управління складами
7	SCM	Система управління ланцюгами поставок
8	HRM	Система управління персоналом

Джерело: розроблено авторами за джерелом [1, с. 59]

Загалом, використання інформаційних систем має ряд переваг. До яких можна віднести наступні [4]:

- 1) економія ресурсів (зокрема, трудових та часових), підвищення ефективності;
- 2) вивільнення часу під вирішення нагальних питань, які безпосередньо стосуються досягнення мети;
- 3) полегшення інформаційного обміну та роботи над проектами, пришвидшення документообігу та оформлення документації;
- 4) більш ефективне планування та реалізація як загальної стратегії підприємства, так і маркетингової, фінансової, HR-стратегій;
- 5) легше просування бренду, спрощення процесу взаємодії з цільовою аудиторією;
- 6) контроль за фінансовими витратами, дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- 7) широкий аналітичний інструментарій, який не вимагає певних зусиль для створення звітності;
- 8) можливість інтегрування між собою великої кількості програмного забезпечення тощо.

Отже, можна зробити висновок, що управління бізнес-процесами підприємства на основі інформаційних систем є високоефективним. Сучасні інформаційні системи допомагають підприємствам підійматися все вище сходинками світового ринку, що є вкрай важливим для успішного та довгострокового лідерства між конкурентами. Також ми бачимо підвищення продуктивності праці шляхом впровадження систем корпоративних ресурсів. Тому вдосконалення сучасних інформаційних систем для управління бізнес-процесами є основним шляхом для досягнення успіху, ефективності та прибутковості на підприємстві.

Література:

1. Гафіяк А.М. Інноваційні методи використання CRM-систем для підвищення рівня підготовки фахівців з інформаційнокомунікаційних технологій. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2019. Вип. 3. 53-61.
2. Долгова Л., Ямненко Г. Економічний аналіз. Використання інструментарію інформаційних систем для автоматизації бізнес-процесів підприємства, 2021. Т. 2. С. 90-97.
3. Катрич Д. В. Захист інформації в ERP-системі підприємства. *Адаптивні системи автоматичного управління*. 2017. № 2. С. 17-25.
4. Кравець В.І. Використання інформаційних технологій для підвищення ефективності управління підприємством. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. № 13 (1). С. 136-140.

Дженджелюк Катерина Василівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПЕРСОНАЛЬНІ ДАНІ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Поняття «соціальна мережа» з'явилося у 1954 році і, природно, не мало жодного відношення до Інтернету. Поняття ще у 30-х роках минулого століття ввів соціолог Джеймс Барнс, який визначив, що «соціальна мережа» – це соціальна структура, що складається з групи вузлів, що становлять соціальні об'єкти (людей чи організацій) та зв'язки між ними (соціальні відносини).

Вплив соціальних мереж на життя людей величезний, більшість не усвідомлює і не оцінює масштабів цього явища. Сьогодні соціальні мережі є найпопулярнішою послугою в мережі Інтернет, із 100 найбільш відвідуваних веб-сайтів у світі 20 є класичними соціальними

мережами, а ще 80 тією чи іншою мірою соціалізовані. Понад 80% компаній у всьому світі використовують соціальні мережі у своїй роботі. Близько 78% людей довіряють інформації із соціальних мереж. Цілі «революції» влаштовуються у соціальних мережах, вони стали серцем сучасного Інтернету.

По своїй суті соціальні мережі є величезною базою даних з найрізноманітнішою добре структурованою інформацією, яку можуть отримати мільйони людей по всьому світу. Останнім часом мережі стають все більш відкритими для зовнішнього світу. Зростає ступінь відкритості доступу персональних даних користувачів. Із зростанням кількості людей для спілкування в різних соціальних мережах, зростає кількість інформації про користувача мережі, яку без особливих зусиль можна отримати. Саме тому твердження про те, що «70% інформації, яку збирають спецслужби з відкритих джерел» набуває реального підтвердження.

Останні кілька років питанню інформаційної безпеки та конфіденційності у соціальних мережах приділяється значна увага. Це і зрозуміло: мережі стають все більш відкритими для зовнішнього світу, почастішали випадки витоку особистих даних, облікові записи користувачів можна «зламати», а адміністратори мереж мають доступ до будь-якої інформації. Але це лише частина небезпеки, яка лежить на поверхні і про яку пише преса, але далеко не повна картина можливих загроз персональним даним.

Найменш шкідливим, на перший погляд, варіантом використання персональних даних без дозволу користувача можна вважати внутрішні механізми соціальних мереж по розміщенню реклами, що таргетує, підбору потенційних знайомств або підбору потенційно цікавого контенту. Ці механізми стали стандартом практично у всіх соціальних мережах і ніхто не приховує факт: всі збирають та аналізують персональні дані, що є у вільному доступі в будь-якій мережі, а потім використовують їх у комерційних цілях. Крім того, соціальні мережі передають персональні дані для зовнішнього поза мережевого користування.

Якщо метою зловмисників є конкретна особа, то злом аканта може викликати серйозні проблеми для облікових записів і доступу до всієї особистої інформації користувача. Зробити це сьогодні не важко навіть для простого користувача, який знає особистість і може використовувати соціальну інженерію. Мотив зловмисників може бути різним, від злому акаунтів посадових осіб тієї чи іншої компанії з метою промислового шпигунства до особистих цілей. Наприклад, шлюбні юристи в США зараз фіксують кожне п'яте розлучення через соцмережі. Також потрібно мати на увазі віруси та фішинг, які можуть непомітно для користувача «викрасти» логіни та паролі, а потім використовувати їх для протиправних дій (наприклад, для автоматичного розсилання спаму від імені користувача).

Рівень довіри користувачів до соціальних мереж постійно зростає. Соціальні мережі активно працюють над тим, щоб забезпечити персональні дані своїх користувачів і рівень захисту інформації набуває все більшого значення з точки зору зміни традиційних схем не тільки міжособистісного спілкування, а й ведення бізнесу, для якого соціальні мережі стають основним джерелом клієнтів.

Соціальні мережі дуже різноманітні у своєму застосуванні і кожен користувач може вибрати свою мережу для спілкування, отримання необхідної інформації, ведення бізнесу, пошуку однодумців, тощо. Необхідно тільки пам'ятати про загрози, які можуть нести соціальні мережі, аналізувати власні дії, щоб правильно і вигідно використовувати можливості мереж.

Література:

1. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*. 2012. Вип. 2. С. 179-184. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_2_25.
2. Буряк В.В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции: монографія Симферополь: ДИАЙПИ. 2019. 150 с.
3. Сазанов В.М. Социальные сети – анализ и перспективы. URL : <http://spkurdyumov.narod.ru/sazonov.htm>.

Залізник Анастасія Дмитрівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК НЕБЕЗПЕКА ЧИ БЛАГО ХХІ СТОЛІТТЯ?

Віртуальна реальність – штучно створене комп'ютерними засобами середовище, в яке можна проникати, змінюючи його зсередини, спостерігаючи трансформації і відчуваючи при цьому реальні відчуття. Потрапивши в цей новий тип аудіовізуальної реальності, можна вступати в контакти не тільки з іншими людьми, а й зі штучними персонажами [4].

Термін «віртуальна реальність» може видатися доволі новітнім, проте говорити про нього почали ще у ХХ столітті. Уперше цей термін у своїй роботі «Окуляри Пігмаліона» у 1953 році використав американський фантаст Стенлі Вайбаум. Письменник у своєму творі розповідає про професора який винайшов окуляри, що створюють ілюзію реальності. Перші спроби створити пристрій віртуальної реальності здійснювалися американським кінематографістом Мартоном Хеленгом. Зокрема, у 1957 році винахідник створив прилад під назвою Sensorama. Наразі Sensorama є прототипом сучасних віртуальних окулярів.

Якщо розглядати віртуальну реальність з точки зору філософії, то слід звернутися до терміну «віртуалістика». Вперше цей термін був використаний для позначення віртуальної реальності у філософії російським науковцем М.О. Носовим. У своїй праці «Маніфест віртуалістики» дослідник вказує на основні властивості віртуальної реальності: породження – віртуальна реальність продукується активністю будь-якої іншої реальності, зовнішньої по відношенню до неї; актуальність – віртуальна реальність існує актуально, тільки «тут і тепер», тільки поки активна породжена реальність; автономність – у віртуальній реальності свій час, простір і закони існування (у кожній віртуальній реальності своя «природа»); інтерактивність – віртуальна реальність може взаємодіяти з усіма іншими реальностями, у тому числі і з породженою як онтологічно незалежна від них [3].

У своїй статті «Віртуальна реальність: поняття та сутність» В.О. Волинець розмірковує над тим наскільки широко віртуальна реальність торкнулася сучасного життя: «віртуалізація як процес створення віртуального, тобто штучного, об'єкта чи середовища знаходить свій прояв у багатьох сферах сучасного життя: існують віртуальніприлади, віртуальні тури та музеї, віртуальний хокей, віртуальне навчання, віртуальніслужби знайомств з таким же віртуальним спілкуванням і навіть віртуальна держава. Проте, термін «віртуалізація» застосовується, зазвичай, до кіберпростору (реальності,що створюється з допомогою комп'ютерів). Нині віртуалізується виробництво, бізнес, медицина, мистецтво, дозвілля, освіта, культура загалом тощо. Більше того, електронні комунікації орієнтують парадигму культури на процес віртуалізації» [2]. Отже, можна зробити висновок, що в сучасному світі немає сфери до якої не була б причетна віртуальність.

Розвиток віртуальної реальності приніс за собою величезні плюси для всього людства. Найбільш потужних результатів процес віртуалізації показує у сфері медицини. VR-окуляри дозволяють покращити практику для молодих хірургів: проводяться спеціальні операції з використанням камер віртуальної реальності, за допомогою яких кожен охочий може прийняти участь у операції спостерігаючи за роботою спеціалістів так, ніби сам орудує приладдям. На цьому досягнення віртуальної реальності не закінчуються. Доволі відомим винаходом є VR-гра SnowWorld яку розробили науковці Вашингтонського університету. Метою гри є зменшення болі пацієнтів постраждалих від опіків за допомогою «занурення» постраждалих у віртуальний світ в той час коли лікарі доглядають за ранами хворого. Віртуальна реальність також сприяє швидшому відновленню після інсульту, використовується при посттравматичному синдромі, створює нові можливості для інвалідів і навіть допомагає позбутися страху.

Важливу роль віртуальна реальність відіграє і у сфері спорту: надає можливість відпрацьовувати навички гри в баскетбол, гольф тощо. Уже сьогодні, спробувавши будь-яку

спортивну гру у VR, можна відчувати, наскільки це буває виснажливо [1]. Віртуальна реальність дозволяє учням та студентам більш доступніше та цікавіше засвоювати освітні матеріали. Неймовірного прориву віртуальна реальність досягла і у сфері культури, зокрема, у 3D-модельованні, адже вона дозволяє оглянути об'єкт у повному його розмірі. Варто додати й те, що сучасні VR-технології дозволяють побувати у нових місцях, адже дедалі більше туристичних центрів встановлюють віртуальні технології, щоб кожен бажаючий з різних куточків світу міг ознайомитися з запропонованими ними туристичними місцевостями.

Хоча плюсів у віртуальній реальності дуже багато, існують і свої мінуси. Віртуальна реальність може викликати запаморочення, нудоту, підвищити рівень тривожності та стресу. Тривале застосування гарнітури здатне призвести до дезорієнтації, коли після занурення у VR користувач може наражатися на стіни і предмети в кімнаті [1]. До поганих наслідків використання віртуальних технологій варто віднести й виникнення залежності, яке поступово може призвести до самогубства.

Отже, говорячи про користь чи шкоду віртуальній реальності слід брати до уваги мету її застосування. Науковці з усього світу зараз намагаються щонайшвидше віртуалізувати всі сфери життя, що дозволить відкрити перед людством нові можливості, проте не слід забувати про можливі негативні наслідки як для всього людства, так і для кожного окремо.

Література:

1. Віднаукової фантастики до симуляторів бою та діагностики хвороб. Як наш світ захоплює віртуальну реальність. URL : <https://mc.today/blogs/vr-vid-kontseptu-dogodennya/>.

2. Волинець О. В. Віртуальна реальність: поняття та сутність. Питання культурології, 2014. С. 30-41. URL : http://scholar.googleusercontent.com/scholar?q=cache:g6Wbg9fB9qgJ:scholar.google.com/+%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0+%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C&hl=uk&as_sdt=0,5

3. Носов Н. А. Манифест виртуалистики. Москва : Путь, 2001. С. 4.

4. Носов Н. А. Словарь виртуальных терминов. Труды лаборатории виртуалистики. Вып. 7. Труды Центра профориентации. Москва : Путь, 2000. 69 с.

Корнійчук Аліна Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВКЛАД КАРЛА ПІРСОНА У РОЗВИТОК СТАТИСТИКИ

Статистика – цікава та доволі важлива наука. Статистичні дослідження використовуються у багатьох сферах діяльності. Особливе значення мають дослідження науковців. Без них статистика не змогла б досягнути такого високого розвитку, як в наш час. В даній роботі ми розкриємо наукову діяльність та вклад у статистику, яку зробив науковець Карл Пірсон.

Перед тим, як перейти до розгляду наукових досліджень і відкриттів Карла Пірсона, варто відзначити, що він був британським ученим, якого вважають батьком біостатистики та математичної статистики. Народився 27 березня 1857 року в Лондоні. Його сім'я дотримувалася глибоких релігійних переконань, але сам Пірсон був вірний науці. Глибокий інтерес науковця до статистики зумовив відкриття першого факультету в університеті для розвитку і дослідження цієї науки.

Зародження біостатистики як науки – основний внесок Пірсона у світову науку. Це виведення математичної статистики, яка може слугувати у медицині, біології, екології та інших медичних науках [1].

В 1901 році разом з Велдоном і Гальтоном Пірсон заснував журнал «Biometrika», ціль якого був розвиток і поширення статистики як науки. Він редагував цей журнал до самої смерті, тобто до квітня 1936 року. Загалом він має більше 650 опублікованих наукових робіт, з яких більше, ніж 400 робіт присвячені математичній статистиці. Дослідження науковця лежать в основі багатьох статистичних методів, які в наш час широко використовуються.

Приклади його досліджень:

1) Коефіцієнт варіації. Також відомий як відносне стандартне відхилення. Це стандартна міра дисперсії розподілу вірогідності і частотного розподілу.

2) Коефіцієнт кореляції. Цей коефіцієнт було введено для відсторонення недоліку коваріації. Його розробляли Карл Пірсон, Френсіс Еджуорт та Рафаель Уелдон.

3) Система безперервних кривих Пірсона. Система безперервних одновимірних розподілів ймовірностей, що лягла в основу тепер звичайних безперервних розподілів ймовірностей. Оскільки система завершена до четвертого моменту, вона є потужним доповненням методу моментів Пірсона [3].

4) Відстань χ^2 . Попередник та окремий випадок відстані Махаланобіса (відстань у евклідовому просторі, що узагальнює поняття евклідової відстані) [2].

5) p -значення. Визначається як міра ймовірності доповнення кулі з передбачуваним значенням як центральної точки та відстанню χ^2 як радіус.

6) Основи теорії перевірки статистичних гіпотез та теорія статистичних рішень. В основній статті «Про критерії...» Пірсон запропонував перевіряти достовірність гіпотетичних значень, оцінюючи відстань χ^2 між гіпотетичними та емпірично спостережуваними значеннями через значення p , яке було запропоновано у тій же статті. Використання встановлених критеріїв свідчення, так званих ймовірностей помилок альфа-типу I, було пізніше запропоновано Єжи Нейманом та Егоном Пірсоном.

7) Критерій χ^2 -квадрат Пірсона. Перевірка гіпотези з використанням нормального наближення дискретних даних. Допомогає оцінити вагомість відмінностей між фактичною кількістю результатів або якісних характеристик вибірки, що потрапляють у кожну категорію, та теоретичною кількістю, яку можна очікувати в досліджуваних групах при справедливості нульової гіпотези.

8) Аналіз основних компонентів. Метод припасування лінійного підпростору до багатовимірних даних шляхом мінімізації відстаней χ^2 .

9) Перше введення гистограми зазвичай приписується Пірсону [3].

Методи Пірсона мають здебільшого загальний характер і застосовуються майже в усіх природничих науках. Найчастіше у прикладній практиці використовується критерій χ^2 -квадрат Пірсона, що став незамінним засобом для вирішення кількох завдань – перевірка суміжності реального і передбачуваного розподілу випадкової величини, перевірка однорідності різних вибірок чи незалежності факторів. До винаходу комп'ютерів неоціненну допомогу фахівцям надавали складені Пірсоном таблиці типових розподілів [4, с. 56].

Пірсон ввів наочне уявлення розподілу випадкової величини за допомогою гистограми, також ввів та досліджував поняття стандартного відхилення, коефіцієнта асиметрії розподілу. Для розподілів, які не відповідають нормальному закону, Пірсон запропонував «метод моментів», що дозволяє знайти теоретичний закон, який найкраще відповідає емпіричній вибірці [4, с. 49-54].

Цікавим фактом з його життя є те, що свою неймовірну працездатність він жартома пояснював тим, що мав звичку не відповідати під час роботи на дзвінки і ніколи не приймати участь в оргкомітетах.

Як висновок можна написати те, що статистика нараховує багато відомих науковців, а одного з найвідоміших ми розглянули у нашій роботі та дослідили його вклад у статистику як у науку. Також можна зазначити, що статистика пов'язана з багатьма науками та має безліч розгалужень, тому, якщо когось зацікавила ця галузь знань – радимо поглиблюватися в неї та дізнаватися щось нове.

Література:

1. Віллеґас Г. Пірсон К., творець математичної статистики. Мадридський університет Комплутенсе. 2007 р.
2. Виноградова И. М. Махаланобиса расстояние. Математическая энциклопедия. В пяти томах. 1963 р.
3. Бернارد Н. Карл Пірсон і статистика: соціальні витоки наукових інновацій. 1978 р.
4. Антонио Р. Возможно да, возможно нет. Фишер. Статистический взвод. Наука. Величайшие теории. М. : Де Агостини, 2015 р.

Кубіна Анна Петрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки постійно виникають нові обставини, що мають значний вплив на процеси, які відбуваються в ній, а прийняття ефективних рішень стає дедалі складнішим процесом.

Дії людини, що спрямовані на знаходження шляху розв'язання проблеми та, як результат, одержання певного корисного результату, називаються процесом прийняття рішень.

Петруня Юрій Євґенович, доктор економічних наук своєму посібнику «Прийняття управлінських рішень» особливу увагу звертає на людський фактор в прийнятті управлінських рішень. Він вважає, що прийняття управлінських рішень це дуже складний процес і всі люди мислять по-різному в однакових ситуаціях. Це і є причиною великого розмаїття факторів, що впливають на процес прийняття управлінських рішень [3, с. 28].

Прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику є дещо важчим, адже людина не знає всіх чинників, що мають вплив на ситуацію. Переважна більшість фахівців і науковців характеризують ризик як негативний чинник, що впливає на функціонування підприємницької діяльності. Засновники теорії підприємництва німецький науковець Йоган Тюнен та американський Френк Найт, беручи до уваги, що головна мета діяльності підприємства є отримання прибутку, джерелом доходу, вважали, реалізацію здатності підприємця до ризику. Отже, ризик має три базові результати впливу на підприємницьку діяльність: негативний, нульовий та позитивний. Повне та стандартизоване трактування сутності ризику полегшить прийняття рішень [2, с. 22].

Прийняття рішень в умовах невизначеності тісно пов'язане з ризиком, тому, що невизначеність є однією з головних причин виникнення ризику.

Основною проблемою прийняття рішень в умовах невизначеності є те, що ймовірності різних сценаріїв невідомі й у цій ситуації рішення, яке прийме менеджер базується на складному математичному апараті, що втілює результати усіх альтернатив відповідно до складеної «матриці рішення» [1, с. 118].

В загальному на практиці використовують два підходи. Перший полягає у тому, що особа, яка приймає рішення, може використати надану їй інформацію, власні знання і досвід для відтворення своїх припущень відносно ймовірностей тих чи інших можливостей зовнішніх умов, а також для оцінки своїх стратегій і порівняння їх з реальною ситуацією в компанії. Це робить умови невизначеності аналогічними умовами ризику. Суть другого підходу у тому, що за умов в яких ступінь невизначеності дуже високий, особа, яка приймає рішення, не робить припущень і не враховує ймовірності різних зовнішніх умов [4, с. 543].

Якщо застосовується такий підхід, то для оцінки непередбачуваних стратегій використовуються критерії рішення: [5, с.67].

критерій Вальда (max - min) – за оптимальну приймається стратегія, яка у найгірших умовах гарантує максимальний виграш;

1) альфа критерій Гурвіца – рекомендує при виборі рішення в умовах невизначеності знайти середнє рішення;

2) критерій Сейвіджа – орієнтований на мінімізацію жалю з приводу втраченої вигоди і допускає розумний ризик заради отримання додаткової вигоди;

3) критерій Лапласа – орієнтований на найбільше значення математичного очікування виграшу за умов невизначеності станів природи, тобто найбільше середнє арифметичне значення виграшу;

На нашу думку, найефективніший критерій – Сейвіджа, тому, що він розглядає усі варіанти і обирає найкращий з них, з найменшими затратами для виробництва.

Отже, основна відмінність прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику – високі вимоги до економічного обґрунтування, аналізування ситуації, прогнозування наслідків та пошук альтернатив, покладаючись на особисті знання. Людина, яка приймає рішення й бути стесостійкою, адже психологічний стан прямо впливає на якість прийнятих працівником рішень.

Література:

1. Аверко К.Д., Оникій Ю.Ю. Невизначеність та її вплив на поведінку менеджерів при прийнятті управлінських рішень. Зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції. Київ: КНЕУ, 2020. 422 с.
URL:https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/33508/olik_5_20.pdf?sequence=1#page=149.

2. Данченко О.Б., Занора В.О. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с.
URL:<https://er.chdtu.edu.ua/handle/ChSTU/1235>.

3. Петруня Ю. Є., Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник. 4-те вид., переробл. і доп. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2020. 276 с.
RL:<http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/4070/1/%d0%9f%d1%80%d0%b8%d0%b9%d0%bd%d1%8f%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d1%83%d0%bf%d1%80%20%d1%80%d1%96%d1%88%d0%b5%d0%bd%d1%8c%202020.pdf>.

4. Юдович А.С., Деліні М.М. Процес прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності на прикладі ТОВ «Ласуня». *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 543-544
URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/Ekonomika-i-suspilstvo-7-2016.pdf#page=542>.

5. Яцишин С.Р. Прийняття рішень в умовах невизначеності та економічного ризику: принципи та підходи. Збірник *Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»*. Тернопіль, 2020, С. 67.
URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38540/1/65.pdf>.

Кухарчук Дарія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОСІЙСЬКА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАПРОСТОРІ ЗА 2020–2021 РОКИ

Війна Росії проти України проводиться у двох напрямках: кінетичному, що являє собою прямі фізичні дії та некінетичному, до якого належить інформаційна війна.

Інформаційна війна складається з поширення різного роду неправдивої інформації, пропагандистських дискурсів, інформаційних кампаній тощо. У порівнянні з 2020 роком, у 2021 проросійська пропаганда в українському медіапросторі збільшилась від 206,5 повідомлень на тиждень до 305 повідомлень, тобто в загальному на 59%.

За останні два роки цю проблему досліджує багато зацікавлених та компетентних людей. Дослідники проаналізували 1526 матеріалів у 15 медіа. Протягом моніторингів фіксувалися проросійські та антизахідні наративи¹, велика кількість дезінформації, різні маніпуляції та інформаційні кампанії, які проводились одночасно з російськими пропагандистськими медіа. Це, зокрема, 112ua, ZIK, Newsone, «Страна», «Голос.юа», «Вести», «Українські новини», «Подробности», «Багнет», «КП в Україні», «Апостроф», «Коментарі», «Телеграф».

Встановлено, що 6 сайтів, які протягом 2020-2021 років займалися такою діяльністю, сумарно мали більше 42 млн переглядів на місяць. Тепер тільки три сайти, які не потрапили під санкції сумарно мали 31 млн переглядів на місяць (*strana.ua* – 25 млн, *vesti.ua* – 4 млн, *golos.ua* – 2 млн). Як ми бачимо, попри санкції, українська онлайн аудиторія продовжує активно отримувати російську пропаганду і маніпуляції з боку російських каналів.

37% фейкової інформації на українському медіаполі є спрямованими проти західних країн – при чому, переважно проти США. А президенти США та України – Джо Байден та Володимир Зеленський є основними «мішенями» російської пропаганди. Піки анти західних наративів були зафіксовані у травні 2020 року («плівки Деркача»), січні 2021 (критика виборів в США), квітні 2021 (Захід і зокрема НАТО прагнуть нашкодити РФ і країнам пост-радянського простору). Яскравим прикладом антизахідної пропаганди є наратив щодо зовнішнього управління Україною, тобто розповсюдження в інформаційному просторі таких гасел як : «західні центри керування», «МВФ прийшов щоб продати українську землю», «іноземні куратори підштовхують Україну до війни», «українська влада звітує перед західними зовнішніми управліннями». Я вважаю, що такого роду інформаційні кампанії створюються для того, щоб українці усвідомили, що всі негаразди існуючі в державі залежать на пряму від західного зовнішнього управління та дійшли висновку: співпрацю із Заходом потрібно припиняти. Таким чином західний світ виставляють своєрідним провокатором конфліктів, а Кремль – стороною, яка змушена захищати себе та відкривати очі сусідам.

Одним з яскравих прикладів російської пропаганди є висвітлення подій в населеному пункті Шуми, що знаходиться в районі Донбасу. Партія «Опозиційна платформа – За життя» розмістила інформацію в медіа просторі, де поклала відповідальність за зрив перемир'я на президента України та його оточення. Вкотре в межах російської пропаганди відповідальність за війну на Донбасі покладається саме на Україну. Дану заяву без будь-яких змін було опубліковано в новинах сайту «Подробности». Таким чином було поширено фейк. Тому, у схожих випадках слід ретельно перевіряти звідки надходить інформація, чи є джерело офіційним тощо. Слід пам'ятати, що російські медіа є основним знаряддям для гібридної агресії щодо України.

«Хотіли безвіз, а отримали безгаз». Однією з найгучніших згадок цієї осені в російських медіа про Україну став газ та енергетична залежність України. У російському інформаційному полі активно просувається ідея щодо неспроможності України для забезпечення населення газом, щоб пережити цю зиму. Абсурдним фактом є те, що президента Росії висвітлюють як рятівника України, який попри все готовий допомагати своїй меншій сестрі: «Россия в 2021 году превысит свои контрактные обязательства по прокачке газа через Украину, заявил Владимир Путин на совещании по вопросам энергетики», – пишуть російські медіа. І не беручи до уваги, що: «Путин назвал невыгодным для «Газпрома» рост транзита газа через Украину». Якщо вірити інформації російських медіа, українська влада неспроможна впоратись і населенню загрожує «замерзання». Отже, ці новини підпадають під наратив про недолугість та неспроможність влади.

За останніми новинами українського законодавства, можемо зробити висновок, що боротьба з російською гібридною агресією у вигляді дезінформації, пропаганди, інформаційних кампаній має посилитись та систематизуватись, адже для цього створено спеціальні органи. Мова йде про Центр стратегічних комунікацій інформаційної безпеки

¹Наратив – розповідна модель, зміст та спосіб якої на пряму просовує певне бачення суспільних процесів, картини світу з метою впливу на значну частину суспільства.

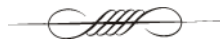
(ЦСКІБ) при Міністерстві культури та інформаційної політики та Центр протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони. Це прямий доказ того, що ми зможемо в подальшому протидіяти такого роду натискам з боку країни-агресора.

Література:

1. Інститут Масової Інформації. Ядерний удар і магія. Фейки та маніпуляції процвітають в українських медіа. URL : <https://imi.org.ua/monitorings/yadernyj-udar-ta-magiya-fejky-ta-manipulyatsiyi-protsvitayut-v-ukrayinskyh-media-i35399>.

2. Урядовий портал Міністерства культури та інформаційної політики України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/prezentovano-centr-strategichnih-komunikacij-ta-informacijnoyi-bezpeki>.

3. Інститут масової інформації. Дослідження наративів російських медіа про Україну. URL : <https://imi.org.ua/monitorings/hotely-bezvyz-a-poluchyly-bezgaz-doslidzhennya-naratyviv-rosijskyh-media-pro-ukrayinu-i41857>.

Куцепалова Каріна Юріївна,

*здобувачка вищої освіти на бакаларському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСНОВНІ РИЗИКИ ВЕДЕННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий та середній бізнес (МСБ) відіграє важливу роль в економіці України, а саме: формує стійкий середній клас, забезпечує населення необхідними товарами та послугами, створює велику кількість нових робочих місць, сприяє впровадженню інновацій та новітніх технологій, стимулює споживання та зростання обсягів виробництва, а також забезпечує значну частку надходжень до державного бюджету.

МСБ постійно здійснює свою діяльність в умовах ризику. Ризик – це ключовий елемент ведення будь-якого бізнесу, тому при плануванні майбутньої діяльності підприємцю потрібно обов'язково враховувати існування такого явища, оцінювати ступінь його впливу та вміти керувати ним.

На основі опрацьованих матеріалів усі ризики, з якими можуть зіштовхнутися суб'єкти малого та середнього бізнесу, ми подали у групах [1–3; 5]:

1. Пов'язані з фінансовими витратами, зокрема:

- висока вартість оренди комерційного приміщення;
- завищенні тарифи на комунальні послуги.

2. Пов'язані з відсутністю ефективних механізмів кредитування та страхування суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Малим та середнім підприємствам складно отримувати банківські кредити, оскільки кредитування відбувається зазвичай на основі застави, яка значно перевищує надану позику, або на основі високих кредитних ставок.

3. Пов'язані з реалізацією товарів та послуг, їх виготовленням:

- ризик труднощів під час отримання сировини та різноманітних матеріалів;
- зниження попиту з боку основної групи споживачів;
- перевищення виробничих затримок над запланованими.

4. Пов'язані з високим рівнем оподаткування, що ставлять під сумнів прибутковість діяльності МСБ, підвищують ймовірність банкрутства:

- збереження високої ставки нарахувань на заробітну плату;
- надмірне втручання держави з точки зору регулювання економічних відносин у сектор малого та середнього бізнесу.

5. Ризики, що пов'язані з економічною та суспільно-політичною ситуацією в Україні:

- військове вторгнення з боку Росії;

- нестабільність національної валюти;
- непередбачувані інфляційні процеси.

6. Пов'язані з непередбачуваними обставинами на які підприємець не має прямого впливу:

- стихійні лиха;
- пожежі;
- відключення електроенергії;
- перебої в роботі інтернету та комп'ютерів.

7. Вплив пандемії COVID-19.

Дія великої кількості обмежень гальмує роботу як малих та і середніх підприємств і все частіше стає причиною їх закриття.

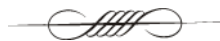
За даними дослідження СУП [4], третина власників бізнесу (переважно мікро-), заявляють про падіння доходів на 90-100% з початку карантину. Ці ж підприємці звільнили до 50% штату співробітників.

Власники малого і середнього бізнесу кажуть про зменшення доходів на 25-50% в порівнянні з докарантинним періодом і вже звільнили від 10 до 25% працівників. Щодо ведення бізнесу в умовах воєнного стану та після воєнний період, розглянемо в наступних дослідженнях.

Як бачимо, ризиків в малому та середньому бізнесі є досить багато, уникнути їх практично неможливо, але можна зменшити рівень їх впливу та мінімізувати дію негативних факторів. Знижений ризик призводить до кращого руху грошових коштів та стабільності. Для цього керівнику підприємства потрібно володіти інформацією про всі можливі ризики, вміло їх оцінювати та диверсифікувати.

Література:

1. Віннікова І.І., Марчук С.В. Ризики в малому бізнесі. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С.177-183.
2. Мірошник Р.О., Прокоп'єва У.О. Розвиток малого і середнього бізнесу в Україні: проблеми і перспективи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. Т. 4, № 1. С. 63-71.
3. Небава М.І., Шайдюк І.Є., Черкасова Ю.І., Дмитрук А.В. Механізми державного регулювання та підтримки малого підприємництва в Україні. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. № 1(71). 2015. URL : <http://www.nbu.gov.ua/>.
4. Спілка українських підприємців. Коронавірус VS бізнес: половина підприємців здатні протриматися в умовах карантину не більше місяця. URL : <https://sup.org.ua/uk/news/419>.
5. Фролова Н. Л. Сучасний стан і перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах коронакризи. *Економічна наука*, 2021. № 19. С.16-21.

Мачульська Марина Миколаївна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Галянт Діана Миколаївна,
здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ОЦІНКА РИЗИКІВ ПРОЄКТІВ

Підприємство планує реалізувати інноваційний проєкт з виробництва нового виду продукції. Згідно прогнозних даних експертів можливі наступні сценарії розвитку подій (табл. 1). Підприємству слід надати рекомендації стосовно обрання менш ризикованого проєкту.

Таблиця 1

Прогнозні значення реалізації проєктів

Проект	Можливі значення доходу (NPV), тис.грн.	Ймовірність отримання доходу (P)
Проект А	100	0,25
	400	0,35
	750	0,25
	1000	0,15
Проект Б	0	0,10
	500	0,30
	800	0,40
	1200	0,20

У даній ситуації при обранні менш ризикованого проєкту доцільним є використання статистичного методу оцінювання ризику [1]. Для цього слід розрахувати такі показники: математичне сподівання, дисперсія, середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації. Формула для визначення математичного сподівання наступна:

$$M(x) = \sum_{i=1}^n p_i \cdot x_i, \quad (1)$$

де p_i – ймовірність i -го значення i -го результату;

X_i – i -й результат;

n – кількість можливих результатів.

Отже, сподіваний дохід для проєкту А становитиме:

$$M(x)_A = 100 \cdot 0,25 + 400 \cdot 0,35 + 750 \cdot 0,25 + 1000 \cdot 0,15 = 502,5.$$

Сподіваний дохід для проєкту Б становитиме:

$$M(x)_B = 0 \cdot 0,1 + 500 \cdot 0,3 + 800 \cdot 0,4 + 1200 \cdot 0,2 = 710.$$

Формула для розрахунку дисперсії:

$$D = \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot p_i, \quad (2)$$

де $\bar{x}$ – середньоочікуване значення випадкової величини.

Отже, дисперсія для проєкту А становитиме:

$$D_A = (100-502,5)^2 \cdot 0,25 + (400-502,5)^2 \cdot 0,35 + (750-502,5)^2 \cdot 0,25 + (1000-502,5)^2 \cdot 0,15 = 96618,75.$$

Дисперсія для проєкту Б становитиме $D_B = 114900$.

Формула для визначення середньоквадратичного відхилення наступна:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \cdot p_i}. \quad (3)$$

Отже, середньоквадратичного відхилення для проєкту А становитиме:

$$\sigma_A = \sqrt{96618,75} = 310,84.$$

Середньоквадратичного відхилення для проєкту Б становитиме:

$$\sigma_B = \sqrt{114900} = 338,97.$$

Формула для розрахунку коефіцієнта варіації:

$$v = \frac{\sigma}{\bar{x}} \cdot 100\%. \quad (4)$$

Коефіцієнт варіації для проєкту А становить 61,86 %, а для проєкту Б – 47,74 %.

Зведемо отримані результати у таблицю 2.

Таблиця 2

Застосування статистичного методу оцінки ризику проєктів

Показник	Проект А	Проект Б	Вибір
Математичне сподівання	502,5	710	Проект Б
Дисперсія	96618,75	114900	Проект А
Середньоквадратичне відхилення	310,84	338,97	Проект А
Коефіцієнт варіації	61,68	47,74	Проект Б

Отже, можна помітити, що згідно математичного сподівання та коефіцієнту варіації менш ризиковим є проєкт Б, а згідно дисперсії та середньоквадратичного відхилення – проєкт А. Оскільки більш пріоритетним при оцінюванні ризику є показник середньоквадратичного відхилення, тому підприємству слід обрати проєкт А.

Література:

1. Чайковська І.І. Застосування статистичного методу для оцінювання ризиків інноваційно-інвестиційних проєктів підприємства. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 3. С.184-189.

Мазуркевич Ірина Анатоліївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

На сучасному етапі розвитку соціуму та в загальному людства все важче обходитись без інформаційних технологій. Інформатизація сприяє забезпеченню таких процесів як керування економікою, розвиток виробництв, зокрема наукоємних, вдосконаленню соціально-економічних зв'язків та зростанню продуктивності праці [2]. Чи не найважливішим чинником конкурентоспроможності будь-якої держави є інформаційне середовище, адже саме на цьому просторі розвиваються суспільні відносини. Формування інформаційної та аналітичної бази для прийняття управлінських рішень на різних рівнях є нагальною проблемою і полягає у створенні єдиної інформаційної платформи, яка б охоплювала всі рівні публічної влади і дала змогу для вирішення загального спектру завдань, що потребують інформаційного й аналітичного забезпечення.

На перевагу більшості ресурсів, які швидко виснажуються, інформаційна база використовується багаторазово як індивідами, так і колективами. Основним фактором підвищення ефективності виробництва на підприємствах є поліпшення управління. Удосконалення засобів та методів управлінської справи відбувається завдяки досягненням науково-технічного прогресу та розвитку інформатики, як бази вивчення законів, методів, способів обробки інформації за допомогою різноманітних технічних засобів.

Основними перевагами сучасних інформаційних технологій прийнято вважати швидкість виконання роботи, достатньо висока якість виконання, великий обсяг виконуваної роботи завдяки великому об'єму пам'яті та раціональний розподіл функцій між користувачем і комп'ютером [3].

Існування осучаснених технологій, прикладних пакетів програмного забезпечення, засобів телекомунікації та офісного обладнання позитивно впливає на якість управлінської роботи. Не забуваймо, що кількість коштів, вкладених в автоматизацію розробки управлінського рішення, не повинна перевищувати можливий підхід від упровадження вище згаданої системи.

Управлінська інформація використовується задля допомоги керівництву ухвалювати рішення, тобто це є універсальна інформативна підтримка у прийнятті рішень. Звіти, зроблені та подані нижчим керівництвом вищому керівництву ще не містять готових управлінських рішень, остаточне рішення приймається топ-менеджментом. Перевагою компаній у прийнятті управлінських рішень є своєчасно проінформовані керівники.

Управлінські дані зазвичай базуються на кількісній оцінці, але важливо враховувати фактори якості, які не менш впливають на результати управлінських рішень.

Управлінські рішення приймаються та реалізуються завдячуючи багатостороннім організаційним та інтелектуальним процесам між членами певної структури чи організації на основі програми різноманітних методів та способів зберігання, відтворення та використання інформації програмного забезпечення [1].

Необхідність використання інформаційного процесу ґрунтується на теорії «інформаційного вибуху», згідно до якої кількість інформації, доступної суспільству, збільшується, що веде до якісної зміни середовища – інформаційного управління [9].

Література:

1. Бугас Н.В., Коваленко О.О. Інформаційна система як умова ефективних управлінських рішень. *Ефективна економіка*. 2016. № 12.
2. Величко А.В. Інформаційна підтримка процесу розробки і прийняття управлінських рішень. *Актуальні проблеми теорії та практики менеджменту*.

3. Економічна теорія: Політекономія: підручник. За ред. В. Д. Базилевича. 9-те вид., перероб. і доп. К. : Знання, 2014. 710 с.
4. Копішинська О.П., Уткін Ю.В. Інформаційні системи і технології в управлінні організацією. *Вісник полтавської державної аграрної академії*.
5. Большая О. Інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень у закладах освіти України. *Витоки педагогічної майстерності*. Випуск 25. 2020. С. 20-24.
6. Найдюк С. Використання новітніх інформаційних технологій у процесі прийняття управлінських рішень. *Науковий вісник «Демократичне врядування»*. Випуск 13. 2013.
7. Саєнсус М.А., Карнаухова Г.С. Прийняття управлінських рішень: використання інформаційних технологій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Випуск 23, частина 3. 2017. С. 173-177.
8. Ульяновченко Ю.О., Свиридова Г.О. Роль інформаційних технологій у процесі прийняття управлінських рішень. *Теорія та практика державного управління*. Випуск 3 (50). 2015.
9. Щербак А.М. Оцінювання інформаційних процесів управління промисловим підприємством.

Потурняк Анастасія Андріївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

На сьогодні проблема впровадження дієвої державної інформаційної політики в умовах глобалізації, зростання ролі інформації, її вільної циркуляції всередині держави та поза її межами набуває надзвичайної актуальності. В сучасному світі від здатності держави розробити та реалізувати ефективну політику в інформаційній сфері значною мірою залежить майбутнє країни та й навіть саме її існування.

Національна інформаційна сфера України зараз перебуває у стані активного становлення та є основою розвитку інформаційного суспільства в Україні. Незважаючи на інтенсивний розвиток інформаційного середовища та засобів масової інформації, сучасний стан розвитку інформаційної політики, на жаль, не відповідає потенціалу та можливостям України. Про це свідчать результати міжнародних досліджень, рейтинги України за окремими індексами, що стосуються впровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Розглянемо деякі із них (табл. 1).

Таблиця 1

Результати міжнародних рейтингів щодо впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, 2020 р.

Індекс	Місце України серед інших країн світу
Глобальний індекс конкурентоспроможності (WEF Global Competitiveness Index)	92 із 142
Індекс мережевої готовності (Network Readiness Index)	53 із 130
Індекс готовності уряду (Government AI readiness Index)	57 із 172
Індекс використання урядом інформаційно-комунікаційних технологій (E-Government Development Index)	69 із 175

Примітка. Систематизовано автором на основі [3-6]

Варто зазначити, що наприкінці 2021 року Указом Президента України було затверджено Стратегію інформаційної безпеки [1]. Серед основних напрямів забезпечення

інформаційної безпеки України, та інформаційної політики зокрема, є стійкість та взаємодія, для досягнення яких необхідним є виконання таких стратегічних цілей та завдань:

1. Протидія дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора.
2. Забезпечення всебічного розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності.
3. Підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства.
4. Забезпечення дотримання конституційних прав особи на свободу вираження та захист приватного життя, захист прав журналістів і протидія поширенню незаконного контенту.
5. Створення ефективної системи стратегічних комунікацій.
6. Інформаційна реінтеграція.
7. Розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу [2].

Зважаючи на запропоновані стратегічні цілі, які необхідно впровадити задля забезпечення ефективної інформаційної політики України, варто також додати декілька більш детальних пропозицій. Зокрема органам державної влади доцільно провести ряд таких дій:

- вдосконалити нормативно-правову сферу регулювання державної інформаційної політики, шляхом створення єдиної бази офіційної інформації, яка включатиме всі акти органів державної влади та місцевого самоврядування;
- активізувати застосування сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій, веб-порталів, що дозволить громадян швидко та самостійно знаходити потрібну. Для цього необхідно популяризувати використання новітніх медіа-платформ, різних соціальних мереж серед населення, зокрема акцентувати увагу на людей старшого віку та сільських жителів;
- обмежити доступ до шкідливого контенту та дезінформації, що відповідатиме міжнародним стандартам, зокрема трискладовому тесту обмеження прав людини, та практиці ЄСПЛ. Це можна здійснити шляхом моніторингу діяльності засобів масової інформації та комунікації;
- посилити співпрацю з міжнародними інформаційними партнерами, що дасть змогу здійснювати проактивні інформаційні заходи, інформувати світову спільноту про події в Україні та забезпечить міжнародну підтримку задля покращення іміджу України.

Цими пунктами хочеться відзначити, що саме держава, в особі органів державної влади повинні бути тим каталізатором дій, що призведуть до якісно нових змін.

Отже, на сьогодні, державну інформаційну політику слід розглядати як таку, яка спрямована на створення та забезпечення функціонування правової системи регулювання інформаційних відносин, забезпечення інтересів людини, суспільства та держави у всіх сферах інформаційної діяльності, що реалізується засобами державної влади і має на меті формування інформаційного суспільства в державі, в якому діяльність людей здійснюється на основі використання послуг, що надаються за допомогою інформаційних технологій та технологій зв'язку.

Сучасний розвиток України в сфері інформаційної політики вимагає посилення ролі держави, зокрема у сфері нормативно-правового забезпечення у процесі доступу громадян до реальної об'єктивної інформації, гарантування захисту державного інформаційного простору від негативних, некоректних інформаційних проявів та впливів.

Література:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» : Указ Президента України №685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069> (дата звернення 21.03.2022)
2. Стратегія інформаційної безпеки – 2025: що зміниться у сфері цифрових прав. URL: <https://dslua.org/publications/strategiia-informatsiynoi-bezpeky-2025-shcho-zminytsia-u-sferi-tsifrovyykh-prav/> (дата звернення 21.03.2022)

3. Global Competitiveness Report Special Edition 2020. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020> (дата звернення 21.03.2022)
4. Network Readiness Index 2020: Digital Transformation at a Glance. URL: <https://knoema.ru/infographics/ljiscg/network-readiness-index-2020-digital-transformation-at-a-glance?country=Ukraine> (дата звернення 21.03.2022)
5. Government AI Readiness Index 2020. URL: <https://www.oxfordinsights.com/government-ai-readiness-index-2020> (дата звернення 21.03.2022)
6. E-Government Survey 2020. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2020_un_e-government_survey_full_report.pdf (дата звернення 21.03.2022)

Хайдарі Анастасія Рахманулівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультет управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРИНЦИП РОБОТИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

На сучасному етапі розвитку технологій, будь-яка галузь потребує певного вдосконалення. З кожним роком обсяг інформації тої чи тої сфери збільшується, а разом із тим люди потребують покращення якості та швидкості обробки даних. Людські ресурси не здатні охопити всі сфери діяльності, саме тоді на допомогу приходять нейронні мережі.

Нейронна мережа – це один з напрямків штучного інтелекту, що здатен змоделювати аналітичні механізми, що здійснюються людським мозком [1]. Структура нейромережі тісно пов'язана з біологією, оскільки працює за таким самим алгоритмом, що і наш розум. Штучний нейрон є вдосконаленою моделлю біологічного та чітко відображає нервові клітини людини. Потенціал штучного інтелекту виходить за межі людських можливостей.

Нейронні мережі мають змогу вирішувати завдання, з якими не можуть впоратися традиційні методи, і виконувати поставлену задачу навіть з недостатньо точною інформацією. Вони з легкістю можуть зрозуміти основну ціль і видати правильний результат, коли у той же час людина не завжди може впоратися з цим. Та перш ніж, отримати бажаний результат, потрібно пройти процес навчання штучного інтелекту.

Навчити нейронну мережу – означає, донести до неї, який результат ми бажаємо отримати. Після багаторазового пред'явлення прикладів, вона стабілізується та видає правильний результат з бази, в якій знаходяться всі, раніше запропоновані, приклади. Переглядаючи увесь процес навчання, можна спостерігати таку тенденцію, що величина помилки поступово зменшується, до того моменту, поки не сягне нуля. У такому випадку вважається, що нейронна мережа навчена і готова до повноцінного розв'язання задач [3].

Однією з позитивних сторін нейронної мережі є те, що вона постійно навчається, а не програмується на виконання однієї конкретної задачі, але крім цього є ще й ряд інших переваг.

1. Нелінійність. За своєю структурою нейронна мережа є нелінійною системою, що є дуже важливим при моделюванні процесів, які самі по собі є також нелінійними.

2. Паралельна обробка даних. Сигнали, що поступають, обробляються одночасно, але в різних потоках. Це не лише не заважає обробці інформації, але й прискорює її.

3. Адаптивність. Нейронна мережа здатна адаптувати вагу зв'язків між нейронами незалежно від змін у зовнішньому оточенні. Тобто, можна сказати, що вона здатна підлаштовуватися під інші завдання.

4. Відмовостійкість. При великій кількості зв'язків між нейронами втрата, або спотворення даних в окремих зв'язках не веде до значного погіршення якості роботи в цілому. Навіть за таких умов ми можемо отримати правильну відповідь [4].

Щодо прикладів використання нейронних мереж, то можна сказати, що їх доволі багато. Це медицина, географія, математика. Також варто зазначити, що вона досить широко

використовуються в економіці, а зокрема в оцінці кредитного ризику. Її доцільно застосовувати у тих випадках, коли формалізація процесу рішення важка або неможлива. При налагодженні нейромережі для оцінки кредитного ризику використовують таку послідовність виконання дій у п'ять етапів.

Перший етап полягає в тому, щоб здійснити ретельний відбір вхідних даних, що впливають на очікуваний результат, зайва ж інформація буде відкинута. В якості вхідних даних на етапі навчання будуть надаватися кількісні та якісні характеристики позичальника і параметри кредиту.

Другий етап включає в себе перетворення вхідних даних з урахуванням типу та характеру проблеми, яка відображається нейромережевою моделлю, і вибираються способи подання інформації.

Третій етап – це проектування архітектури нейронної мережі. Структура формується на початку навчання і на цьому є етапі обирається кількість правил бази знань мережі.

Четвертий етап передбачає повноцінне навчання мережі, що може проводитися на основі, або конструктивного, або деструктивного підходу. Процес навчання нейронної мережі являє собою уточнення знань на основі поступового збільшення обсягу інформації.

П'ятий етап, кінцевий – проводиться тестування отриманої моделі на незалежній вибірці прикладів.

При використанні нейронних мереж, як методу аналізу кредитного ризику отримуємо наступні переваги:

- Високу точність розрахунків;
- Можливість побудови непараметричних моделей;
- Здатність системи до адаптивного навчання;
- Оперування нечіткими правилами;
- Можливість вилучення правил, на основі яких було зроблено той чи той висновок.

Виходячи з цього, можемо сказати, що для підвищення ефективності прийняття об'єктивних рішень при аналізі кредитоспроможності фізичних та юридичних клієнтів доцільно використовувати нейронні мережі [2].

Отже, підсумовуючи, можемо дійти до висновку, що нейронні мережі – є складним механізмом, що значно пришвидшує виконання поставлених цілей ніж це робила б сама людина. Переваг нейронної мережі достатньо, щоб і надалі вдосконалювати використання їх задля полегшення і пришвидшення роботи.

Література:

1. Кравченко В. Що таке нейронні мережі та як вони працюють? Класифікація штучних нейромереж. LivingFo. URL : <https://livingfo.com/shcho-take-nejronni-merezhi-ta-iak-vony-pratsiuiut/>.
2. Самофалова М.О. Оцінка кредитного ризику із застосуванням нейронних мереж. *Економічний розвиток держави, регіонів та підприємництва: оцінки та прогнози*. 2017. С. 168-170.
3. Ставицький О.В. Мозолєвська М.О. Використання нейронних мереж для прогнозування у фінансовій сфері. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. №11. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22609/1/2017-11_5-07.pdf.
4. Третяк О.В. Нейронні мережі, їх можливості та перспективи використання у фізичній культурі та спорті. DSpace. URL : <https://dspace.bdupu.org/bitstream/123456789/416/1/Tretyak%20E.%20Neironni%20merezhi%20yikh%20mozhlivosti%20ta%20perspektyvy%20vykorystannia%20u%20fizychnii%20kulturi%20ta%20sporti.pdf>.

Шамара Олександра Олександрівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІНФОРМАЦІЯ, ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В історії людства інформація завжди займала важливе місце, про що говорить загальновідомий вислів: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». В сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства, проникнення інформації в усі аспекти життя, інформація виступає основним об'єктом інформаційних відносин.

Інформаційний вплив на державу, суспільство, громадянина зараз є ефективнішим, ніж політичний, економічний і навіть військовий. Інформація стає реальною, майже фізично відчутною силою [3].

Відповідно до Закону України «Про інформацію», інформація – будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [2].

Інформація – це досить специфічний, нематеріальний об'єкт, і зважаючи на це, він має свої специфічні властивості. В юридичній літературі їх класифікують на загальні та юридичні властивості. До загальних відносять такі властивості, що притаманні будь-якій інформації, що використовується в суспільстві, і впливають на всі суспільні відносини, які пов'язані з інформацією, незалежно від наявності чи відсутності правового регулювання. До юридичних науковці відносять такі властивості, що безпосередньо зумовлюють специфіку правового регулювання суспільних відносин щодо інформації [1].

Сьогодні інформація, інформаційно-комунікаційні технології є одним з найважливіших факторів впливу формування суспільства двадцятого століття. Інформація дає можливість усім приватним особам, фірмам і співтовариствам, що займаються підприємницькою діяльністю, більш ефективно і творчо вирішувати економічні та соціальні проблеми.

Якщо розглядати інформацію в контексті інформаційного суспільства, то вона (інформація) разом із знаннями виступає головним продуктом і основою його функціонування. Функціонування інформаційного суспільства забезпечується розвитком інформаційної інфраструктури, одним з основних елементів якої є інформаційні ресурси. Інформаційні ресурси становлять собою документи та масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах та ін.).

Функціонування інформаційного суспільства можливе лише за умов існування демократичної, правової держави, де панує принцип верховенства права і максимально забезпечується реалізації прав людини. Право на доступ до інформації є одним з невід'ємних прав людини і громадянина.

Чинне законодавство України не відповідає сучасному рівню розвитку інформаційних відносин та не в змозі адекватно вирішувати проблеми, що виникають. Більшість чинних законів та підзаконних нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання інформаційних відносин, були прийняті до набрання чинності Конституцією, і навіть із значними змінами і доповненнями непридатні для задоволення потреб сьогодення. Здебільшого вони або наводять терміни, або декларують певні положення без вказівок на шляхи їх реалізації, або мають місце “посилання на посилання”, або посилання на такі норми окремих законів, які до сфери інформаційних відносин неможливо застосувати без врахування специфіки об'єкта

Література:

1. Кормич Б. А. Інформаційне право: підруч. Б. А. Кормич. Х.: БуруніК, 2011. 333 с.

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 №2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

3. Черешкін Д.С. Зброя, яка може бути небезпечнішою за ядерну. Незалежна газета. 1995. № 123.

Яцковська Валерія Олегівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН

У сучасних умовах роль інформаційних технологій (ІТ) стає дедалі важливішою. Якісна інформація робить дії спеціалістів різних галузей економіки цілеспрямованими та ефективними. Фахівцям різних галузей, це безумовно стосується і сфери соціального забезпечення, для ефективного виконання щоденних завдань необхідно вибрати, опрацювати та використувувати інформацію, що відповідає поставленим цілям.

Робота у сфері автоматизації та застосування нових інформаційних технологій в смт.Чемерівці здійснюється за такими основними напрямками: розробка, впровадження та обслуговування програмно-технічних комплексів локальних телекомунікаційних мереж, пов'язаних з веденням інформаційних баз даних; впровадження прогресивних форм і методів обробки галузевої інформації; участь у формуванні єдиної інформаційної системи автономного округу; створення форми функціональних підсистем системи обробки інформації, створення єдиного інтегрованого банку інформації щодо соціального захисту населення регіону, тощо [1].

Серед пріоритетних напрямків інформатизації – розробка інформаційної моделі управління процесами соціальної захисту на регіональному рівні.

Необхідною та поширеною, згідно з інформацією, розміщеною на сайті Мінсоцполітики, є реалізація такої послуги, як тестування актуальних версій програмного забезпечення на моделюючому комплексі з використанням реальних баз даних місцевого рівня (районів різних областей України) та внесення необхідних корективів за результатами тестування [2]. Програмною оболонкою для створення такої єдиної бази громадян була обрана автоматизована система обробки інформації «Адресна соціальна допомога». Ця система забезпечує автоматизоване виконання всіх основних видів роботи, з урахуванням персональних даних громадян та членів їх сімей.

З метою соціального забезпечення в Україні розвивається адресна соціальна допомога. Для підтримки найвразливіших верств населення існує система гарантованого мінімального сукупного доходу сім'ї. Однією з форм адресної соціальної допомоги є надання громадянам житлових субсидій. Програма житлових субсидій реалізується Урядом України з травня 1995 року. Вона стала першою ринковою соціальною програмою за часткою покриття витрат населення на оплату житлово-комунальних послуг та енергоносіїв [4].

Користувачами системи є спеціалісти районних (комунальних) органів та установ соціальної захисту населення. Система також використовується для верифікації надання ними різноманітних видів соціальної допомоги та послуг мешканцям територіальної громади.

На основі законодавчих актів, соціальних програм та методичних матеріалів Міністерства соціальної політики України розроблені загальносистемні довідники: довідник контрагентів; картотека договорів; класифікатор ресурсів; довідник підрозділів; план рахунків; види аналітики що використовуються у програмі «MASTER» [5].

Довідники дозволяють класифікувати сім'ї (соціально-демографічні типи сімей) громадян або сім'ю в цілому; потреби та звернення громадян у різних видах соціальної допомоги, послуг та пільг; види пільг, наданих громадянам законом; джерела фінансування; підстави для відмови у соціальної допомоги.

Усі комплекси працюють з єдиним банком даних, який створюється у програмному комплексі «Цільова соціальна допомога». Користувач має можливість налаштувати програмну систему під особливості свого регіону, врахувати свої соціальні програми, місцеве законодавство та регіональні інструкції.

З кожним роком продовжується робота над макетом порталу. Портал забезпечить обмін інформацією та координацію зусиль усіх відомств, служб, громадських організацій та громадян. Це створить матеріальну базу для активної соціальної політики у сфері материнства, дитинства та сім'ї.

Значний реєстр соціальних послуг міститься у програмі «Дія» [6]. На рисунку 1 показано, як там автоматизовано систему соціального захисту.

Як приклад 19 квітня ФОП та працівники, діяльність яких була припинена на час перебування області у «червоній» зоні оголошеного локдауну, претендували на одноразову грошову допомогу з Державного бюджету України в розмірі 8 тисяч гривень. Можливість громадян самими оформити виплату спростило роботу районних соціальних служб.

Міністерство освіти розробило детальну інструкцію щодо отримання послуги в мобільному додатку Також на всі запитання щодо отримання послуги відповіли представники Мінекономіки та Мінсоцполітики.

Головна | Соціальний захист

Соціальний захист

Завантажити JSON

Завантажити EXCEL

Ветерани та учасники бойових дій	+
Внутрішньо переміщені особи	+
Особи з інвалідністю	+
Особи, які постраждали від Чорнобильської АЕС	+
Материнство та дитинство	+
Опіка та піклування	+
Соціальні допомоги та послуги	+

Рис 1. Інтерфейс програми ДІЯ, розділ «Соціальне забезпечення» (ПК)

Одним із напрямів інформатизації соціальної захисту, що динамічно розвиваються, є телекомунікаційна система соціальної сфери автономного округу. 100% територіальних органів Управління соціальної захисту населення активно використовують телекомунікації для оперативного обміну інформацією, розсилання інструктивних матеріалів.

Література:

1. Сайт Чемеровецької селищної територіальної громади. URL: <https://chemerovecka-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2022).
2. Сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 23.04.2022).
3. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Т98 Соціальна робота: теорія і практика: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 574 с.

4. Про особливості надання житлових субсидій : Постанова Каб. Міністрів України від 25.03.2020 р. № 247 : станом на 1 жовт. 2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/247-2020-p#Text> (дата звернення: 23.04.2022).

5. MASTER:Бухгалтерія. Загальносистемні довідники. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YG-brXzk_Rs (дата звернення: 23.04.2022).

6. Соціальний захист. Гід з державних послуг. URL: <https://guide.diia.gov.ua/thematic-area/sotsialnyi-zakhyst> (дата звернення: 23.04.2022).

СЕКЦІЯ 12. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Бенькалович Анна Ярославівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПОБУТОВЕ НАСИЛЛЯ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність цієї проблеми, зумовлена тим, що на жаль, в сучасних умовах насильство є досить поширеним явищем у багатьох сім'ях. При цьому, в більшості випадків жертвами стають жінки, але чоловіки не є виключенням.

Проте, переважна більшість жінок приховують факти побутового насильства, з різних причин, наприклад, через страх осуду з боку інших людей, бажання захистити дітей, страх розправи зі сторони іншого члена подружжя та інші. Не менш жакливими є наслідки домашнього насильства, особливо тривалого, серед яких: тілесні ушкодження, погіршення емоційного стану та психічного здоров'я, підвищена тривожність, депресія, а також психологічні травми у дітей.

Статистика приголомшує, адже кожного року від насильства в Україні страждають тисячі жінок. До прикладу, протягом 2021 року за правовою допомогою до системи БВПД звернулись 2127 жертв домашнього насильства [1].

Форми, у яких може бути вчинено домашнє насильство закріплені у частині 1 статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема передбачено, що домашнє насильство може здійснюватись у формах: «економічного, фізичного, сексуального та психологічного насильства» [2].

Як зазначає Ботнаренко І.А. «насильство в сім'ї – це окремий вид насильства, пов'язаний шлюбно-сімейною сферою відносин та здійснює руйнівний вплив на безпеку сім'ї. Крім того, воно здійснює деформуючий вплив на особистість члена сім'ї, проти якого такий вид насильства застосовується» [3, с.43].

М.П. Козирев виділяє такі особливості домашнього насильства: «жертвами стають зазвичай жінки і діти; найбільш масовим є психологічне і фізичне насильство; найчастіше носіями агресії виявляються рідні, а не сторонні особи; насильство в більшості випадків не одиничний акт, а повторюване явище; потерпілі та їхні родичі зазвичай не звертаються в поліцію, а шукають підтримки і допомоги у друзів (але не родичів) або в спеціалізованих організаціях; частота насильства не пов'язана з етнічною чи конфесійною належністю; рівень освіти не корелює з частотою насильства; питома вага душевнохворих серед гвалтівників; насильство трапляється частіше в сім'ях, де шлюб зберігається заради дітей; періодичний характер сімейного насильства, замкнуте коло взаємин із залежними членами сім'ї» [4, с.204].

Психологи виділяють так зване «колесо насильства», у якому «жінка виправдовує кривдника пробає йому та не вдається до спроб захисту. Усе повертається до звичного стану, чоловік перепрошує, стає чудовим партнером – усе, як під час медового місяця. У жінки створюється ілюзія, що можливі позитивні зміни у її житті, що партнер зміниться. Та через деякий час усім'ї знову починає зростати психологічна напруга, і цикл насильства повторюється. Із кожним циклом насильство стає все тяжчим, а періоди примирення скорочуються» [5, с. 204-205]. Тому, в таких випадках дуже важливо не допускати, щоб домашнє насильство повторювалось ще раз, і навіть у критичних ситуаціях потрібно намагатись розірвати так зване «коло насильства».

На мою думку, однією із причин, яка зумовлює виникнення проблеми насильства у сім'ї в Україні є економічний аспект, адже зазвичай жертви домашнього насильства залишаються в насильних стосунках через брак власних фінансових ресурсів та розуміють, що це глухий кут, і їм нікуди втекти від насильства вдома.

Також, слід звернути увагу на той факт, що багато жінок не знають куди звернутися за допомогою та не довіряють тим службам, які надають таку допомогу. Адже часто вони не

ідентифікують себе як жертви. Наприклад, коли їх постійно звинувачують, контролюють або змушують не працювати та постійно знаходитись вдома.

За останні кілька років законодавець зробив важливі кроки для вирішення проблеми домашнього насильства. Але для деяких осіб закон закінчується там, де починається поріг його власного будинку. Зазвичай чоловіки часто сприймають те, що відбувається між ними та членами їхньої сім'ї, як приватну проблему, а також категорично проти того, щоб до вирішення цієї проблеми залучались сторонні особи.

Проблемою є також те, що жертви домашнього насильства неохоче дзвонять до Національної поліції, адже рівень довіри до поліцейських досить низький. Тому, в такому випадку можна телефонувати на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації.

У зв'язку зі змінами в законодавстві працівникам поліції надано повноваження виносити терміновий заборонний припис стосовно кривдника, який забороняє кривднику входити та перебувати в приміщеннях, в яких може проживати потерпіла особа, а також контактувати з нею протягом 10 днів. Це є досить ефективним механізмом протидії домашньому насильству, адже він направлений на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб, які постраждали від цього.

Отже, з вище зазначеного, можна зробити висновок, що проблема домашнього насильства завжди існувала і скоріш за все, ще довго буде існувати у сучасному суспільстві. Адже в суспільстві ще досі зберігаються застарілі уявлення про гендерні ролі. Навряд чи це зміниться без реформ економічної нерівності, яка є однією з причин виникнення домашнього насильства. Також, наша держава повинна посилити захист тих, хто постраждав від домашнього насильства та створити сприятливі умови для того, щоб жінки ставали економічно незалежними.

Література:

1. Статистична інформація про роботу місцевих центрів з надання БВПД (надання вторинної правової допомоги). URL: <https://www.legalaid.gov.ua/statistics/>.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
3. Ботнаренко І.А. Насильство в сім'ї: поняття, сутність та причини виникнення. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка*. №. 2016. С. 37-47. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/417/370>.
4. Козирєв М.П. Насильство у сім'ї як соціально-психологічна проблема. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 202-207. URL: [http://www.sls.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/arhiv/sps_3\(9\)_2020/28.pdf](http://www.sls.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/arhiv/sps_3(9)_2020/28.pdf).
5. ПРОти НАСильства. Збірка / Упорядниця Лариса Денисенко. Київ.: ВАІТЕ, 2018. 326 с. URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/180524_1650_ProNas.pdf.

Тарасюк Діана Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ І ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Дискусії, розбіжності, суперечки – це невід'ємна частина нашого життя і як би нам не хотілось запобігти цьому, це майже неможливо. Всі ми різні, всі ми маємо своє бачення стосовно всього і нам завжди хочеться довести свою правоту, але потрібно це робити вміло: поважати чужі кордони, правильно формулювати гіпотези, не опускатись до принижень особистості та, звісно ж, приймати цей факт, що існує і інша думка, окрім нашої.

Перш ніж перейти до питання запобігання конфліктів, доцільно було б з'ясувати звідки взагалі беруться конфлікти та що їх породжує: власне Я, людське его, бажання довести опоненту його неправоту чи просто нерозуміння ситуації? Зазвичай конфлікт виникає через розбіжності: великі чи маленькі і якщо йому не вдається запобігти, потрібно хоча б спробувати врегулювати.

Р. Дарендорф вважає, що все громадське життя є конфліктом і я з ним погоджуюсь, оскільки воно мінливе, саме в конфлікті існує творче ядро всяких співтовариств і можливість волі, тому що він народжується внаслідок опору тиску й пануванню одних сил над іншими [1]. Він також виділив три основні методи врегулювання конфліктів, серед яких:

1. Придушення конфлікту. Він вважав, що даний метод історично застосовували пануючі сили, хоча практика свідчить про негативні наслідки такого рішення. Метод придушення конфлікту не може бути застосований як єдиний, оскільки він майже завжди призводить до нагромадження потенціалу руйнівних сил.

2. Скасування конфлікту. Я б не назвала даний метод ефективним, оскільки він лише створює ілюзію розв'язання так званого конфлікту, адже нерівність є постійною в суспільстві.

3. Регулювання конфлікту. Дарендорф віддає перевагу саме цьому методу, оскільки він не претендує на його розв'язання, але знижує можливість прямих зіткнень, роблячи їх контрольованими, переносить енергію, що вивільнилася, на творчі зміни соціальних структур [1].

Існують і інші методи врегулювання конфлікту [2], такі як:

1. Уникнення конфлікту. Даний метод є найрозповсюдженішим, однак не дієвим, адже це не означає розв'язання конфлікту, тому що суперечність, яка призвела до конфлікту, досі перебуває у повітрі.

2. Відкладання конфлікту. Схожий до першого методу, однак також не є ефективним, адже сторона може запропонувати «відкласти» конфлікт лише для того, щоб зібрати потрібну інформацію та знищити вас аргументами, а не дійти компромісу.

3. Метод урегулювання конфлікту. Я називала його перед цим, однак хочеться додати, що даний метод може бути ефективним ще завдяки тому, що сторони можуть залучити третю сторону, яка і буде виступати регулятором конфлікту.

4. Арбітраж. Знайомий нам всім термін, використовується для того, щоб конфліктуючі сторони всі свої розбіжності та незгоди «передали» на розгляд та вирішення третьою стороною, а рішення арбітра буде обов'язковим для обох сторін.

5. Переговори. Найефективніший серед усіх названих методів, адже сторони повинні не лише доводити свою правоту, але й прислухатися до думки опонента, шукати та знайти спільне вирішення конфлікту, яке задовольнить обидві сторони.

Різні погляди, цінності, розуміння речей та безліч іншого призводять до конфлікту. Конфлікт може розпочатись в будь-який час та в будь-якому місці, якщо люди виступають проти ідей один одного, коли люди не хочуть йти на компроміс, коли це призводить до словесних перепалок, образ, напруги та взагалі псує відносини. Але перш ніж розпочати конфлікт, запитайте себе чи отримаєте ви користь від цієї боротьби, чи дійдете ви спільної згоди та чи взагалі зацікавлені в цьому?

Зазвичай конфлікт не призводить ні до чого хорошого і це звичайна трата часу та енергії і тому кожна людина повинна старатись для того, щоб запобігти конфлікту. На думку багатьох науковців, існує декілька порад для тих, хто зацікавлений в запобіганні конфлікту [3].

Перш за все, навчіться контролювати свої емоції. Не реагуйте надмірно, так як це нікуди вас не приведе. Оцінюйте ситуацію та те з ким ви маєте справу, адже та особа не завжди може бути такою ж обізнаною, як і ви, ви не маєте жодного права висміювати її думку або ж принижувати.

Будьте терплячим та хорошим слухачем. Не намагайтесь довести свою думку, перебиваючи опонента, називаючи його неправим. Завжди дослухайте його позицію до кінця та лиш потім давайте свої експертні коментарі. Старайтесь бути гнучким та знайти альтернативу, дійти компромісу, не створюючи конфлікту ситуацію.

Навчіться контролювати свій язик. Перш ніж щось сказати, десять разів подумайте, якби складно це не було та як би вам не хотілось щось сказати в пориві гніву, накричати на співрозмовника. Намагайтесь пом'якшити тон та почути людину, адже кричи нічим не допоможуть, а лише погіршать ситуацію та зникне будь-яке бажання знайти компроміс.

Поважайте чужу думку, навіть якщо вона відрізняється від вашої. Спробуйте подивитись на ситуацію зі сторони співрозмовника, зрозуміти, чому саме він так думає. Не дозволяйте собі зневажливого ставлення до людини через те, що хтось помилився і ви його підловили.

Якщо ви бачите, що ситуація набирає обертів, зумійте вчасно зупинити себе, адже часто людина навіть не зацікавлена у тому, щоб дійти консенсусу, а просто хоче потішити своє самолюбство, одержавши перемогу над вами в словесній перепалці.

Як сказав Еразм Роттердамський: «Запобігти краще, ніж лук вати», тому конфлікту краще одразу запобігти на його ранніх стадіях, так як він завжди залишає осад та позбавляє нас душевного спокою та гармонії, не дивлячись на те, виграли ми чи програли.

Література:

1. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерк политики свободы. /Пер. с нем. Л. Ю. Пантиной. М. : Росспэн, 2002.
2. Політологія: навчально-методичний комплекс. Кирилук Ф.М., Конверський А.Є., Білик В.Ф. Київ. 2004. 697 с.
3. Конфліктологія : навч. посіб. / А.І. Берлач, В.В. Кондрюкова, В.О. Криволапчук, О.Г. Поліщук. ОДУВС. Вид. 2-ге, доповн. Одеса : ОДУВС, 2010. 162 с.

Акопян Олександра Вячеславівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ЕТНІЧНОЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В США (НА ПРИКЛАДІ ОЗГ УКРАЇНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ)

З історії досить добре відомо, який важкий час був для українців у ХХ-ому столітті. Загалом це, дуже складний період, який охоплює декілька революцій, заснування Радянського Союзу, його розпад, дві війни, три голодомори, та багато інших важких моментів. Про те, як могло бути важко в Україні в ці часи, здогадатися певне не міг ніхто, але це не завадило, усім, хто мав можливість, ще в кінці ХІХ-го століття, емігрувати з України за океан. Найвідомішою та найбільшою українською діаспорою є канадська, проте мало хто говорить про американську діаспору, яка утворилась ще при першій хвилі міграції.

Ця хвиля почалась в кінці ХІХ-го століття та тривала до початку ХХ-го століття. Передумови були досить зрозумілі: економічні, політичні та соціальні пригнічення українців з боку сусідніх держав, які хотіли, так чи інакше, тримати під контролем українські землі. Хоча вирішальним моментом, я б виокремила – аграрне перенаселення. Земля для українців була невіддільною частиною доходу, а на тлі хронічного малоземелля з'явилися злидні, що призвело до масових трудових міграцій з України.

Заробітки для наших земляків були досить різноманітними, від роботи на сільськогосподарських угіддях до шахт в Пенсільванії, проте доходи були досить невисокими, а роботи були важкими, тому багато, хто не затримувався на них довго. Також більшість українців, після переїзду, не хотіли відрікатися від своєї історії, культури та знайомих, та почали більше взаємодіяти одне з одним та утворювати своєрідні замкнуті кола та групи. Звісно, це мало ряд позитивних наслідків, таких як згуртованість та єдність, проте замкнутість та безробіття призвели до не зовсім бажаних результатів. До причин негативних наслідків, можна віднести також: незнання мови, різку зміну соціального та політичного устрою,

небажання чи неможливість змінювати власні цінності та ідеї, небажання відрікатися від власної самобутності, потребу бути незалежними від обставин та подій.

Усе вище викладене підводить мою доповідь до основної мети – висвітлити питання зародження етнічної злочинності на теренах Сполучених Штатів, на прикладі українського народу.

Злочинність, яка виникла через українських мігрантів, досягла значного рівня організованості. При тому настільки, що прозвалась «мафією».

Діяльність мафії можна поділити на кілька етапів.

Перший етап – рекет земляків, які мали бізнес чи у фінансово-кредитній сфері, чи у сфері нерухомості, чи у сфері надання послуг, з допомоги розв'язання питань для емігрантів з України. Також було замічено незаконну діяльність стосовно операцій із землею та нерухомістю, та кілька створених дрібних банків. Незнання мови стало вирішальним кроком при виборі об'єктів нападу, оскільки отримати інформацію про українців та їх діяльність, було досить легко на знайомій та рідній їм мові, що значно спростило їх роботу.

Наступний етап є досить об'ємним. Вся діяльність мафії була зосереджена на алкогольній контрабанді. У 20-х роках, в США, в дію увійшов, так званий, «Сухий закон», суть якого полягала у забороні виготовлення, імпорту та збуту усіх алкогольних виробів. Також, цей етап характерний тим, що, в той самий час, хвилю міграції застала не лише Україна, а й Італія, Ірландія та євреї, кількість злочинних угруповань у США зросла, а італійська мафія взагалі стала найвідомішою у світі. Емігранти, не лише з України, досить часто нехтували рішеннями американської влади та звертали їх на свою користь.

До речі, конкуренція у таких справах, була також між іноземцями. Почали відбуватися, так звані, «гангстерські війни». Найактивніше вони охоплювали представників італійської мафії та ірландської. Результатом однієї із таких «війн», стала поразка ірландців, від руки Аль Капоне. Українці, на той час, зайняли вигідну позицію – нейтральну, оскільки їм вистачало усього, що вони нажили, і на чуже вони також не претендували. Що також виявилось характерною особливістю нашого народу. Це допомогло зберегти їм свою діяльність та продовжити злочинні промисли.

Також період, коли українська мафія співіснувала з італійською, є визначальним у її історії. Це пов'язано із двома моментами: схожістю між українцями та італійцями в питанні поваги до власної культури та цінностей, а не чужоземних, а також із тим же Сухим законом. Оскільки, він поширювався лише на США, то українці, за допомогою зв'язків із канадською діаспорою, змогли зробити контрабанду алкоголю до Америки.

У цьому випадку, свою роль зіграла замкнутість у зв'язках українців, навіть, якщо вони не знаходяться в одній країні. Це призвело до того, що українська мафія стала головним буглегером Сполучених штатів.

Наступним етапом є період після другої Світової війни та скасування Сухого закону. Багато злочинних угруповань в Америці зазнали занепаду. Проте, прилив нових емігрантів та стійкість, яку вибудували українці, дала можливість оминати такий різкий крах. Деякий час українці займалися тією ж діяльністю, що була на початковому етапі.

Проте, декаданс української мафії у США все ж настав. Поступово, українці почали відходити від своїх справ, оскільки нові покоління росли уже із культом законслухняності, який досить поширений в Америці, серед культурного населення. Пристосування до політичних, економічних та соціальних процесів, налагодження мовного питання, покращення трудових умов на підприємствах Америки та активна боротьба зі злочинністю на території Сполучених Штатів, витіснили думку українців про те, що злочинна діяльність – єдиний шлях до заробітку.

Якщо говорити про сучасний стан речей, то боротьба з нашими мафіозі у штатах йде досі. Ще на початку лютого 2020-го року, у Брукліні, було засуджено ватажка української мафії Олексія Цветкова (Пельмень) на шістнадцять з половиною років ув'язнення. Він був одним із трьох ватажків бруклінського синдикату. Інші двоє це – Леонід Гершман, якого також засудили на шістнадцять з половиною років та Віктор Зелігман, який на сьогодні перебуває в розшуку, та характеризується, як друга людина мафії США.

У підсумку, хочу зазначити, що українці дійсно залишили у своїй історії згадку про такі діяння, проте, час та умови, в яких вони перебували також були іншими від сучасних. На теренах Америки тоді активно поширювалась злочинність саме від іноземців та емігрантів, оскільки виїзд із звичних умов життя, особливо у минулому столітті, дійсно міг підштовхувати до протиправної діяльності, хоча це і не є виправданням, проте може становити сукупність передумов.

Література:

1. Вронська Т. В. Об'єднання українських організацій в Америці. Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наукова думка, 2010. Т. 7. 728 с.
2. Дослідження про українців Нью-Йорку. Нью-Джерзі Свобода (газета) 26 листопада 2010. С. 13, 18.
3. Суд у США виніс вирок ватажку української мафії на прізвище Пельмень. URL: <https://mind.ua/news>.
4. Уроки історії: українська мафія в діаспорі – від бутлегерства до ракет. URL: <https://comments.ua>.

Березюк Анастасія Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Формування екологічної свідомості людей є важливим завданням в умовах значного погіршення стану навколишнього середовища. Кожного року ми спостерігаємо як зменшуються кількість лісів, запаси прісної води, відбувається вимирання деяких видів тварин та рослин. Також не забуваємо про зміну клімату та активне втручання людей у природу.

Навколишнє середовище – це наш другий дім. Звичайно, ми хочемо, щоб у нашому домі було чисто, гарно, панували кохання, спокій та мир, але для цього потрібно щось зробити самому. Тому сучасні діти, а саме дошкільники, мають бути зацікавленими в збереженні довкілля, бо від цього залежить їх майбутнє.

Отже, як ми можемо навчити наших дітей екологічній культурі та формувати їх екологічну свідомість? Згідно з вимогами, впровадженими Міністерством освіти та науки України, збереження та захист навколишнього середовища, починає набирати нових обертів. Однією з перших і основних передумов розуміння концепції екологічної освіти є переосмислити власну поведінку в умовах природи. Також у Законі «Про дошкільну освіту» вказана мета дошкільної освіти, а саме формування гармонійної, соціально активної, різносторонньої та гуманної особистості [1].

Потрібно розуміти, що навчання дітей у садочку – це не тільки закладання в них певних знань, а ще й формування екологічної свідомості і розуміння важливості екологічної вартості навколишнього світу для людини. Екологічна свідомість, допоможе дитині зрозуміти, навіщо, з якою метою необхідно піклуватися про тварин, рослин. Також потрібно навчити дітей перестати забруднювати природу та добре ставитися до тих, хто теж допомагає і піклується про природу. Так, у дошкільників з'явиться дослідницький інтерес, захват привабливістю природи, красою і різноманітністю нашого зовнішнього світу.

Важливою частиною для формування освітньої програми є Базовий компонент дошкільної освіти. Ця освітня програма для дітей дошкільного віку дає максимально потрібні вміння і знання з різноманітних сфер життя, які будуть достатніми для дитини. Виховний

процес має бути спрямований на зародження інтересу до природи і взаємодії з нею. При роботі з дітьми потрібно вирішувати наступні завдання:

- 1) показати, справжню красу навколишнього середовища та важливість кожного її елемента;
- 2) закласти правильне, тобто гуманне ставлення до природи;
- 3) сформувати систему екологічних знань;
- 4) приділити особливу увагу на важливості приймання активної еколого-зорієнтованої діяльності [2].

Для розвитку екологічної свідомості використовується безліч методів: відео, ігри, спостереження, різноманітні фільми та мультфільми, досліді, розповіді, розмови. Досить ефективними є спеціальні ігри в гаджетах та створення екологічних куточків.

Завдяки сучасним технологіям та гаджетам, які стали поширені навіть серед малюків, ми можемо використовувати їх для кращого пізнання природи, до того ж вони є ефективними засобами для сприймання інформації, адже діти їх віку поглинають будь-яку інформацію, як губки. Найпростіший метод це мобільні додатки про тварин і рослин, а саме, такі як: «Мій Том. Друзі», «Світ тварин – моя клініка для тварин – ветлікар», «Світ улюбленців – притулок для тварин», «Township», «Мій оазис». Ці ігри є не лише розважальними, але й корисними, вони навчають бути бережливим до природи та тих, за ким доглядаєш, допоможуть показати гармонію між природою та людським світом [3].

Одним з ефективніших методів, який показує чому навколишнє середовище та його складові є важливими, може бути створення екологічного куточка. Тому елементарним буде зробити квітник або маленький город на підвіконні. Діти можуть самі послідовно спостерігати процес росту та розвитку рослин. Вони не тільки зможуть навчитись як правильно доглядати, допомагати рослинам під час їх розвитку, але й зрозуміють, що вони живі. У дошкільників з'явиться розуміння того, що вони дихають, потребують їжі (сонячне світло, вода, добрива), мають своїх дітей (плоди чи квіти). Догляд за тваринами легше допоможе зрозуміти важливість гуманного ставлення до навколишнього середовища та навчить малюка бути самостійним. При цьому важливо приділити велику увагу рослинам, бо вони також є важливим елементом навколишнього середовища, хоч і піклуватися про них не так цікаво для дошкільнят.

Також для малят буде цікавим перегляд різноманітних відео, картинок чи мультфільмів про природу. Завдяки сучасним можливостям у нашому доступі є тисячі мультків про природу, її захист та догляд. Серед них: «Уроки тітоньки Сови. Уроки живої природи», «Мультипедія тварин», «Пригоди лісових друзів». Перегляд картинок, буде корисним для обговорення отриманих знань і узагальнення їх [4].

Отже, з усього вказаного вище, можна зробити висновок, що закладати знання про навколишнє середовище та його захист, потрібно в першу чергу заради кращого майбутнього сучасних дітей, які будуть мати сформоване мислення, певний рівень екологічної свідомості, нову екологічну культуру та достатні навички і вміння для збереження природи. Вихована любов до природи, не лише з естетичної сторони, але й з практичної, допоможе зрозуміти дитині як більш дбайливо ставитися до навколишнього середовища та його мешканців.

Література:

1. Про дошкільну освіту : Закон України від 01.01.2021 № 978-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. Ст. 259.
2. Формування в дошкільників екологічної свідомості. URL: <https://rosinka.org.ua/formuvannya-v-doshkilnikov-ekologichn/>.
3. Розвиток екологічної свідомості у дошкільників. URL: <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/tema-pedagogichnoyi-radi-rozvitok-ekologichnoyi-svidomosti-u-doshkilnikov.html>.
4. Сучасні підходи до організації роботи з формування екологічної свідомості у дітей дошкільного віку. URL: <https://genezum.org/library/suchasni-pidhody-do-organizacii-roboty-z-formuvannya-ekologichnoi-svidomosti-u-ditey-doshkilnogo-viku>.

Бесараб Маріна Василівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПРОБЛЕМА ШВИДКОГО ЗРОСТАННЯ НАСЕЛЕННЯ У ВЕЛИКИХ МІСТАХ УКРАЇНИ

Великі міста України складаються передусім із міст-обласних центрів та міст обласного значення. На території країни знаходиться 37 міст з населенням понад 100 тисяч, в яких проживає близько 9,32 млн. осіб. Також знаходиться 6 найбільших міст (без міста Київ) з населенням понад 500 тисяч осіб, в яких проживає близько 5,56 млн. осіб з середньою щільністю населення майже 2900 осіб на квадратний кілометр. Розміщення таких міст є досить нерівномірним по території України, так само, як і віднесення цілої низки міст до категорії міст обласного значення. Правовими нормами передбачено, що мінімальна кількість населення для отримання статусу міста обласного значення має складати понад 50 тисяч осіб. На жаль, частий «виняток» привів до того, що однаковий статус міста обласного значення мають такі міста, як Кривий Ріг із населенням понад 600 тисяч осіб, і Моршин із менш ніж 7 тисяч жителів та значно нижчою щільністю населення, яка є типовою для міста [1].

Швидке зростання населення у великих містах України зумовлено декількома чинниками. Наприклад, міграція внаслідок поганої економіки людей з малих міст у великі в пошуках гарних перспектив, кращої роботи, більших можливостей; імміграція іноземців, у яких також в пріоритеті стоять великі міста; міграція випускників, які їдуть на навчання та прагнуть закріпитись там у подальшому майбутньому, а згодом ці люди будуть ще народжувати дітей. Також наукові дослідження в галузі охорони здоров'я сприяли збільшенню тривалості життя та зниженню дитячої смертності, це також слід віднести до причин швидкого зростання населення.

З усіх типів поселень швидше за все збільшуються міста (зростає як займана ними площа, так і чисельність громадян). Цей процес називається урбанізацією. Роль міста в житті суспільства послідовно підвищується, міський спосіб життя поширюється на всі нові території. Пов'язано це з тим, що сільське господарство перестало бути ключовою галуззю світової економіки, як це було протягом багатьох століть. Все більша тіснота і неолік ресурсів стануть причинами не тільки екологічної катастрофи. Уже сьогодні в деяких регіонах Землі скупченість людей призводить до соціальних, національних і, нарешті, політичних криз [2].

У XX столітті після низки трагічних випробувань українського народу (голодомори, заборона мігрувати з сільських місцевостей до міст тощо) воля до переселення стає доволі сильною. Так, у XX столітті, особливо у другій його половині відбувається масове переселення українців з сіл до міст – життя здавалося там не лише більш легким, а й більш безпечним. Українці зовсім не схильні до кочової міграції – ні у межах Батьківщини, ні в межах світу. При цьому вони схильні як до разової міграції до столиці (великого міста, регіону, що швидко розвивається в Україні) [3].

Проблема швидкого зростання населення полягає в тому, що наслідки є незворотніми. У великих містах присутня часткова відсутність соціального дистанціювання, нестача ресурсів для підтримки гігієнічних норм життя, більш прискорене виснаження природних ресурсів, зникнення зелених насаджень, більше забруднення тощо. Якщо говорити про часткову відсутність соціального дистанціювання, то ми усвідомили всю серйозність, коли почалась пандемія. Частина населення опиниться перед фактом нестачі їжі, води або інших важливих засобів для комфортного існування або в цілому існування. Кількість населення зростає, а розвиток інфраструктури за ним не встигає, таким чином більшість опиниться в несприятливих умовах для життя.

З того часу, як пандемія COVID-19 почала змінювати структуру нашого суспільства, багато жителів тимчасово переїжджають із перенаселених міських центрів. Вони переїжджають у передмістя, менші міста та навіть у сільські райони через соціальне

дистанціювання та вищий рівень свободи пересування, що дозволяє проживання за містом під час карантину чи повного закриття громадських місць [4].

З можливих рішень цієї проблеми є еволюція розвитку малих міст України. Переселення людей з великих міст у передмістя та менші міста. Це допоможе децентралізувати насичені міські системи, заощадити енергію, скоротити надходження викидів. Але щоб заохотити людей виїхати з великого міста, потрібно адаптувати інфраструктуру, створити сприятливі умови для саморозвитку та самореалізації, дати належний рівень в сфері освіти, кваліфікованої медичної допомоги, організувати робочі місця та перспективний кар'єрний ріст. За деякими прогнозами, у майбутньому кількість населення України, що проживатимуть у малих містах та передмістях, зросте до 60–70% від загальної кількості населення, що можна пояснити комфортними умовами проживання, можливістю будівництва власного житла, широким доступом до соціальних мереж, цифрових комунікацій тощо.

Також сприяє вирішенню проблеми Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», який узаконує добровільне приєднання територіальних громад сіл, селищ до територіальних громад міст обласного значення [5]. Згідно з цим законом міста можуть отримати нові території, а села – додаткове фінансування, кращий рівень надання послуг, розвиток інфраструктури [6]. Ще один нормативно-правовий акт, який запобігає зростанню населення – ч. 6 ст. 281 ЦК України, який передбачає, що штучне переривання вагітності може здійснюватися за бажанням жінки при терміні вагітності до дванадцяти тижнів, а у передбачених законом випадках до двадцяти двох тижнів. Це положення також закріплене та у ст. 50 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [7].

Отже, швидке зростання населення у великих містах України може нанести великої шкоди екології нашої країни: деградація лісів, дикої природи, ґрунтів, забруднення, переспоживання – і це ще далеко не повний список. Найбільший удар по природі йде від великих міст, адже саме вони є джерелом викидів шкідливих речовин в атмосферу. Чим більший відсоток населення країни проживає в містах, тим сильніше стають помітними наслідки його швидкого зростання. Перший крок до вирішення проблеми – її усвідомлення. Люди повинні зрозуміти всю серйозність даного питання та перейти до рішучих дій, адже потім може бути пізно. Ми своїм незнанням наносимо великої шкоди природі, а заподіяти цьому дуже легко.

Література:

1. Міста України. URL: <https://www.csi.org.ua/news/mista-v-ukrayini/>.
2. Перенаселення планети: шляхи вирішення проблеми. URL: <https://ukr.agromassidayu.com/perenaselenie-planeti-puti-resheniya-problemi-a-688727#menu-1>.
3. Чи розумні села є рішенням для перенаселеного міського суспільства? URL: <https://medium.com/bable-smart-cities/are-smart-villages-the-solution-to-an-overpopulated-urban-society-847f607c3cbc>.
4. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. Українське суспільство: міграційний вимір. *Національна доповідь*. К. : 2018. С. 28–29.
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України № 157-VIII від 05.02.2015 р. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
6. Гарапко Е.В. Еволюція розвитку малих міст: теоретичні аспекти. Випуск № 4. Мукачєво. 2018 р.
7. Про дозвіл абортів: ч. 6 ст. 281 ЦК України №435-IV від 16.01. 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#top>.

Гошта Вікторія Юрївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ТЕОРІЯ РОЗБИТИХ ВІКОН: ЧИ ПРАЦЮЄ ВОНА НА ПРАКТИЦІ?

У США впродовж 70-х років злочинність досягала піку: потерпали як місцеві жителі, так і туристи. Та з приходом 90-х вона різко пішла на спад. Кількість вбивств знизилася на 70 %, а число корисливих злочинів впало на 50%. Причиною цього стала розроблена американськими політологом Джеймсом Вілсоном та соціологом Джорджем Келлінгом у 1982 році теорія розбитих вікон.

За словами Малькольма Гладуелла, вони стверджували, що злочинність – це неминучий результат відсутності порядку. Якщо вікно розбите і не заклеєно, то люди, що проходять повз, вирішують, що всім байдуже і ніхто за це не відповідає. Незабаром будуть розбиті і інші вікна, і почуття безкарності розповсюдиться на всю вулицю, посилаючи сигнал всій окрузі [1].

Тобто, ознаки безладу і недотримання людьми правил поведінки провокують інших також забути за них. Це можна вважати таким прикладом впливу суспільства, атмосфери на злочинність.

Хоча міста США і були значним прикладом ефективності даної теорії, проте у її дієвості сумнівалось і продовжують сумніватись багато експертів. Проте можна розглянути чи справді діє теорія на основі експериментів соціологів з Нідерландів.

Дослідники провели п'ять різних експериментів, які б мали довести дієвість теорії, провокуючи людей на недотримання правил. При цьому люди над якими проводили такий експеримент про це повідомлені не були. Кожен експеримент проводили у вимірі «порядок дотримано» і «порядок порушено», тобто двічі, міняючи обстановку місця проведення.

Під час першого експерименту у людей був вибір смітити, чи ні. У вимірі «порядок дотримано» стіна біля велопарковою була чистою із знаком «не смітити», проте смітники були відсутні. На кермо велосипедів дослідники повісили рекламний папірець. Лише 33% людей вирішили викинути папірець на землю. У вимірі «порядок порушено» стіна була розмальована безліччю графіті, і у такій обстановці насмітити вирішили 69%. Така різниця у відсотках дозволяє зробити припущення, що порушення одних правил (розмальовувати стіни) призводить до порушення інших правил (смітити).

Другий експеримент проводили перед входом до автостоянки. При цьому головний вхід перегородили огорожею, в якій залишили широку щілину. Поруч повісили два знаки: «заборонено пристібати велосипеди до огорожі» та «прохід заборонено, обхід – 200 м праворуч». У вимірі «порядок дотримано» поруч з парком стояли велосипеди, які не були пристебнуті до паркану, і в результаті правило щодо проходу порушило 27% власників авто. У вимірі «порядок порушено» велосипеди пристебнули до огорожі, і 82% пройшли крізь щілину.

Третій експеримент був подібним до першого: дослідники використовували рекламні папірці, проте тепер дослід проводився на стоянці біля супермаркету. Було встановлено оголошення з проханням повертати візки. У вимірі «порядок дотримано» на стоянці не було візків, а у вимірі «порядок порушено» декілька візків були присутні. У результаті папірець викинули на землю 30% та 58% відповідно.

Четвертий експеримент максимально повторював перший, тільки замість розмальованої стіни були звуки феєрверків та петард. У вимірі «порядок дотримано», де була тиша, папірець на підлогу кидало набагато менше людей, чим у вимірі «порядок порушено» під звуки вибухів петард.

П'ятий експеримент проводили у двох різних обставинах. Проте його суттю було спровокувати людей на дрібну крадіжку. З поштової скриньки стирчав конверт, з якого проглядала купюра 5 євро. У вимірі «порядок дотримано» лише 13% перехожих привласнило гроші. У вимірі «порядок порушено» поштову скриньку або розмальовували графіті, або

навколо помістили сміття. У такому випадку 27% та 25% людей відповідно викрали конверт з грошима [3].

Згідно з їхніми дослідженнями люди і справді були схильні до порушення встановлених правил у неблагополучній обстановці. І справді, якщо люди бачать, що інші порушують правила і їм це сходить з рук, то вони вважають, що можуть діяти так само (це ще називають поведінковою психологією мас). Наприклад, побачивши місце, де вже раніше було кимось насмічено, людина вже не буде прагнути вести себе культурно і замість того, щоб донести сміття до урни, просто кине його туди ж.

Отже, на мою думку теорія розбитих вікон на основі зазначених експериментів насправді працює. Доводить це також і звичайна людська психологія (та ж сама поведінкова психологія мас). Боротися зі злочинністю справді необхідно з найдрібнішого, як доводить приклад США: поліція зайняла принципово жорстку позицію по відношенню до дрібних правопорушників, заарештовувала кожного, хто пиячив, кидав порожні пляшки, розмальовував стіни, стрибав через турнікети тощо. І це дійсно допомогло. Як пізніше сказали начальник поліції Браттон і мер Джуліані: «дрібні і незначні, на перший погляд, проступки служили сигналом для здійснення тяжких злочинів».

Література:

1. Гладуэлл М. Переломный момент. Как незначительные изменения приводят к глобальным переменам. Москва : Альпина Паблишер, 2014. 374 с.
2. Як «Теорія розбитих вікон» врятувала Нью-Йорк від злочинності. URL: <https://tut-cikavo.com/suspilstvo/psykholohiia/746-teoriya-rozbitikh-vikon>.
3. Kees Keizer. The Spreading of Disorder. Published 20 November 2008 on Science Express. URL: <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.1161405>.

Диса Катерина Петрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЖИТТЄВІ ПРИНЦИПИ І САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Будь-яка свідома особистість скаже, що займатися саморозвитком ніколи не пізно. Дійсно, скільки б років вам не було, завжди можна дізнатися щось нове, почати вивчати те, що вам цікаво, розвиватися у новій сфері та покращувати свої навички у чомусь. Завдяки саморозвитку люди самовдосконалюються та виділяють для себе власні життєві принципи, якими потім можуть керуватися до кінця життя. Саме через це ми вважаємо цю тему актуальною.

Для початку потрібно зазначити, що саморозвиток це розумовий і фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами. Саморозвиток особистості є дуже важливим етапом у її самореалізації, адже людина, яка не вміє володіти собою не зможе досягти успіху у певній справі. Саморозвиток це індивідуальний процес і для нього потрібно багато зусиль [1].

Спочатку людина має навчитися приймати себе такою, яка вона є. Для багатьох це виявляється великою проблемою, оскільки не всі розуміють свої емоції, не вміють їх правильно виражати, трансформувати. Самоприйняття це адекватна оцінка своїх рис характеру, своєї зовнішності та в загальному себе, як особистості. Людина, яка повністю вміє себе сприймати завжди буде адекватно реагувати на критику в свою сторону, не буде розчаровуватися через думки інших щодо себе. Для того щоб прийняти себе потрібно проробити велику роботу тому, що зазвичай суспільство нав'язує нам свої, в більшості негативні, думки, з якими не кожен може впоратися.

Після того як особистість зрозуміє себе, розбереться у своїх почуттях, почне правильно сприймати критику вона стане задумуватися куди рухатися далі. Тут вже кожна людина обирає свій власний шлях. У дію вступає самопрогнозування – це такий механізм, з допомогою

якого, особа визначає можливості свого розвитку та виокремлює вимоги, на які вона хоче орієнтуватися. Зміст і спрямованість самопрогнозів особистості визначають:

- орієнтація на свої вчинки;
- певні життєві ситуації;
- середовище, яке її оточує;
- аналіз себе на різних життєвих етапах.

Під час саморозвитку думки людини можуть категорично змінюватися. До прикладу сьогодні вона може не їсти м'ясо, називати себе вегетаріанкою та вважати що так вдосконалюється. А завтра вона зрозуміє, що без м'яса порушується її здоров'я, тоді ця людина повернеться до свого попереднього раціону та почне шукати нові способи саморозвитку та самопрогнозування [2].

З самопрогнозуванням особистості у неї починають формуватися життєві принципи, це такі загальні правила, які регулюють поведінку людини у певних ситуаціях. Напевно кожен чув що про якусь людину говорять, що вона дуже принципова. Це означає, що вона виокремила для себе конкретні правила поведінки, які вона ніколи не змінить.

Для кожної людини життєві принципи є індивідуальними. Наприклад хтось ніколи не буде відповідати на поганий вчинок ще гіршим, тому що він в дитинстві стикався з подібною ситуацією та бачив наслідки такого свого вчинку. А інша людина навпаки ніколи не поступиться та не відійде в сторону якщо стосовно неї вчинили неправильно. У такої особистості може бути життєвий принцип бумерангу, який означає що кожен повинен отримати у відповідь те, що заслужив. Такі люди будуть мститися та доводити свою правоту, вони ніколи не змиряться та не захочуть закривати очі на несправедливість [3].

Варто зазначити, що людина не завжди усвідомлює свої життєві принципи. Вона може жити і навіть не задумуватись чому вона чинить так чи інакше, і як вона дійшла до прийняття саме такого рішення. Деякі принципи виникають автоматично тому що людині так зручно або тому що є реальна потреба чинити саме так.

Отже, виходячи з вище зазначеного можна зробити висновок, що самореалізація особистості є надзвичайно важливою та може відбуватися на всіх етапах її життя. Результат саморозвитку особистості залежить від поєднання процесів самоприйняття і самопрогнозування. Саме завдяки цьому в людини формуються життєві принципи у тому вигляді, якому вона вважає за потрібне.

Література:

1. Саморозвиток і процес самореалізації особистості. URL: https://pidru4niki.com/15461213/pedagogika/samorozvitok_protsees_samorealizatsiyi_osobistosti.
2. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця: монографія / за ред. В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 204 с.
3. Життєві принципи. URL: http://psychologis.com.ua/zhiznennye_principy-1.htm.

Кушнір Каріна Вячевлавівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Життя індивіда, як показує практика, зумовлює сукупність соціальних проблем. Так, люди в усі часи на певних вікових етапах мали певні проблеми в процесі становлення і змушніння. В основному вони були зумовлені відсутністю практичного досвіду. Дослідники виокремлюють молодь в окрему групу насамперед через вікові особливості. Молодь – це соціально-демографічна група, що виділяється на основі обумовлених віком особливостей соціального становища молоді, їх місця і функцій в соціальній структурі суспільства, їх специфічних інтересів і цінностей. Більшість науковців вважають, що періодом молодості є

вік від 14 до 25 років. Щоправда, останнім часом, через позитивний вплив на організм людини досягнень науки та медицини, соціологи пропонують період молодості продовжити до 35 років. Щодо самої сутті такого вікового періоду, то науковці, зокрема, І. В. Бестужев-Лада і С. Н. Іконніков вважають, що «Тривала молодість є благом для людства, оскільки розширення вікових меж молодості може використовуватись для того, щоб вступаючи в самостійне життя, громадяни більшою мірою оволодівали соціальним досвідом, що є в суспільства, і в подальшому плідно працювали в суспільних інтересах» [2, с. 202]. Очевидно, що «продовження молодості» не може бути безмежним, оскільки об'єктивно процес життя людини передбачає проходження ним різних вікових періодів. Відповідно, надмірне збільшення або скорочення одного з вікових періодів в історії людини, порушує лінійність розвитку соціального суб'єкта. Зараз поняття «молодь» означає спільноту молодих людей, що ведуть особливий спосіб життя. Тому таке поняття є не стільки віковим, як соціальним та історичним.

Як вже відзначалося, в житті молоді є дуже багато проблем, які насамперед пов'язані з їх потребою самореалізації, самоутвердженням. До цього необхідно додати фізіологічні зміни в організмі самої молодої людини. Така сукупність проблем вимагає відповідного відношення з боку суспільства. На жаль, молода українська держава знаходиться в транзитному, перехідному стані. Тому має досить суттєві соціально-економічні проблеми, які негативно впливають на становлення та розвиток молоді, вибору її життєвих шляхів. Як свідчать проведені конкретно-соціологічні дослідження серед молоді, її більшість досить критично налаштовані щодо перспектив власного життя в Україні. До прикладу, результати такого дослідження свідчать, що головною проблемою молодої людини після закінчення нею навчання є відсутність робочих вакансій. Тому, як свідчать опитування, така проблема є найбільш гострою для 64,5 % респондентів. Проблемами поширення серед молоді алкоголізму занепокоєні 58,4 % молодих людей. Щодо наркозалежності, то її згубний вплив на підростаюче покоління вказали 43,6 %. [1]. Очевидно, що це лише найбільш гострі і дошкульні не вирішені в соціумі проблеми, що мають пряме відношення до процесу соціалізації сучасної української молоді. Проблем, які негативно впливають на вказаний процес набагато більше. На жаль, нині проблем в цьому плані кардинально додалося. Це пояснюється тим, що 24 лютого 2022 року агресія Російської Федерації поставила нашу державу перед екзистенційним вибором: бути Україні чи не бути. Агресор, виходячи з параноїдальної думки свого лідера про те, що України як такої не існує, а є лише «неделимый русский народ», посягнув на нашу свободу, незалежність і суверенітет. І наша молодь, до якої старше покоління має багато справедливих претензій, стало на захист української держави. І немає сумніву, що вона разом з старшим поколінням збереже незалежність української держави.

Щодо основних проблем, які наше суспільство повинно вирішувати у воєнний і післявоєнний період в плані виховання молоді, то часто вони зумовлюються дефіцитом уваги до її актуальних проблем в умовах інформаційного суспільства на мікрорівні та мегарівні. На жаль, має місце розрив у процесах здобуття освіти і виховання. Нині освічена молода людина не завжди є вихованим громадянином. Звідси і маємо жорстокі, аморальні поступки освічених молодих людей.

Зрозуміло, що молодь завжди піддається певному впливу. Але, проблема полягає в змісті такого впливу. Адже, скажімо, вплив злочинного середовища завжди носить негативний соціальний ефект. Тому активно потрібно пропагувати серед молодих людей «моду» бути морально свідомою особистістю, фізично здоровою. Молодь повинна прагнути здобути повагу та визнання в суспільстві.

На жаль, серед молоді має місце таке соціальне явище булінг. Оскільки він має значний негативний вплив на моральний та фізичний стан молодої людини, формує у неї негативні комплекси, то боротьба з ним є важливою проблемою суспільства. В основі булінга лежить систематичне моральне або тілесне нанесення образ «жертві» групою осіб або однією особою. Такий різновид насильства може здійснюватися всюди: вдома, на роботі тощо. Досить часто такий вид цькування відбувається саме в школах, університетах та коледжах. Щодо різновидів булінгу, то це може бути економічний, моральний, фізичний, сексуальний та кібербулінг.

Однією з гострих проблем є суїцидна поведінка частини української молоді. На жаль, Україна в 2016 році посіла чотирнадцяте місце в світі за кількістю самогубств. Основною причиною самогубства є нерозділене кохання, важкий матеріальний стан, самотність тощо. І в цьому плані суспільство повинно боротися з причинами цього явища, формувати у молоді імунітет до нього.

Також великою проблемою є поширення злочинності в молодіжному середовищі. В основі цього явища лежить, як правило, незадовільне матеріальне становище. Частина молоді засобом крадіжок прагне отримати матеріальні блага як засіб утвердження в житті. При цьому втрачаються моральні та духовні цінності молодої людини. Тому боротьба з таким явищем повинна носити комплексний характер. З одного боку батьки, суспільство повинні виховувати у молоді повагу до праці людей, формувати розумні матеріальні і духовні потреби, утверджувати християнський принцип «не вкради», закладати негативне відношення до здобутого не чесним шляхом. А з іншого, створювати умови для того, що б молода людина мала реальну можливість чесною працею заробити гроші на те, що вона потребує.

Таким чином, суспільство повинне прикладати суттєві зусилля з метою формування у сучасної української молоді ідеал свідомої, духовно багатой, працьовитої, освіченої, культурно розвинутої, з добрим серцем молодої людини. Також, потрібно боротися з негативними соціальними явищами, які прямо чи опосередковано впливають на процес соціалізації молодих людей.

Література:

1. Проблеми соціалізації молоді в Україні. Аналітична записка. URL : <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/problemi-socializacii-molodi-v-ukraini-analitichna-zapiska>.

2. Буяк Б. Молодь, як особлива соціально-демографічна група в умовах становлення соціально-правової держави та громадянського суспільства. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2007. Вип. 36. С. 198-209.

3. Мачуліна І. Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія молоді» для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія». Дніпродзержинськ : 2013. 61 с.

4. Іваницька С.Б., Мороховець І.О., Проблема безробіття молоді. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Молодь>.

Паламарчук Анна Ігорівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

АНТРОПОГЕННИЙ ВПЛИВ НА ВОДИ СВІТОВОГО ОКЕАНУ

З появою людини і суспільства природа вступила в новий етап свого існування – почала відчувати на собі антропогенний вплив (в буквальному перекладі «породжений людиною» вплив на біосферу). У ХХ столітті, коли планомірний науково-технічний прогрес прискорився в декілька разів і переріс у науково-технічну революцію, антропогенний вплив наблизився до катастрофічного рівня. Головна проблема сучасного антропогенного впливу полягає у невідповідності безмежних потреб людства і майже безмежних науково-технічних можливостей впливу на природу і обмежених можливостей самої природи [1].

Одним з найбільш негативних наслідків антропогенного впливу є забруднення вод Світового океану. За останні 30 років стан вод Світового океану значно погіршився. Забруднення Світового океану нафтою і нафтопродуктами досягло вже понад 1/5 його загальної поверхні, як наслідок забруднення таких значних розмірів може порушити звичне функціонування і взаємодію зовнішніх оболонок землі. У період між 1923–1998 рр. в США Інститутом охорони навколишнього середовища та енергетики зазначено до 12 000 випадків

забруднення вод нафтою. Більшість зафіксованих розливів була незначною і не вимагала проведення спеціального очищення поверхні океану. Загальна кількість розлитої нафти коливається від 8,2 млн галонів у 1997 р. до 21,5 млн. галонів у 2010 р. Можна виділити декілька найчастіших шляхів надходження нафти, нафтопродуктів та інших забруднюючих речовин в Світовий океан:

- скидання в море промивних, баластних і фекальних вод із суден (23%);
- скиди у портах і припортових акваторіях, включаючи втрати при завантаженні бункерів наливних суден (17%);
- скидання промислових відходів і стічних вод (10 %);
- злизові стоки (5 %);
- катастрофи судів і бурових установок в море (6%);
- буріння на шельфі (1 %);
- атмосферні випадіння (10 %);
- винос річковим стоком у всьому різноманітті форм (28 %).

Найбільші втрати нафти пов'язані із її транспортуванням з районів видобутку. Аварійні ситуації, зокрема аварії на танкерах, які перевозять нафту й скраплений газ обумовлюють наявність постійних полів забруднення на трасах морських шляхів та несуть велику небезпеку для прибережних країн. Обсяг забруднення нафтою при аваріях на танкерах перевищує 2 млн. тонн нафти на рік. Зі стоками промисловості і нафтопереробних заводів в море щороку потрапляє до 0,5 млн. тонн нафти [2]. Велике занепокоєння викликають випадки транспортних аварій, особливо великих танкерів. До прикладу, в 1967 р. із танкера «Torrey Canyon» в Ла-Манші вилилося 120 тис. тонн нафти. Прагнучи зменшити розмір розливу нафти, британський уряд вирішив підпалити затонувші танкери за допомогою повітряних ударів авіаційної армії флоту (FAA) і Королівських повітряних сил (RAF), проте спроби стримати нафту виявилися невдачливими [3].

Також, не потрібно ігнорувати небезпеку, яку несуть забруднення Світового океану морським жителям. Одним із найпоширеніших видів забруднення нафтою є нафтові плівки на поверхні морів і океанів, що порушують обмін енергією, теплом, вологою і газами між океаном і атмосферою. До того ж, вони зустрічається навіть в антарктичних водах, де від них гинуть тюлені та пінгвіни. Це відбувається внаслідок того, що нафтова плівка дуже тонка та здатна покрити сотні квадратних метрів, чим перешкоджає усім біохімічним процесам, що несе катастрофічний ризик для морських мешканців. Зрештою наявність нафтової плівки на поверхні океану може вплинути не тільки на фізико-хімічні і гідробіологічні умови в океані, але і на баланс кисню в атмосфері.

Ще одним видом забруднення вод Світового океану є забруднення радіоактивними речовинами внаслідок випробування термоядерної зброї, захоронення радіоактивних відходів, роботи ядерних реакторів на військових підводних човнах і криголамах. Радіоактивність планктону може бути в 1000 разів вищою, ніж радіоактивність води, а деяких риб – вищою навіть в 50 тис. разів, ніж в ланцюгу живлення. Щороку в Світовий океан з різних джерел потрапляє понад 4 млн. т. летких органічних сполук (дихлоретан, фреон та ін.), близько 120 тис. тонн хлорованих вуглеводнів (ДЦТ, альдрин, бензилгексахлорид, поліхлоровані біфеніли та ін.), понад 300 тис. тонн свинцю, понад 5 тис. тонн ртуті, понад 10 тис. тонн кадмію [4]. На забруднення Світового океану найбільше вплинули аварії на Фукусімській АЕС, Чорнобильській АЕС та скиди контейнерів радіоактивного сміття різними підприємствами та організаціями.

Негативним наслідком антропогенного впливу на Світовий океан, також є його забруднення пластиком. Забруднення пластиком є широко поширеною проблемою. Це загрожує здоров'ю океану, здоров'ю морських видів, безпечності та якості харчових продуктів, здоров'ю людей, прибережному туризму та сприяє зміні клімату. За підрахунками Державного об'єднання наукових і прикладних досліджень Австралії (CISRO), на дні Світового океану лежить принаймні 14,4 мільйонів тонн частинок пластику шириною менше ніж 5 міліметрів, і це не враховуючи 8 мільйонів тонн пластику, що втрачається зі світового узбережжя щорічно. Це від 34 до 57 разів більше, ніж на його поверхні [5].

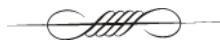
Проблема забруднення пластиком досить глобальна тому, що це дешевий і дуже поширений матеріал. За оцінками Міжнародного союзу охорони природи, щороку у світі виробляється понад 300 мільйонів тонн пластику. З них щонайменше 8 мільйонів потрапляють у воду як відходи. Найпомітнішим впливом пластикового сміття на морських жителів є проковтування, адже вони плутають пластик з їжею та випадково проковтують його; задуха і заплутування сотень морських видів. Морські тварини страждають від поранень, які завдає пластик, інфекцій, зниження здатності плавати та внутрішніх травм. Як наслідок – більше тварин гине. Більше того, частинки пластику потрапляють у воду та їжу, яку їмо та п'ємо ми з вами, – через морепродукти або очищену морську воду. Токсичні складники пластиків осідають у нашому організмі, що викликає різні проблеми зі здоров'ям людини, такі як: хвороби нервової системи, рак, зниження репродуктивної функції, ендокринні порушення та генетичні мутації [6].

Для захисту вод Світового океану в ООН розроблено і прийнято кілька важливих угод, що регулюють рибальство, судноплавство, добування корисних копалин з морських родовищ тощо. В 1982 р. була підписана більшістю країн світу відома угода «Хартія морів». Також створюється міжнародна служба моніторингу для постійного спостереження за станом Світового океану [4].

Отже, з усього сказаного вище можна зробити висновок, що охорона природи, і водних ресурсів – це одна з нагальних проблем людства, яка має величезну кількість негативних наслідків для усього живого та потребує миттєвої реакції, прийняття нових законодавчих актів, створення нових організацій для контролю усіх перелічених видів забруднення вод Світового океану. Кожного дня ми чуємо про небезпеку, що загрожує водам Світового океану, але досі боротьба з цією проблемою не вважається одною з найголовніших та не залучає потрібну кількість людей, організацій, країн для поступового вирішення глобальної катастрофи. Для того, щоб кардинально поліпшити екологічну ситуацію потрібні цілеспрямовані та продумані дії, ефективні заходи та досліджені методи зі зменшення і запобігання шкоди, що завдається природі людиною.

Література :

1. Антропогенний вплив на природу. URL: <https://uk.wikipedia.org>.
2. Чабан В. О. Фактори забруднення Світового океану та шляхи зниження екологічного лиха. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Екологія. 2012. Т. 206. Вип. 194. С. 23–25.
3. From the archive: the Torrey Canyon oil spill disaster of 1967. 2014. URL: <https://www.theguardian.com/environment/from-the-archive-blog/2017/mar/18/torrey-canyon-spill-disaster-1967>.
4. Джигирей В. С. Екологія та охорона навколишнього середовища: навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 319 с.
5. Microplastic Pollution in Deep-Sea Sediments From the Great Australian Bight. 2020. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmars.2020.576170/full>.
6. Marine plastic pollution. URL : <https://www.iucn.org/resources/issues-briefs/marine-plastic-pollution>.

Підвисоцька Олександра Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВПЛИВ ДИТЯЧИХ ПСИХІЧНИХ ТРАВМ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Сучасна реальність є невичерпним джерелом травмуючих ситуацій, під якими розуміють такі екстремальні критичні події, ситуації загрози, які потужно і негативно впливають на індивіда та вимагають екстраординарних зусиль для подолання наслідків цього впливу. Вони можуть набирати форми незвичайних обставин чи якихось подій, які піддають

індивіда екстремальному, інтенсивному, надзвичайному впливу загрози для життя чи здоров'я як його самого, так і близьких, та докорінно порушують відчуття безпеки. Кожен п'ятий громадянин України, за даними ВООЗ, має психічні розлади. У світі 1 мільярд психічнохворих людей, за офіційними даними. Ще більше людей мають психічні травми за неофіційними даними, і майже всі вони отримані у дитинстві. Причини могли бути зовсім банальні, наприклад образлива репліка родича або малознайомої особи, або більш глобальні: війна, смерть близької людини. Всі вони наносять значний негативний вплив на розвиток особистості людини і її психіку. Тому навіть незначні, на нашу думку, слова і дії впливають на ментальне здоров'я особи, травмуючи його, а потім можуть спричинити серйозні психічні захворювання. Окреслені тенденції обумовили актуальність теми дослідження.

Відповідно до актуальності нами визначена мета дослідження: проаналізувати особливості впливу дитячих психічних травм на подальший розвиток особистості та розробити рекомендації щодо їх попередження та запобігання.

Особистість – це сукупність соціальних властивостей людини, що формуються та видозмінюються впродовж усього життя людини у результаті взаємодії внутрішніх та зовнішніх чинників її розвитку та активної взаємодії з соціальним середовищем [4].

Формування особистості починається з народження. Е. Еріксон виділив вісім стадій розвитку, перехід між якими назвав кризами [3]. Саме в період криз закріплюються сформовані за певний період якості. Кожна стадія важлива, бо продукує значущі особливості характеру і формує здорову психіку для нормального існування, комунікування в дорослому віці.

На першій стадії розвитку, у перший рік життя немовляти, з'являється довіра або недовіра до оточуючого. Любов і ніжність матері, її спокійна і адекватна поведінка в різних ситуаціях формує взаємну любов, визнання між батьками і дитиною, прихильність, задоволення потреб дітей в спілкуванні та інших життєво важливи потреб. У дорослому віці людина зможе довіряти, вірити, виражати свої почуття і мати здорові стосунки з людьми. Якщо ж малюк не отримує ту кількість любові від батьків, яку йому потрібно; його ігнорують, зневажають, агресивно поведуться з ним – велика вірогідність, що така особистість не буде мати належного психічного здоров'я. Люди, що проводять перший етап розвитку особистості в такій атмосфері згодом стають тривожними, агресивними, їм важко комусь довіритися, мають параною та інші психічні розлади.

У період пізнього дитинства, коли формується самостійність і впевненість в собі, батьки повинні давати достатньо свободи у вчинках і діях дитині. В іншому випадку малюк отримує невпевненість в собі, гіпертрофоване відчуття сорому, непристосованість, сумніви в здібностях, тощо. Через певний час, з підсилювачем у вигляді зовнішніх факторів (образливих висловлювань оточуючих, образ з боку однолітків, тощо) індивід перетворюється в невпевненого підлітка, а згодом і в невпевненого дорослого. Такі люди не можуть досягти успіху, бо постійно сумніваються в своїх можливостях, правильності своїх дій. Їм важко жити в постійному важкому виборі. Вони також можуть самостверджуватися за рахунок інших, негативно впливаючи на їхню самооцінку і породжуючи в них комплекси. Потім вони стають батьками, і свою погану самооцінку, невпевненість, недовіру проєктують на дітей. Травмувати психіку дитини може і тривожність мами, або надмірна опіка тата. Хоча, здавалося б, батьки не хочуть поганого для своїх дітей, але вони зазвичай, самі того не розуміючи, псують психічне здоров'я дитини. Варто зазначити, коли людина стає дорослою проблеми не зникають, а посилюються, з'являються нові і це переростає в психічну хворобу.

Найбільше психічних травм діти отримують в період з 3 до 5 років, в цей час вони допитливі і активні. Неправильні дії дорослих у відношенні до дитини, призводять до пасивності, байдужості до людей згодом [2].

Одноразові психотравми – смерть близької людини, застрягнути самому в ліфті, залишитися в темній кімнаті наодинці, насилля, розлучення батьків.

Психотравми, що повторюються – регулярні образи в школі, життя в неблагополучній сім'ї, де дитина щодня піддається психологічному чи фізичному насиллю.

Хоча тривалість у цих психотравм різна, вони однаково сильно можуть нанести негативний вплив на особистість або ніяк не вплинути на неї. Не варто недооцінювати вплив дій. Навіть незначне висловлювання може негативно вплинути на особистість. Психічні травми з дитинства дуже часто здійснюють свій вплив через багато років.

Всі неправильні дії батьків в дитинстві стають підґрунтям для психотравм в майбутньому, або ж провокують їх створення в малому віці. Звичайно вплив на кожну дитину різний, хтось може отримати розлад харчової поведінки просто від слів однокласника: «Ти товста!»; а в комусь серйозна трагедія не залишає жодного сліду. Проте все ж, ми не можемо передбачати ступінь ураження від певної дії. Тож варто з дитинства максимально правильно виховувати дитину і розвивати її особистість, щоб пізніше вона була менш підвладна зовнішнім факторам і психіка була стійкою.

Пропонуємо певні рекомендації дотримання яких, сподіваємося, допоможе пережити психічну травму:

1. Неприпустимо довгий час залишатися на самоті. Це може привести до випадання з соціуму. Іноді людині здається, що рідні не здатні допомогти у вирішенні проблем. Однак, виговорившись, стане легше. Іноді простіше довіритися комусь сторонньому. Найчастіше полегшити стан можна за допомогою виплискування своїх переживань.

2. Здійснюйте буденні дії, виконуйте звичні завдання. Можна допомагати людям, займатися волонтерською діяльністю, відчувати себе важливим для когось.

3. Проявляйте власні почуття і емоції. Якщо виникає потреба в сльозах, не варто соромитись плакати. Ми здатні виливати свої емоції, як безпосередньо, так і за допомогою мистецтва, наприклад, арт-терапії або шляхом фізичних навантажень.

4. Слідкуйте за своїм здоров'ям. Пам'ятайте про те, що здоровий дух тільки в здоровому тілі. Не забувайте, що в організмі людини можуть виникати психосоматичні недуги у відповідь на стресові ситуації. Тому так важливо займатися правильним харчуванням, стежити, щоб був повноцінний сон, фізичні навантаження, хоч мінімальні, були відсутні шкідливі звички.

5. Навчіться уникати стресових ситуацій або ж, якщо з ними впоратися не виходить, вдавайтеся до медитації, дихальної гімнастики, релаксаційних вправ.

І на завершення, радимо пам'ятати, що минуле суттєво визначає сьогодення, відповідно спроби придушити в собі колишні спогади, не призведуть ні до чого хорошого. Необхідно опрацювати травми, прийти до усвідомлення того, що життя прекрасне і воно триває.

Література:

1. Лабковський М. Хочу і буду. 2017. С. 280–283.
2. Павелків Р. Вікова психологія. Київ. 2015. С. 63–65.
3. Дитячі психологічні травми. URL: <https://wkrolik.com.ua/dityachi-psixologichni-travmi/>.
4. Поняття особистості. Особливості соціологічного аналізу особистості. URL: https://pidru4niki.com/15100827/sotsiologiya/sotsiologiya_osobistosti.

Семенюк Руслана Миколаївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні економічного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПСИХОЛОГІЧНА ТРАВМА І ЗАХИСНІ МЕХАНІЗМИ ОСОБИСТОСТІ

В теперішній час люди постійно перебувають в стані стресу та обставинах, що травмують психіку. Стрімкий ритм життя, труднощі з близькими людьми – все це спричиняє різноманітні травми. Ще з дитинства і до похилого віку людина часто піддається різноманітним негативним впливам, завдяки чому для збереження цілісності психіки

спрацьовують різноманітні захисти. Тому тема психологічної травми та захисних механізмів особистості є досить актуальною.

Для початку хотіла б дати визначення поняттю «психологічна травма». Отже, психологічна травма – це певна життєва ситуація, яка зачіпає істотні сторони буття людини й призводить до глибоких душевних переживань. Ми відчуваємо прояви психологічної травми через недосконалу інстинктивну реакцію організму на певну подію.

Травму можна трактувати по-різному: з одного вона демонструє руйнівну силу, яка позбавляє інших можливості жити та радіти життю. З іншого – парадокс травми, суть якого полягає у здатності зцілювати та змінювати людей. Чим більше у людини травм, тим більше ресурсів, за допомогою яких вона бореться з ними [3].

Захисні механізми – це певна стратегія, яка знаходиться на підсвідомості та захищає наш розум від тривоги. З їх допомогою ми можемо захистити свою психіку від травм. Крім того, захисні механізми існують як спеціальні засоби соціально – психологічної адаптації, тому самостійно й поверхнево досліджувати це явище неможливо, потрібно заглиблюватися в усі його нюанси [2, с. 123].

Захисні механізми дуже різняться та є індивідуальними процесами кожної людини, та окрім цього погано піддаються рефлексії. Варто зауважити, що в однієї людини захисних механізмів може бути чотири, в іншій – три й т.д.

Хотіла б більш детально розглянути інформацію відомих психологинь про найпоширеніші механізми захисту, їхню суть та наслідки.

Анна Фрейд розділила механізми психологічного захисту на групи, виділивши перцептивний, інтелектуальний та руховий автоматизм. Ці автоматизми спотворюють уявлення про реальну ситуацію, для того, щоб послабити травмуюче емоційне напруження.

За словами Ненсі Мак-Вільямс, ні одна класифікація психологічного захисту не може бути визначена як повна, а будь-який психологічний процес в свою чергу може бути використаний як захист від психологічних травм. Захисти вищого порядку вона класифікує за двома критеріями: 1) за частотою, з якою вони є представленими в роботах інших вчених; 2) за їх співвідношенням з індивідуальними особливостями.

Концепція Грановської Р. М. щодо психологічного захисту орієнтована на те, що захисні механізми починають працювати тоді, коли поставлена мета не буде досягнута повною мірою. Грановська також зазначає, що захисні механізми допомагають досягти емоційної рівноваги, але лише на обмежений час [1, с. 146].

Таким чином, дослідивши в теоріях різних вчених поняття психологічного захисту, можна підвести підсумок про те, що всі психологічні захисти спрямовані на подолання та захист від негативної інформації таким чином, щоб не вплинути на психіку людини. Варто підкреслити і те, що в усіх представлених вченими теоріях є багато як і повторюваних так і нових психологічних захистів. Тому подальші класифікації не можна вважати повністю повними, оскільки така проблема, як концепція психологічного захисту, не може бути розглядатися як окрема. Проте єдиним висновком для усіх вчених залишається те, що усі психологічні захисти вступають у дію тоді, коли виникає ситуація, в якій людина відчуває себе некомфортно, або коли досягнення мети стає неможливим. Але всі механізми психологічного захисту – це тимчасове явище, що виникає лише в негативний або неприємний момент життя людини.

Література:

1. Сергєєнкова О. П. Загальна психологія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 296 с.
2. Калшед Д. Внутрішній світ травми: Архетипічні захисти особистісного духу. М. : Когіто-Центр, 2019. 398 с.
3. Психологічні захисти і особливості особистості у юнацькому віці. URL : <https://naurok.com.ua/zahisni-mehanizmi-osobistosti-111931.html> (дата звернення: 10.04.2022).

Швець Анна Миколаївна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ПСИХІЧНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК СПОСІБ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА: КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

«Як стверджує статистика, Україна займає одне з провідних місць в Європі за кількістю самогубств. За даними Державного комітету статистики, на 100 тис. осіб припадає 22 самогубства. Смерть від суїциду займає друге місце в Україні після природної смерті і смерті від зовнішніх причин. Більшість які вчинили самогубство – підлітки у віці до 14 років. Експерти також відзначають, що «суїцидні спроби найчастіше скоюють молоді люди у віці від 14 до 29 років, в переважній більшості живуть в розвинених промислових районах» [2].

Покладаючись на статистичні дані, доречно розглянути підліткову категорію осіб. Саме вона є найвразливішою, адже всім відомо про труднощі перехідного віку.

У частині 1 статті 120 Кримінального кодексу України наведено визначення поняття «доведення особи до самогубства і до замаху на самогубство» [3].

«Психічний примус – вплив на особу, здійснюваний за допомогою погрози, з метою спонукати її до вчинення або невчинення певних дій усупереч власній волі» [5].

Міністерство освіти і науки України у методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству визначило найбільш характерні прояви психічного насильства, серед яких «ігнорування почуттів особи; образа переконань, що мають цінність для особи, її віросповідання, національної, расової приналежності або походження; соціального статусу; переслідування, залякування; погрози вбити чи скалічити; підбурювання до самогубства; примус до протизаконних дій; приниження особистості; постійна критика та насмішки тощо» [4].

Досить часто особливості нестійкої психіки в підлітковому віці можуть призвести до спотвореного світосприйняття. Саме тому серед причин підліткового самогубства, а також ненормальної поведінки підлітків, яка може призводити до самогубства їх ровесників, виділяємо:

- непорозуміння та конфліктні ситуації з дорослими, що включає в себе відсутність уваги та розуміння до підлітків з боку останніх вищевказаних;
- садистські схильності підлітків стосовно більш слабких, які зумовлені особливістю перехідного віку та труднощами із соціалізацією;
- нестійка психіка, що збільшує ризик потрапляння під чужий вплив (серед таких досить поширений останнім часом кіберсуїцид – «самогубства, які відбуваються в результаті знайомства і спілкування через Інтернет») [1].

Звертаючи увагу на першу групу, слід сказати, що недостатня кількість уваги, віддаленість від близьких, часті непорозуміння і призводять до того, що підліток все сприймає на свій рахунок та у прояві для нього у вигляді психологічного утиску. До прикладу, часті порівняння своєї дитини з іншими або різниця у ставленні до старшої і молодшої дитини, постійні вказівки на помилки, відсутність підтримки, ставлення дорослих до підлітків, як до рівних собі за психічним розвитком.

Друга категорія більш розширює коло оточення та охоплює собою не лише родинні стосунки, а й відносини підлітка з іншими ровесниками, перебування у навчальному закладі та інші критерії. У цьому випадку доведення до самогубства проявляється у неправильному сприйнятті кривдником вчинюваного ним діяння стосовно жертви, а також прояви булінгу, відсутність захисту від вчителів(наставників), проведення необхідних бесід і розмов із шкільним психологом та труднощами з адаптацією. Досить часто булінг відбувається через особливості здоров'я, зовнішності, матеріального стану тощо.

І наостанок – третя група, що включає в себе кіберсуїцид. Достатньо буде згадати того ж «Синього кита», через який постраждало чимало підлітків. І знову відіграє роль необізнаність самих підлітків у користуванні соцмережами (інформаційна необізнаність),

неувага з боку дорослих до того, чим займається і з ким спілкується їх дитина, а також злочинні наміри та маніпуляції з боку тих, які є ініціаторами таких спільнот. Зазвичай організатори спільнот є хорошими психологами або ж просто знаються на тонкощах маніпулювання ще не зрілою підлітковою психікою. Досить часто використовуються методи шантажу, тиску на жалість і навіть погроз. Інколи методи заволодіння вразливою категорією людей починаються зі зближення з ними (особливо коли людина знаходиться у безпорадному стані, і «друг в Інтернеті» стає чи не єдиною підтримкою).

Отже, психічне насильство є одним із способів доведення до самогубства. Воно має важливе теоретичне і практичне значення. Потерпілим може виявитися будь-яка особа, проте найчастіше – це підліткова категорія. Доведення до самогубства як злочин спричинюється соціальним та психологічним факторами зокрема. При аналізі доведення до самогубства слід брати до уваги не лише ставлення винного до вчинюваних діянь, а й ставлення потерпілого до наслідків, які через ці діяння для нього настали (суб'єктивний критерій сприйняття у питаннях про посягання на гідність). Психічне насильство може виступати як складовою суспільно-небезпечних діянь, так й утворювати самостійний склад злочину.

Література:

1. Suicide pacts and the internet. British Medical Journal (BMJ). 04.12.2004. URL: <https://www.bmj.com/>.
2. Доведення до самогубства: правовий аспект. URL : <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/dovedennya-do-samogubstva-pravovyj-aspekt/>.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001р № 2341-XIV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
4. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 р. № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>.
5. Юридична енциклопедія: в 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К. : «Укр. енцикл.», 1998.

Швець Катерина Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

РОЗЛУЧЕННЯ СІМЕЙ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Сім'я, як відомо, є первинною ланкою людської спільноти. Тому від міцності сім'ї залежить міцність соціуму. Зрозуміло, що стабільність сім'ї зумовлюється рядом об'єктивних і суб'єктивних чинників. В різні періоди історії людства сімейне життя мало різні форми і пройшло шлях від полігамії до моногамії (в більшості суспільств).

Оскільки, як вже зазначалося, від міцності сімейних відносин великою мірою залежить стабільність суспільства, то воно об'єктивно зацікавлено в непорушності сімейних уз. Але, як свідчить практика, в умовах модернового суспільства досить актуальною стала проблема збереження сім'ї. Так, проблема розпадання сімей є досить актуальною і для української держави. Хоча, проблема розлучень «дісталась нам у спадок» ще з радянських часів, де населення також характеризувалося високим рівнем розлучуваності» [2]. До речі, в сучасних умовах ця проблема в силу об'єктивних і суб'єктивних причин вже набула глобального характеру.

Зрозуміло, що проблема розлучення сімейних пар є досить актуальною проблемою у філософії, етиці, історії, соціології, психології, демографії, економіці тощо. Варто зазначити, що соціологи при дослідженні та вивченні такого соціального явища як розлучення насамперед розглядають його причини, мотиви та привід. Щодо причини розлучень, то «це, виключно, об'єктивні фактори які впливають на подружнє життя та діють за межами свідомості людей (побут, внутрішньосімейні конфлікти, вплив зовнішніх факторів); мотиви – це суб'єктивні

причини, які виділяє саме подружжя (відсутність спільних інтересів, різні характери, втручання батьків в сімейне життя, проблеми в інтимному житті, нездорова тяга до наркотичних речовин та алкоголю, насилля в сім'ї і тощо); привід – це та відправна точка після якої подружжя вирішило розлучитися» [3].

Система Елізабет Кюблер-Росс пропонує модель, яку називають «П'ять стадій горя». Вона допомагає зрозуміти і визначити такі стадії прийняття розлучення: стадія заперечення (емоційний розлад, заперечення факту розлучення, знецінення шлюбу), стадія озлобленості (душевний біль проявляється у вигляді озлобленості до партнера, маніпуляції та провокації), стадія переговорів (на цій стадії все ще відсутнє прийняття факту розлучення, можливі спроби зійтися та відновити шлюб, що не закінчується позитивно), стадія депресії (емоційний упадок, зниження самооцінки, асоціалізація) і, нарешті стадія адаптації (пристосування до нових умов, адаптація до звичного життя) [4, 5].

Очевидно, що процес розлучення негативно впливає не лише на суб'єктів такого процесу, але й на соціум в цілому. Це пояснюється тим, що зростання кількості розлучених пар в соціумі призводить до скорочення тривалості шлюбів, появи неповних сімей, самотніх людей і тощо. Побут колишнього подружжя, в основному, є неорганізованим, особливо в перші роки. І потрібно підкреслити, що жертвами розлучень, в першу чергу, стають діти. Частина батьків вступають у новий шлюб, де знову мають дітей. І часто забувають про дітей в першому шлюбі. В такій ситуації батькам важко знайти спільну мову з дітьми, не завжди є можливість приділити їм достатньої уваги, турботи та любові чим раніше. В дуже важку ситуацію потрапляють самотні матері. Адже на їх плечі лягають суттєві фінансові проблеми, їх вирішення (додаткові заробітки) зменшує час перебування з дітьми. Виникає проблема контролю над дітьми та укріплення свого авторитету (особливо серед хлопчиків). Така стресова ситуація зумовлює те, що розлучені чоловіки вдвічі частіше за жінок закінчують життя самогубством, у 3,3 раз частіше помирають від цирозу печінки, і у 5 разів частіше страждають на туберкульоз та діабет [1, с. 3]. Цьому, в певній мірі, сприяє і те, що діти, як правило, лишаться з матір'ю.

Варто зазначити, рівень розлучення має пряме відношення до економіки. Проблема відтворення робочої сили є досить актуальною для України, оскільки народжуваність знизилася до рівня малодітності. Головною особливістю сучасної урбанізованої сім'ї постає насамперед задоволення власних потреб і інтересів, а не народження дітей та їх виховання. Більш того, в нашій державі поширення набуває ідеологія під назвою чайлдфрі. Вона характеризується свідомим небажанням чоловіка і дружини мати дітей, незважаючи на те, що вони мають репродуктивну функцію. Така ситуація формує складні причинно-наслідкові ланцюги, що негативно позначається на демографічній ситуації в державі.

Проте, слід зазначити, що незважаючи на прямий вплив пандемії та війни, яку проти нашої держави з 24 лютого цього року веде Російська Федерація, на території України з даними Міністерства юстиції українці набагато частіше одружувалися, чим розлучувалися. Так, у 2021 році в державі зареєстрували 273 772 актів народження, 214 012 шлюбів, що у порівнянні з 2020 на 125 938 актових записів більше [1].

Очевидно, що в умовах урбанізованого суспільства відбуваються складні і суперечливі процеси. І один з них – втрата сім'єю традиційних функцій і цінностей. Більше того, технічний прогрес в певній мірі нівелює потребу в сім'ї як необхідності для людини. Така ситуація вимагає перегляду соціальної політики держави. Вона повинна бути спрямована на покращення соціально-економічної складової розвитку держави, що сприятиме зростанню рівня життя людей. Також потребує перегляду гуманітарна складова. В її основі повинно лежати формування і утвердження духовної та моральної зрілості членів суспільства, підвищення культури стосунків, певної трансформації системи життєвих цінностей і місця в ній дитини. В кінцевому підсумку це позитивно впливатиме на стабільність відносин в сім'ї і, відповідно, зменшуватиме рівень розлучень та стимулюватиме народжуваність. В результаті це слугуватиме розширеному відтворенню населення та розвитку української держави.

Література:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> .
2. Слюсар Л.І. Шлюб в Україні у демографічному вимірі: історія і сучасність / НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Київ : 2021. 180 с.
3. Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія сім'ї» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 054 Соціологія/ Укладач: Сорокіна Л.М. Кам'янське : ДДТУ, 2019. 48 с. URL: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/15/7-15-kl110.pdf> ;
4. Кюблер-Росс Э. Про смерть і вмирання. Москва – Софія : 2001. 234 с.;
5. Kubler-Ross and other Approaches. Baxter Jennings, Charlene Gemmill, Brandie Bohman, Kristin Lamb.

СЕКЦІЯ 13. МОВОЗНАВСТВО

Зінчук Юлія Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ЛІНГВОРИТОРИЧНА СПЕЦИФІКА ПРОМОВИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО ПЕРЕД ПАРЛАМЕНТОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЗАСОБІВ ПУБЛІЧНОГО ВПЛИВУ

Повсякчас володіння ораторським мистецтвом було актуальним ремеслом, що у комплексі з теорією мовної комунікації, лінгвістикою впливу та маніпуляції впливали на формування потужної публічної особистості. У свою чергу Лабрюйєр Жан де стверджував, що красномовство – дар, який дозволяє нам оволодіти розумом і серцем співрозмовника, здатність тлумачити чи навіювати йому все, що нам потрібно [1].

У світлі останніх воєнних подій, що розгорнулися по всій території України спостерігаємо за інформацією та публічними особами, що її висвітлюють, за тим, як вони боронять правду перед світом та в який спосіб намагаються досягнути справедливості.

У цьому контексті буде цікавим риторичний аналіз промови Володимира Зеленського до британського парламенту, адже в умовах кризової ситуації саме він став тим політичним лідером, що зміг заручитися підтримкою світових еліт не маючи достатнього досвіду на політичній арені.

З погляду культури української мови, можна впевнено стверджувати, що аналізована промова є абсолютно зрозумілою, оскільки в ній йдеться про реалії болючого сьогодення українського народу, про військовий стан, про жахи війни та потребу України в захисті. Також промова є доступною, оскільки президент або ж його спічрайтер дотримується загальноприйнятих вимог щодо її структури, а час її виголошення не перевищує нормативного регламенту. Варто зазначити, що Володимир Зеленський має достатній лексичний запас, висловлюється простими та доступними мовними конструкціями, а їхній добір є абсолютно точим. У його мовленні відсутні плеоназми та слова іншомовного походження, хоча і наявні деякі риторичні повтори. Вважаємо, що їх використано як прийом привернення уваги та наголошування на важливому, наприклад:

«На 5-ий день: Бомби, бомби, бомби, знов бомби на будинки, на школи, на лікарні...»

За 13-ть днів російського вторгнення було вбито 50 дітей. 50 великомучеників. Це страшно! Це пустота. Замість 50-ти всесвітів, які могли би жити, але вони їх забрали» [2].

Гадаємо, що за своїм різновидом промова є агітаційною. У цьому контексті варто зазначити, що автор промови дотримується усіх стилістичних норм, зокрема:

- Лаконізм;
- критичність спрямування;
- полемічність та аргументованість викладених фактів;
- орієнтація на логічно виражене, а не емоційно схвильоване сприйняття слухача;
- спрямованість на висвітлення актуальних суспільно-політичних проблем;
- вплив на свідомість слухачів;
- спонукання адресата до певної діяльності, до нагальної необхідності зайняти певну громадянську позицію, змінити погляди чи сформувати нові.

Аналізуючи аудіопромову та її друкований варіант не знаходимо граматичних помилок на морфологічному та синтаксичному рівнях.

Щодо орфоепічних норм, то доповідач їх максимально дотримався під час виголошування промови, незважаючи на невеличкі ускладнення, що виникали у мовному апараті О. Зеленського під час згадування особливо жорстоких подій війни, болючих політичних аспектів та дій, які себе не виправдали.

Варто зауважити, що виступ має чітку структуру: вступ, тези, аргументи, висновок. Висвітлена інформація відповідає логічності викладу матеріалу відповідно до основних норм

класичної риторики, а також відповідно до хронології 13-денних подій, про які розповідає президент.

Виступ Володимира Олександровича є максимально змістовним, адже по вертикалі та по горизонталі він насичений подіями військово-політичного часу, стурбованістю та болем нашого народу звірствами військових злочинів, що скоїли російські окупанти. Цими словами він намагається привернути увагу, викликати емпатію та пробудити здоровий глузд уповноважених парламентарів та усього світу, щоб підтримати Україну.

Наведених аргументів більш ніж достатньо для того, аби проїнятися тими подіями, що зараз відбуваються в Україні. Загалом аргументація є чіткою, лаконічною та структурованою. Вважаємо, що мовець на високому рівні володіє прийомами риторики. Передусім, він чітко витримує топос війни, що є своєрідним орієнтиром упродовж усього виступу. Чому ми зібралися для обговорення цього питання? Чому виникла така ситуація? До чого ми прагнемо? Якщо поставити ці питання до будь-якої частини промови, то сукупність та суть відповідей буде однаковою.

«Я хочу розказати вам про наші 13 днів. 13 днів міцної війни, яку ми не розпочинали і не хотіли. Але ведемо», – після слів основної тези О.Зеленський використовує низку беззаперечних аргументів до логосу, етосу та пафосу, які нашаровує за допомогою методу спіралі [2]. Тобто він послідовно розповідає про 13 днів, поступово додаючи карколомні аргументи, що підтверджують жахи кожного із цих страшних днів, нанизуючи кожен наступний факт на попередній.

Одним із переконливих аргументів до логосу є такі слова: «Тому, що не хочемо втратити те, що в нас є, те, що наше – Україну. Так само, як ви не хотіли втратити свій острів, коли нацисти готувались розпочати битву за вашу велику державу, битву за Британію» [2]. Ці слова дозволяють порівняти ситуації та визначити їхні спільні ознаки, причини та наслідки, викликати потрібні емоції на основі співпереживання тотожних фактів історії народу тієї країни, до якої звертається мовець, у нашому випадку Великої Британії.

У свою чергу аргументи президента до етосу були спрямовані на засудження негативних дій окупанта та утвердження позитивних якостей українців, які стали чіткішими після останніх військово-політичних подій. «Коли російський корабель вимагав від наших хлопців скласти зброю, вони відповіли йому... Так міцно, як не можна сказати в парламенті. І ми відчули силу. Велику силу нашого народу, який до кінця гнатиме окупанта» – ці слова є абсолютним підтвердженням [2].

Окрім того, простежуємо аргументи й до пафосу, зокрема: «...ракети упали на Бабин Яр. Це місце, де нацисти стратили 100 тисяч людей у роки Другої світової війни. Через 80 років потому Росія вбила їх вдруге. ...від вибухів усе руйнувалось, коли евакуювали дітей з пошкодженої дитячої онколікарні» [2].

Усне мовлення В. Зеленського є чітким, дзвінким, без комунікативних шумів, експресивним та розміреним водночас. Окрім інтонаційних пауз, він робить і логічні наголоси на особливо важливих елементах промови, використовує риторичні питання та дає разючі відповіді, витримує паузи між словосполученнями. У такий спосіб мовець тримає глядача у напрузі, робить його прикутим і не дозволяє перемкнути увагу на щось інше.

Вдалий початок виступу зумовлений тим, що висловлюється шанобливе ставлення до представників Великої Британії, підкреслюються їхня суспільна велич та жагуча незламність такими словами: «Леді та джентльмени! Я звертаюся до усіх людей Сполученого Королівства. До усіх людей Великої Британії. Великого народу. З великою історією. Я звертаюсь до Вас як громадянин, як президент, але теж великої країни. З великою мрією. І великою боротьбою» [2]. Йдеться про подібність історичних подій, які колись пережив британський народ та які український народ проживає сьогодні, про національну свідомість, жагу до волі та суверенітету усіх територій.

Доречні порівняння та ситуативні приклади, які висвітлюються за допомогою риторичних прийомів, додають ще більшого драматизму. Абсолютно нова манера політичних промов О. Зеленського є оригінальною у політичному світі, особливо, коли на часі

налагодження контактів зі світовими лідерами з метою залучення їхньої підтримки та головне – встановлення миру на території України та усієї Європи.

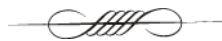
Про переконливість промови свідчить реакція на її висновки. «Посилуйте санкції проти держави-терориста. Визнайте її нарешті державою-терористом. Знайдіть спосіб зробити безпечним наше українське небо. Зробіть те, що ви можете. Те, що ви повинні». Зала парламентарів бурхливими оплесками засвідчила силу та важливість промови, стурбованість ситуацією, захоплення незламністю українського духу та відважністю наших людей, що стоять на обороні держави.

Література:

1. Курило Н. Риторика як мистецтво, наука й навчальна дисципліна. Роль риторики в сучасному світі. *Всеосвіта. Бібліотека методичних матеріалів*. 17.01.2020 р. URL: <https://vseosvita.ua/library/ritorika-ak-mistectvo-nauka-j-navcalna-disciplina-rol-ritoriki-v-sucasnomu-sviti-196980.html>.

2. Кліщук Л. Зеленський виступив перед британським парламентом: текст промови. *Новинарня: новини України, що воює*. 08.03.2022 р. URL: <https://novynarnia.com/2022/03/08/zelenskyj-vystupyv-2/>.

3. Жан де Лабрюєр. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник : у 2 т. / за ред. Н. Михальської та Б. Цавурського. Тернопіль, 2006. Т. 2. С. 6.

Пиріжок Юлія Леонідівна,

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ РИТОРИЧНОГО ОБРАЗУ В'ЯЧЕСЛАВА ЧОРНОВОЛА (НА МАТЕРІАЛІ ПРОМОВИ, ПРИСВЯЧЕНОЇ ВІТАННЮ ЛАУРЕАТІВ ФОЛЬКЛОРНОГО ФЕСТИВАЛЮ «ГРОМАДА»)

Видатний український політичний та громадський діяч, правозахисник, журналіст, публіцист, лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка В'ячеслав Чорновіл, започаткувавши в Україні національно-визвольний рух шістдесятників (разом з іншими представниками української творчої молоді) став символом української незалежності. Саме В. Чорновіл був ініціатором проголошення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. та Акту проголошення Незалежності України 24 серпня 1991 р., а також низки поворотних політичних промов, які безпосередньо вплинули на розвиток держави та значною мірою визначили хід української історії.

Здатність політика думати стратегічно, поза межами власної вигоди, здатність у своїх промовах передбачати проблеми, з якими Україна неunikно зіткнеться у майбутньому і стало основним мотивом нашого дослідження.

Постать В. Чорновола в останнє десятиліття перебуває в епіцентрі уваги дослідників. Риторичний набуток політика як науковий феномен спорадично ставав предметом уваги багатьох науковців. Серед них – Л. Василик, Н. Мирошкіна, О. Рарицький та ін. Все ж гадаємо, що риторична спадщина В. Чорновола потребує глибшого системного аналізу та всебічного й комплексного осмислення в контексті історичної доби, що ґрунтуватиметься на власних спостереженнях та урахуваннях напрацювань вітчизняних та зарубіжних науковців.

Проаналізувавши життєпис політика, у дослідженні проаналізували публіцистичні праці та промови В. Чорновола, що висвітлюють демократичні принципи та національно-патріотичні ідеали, зокрема право українців жити у незалежній державі. Пропонуємо детальний аналіз та ґрунтовне осмислення однієї із промов В. Чорновола, зокрема виступ, що відбувся на львівському стадіоні за рік до проголошення Незалежності України 5 серпня 1990 року.

У результаті контент-аналізу праці з'ясували, що промова є максимально зрозумілою, доступною та актуальною. Згадуючи досить складне минуле українського народу та наголошуючи над важливістю прийняття державного суверенітету України, автор у тексті політичної промови використовує велику кількість стилістичних прийомів, притаманних передусім публіцистичному стилю. Тому постає важливе завдання – ґрунтовно інтерпретувати аналіз промови передусім на лексичному рівні. Можна з упевненістю стверджувати, що виступ політика – гостропубліцистичний, що реалізується у частому використанні вдалих «ударних» перифраз, порівнянь та зіставлень, епітетів й метафорам, морально-етичними антитеза, ствердних заперечень актуалізацією окремих слів і виразів, влучних і дотичних до комунікативної ситуації та мети. Окрім того, варто зазначити, що лексичний запас В. Чорновола абсолютно достатній, у промові відсутні тавтологія та плеоназми. Промовець дотримується майже усіх лексичних норм, у промові виявлено належний рівня лексичної компетентності. Щодо вживання слів іншомовного походження у промові, то воно є мінімізованим та контекстуально виправданим. Варто зазначити і відсутність складних термінів, що дозволяє В. Чорноволу доступніше донести весь сенс промови до слухачів. Оратор у промові є досить точним у виборі слів, чітко висловлює свою позицію та думку лексично.

Окрім того, варто зауважити, що промовець дотримується усіх загальноприйнятих вимог щодо структури промови, а час її виголошення не перевищує нормативного регламенту. Виступ є чітким, послідовним, оратор намагається донести чітку позицію та свою думку. Щодо переконливості аргументації В. Чорновола, то гадаємо, що аргументи є переконливими, адже промовець наводить конкретні приклади з історії та коментує, як вони вплинули чи можуть вплинути на майбутнє (у ті часи). Щодо прийомів переконання, то промовець не надає чітких історичних фактів, але потрактовує слухачам головну мету виступу, закликаючи їх повтором фрази: «Усі ми зібрались тут, аби...» [2].

Стосовно структури промови та послідовності викладу, то виступ В. Чорновола має чітку структуру: вступ, тези, аргументи, висновок. Промова побудована таким чином, що сама структура допомагає йому вільно, переконливо, чітко, послідовно висловлюватися. Здійснюючи аналіз риторичних навичок, умінь та прийомів, то варто зазначити, що автор та виголошувач промови вміє риторично доводити та знаходити переконливі аргументи. Завершується промова ~~його~~ обіцянкою, що Україна стане суверенною та незалежною, такий прийом завершення останньої частини виступу дає можливість оратору посилити переконливість своїх думок, які було обґрунтовано в основній частині та закріпити основні положення у свідомості аудиторії.

В. Чорновіл послуговується ораторськими прийомами зацікавлення й утримання уваги слухачів. Адже помітно, як він напряду звертається до своїх слухачів («Дорогі країни», «Ви зберегли в собі Україну» та ін.). Промовець добре володіє такими ораторськими прийомами, як пауза (попри величезну кількість людей на стадіоні, йому вдається домогтися тиші), використовує яскравий початок і фінал промови («Де б у світі не билось українське серце, там є Україна», «Дорогі гості, я думаю, що ви відвезете звідси відчуття того, що ви причетні до великого чуда, до великого свята незалежної соборної Української держави») [2].

Висновуючи варто зазначити, що промова В. Чорновола, присвячена вітанню лауреатів фольклорного фестивалю «Громада», є яскравим прикладом боротьби та життєвої позиції автора, є прикладом та настановою для інших, як варто боротись за Україну та за свої права.

Література:

1. Бурій В. В'ячеслав Чорновіл. Ватутінезнавство: події, факти, персоналії. Черкаси : Вертикаль, 2015. С. 205-211.
2. Виступ В'ячеслава Чорновола на Львівському стадіоні 5 серпня 1990 року. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=WGDa0OG1uE4>.

ТРАНСФОРМАЦІЇ У МОВІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Розвиток мови – це завжди динамічний процес, який активно реагує на зміни в суспільстві, тому будь-яка подія суспільного значення, особливо національна напруженість, призводить до формування неологізмів (словесних новотворів) або переосмислення раніше відомих слів. Соціальні події завжди мають значний вплив на суспільство, тому найяскравішим показником різних змін у суспільстві (економічних, політичних, соціальних) є мова. Практично всі важливі зміни в нашому житті відразу проявляються в щоденному словнику, а від того, наскільки значними будуть соціальні зміни, залежить тривалість життя неологізму.

Анексія Криму та події 2013-2014 років мали найбільший вплив на життя українців, що, безсумнівно, відбилася на мові та призвело до появи значної кількості лексичних нововведень, зокрема: «анексія», «автомайдан», «Майдан», «Євромайдан», «тітушки», «ватники», «сепар», «кіборги», «атошники», «переселень», «євробляха», «зелені чоловічки» тощо [1, с. 141]. Наступним важливим етапом розвитку новотворів був період 2018-2021 років, саме тоді з'явилися такі слова як: «томос», «діджиталізація», «самоізоляція», «локдаун», «коронавірус», «Covid-сертифікат» та інші.

Мовна практика засобів масової інформації найбільш чутлива до продукування лексичних інновацій. На думку мовознавця О. Стишова, «мова українських ЗМІ відображає стан сучасної літературної мови, відображаючи її багатофункціональність, ступінь інтелектуалізації, оновлення та стилістичної реорганізації словника», тому слід мати на увазі, що лексичний склад сучасної української літературної мови активно поповнюють засоби масової інформації [2, с. 4]. Після початку повномасштабного вторгнення саме ЗМІ почали активно поширювати новотвори, окрім цього, нові слова активно поширювалися й в соціальних мережах (Facebook, Instagram, TikTok), тому вони охопили більшу аудиторію. Війна і збройна конфронтація спричинили утворення значної кількості неологізмів з образливим для супротивників забарвленням:

- рашизм (путінізм) – неофіційна назва політичної ідеології путінського режиму при владі в Росії, в основі якої лежать ідеї фашизму та сталінізму, певний синтез імперського шовінізму, яким що виправдовує варварську геополітику РФ;
- росня (кацапня, москальня, лаптяногі) – зневажлива назва росіян;
- орк (рашист) – військовослужбовець Росії, який бере участь у повномасштабному вторгненні в Україну від 24 лютого 2022 року;
- кремлебот – облікові записи у соціальних мережах, які здійснюють російську пропаганду.

Новотвори тепер активно використовуються у новинах та офіційних заявах органів публічної влади, при цьому ведуться активні дискусії з приводу написання певних слів. Наприклад, велика кількість людей вживає слово «русня», але при цьому воно тісно пов'язане з Київською Руссю, а не Росією, тому доречно вживати «росня». Відомий філолог Олександр Авраменко пояснив, чи можна наразі писати назву країни росія можна з маленької букви, після чого Міністерство культури та інформаційної політики України опублікувало неформальні правила українського правопису, де вказали, що тепер допустимо писати слова «кремль» та «путін» з маленької літери.

У зв'язку з великою кількістю подій з'явилися інші слова, які стали активно використовуватися в суспільстві, зокрема: чорнобаїти, арестовлення, шойгувати, кімити, макронити, бандера-смузі, байрактарити (джавелініти), теороборонець, думскролінг, українські кібервійська. Розтлумачимо декотрі з них.

Чорнобаїти – постійно робити одну і ту саму дію, але не отримувати бажаного результату та страждати через це. Слово з'явилося через бої під селищем Чорнобаївкою, які

тривають там з 27 лютого 2022 року. Саме в селі Чорнобаївка розташований аеропорт, де рашисти намагалися створити стратегічний пункт, але постійно зазнавали втрат. Серія поразок російських військ під Чорнобаївкою принесла селищу репутацію «проклятого» місця і символу знищення російських військ. Потім, після великої кількості невдач, з'явилося саме слово.

Арестовлення – заспокійливе повідомлення. Воно походить від імені радника керівника Офісу Президента Олексія Арестовича, який постійно проводить брифінги. Він став надзвичайно популярним, завдяки тембру свого голосу і заспокійливим повідомленням. Спочатку активно поширювалася теза про те, що Арестович – українська валеріана, а через деякий час почали використовувати новотвір «арестовлення».

Шойгувати – удавати на робочому місці, що все йде по плану. Сергій Шойгу – міністр оборони РФ, який проводить так звану «спецоперацію» на території України. Після нападу на Україну Росія зазнала великих втрат, але відмовляється визнавати це, тому міністр оборони удає, що все йде за планом.

Кімити – зберігати оптимізм навіть у найскрутніші та найважчі часи. Голова Миколаївської обласної державної адміністрації Віталій Кім завжди оптимістично налаштований щодо всіх подій. Саме він став для багатьох українців символом доброти і гумору в такий непростий час, саме тому слово «кімити» походить від його прізвища та асоціюється з оптимізмом.

Макронити – це процес, при якому людина здається вкрай тривожною і всіляко намагається довести це якомога більшій кількості людей. Воно походить від імені президента Франції Еммануеля Макрона, який постійно говорить про свої побоювання і публікує тривожні фотосесії, але при цьому ніяких реальних дій немає.

Бандера-смузі (узвар по-бандерівськи) – коктейль Молотова. Міський голова Львова Андрій Садовий в перші дні звернувся до львів'ян із закликом до готовності давати ворогу відсіч, тоді ж і з'явилась нова назва.

Байрактарити – робити свою роботу добросовісно, отримувати дивовижний результат. «Байрактар ТБ2» – турецький ударний оперативно-тактичний середньовисотний безпілотний літальний апарат з великою тривалістю польоту, який активно використовує українські збройні сили для знищення ворогів. Саме від назви зброї походить цей новотвір.

Тероборонець – людина, яка входить до складу Сил територіальної оборони Збройних сил України.

Думскролінг – довготривале читання негативних новин. Явище з'явилося ще в 2020 році через всесвітню пандемію, але саме зараз набуло ширшого значення, оскільки після початку повномасштабного вторгнення поганих нових стало набагато більше.

Українські кібервійська – українці, які беруть участь в інформаційній війні на кіберфронті.

Отже, висновуючи, зазначимо, що у зв'язку з глибокими змінами у суспільно-політичному житті надзвичайно актуальним є питання функціонування лексичного складу мови досліджуваного періоду, оскільки саме мова постійно змінюється під впливом соціальних чинників. Трансформації у мові під час війни реалізуються насамперед шляхом входження до лексичної системи значного масиву раніше не відомих слів, що відображає процес пристосування мовної системи до нових умов комунікації.

Література:

1. Завода Л. Лексичні новотвори, виникнення яких зумовлено сучасними суспільними процесами. Молодь і ринок. 2021. С. 140-144.
2. Лексичні й стилістичні неологізми в ЗМІ з погляду мовної культури. Культура слова. К., 1999. Вип. 52. С. 4.

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ

Спілкування – основа взаємодії в суспільстві. Цей наділений безліччю характеристик процес є ключем до розуміння. Кожна людина обирає свій метод обміну інформацією. Тому ми не зупиняємось лише на словах.

Звичайно, перше враження ми створюємо своїм зовнішнім виглядом, але як тільки ми починаємо говорити, ми можемо або показати себе з кращого боку, або ж навпаки – погіршити своє становище. Тембр голосу, темп мовлення, словниковий запас – все це відіграє важливе значення у спілкуванні з іншими людьми [2].

Слова – це лише фактичний інструмент, яким ми можемо користуватись щодня. Я порівняла б їх з білим аркушем паперу. Невербальні засоби спілкування – це фарби. Для того, щоб обмін словами мав сенс, ми використовуємо низку засобів, таких як: погляд, інтонацію, рухи тіла, міміку, жести, тон, вираз обличчя та ін. [2].

Як зазначив відомий науковець А. Піз, слова – це 7% від всього процесу спілкування. Але не варто розглядати вербальні та невербальні засоби спілкування як окремі одиниці, хоча між ними є різниця, позаяк вони не можуть існувати один без одного. Слова лише передають інформацію, а невербальні засоби показують ставлення до співрозмовника.

Варто вміти розпізнавати ці засоби, оскільки вони подібні сигналам, які з'являються швидко, а отже – це широ. Добре, коли люди розуміють один одного, слухають, відчувають емоції. Таким чином, знаючи ці сигнали, можна налагодити комунікацію з людьми в повсякденному житті, на роботі та в колі близьких людей. Вміння користуватись ними сприяє культурі спілкування [3].

Ця тема є досить досліджуваною і сьогодні. Я познайомилась з нею під час читання книги «Мистецтво спілкуватись», автором якої є Джеймс Борг. Часом здається, що язик заплітається, слова плутаються, чомусь починаєш червоніти, соромитися, і далі говорити стає ще складніше. Автор акцентує увагу на проблемі вибору темпу мови, висоти і тембру голосу, щоб співрозмовнику хотілось слухати. Які звороти виключити із свого лексикону назавжди, а які, навпаки, почати використовувати, як правильно ставити питання, щоб отримати бажану відповідь, і ще ряд завдань, які трапляються людям.

У книзі представлено найбільш популярні техніки успішного спілкування. Багато уваги приділяється професійним тонкощам, які допоможуть читачеві досягти хороших комунікативних результатів.

Автор досить доступно пояснює роль невербальних знаків та сигналів використовуючи приклади з життя.

Першою в списку невербальних засобів спілкування є міміка. Саме вона повною мірою забарвлює інформацію, яку нам хочуть донести. Міміка виражає шість основних емоцій людини: гнів, радість, страх, страждання, подив і презирство [1].

Далі – жести. Виразальні рухи рук, що передають внутрішній стан людини. Серед цікавої інформації про жести, можна виділити:

Таблиця 1

ЖЕСТ	ЗНАЧЕННЯ
Прикривати вуста руками під час розмови	Можливо людина, яка використала цей рух, щось приховує. Також це може означати те, що співрозмовник відверто бреше.
Потирати вуха	Може означати те, що слухач вже втомився вас слухати, і буде доречно надати слово йому.

Підпирати підборіддя, потирати скроні, закривати обличчя руками	Скоріше за все, ваш співрозмовник зовсім не налаштований на відверті розмови з вами.
Відводити погляд в іншу сторону	Підтверджує те, що людина щось приховує.
Схрещувати руки	Людина не хоче близько підпускати до себе, краще перевести тему або закінчити розмову.
Відтягування комірця	Людина хвилюється.
Вказівний палець спрямований прямовисно до скроні, а великий підтримує підборіддя	Негативне або критичне ставлення до почутого.
Тримати руки за спиною	Бути впевненим в собі.

Примітка: розроблено автором

Положення тіла також має значення. Часто воно виражає стан людини, її наміри та налаштованість на розмову з вами. Варто не тільки правильно починати та вести розмову, а й закінчувати її. Не можна робити це різко та використовувати агресивні жести. Варто звертати увагу на реакцію слухачів під час спілкування [1].

Існує поняття особистої, або іншими словами, просторової зони. Це певна межа, яка окреслює комфортну для людини територію, яку не слід порушувати.

Вона також поділяється на категорії:

- інтимна зона – це зона, яку людина оберігає найбільше. Потрапити туди можуть тільки ті люди, які мають тісний емоційний контакт.
- особиста зона – наступна після інтимної. Простежується на вечірках та різних зустрічах.
- соціальна та громадська зони. Це зв'язок зі сторонніми людьми в повсякденному житті [3].

Отже, невербальні засоби спілкування є невід'ємною частиною простого спілкування. Це інструмент, який дає змогу забарвити процес обміну інформацією. Що більше люди вивчають цю тему, то краще вони вмють слухати та говорити, вести комунікацію. Це допоможе в роботі та повсякденному житті, зробить вас цікавим співрозмовником та розумною особистістю. Розвивати це допоможуть книги та постійне спілкування в неформальних умовах.

Література:

1. Невербальні комунікації. URL : https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u166/neverbalni_zasobi.pdf.
2. Невербальні засоби спілкування. Матеріали КРЦПК. URL : http://cpk.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=597.
3. Лужецька Л. Невербальні засоби спілкування як складова мовленнєвої особистості. URL : https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/22.pdf.

Заморський Ярослав Антонович,

*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Метою написання будь-якого тексту є вплив на думку того, кому він адресується. Для того, щоб текст справив на адресата якнайсильніше враження, автор повинен дотримуватись певних правил, що вже склались раніше. Необхідно досконало знати структуру та принципи, що є характерними для конкретного виду тексту. Це стосується і рекламних повідомлень.

Об'єктом наукового дослідження є рекламний текст.

Мета – охарактеризувати особливості побудови рекламного тексту.

Аналізом рекламного тексту займалися такі науковці, як: Бацевич Ф.С., Кривобок Ю. В., Крутько Т. В., Різун В.В. та ін.

Кожна реклама має свою чітку структуру, що складається з слогану, заголовку, основної (інформаційної) частини та ехо-фрази.

Слоган – це коротка фраза, головним завданням якої є донести ідею рекламного повідомлення адресату. Слогани можна умовно поділити на:

- товарні;
- корпоративні.

Товарного слогану повинен позитивно вплинути на покупця і підштовхувати до покупки конкретного товару. Це коротке, просте та емоційне речення, яке потенційний покупець зможе легко читати і запам'ятати. Наприклад: «Gillette. Найкраще для чоловіків».

Корпоративний слоган повинен формувати імідж компанії, а також її ідентифікацію серед інших брендів. Цей вид слогану повинен створити позитивну ауру довкола компанії [1].

Заголовок, на відміну від слогану, ніколи не містить назви марки, бренду або виду товару. Його головним завданням є викликати в особи здивування, запитання, інтригу. Щоб зрозуміти, про що йде мова, людина повинна прочитати основну частину реклами.

Основна (інформаційна) частина реклами покликана створити в потенційного покупця враження, що саме цей товар йому необхідний. Інформаційна частина складається із зачину (виловлюється думка), аргументації і висновку. Дурняк Б.та Батюк А. стверджують, що основний текст повинен бути написаний дрібнішим, ніж інші елементи кеглем. Він повинен бути максимально лаконічним та зрозумілим. У міру збільшення кількості слів до 50 активне сприйняття тексту знижується, але при подальшому збільшенні – ослаблення уваги не спостерігається. Текст повинен бути написаний так, ніби він звернений до певної конкретної людини, у формі листа [2, с. 99]. Текст може містити статистичні данні, що підтверджують високу якість товару.

Основна частина має такі види:

- текст-розповідь;
- перелічування переваг;
- діалог;
- текст з інструкціями.

Часто в інформаційній частині згадуються відомі особистості, як додатковий аргумент щодо якості продукції. Так наприклад тенісистка Еліна Світоліна, борець Жан Беленюк і фехтувальниця Ольга Харлан взяли участь у рекламній кампанії бренду «Моршинська» [3].

Після завершення інформаційної частини може бути написана ехо-фраза. Це заключна частина реклами, що найчастіше розташовується в нижньому правому куті і виділяється більшим шрифтом. Основна ідея полягає в тому, що читачі можуть легко пробігти очима текст рекламного повідомлення, особливо не вникаючи в його нюанси. Особливо це актуально у випадках, коли рекламний матеріал занадто довгий і містить безліч різних понять. Тому саме остання фраза найкраще відкладається в пам'яті споживача.

Як показує практика, далеко не завжди у рекламних текстах є повноцінна структура. Часто можна трапляється таке:

- заголовок + інформаційна частина;
- інформаційна частина + ехо-фраза;
- заголовок + інформаційна частина + слоган;
- заголовок + інформаційна частина + ехо-фраза;
- інформаційна частина.

Отже, структура є важливою частиною при створенні рекламних текстів. Слоган повинен донести ідею реклами, заголовок – викликати в особи здивування і заохотити читати основний текст, інформаційна частина – стисло розповісти про основні переваги товару, ехо-фраза – повторити головну думку. Від правильного і гармонічного поєднання цих різних елементів залежить ефективність рекламного тексту.

Література:

1. Класифікація рекламних слоганів. Vuzlit. URL : https://vuzlit.com/248543/klasifikatsiya_reklamnih_sloganiv.
2. Дурняк Б.В., Батюк А.Є. Розробка і дизайн рекламних видань: навчальний посібник. Львів : Укр. акад. друкарства, 2006. 315 с.
3. Моршинська підтримує ефективні тренування! URL : <https://www.morshynska.ua/news/morsinska-pidtrimue-efektivni-trenuvanna>.

Івановська Єлизавета Дмитрівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ФЕМІНІТИВИ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЧОЛОВІКІВ ТА ЖІНОК

Проблема гендерної рівності чоловіків та жінок – це те, що не дає спокою протягом багатьох століть, зокрема і в Україні. Однак варто відзначити, що на відміну від інших країн українські чоловіки завжди відзначалися своїм шанобливим ставленням до жінок. Ситуація почала змінюватися, коли Україна та її народ потрапив під вплив Російської імперії, а згодом СРСР. Зважаючи на актуальність на сьогоднішній день мовного питання, у цьому дослідженні буде розглядатися мовний аспект того, який вплив мали росіяни на формування української мови у сфері гендерної рівності.

Українська мова, що здавна відзначається своєю мелодійністю та ніжною вимовою, на відміну від інших, також була багата на фемінітиви, адже якщо ознайомитися зі словником української мови 1909-го року, то ми побачимо близько тисячі фемінітивів, а у словнику 1970 – 1980 рр. близько трьох з половиною тисяч. Однак ці гендерні мовні особливості були витіснені з нашої мови російською культурою. Оскільки для російської мови творення фемінітивів неприйнятне, відповідно у періоди СРСР під впливом російськомовного панування зі словників було викреслено більшу частину українських фемінітивів. На сьогодні питання їх повернення в повсякденне використання стоїть дуже гостро. Згідно зі статистикою, 51,3% учасників вживає фемінітиви постійно, 38,5% – рідко, 5,1% – не вживають, 5,1% – не визначилися або запропонували свій варіант. Доволі часто доводиться зіштовхуватися з тим, що ці слова вживаються для позначення чоловіків та жінок і підкреслюють не стать людини, а її службове і соціальне становище. Що стосується використання в написанні нормативно-правових документів, то, згідно з установленою офіційно-діловою етикою, заведено вживати слова в чоловічому роді, що ніяким чином не дискримінує права жінки [1]. Цікаво, що прихильники такої думки вважають, що використання чоловічого роду – це спосіб не окреслювати показники статі, то це не так. Фемінітиви з нашого лексикону зникли зокрема через те, що через те, що у суспільстві існували штампи, згідно з якими жінка сиділа вдома, займалася сім'єю. Саме тому такі керівні посади, як директор чи президент займали виключно чоловіки. Проте сьогодні жінки слідує своїм амбіціям і доволі часто займають керівні посади у різноманітних фірмах та компаніях. За допомогою використання фемінітивів не лише у словосполученні, що стосується сім'ї та дому, а й професійній сфері можлива репрезентація жінок у суспільстві. Тобто, використовуючи фемінітиви у повсякденному житті ми показуємо, що жінка – це не лише біологічна одиниця, а й активний член нашого суспільства, який має активну громадську позицію та бере активну участь у багатьох суспільних процесах.

Одним з аргументів непотрібності в нашій мові використовувати дивину їх звучання. Хоча варто зазначити, що в процесі модернізації української мови було запозичено безліч іншомовних слів, що на сьогодні стали частиною нашого повсякденного життя, не зважаючи на те, що раніше для усіх вони теж звучали дивно та подекуди смішно. Втім навіть представники інституту мовознавства не залишили цю тему осторонь. Так, наприклад,

інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України на своїй сторінці в Facebook доволі багатозначний пост. В ньому було сказано про те, що українці через своє сприйняття органічного носіння мови будуть некоректно, а подекуди смішно утворювати слова. Як приклад вказали: вождиця, ворогиня, математикиня, політикеса і назвали це структурним насиллям над мовою. На додаток, було висловлено думку, що встановлення гендерних відмінностей можуть знищити змістову чіткість та однозначність висловлювань, тощо. Що ж, аналізуючи зазначені вище висловлювання, можна відзначити наступне: за словами Олени Синчак, Інститут мовознавства робить поспішні емоційні висновки навіть без аналізу джерел і без ретельного вивчення словників. До прикладу, слово «ворогиня» засвідчено в низці словників. Його вживали класики української літератури: Валер'ян Підмогильний, Олександр Довженко, Павло Загребельний, перекладачі Микола Лукаш та Віктор Шовкун. А сьогодні вживають такі відомі письменники й письменниці, як Любов Пономаренко, Оксана Забужко, Галина Тарасюк та інші [2].

Крім того, вважаємо важливим відзначити, що наведені приклади не можуть скомпрометувати усі фемінітиви загалом, це лише говорить, що автор невдало навів приклади. Адже варто зауважити, що в процесі засвоєння якогось нововведення далеко не всі слова будуть у використанні й у випадку, що зазначається вище, більш доцільним було б запропонувати моделі словотвору, які звучали б краще.

У публікації Інститут мовознавства пише, що фемінітиви «у сприйнятті органічного носія української мови» – неприродні. Начебто, це «призводить до фонетичного й структурного насилля над мовою». Проте при цьому наводить лише ніби навмисно обрані невдалі приклади. І маніпулює: надає більшої ваги сприйняттю противників фемінітивів, називаючи їх «органічними носіями мови» [2].

Тож з усього вищезазначеного резюмуємо, що використання фемінітивів – це не просто забаганкою, а один із способів забезпечення гендерної рівності між чоловіком та жінкою. Сучасні мовні норми дискримінують жінок та сприяють формуванню думки підвищеної значущості чоловіків. Ніяким чином не можна говорити про те, що використання чоловічого роду – це спосіб позначити слова в загальному значенні чи, так би мовити, у «нейтральному роді». В українській мові немає і не було нейтрального роду, це їй просто не притаманно, так само як і наділення будь-яких професій середнім родом. Саме тому найбільш доцільним є використання слів, які позначали як чоловічий, так і жіночий рід.

Література:

1. Фемінітиви на старті: коли «міністерки» з'являться в офіційній документації. URL : <https://chytomo.com/feminivity-na-starti-koly-ministerky-z-ivliatsia-v-ofitsijnij-dokumentatsii/>.
2. І знову заважають фемінітиви: як маніпулює Інститут мовознавства?. URL : <https://povaha.org.ua/i-znovu-zavazhayut-feminivity-yak-manipulyuye-instytut-movoznavstva/>.

Капелюшок Софія Володимирівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МІСЦЕ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА КАРТІ СВІТУ

Українська мова – єдина та офіційна мова в Україні. За даними різних джерел, українська мова займає 22 або 25 місце в світі за кількістю її носіїв. Всього українською мовою у світі розмовляє від 41 до 45 мільйонів осіб. Поза межами України українська мова користується попитом серед українців східної діаспори (понад 6 мільйони осіб) та західної діаспори (понад 2 мільйони осіб). Історично українська мова виникла з православ'янської, що існувала до першого сторіччя нашої ери. Українська мова вважається однією із наймилозвучніших мов світу. Цікавим фактом в історії є проведений в Парижі конкурс мов світу (1934 р.), де українська мова посіла третє місце, після французької та перської [1].

Княжа доба відзначилася існуванням двох мов: живою, розмовною староукраїнською та літературною або ж запозиченою з Болгарії, церковнослов'янською [2].

Згодом, після прийняття християнства створювалися школи, бібліотеки, почали перекладати велику кількість грецьких авторів та писати філософські, літературні та історичні твори.

На деякий час затримала культурний розвиток України-Русі – монголо-татарська навала, але не зупинила його повністю. А ось за часів Великого Литовського князівства почався етап піднесення та розвитку української мови, як державної [2].

У козацьку добу популіризується та бурхливо формується українська література, освіта, наука та книгодрукування. Але в кінці 17-18 століття Україна втрачає свою політичну незалежність, наслідком цього стає переслідування української мови, культури та самобутності російською владою. Русифікація України наносить велику пляму в розвитку української мови та культури, але знову ж таки повністю не зупиняє його і згодом призводить до відродження. Українську мову офіційно визнає російська Академія наук у 1906 році [3].

В сучасному світі українською мовою спілкуються не лише в Україні, а й в прикордонних територіях сусідніх країн, де здавен проживають українці, також в країнах куди виїхала велика кількість українців. До прикладу носіями української мови в Білорусії є автохтонне українське населення Берестейщини та Пінщини (що розташовані в південно-західній частині країни), а також безпосередньо вихідці з України, які оселилися в різних місцинах Білорусі в радянські часи [3].

У Великій Британії проживає понад 30 тисяч українців. Вони належать до трьох поколінь, друге та третє – уродженці Великої Британії. Друге покоління отримало повністю середню освіту, багато українців – вищу. Перше покоління українськомовних родин розмовляє з дітьми та між собою тільки українською мовою; друге – українською, а інколи й англійською мовою; третє, включаючи мішані подружжя усіх поколінь – найчастіше англійською мовою. В розмовній мові українців, що мешкають на території Великої Британії переважає галицький (наддністрянський) діалект, однак більшість його носіїв стараються опанувати літературну мову [3].

У Франції проживає близько 30 тис. українців. Першими емігрантами були прихильники гетьмана Івана Мазепи. В кінці 19 століття у Францію прибуває з Наддніпрянщини й Галичини українська інтелігенція, завдяки якій створюється ланка українського культурного та громадського життя. Зараз багато українців мешкає в Парижі та центральних або східних регіонах країни [3].

А ось українська мова в Канаді – це локальний варіант української мови, пов'язаний з ним так як і з іншими регіональними варіантами – українською мови Аргентини, Бразилії, США, спільним ядром системи. Варіант української мови в Канаді дуже подібний британському, австралійському та американському варіантам української мови внаслідок пануючого впливу англійської мови [2].

У Польщі нараховується понад 300 тисяч автохтонних українців, що живуть у південно-східних районах, вздовж польсько-українського кордону (часто впереміш з польським народом).

Також українську мову, пісні, музику та танці поширюють українські артистичні гуртки. У Польщі є українські середні школи, на філологічних факультетах університетів – українські відділення (у Варшаві – з 1953 року, Католицькому університеті в Любліні – з 1989 року, Краківському – з 1990 року).

Під час хвилі української імміграції в двотисячних роках українська мова значно поширилася у традиційних польських регіонах, де раніше ніколи не мешкала велика кількість українців. Таким чином українська культура впливає на польську, а польська на українці. Внаслідок військового нападу росії на Україну в Польщу вже виїхало понад 2 мільйонів українців, у подальшому це також матиме суттєвий вплив на суміш та перейняття українських традицій поляками, польських – українцями.

Українська мова має напівофіційний статус в США (округ Кук штату Іллінойс). В цьому окрузі живе понад 5 мільйонів населення, до округу входить місто Чикаго. А українська мова була обрана одною із найбільш вживаних мов у згаданому регіоні.

Українці завжди намагаються зберігати українську мову, поважають національні звичаї, традиції та свою самоідентифікацію, незважаючи на багатоетнічне оточення. Але тепер не тільки серед українців, а й в багатьох країнах світу спостерігається велике зацікавлення українською мовою та культурою.

Література:

1. Учасники проєктів Вікімедія. Поширеність української мови. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Поширеність_української_мови (дата звернення: 22.04.2022).

2. Szulhan M. Місце української мови на лінгвістичній карті світу. Academia.edu. Share research. URL : https://www.academia.edu/24684802/Місце_української_мови_на_лінгвістичній_карті_світу_публікація (дата звернення: 23.04.2022).

3. 10 цікавих фактів про українську мову. URL : <https://folkmoda.net/10-tsikavih-faktiv-pro-ukrayinsku-movu> (дата звернення: 24.04.2022).

Ленчук Анастасія Сергіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МИСТЕЦТВО ПЕРЕМОВИН

Перемовини – це процес обговорення визначених питань з метою їх вирішення та приходу до спільної думки. Вони (перемовини) можуть проводитись на різних рівнях, різну кількість разів (одноразові чи постійні), можуть мати різний характер (неофіційний чи протокольний), мають різні цілі, а також можлива різна кількість учасників (двоє і більше).

У наш час перемовини є одним з найважливіших етапів, який необхідно здійснити. Адже якщо вдало провести перемовини, то можливо змінити хід подій.

Існують ще стратегії введення переговорів. Їх є декілька. Ось, наприклад, перша полягає в тому, що сторони мають намір розв'язати проблему так, щоб результат не залежав від намірів однієї із сторін, щоб був обґрунтований і враховував інтереси усіх сторін. Проте існує друга протилежна стратегія, яка полягає у протистоянні сторін. Зазвичай за такої стратегії між сторонами не дуже хороші відносини і переговори проводяться неодноразово [1].

На нашу думку, варто зазначити про те, що перемовини, оскільки є досить складним та в більшості затяжним процесом, виділяють три стадії.

1. Підготовка до перемовин.

Аби перемовини пройшли вдало, перед тим як сідати за стіл перемовин, аби вони пройшли вдало, необхідно скласти стратегію. У ній (стратегії) необхідно:

- Здійснити аналіз ситуації (визначити мету, проблематику, оцінити ситуацію, визначити позицію у перемовинах).
- Уважно вивчити майбутнього співрозмовника (особливості, особистісні характеристики та інтереси, те, як співрозмовник проводить перемовини, вивчити прийоми впливу на співрозмовника).
- Обміркувати, яким чином створити приємну атмосферу та налагодити контакт із співрозмовником.
- Продумати свої висловлювання та докази.
- Обміркувати «шляхи відступу» і нейтралізацію зауважень.
- Підготувати завершення перемовин [2].

2. Проведення перемовин.

Існують стратегії введення переговорів. Їх є декілька. Ось, наприклад, перша полягає в тому, що сторони мають намір розв'язати проблему так, щоб результат не залежав від намірів однієї із сторін, щоб був обґрунтований і враховував інтереси усіх сторін. Проте існує друга протилежна стратегія, яка полягає у протистоянні сторін. Зазвичай за такої стратегії між сторонами не дуже хороші відносини і переговори проводяться неодноразово. Проте, я вважаю, що для досягнення успіху у перемовинах необхідно обирати першу стратегію, оскільки при протистоянні сторін дійти згоди ймовірність менша, тим більше більша ймовірність того, що з Ваших умов прийметься менша кількість. Оскільки інші сторони не захочуть поступатись або йти Вам на зустріч (і інша сторона можливо не буде цього навіть усвідомлювати).

Фахівці з проблем усного ділового спілкування пропонують принципи щоб перемовини пройшли більш вдало. Серед них:

- Зберігання спокою. Ось, наприклад, при виникненні непорозуміння, необхідно не перебивати, уважно вислухати партнера, а вже після його промови за потреба задати питання для уточнення. Також можна спростувати аргументи партнера, проте робити це потрібно обережно. Радять при цьому змінити інтонацію або пожартувати, або ж за потреби вибачитись.
- Визначення своїх інтересів та ставлення з розумінням до інтересів опонента. Тобто власні інтереси необхідно для себе чітко розуміти та відстоювати, приводячи переконливі аргументи, проте варто не забувати про інтереси іншої сторони.
- Розгляд різних варіантів вирішення питань. В процесі перемовин необхідно розглядати декілька варіантів вирішення поставлених питань. Рекомендується це робити різними способами. Наприклад, поділити поставлені питання на декілька частин і поступово кожен аналізувати вирішувати. Якщо ж ніякі методи не допомагають, то пропонується такий варіант, як звернення до посередника (третьої особи), задля того, аби та змогла оцінити ситуацію зі сторони.
- Обговорення справедливої домовленості. Це так звані об'єктивні критерії, згідно з якими будуть здійснюватись перемовини.

У підготовці до перемовин я зазначала, що необхідно благоприємну атмосферу, оскільки такий аспект також має чималий вплив на перемовини. Щоб цього досягти рекомендується:

- Розмовляти не надто гучно та не надто тихо.
- Якщо наявні «гострі кути», то при розмові не використовувати такі вислови: «остаточно», «безумовно», «тільки так». Рекомендується вживати «на мою думку», «можливо» [2].

3. Завершення перемовин.

Якщо сторони дійшли згоди, то вкінці стисло повторюють всі ключові моменти. Це здійснюється з метою, щоб упевнитись, що учасники всіх сторін чітко розуміють суть домовленості. Також перед підписанням угоди знову уважно перечитується усе зазначене, аби в подальшому не виникло непорозумінь.

Якщо сторони згоди не дійшли, то рекомендують відмовитись від зачитування питань, в яких до згоди не дійшло. Також варто відшукати спільну цікаву тему для усіх сторін задля дружньої атмосфери в подальших перемовинах [2].

Отже, перемовини – це дійсно мистецтво, ще й доволі складне, оскільки спілкування настільки різноманітне, що важко знайти ідентичне, тим більше якщо справа стосується знайдення спільної точки зору, спільного рішення, яке повністю або частково задовольнить усіх сторін. При перемовинах ефективними є психологічні методи. Також задля успішних перемовин існують різні моменти у підготовці, самому процесі та закінченні. У ситуації яка склалась на сьогоднішній день дуже важливо вести переговори враховуючи моменти, які зазначені у моїй роботі.

Література:

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я. Ділове спілкування: навч. посібник / За наук. ред. Авраменко О. О. Івано-Франківськ. «Лілея-НВ». 2015. 160 с.

Мазур Катерина Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ

У сучасній українській мові традиційно виділяють офіційно-діловий, науковий, конфесійний, публіцистичний, художній, розмовний та епістолярний стилі.

Оскільки темою нашого дослідження є «Історія становлення офіційно-ділового стилю», ми зупинились на вивченні саме цього питання, адже воно є доволі актуальним, оскільки особливо великого значення набуло офіційно-ділове спілкування при вивченні курсу «Українська ділова мова».

Цьому питанню було присвячено значну кількість праць науковців, серед яких: Бабич Н.Д., Берестенко О.Г., Васенко Л.А., Герман К.Ф., Гриценко Т.Б., Дубічинський В.В., Кринець О.М., Шевчук С.В., Клименко І.В., Мацюк З.О., Сергійчук З.О., Симоненко Т.В., Скраб М.В., Станкевич Н.І., Руденко Н.П., Цілина М.М., Чорновол Г.В. та інші. Мета нашої роботи полягає у визначенні та розкритті особливостей офіційно-ділового стилю та розповісти про історію розвитку даного стилю.

Офіційно-діловий стиль є одним із найдавніших стилів, що має давню історію. Його розвиток пов'язують із розвитком державності та діловодства. Початок розвитку офіційно-ділового стилю сягає дохристиянських договорів руських князів із греками, тобто ще часів Київської Русі, а також можна знайти згадки у документах адміністрації Великого князівства Литовського й гетьманських канцелярій, юридичних актах міських урядів XV–XVII ст., тощо.

Аналіз текстів договорів Русі з греками переконує в тому, що в IX – X ст. в Київській Русі вже існували жанрові різновиди ділового стилю. У Русі вже в дохристиянську епоху існувала розгалужена система писаних текстів ділового призначення (заповіти, акти, торгові й дипломатичні угоди, листи), які мали чітку структурну організацію і стандартні засоби вираження.[1]

Якщо розглядати детально історію становлення офіційно-ділового стилю, то можна виділити кілька етапів розвитку:

1. Перший період – X–XIII ст. На цьому етапі офіційно-діловий стиль використовувався у правовій галузі суспільно-політичного та виробничого життя і був представлений завдяки договірним грамотам, міждержавним політичним та торговельним угодами, збірниками законів, тощо. Адже у ті часи була необхідністю закріпити на тривалий час правові норми життя, майнові стосунки між тодішніми громадянами, торгівельні й політичні договори з іншими державами тощо. Одним із найяскравіших взірців офіційно-ділової мови цього періоду є оригінальний звід світських законів Ярослава Мудрого «Руська правда» (30-ті рр. XI ст.), у якому відбиті юридичні норми X–XI ст.

2. Другий період – у XIV–XV ст. Під час цього періоду сформувалася лексична, фонетична та граматична системи української мови. Книжна мова Київської Русі виконувала роль літературної писемної мови, мови офіційних документів і листування. Литовський статут є найяскравішою пам'яткою офіційно-ділового мовлення цього часу. У ньому зводилися закони феодального права, яке діяло у Великому князівстві Литовському (1529, 1566, 1688 рр.). Офіційно-діловий стиль презентують юридичні та ділові документи: дарчі, купчі грамоти, заповіти, описи майна, присяги на вірність королю, описи помість, земель.

3. Третій період – кінець XVI – I пол. XVII ст. У цей період значно розширилося жанрове коло ділових документів та сформувалися стилі такої мови як: публіцистичної, художньої, наукової, літописної літератури, актово-урядова, документальна. Крім дарчих, договірних, купчих та інших типів грамот додаються цілі томи ділової та юридичної літератури. Яскравою пам'яткою ділового письма I пол. XVII ст., окрім актів, є також «Реєстр всього війська Запорозького», створений гетьманською канцелярією 1649 р.

4. Четвертий період – II пол. XVII – I пол. XVIII ст. За часів Речі Посполитої застосування офіційно-ділового стилю було обмежене. Проте незважаючи на це, набула все більшого поширення ділова актова мова. Видатні зразки ділових документів: універсали, грамоти, листи гетьманської та полковницької канцелярії започаткували нове офіційно-ділове мовлення.

5. П'ятий період – II пол. XVIII ст. – поч. XX ст. Українській державності прийшов кінець після приєднання до Росії та скасування гетьманства, адже це позбавило розвивати українську літературну мову а також удосконалювати стилі такі, як: науковий, публіцистичний та безпосередньо офіційно-діловий.

6. Шостий період – XX ст. – XXI ст. Після об'єднання українських земель спочатку у складі УНР, а потім УРСР українська літературна мова, незважаючи на жорстку русифікаційну політику, під впливом давніх традицій і найкращих зразків сучасної художньої літератури, розвинула всі свої функціональні стилі. Головним виявом тогочасного діловодства, де повноцінно функціонувала українська мова під час заборон, був діловий лист. Загалом цей період можна розділити на ще три етапи:

- 20-30-ті рр. після тривалої паузи майже двохсотрічної українська мова стала мовою законодавства;

- 40-80-ті рр. українська ділова мова обслуговувала лише деякі політичні та ідеологічні документи, законодавчі акти (тобто виконанні у офіційно-діловому стилі). Ділова мовленнєва практика перебувала під тиском російської мови, і в зв'язку з цим офіційно-діловий стиль як окремий функціональний стиль сучасної української мови був остаточно виділений лише у 50-60-х рр [3].

- 90-ті рр. XX ст. - поч. XXI ст. Після проголошення незалежності України відбувся бурхливий розвиток офіційно-ділового стилю [2] .

Отже, офіційно-діловий стиль – це функціональний різновид української мови, що задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, ділових відносин між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування через усну й писемну форми, а також. Що використовувався й використовується з інформативно-регулятивною метою; обслуговує сфери права, влади, адміністрування, комерції, міжнародних відносин.

Література:

1. Конспект лекцій. Становлення й розвиток ділового стилю.
https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/543449/mod_resource/content/1/%d0%9b%d0%95%d0%9a%d0%a6%d0%86%d0%af%203.%20%d0%a1%d1%82%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d0%bb%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%b9%20%d1%80%d0%be%d0%b7%d0%b2%d0%b8%d1%82%d0%be%d0%ba%20%d0%b4%d1%96%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%be%d0%b3%d0%be%20%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%bb%d1%8e.pdf

2. Офіційно-діловий стиль як функціональний різновид сучасної української літературної мови. Історія становлення. Мовні особливості. URL: https://pidru4niki.com/84475/dokumentoznavstvo/ofitsiyno-diloviy Stil_funktsionalniy_riznovid_suchasnoyi_ukrayinskoyi_literaturnoyi_movi_istoriya_stanovlennya

3. Марко І. В. Становлення офіційно-ділового стилю західноукраїнського варіанта літературної мови кінця XIX – початку XX ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Чернівці, 2010. 20 с.

Пагор Богдана Русланівна,
*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МОВНА КУЛЬТУРА СУЧАСНОГО ЮРИСТА

У сучасному світі існує коло професій, для фахівців яких здатність застосовувати мову згідно з випадками, цільова настанова на єднання мовного режиму офіційного спілкування є практичною необхідністю. До такого ряду властива і професія юриста, яка постійно співвідноситься з суспільною культурою, ґрунтовним знанням права та навичками застосовувати «витончену словесність» для висловлення міркувань [1, с. 1].

Професія юриста є одною із первісних у цивілізованому суспільстві. Ще за давніх часів правові функції виконували кваліфіковані та найбільш владні старійшини, жерці, служителі релігійного культу [2, с. 25].

Сьогодні українське суспільство, яке споруджує цивілізовану юридичну державу, вимагає належної готовності професійних правників, які повинні мати високу всебічну та професійну культуру мовлення. Оскільки день у день професія правознавця відбивається на слухачів завдячуючи усному слову. Результативність в багатьох аспектах залежить від культури мовлення юриста. Зрозуміло, що невмотивована та нечітка промова не вразить слухачів, а подеколи навіть може навести озлоблення. Саме тому теперішнє суспільне життя вимагає від спеціаліста вільного володіння державною мовою, як в усній, так і в писемній формах, багатства словникового запасу, готовності до продуктивного спілкування з різними категоріями громадян, оскільки це не лише ознака загальної культури особистості юриста, але й гарантія його професійного звершення [1, с. 1]. Один із відомих німецьких теоретиків права є Бернд Рютерс, який вдало зазначає: «Поза мовою право не існує. Право можна виразити, передати, пояснити та вдосконалити лише завдяки мові» [3, с. 147].

Теперішній щабель наукової мовної культури демонструє, що, на жаль, проблем більше, аніж позитивних аспектів на такій ділянці діяльності. Поміж причин такого стану – мізерна мовно-комунікативна, стилістична компетентність, а інколи й ігнорування таким аспектом – це й визначає актуальність проблеми [4, с. 23].

Професія юриста покладає на спеціаліста вглиблюватися в усі сфери суспільства. Тому особливо специфічною та нагальною в сучасності є проблема управління суспільних відносин у сфері контактів з людьми, підвищення справжньої культури учасників такого процесу. Здійснюючи методи переконання, споживаючи спосіб культури спілкування, дотримуючись певних правил культури спілкування, його учасники здобувають найкращих результатів, здійснюючи процес спілкування більш прогресивним [5, с. 18].

У юриспруденції домінує офіційно-діловий стиль, який обслуговує сферу офіційного спілкування (усного та писемного), виявляється в організації та оформленні зв'язків між органами влади, установами, громадянами, міжнародних стосунків у галузі політики, економіки, культури. Стиль від фахівця високої загальної та мовної культури [2, с. 26].

Вільне володіння та істинне користування українською мовою є не тільки повинністю будь-якого державного службовця та особливістю його професійної відповідності, але й умовою прийняття результативних управлінських рішень, порозуміння між керівництвом та трудовим колективом, утворення ділової атмосфери у службових стосунках, становлення авторитету установи в її стосунках з користувачами адміністративних послуг [3, с. 147].

Мову людей, пов'язаних із юриспруденцією, можна назвати специфічною. Вона характеризується вживанням словосполучень дієслівного типу, дієприслівниковим і дієприкметниковим зворотами, прямою мовою, повторенням професійної лексики. У

юридичних текстах переважають складні звичайні речення. Іноді правники у своїх виступах використовують книжкову лексику, менш відомі терміни. Така мова важко сприймається слухачами, стомлює, викликає дискомфорт і свідчить про низький рівень мовника. Письмова діяльність юриста вимагає значних знань національної мови. Невірні чи неправильно написаний текст, нотатки, домовленості, рішення стануть причиною нерозуміння та неповаги з боку колег, простих цивільних. Звичайно, як і представництво в будь-якій іншій професії, юристи у своїх текстах використовують спеціальні терміни. Написання деяких понять дуже важко запам'ятати, тому їх переміщують у спеціальний юридичний довідник [3, с. 147]. Як письмова діяльність адвоката, так і публічний виступ підпорядковані певній традиції. Це завжди ділова або публічна мова. Вона має бути лаконічною. Усі слова мають своє місце, та обрані зважено.

Також однією з основних складових іміджу та якостей правника, показником культури як особистості є його мовлення. Під час спілкування із людьми, завдячуючи мовленню, можна помітити рівень правника, через встановлений рівень культури та інтелекту, його професіоналізм. Культура мовлення найбільш достовірніше передає зміст думок, дає змогу захищати власну позицію [6, с. 205].

Для цього необхідно мати таку форму спілкування, як усну, так і письмову, яка дозволяє використовувати мову в усьому її багатстві та потенціалі. Найважливішим засобом спілкування юристів є мова. Якість її засвоєння та належне використання, істотно впливає на ефективність професійно-правової діяльності. Професійна діяльність юриста вимагає грамотності його мовленнєвої поведінки на культурному рівні. В основі комунікативної діяльності юриста – звички, прийняті в суспільстві, правила мовленнєвої поведінки в конкретному соціальному середовищі, стійка формула етикету відбиває зовнішній прояв ставлення будь-кого до інших, до різноманітних соціальних цінностей. Процедура процесуально регламентованого спілкування, їх формалізований характер – неухильна умова, її можна здійснити в рамках цього професійного спілкування, і ніхто не може його порушити. Данні процедури ретельно описуються в законі, починаючи з тих підстав, що сам акт спілкування не може відбутися, і закінчуючи формою процедури, яка завершує діалог між сторонами в особливому порядку домовленості, що зображує не лише зміст, а й процесуальний характер всього процесу комунікації, ігнорування яких, може виправдати визнання результатів недійсними, отриманих під час процесу спілкування, юридичні санкції проти тих, хто порушує встановлені професійні та юридичні процедури спілкування, довільні спрощення тощо [6, с. 206].

Отже, можна сказати, що для юриста важливо розвивати ступінь професійної культури мови, створювати комплекс правил поведінки, які зорієнтовані на шанобливе відношення до громадян, взаємоповагу в міжособистісному службовому спілкуванні, адже це сприяє успіху правника.

Література:

1. Киричук Б. С., Якимчук М. Ю. Культура мовлення як засіб розвитку комунікативних компетентностей юриста. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2021. № 1 (23) URL : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2021/n1/21kbskky.pdf>
2. Бондаренко Д. В. Формування професійної культури мови юриста. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. К. 2019. С. 24-27.
3. Удод М.М. Культура мови юриста. Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи. К. 2019. С. 146-148.
4. Барановська Л. В., Циганій С. О. Культура мови як складова культури професійно-правового спілкування працівників юридичної галузі. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія: Педагогіка, Психологія. 2015. № 6. С. 23–25.
5. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови: навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
6. Яценко К.В. Мовна компетенція як складова професійно-правової культури юриста. *Професійна компетентність юриста: перспективні напрями та тенденції формування*:

Поп'як Андрій Олександрович,
*здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

МАЙБУТНЄ УКРАЇНСЬКОГО ДУБЛЯЖУ У ТАКИХ СФЕРАХ, ЯК: ВІДЕОІГРИ, КІНО ТА АНІМЕ

Актуальність теми спричинена низкою подій, що сталися протягом останніх двох місяців. Для чіткого викладу матеріалу назвемо цей переломний момент «день Х».

До дня Х озвучування та переклад іноземного кіно українською мовою розвивався в хорошому темпі. Такому темпові сприяло прийняття деяких законопроектів у середині країни, а саме: прийнятий у 2014 році закон України «Про Суспільне телебачення і радіомовлення України» та від 2021 року Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Згідно із щорічним моніторингом ГО «Простір свободи» та інтернет-видання «Тексти» відсоток українського дубляжу в середині країни станом на 2014 рік становив 65,5%, а станом на 2020 рекордні 95% [1]. Як підсумок, вищевказані дані стверджують, що український дубляж кіно в середині країни до дня Х був на доволі високому рівні.

Цікавим фактом є те, що він навіть поширювався за кордон. Найбільшим прикладом українського дубляжу за кордоном є початок співпраці 2 українських студій Postmodern Postproduction і «Так Треба Продакшн» із всесвітньо відомим стрімінговим сервісом Netflix у 2020 році. Ці студії дубляжу, на думку керівництва Netflix, відповідають технічним стандартам, стандартам безпеки та навіть вимогам щодо охорони здоров'я та обслуговування клієнтів [2]. А як що до сфери відеоігор?

Ми звикли дивитися фільми, читати книги українською, але коли доходить до відеоігор, то маємо проблему переважної відсутності української мови як у озвученні, так і тексті. Українська локалізація ігор – рідкісне явище, переважна більшість розробників у всьому світі нею не зацікавлені, якщо й погоджуються, то зазвичай це волонтерська локалізація, а перекладачі працюють лише у свій збиток. До дня Х найбільшими локалізаторів ігор на українську можна віднести 2 компанії: Valve та PlayStation.

У сфері аніме ситуація навіть гірша, ніж у відеоіграх. Офіційного українського перекладу майже немає, а українські фанати дивляться переважно у російському дубляжі. Під час дослідження цього питання ми дізнались, що офіційно переглянути аніме ми можемо лише після підписки на CrunchyRoll або Wakanim (міжнародні ліцензійні аніме-сервіси), але там український дубляж відсутній. Хоч і від недавня нам став доступний стрімінговий сервіс Netflix, проте частіше за все там наявні лише субтитри.

Але це не означає, що українського озвучення немає узагалі. Існують так звані АнімеДаби – аматорські студії дубляжу. Українські даби вважаються піратськими, адже переклад відбувається без ліцензування. Одним із найвідоміших сервісів є AniTube. Ця платформа збирає різні озвучування українською мовою на один сайт.

Загалом ситуація до дня Х є не однозначною: кіноіндустрія процвітає, а відеоігри та аніме індустрії – ні. Під час дослідження причин, чому саме такі негативні результати, ми дійшли висновку, що багато іноземних компаній вважають Український ринок малим, а Україну узагалі як частину Росії.

Тепер перейдемо до суті теми. Яке майбутнє чекає на український дубляж? День Х показав усьому світу, що Україна – це не частина Росії. Світ нарешті прозрів та усвідомив, що ми незалежна країна, яка має свою мову. Ми вважаємо, що в скорому часі потік інвестицій до

українського дубляжу зросте. І все більше кіно, відеоігор та аніме з'являтимуться на нашій рідній мові.

Яскравим прикладом є те, що український серіал «Слуга народу» посів друге місце в рейтингу Netflix протягом останнього місяця [3]. А українська студія «В одне рило» готується до подання запиту на ліцензування озвучування аніме [4]. Українські розробники GSC Game World готують запуск кульового продукту S.T.A.L.K.E.R. 2: Серце Чорнобиля (S.T.A.L.K.E.R. 2: Heart of Chernobyl) [5].

Великий бум, тобто різкий скачок у сфері дубляжу, – це є питанням часу. Усе залежить від закінчення війни, але те, що точно не зміниться, – це усвідомлення української мови як окремої одиниці, а не частини Російської Федерації.

Література:

1. Стан української мови. Щорічний моніторинг. *Тексти. ЮА*. URL : https://texty.org.ua/articles/97860/Stan_ukrajinskoji_movy_Shhorichnyj_monitoryng_pisla_splesku-97860/.
2. Ткачук Б. Дві українські студії озвучки офіційно почали співпрацю з Netflix. Вони дублюватимуть контент українською. URL : <https://cutt.ly/2DNYewo>.
3. Серіал «Слуга народу» посів друге місце в рейтингу Netflix. URL : <https://zn.ua/ukr/CULTURE/serial-sluha-narodu-posiv-druhe-mistse-v-rejtinhu-serialiv-netflix-.html>.
4. Засновник проєкту «В одне рило»: запит на озвучування українською ще тільки формується. URL : <https://cutt.ly/oDMe82v>.
5. Офіційни сайт GSC Game World. URL : <https://www.stalker2.com/ua>.

Швець Катерина Віталіївна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

УКРАЇНЬСКА МОВА – ДУХОВНО-НАЦІОНАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Чи дійсно мова – духовно-національний феномен та скарб нації? Чи є різниця, якою мовою розмовляти? Хіба українець, це обов'язково той, хто розмовляє українською? А мова? Чи якось впливає на любов до Батьківщини? Ці питання можна почути часто від людей, які зовсім не мають власної думки і громадської позиції. А питання ці зовсім безглузді, бо кожен щирий українець і так знає на них відповідь.

Українська культура та мова віками розвивалась у тіні литовської, польської та російської культур. Наша культура, традиції і мова завжди піддавалися гніту та спробам викорінення, та ці намагання неодноразово потерпали поразку. Наші бабусі та дідусі з покоління в покоління передавали цей дарунок – мову. Вони не дали українській мові стати «мертвою мовою», завдяки цьому «солов'їна» дійшла й до нас. Загарбники втручалися в наш правопис з метою асимілювати, принижували нашу мову, мовляв: «українська мова – мова мужика, а не аристократа», кидали людей під кулі та в зашморг за лише одне слово «Україна». Проте українці щоразу вставали з колін та доводили своїм катом, що ми існуємо і ми – сильні!

Жоден українець, який щиро любить свою Україну-неньку, не вагатиметься, якою мовою йому говорити. Адже мова – це те, що ідентифікує нас як незалежну націю і не дає асимілювати. Якби українська мова зникла, зникла б і наша нація, а без нації не існувало б держави. За що тоді так відчайдушно боролися і заплатили за цю «мрію» своїм життям Богдан Хмельницький, Степан Бандера, Василь Стус, В'ячеслав Чорновіл та усі інші українці. Саме за допомогою цього великого феномену ми зветься українцями та живемо, як у гімні співалося «у своїй сторонці».

На жаль, сьогодні багато хто з нас забуває про важливість державної мови, починаючи з державних чиновників, які не думають, що саме вони своєю девіантною поведінкою подають приклад іншим та закінчуючи простими пересічними громадянами, які на побутовому рівні зневажають свою «солов'їну». Слід завжди пам'ятати про те, що народ, який втрачає свою рідну мову і приймає чужу, не спроможний утвердити свого права на життя поміж інших націй та через те засуджує себе на смерть і на гибель своєї історії [1].

Отож вважаємо, що мова – це дійсно рідкісний скарб і джерело життя нашої нації. Рідна мова – це та невідривна частка Батьківщини, дзвінкий голос, якої буде лунати скрізь, будь ти в Парижі чи в Варшаві. Її інструменти та милозвучні звуки відгукують найпотаємніші струни нашої душі. Пам'ятаймо, що тільки на ґрунті національної мови, яка духовно обрамлює націю, можливий розвиток національної свідомості, пам'яті й національного пізнання. Адже, «найцінніше багатство кожного народу — це його мова – жива схованка людського духу, багата скарбниця, в яку народ складає своє давнє життя, свої сподівання, розум, досвід і почування», – Панас Мирний [2].

Література:

1. Фаріон І. Мова як духовно-національний феномен. URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Farion_Iryna/Mova_iak_dukhovno-natsionalnyi_fenomen.pdf.
2. Мирний П. Рідна мова. URL : <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2610>.

Шелестюк Аліна Вікторівна,

*здобувачка вищої освіти на бакалаврському рівні факультету управління та економіки
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасному світі важко уявити існування суспільства без використання мови, адже саме мова є важливим засобом спілкування, обміном думок та передачею досвіду між людьми. Тому культура мовлення відіграє провідну роль під час комунікації, особливо це стосується фахівців різних сфер діяльності – менеджмент, туризм та інші. Туристична сфера вимагає постійне спілкування між працівником та клієнтом, яке в результаті вплине на конкурентоспроможність туристичних організацій.

Туристична діяльність передбачає контакт з клієнтами, постачальниками, партнерами, засобами масової інформації. Тому важливу роль для ефективної комунікації працівників цієї сфери діяльності відіграє культура мовлення. Це дотримання мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, правил мовленнєвого етикету, точність, ясність, чистоту, логічну стрункість, багатство і доречність мовлення.

Вияв культури мовлення включає такі основні аспекти: дотримання усіх правил усного і писемного мовлення, доречність і доцільність висловлювань, багатство мови, змістовність, лаконічність, точність та використання мови у всіх сферах діяльності [1].

Обслуговування клієнтів буде мати позитивні результати тільки тоді, коли фахівці досягнуть майстерності у використанні граматичних форм, синтаксичних структур, мовних засобів (відповідно до ситуації), граматичних синонімів, логічних та змістовних висловлення думок, багатства словникового запасу, умінні знайти підхід та зацікавити [2].

У іншому випадку нерозвинута культура мовлення матиме негативні наслідки. Насамперед, це неоднозначний зміст висловлення, некоректність надання інформації. Це призведе до зростання кількості непорозумінь, зниження авторитету працівника, формуватиметься негативний імідж цієї туристичної організації тощо.

У сучасному мовленні часто зустрічається використання русизмів, що є один із основних проявів низької культури мовлення. Прикладами можуть слугувати наступні словосполучення: безналічний розрахунок (замість безготівковий розрахунок), сахарний

сироп (замість цукровий сироп), получив винагороду (отримав винагороду), багаточисельні відвідувачі (замість чисельні відвідувачі), самий лучший (найкращий) тощо [2] .

Варто приділити увагу ще одній категорії культури мовлення, як правильність, що часто порушується. Це стосується відмінювання слів, правильності написання складних слів та слів іншомовного походження. Наприклад, млинці зі сметани (замість млинці з сметаною), мульти-вітамін (мультивітамін), кімната музей (кімната-музей), на вишню (на вишні), лібретто (лібрето), брутто (брутто) та інші.

Перелік проблем можна продовжувати, у свою чергу вказуючи на те, наскільки питання культури мовлення є актуальним. Якщо зазначенні приклади поєднати з порушенням правил використання пунктуації, то це може призвести до загального нерозуміння змісту тексту та виникнення комунікативного бар'єру між клієнтом та фахівцем [3].

Щоб вирішити проблему низької культури мовлення, потрібно насамперед її усвідомити. Особливо це стосується й письмової форми комунікації (як-от листування, інформація на сайті, прайс-листи). Щоб удосконалити своє мовлення насамперед потрібно більше читати. Це допоможе збільшити словниковий запас, правильно будувати словосполучення та речення. Варто частіше заглядати до словника, особливо коли виникають сумніви у правильності наголосу чи потрібен синонім. Важливою є фільтрація мовлення, тобто необхідно старатися продумувати конструкцію речення без використання слів-паразитів, русизмів тощо. Щоб результат був ефективнішим необхідно регулярно виконувати вправу. Зміст її полягає у тому, щоб обрати для себе якийсь предмет та говорити про нього приблизно 5 хвилин тільки літературною мовою. Згодом можна обирати складніші теми й збільшувати тривалість мовлення. Для закріплення своїх знань потрібно завести записничок. У ньому можна записувати нові слова, словосполучення, висловлювання то свої досягнення [3].

Отже, культура мовлення є важливою передумовою для ефективної комунікації працівників, клієнтів та успішної діяльності у всіх сферах життя, адже за наявності високого рівня культури мовлення туристична організація має шанси сформувати хороший імідж, створити комфортні умови для працівників та відвідувачів, зростатиме кількість клієнтів та якість обслуговування.

Література:

1. Культура мовлення. Реферат з мовознавства. URL : <https://ukrreferat.com/chapters/movoznavstvo/kultura-movlennya-referat.html>.
2. Культура мови і культура мовлення. Комунікативні ознаки культури мовлення. URL : https://pidru4niki.com/1040101747600/dokumentoznavstvo/kultura_movi_kultura_movlennya_komunikativni_oznaki_kulturi_movlennya.
3. Як удосконалити своє мовлення. URL : https://tvoemisto.tv/news/yak_udoskonalyty_svoie_movlennya_5_porad_71382.html.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Свобода слова vs права на повагу релігійних почуттів: що є визначальним? (На прикладі терористичного акту в редакції Charlie Hebdo)	
Домініук І. А.	4
«Вплив Візантійської імперії на Східну Європу. Державний устрій та політика»	
Єрмоленко О. В.	5
Османська імперія в Першій світовій війні	
Нечипоренко М. М.	7
Вплив Великої французької революції на розвиток націоналістичних ідей	
Ложкіна В. М.	9
Реконкіста в Іспанії та Португалії	
Макаренко Д. С.	11
Проблеми влади в сучасному Афганістані	
Мельничук М. М.	12
Причини падіння Західної Римської імперії	
Нянько В. В.	13
Розвиток місцевого самоврядування у ФРН на сучасному етапі	
Оленюк О. В.	15
Утворення Турецької Республіки та її основні риси державного устрою, права	
Олійник А. О.	17
Україна і НАТО-перспективи співробітництва	
Первак Н. І.	18
«Скандинавський соціалізм»: його особливості та перспективи	
Самолук В. І.	19
Тридцятилітня війна та її вплив на політичну карту Європи	
Самолук К. В.	21
Історія взаємовідносин Візантії і Русі	
Сидорук Є. О.	23
Вихід Великобританії з ЄС: передумови і наслідки?	
Струнь А. О.	25
Реалізація механізму стримувань та противаг в Україні. Варіанти покращення на прикладі Польщі	
Требик Д. Р.	26
Римська імперія та християнство	
Шпраха А. І.	28
Явище сьогунату в Стародавній Японії	
Янюк С. І.	29

СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Забезпечення функціонування української мови як державної	
Воробйова Н. О.	32

Імпічмент як міра конституційно-правової відповідальності Глави держави України Домініук І. А.	34
Місцеве самоврядування Йолтуховська С. М.	35
Кваліфікація прав і свобод людини, громадянина Кобрін А. В.	37
Статут територіальної громади як напрям державного управління Ковалюк І. В.	38
Адміністративно-правові режими як спосіб регулювання суспільних відносин Кухарчук Д. В.	39
Законотворчий процес у парламенті України: проблеми та шляхи їх вирішення Лаврієнко М. М.	41
Преюдиція як підстава для звільнення від доказування в адміністративному судочинстві Мартинюк А. М.	43
Судовий прецедент та практика Європейського суду з прав людини як джерела судового адміністративного процесуального права України Матвеева Д. О.	45
Референдум як форма безпосередньої демократії в Україні Набенюк Л. В.	47
Історія розвитку інститутів конституційного права Олійник А. О.	48
Окремі аспекти провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією Прокопишина Д. Л.	50
Зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Савіцька А. М.	53
Проблеми в адміністративному судочинстві України та шляхи їх вирішення Сидорук Є. О.	55
Конституційні особисті права і свободи людини та громадянина : право на життя Стужна А. М.	56
Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи Тертична А. С.	58
Конституційні основи економічної системи України порівняно з УРСР Требик Д. Р.	61
Основні засади функціонування Офісу Президента України та допоміжних структур Шпраха А. І.	62

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Проблеми визначення та доведення моральної шкоди за цивільним законодавством України Йолтуховська А. М.	65
Окремі питання права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності Боднар А. В.	67

Захист особистих немайнових прав фізичної особи	
Візняк А. В.	68
До питання про землю і земельну ділянку: співвідношення понять	
Гаврилюк Т. І.	70
Націоналізація як підстава припинення права власності та проблеми її застосування	
Данилюк Ю. О.	72
Особливості правового регулювання права інтелектуальної власності на наукове відкриття	
Корольчук Д. Р.	73
Окремі питання співвідношення кондикції та віндикації	
Кушніренко К. Д.	75
До питання про створення та види та благодійних організацій	
Лемешова К. Д.	76
Особливості правового регулювання сервітуту як права користування чужим майном	
Петяк А. І.	78
Окремі теорії сутності юридичної особи	
Ющак В. В.	80

СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Поняття принципу змагальності в кримінальному процесі	
Давидюк К. В.	82
Окремі аспекти прийняття процесуальних рішень на стадії досудового розслідування у кримінальному провадженні про застосуванні примусових заходів медичного характеру	
Мукомела К. О.	83
Деякі питання використання науково-технічних засобів під час проведення допиту у кримінальному провадженні	
Поліщук М. М.	85
«Згвалтування та примушування до вступу в статевий зв'язок: спільні та відмінні ознаки»	
Акопян О. В.	87
Об'єктивна сторона складу умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання	
Безлисюк І. Ю.	89
Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) як порушення права на недоторканність особистого життя	
Боднар Т. А.	90
Злочинність неповнолітніх та засоби протидії їй	
Бондар Д. І.	92
Зворотна дія кримінального закону в часі	
Воловник С. Д.	94
Спеціальна конфіскація як вид заходів кримінально-правового характеру	
Гандзюк Б. О.	96
Жорстоке поводження з тваринами: посилення відповідальності та контролю	
Гошта В. Ю.	98

Адвокатська таємниця та дисциплінарна відповідальність адвоката у разі її порушення за законодавством України	
Данилюк Ю. О.	100
Причетність до кримінального правопорушення	
Івановська Є. Д.	101
Попередження насильницької злочинності	
Колодюк І. В.	103
Засоби зниження рівня латентної злочинності	
Костишина Р. Л.	105
Система та функції прокуратури в умовах сучасного державотворення	
Кушнір А. А.	107
Питання класифікації шпигунства	
Лабань А. В.	109
Поняття та види одиничних кримінальних правопорушень	
Мартинюк Ю. С.	111
Об'єктивна сторона доведення до самогубства	
Мигас К. І.	112
Об'єктивна сторона вчинення побойів і мордування	
Муляр А. М.	114
Особливості кваліфікації незаконного заволодіння автотранспортними засобами, вчиненого організованими злочинними угрупованнями в Україні	
Недоборська К. Л.	116
Потерпіла особа у кримінальних правопорушення проти волі, честі та гідності особи	
Николайчук Л. Г.	118
Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень при деяких видах повторності	
Орлов М. Е.	119
Види покарань та особливості їх призначення неповнолітнім	
Осієвська Н. В.	122
Повторність кримінальних правопорушень	
Савчук Р. В.	124
Зародження суду присяжних в Україні	
Самолук К. В.	126
Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми	
Совган Б. С.	127
Методи соціологічних досліджень в кримінології	
Шандра С. В.	129
Об'єкт складу невиконання судового рішення	
Шаршонь В. М.	130
Кримінальні правопорушення проти кібербезпеки: необхідність виокремлення родового об'єкту в незалежну складову Особливої частини Кримінального кодексу України.	
Швець А. М.	132

СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Явище «ейджизму» при працевлаштуванні: зміст та заходи протидії Антошук О. М.	135
Державні допомоги та гарантії сім'ям з дітьми з числа військовослужбовців в умовах воєнного стану Козирська А. О.	136
Законодавче закріплення мінімальної заробітної плати в Україні Недзельська У. В.	138
Значення страхового стажу в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування Присяжнюк В. В.	140
Проблеми розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні Романюк Ю. О.	142
Вплив діджиталізації на організацію роботи органів Пенсійного фонду України Тищук О. В.	143

СЕКЦІЯ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ТА АГРАРНЕ ПРАВО

Проблеми правового механізму відповідальності за порушення земельного законодавства Винник Я. С.	145
Концепції «абсолютної заповідності» в Україні Вітренко Т. Є.	147
Державна реєстрація земельних ділянок та прав на них як самостійний вид земельного процесу: нормативно-правові засади формування та розвитку Йолтуховська А. М.	148
Проблемні питання поділу земель на категорії Кириченко В. В.	151
Правові проблеми протидії рейдерству в агросфері Кобильник А. Р.	152
Правові проблеми інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі України Садовець В. В.	154

СЕКЦІЯ 7. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

«Право на справедливий суд» у кримінальному судочинстві України Винник Я. С.	157
Право на життя та заборона катувань, передбачених ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у контексті норм КК України Вітренко Т. Є.	158
Тлумачення поняття «жертва» в практиці Європейського суду з прав людини та у національній практиці України Давидюк К. В.	160
Виникнення та розвиток митних відносин між Україною та Європейським Союзом Єрастов А. О.	162

Проблемні аспекти виконання рішень ЄСПЛ в Україні	
Мукомела К. О.	164
Правові форми та наслідки наближення законодавства України до законодавства ЄС	
Мушинський О. С.	166
Правові аспекти застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні	
Поліщук М. М.	168
Заборона катувань, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання: розмежування понять	
Бондар Д. І.	170
Проблеми виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини	
Костишина Р. Л.	173
Міжнародний захист прав ув'язнених осіб	
Мартинюк А. М.	174

СЕКЦІЯ 8. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні тенденції розвитку страхового ринку України	
Бачинський Д. В.	177
Податкова політика держави та її особливості в Україні	
Бесараб М. В.	179
Абсентеїзм персоналу в умовах пандемії Covid-19	
Величко У. В.	181
Застосування ретаргетингу у бізнесі	
Веселовська В. О., Руденко О. В.	183
Система стратегічного управління персоналом як важлива складова організаційного менеджменту	
Висоцька А. Ю.	185
Роль і значення кредиту в розвитку економіки України	
Галянт А. М.	187
Особливості прийняття управлінських рішень в умовах ризику і невизначеності	
Галянт Д. М.	188
Перспективи недержавного пенсійного страхування	
Гняздовський К. В.	190
Формування логістичної стратегії підприємства	
Грицаєв Т. О.	192
Відмінності економічного та бухгалтерського підходів до витрат і доходів підприємства	
Гудзь В. С.	193
Сучасні технології набору та відбору кадрів	
Диса К. П.	195
Ресурсний потенціал підприємства як основа його економічного зростання	
Дорожко О. А.	197
Безробіття та його прояви в Україні	
Дунець І. О.	198

Теоретичні аспекти дослідження сутності стратегічного управління	
Заїка А. В.	200
Мотивація персоналу туристичних підприємств	
Коруняк Л. М.	202
Особливості стратегічного аналізу внутрішнього середовища організації	
Кравчук Ю. О.	204
Тенденції розвитку платних медичних послуг в Україні	
Крилова Я. В.	206
Вплив пандемії Covid-19 на бюджет України: проблема нерационального розподілу видатків	
Куцепалова К. Ю.	208
Цінні папери в управлінні державними запозиченнями	
Кучерук А. В.	210
Особливості організації бухгалтерського обліку в бюджетних установах	
Настасовська А. А.	212
Професійний розвиток державних службовців як чинник удосконалення публічного управління	
Недзельська У. В.	214
Сутність та значення складові інформаційного забезпечення менеджменту на підприємстві	
Нечипоренко К. О.	216
Цифрова економіка та її вплив на розвиток грошового ринку України	
Паламарчук А. І.	218
Аналіз здійснення страхових виплат у зв'язку з вагітністю та пологами	
Петришина А. В.	220
Сутність та принципи управління прибутком на підприємстві	
Півхлопко Д. Р.	221
Методичні підходи до обґрунтування стратегії підприємства	
Підченко В. В.	223
Сутність поняття «оптимізація організаційної структури управління підприємством»	
Потурняк А. А.	226
Актуальність розвитку інтерактивного маркетингу	
Семенюк Р. М.	228
Шляхи підвищення ефективності використання персоналу	
Удадесс М. А.	229
Проблемні аспекти державного регулювання прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати в Україні	
Хайдарі А. Р.	231
Методи оцінки вартості бренду	
Хмільовська Л. В.	233
Теоретичні аспекти формування ресурсної бази банків	
Шелега М. М.	235

СЕКЦІЯ 9. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Рекреаційна самотність Африки	
Березюк А. В.	237
Інтернет технології в туризмі	
Мельник М. В.	238
Рекреаційна незвичність Австралії	
Шевчук Н. С.	240

СЕКЦІЯ 10. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Методичні аспекти визначення інвестиційної привабливості регіонів	
Пиріжок Ю. Л.	243
Інструменти фінансування регіонального розвитку в умовах відбудови	
Федоришина О. В.	244
Стан державної безпеки України в умовах гібридних загроз	
Ленчук А. С.	246
Соціальні мережі як засіб комунікації між владою та громадянами	
Мельник А. О.	247
Зв'язки з громадськістю органів державного управління як інструмент формування позитивного іміджу влади	
Чепель Д. Р.	249
Використання сучасних інформаційних технологій у публічному управлінні	
Шамара О. О.	250

СЕКЦІЯ 11. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Статистика як ключ до визначення ефективності використання інструментів Дія	
Зінчук Ю. В.	253
Управління бізнес-процесами підприємства на основі засобів сучасних інформаційних систем	
Гладун Ю. І.	255
Персональні дані у соціальних мережах	
Дженджелюк К. В.	256
Віртуальна реальність як небезпека чи благо XXI століття	
Залізняк А. Д.	258
Вклад Карла Пірсона у розвиток статистики	
Корнійчук А. В.	259
Прийняття рішень в умовах невизначеності та ризику	
Кубіна А. П.	261
Російська дезінформація в українському медіапросторі за 2020–2021 роки	
Кухарчук Д. В.	262
Основні ризики ведення малого та середнього бізнесу в Україні	
Куцепалова К. Ю.	264
Оцінка ризиків проєктів	
Мачульська М. М., Галянт Д. М.	266

Використання інформаційних технологій в процесі прийняття управлінських рішень Мазуркевич І. А.	268
Напрями вдосконалення державної інформаційної політики в Україні Потурняк А. А.	269
Принцип роботи та застосування нейронних мереж Хайдарі А. Р.	271
Інформація, як основа інформаційного суспільства Шамара О. О.	273
Інформаційні технології у сфері соціального захисту громадян Яцковська В. О.	274

СЕКЦІЯ 12. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Побутове насилля як проблема сучасного суспільства Бенькалович А. Я.	277
Методи регулювання конфліктів і запобігання їм Тарасюк Д. М.	278
Соціальні передумови детермінації етнічної організованої злочинності в США (на прикладі ОЗГ українського походження) Акопян О. В.	280
Розвиток екологічної свідомості у дошкільників Березюк А. В.	282
Проблема швидкого зростання населення у великих містах України Бесараб М. В.	284
Теорія розбитих вікон: чи працює вона на практиці? Гошта В. Ю.	286
Життєві принципи і саморозвиток особистості Диса К. П.	287
Основні соціальні проблеми сучасної української молоді Кушнір К. В.	288
Антропогенний вплив на води Світового океану Паламарчук А. І.	290
Вплив дитячих психічних травм на розвиток особистості Підвисоцька О. В.	292
Психологічна травма і захисні механізми особистості Семенюк Р. М.	294
Психічне насильство як спосіб доведення до самогубства: кримінологічні аспекти Швець А. М.	296
Розлучення сімей як соціальне явище Швець К. В.	297

СЕКЦІЯ 13. МОВОЗНАВСТВО

Лінгвориторична специфіка промови Президента України Володимира Зеленського перед парламентом Великої Британії як інноваційна система засобів публічного впливу Зінчук Ю. В.	300
Вербалізація риторичного образу В'ячеслава Чорновола (на матеріалі промови, присвяченої вітанню лауреатів фольклорного фестивалю «Громада») Пиріжок Ю. Л.	302
Трансформації у мові під час війни Федоришина О. В.	304
Невербальні засоби спілкування Головашова Д. М.	306
Особливості побудови рекламного тексту Заморський Я. А.	307
Фемінітиви як спосіб забезпечення гендерної рівності чоловіків та жінок Івановська Є. Д.	309
Місце України та української мови на карті світу Капелюшок С. В.	310
Мистецтво перемовин Ленчук А. С.	312
Історія становлення офіційно-ділового стилю Мазур К. В.	314
Мовна культура сучасного юриста Пагор Б. Р.	316
Майбутнє українського дубляжу у таких сферах, як: відеоігри, кіно та аніме Поп'як А. О.	318
Українська мова – духовно-національний феномен Швець К. В.	319
Культура мовлення для працівників туристичної діяльності Шелестюк А. В.	320

Наукове видання

ЗБІРНИК ТЕЗ

**Щорічної звітної наукової конференції
здобувачів вищої освіти
Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова**

*присвяченої 30-річчю
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
(м. Хмельницький, 6 травня 2022 року)*

Відповідальний редактор – Шевчук І.В.

Ум. друк. арк. 19,25. Зам. № 25.
Видано у Хмельницькому університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова.
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, буд. 8
Тел.: (382) 71-75-91, (382) 71-80-80
www.univer.km.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення
та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції
Серія ДК № 6982 від 19.11.19 р.